

קובץ גליונות

חג הפסח

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

144 עמודים

לכל הלומדים החשובים
ברכת פסח כשר ושמה!
מערכת "קובץ גליונות"

לעילוי נשמת ר' צבי הערש
ב"ר שרגא פייבל קנול ז"ל
נלב"ע י"ח ניסן תשי"ג
תנצב"ה

השבוע בקובץ המיוחד לחג הפסח: (בנוסף לגליונות הקבועים)

בטאון רמת אלחנן
קול ברמה

20 עמ'

א. קיצור דינים מעשיים לערב סתת יו"ט ודור"ט. בלשון קלה ומתמצנת.
ב. הכנה לליל הסדר (למחזילים) ולחג הפסח בחלבה ובאגרת. ערוך בדרך
של שירת
ג. סיפור יציאת מצרים עם מורשי חז"ל. ערוך בצורת מודרנית.
ד. וארטיסטים לתק הפסח.
ה. מאמרי מוסר וסיפורים על ענייני יציאת מצרים.
ו. חידות על התורה וענייני חג הפסח.

20 עמ'

שיעורים בדיני הכשרות והטבחה, בדיקת ומכירת חמץ, ליל הסדר.
מהמרא דאתרא
הגאון הגדול הר' שריאל רוננברג שליט"א
מנחת כהן: כתיב וקראו ליל חמץ וקראו ליל חמץ
שם ליל חמץ

8 עמ'

אזמרה לשמך
נאמן הכית והכשרות למסע

20 עמ'

פרדס יצחק
להערות והארות ניתן לפנות למערכת קובץ גליונות.

8 עמ'

דוד ודודיה
הרב משה יעקב שניידר שליט"א

8 עמ'

עדיף לשלם באשראי בטלפון:

נדורים פלוס: 03-7630585 שלוחה- 486 קהילות: 073-2757000 שלוחה- 4311
או בהעברה לבנק מרכנתיל-17 סניף: 745 מס' חשבון: 71262 ע"ש קובץ גליונות.

מחבר ספר?

הפרסום יקר?

פרסום במדור אוצר הספרים
ממוקד ומגיע בדיוק לקהל היעד
שאתה צריך!
וכל זה במחיר מוזל במיוחד
לתועלת המחברים.

פנה עוד היום

למערכת 'קובץ גליונות'

הקבצים הבאים

כ"ה אדר	ויקהל פקודי	ה' תמוז	חוקת
ג' ניסן	ויקרא	י"ב תמוז	בלק
א' אייר	תזריע מצורע	י"ט תמוז	פינחס
ח' אייר	אחרי מות-קדושים	כ"ו תמוז	מטות מסעי
ט"ו אייר	אמור	ד' אב	דברים
כ"ב אייר	בהר בחוקותי	ט' אלול	כי תצא
כ"ט אייר	במדבר	ט"ז אלול	כי תבוא
ז' סיון	חג השבועות - נשא	כ"ג אלול	נציבים וילך
י"ד סיון	בהעלותך	א' תשרי	ראש השנה
כ"א סיון	שלח	ח' תשרי	האזינו-שבת שובה
כ"ח סיון	קרח	ט"ו תשרי	חג הסוכות

לעילוי נשמת

במלאת שנה לפטירתו
הגאון רבי **יצחק שלמה**
בן ר' שמואל **קרלבר** ז"ל
נלב"ע ג' ניסן תשע"ט
תנצב"ה

לעילוי נשמת

הרב ר' **יוסף** בן ר' **שמואל אלימלך יעקב**
זצ"ל
נלב"ע י"ח ניסן תשע"ד תנצב"ה
לע"נ רעייתו מרת **שרל** בת ר' **ישראל** ע"ה
נלב"ע כ"ז תמוז תשע"ד תנצב"ה
נדבת משפחת קניגסבוך

לרפואה

לרפואת
הרב **יצחק ברכיה בן ביילא** בתושח"י
ולרפואת
יעל חיה ביילא בת פרידל בתושח"י

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:
יש לבחור בלחצן קופות נוספות,
חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486
קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכזת-ל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262
ע"ש קובץ גליונות

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

רוצה להקדיש
את יקיריך ולהיות
שותף בהפצת דברי
התורה של רבינו?

כאן המקום:
053-3145900

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

גיליון מס' 379 | חג הפסח תש"פ | שנה שמינית | עורך: יצחק גולדשטוף

חג הפסח

קדש ורחץ וכו'

סימני הסדר תוקנו על ידי הראשונים ז"ל (עי' מחזור ויטרי הלכות פסח סי' ס"ה). והם תיקנו לומר את הפרטים שנוהגים משך הסדר כגון קידוש ואח"כ רחיצת הידיים, ותיקנו את הסימנים כדי שידעו מה להקדים ומה לאחר ולעשות כל דבר במקומו. ולכן, דבר הנוהג כל שעת הסדר, כגון ד' כוסות, לא הזכירו בסימנים (דהזכירו רק מה שיש לנהוג עכשיו כמו מגיד רחצה וכו'). וזה גם הטעם שלא נאמר הסיבה, כי נוהג בכל הסדר (שמענו מרבנו).

ארבע כוסות

על שתיית ארבעה כוסות לא תיקנו חז"ל לשאל מה נשתנה [אע"ג דגם על מילי דרבנן תיקנו

לשאל שיהי מרור בזה"ז דרבנן וגם הטיבול הוא דרבנן וכן ההסיבה היא מדרבנן לדעת ר"פ, וי"ל הטעם, דשתיית היין לא חשיב שינוי כ"כ דגם בשאר סעודות שבת ויו"ט בשאר ימות השנה מקדשים על היין, ודעת הרמב"ם בפ"ל מהלכות שבת ה"ט דגם סעודה שלישית יש לקבוע על היין [וגם בזמניהם היו רגילים יותר בשתיית יין עיין כתובות ח' ב'] ולכן אף דבשאר סעודות בימות השנה אין ד' כוסות, מ"מ תו לא חשיב שינוי כ"כ ולא תיקנו.

(שיח הפסח)

על שי"ח

רשימות אישיות קצרות, מפנקסיו של תלמיד רבינו הגאון רבי יצחק שלמה קרלוב זצ"ל, ממה שזכה לראות, לשאל ולשמוע במחיצת רבינו מרן שליט"א (תודתנו נתונה לאחיו הגאון רבי יחיאל שליט"א על מסירת הדברים לע"נ רבי יצחק שלמה בן ר' שמואל)

פרק י"ד

עלה רעיון לעשות חיזוק ללימוד שעה וחצי בתחילת הסדר, למשך כמה שבועות בתענית דיבור במבצע של עשרות אלפי ש"א, אבל יתכן שהכסף יבוא מהתורמים כאלה שכבר תורמים לכוללים, ואולי זה יהיה ע"ח תרומה להחזקה שוטפת של כולל אחר האם נכון לעשות, הכריע מו"ר, כן.

אחד מחזיקי משפחות אלמנות ויתומים ועתה מציעים לו לשכור חנות גדולה לצורך מפעליו אבל יתכן שיהי' ע"ח המשפחות שמחכים, כי לא יוכל בתקופה זו להוציא כסף על שניהם, - ענה, שישכור. כי גם זה לצורך הרוחתם של המשפחות.

האם יש ענין לקרוא על שם אדם שנפטר בתוך השנה ללידת התינוק - ענה, כן.

שאלו האם כשנאמר ללוות את האורח ארבע אמות האם מועיל בתוך הבית או דוקא ד"א מחוץ לבית? ת. רק מחוץ לבית.

באותו ענין שאלו, הליווי צריך דוקא באותו יום שהאורח יוצא או אפשר יום קודם לכן? ת. גם יום קודם.

יהודי הגיע ושאל, לרבו קראו אלקנה אבל נהרג ע"י שדרסו אותו האם ייקרא על שמו?

ת. כן אבל יכוין לאביו של שמואל שנקרא אלקנה.

א' סיפר שנותנים לו סנדקאות ושואל על מה לכוין? ענה מו"ר יכוין לשם מצוה, ושלא יפגום בבריתו ושיהי' צדיק.

שאלו את מו"ר מי נקרא מופלג בחכמה? וענה, מרן הרב שטיינמן.

בזמן האחרון שאל אחד את מו"ר ואמר לו שהוא עייף, השיב לו, כנראה אתה לא יושן מספיק בלילה.

א' שאל ששומע שאחר באמצע אהבה רבה בוכה ואומר טאטא טאטא האם טוב עושה, השיב צריך לקבל מלקות... (כי אסור לדבר בשעת התפילה).

בירכו על מו"ר שליט"א שחלק מחכמתו, ענה אמן וסיפר שמרן החזו"א אמר אם העולם כך חושבים גם שזה לא אמת אזי אפשר לברך ולענות אמן [פ"א אמר לי זה ברכה לבטלה אבל אמן מותר לענות].

ש. האם מותר להניח עצי סוכה באוצר של ספרים (השאלה הגיע מיישיבת סלבודקה). ת. אין בזה קדושה וגם שהשתמשו בהם זה רק הזמנה ויש בזה בזיון ואסור להניח שם אבל טליתות מותר.

ש. בן א"י שנמצא מחמת מחלה באמריקה כבר 4 שנים מה דינו לוי"ט שני. ענה מו"ר, כל שדעתו לחזור חשיב בן א"י.

הוסיפו ושאלו, הנ"ל נתנו לו תפקיד של מורה. וענה שוב מו"ר: הרי אילו היה בריא היה חוזר הרי הוא חשיב כל שדעתו לחזור.

שאלו, על הצעה בה לחתן יש שתי אחים

חופשים או לכלה האם צריך לספר. ענה: לכלה כן לחתן לא.

שאלו על אשה שכתבה צוואה על ירושה שהיא קיבלה, הבכור יקבל פי שניים מפני שהוא הילד הכי טוב, אצל אמא אין דין של בכור מאידך כתבה שהוא הכי טוב איך דנים את צוואתה. מו"ר ענה, הוי כמתנה וגם עשתה קנין אין בזה שום בעיה גם אם אמרה לשון של טעות.

ש. לראות ת"ח גם שלא מבינים כלום רק כדי לראות האם יש בזה ביטול תורה. ת. לא, כל הוראה דוד זוכה לתלמודו - טוב רואי. הגר"י זילברשטיין שליט"א הוסיף בשם חמיו מרן הגריש"א שהקבלת פני רבו - היינו לראותו בלבד (עי' מדרש רבה ויקרא ב' א').

אחד שאל שהוא רוצה לכתוב ס"ח אבל ע"י כך לא יוכל לנדב לשיבות. ענה לו מו"ר, אם לא השתתף בס"ת כתיבת ספר תורה קודמת דמצוה שלו.

ש. בחור רוסי שברשותו אמו מדליק נרות שבת כבר ארבע שנים אחותו שנעשתה בת מצוה אומרת אין שום בית שיש גבר ואשה שגבר מדליק הוא טוען שיש לו חזקה, היא צודקת וגם שאין לו חזקה שלא היה מי שהוא אחר חזקה בפני קטן אין חזקה בב"ב מב. ת. הסכים, שבת כט תוס' אנשים, הרב גורס נשים עיי"ש.

ש. אשה רוצה לתרום כליה, ונדרה שתתן, ויש לה שני אחים שזקוקים היא מעדיפה ליתן לקטן האם יכולה? ענה מו"ר, זה לא חפץ. הנדר לא חל, יכולה ליתן למי שרוצה.

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"נ, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, ושו"ת מרבנינו.

התלמוד הירושלמי פרק י' למה תכה רעך – המותר והאסור

בשורות הבאות נביא דעתו דעת – תורה מדבינו שליט"א על ענין שבשנים האחרונות נהפך ל-'דגיש' מאוד מבחינה ציבורית. המדובר הוא בנושא הכאת ילדים על התנהגות שלא ראוייה.

כאשר ייסר איש את בנו

בפרשת עקב נאמר (ח' ה') כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסדך. התורה קובעת איפה את המציאות, כי האב מוכרח לייסר את בנו כדי שיתנהג כראוי. אופנים אחדים לא יועילו (ואולי אף יזיקו). הרמב"ן אף מוסיף בהקשר לזה את דברי שלמה המלך (משלי י"ט ו"ח) יסר בנך כי יש תקוה ואל המיתו אל תשא נפשך, ומבאר דש"י שם, שאם צריך להכות את הילד, יש להכות אותו אך אל תכהו מכת מוות.

זהנה בכל הדורות, בשמי מהילדים התנהג שלא כראוי, היו ההורים מוכיחים אותו בדברים ובשוטים, ובה למד להתנהג כראוי. הדבר היה כה פשוט עד כדי כך שהפוסקים הצריכו להזהיר שיש זמנים שאין להכות בהם משום מזיקים (ראה משנה ברורה סוף סימן תקנ"א),

גם במקראות וגמרות ומדרשים מפורש כי הדרך בה רצוי להנח את הבן הוא על ידי מכות ללמד אותו להתנהג כראוי, וחושך שבטו שונא בנו, וכך גם נהגו גדולי הדורות מאז.

גם בבתי החינוך בכל העולם השתמשו המחנכים במקל חובלים כדי להנח בו את הילדים. כל ילד שהתנהג כראוי חש היטיב מהמקל, ובדרך הזו יכלו להנח כראוי.

כמוכן, גם בזה, כמו בכל דבר, היו שהתנהגו שלא בחכמה והיכו בהגומה מכות קשות, אך אין בפרט ללמד על הכלל.

ציור עתיק של המאיר ר' יוני גרשטיין המראה כי אב סוטר לבנו כדי שהיצר הרע ילך ממנו, והילד יתנהג כראוי

מכות בדורנו?

בדור האחרון השתנה משהו. הלבבות נחלשו, והמוחות התמעטו. לאנשים קשה לסבול עול מכות, ובהרבה מדינות אף קיים חוק האוסר על הכאת ילדים ותלמידים גם לצורך חינוך. מתקני החוק אף קבעו מספר קנסות המודים לעוברי החוק. מה שגרם לכך שמאז, כמעט ואין אנשי חינוך בבתי ספר ותלמודי תורה המעזים להכות תלמידים. לתלמיד הסורר באה הרווחה. ולמחנכים באה הצעקה.

הראשון שהתירע בשער בת רבים שבדורנו אסור להכות, ואדרבה, אב המכה את בנו גורם נזק לו ולבנו, וכי הדרך היחידה להוכיח את הבן הוא על ידי עידוד נכון ואזהרות וגם עונשים, אך לא על ידי מכות, היה רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגדול ל שטינמן זצ"ל, שהתירע על זה כבר בתחילת שנות ת"ש. כפי שהעידו תלמידיו.

ובך מעיד בנו ראש הישיבה הגאון רבי שרגא שליט"א: אבי מורי זללה"ה, החזיק שהיום אין שום תועלת בהכאות הילדים, כי הילד מדגיש שהאבא שונא אותו והוא רוצה ברעתו, זאת ועוד, בהרבה מקרים האבא מכה מתוך כעס, אז הילד לומד לכעוס. בדורנו, כשמכים ילד משיגים רק את ההיפך. גם אם נראה שזה מועיל.

כילדים, כמעט לא היכה אותנו. אם קרה (וקרה...) ואחד הילדים התנהג שלא טוב, קל היה לראות את מורת הרוח של אבינו זללה"ה, הוא הראה מיד פנים עצובות, לעיתים אף לא ישן בגלל זה, כך סיפרה לנו אימנו ע"ה, היו לו גם דרכים מגוונות נוספות לחינוך, אבל לא להעניש על ידי מכות.

חינוך בנועם ובמתיקות. בנו של רשכבה"ג זצוק"ל, הגאון רבי שרגא שליט"א עם בנו ונכדו.

הגר"ש מוסיף: אחרי שנישאתי נכנסתי לביתו

של מו"ח מרן הגר"ח שליט"א, אלא שאצלו ההנהגה היתה שונה בתכלית: כשהוא ראה אחד הילדים שמתנהג לא כראוי, אם זה שמשותלל יותר מידי, או משקר ומתחצף, או לא שומע למה שאמר לו או נכשל באיזה ענין, היה נותן מכה על לחיו.

אמנם לא היו אלו מכות כואבות וחזקות, אבל סטירה זו סטירה. זה היה מכות שהילד קיבל דרכם את מסר החינוך.

הוא חנך בדיוק כמו שהוא קיבל אצל אביו מרן בעל הקהילות יעקב זי"ע, הוא לא שינה כלום. הדברים היו הפוכים ממה שראיתי אצל אבי זללה"ה, אבל כולם לשם שמים נתכוונו. עב"ד הגר"ש.

הנהגה זו של רבינו, מפורשת גם בספרו אורחות יושר סימן י': יש אנשים בזמננו שחושבים שאסור לנגוע בילדים, רק צריך שבינו מעצמם כל דבר ולא להכריחם... ואין זו הדרך הנכונה על פי התורה, ואף שנכון שאין להרבות להכות, רק לעיתים רחוקות שאם לא כן מאבד בזה את כל ההשפעה של המכות, אבל לא שלא ליסרם כלל ע"ש עוד מקורות לזה מכל התורה.

אגב, בענין זה שמענו מאחד מבני מרן שליט"א דבר מעניין מאוד: אבא מרן שליט"א, היה מרבה להכות, וראו כשהוא מכה את מורת רוחו מהתנהגות של הילד, עם זאת, רגע קל אחרי זה לא היה נראה עליו שום כעס. היה ניכר שהוא עושה כמצווה עליו במצות החינוך, ומיד אחרי זה הוא ממשיך בשיגרת היום. הוא לא היה כועס וגם לא הראה כל כעס לא לאותו ילד ולא שאר הילדים.

הדברים מתאימים עם מה שממשיך מרן שליט"א וכותב בספרו שם: "אמנם יש לזהר לא להכות קשה, כמו שאמרנו בבא בתרא וכו' וכתבו בספרים שלא יכה בנו בשעת הכעס כי אז לא יהיה תועלת מזה רק בנו ילמד ממנו מדת הכעס, רק אחד שינוה דעתו יכהו כפי הצורך".

נציין עוד, כי בשנת תשנ"ה אז הופיע לראשונה הספר אורחות יושר, עוררו דברים אלו של רבינו רעש גדול בציבור בני התורה והישיבות, שהוא היחיד 'המעני' לכתוב כי גם בימינו אנו יש להכות.

ליצירת קשר: ig0533145900@gmail.com

רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

053-3145900 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת, יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 שלוחה-4310

התלמוד הירושלמי פרק י' למה תכה רעד – המותר והאסור

בשיחה אותה קיימנו עם מספר נכדים עולה, כי אצל הנכדים הוא שינה את צורת החינוך: כשדאח צורך להעיד על התנהגות לא טובה אצל נכדים, היה מעיד אך להכות נכדים – לעיתים נדירות ממש. אחד מהם ציין לנו כי קיבל סטירה על מעשה שובבות שהכניס את פיאזוני מאחורי האוזניים, ומנכד נוסף שמענו שמדן שליט"א היכה אותו כשהוריד את הכיפה במעשה קונדס של משחק.

כך או כך, ההכאה אינה גזירת הכתוב, אלא מקל נועם לשימוש בו במדת הצורך.

על מה מכים?

כאמור, את ילדיו בתוך ביתו נהג רבינו להכות את הילדים לפי הצורך, בכל עת בה ראה סיבה נחוצה היה גוער ומכה בהם.

תלמידיו של רבינו הגאון רבי אליהו מן שליט"א מעיד כי רבינו פעם ציטט בפניו את דברי הגר"א באגרתו הנודעת, שם כותב לרעייתו 'ועל קללה שבועה וזכב תכי אותם ולא תרחמי עליהם כלל', והוסיף לו רבינו: אנשים באים ושואלים איך לזכות לילדים טובים, הרי הפסוק עצמו מעיד, 'יסד בנך ויניחך, כאשר מייסדים את הבן בהתנהגות לא טובה – הרי זה גורם שיתנהג כראוי ויעשה להוריו נחת.

אגב. פעם אמר רבינו את הסבר שגוי הלשון במשנה במכות פרק ב' "צא האב המכה את בנו והרב הדודה את תלמידו", שעל אב אמרו "מכה" ואילו על רב הלשון הוא "דודה", כי הרב מותר להכות רק מה שנוגע ללימוד שמלמדו ולא שאר דברים שהיננו אינו מוטל עליו, אבל אב מכה על הכל ולכן ברב הלשון דודה ובאב מכה.

רבינו מבקר את תלמידו רבי אליהו מן שליט"א בביתו (חורף תשע"ה)

הגאון רבי משה סמוטני שליט"א, מי שלימים זכה להיות משמש בקודש אצל רבינו שליט"א עשרות בשנים, הגיע כחתן צעיר אחרי נישואין לגור בבני ברק, בשנת תשמ"ב, והתגורר ברחוב רשב"ם סמוך לבית הכנסת 'לדרמן', וכך סיפר רבי משה:

בשעות אחרי צהרים של אותם שנים היה בית הכנסת 'לדרמן' ריק ממתפללים. כמעט שלא היו לומדים. אמנם, היה אבא שאני זוכר שהיה מגיע כמעט כל יום ללמוד עם ילדיו בבית הכנסת. היה זה רבינו שליט"א, שיום יום קבע חוק ללימודים עם הילדים, מסכת אחרי מסכת.

'אני זוכר לא פעם' מעיד רבי משה, שרבינו היה סוטר את לחיו של הילד, אם לא היה מקשיב יפה או מתנהג כראוי. הנהגה זו נצרכה היטב בליבי, כשהיה ניכר כי אכפת לו מהעליה הרוחנית שלו, והדברים בעדו לו ממש.

רבי משה סמוטני בבית הכנסת לדרמן ברחוב רשב"ם

הסטירה מהחזון איש

בימי חודש אב החמים, היה נוהג מדן החזון איש וצוק"ל ליסוע לעיר צפת, שם היה אויר נעים, והיה שוהה שם ימים ארוכים והוגה שם בתורה.

מי שהצטרף אליו לנסיעה היתה אחותו המסורה הרבנית מרים קניבסקי ע"ה עם בעלה מדן בעל הקהילות יעקב זי"ע והילדים, ביניהם רבינו שליט"א.

באחד הימים, בעוד רבינו ילד צעיר בכך תשע, הוא עשה מעשה שובבות בחצר, ודודו הגדול מדן החזון איש הבחין בכך, הוא סטר לו על לחיו לאות התנהגות שלא טובה. הילד קיבל

בהבנה את החינוך, ופסק ממעשהו.

הסיפור 'הטבע' הזה מסופר על ידי בעל המעשה - רבינו שליט"א, בחיבור דבה, כשהוא אינו שוכח עד גיל זיקנה את הסטירה שקיבל מהחזון איש, והוא גם מספר את ההמשך של המעשה:

דקות אחרי הסטירה, בילד, התיישבתי על ברכיו של מדן החזון איש. החזון איש נהנה מאוד ופנה לאימי ואמר לה, ראי איזה ילדים צדיקים, מקודם קיבל סטירה ועכשיו בא לשבת עלי ---

היה עובדא בילד שבא לפני רבינו בתלונה על אביו, תלמיד חכם חשוב, שמכה אותו הרבה בבית. רבינו יעץ לו לפי השאלה כיצד לנהוג מול אביו, ולאחר מכן כדי להרגיע את דוחו סיפר לו על עצמו את העובדא הנ"ל...

לא לכלל הציבור!

אמנם, הידיעה לא תהיה מושלמת אם לא נציטט וגוסיף דברים שנשמעו מפי גדולי הבנים, הגאון רבי אי"ש קניבסקי שליט"א, ובה אמר: אבי שליט"א היה מרבה להכות, אך הוא עשה את זה מתוך יראת שמים ודקדוק ההלכה, ואסור ללמוד מזה לאחרים, כי הקלקולים שיכולים לצאת בימינו גדולים יותר מהתועלת. קשה לתאר את זה למי שלא חווה, אבל הנהגה זו של אבי שליט"א אינה לדבים ואין ללמוד ממנה כלל.

אין לרבים ללמוד מהנהגת אבי מדן שליט"א. הגאון רבי אי"ש קניבסקי שליט"א בדברי חיזוק

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

✎ רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 📠 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת, יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 שלוחה-4310

מכירת ההסד של הרבנית ע"ה

לרגל הגליון המורחב לכבוד חג הפסח הבעל"ט, הורשנו לנבור בארכיון המשפחה, בשיתוף מערכת 'אלא ד' אמות', לטובת קוראנו החשובים שיחיו.

פן לא ידוע היה בחייה של משפחת קניבסקי, של מרן שליט"א ולהבחי"ח עזרתו בקודש הרבנית קניבסקי ע"ה.

היה זה במכירת ההסד שקיימה הרבנית ע"ה בביתה, מכירת תבניות ביצים למכרים ושכנים. הכל התחיל מאז שהרבנית ע"ה ראתה כי לעיתים אחד השכנים נותר בלילה או בערב שבת בלי 'ביצים', בלבה לב האולם היא החליטה לעשות מעשה: היא הזמינה כמות גדולה של ביצים והציעה איפה לשכנות לקנות אצלה במחיר אפסי, כשחלק מהם לוויים בהקפה ולא תמיד זוכרים לשלם. כמובן, לא היה מי שיזכיר להם לשלם...

מרן שליט"א, היה שותף מלא ומעודכן בעשיית חסד זו, כשחלקים מביתו, ופעמים אף מחדר לימודו שימשו אכסניא לטובת תבניות הביצים שהזמינה.

מתקופה לתקופה, גדל מספר תבניות הביצים שהיא הזמינה, וגדל גם מספר המבקשים. כך אנו מוצאים במסמכים עתיקים, פתקה קטנה שתלתה סמוך לערימת ביצים שעמדה בפתח הבית, בו היא כותבת בפשטות כי "אפשר לקחת ביצים ולשלם אחר כך..." (מסמך 1)

באחת השנים, הגיע סמוך לפסח כמות גדולה של ביצים, ובביתה של הרבנית כבר לא היה מקום. לוותר על המצוה - לא בא בחשבון, היא ביקשה איפה מהנהלת ישיבת 'גאון יעקב' ברחוב הסמוך רשות לאכסן שם את הביצים, כדי שהאנשים יקחו משם. וכך היא ניסחה על פתק צהוב וישן, מודעה בה כתבה כי ניתן להשיג ביצים בשעות... (מסמך 2)

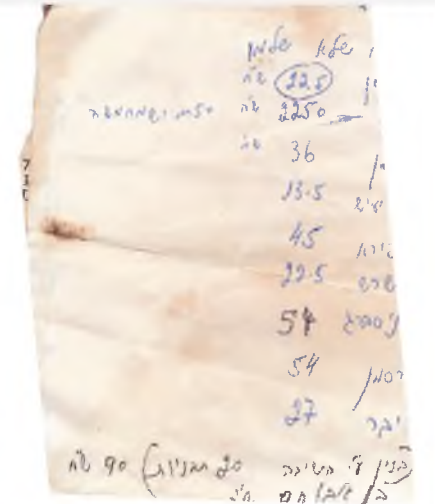
כתיבת סכום? מחיר? זה לא הנושא. קודם כל שאנשים יקחו לכבוד החג, אחרי זה כבר

נחשב...

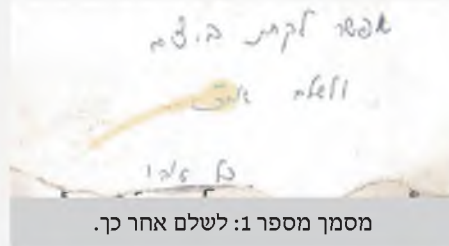
אבל בכל זאת מצאנו באחד הפתקאות הישנות פתק קטן בו רשמה הרבנית ע"ה לעצמה את הידידים שלקחו ועדיין לא שילמו. (מסמך 3)

אגב, היו אנשים שהיו בטוחים שהרבנית ע"ה מתפרנסת ממכירת ביצים, וכי הם עושים איתה חסד שהם קונים, מהם גם הגיעו מרחוק לקנות אצלה, כי ראו שהיא כל כך שמחה מהחסד, שהתאמצו לשמח אותה... העול האדיר שזה גרם לה, לא היה נראה כלל בחוץ.

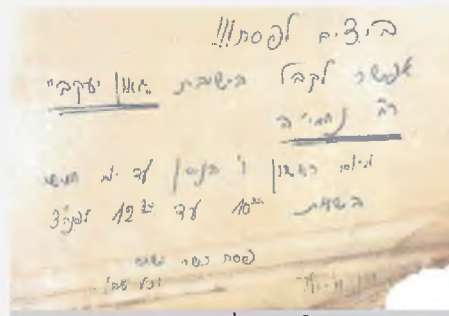
לפנינו עוד מסמך מעניין עליו חתום "המלמד שלא אריה". מסתבר שאחד הנכדים למד בכיתה, והמלמד שלו שמע על מכירת הביצים של הרבנית, הוא כותב פתק נימוסי לרבנית שהוא מעונין להירשם הביצים של הרבנית... (מסמך 4)

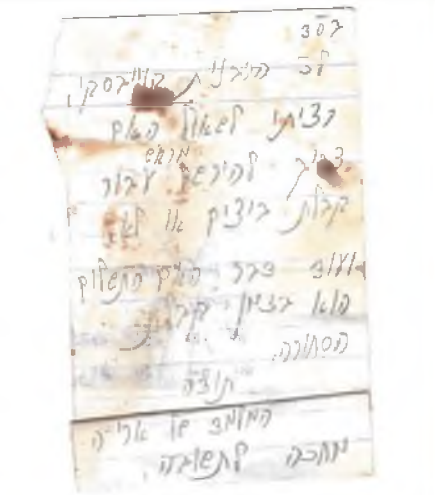
מסמך מספר 3: רשימת החובות בכתב ידה של הרבנית ע"ה

מסמך מספר 1: לשלם אחר כך.

מסמך מספר 2: זמני לקחת הביצים משיבת גאון יעקב.

מסמך מספר 4: המלמד של אריה

שאלות ותשובות ממורינו ורבינו שר התורה הגאון רבי חיים קניבסקי בענייני פסח

דמשמע למעוטי בתו. ועוד הביאו ראיה לכך מהא דאיתא בפסחים (קטו, ב): "חכם בנו שואלו ואם לאו אשתו שואלתו" ולא נזכר שם בתו.

ענה רבנו: בתו בכלל בנו.

שאלה: אחד שהבהילוהו לבית חולים סמוך לליל הסדר ואסור לו לאכול ולשתות עד שיסתיימו הבדיקות ושואל אם חייב בסיפור יציאת מצרים אף שאסור לו לאכול מצה ויין.

ענה מורינו ורבינו: בטח שחייב, זה לא קשור למה שאסור לו לאכול.

שאלה: האם אשה יכולה להוציא את בעלה באמירת ההגדה כשאנו יכול לאומרה.

ענה מורינו ורבינו: לכאורה לא. [הוסיף מורינו ורבינו שליט"א כי מרן החזון איש לא היו לו ילדים וקיים הדין של אשתו שואלתו, אף שלא היתה אשה בריאה כ"כ].

(הגדה של פסח ברכת נתנאל מאת ידידנו החשוב הרב

רועי צבי תמיר שליט"א)

שצריך להסב מעט לפני שמתחיל האכילה, ודקדק כן מלשון המשנה שם דקתני: "לא יאכל עד שיסב" ולא כתוב יאכל בהסבה, האם ראוי להחמיר ולהסב מעט לפני שאוכלים.

ענה מורינו ורבינו: הוא צודק! לא צריך לזה ראייה! קודם להסב ואח"כ לאכול.

אמרת לרבינו שמאוד קשה לשתות כל הכוס כשהוא כבר מיסב, וענה שאם עושים לאט מצליחים בלי בעיות [מורינו ורבינו שליט"א אמר שאכל עם אביו והחזון"א והיה מיסב, שאלתי אותו הרי במקום רבו כתוב לא להסב וענה שהיה כמו אביו ובפני אביו כן מסיבים].

שאלה: מי שיש לו הרבה בנים ואין המקום מאפשר שכולם ישתו ויאכלו בהסבה. הציע האבא לומר לחלק מבניו שאינו מרשה להם להסב מולו, ואז לא יוכלו להסב, ואתי שפיר.

ענה מורינו ורבינו: לא טוב. יש לאבא לדאוג שכולם יסבו ולא לבטל מהם המצוה.

שאלה: יש שהעירו מהא דכתיב "והגדת לבנך"

שאלה: השו"ע סי' תפז סעי' ד כתב: בליל ראשון של פסח גומרין ההלל בציבור בנעימה בברכה תחילה וסוף, וכן בליל שני של שני ימים טובים של גלויות" ומשמע מלשון השו"ע שכתב "גומרין את ההלל בציבור" דחייב הלל זה הוא רק בציבור, אבל המתפלל ביחידות אינו קורא ההלל אלא רק בשעת אמירת ההגדה, ונפק"מ לחולה, וצריך ביאור החילוק בזה.

ענה מורינו ורבינו: יגיד הלל, לכתחילה המצוה בציבור אבל אם מתפלל בבית יאמר.

שאלה: טעה ואמר בתפילה "את יום חג הפסח הזה" במקום "את יום חג המצות הזה" האם גרע וצריך לחזור או שמא לא מיקרי ששינה ממטבע שטבעו חכמים

ענה מורינו ורבינו: זה לעיכובא, כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים אינו אלא טועה, אפילו שגם בתורה נזכר חג הפסח.

שאלה: בחידושים וביאורים להגר"ח גריינמן שליט"א על מסכת פסחים (צט, ב) כתב לחדש

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (כרכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

שיחות ממרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • גיליון חג הססח

והגדת לבנך – ענייני חינוך

שיחת הדרכה ושו"ת בכינוס מנהלי התתי"ם, אדר ב' תשע"ט

חינוך ליראת שמים ומורא מקדש

מנהלי החדרים יש להם הרבה ניסיון, ואף על פי כן, ישנם דברים הצריכים חיזוק. ונפתח בדבר אחד שרצינו לעורר כעת, בענין מורא מקדש. יש הלכות בשולחן ערוך ובמשנה ברורה איד מתנהגים בבית הכנסת, שהוא מקום קדוש, מקדש מעט, וצריכים להתנהג בו במורא, ולדעת היראים דין קדושת בית הכנסת הוא מדאורייתא, כמו בית המקדש ממש, ומי ששובר אבן מבית הכנסת עובר בלאו דאורייתא "לא תעשון כן להשם אלוקים" כמו בבית המקדש, וממילא גם כל ההנהגה בבית הכנסת צריכה להיות במורא מקדש, ביראה וברצינות בלי קלות ראש, ולא לדבר שם דברים בטלים.

וצריכים לחנך גם את הילדים לזה, שבמקום קדוש צריכים להתנהג ברצינות ובמורא מקדש. שייך דבר כזה בחינוך, אך צריכים שגם ההורים יתנהגו כך, כי אם ילד רואה את אביו שאינו מתנהג במורא מקדש, הרי הוא לומד ממנו ומתנהג כמותו, וצריכים להשפיע גם על ההורים והמלמדים שגם הם יתנהגו במורא מקדש, כי הילדים רואים אותם בבית הכנסת ומושפעים מהם.

ובכלל, ילדים יש להם יראת הרוממות מהמלמדים, לא כל המלמדים מבינים זאת, שיש לילדים יראת הרוממות מהם, אבל כך המציאות, ולכן המלמד צריך להתנהג כמו אדם מורס מעם.

ויש לחנך את הילדים שיידעו שיש גיהנום ויש גן עדן, על חטא יש גיהנום ועל מצוה יש גן עדן, ואין לחשוש שזה יזיק משהו לבריאות, כי יראת שמים לא מזיקה לבריאות, ואדרבה כתוב (משלי י, כז) יראת השם תוסיף ימים, ובכוכבי אור להגרי"י בלאזר האריך בזה.

ופעם אמר לי אחד שרואים את טבע האדם בכתב ידו, וניתן לראות אם יש לו טבע של פחדן, אבל יראת שמים לא רואים בזה, כי היראה היא למעלה מן הטבע, ואינה שייכת לטבע הגוף.

וכאמור, **צריכים לחנך את הילדים שתהיה להם יראת שמים, ולא ידברו דברים בטלים בבית הכנסת, וגם התפילה עצמה, להתפלל ברצינות, ומתוך הסיוד, תפילה בעל פה היא עם פחות כוונה, ותפילה מתוך הסיוד היא בכוונה אחרת, וידוע מהגר"א שאמר רמז לזה מהפסוק במגילת אסתר (ט, כה) "אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה"** שכשאומרים את התפילה עם הספר – מתוך הסיוד, אזי התפילה היא בכוונה בלי מחשבות רעות, ואמנם לא כולם כך, אבל הרבה בני אדם זה טבעם, שבתפילה מתוך הסיוד מכוננים יותר.

זהו מה שנוגע להנהגה בבית הכנסת ומורא מקדש.

חינוך למידות טובות וכיבוד הורים

ועוד צריכים לחנך את הילדים למידות טובות, שלא יהיו ביניהם ויכוחים ומריבות, ויתנהגו במידות טובות, שכל אחד יכבד את השני, ותהיה ביניהם אהבת הבריות, שזו מצוה דאורייתא (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך, ולהיפך שנאת הבריות זה חטא חמור, לא תשנא את אחיך בלבבך (שם יז), **וצריך שגם הילדים יידעו שיש חטא של שנאת הבריות, וכן פגיעה באונאת דברים זה חטא**, לא תנו איש את עמיתו (שם כה, יז), וזה חמור יותר מאונאת ממון (ב"מ נח, ב), ויש גיהנום על זה, גם ילדים קטנים צריכים לדעת מכך!

וגם יש לחנך לכיבוד אב ואם, שזה דבר חשוב מאד הנוגע לילדים, לכבד את ההורים, לא לדרוש מהם דרישות, ולא להרגיזם.

יש הרבה ילדים שדורשים דרישות מההורים, ומרגישים "זה מגיע לי", ולפעמים גם מרגיזים את ההורים בשביל זה, כפי שאמר לי פעם ילד אחד: אני ארגיז את אבא ואז הוא ייתן לי... כך טבע הילדים, שמנצלים את האהבה של ההורים. אבל זה נגד כיבוד אב ואם, שהיא מצוה גדולה מעשרת הדיברות, וצריכים לדעת שעל כל מצוה יש גן עדן ועל כל חטא יש גיהנום. זהו בנוגע למידות טובות.

חינוך לאהבת תורה

ויש עוד דבר בנוגע לדרך הלימוד, איד מחנכים ילדים לאהבת תורה, חושבני שזה דבר שצריך הרבה תיקון. הנה כשאומרים שיעור, יש מצוינים בעלי כשרונות שמבינים מהר, ויש בינוניים, ויש חלשים, וצריך שכולם ייצאו עם סיפוק ותועלת מהשיעור.

והדרך היא לומר את השיעור ברמה שהמצוינים יבינו לבד את ההמשך, ואם הרב שואל שאלה, יוכל המצוין לומר מעצמו את התירוץ, ואמנם הוא שותק ומחכה בדרך ארץ ואינו עונה, אבל אחר כך כששומע את התירוץ הוא נהנה, שגם הוא מעצמו חשב על זה, ומקבל עידוד מזה. והבינוני אמנם לא יבין את התירוץ מעצמו, אבל לאחר שישמע מהרב ויתאמץ קצת יוכל להבין, ובסופו של דבר עם קצת מאמץ יבין את כל השיעור, בשעת השיעור או בחזרה. והחלש שהוא ברמה יותר נמוכה, צריך שיוכל להבין לכל הפחות חלק מן השיעור, וכאשר הוא מבין חלק זה גם כן סיפוק בשבילו, שקיבל משהו מהשיעור.

ובאופן כזה המצוינים מרגישים הרגשה מאד מצוינת, והבינוני גם כן מרגיש טוב, שהוא יודע ומבין את השיעור, וגם החלש מרוצה שקיבל משהו מהשיעור, ויוצא עם עידוד ומרץ להמשיך ללמוד.

אבל אם אומרים שיעור ברמה יותר גבוהה, שהמצוין צריך להתאמץ ומבין רק בקושי, והבינוני לא מבין את כל השיעור, והחלש לא מבין כלום, הם נשברים, כי הרב אומר שיעורים כל כך טובים ויפים והם מרגישים שאינם שייכים לזה, שאינם במדרגה הזאת ואינם יכולים להבין את זה, ומתייאשים! וזו בעיה גדולה מאד שיש שאומרים שיעורים ברמה גבוהה מדי, והתלמידים מרגישים זה לא בשבילנו ואיננו יכולים להגיע לרמה כזאת – והם באמת לא יכולים.

שמעתי שגם הנשירה שיש בזמנינו, רח"ל, מתחילה בכיתות הגבוהות בחדרים, אם מלמדים שיעורים קשים יותר מהרמה של התלמידים יש שנשברים ומתייאשים, ומזה מתחילה כל הירידה, וזה תלוי במלמדים, שאם אומרים שיעורים ברמה גבוהה יותר מכוחם של התלמידים, זה לא טוב בשבילם, וגורם לתוצאות לא טובות, כי הם מרגישים שאינם יכולים והשיעורים לא בשבילם.

אך כאשר מחנכים לפי כוחם של התלמידים יש להם טעם ומתיקות בלימודם, כפי שעומד בזיכרוני ששמעתי פעם ממרפסת הבית כאן ילד שיושב ולומד בבית הכנסת ממול, וחוזר על הגמרא בקול בנעימות ומתיקות מיוחדת במינה, כי יש מתיקות בדברי תורה! ובפרט בחזרה, שזה גם כן דבר חשוב מאד, לחזור על מה שלמדים, כל חזרה יש בה

מתיקות וגם מוסיפה הבנה, ההבנה מתחזקת על ידי החזרה, כשחוזרים על אותו הדבר, מקבלים עוד הבנה בחזרה.

וצריכים קודם לחזור ולשנן את פשטות הדברים, כמו שאמרו (שבת סג, א) ליגמר והדר ליסבר, ויותר מזה אמרו (ע"ז יט, א) אף על גב דלא ידע מאי קאמר, היינו שגם אם אינו מבין את פירוש המילים, צריך לחזור על המילים כדי לדעת אותם, ואחר כך יתחיל להבין.

מבחנים – לעידוד התלמידים

וכשעושים מבחנים, מטרת המבחנים היא לא כדי לדעת את רמת התלמידים, אלא לעודד אותם! שיראו שהם יודעים ויתחזקו מזה. לכן יש לעשות מבחנים המתאימים לרמת התלמידים שיוכלו לענות עליהם, ואמנם לפעמים יש תלמיד יוצא מן הכלל, שמתעצל, וצריכים לתת לו תוכחה, אבל בדרך כלל מטרת המבחנים היא לעידוד, שאחרי המבחן יראה שהוא יודע וזה נותן מרץ להמשיך הלאה ללמוד.

ומעשה שהיה בילד שגמר כיתה ח' ולא היה מתאים לשיבה קטנה, והעבירו אותו ללמוד שוב כיתה ח' בחיידר אחר, ושם היה מלמד פיקח מאד, שבמבחנים היה נותן לכל הכיתה עשר שאלות, ולאחר תלמיד נתן רק שאלה אחת, ובחר שאלה שידע כי התלמיד יוכל לענות עליה, ובאמת הוא ענה על השאלה וקיבל ציון מאה, כי זה היה כל המבחן בשבילו והוא נבחן רק על שאלה אחת, ואחר כך במשך השנה הוסיף לו המלמד עוד שאלה ועוד שאלה לפי כוחו, עד שבסוף השנה נהיה ככל הילדים, ונכנס לשיבה קטנה בלי "פרוטקציה", כיון שקיבל ביטחון עצמי. וביטחון עצמי זה דבר חשוב מאד בחדרים.

וכן בשיבות קטנות, חשוב מאד לפני ששולחים לשיבה קטנה, לדעת איזו רמה יש בשיעורים שם, וצריכים לשלוח לשיבה שהילד ישמח ויהיה מאושר ויקבל עידוד שם, ולא להיפך.

ועוד דבר הנוגע לפורים. שמעתי מאנשי חינוך כי יכול להיות ילד שכל השנה מקבל חינוך לרצינות, אהבת תורה, ויראת שמים, וכל המעלות, ובפורים כשהוא יוצא לרחוב הוא יכול להפסיד את הכל, כי בפריקת עול וקלות ראש מאבדים את הכל, וכל ההשפעה עלולה לרדת ח"ו. לכן חשוב מאד להשגיח על הילדים בפורים שלא תהיה פריקת עול, ואמנם קצת קשה להשגיח על זה, אבל אין ברירה.

ועוד יש לעורר, ולחנך גם את הילדים לזה, שפורים הוא גם כן זמן שצריכים ללמוד בו, ואין היתר לביטול תורה בפורים, גם הילדים צריכים לדעת שיש איסור ביטול תורה! ואמנם הלימוד עצמו צריך להיות עם הנאה, מתיקות והתעניינות, אך יחד עם זה יש לדעת שיש איסור ביטול תורה, כל השנה וגם בפורים.

ובאמת בשביל כך חשובה מאד הדוגמה האישית, שיראו בבית שאין ביטול תורה, והאבא יושב ולומד ונוהר מביטול תורה, אבל אם רואים בבית שהאבא מזלזל בביטול תורה וזוהי בעיה, כי הילד מושפע מזה, וצריך השפעה הפוכה שלא יתחשב במה שהוא רואה בבית. לכן צריכים באמת גם שיחות חינוך להורים...

שאלה: איך מחנכים את הילד במקרה כזה, וכי מסבירים לו נגד האבא חס ושלום?

תשובה: יש ללמד זכות על האבא, שהוא שוגג, או שהוא עסוק ואין לו זמן...

שאלה: דיברו קודם על המבחנים שהם לעידוד. יש גם נושא של תעודות...

תשובה: תעודות זה גם כן אותו הדבר, גם בתעודות צריך עידוד, שלא יישברו, שלא יגרום לייאוש.

שאלה: לכאורה אם נותנים לילד ציון יותר ממה שמגיע לו בשביל לעודד אותו, הוא יכול להבין שאפשר גם בלי להשקיע לקבל ציון טוב. ילד צריך להבין שיש מחיר, והוא צריך "לשלם" בשביל ציון טוב...

תשובה: כמובן. רק ילד שלא אשם צריך עידוד. בסיפור שהזכרנו עם הילד שקיבל שאלה אחת במבחן, הוא לא היה אשם, כי הרמה הייתה מדי גבוהה בשבילו, אבל אם הוא מתעצל באמת זה ענין אחר.

שאלה: צריכים לדאוג שבכל מבחן התלמיד יקבל ציון טוב?

תשובה: תלוי, אם הוא מתעצל לא, אם הוא מתעצל צריך תוכחה,

אבל אם הוא לא אשם, והוא עושה לפי כוחו, מגיע לו עידוד.

שאלה: אם כן צריכים לבדוק, אם קרה משהו בבית או שהילד אינו בעל כשרון – צריכים לעודד, אבל אם הוא סתם עצלן לא.

תשובה: כן, נכון.

שאלה: וגם בתעודות אפשר לעשות כך, שמי שהוא עצלן יקבל ציונים לא כל כך טובים?

תשובה: בתעודות זה בושה יותר מדי, עונש יותר מדי גדול.

שאלה: יש שכותבים בתעודות את הציון האמיתי, אבל כותבים גם מילים חמות על המאמץ שהוא השקיע, וזה מספק את הילד, שהוא יודע את הדרגה שלו ויודע גם שמעריכים את המאמץ...

תשובה: העיקר שירגיש טוב, שהילד ירגיש הרגשה טובה. יש הרבה שיטות איך לעשות את ההרגשה הטובה, רק צריכים לחשוב על זה, שהמחנכים יחשבו איך לעשות את זה.

שאלה: אמרו בשם רבינו כי התשובה לחילול הקודש של הרפורמים בכותל זה לחזק אצלנו את הנושא של מורא מקדש...

תשובה: נכון.

שאלה: באנו לשמוע איך להכניס את הנושא הזה בחדרים.

תשובה: צריכים לדבר עם הילדים על הזכות הגדולה שיש למי שנוהר בזה, ומאידך חומר החטא למי שמזלזל. לדבר גם על הזכות וגם על החטא. אפשר לעתים קרובות לדבר על זה, שהמלמדים או אפילו המנהלים ידברו על זה.

שאלה: לדבר על החטא פירושו להפחיד עם הגיהנום?

תשובה: כן, שזה זלזול בקדושת בית הכנסת, יש הלכות בשולחן ערוך ובמשנה ברורה...

שאלה: השאלה היא אם אומרים לילדים דבר כזה שיש גיהנום, האם זה לא יכול לגרום להם לסיוט וכדומה?

תשובה: לא, לא, זה דברים חדשים... יראת שמים לא מזיקה!

שאלה: האם להגיד לילדים שאם אנו מתחזקים זה ישפיע שגם בכותל לא יהיה חילול?

תשובה: לא להגיד פרטים, רק לומר שאנו משפיעים, מה שאנו מתחזקים משפיע על כל הציבור. יש גם איגרת של החזון איש (ח"ג סב) שבעל תורה אמיתי משפיע על כל הסביבה, מי שהוא בעל מדרגה משפיע, כל מי שיש לו איזה מדרגה משפיע על אחרים.

שאלה: האם לדבר על זה בצורה מאורגנת או לעשות מבצע מיוחד לאלו שעושים איזה חיזוק לתקופה שלא לדבר דברים בטלים בבית המדרש או בשעת התפילה?

תשובה: צריך לדעת אם יש הוראות קודמות מהגדולים על מבצעים.

שאלה: החיסרון במבצע שאחרי המבצע כל החיזוק נופל...

תשובה: נכון. זה חיזוק זמני ולא יציב. יש גמרא (ע"ז י, ב) בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת, וביאר המהרש"א שרבי בכה מפני שזו מדרגה נמוכה לקנות עולמו בשעה אחת, שזה חיזוק זמני ולא יציב. מו"ר הגה"צ ראי"א דסלר זצ"ל אמר פעם שכל מקום שמוזכר בש"ס קונה עולמו בשעה אחת, מיד אחר כך מת, שאם היה ממשיך לחיות היה יורד ממדרגתו ולא היה עומד בה...

שאלה: וכיצד ראוי לעשות למעשה?

תשובה: עדיף בלי מבצעים, אגב אורחא לדבר ולעורר על חשיבות הדבר, ולאט לאט זה ישפיע.

שאלה: אולי להכניס בדפי קשר שההורים מדווחים לחיידר סעיף של מורא מקדש?

תשובה: יכול להיות.

שאלה: אולי זה ישפיע גם על ההורים...

תשובה: נכון, זה משפיע, ידוע שיש ילדים שהתחילו ללמוד הלכות וזה השפיע גם על ההורים.

שאלה: יש ספרים מיוחדים על מורא מקדש, האם ללמוד עם התלמידים בספרים או רק לדבר בכיתות?

תשובה: הרי יש משנה ברורה, הלכות בית הכנסת, כל ההנהגה של בית הכנסת, ואולי אפשר גם בספרים, כל מנהל יעשה כהבנתו.

שאלה: אם יש סדר לימוד קבוע זה נמשך כל הזמן, אבל אם זה רק התעוררות, במשך הזמן זה נחלש ושוכחים לדבר על זה.

תשובה: בודאי יש חשיבות לסדר לימוד, אבל סדר לימוד מיוחד על מורא מקדש...? צריכים לדבר ולעורר על זה לעתים קרובות, ובמשך הזמן מתרגלים ומתחנכים לזה.

שאלה: מאיזה כיתה להתחיל לדבר על מורא מקדש ותפילה?

תשובה: ילד שמתפלל, שיודע להתפלל.

שאלה: מאיזה גיל לקחת ילדים בשבת לבית הכנסת? לפעמים ילד חווה את הבית הכנסת כמקום שצריך להעביר בו את הזמן...

תשובה: כשהוא לא יפריע, אם הוא לא מפריע.

שאלה: אפילו שהוא לא מקבל את ההרגשה של מורא מקדש?

תשובה: לא משנה, הוא מבין, הוא רואה אנשים רציניים, ומקום רציני, וגם קדושת בית הכנסת משפיעה, מקום קדוש משפיע.

שאלה: גם אם הוא עדיין לא בא בשביל להתפלל?

תשובה: כן, אם הוא בר דעת, תלוי באיזה גיל, אם הגיע לחינוך משהו והוא כבר רציני, בגיל ארבע בדרך כלל כבר מבינים משהו.

שאלה: ואם הוא לא רוצה לבוא לבית הכנסת?

תשובה: בכפייה אי אפשר, חינוך בכפייה זה לא חינוך.

שאלה: עד איזה גיל?

תשובה: כפייה אף פעם אינה חינוך, בכפייה אי אפשר לחנך, להיפך כפייה גורמת שיהיה עוד יותר גרוע.

שאלה: גם אחרי בר מצוה?

תשובה: לא משנה, רק בהסברה, בידידות. בדרך כלל הילד בעצמו כבר יודע מה שצריך לעשות, ואם כופים אותו זה גורם הפוך (ריאקציה), ההשפעה היא רק בידידות, ואי אפשר להשפיע בכפייה.

שאלה: ולגבי לימוד התורה של התלמידים, האם גם זה רק בידידות, או שצריכים לחייב ולכפות אותם?

תשובה: כפייה גורמת שישנאו את הלימוד. אני יודע מעשה שהיה באחד שבצעירותו יצא לתרבות רעה, ואחר כך חזר בתשובה, והוא שומע דרשות ולומד הלכה ומשניות, אבל גמרא הוא לא יכול ללמוד, כי

בילדותו הכריחו אותו ללמוד גמרא, וזה גרם שלימוד הגמרא נעשה שנוא עליו. דבר שבא בכפייה גורם שנאה.

שאלה: אדם שיש לו בן מעל גיל בר מצוה, ויודע שהבן ילך רק איתו לבית הכנסת, אך בשביל זה הוא יצטרך להפסיד זמן קריאת שמע הראשון ולהתפלל במנין מאוחר עם הבן, שלוקח זמן עד שמתעורר ומתלבש וכו', האם יקרא קריאת שמע בבית מוקדם ויחכה ללכת עם הבן, או שאינו מחויב להפסיד לעצמו בשביל הבן.

תשובה: זה לא הפסד, זה זכות, זה חינוך, שלא יהיה יותר גרוע. אמנם צריך גם להשפיע על הבן שיקום יותר מוקדם, באופן שילך מוקדם לישון, אבל עד שזה יסתדר הוא צריך ללכת איתו.

שאלה: האבא יכול לוותר על חלק מהקריאת שמע שלו בשביל החינוך?

תשובה: זה לא יראת שמים, זה לא נקרא לוותר על הקריאה.

שאלה: ולהפסיד בבוקר את הקדישים האחרונים בתפילה בשביל להעיר את הבן שיקום בזמן לתפילה?

תשובה: הרי יש עצות אחרות שהילד יקום מוקדם... אם ילך לישון מוקדם הוא יקום מוקדם, יש עצות!

שאלה: ובחדרים שיש סדרים של תפילה, לא לחייב על זה?

תשובה: כן לחייב, למה לא, הרי זה הסדר.

שאלה: אבל אם מחייבים זו כפייה...

תשובה: בחידור זו המסגרת וצריך משמעת, גם הילד מבין שצריך משמעת, וכי הוא יהיה חריג ושונה מכולם!!

שאלה: עד כמה צריכים המנהלים או המחנכים להתערב בין ילדים שרבים, או להניח להם להסתדר לבד?

תשובה: בילדותי כשהייתי רב עם אחי רבי יעקב על איזה צעצוע, היה אאמו"ר לוקח את הצעצוע ומניחו על הארון... אם יש מריבה – גם לי וגם לו לא יהיה, ואין זה משנה מי צודק, צריכים ללמוד שאם מתקוטטים מפסידים, ואז מרגישים שזה לא כדאי.

ברכה והצלחה לכל מזכי הרבים בחינוך.

דברי חיזוק לימי בין הזמנים, ניסן תשע"ט

אנו נמצאים בימי בין הזמנים, שהם ימים שיש רפיון מתורה אצל חלק מהציבור. ובאמת אין שום זמן של פטור מתורה, וחייב עסק התורה הוא תמיד בכל זמן, כמו שכתוב והגית בו יומם ולילה, ולא מוזכר חוץ מבין הזמנים... אדרבה בימי בין הזמנים החיוב גדול יותר, מפני שיש כאלה שמתרפים, וחסר זכות התורה.

וכל המתחזק בתורה בימים אלו נוטל שכר כנגד כולם, כמו שאמרו בירושלמי סוף ברכות אם ראית את הבריות שנתייאשו ידיהן מן התורה מאד עמוד והתחזק בה ואתה נוטל שכר כולם, וביאר מ"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל כי המתחזק בזמני רפיון נוטל שכר כמו שהיו מקבלים כל הציבור אם היו כולם לומדים.

ומאחר שזכות הלימוד בבין הזמנים גדול כל כך, גם החיוב בזה גדול יותר, כמו שכתב בשערי תשובה (ג, טז) כי לפי גודל המצוה יגדל עונש מי שיחדל לעשותה, וכל אחד צריך להשתדל כפי כוחו לעסוק בתורה, וידוע שבימי בין הזמנים היו הרבה אסונות רח"ל, מפני שחסר זכות התורה, והמתחזק בתורה בימים אלו מגוין על כל העולם.

ויש לקבוע זמנים ללימודו, בשעות קבועות, ובמקום קבוע, וללמוד דבר קבוע, עם חברותא לפי הצורך, ולפני פסח צריך גם לעזור בבית, ויש לדבר עם בני המשפחה לרכז את העזרה בזמנים מסוימים, כדי שבשאר הזמן יוכל ללמוד, וכן יש להקפיד על תפילה בציבור במתינות וביישוב הדעת, ולקבוע זמן ללימוד מוסר דבר יום ביומו, אפילו כמה רגעים, שזה נותן השפעה של חיזוק על כל היום כולו להתנהג על פי התורה.

ובימי בין הזמנים שכל אחד חוזר לביתו, לפעמים נמצאים בסביבה שאינה של בני תורה, ובן תורה צריך להיות ניכר בהנהגתו שיתקדש שם שמים על ידו, כמו שאמרו ביומא דף פ"ו ואהבת וגו' שיהא שם שמים מתאהב על ידך וכו' שיהו הבריות אומרות עליו אשרי פלוני שלמד תורה אשרי אביו שלימדו תורה אשרי רבו שלימדו תורה.

שיחת רבינו שליט"א בביתו, פסח תשע"ח

אנחנו עומדים בחג הפסח הנקרא "זמן חירותנו", שהוא זמן שהייתה בו חירות, ובו יצאו ממצרים, ולכאורה הרי החירות הייתה אז, בזמן יציאת מצרים, ומדוע זה נקרא גם היום זמן חירותנו, אמנם בזמן יציאת מצרים הייתה עבדות והייתה חירות, אבל היום הרי אין לנו עבדות, ומה זה שייך לנו?

והביאור בזה, כי חירות הכוונה כמו שאמרו חז"ל (אבות ו, ב) שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, ודרשו כן על הפסוק והמכתב מכתב אלוקים הוא חרות על הלוחות, אל תיקרי חרות אלא חירות, חירות מיצר הרע וממלאך המוות (עיין שמ"ר מא, ז, וב"ב טז, א), והיינו חירות רוחנית, שהנשמה שולטת על כוחות הגוף, שכל תאוות הגוף ורצונותיו בטלים, וכל הרצון הוא רק לרוחניות, תורה ומצוות ומעשים טובים. זה הפירוש זמן חירותנו, כי כשיצאו ממצרים הייתה חירות לא רק מהעבדות ושעבוד הגוף, אלא בעיקר זכו אז לחירות רוחנית, שבמצרים היו שקועים במ"ט שערי טומאה, וביציאת מצרים יצאו מטומאת מצרים וקיבלו חירות רוחנית.

ואמנם זה היה בזמן יציאת מצרים, אבל זה נוגע לנו גם היום, כיון שכתוב בספרים שכל השפעה שהייתה פעם בכלל ישראל, ההשפעה חוזרת כל שנה באותו הזמן, וכן פסח שהייתה בו השפעה של חירות רוחנית, ההשפעה חוזרת בכל שנה שהוא זמן שאפשר לזכות בו לחירות רוחנית, שטבע הגוף אינו שולט, ואין מידות רעות, אין תאוה ואין גאוה, וכל השאיפה היא לקדושה, ולכן זה נקרא "זמן חירותנו" גם היום, כי בכל שנה בפסח חוזרת ההשפעה של חירות רוחנית, והוא זמן המסוגל שכל אחד יכול לזכות בו להנהגה של חירות מכל הרצונות שהם נגד התורה.

ואנו מבקשים "והנחילנו השם אלוקינו בשמחה ובששון מועדי קדשך", היינו שהשפעת החג תימשך אצלנו גם במשך השנה, כמו נחלה שאין לה הפסק (ב"ב קכט, ב), וכן בשבת מבקשים והנחילנו השם אלוקינו באהבה וברצון שבת קדשך, שההשפעה של שבת תימשך כל ימות השבוע, וזוהי התפילה בחג הפסח שנזכה להמשך ההשפעה של חירות רוחנית כל השנה כולה, על זה אנו מתפללים, וימי חג הפסח מסוגלים לזה.

אבל כמובן זה שייך רק אם אנחנו מתנהגים כמו שצריך, בהנהגה לפי החירות, ועוסקים בתורה ובמידות טובות, בלי כעס ובלי קפידא, עם אמונה שהכל בידי שמים, וממילא אין שום קפידא, והחיים מאושרים, מאמינים ששום אדם לא יכול לעשות כלום אם לא נגזר מן השמים, כמו שכתוב (תהלים קיח, ו) "השם לי לא אירא מה יעשה לי אדם", ואם סובלים קשיים ממישהו זה מן השמים, וצריכים לחשוב מה הסיבה שבשמים גזרו כך.

ואם יש חיים טובים ומאושרים זה גם מן השמים, בשביל לעשות מעשים טובים, כי כשאדם מרגיש טוב הוא יכול לעשות יותר מעשים טובים, לעסוק בתורה, ותפילה יותר בכוונה, עם אהבת הבריות וסבר פנים יפות לכל אדם, ולכבד את הבריות, הנהגה כזאת של חירות, של בעל מדרגה, ופסח הוא זמן המסוגל לזה.

וכן בשאר ימים טובים, חג השבועות הוא זמן מתן תורתנו, ולא רק משום שהיה בו פעם מתן תורה, אלא בכל שנה חוזרת בו ההשפעה של תורה, וכשם שזכו במעמד הר סיני להשפעה של תורה מן השמים, כן בכל שנה בזמן הזה אפשר לזכות לפי ההנהגה, עם הנהגה המתאימה לזה, זוכים להשפעה של תורה על כל השנה.

וחג הסוכות הוא זמן שמחתנו, ואין הכוונה לסתם שמחה, אלא שמחה רוחנית, כפי שאנו מזכירים בתפילה וישמחו "בך" ישראל, שמחה בתורה ומצוות ומעשים טובים, שמחת הנשמה, שמחה בקדושה, חג הסוכות הוא זמן המסוגל לזה שיש בו השפעה של שמחה, ומבקשים והנחילנו שתימשך כל השנה ההשפעה של שמחה.

ועכשיו בעמדנו בחג הפסח זמן חירותנו, כל אחד מאיתנו יכול לזכות עם סיעתא דשמיא להמשכת ההשפעה של זמן חירותנו לכל השנה, בעזרת השם כן יהי רצון שכולנו נזכה לזה.

מקראי קודש – אלה הם מועדי

בספורנו על הפסוק (ויקרא כג, ב) "מועדי השם אשר תקראו אותם מקראי קודש אלה הם מועדי" כתב: "והכוונה בהם, שעם שמחת היום שישמח ישראל בעושיו, יהיה העסק בקצתו בעסקי קודש כאומרם ז"ל יום טוב חציו להשם וחציו לכם, ובזה תשרה שכינה על ישראל בלי ספק כאומרו אלוקים נצב בעדת קל".

והמשיך ופירש שם: "אותם מועדים שתקראו אותם מקראי קודש פירוש אסיפות עם לעסקי קודש וכו' אלה הם מועדי – הם אותם המועדים שארצה בם, אמנם כשלא תקראו אותם מקראי קודש אבל יהיו מקראי חול ועסק בחיי שעה ותענוגות בני האדם בלבד, לא יהיו מועדי, אבל יהיו מועדיכם שנאה נפשי", היינו שמקרא קודש פירושו לעסוק בתורה ובתפילה ובשאר דברים שבקדושה, ואם עוסקים רק בדברים בטלים שאין בהם קדושה, זה לא "מועד" אלא "מועדיכם", ועל זה נאמר (ישעיה א, יד) מועדיכם שנאה נפשי.

ובתפילה אנו מזכירים ותתן לנו השם אלוקינו באהבה מועדים לשמחה וכו' זמן חירותנו מקרא קודש, כלומר שהזמן הוא "זמן של מקרא קודש", והיינו, מאחר שביום טוב יש חיוב של מקרא קודש, הרי הזמן מסוגל לזה שיהיה מקרא קודש, ויש סיעתא דשמיא ביום טוב לקבל השפעה של קדושה, מפני שזהו החיוב, וממילא כך טבע הבריאה שביום טוב מתקדשים, ומן השמים מסייעים בזה לקיים מקרא קודש.

מתוך אסיפת שמועות פסח

לעילוי נשמת

מרת **שושנה חשאי** ע"ה

בת ר' אהרן סמין ז"ל

נלב"ע י"ד ניסן תשע"א - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית

מרת **נעמי מילר** ע"ה

בת ר' יוסף ז"ל

נלב"ע כ"ו ניסן תשע"א - תנצב"ה

לעילוי נשמת

יצחק זוכי בן **חסיבה** ז"ל

נא ללמוד ולהתפלל לעילוי נשמתו

תנצב"ה

לעילוי נשמת

הרב **אברהם דוב אולשוונג** זצ"ל

בן הגה"צ רבי **יהושע ליב** זצ"ל

נלב"ע י"ט ניסן תשע"ד - תנצב"ה

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו
מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

'פיקודי ה' ישרים משמחי לב' –
אימתי הן ישרים כשיצאין מפי ישר
(מדברי מרן שליט"א ע"פ חז"ל
בילקוט תהלים)

חג הפסח * גליון 25 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

בניסן נגאלו ישראל ובניסן עתידים ליגאל

עכשיו? אבל הענין הוא, כי חירות הכונה לחירות רוחנית, חירות מיצר הרע, שהנשמה שולטת על הגוף, ולזה זוכים על ידי עסק התורה, כמו שאמרו חז"ל (אבות ו, ב) אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה, ובחג הפסח זהו הזמן שזכו לחירות רוחנית מטומאת מצרים, ובכל שנה ושנה באותו הזמן חוזרת ההשפעה שאפשר לזכות לחירות מיצר הרע, ולכן זה נקרא "זמן חירותנו" בכל שנה.

נמצא כי הסיבה ש"בניסן נגאלו", מפני שאז הגיעו למדרגת אמונה כזו שבזכותה היו ראויים להיגאל, וכך גם "בניסן עתידין להיגאל" היינו משום שבחודש ניסן חוזרת ההשפעה של חיזוק האמונה, כפי שהיה באותו הזמן בעת יציאת מצרים, והוא זמן המסוגל לחיזוק האמונה, ובזכות האמונה עתידין להיגאל.

וכתוב (מיכה ז, טו) "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", היינו שבגאולה העתידה יהיו נפלאות כמו שהיו ביציאת מצרים, ויותר מזה כתוב (ירמיה כג, ז-ח) "הנה ימים באים נאום השם ולא יאמרו עוד חי השם אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי השם אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם וישבו על אדמתם", היינו שבגאולה העתידה יהיו ניסים גדולים יותר מיציאת מצרים, עד כדי כך שיציאת מצרים תהיה טפלה לזה (עיין ברכות יב, ב).

והענין בזה שעל ידי כל הניסים והנפלאות שיהיו בגאולה העתידה, יקבלו חיזוק האמונה יותר ממה שהיה בעת יציאת מצרים, ובזכות מדרגת האמונה שתהיה אז, יזכו לגאולה השלמה.

אמרו חז"ל (ר"ה יא, א) בניסן נגאלו אבותינו ממצרים ובניסן עתידין להיגאל, היינו כמו שגאולת מצרים היתה בחודש ניסן, כך גם הגאולה העתידה תהיה בניסן, וצריך ביאור מה השייכות בין זה לזה, ומדוע אם גאולת מצרים הייתה בניסן גם הגאולה העתידה תהיה באותו הזמן?

והביאור בזה כי הרי גאולה צריכה זכויות, צריכים זכויות כדי לזכות לגאולה, ובניסן נגאלו ממצרים על ידי הזכויות והאמונה שהיתה אז, כמו שכתוב (ירמיה ב, ב) זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה, והיינו שיצאו למדבר ולא שאלו שאלות, אף שלא היה להם אוכל, רק שיירי מצה ומרור [כמו שפירש רש"י על הפסוק (שמות יב, לד) משארותם צרורות בשמלותם על שכמם], הם לא שאלו שאלות, ויצאו למדבר באמונה שלמה, כזו אמונה היתה באותו הזמן ובזכות האמונה נגאלו.

נמצא שחודש ניסן הוא זמן שהיה חיזוק האמונה, וידוע שכל זמן שהיתה בו איזה השפעה טובה, ההשפעה חוזרת בכל שנה בהגיע אותו הזמן, כמו שכתב הרמח"ל (דרך השם ח"ד פ"ז) "שכל תיקון שנתקן ואור גדול שהאיר בזמן מהזמנים, בשוב תקופת הזמן ההוא, יאיר אור מעין האור הראשון, ותחודש תולדת התיקון ההוא במי שקיבלו", אם כן בחודש ניסן בכל שנה חוזרת ההשפעה של חיזוק האמונה.

וזהו גם מה שחג הפסח נקרא "זמן חירותנו", ולכאורה הרי החירות הייתה בשנה שיצאו ממצרים, ומדוע זה נקרא זמן חירותנו גם

ו'חמושים' – בגאולת מצרים ובגאולה העתידה

השעבוד בעבודת פרך.

והביאור בזה, כי באותו הזמן כבר פסק השעבוד, כמו שאמרו (ר"ה יא, א) בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים, ופירש רש"י ששה חדשים לפני גאולתם פסק השעבוד, ונתקבלה הוראה מהשלטונות לתת יחס טוב ליהודים, שלא להציק להם ולא לפגוע בהם, והרבה מבני ישראל קיבלו שם משרות חשובות עם כסף וכבוד, ולכן לא רצו לצאת, כדאיתא במדרש (שמות רבה יד, ג) "שהיו פושעים בישראל שהיה להם פטרונין מן המצריים והיה להן שם עושר וכבוד ולא היו רוצים לצאת".

ואף שראו את כל האותות והמופתים, וכבר נאמרו להם כל ההבטחות על הגאולה, מכל מקום אהבת העולם הזה בכוחה לשחד שלא כדאי לצאת, ויותר טוב במצרים מלבוא לארץ ישראל, מפני שידעו שהתכלית של יציאת מצרים זה קבלת התורה, כמו שאמר הקב"ה למשה רבינו (שמות ג, יב) בהוציאך את העם ממצרים תעבדון

הטעם שלא רצו הרשעים לצאת ממצרים

בפרשת בשלח ו'חמושים יצאו וכו'" פירש רש"י אחד מחמישה יצאו, וארבעה חלקים מתו בשלושת ימי אפילה. ובמדרש תנחומא (בשלח א) מובא עוד דעות בזה, שיש אומרים אחד מחמישים יצאו, ויש אומרים אחד מחמש מאות! וכל השאר מתו בשלושת ימי אפילה. והנה מנין יוצאי מצרים היה "כשש מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף" (לעיל יב, לז), והחפץ חיים ז"ל עשה חשבון שביחד עם נשים וטף הם היו כמה מיליונים, ואף על פי כן זהו רק חמישית מכלל ישראל לכל היותר, וכנגדם היה רוב גדול שנשארו ומתו במצרים.

והטעם מבואר בחז"ל, כי הם לא רצו לצאת ממצרים, כמו שכתב רש"י במכת חושך (לשמות י, כד) "ולמה הביא עליהם חושך, שהיו באותו הדור רשעים ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלושת ימי אפילה, כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו אף הם לוקין כמונו", ולכאורה באמת מדוע לא רצו לצאת, וכי לא היה קשה להם

את האלוקים על ההר הזה, ולא רצו לקבל עול תורה.

ומאחר שנשארו במצרים ולא רצו לקבל תורה, מתו בשלושת ימי אפילה, כי יהודים בלי תורה אין להם זכות קיום, והם כבר היו יהודים, בני ישראל, כמו שכתב הרמב"ן בסוף פרשת אמור כי "מעת שבא אברהם בברית היו ישראל", ובלי תורה אין להם זכות קיום כלל, וגרועים בזה מהגויים, שהגויים יש להם זכות קיום והם לא, ולכן מתו במצרים.

הגאולה העתידה כעין גאולת מצרים

והנה בגאולה העתידה יהיו נפלאות כמו ביציאת מצרים, כמו שכתוב (מיכה ז, טו) "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", ויותר מזה כתוב (ירמיה כג, ז-ח) "הנה ימים באים נאום השם ולא יאמרו עוד חי השם אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי השם אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם וישבו על אדמתם", היינו שהנסים והנפלאות בגאולה העתידה יהיו גדולים יותר מיציאת מצרים, עד כדי כך שיציאת מצרים תהיה טפלה לזה (ועיין ברכות יב, ב).

אך כמו ביציאת מצרים שרק "חמושים" זכו לצאת, וחלק גדול נשארו במצרים, גם בגאולה העתידה לא כולם יזכו להיגאל, כמו שכתוב בדניאל (יב, ב) "ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדיראון עולם", ועיין סנהדרין דף ק"א, ומובא בספרים (עיין מכתב מאליהו ואור יחזקאל) כי כמו שביציאת מצרים אלו שרצו את העולם הזה נשארו במצרים ולא זכו להיגאל, כך גם בגאולה העתידה, אלו שמחשיבים את העולם הזה יותר מהעולם הבא ואינם רוצים שיבוא המשיח, ח"ו לא יזכו לגאולה.

צריך לחכות לגאולה, ולשאוף לרוחניות ולקדושה, ומי שרוצה את העולם הזה, כגון שיש לו משרה גשמית עם כסף וכבוד, ואינו רוצה שיבוא המשיח, כי אז כשיבוא המשיח כולם יעסקו בתורה כמו שכתוב (ישעיה יא, ט) כי מלאה הארץ דעה את השם כמים לים

מכסים, ויפסיד את משרתו הגשמית, אדם כזה לא יזכה להיגאל.

כל המתאבל על ירושלם זוכה ורואה בשמחתה

וזהו שאמרו (תענית ל, ב) כל המתאבל על ירושלם זוכה ורואה בשמחתה ושאינו מתאבל על ירושלם אינו רואה בשמחתה, היינו בשמחת הגאולה השלמה לעתיד לבוא, מי שמתאבל על ירושלם יזכה לראות בשמחת הגאולה, ומי שאינו מתאבל לא יזכה לגאולה, ולכאורה מדוע זה חמור כל כך, הן לא מוזכר שעשה איזה חטא, רק אינו מתאבל, ומדוע נענש עד כדי כך שלא יזכה לגאולה.

ויש לפרש הענין בזה כנ"ל, כי כמו ביציאת מצרים, שאלו שרצו להישאר במצרים לא זכו להיגאל, מפני שרצו את העולם הזה, ולא רצו לקבל תורה, ואם אין שאיפה לרוחניות לא מגיע רוחניות, כך גם מי שאינו מתאבל על ירושלם, ואינו מצטער, מפני שטוב לו בחיי העולם הזה, ואינו מרגיש שחסר לו בית המקדש, לא חסר לו השלמות הרוחנית, וכיון שאין זה חסר לו, ואינו שואף לזה, כבר אין זה מגיע לו, ולכן לא יזכה להיגאל, ורק אלו שמרגישים את החיסרון ושואפים לקדושה ולרוחניות, בזכות השאיפות הללו זוכים לגאולה, אבל מי שטוב לו בהנאות העולם הזה ואינו רוצה שיבוא המשיח, אין לו זכות להיגאל, והמשיח לא יבוא אליו.

ואמנם בזמנינו לא נראה שיהיה רוב הציבור שלא רוצים, וברוך ה' יש הרבה רחוקים שמתקרבים וחוזרים בתשובה, ויש לקוות שלא רק "חמושים" יזכו לגאולה אלא הרבה יותר, ומה שכתוב בדניאל ורבים מישני אדמת עפר יקיצו וגו' לדיראון עולם, נוכל לפרש "רבים" שלושה (כמו שמצינו בכתובות ע"ה ובגיטין מ"ו עיין שם), או שזה הולך על אלו שיקומו בתחיית המתים, שיהיו מהם כאלה שלא יזכו להישאר ביום הדין הגדול, אך על כל פנים יכול להיות גם דור שכולו זכאי, ולא מוכרח שלא כולם יזכו להיגאל, ונקווה שנזכה לדור שכולו זכאי, ונזכה כולנו לראות בשמחת הגאולה השלמה במהרה בימינו אמן.

הגדה של פסח

תאמר אין לי בהם חפץ", ודרשו חז"ל (שבת קנא, ב) אלו ימי המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה, והיינו שבימות המשיח לא יסלחו היצר הרע [וכבר האריכו בזה המפרשים, שאם כן עבור מה יקבלו שכר בימות המשיח, ויש שכתבו שאז לא תהיה עבודה מיראה אלא מאהבה, ועיין במכתב מאליהו ח"ב עמוד 741 מה שכתב בזה].

'אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה

דיינו

מבואר כאן שהיה מעלה ומדרגה מיוחדת במעמד הר סיני אף בלא קבלת התורה, והענין בזה כמו שאמרו חז"ל (שבת קמו, א) כי בשעה שעמדו ישראל לפני הר סיני פסקה זוהמתן, היינו זוהמתו של נחש שהטיל באדם הראשון בחטא עץ הדעת, והנפש החיים האריך בזה בשער א' וביאר כי אדם הראשון לפני החטא היה לו בהירות האמונה

'השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין'

יש לבאר מהו שאומרים אנו "השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין", ולכאורה הרי כבר יצאנו ממצרים ואנו בני חורין, ויש לנו תורה וספרי מוסר להתגבר על היצר הרע, ובמה אנו עדיין עבדים?

ומסתבר שיש לפרש "השתא עבדי" שאנחנו עבדי היצר הרע, שהיצר הרע מושל בנו, וצריכים תמיד לעסוק במוסר וחיזוק היראה כדי להתגבר עליו, ותמיד נמשכת מלחמת היצר.

ולכך אנו מבקשים "לשנה הבאה בני חורין", שנזכה להיות בני חורין מיצר הרע, על ידי שתבוא הגאולה, שאז ישפיע הקב"ה רוח של קדושה בכל העולם, כמו שכתוב (יואל ג, א) "והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר", ו"מלאה הארץ דעה את השם כמים לים מכסים" (ישעיה יא, ט).

ובאמת על הגאולה העתידה כתוב (קהלת יב, א) "והגיעו שנים אשר

גבוהות, כמו שאמרו חז"ל (מכילתא בשלח) ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל במעשה מרכבה, ותכלית הכל היה לקבל את התורה בהר סיני.

'אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה

דיינו

הנה מבואר כאן כי עצם ההתקרבות להר סיני היתה בה מעלה, ובאמת שכבר הכתוב אומר "ויחן שם ישראל נגד ההר" ופירש רש"י 'כאיש אחד בלב אחד', ומבואר כי כבר כשעמדו 'נגד ההר' היה להם את הדרגה הזאת של כאיש אחד בלב אחד, וזהו משום שכבר אז זכו לדרגה מסויימת.

ויש לפרש כי עצם ההתקרבות להר סיני היה דבר גדול מאד, שהתקרבו להר סיני שזהו המקום המיוחד לתורה, וככתוב (שמות יט, יז) "ויצא משה את העם לקראת האלוקים מן המחנה ויתייצבו בתחתית ההר", שזכו להתקרב להר סיני [אם כי לא עלו בהר אלא משה רבינו, ואהרן נדב ואביהוא היה לכל אחד מחיצה לעצמו], וההתקרבות להר סיני נתנה להם מדרגה של קדושה עם אחדות ושאיפה לתורה, וקיבלו שם דרגה של מידות טובות ואמונה וחשקת התורה.

גדולה מאד, שהיה מטייל עם הקב"ה בגן עדן, ומלאכי השרת היו צולים לו בשר ומסננים לו יין (סנהדרין נט, ב), עד כדי כך מלאכים היו משמשים אותו! כי נשמת האדם חשובה יותר מן המלאכים כמו שכתב במסילת ישרים פרק א'.

וביאר הנפה"ח כי בדרגתו הגבוהה, עם בהירות האמונה שהיתה לו, לא היה שייך כלל שיתפתה אדם הראשון מעצמו לחטא, רק הנחש מבחוץ בא ופיתה אותו, ויש כמה טעמים במפרשים מדוע נתפתה לזה, על כל פנים הוא מעצמו לא נתפתה, והרגיש בתוכו ובפנימיותו שאינו רוצה את החטא, אלא שהנחש פיתה אותו לכך, והטיל בו זוהמא, ומאז נכנס היצר הרע בתוך גופו של אדם, שמרגיש כאילו הוא בעצמו רוצה את החטא, אבל הנשמה אינה רוצה את החטא, אדם מורכב משני חלקים, נשמה, ונפש בהמית, הנשמה היא קדושה, חלק אלוך ממעל, והנפש הבהמית היא רצון הגוף ותאוותיו, ונשמת האדם אינה רוצה לחטוא, אבל הנפש הבהמית כן רוצה, ואדם אינו מרגיש מהו רצון הנשמה, ומהו הנפש הבהמית שזה היצר הרע, וזהו הניסיון.

ובמעמד הר סיני זכו כלל ישראל למדרגה גדולה כל כך שפסקה זוהמתו והיו במדרגת אדם הראשון קודם החטא, וזהו המעלה של 'קרבנו לפני הר סיני', וכן קודם לכן בקריעת ים סוף זכו למדרגות

ענין אמירת 'שיר השירים' - קדש קדשים

דוכסין וכו', וישראל אומרים 'מה תחזו בשולמית' - מה גדולה אתם נותנים לנו, שמא 'כמחולת המחניים' - שמא יכולים אתם לעשות לנו כגדולה שעשה האלקים במדבר, דגל מחנה יהודה, דגל מחנה ראובן וכו', שמא יכולים אתם ליתן לנו כגדולה שעשה לנו האלקים במדבר שהיינו חוטאים והוא מוחל לנו, האומות מבקשים לפתות את ישראל בכל מיני פיתויים של גשמיות, אבל כלל ישראל אינם חפצים בזה, כי יש להם נשמה קדושה הנמשכת לרוחניות.

נמצא א"כ כי חג הפסח הוא הזמן המתאים לומר שיר השירים, מפני שהוא "זמן חירותנו" שזוכים בו לחירות מהיצר הרע ומכל התאוות הגשמיות, (וכמשנ"ת במק"א באריכות), והנשמה שולטת על הגוף, ועל ידי זה אפשר יותר לקבל את הקדושה, והזמן מסוגל יותר לזכות למדרגת קודש קדשים על ידי אמירת שיר השירים.

מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה

שירת הים הותרה רק לישראל שנתחייבו להודות מציינו בקריעת ים סוף שבני ישראל אמרו שירה, ומובא בגמרא (סנהדרין לט, ב) שבאותה שעה ביקשו גם מלאכי השרת לומר שירה, והקב"ה אמר להם מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה?! והיינו מפני שאתם לא חייבים בהודאה, כי לא לכם נעשה הנס, ואם אתם מבקשים לשמח אותי ולכבדני, דעו לכם כי בזה לא תשמחוני, כיון שמעשי ידי טובעים בים, וצריכים אתם לרחם על המצרים שהם מעשי ידי, כי כביכול יש צער ואכזבה מאיבוד מעשי ידיו.

ורק כלל ישראל שנעשה להם הנס, היו חייבים בהודאה ואמרו שירה, אך לא על טביעתם של המצרים, אלא על חסדי הקב"ה

בשבת חול המועד פסח נוהגים לומר שיר השירים (כפי שהובא ברמ"א או"ח סימן תצ"ז), וכתב במשנה ברורה שם הטעם בזה מפני שמפורש בו ענין יציאת מצרים.

והנה על שיר השירים אמרו חז"ל (ידים ג, ה) שכל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קדשים, ולכאורה הרי קדושת שיר השירים היא רק קדושה של כתובים, לא ספר תורה, וגם לא נביאים, אם כן שיר השירים בקדושתו הוא פחות מנביאים ופחות מספר תורה, ולענין מה נתייחד במעלתו שהוא "קודש קדשים"?

ואפשר לפרש שהכוונה היא על התוכן שבו - כלומר, מה שכתוב בשיר השירים הוא קודש קדשים, והטעם לפי שהוא מעורר לאהבת השם וליראת שמים, כמו שפירש רש"י בתחילת שיר השירים "שכולו יראת שמים וקיבול עול מלכותו", וברש"י ברכות דף נ"ז כתב "שיר השירים כולו יראת שמים וחיבת המקום בלב כל ישראל".

וכשאדם אומר שיר השירים ומתבונן בתוכן הדברים הרי הוא גם כן מתקדש בזה, ומתרום למדרגה זו ונעשה קודש קדשים, אם יקרא ויחדיר בלבו את מה שכתוב בשיר השירים, וכפי שהאריך המלבי"ם לבאר על פי קבלה שכל שיר השירים מכוון כנגד הנשמה והגוף, שהנשמה אוהבת את הרוחניות והגוף הוא גשמי, וזהו שכתוב בשיר השירים (ו, ג) אני לדודי ודודי לי, שהנשמה רוצה קרבת אלוקים, ומשתוקקת לדודי הוא הקב"ה.

ומצינו עוד במדרש (במדבר רבה ב, ד) על הפסוק בשיר השירים 'שובי שובי השולמית וגו'', שאומות העולם אומרים לישראל 'הידבקו לנו, בואו אצלנו ואנו עושים אתכם שלטונים, הגמונים,

ידיו, ויש בזה אכזבה שלא הגיעו לתכלית הנרצית בבריאתם.

כמו שמצינו במשנה בסנהדרין (מו, א) 'אמר רבי מאיר בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי אם כן המקום מצטער על דמן של רשעים שנשפך וכו', והיינו מפני שתכלית הבריאה היא להיטיב עם הנבראים, ובסוף פרקי אבות אמרו כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו, אמנם הרי הקב"ה הוא מלך הכבוד ולא חסר לו כבוד, אלא התכלית בזה הוא להיטיב עם הנבראים, שיעשו כבוד שמים ועל ידי זה יזכו לעולם הבא שהוא הטוב האמיתי, ואם אדם מצטער, הרי הצער מגיע לו, מפני שלא עשה כבוד שמים כפי שהיה יכול לעשות, וחסר כבוד שמים על ידו, לכן הוא מוכרח להיענש ולהצטער, ושכינה אומרת קלני מראשי קלני מזרועי כי הקב"ה מצטער על זה שאינו יכול להיטיב עם האדם ומוכרח להענישו.

וכך גם יש לפרש מה שאמרו מעשי ידי טובעים בים וכו', שאין זה מצד רחמנות על המצרים, שהם אכזריים ואין לרחם עליהם, רק הקב"ה מצטער שלא נתקיימה בשלמות תכלית הבריאה להיטיב.

[א.ה. ואמנם בכמה מקומות האריך רבינו שיש לרחם על הרשעים ולהתפלל עליהם שישובו בתשובה, ואף משה התפלל על פרעה ומצרים להסיר מהן כמה מכות, אכן י"ל דכל זה במקום שאפשר להחזירם בתשובה, ועדיין אין הרוע וההשחתה טבוע בהן, אבל אחר "המכות שנשאר המצרים ברשעתם ואכזריותם שוב אין לרחם עליהם וכמבואר מדברי הילקוט הנ"ל, ויש לדמות לענין זה המסיתים והמוסרים שאנו מתפללים עליהם (בברכת ולמלשינים) שיכרתו מהרה, וחלוקים הן משאר רשעים ודו"ק ואכמ"ל].

שנעשו עמהם, כפי שרואים אנו שכל השירה היא שבח והודאה להקב"ה על מעשיו וגבורותיו בכל הניסים שעשה עם כלל ישראל, אשירה לה' כי גאה גאה, מי כמוך באלים ה', הכל דברי שבח והודאה שמשבחים ומהללים את מעשי השם, לא שמחה על טביעתם של המצרים, רק שירה על גבורות השם וחסדיו עם כלל ישראל, וגם מה שמוזכר מטביעתם של המצרים אינו שמחה לאיד רק הזכרת הניסים וגבורות השי"ת. [וראה בילקוט פרשת אמור (רמז תרנד) "אבל בפסח אין אתה מוצא שכתוב בו אפילו שמחה אחת, למה וכו' דבר אחר בשביל שמתו בו המצרים, וכן אתה מוצא כל שבעת ימי החג אנו קורין בהן את ההלל אבל בפסח אין אנו קורין את ההלל אלא ביום טוב הראשון ולילו. למה משום בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך", ע"כ].

ומה שאומרים אנו בתפילה - לך ענו שירה "בשמחה רבה", על מה היתה השמחה? על מה שזכו לראות את השגחת הקב"ה, ונתעלו למדרגות גבוהות מאד, כמו שאמרו (מכילתא בשלח ג) ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי בנבואה, על זה היתה שמחתם, שזכו לראות את מעשי הקב"ה, וגילוי שכינתו, המלך מתראה, והם זוכים לראות את המלך! על זה הייתה השמחה, ועל זה אמרו שירה.

מיעוט השמחה באיבוד מעשי ידי הקב"ה

ואמנם הטעם שאין לשמוח במקום איבוד מעשי ידי של הקב"ה, היה נראה שהוא כמו שמצינו שצריכים לרחם על בעלי חיים וכמו שכתוב (תהלים קמה) ורחמיו על כל מעשיו [ועיין ב"מ דף פ"ה העובדא ברבינו הקדוש], ומטעם זה אמר הקב"ה למלאכי השרת שלא יאמרו שירה על טביעתם של המצרים.

אכן נראה שאין זה נכון, שהרי אמרו (ילקוט שמואל רמז קכ"א) כל המרחם על אכזרים לסוף נעשה אכזר על הרחמנים, ובודאי שאין לרחם על המצרים האכזרים.

ולכך יש לבאר מה שאמרו מעשי ידי טובעים בים וכו', שאין זה מצד רחמנות, אלא מטעם אחר, שהקב"ה כביכול מצטער על איבוד מעשי

חג הפסח

עם ישראל שייך לתוכן הפנימי של העולם

של הבריאה שנבראה מהמאמר שכנגדה היא מכוונת. והיינו שהחיצוניות של הבריאה החומרית זהו החלק הנראה לעיניים, וכנגד זה יש עומק ותוכן פנימי לבריאה, והיינו הרצון ה' שאינו נראה לעיניים, וזה בעצם המהות של עשרת הדברות, שעומדים בהקבלה לעשרה מאמרות שנברא בהם העולם, שדברות אלו הם התוכן הפנימי המקיים את כל הבריאה כולה, ועולם פנימי זה - החלק האמיתי של הבריאה, הוא מתגלה רק בדרך של ניסים, אולם גילוי זה שייך אך ורק למי שתמיד רואה את העולם החיצוני לפי הפנימיות שלו, וזהו כמו שאמר רבי חנינא בן דוסא, **'מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק'** (תענית כ"ה, א') דהיינו שהוא ראה את הדברים בצורה הנכונה, שמה שהשמן דולק אין פה איזה טבע חומרי שפועל מעצמו, אלא שהכל פועל מכח רצון ה' שמקיים מציאות זו, ולכן מרגע שרצון ה' משתנה המציאות תשתנה - ומי שאמר לשמן שידלק יכול לומר גם לחומץ וידלק.

והאמת הזו היא זאת שהתגלתה בעשרת המכות, שהטבע אינו דבר העומד לעצמו, אלא הוא אך ורק כיסוי לרצון ה' התמידי שפועל ומקיים את כל העולם כולו, והוא הממשיך לחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, וברגע שרצון ה' שהמים יהפכו לדם, ממילא אותו המציאות שקיימה את העולם באופן הרגיל, היא זו שמקיימת אותו באופן אחר, ואם רצון ה' שהחיות במכת ערוב יפגעו רק במצרים, נמצא שזה עכשיו טבעם של החיות להרוג רק מצרים ואילו ביהודים אין הם יכולים לפגוע, כי הכל תלוי אך ורק ברצון ה' וזה הגילוי שיצא מתוך עשרת המכות, שכל העשרה מאמרות שבראו את העולם על מכונו ועל מתכונתו הרגילה, הכל תלוי ברצון ה' בלבד.

ולכן אומר השפת אמת שעשר המכות פעלו את התיקון הגדול הזה בבריאה להפוך את עשרה מאמרות לעשרת הדברות, שכאמור בבריאה של עשרה מאמרות הדברים נתפסים כאילו יש טבע בעולם וכביכול הוא פועל מעצמו, אך על ידי עשרת המכות התגלתה

"ולמען תספר באזני בן ובן בן את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בהם וידעתם כי אני ה'"

בשפת אמת מבואר שבשעת יציאת מצרים מעבר לעצם מה שיצאו ישראל מעבדות לחרות, היה כאן בנוסף שינוי עצום גם בכלל הבריאה ותיקון גדול לכל מעשה בראשית, וז"ל שם 'כי באמצעות העשר מכות נעשו מעשרה מאמרות עשרת הדברות, כי מאמר הוא בכלל ודיבור הוא בפרט כו', והעניין הוא כי הוצרך להתברר תערובת טוב ורע, והרע ניתן למצרים בעשרת המכות, ובני ישראל קיבלו הטוב שהוא התורה, כי הכל לכבודו ברא, אבל התחתונים צריכים לברר זאת, ובנ"י בגלות מצרים ביררו זה העדות וכ' את ה' האמרת וה' האמירך כו', שבנ"י מבררין כי קיום כל הבריאה ע"י עשרה מאמרות, וכמ"ש במשנה ליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין העולם שנברא בעשרה מאמרות, והשי"ת כביכול מעיד על בנ"י כי כל המאמרות ובריה"ע היה בשביל בנ"י, ואלה הבירורים הם גם היום ובכל יום ויום כמש"כ א"ה האמרת היום וכו' ולמען תספר באזני בן ובן בן שנתן זה הבירור לבנ"י לדורות, ע"כ.

ונראה בביאור דבריו דהנה במסכת אבות (פ"ה מ"א) תנן **'בעשרה מאמרות נברא העולם'**, דהיינו שיש בריאה של עשרה מאמרות, אך העשרה מאמרות הינם הכלל של הבריאה אך העומק הפנימי של הבריאה הוא בעשרת הדברות, ועל זה אומר השפת אמת ש**'עשרת המכות'** שלקו המצרים היו השלב של המעבר מהבריאה של עשרה מאמרות שהם הכלל לעולם של עשרת הדברות שהם הפרט, ונפשט מעט את הדברים.

במהר"ל בספר גבורות ה' (פרק נז) מבואר שישנם עשרה חלקים בעולם, וכל חלק נברא על ידי מאמר בפני עצמו, וכתב שם שכנגד עשרה חלקים אלו באו עשרת המכות, לפי שכל מכה היתה מכוונת כנגד אחד מעשרת המאמרות, וכל מכה תיקנה את אותו החלק

ובאופן כזה הוא יחרב מייד.

ידועים דברי ר' ישראל סלנטר זצ"ל שכשיהודי ירא שמים בוויילנא נכשל בשבת בדבר קטן בהלכות 'בורר', הרי הוא גורם שבאותה השעה בפריז יהיה חילול שבת גמור בפרהסיה, אולם ר' ישראל בא בדבריו אלו להמחיש כמה השפעה יש למעשיו של כל אדם פרטי מעם ישראל על הכלל כולו וכמה עליו להיזהר, ולנסות להתעלות ובכך לרומם עמו את כל כלל ישראל, אבל לפי דברינו זה הרבה יותר מזה שזה לא רק סתם השפעה שאדם משפיע על כל העולם אלא שאנו בתור העם הנבחר שקיבלנו תורה, אנו השתייכנו לעולם של עשרת הדברות, העולם שהוא התוכן הפנימי של כל העולם, ולכן ע"י כל פעולה ומעשה שלנו נוצר קיום והתהוות לכל הבריאה כולה.

ועלינו להיות מודעים לכח ההשפעה שלנו ולהעריך כל מעשה אפילו קטן, שכשאדם באמת מודע לערך של המעשים שלו כל מעשה הוא אחרת, הוא חושב הרבה יותר לפני כל דבר והוא נזהר שלא להפסיד שום הזדמנות לפעול במה שיכול לפעול, משל למה הדבר דומה לאדם שעומד על יד הכפתור שמשגר פצצת אטום, הרי פשוט הוא שלא ילחץ על כפתור לפני שיחשוב טוב טוב אלף פעמים לפני כן, ואם כל אדם ידע ויכיר בערך של המעשים שלו, כל התורה שלו וכל העבודה שלו יהיו ברמה שונה לחלוטין.

הקב"ה יעזור שנצליח להכיר בערך של המעשים שלנו וגודל הפעולה שלהם, ועי"ז נזכה לעבוד את הקב"ה כמו שצריך.

המציאות של עשרת הדברות, המציאות של בריאה עם רצון ה' שעומד מאחורי כל דבר ודבר, ושכל דבר בעולם הוא אינו גשם בלבד אלא הוא קיים מכח השורש הרוחני שבו, וזה היה הגילוי הגדול ביציאת מצרים שהיה שייך גם לכל כלל הבריאה.

ואולם אנו צריכים ללמוד מדברים אלו על גודל מעלתינו, שהרי כמו שהתבאר ביציאת מצרים כל העולם עבר תהליך של מעבר מעולם גשמי של עשרה מאמרות להיות רוחני יותר ולהכיר עולם רוחני יותר של עשרת הדברות, אך אנו בתור כלל ישראל זכינו לא רק לעצם הגילוי הזה, אלא דכאשר יצאנו ממצרים הקב"ה קרבנו אליו וקידשנו, כלומר שמעבר לעצם הגילוי הניסי שראינו, זכינו ביציאת מצרים ואחר כך בקבלת התורה שיצאנו ממצב בו אנו חיים בעולם חומרי וחיצוני, למצב שהמקום הטבעי אליו אנו משתייכים זהו העולם של 'עשרת הדברות', כי העולם של עשרת הדברות זה התוכן הפנימי של כל העולם החומרי, שהתורה היא הרצון ה' שמקיים את כל העולם.

וזה גם מש"כ בנפה"ח שער ד' שאם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, כל' שאם היה רגע אחד בלי תורה כל העולם היה חוזר להיות תוהו ובוהו ח"ו, כיון שהתורה זה קיום העולם, ואם אין תורה בעולם אז חסר מהתוכן הפנימי של כל הבריאה כולה, ובלי זה אין שום אפשרות שהעולם יתקיים, ובדומה לגוף שניטלה נשמתו שלא יכול להתקיים, כך אם אין בעולם תורה, העולם יהיה גשמי בלבד

**לרגל חג הפסח יצא בעז"ה גליון מורחב של פנינים וליקוטים
בענייני האמונה ועוד, מרבינו ראש הישיבה שליט"א**

המעוניינים לקבלו ניתן לשלוח בקשה למייל: 0715559@gmail.com

**בברכת פסח כשר ושמח!
המערכת**

הארה מוסרית

עומק דבר ולקח טוב במהות הפרשייה

מאוצר שיחותיו של המשגיח הגה"צ רבי משה אהרן ברוורמן שליט"א

פסח

גליון מס' 43

ליל שמורים' - זמן של גאולה לדורות

'ליל שמורים' הוא לד' להוציאם מארץ מצרים, הוא הלילה הזה לד', שמורים הוא לכל בני ישראל לדורותם' (י"ב, מ"ה) 'שמורים' פירש רש"י: "שהיה הקדוש ברוך הוא יושב ומצפה לו, לקיים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים: הוא הלילה שאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו בלילה הזה אני גואל את בניך, משומר ובא מן המזיקים כעניין שנאמר "ולא ייתן המשחית" וגו' (והיינו 'לדורותם') ובבראשית אצל אברהם אבינו עליו השלום במלחמת עם המלכים (י"ד ט"ו) "ויחלק עליהם לילה" וברש"י: "ומדרש אגדה שנחלק הלילה ובחצות הראשון נעשה לו נס וחציו השני נשמר ובא לו לחצות לילה של מצרים".

למדנו מכאן - שהלילה הזה של ט"ו ניסן מוכן מראש ומקדם לעניין גאולה והנהגה ניסית, וחציו של הלילה היה בפועל אצל אברהם אבינו עליו השלום "ויכם וירדפם עד חובה וגו' את כדרלעומר ואת המלכים אשר אתו אל עמק שווה" ופירש רש"י "שהשוו שם כל האומות והמליכו את אברהם עליהם לנשיא אלוקים ולקצין" - וחציו השני היה מיועד לכלל ישראל וכביכול היה הקדוש ברוך הוא יושב ומצפה שיגיע הלילה הזה (שמות כד, י) "ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר" רש"י: **"היא הייתה לפניו בשעת השעבוד לזכור צרתן של ישראל שהיו משועבדים במעשה לבנים"**.

כדי שאז תתקיים הבטחתו לגאול את ישראל ממצרים, ונאמר בתורה "שמורים הם לכל בני ישראל לדורותם" ואיתא שהוא מוכן ומזומן לגאולה העתידה, אמנם כפי שפירש רש"י **משמע שהוא זמן גאולה לכל הדורות**.

נמצא שליל הסדר הוא ליל של השפעת הנהגת גאולה בכל הדורות לנפשות בני ישראל ומובן שהדבר תלוי במקבלים להיות ראויים להשפעה המושפעת "בלילה הזה" - "הוא הלילה הזה לד'" ובזה מובן יותר עניין

שחייב אדם לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים שנאמר בעיקר על הלילה הזה כי אמנם הוא מוכן הוא לכך אם האדם יפתח עצמו למה שמושפע מלעילא.

'מורא גדול' ממה?

נאמר בהגדה שלך פסח על המקרא "ויוציאנו ד' ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה ובמורא גדול ובאותות ובמופתים", "ובמורא גדול" על מי בא המורא הזה? שמה שאמור לפני זה "ביד חזקה ובזרוע נטויה" הוא על המצרים, שנתקפו "במורא גדול", אך בהגדה אנו אומרים דבר אחר לגמרי, **"במורא גדול זה גילוי שכינה"**! כמו שכתוב "הניסה אלוקים לבוא לקחת לו גוי וגו' ובמוראים גדולים ככל אשר עשה ד' אלוקים במצריים לעיניך" והיכן נאמר כאן גילוי שכינה? אלא שנאמר 'הניסה אלוקים לבוא וגו' **לעיניך** מתפרש על האותות והמופתים וכל המוזכר בקרא וגם על המורא הגדול, ולכאורה אין זה דבר לעצמו אלא זה תוצאה מהקודמים "המסות והמופתים וגו' והיינו **"גילוי שכינה"** שבזה שהיה 'לעיניך' נתקיים 'לקחת לו גוי מקרב גוי' בגילוי שכינה שזה גרם ופעל מורא גדול על המצריים.

ומתי התקיים "לקחת לו גוי" על עם ישראל, זה היה **במכת בכורות** שנתפרש קודם "אני ולא השליח וגו'" שבגילוי זה גרם מיתה לבכורות מצריים שלא יכול לעמוד בגודל השפעת הקדושה של אותו רגע, שמהם מחמת מורא שהגיע עליהם ולעומתו כלל ישראל נתעלו להתדבק במעלה הזו של התגלות שכינה והשראתה עליהם.

המכות מדרגות עבור ישראל

וכאן התגלה גודל מדרגת כלל ישראל שהם בניו של אברהם אבינו שבלילה זה התגלה רוב מעלתם על כל העולם כולו, "עמק שווה" שהוא לגמרי בהנהגה "למעלה מן הטבע" וכן התגלה מעלתם של בניו כלל ישראל, שהם ראויים לגילוי שכינה, במדרגה כזו

שמעלה אותם להנהגה למעלה מדרך הטבע. והיינו שהם התעלו וסילקו מעצמם את כל השפעת כוחות הגוף ועולם הזה שהאדם כרוך בהם ומושפע מהם בכלל וכל שכן בהיותם בתוככי ארץ מצרים "גוי בקרב גוי" ולהסתלק מכל אלו ולמעט ולהחליש ולבטל השפעתם וכוחם הרי זה פותח את הפתח להרגיש "גילוי שכינה" גילוי מציאותו והנהגתו. זה בא והתגלה במכת בכורות.

כי אמנם קדמה למכת בכורות תשע מכות אשר לכל אחד ואחד מהם סייע עזר והושיע לכלל ישראל לסלק עצמם מהשפעה מסוימת שהושפעו מטומאת ארץ מצרים, כי סילוק ההשפעות הם לפי עומק של אותו כוח שבאדם שהושפע ודבק בכוחות מצריים. ואף שסולק השפעה זו עדיין אין ברור שהשפעה אחרת גם בטלה, כך שאם יבוא לניסיון באותו עניין השני לא יוכל לעמוד כנגדו כי כל כוח וכוח בפני עצמו צריך שיעביר עליו החלשה ומיעוט וביטול ועם נתבטל הרצון לעושר עדיין לא בטוח שנתבטל הכוח של גבורת הגוף, וכן של חמדת ותאוות הגוף וכל אלו עדיין לא מוכח שעניין הגאווה בטלה ממנו.

וכן במצריים כל מכה ומכה פגעה בכוח אחר מאשר דבקו בו מצריים, ובכך החלישו מעם ישראל השייכות וההכרה וחשיבות כלפי אותו כוח, **ומכת בכורות הייתה בשורש הנפש של פרעה ומצריים שגם באותו כוח אשר האדם חש את כוח עצמיותו, שזה בא לידי ביטוי בהרגיש את קיומו והמשך קיומו בזרעו ובפרט בבכור, גם כוח זה הרגיש שניטל ממנו ואין הוא האדון והבעלים על זה ומוכרח להכיר יש על זה אדון עליו.**

ומאידך כלל ישראל הרגישו גודל עצמיותם בכך שהרגישו מתדבקים לבורא עולם שהוא בכוח עצמיות הנפשות, וזה היה במכת בכורות בגילוי שכינה שהוא פוגע בנפש העצמית של המצריים והושג בנפש העצמית של כללי ישראל.

'עשרה ניסיונות' דוגמת המכות

דוגמה לכך הם עשרה ניסיונות שנתנסה אברהם אבינו עליו השלום שאמרו במדרש שעשרת המכות הם בזכות עשרה ניסיונות, הרי כל ניסיון וניסיון היה ברור על כוח ועניין מסוים שמושרש באדם ושהאדם קשור אליו ושהוא מוכן לסלק זאת מעצמו כדי להידבק בבורא

יתברך שמו. וחזינו שהניסיון העשירי הוא "העקידה" וזאת מי שכבר עמד בניסיונות נוראים ובתוכם אור כשדים הרי על כל פנים בניסיון של ויתור על בנו היחיד שנולד לזקנה שהוא ממשיכו הרי זה מוכיח ביותר עד איזה עומק מושרש אמונתו ודבקותו בבורא יתברך שמו.

תשעה מכות: על חיצוניות שלהם "דם, על בתיים "צפרדע". על אדמתם ובשרם "כינים". ועל מדינתם וכל החוצות "ערוב". על נפשות בהמתם "דבר". ואף כל הצלם אלוקים שלהם "שחין". ללא אפשרות לצאת ולבוא "ברד" שהוא מוכרח להסגר בביתו. "ארבה" אין נפלט משלטונו על הכלל. "התעללתי", דומה למת. ביטול כל מציאותו, "חושך" והתפרדו זה מזה. וכל זה עדיין אינו "בכורות" אין בית שאין בו מת, שהוא ה"בכור" שהוא מבטא קיומו ומציאותו העצמית שאין לו הפסק שנמשך אל זרעו.

ולכן "מכת בכורות" הביא את פרעה ומצרים לביטול עצמי בפני הגילוי שכינה שהביא עליהם את ה"המורא הגדול" והביא את כלל ישראל להכרת שייכותם ודבקותם בו יתברך לגמרי, "הוא ולא שרף, הוא ולא מלאך ולא שליח" שייך שיגרמו לגילוי עומק זה של גדלות נפשם שזכו מאברהם אבינו עליו השלום שגדל בעשרה ניסיונות.

ליל שמורים - גילוי שכינה

הוא ה"ליל שימורים" - "שימורים לד'" התגלות שכינתו "מורא גדול" הוא המבטל את מציאות מצרים ואת כוחם בעצם והוא המעלה אם עם ישראל בעצם, בכך מתקיים "ולקחת" "ואקח" שזוכים לו יתברך ויוצאים מכל מציאות אחרת וכן הוא "לדורותם" זאת "לכל בני ישראל" והיינו בכל עת הגיע 'הלילה הזה' הרי הם בתוככי השפעתו שהיא 'הלילה לד' השפעת גאולת ופדות מצד מעלת 'לד' במורא גדול - בגילוי שכינה כל אחד לפי מדרגתו הרי זה זמן של התעלות על גילוי אליו.

ומה מאד שייך שכל אחד ואחד "יראה עצמו כאילו יצא ממצרים" שהרי באמת עתה הוא זמן של השפעה שמביא אותנו לידי "ציאה" מכל כוחות היפך לד'.

הארה מוסרית

עומק דבר ולקח טוב במהות הפרשייה

מאוצר שיחותיו של המשגיח הגה"צ רבי משה אהרן ברוורמן שליט"א

פסח זמן חרותנו
גליון מס' 44

זמן חרותנו - לדורות

'ותיתן לנו ד' אלוקינו באהבה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום חג המצות הזה זמן חרותנו' - זו היא המטבע שטבעו חכמים בנוסח התפלה והקידוש אודות המועד והחג דפסח שהוא 'זמן חרותנו'. ובודאי שאין הפירוש בהדגשת זמן חרותנו להורות שנקבע המועד ד'פסח' באותו זמן ויום שבו יצאו ממצרים לחרות, אלא כפי שלמדנו מרבותינו זצ"ל שהמובן הוא שגם **לדורות** הזמן הוא זמן שבו אפשר בנקל יותר להגיע למעלת החרות והיות 'בן חורין'.

ומה שצריך ביאור הוא מהי הכונה בחרות ובן חורין שהרי כאשר עם ישראל בארצו והמקדש על מכוננו הרי אז הם באמת במצב של חרות ובן חורין ואין זה תלוי בזמן ובמועד מסוים של השנה, ואם הם בגלות מסורים לרשות אומות העולם ומשועבדים להם איך מתפרש שיש זמן שאנו בני חורין ובמעמד של 'חרות'.

בן חורין מי שתלוי בדעתו וברשות עצמו

אמנם ההבנה הנכונה בעניין זה הוא 'בן חורין' הוא מי שעומד ברשות עצמו בלבד. עצמו, היינו דעתו הכרתו והשגתו שיכול לנהוג ולחיות כפי שמתחייב מאלו בלבד, ולא כמושפע על ידי כוחות שמבחוץ, להיות נמשך אחריהם ולנהוג בהתאם להם, כי בהיות בני ישראל בגלות שנמנע מהם קיום תורה ומצוות כרצונם, היינו רק שחסרה להם ההיכר תמצית לקיום תורה ומצוות, כי מי שאינו בארץ ישראל שאין יכול לקיים מצוות התלויות בארץ, משום שחסרים לו התנאים לחיובם ולקיומם אין זה חסרון פנימי ועצמי כלפי קיום המצווה ולא ניטל ממנו מעלת החירות העצמית ומדרגת הבן חורין, אך אם הוא **מוותר על מה שמורה לו דעתו והכרתו ומתאים עצמו לסביבה שנמצא בה ולכוחות והרצונות ששולטים בה** הוא הוא שהפסיד וביטל את עצמו ואת חרותו הוא נמצא בגלות ואינו בן חורין כלל!

והנה 'זמן חרותנו' הוא זמן שבו מסוגל האדם מישראל המבקש להיות מקורב להבורא יתברך שמו לאמונה בטחון ועבודה לפניו, להגיע למעלה עצומה זו של היות 'בן חורין' היותו עומד ברשות עצמו מתעלה ומתגבר על כל הכוחות

שמבחוץ המושכות אותו אליהם ומנסות לשלוט בו וליטול ממנו.

כאז כן עתה

ויש להקדים ולבאר שהנה ההבנה הראשונית בזה שהזמן הוא זמן חרותנו הוא משום שאז יצאנו ממצרים מעבדות לחרות, אבל לדורות שאין בפועל ההתחדשות הזאת של ויוצאנו ה' אלוקינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה הרי מעלת הזמן הוא מכוח מה שהיה בעבר שהשאיר רושמו לדורות אך בחז"ל הגדירו לנו (פסחים קט"ז) במתני' שבכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, כלומר שגם **עתה שייך לעבור את ההתחדשות הזאת של יצא ממצרים** וכאז כן עתה הוא 'זמן חרותנו' אך השאלה היא איך מקיימים זאת ואיך מגיעים לידי כך?

יסוד העניין הוא שמעלת החרות ובן חורין שעומד ברשות עצמו לגמרי - אינו תוצאה של בטול ההשפעה של העניינים שמבחוץ שלא ישפיעו עליו, אלא סדר הדברים הוא ההפך, מצד שהאדם מתעלה להיות דבק במה שהוא עליון ומרומם, ממילא מתבטלת השפעת האחרים עליו, שאין להם תפיסת מקום בנפשו בלבו ובמחשבותיו כלל וכלל. וכשם שיציאת מצרים הגאולה הייתה בכך כי 'אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלוקים' (ויקרא יא מה) ובאופן של 'ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים' (שמות טו) שזה מה שעשה אותם בני חורין מפרעה ומצרים, כך הוא גם הזמן חרותנו הוא זמן שבו אפשר לו לאדם לעורר בעצמו את המדרגה הזאת של שייכות רוחנית עליונה של שלמות האמונה ובטחון שהיא המדרגה של 'ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים' אשר תעלה אותו מעל כל השפעה שהיא ומכל מציאות אחרת ובכך להיות עומד ברשות עצמו מתקדש ומתעלה כפי מידת השגתו והכרתו.

על כורחכם אני מלככם

ואפשרות להגיע עד לדבר זה יש ללמוד ממה שנתפרש במקרא סוף פרשת ציצית (במדבר ט"ו מ"א) וכפי שביארו זאת חכמינו ז"ל 'אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלוקים, אני ה' אלוקיכם'

ופרש"י מספרי 'עוד למה נאמר שלא יאמרו ישראל מפני מה אמר המקום לא שנעשה וניטול שכר, אנו לא עושים ולא נוטלים שכר, על כורחכם אני מלככם' וכהאי (יחזקאל כ לב) 'והעולה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים במשפחות הארצות וגו' אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה אמלך עליכם' וגו' עכ"ל ולכאורה יש לשאול מהי המעלה של 'על כורחכם אני מלככם' הרי עיקר מעלת האדם היא הבחירה העצמית במלכותו יתברך וזו חסרה כאן, ועוד צריך לבאר מהי השייכות של הנהגה זו ליציאת מצרים המפורש ברישא דקרא 'אני ה' אלוהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים'?

אמנם ההבנה בזה הוא ביסוד שיסד לנו הרמב"ם (סופ"ב דגירושין) וז"ל: **"מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש ב"ד של ישראל וכו' מכין אותו עד שיאמר רוצה אני וכו' והוא גט כשר וכו' ולמה לא בטל גט זה וכו' שאין אומרים אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחויב מן התורה לעשותו וכו' אבל מי שתקפו יצר הרע לבטל מצוה או לעבור עבירה והוכה וכו' אין זה אנוס אלא הוא אנס את עצמו בדעתו הרעה, לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שרוצה להיות מישראל, רוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גירש לרצונו" עכ"ל**

כלומר כפיה על המצוות אין זה עשיה בעל כורחו אצל מי שהוא רוצה להיות מישראל, אלא זו עשיה מצד עצמו ורצונו האמיתי ואין הכפייה אלא סילוק של הכוחות והרצונות החיצוניים שמושכים אותו לעשות הפך עצמו הפנימי שהוא השייכות לבורא יתברך שמו ולתורתו.

וזהו המובן במה שאמרו **'על כרחכם אני מלככם'** אחרי שהוצאתי אתכם מארץ מצרים היינו שמאז יציאתם לא זו בלבד שבטלה 'עבדות מצרים' אלא שאז הפכו להיות **עבדי ה'** כמו שנאמר (תהילים קיג א) **'הללויה הללו עבדי ה'** ודרשו ז"ל: **'ולא עבדי פרעה'** התחיל פרעה צווח ואומר: 'לשעבר הייתם עבדי אבל עכשיו אתם בני חורין, הרי אתם ברשותכם, והרי אתם עבדיו של הקב"ה' והיינו כמו שנתבאר שאתם בני חורין פרושו שאתם ברשותכם 'עבדיו של הקב"ה' הפך 'עבדי פרעה' ומשום כך הכפייה היא רק סילוק המפריעים והמונעים מלהיות 'עבדי ה'' שמושרש באדם מישראל בפרט ובעם ישראל בכלל וזהו סיומו של מקרא 'אני ה' אלוהיכם' כמו שדרשו מזה חז"ל.

ויש לעורר לב עובדי ה' בתפלה שהוא הוא מה שסידרו אנשי כנסת הגדולה בתפילת שחרית כהמשך למקרא הנ"ל 'אמת ויציב ונכון וקיים וכו' הדבר הזה עלינו לעולם ועד וכו' לעד ולעולמי עולמים על אבותינו וכו' כל דורות זרע ישראל עבדיך' וכעין זה בתפילת ערבית 'אמת ואמונה' וכו' דהוא כמבואר בספרי שנאמר כאן העניין שלעולם 'הוא מלכנו' ולא ניתן לבטלו שזה מה שהותחל והושרש באשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלוקים.

תחת גערה במבין מהכות כסיל מאה

והנה אמרו חז"ל (ברכות ז) 'טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר ממאה מלקות' שנאמר (משלי יז י) 'תחת גערה במבין מהכות כסיל מאה' ואם רואים שמלקות של ב"ד מביאים את האדם לביטול שלטון של כוחות הרע עד שהוא עושה מה שרצונו האמיתי, הרי על אחת כמה וכמה שאם ההכרח הוא מעצמו בהתעוררות פנימית לעורר היראה בלבו בגערה עצמית, שאז מביא לידו מיעוט השפעת ושלטון הכוחות הגוף עליו, להשליט על עצמו את רצונו האמיתי שהוא להיות בכלל עבדיו יתברך ועושי רצונו להיות בכלל בני חורין 'אתם ברשותכם'.

והנה לאחר שנתברר גודל מעלת ההוצאה ממצרים שהרי 'אתם בני חורין' הרי 'אתם ברשותכם' מובן מעלת זמן חרותנו שגם לדורות אפשר להגיע למדרגה זו של חרות והיות בן חורין להתעלות ולהתדבק באמונה ברוחניות, שיחליש ואף יבטל השפעות כוחות החיצוניות, ולהתקרב כמה שאפשר להיות עומד ברשות עצמו, ברשות הכרתו, השגתו העצמית והפנימית, ובזה הוא משייך עצמו ב'לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים' וזאת בהתעסקו בפרשיות ד'יציאת מצרים' ובהתבוננות בהם בגודל השגחתו ובהתגלות האמונה שראו שם בני ישראל. ובהתעסקו במצות הקשורות בפסח הן אלו דלפני המועד בביעור החמץ ובבדיקתו וביטולו, שהם עבודות של הרחקת האיסור והרע משייכות אליהם, והן אלו של המועד עצמו: 'התקדש ליל החג ועבודת הסדר' בסיפור יציאת מצרים בהנהגת חרות ארבע כוסות ואכילת מצה שהן עבודה עצמית של התעלות והתקדשות בשייכות אליו יתברך, הרי בעשותו אלו בתשומת לב ובהתעוררות עצמית הרי בודאי הולך ומתקרב למדרגת ה'בן חורין' להיות עומד ברשות עצמו ומקטין וממעט השפעת הכוחות שמחוץ לו ובזה הוא אומר ומשורר 'הללויה הללו עבדי ה' כי היא היא שירת החרות וזמן חרותנו.

רשימות תלמידים

משיעורי מרן הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת בית יהודה

חג הפסח תש"פ

ליל – הסדר

ביסוד דין ה'קערה' של ליל הסדר

בפסחים דף קי"ד ע"א תנן, הביאו לפניו, מטבל בחזרת, עד שמגיע לפרפרת הפת. הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין. וברמב"ם פ"ח מחמץ ומצה ה"א כתב, סידור עשיית מצוות אלו בליל חמשה עשר כך הוא וכו', ומביאים שולחן ערוך ועליו מרור וירק אחר ומצה וחרוסת וגופו של כבש הפסח ובשר חגיגה של יום ארבעה עשר, ובזמן הזה מביאין על השולחן שני מיני בשר, אחד זכר לפסח, ואחד זכר לחגיגה, ע"כ.

והמבואר מזה שיש דין מיוחד של הבאה לפניו, והיינו שצריך שיהיו דברים אלו מונחין לפניו מיד בתחילת הסדר. והנה המצה והמרור צריכים להיות לפניו בשעת הסדר מצד עצם הקיום של סיפור יציאת מצרים שהיא 'בשעה שמצה ומרור מונחין לפניך' (כדאיתא במכילתא פרשת בא, וברש"י פסחים דף ל"ו ע"א ד"ה שעונין), אמנם במשנה וברמב"ם מבואר שגם החרוסת ושני התבשילין צריכים להיות לפניו בשעת הסדר, וזהו דין מיוחד של 'הבאה לפניו'.

וזהו הביאור בהא דאיתא בתוספות דף קט"ז ע"א (ד"ה צריך) דבגמ' דידן איתא לגבי חרוסת, דצריך לסמוכיה, והיינו להטיל ולכתוש בו ירקות הרבה כדי שיהיה עבה, זכר לטיט, ובירושלמי איתא דעבדי ליה רכה, זכר לדם, וכן עמא דבר, לסמוכי, ובשעת אכילה מקלשין אותו בין וחומץ. וכן הוא בטור או"ח סימן תע"ג ס"ג בשם הר"ר יחיאל, דמתחילה עושין אותה עבה, ואחר כך מרכינין אותה בחומץ, ע"כ. והיינו ד'מתחילה' כשהיא לפניו בתחילת הסדר, עושין אותה עבה, ואחר כך בשעת אכילה, מרכינין אותה בחומץ. והיינו דמלבד הקיום של אכילת חרוסת, עוד יש קיום מיוחד של חרוסת כשהיא לפניו, וכשהיא לפניו היא ענינה 'זכר לטיט', וכשהיא נאכלת היא ענינה 'זכר לדם'. וזה כמו שנתבאר.

בענין שיעור כזית האמור במצות אכילת מצה

בפסחים דף קי"ז ע"ב איתא, רבא הוה שתי חמרא כולי מעלי יומא דפיסחא, כי היכי דניגרריה לליביה דניכול מצה טפי לאורתא.

ואמר אאמו"ר הגאון זצ"ל דמבואר מזה שיש ענין להוסיף ולאכול יותר משיעור כזית מצה. והביאור בזה, דשיעור כזית האמור באכילה, היינו דבכזית סגי, דבשיעור כזית כבר נחשב 'אכילה', אבל בודאי כל כמה שאוכל בכדי שיעור אכילת פרס חשיב הכל אכילה אחת, ועל כן כל כמה שיאכל מצה בשיעור כדי אכילת פרס, יש בו קיום של מצות אכילת מצה. ועל כן היה רבא מרבה לשתות יין בערב פסח, כי היכי דניגרריה לליביה ויאכל יותר מצה בלילה, כי ככל שיוסיף לאכול מצה, יקיים יותר מצוה זו.

בדברי הרמב"ם בספר המצוות שההודיה היא בכלל סיפור יציאת מצרים

בספר המצוות להרמב"ם עשה קנ"ז כתב, היא שצונו לספר ביציאת מצרים בליל חמשה עשר בניסן בתחילת הלילה כפי צחות לשון המספר, וכל מה שיוסיף במאמר ויאריך הדברים בהגדלת מה שעשה לנו ה', ומה שעשו עמנו המצרים מעול וחמס, ואיך לקח ה' נקמתנו מהם, ובהודות לו יתברך על מה שגמלנו מחסדיו, יהיה יותר טוב, כמו שאמרו 'כל המרבה לספר ביציאת מצרים, הרי זה משובח', והכתוב שבא על הציווי הזה הוא אמרו יתברך 'והגדת לבנך ביום ההוא' וכו', עכ"ל. ומבואר בדברי הרמב"ם, שההודיה לו יתברך על מה שגמלנו מחסדיו, היא מכלל המצוה דסיפור יציאת מצרים האמור בקרא ד'והגדת לבנך'. וזה מתאים עם המבואר בגמ' בפסחים דף קט"ז ע"א שכל עיקר ענין סיפור יציאת מצרים הוא 'לאודווי ולשובח'.

ולפני שנים רבות שאלתי מאאמו"ר הגאון זצ"ל ביאור הענין בזה, והשיב לי, שהרי כל ההגדה הוא דרש פרשת ביכורים, וברמב"ם בפ"ז מצוה ה"ד מבואר דהא דאמרו חז"ל 'וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח' קאי על

המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו (ובפשוטו הביאור בזה, ד'והגדת' האמור לגבי מצוות סיפור יציאת מצרים, ענינו דרש פרשת ביכורים, שזו היא ה'הגדה' שכתובה בתורה בענין יציאת מצרים), וכיון דב'הגדה' האמורה בפרשת ביכורים כלול גם ענין של הודיה על הטובה (וכדאיתא בספרי ריש פרשת כי תבוא, 'ואמרת אליו' - שאינך כפוי טובה), הרי מבואר שההודיה הינה חלק מ'ההגדה', עכ"ל. וכדברים אלו שמעתי גם מחותני הגאון רבי ירוחם קפלן שליט"א בשם זקנו המשגיח דמיר זצ"ל.

והנה בפסחים דף ל"ו ע"א אמר שמואל - 'לחם עוני', לחם שעונין עליו דברים הרבה. ופירש רש"י שם, וזה לשונו - שעונים עליו דברים, שגומרים עליו את ההלל, ואומרים עליו הגדה, עכ"ל. ומבואר דאמירת ההלל היא מכלל הדברים שעונין על הלחם. וזה סמך לדברינו דיש באמירת ההלל משום קיום מצוות סיפור יציאת מצרים, ועל כן צריך לאמרו על המצה, כמו שאר ההגדה שדינה להאמר בשעה שמצה ומרור מונחין לפניך.

ועיין בפירוש האבן עזרא בפרשת בא, על הפסוק 'ליל שימורים', וזה לשונו - ויש מפרשים אותו כטעם 'שומרי החומות' (שיר השירים ה'), שלא ישנו, רק יודו ויספרו גבורת השם בצאתם ממצרים. וככה רמזו חכמינו ז"ל 'הגיע זמן קריאת שמע של שחרית', עכ"ל. ומדכתב - רק 'יודו' ויספרו גבורת ה' בצאתם ממצרים, משמע דגם ההודיה היא בכלל קיום מצוות הסיפור ביציאת מצרים בלילה הזה, וכמו שנתבאר.

ובפירוש הרמב"ן בפרשת בא שם כתב לפרש ענין הכתוב 'שימורים' לכל בני ישראל לדורותם - שישמרו אותו לעבוד לפניו, ובאכילת הפסח, וזכירת הניסים, ולתת הלל והודאה לשמו, עכ"ל. ומבואר בדברי הרמב"ן, דיש דין מיוחד בלילה הזה 'לתת הלל והודאה לשמו', והביאור בזה הוא כמו שכתבנו, שמכלל המצוה של סיפור יציאת מצרים הוא להלל ולהודות לשמו. [ויפה העירונו, שדברינו כאן מתאימים מאד למה שביארנו במקו"א בדברי הר"ן בסוף פרק ערבי פסחים שכתב שההלל של לילי פסחים נאמר בתורת 'אומר שירה', דהוא משום דהלל זה הוא 'הלל של הודאה'].

בדין קריאת הלל וברכת 'יהללך' כשעושה סדרו על הפת

בפסחים דף קי"ז ע"ב תנן, מזגו לו כוס שלישי, מברך על מזונו. רביעי, גומר עליו את ההלל, ואומר עליו 'ברכת השיר'.

והנה במסכת סופרים פ"כ ה"ט תני רבי שמעון בן יהוצדק, ימים שמנה עשרה ולילה אחד, יחיד גומר בהן את ההלל, ואלו הן - שמנה ימי חנוכה, ויום טוב של עצרת, וחג הסוכות, ושמייני עצרת, ויום טוב הראשון של פסח ולילו, ע"כ. ומדכייל המסכת סופרים לדין קריאת ההלל בלילו של יום טוב ראשון של פסח בכלל הימים שגומרים בהן את ההלל, משמע דהוא דין בעצם היום של יום טוב ראשון של פסח שהוא טעון קריאת הלל בלילו, וכמו בשאר הימים שגומרים בהן את ההלל שהיום טוב עצמו מחייב קריאת הלל, והא דתנן מוזגין לו כוס רביעי וגומר עליו את ההלל, הוא דין נוסף שתקנו לקרא הלל זה על הכוס, וכמו שתקנו שתהא ברכת המזון נאמרת על הכוס השלישי, אבל עצם דין ההלל אינו מלתא דהכוס כלל, אלא דין בפני עצמו הוא של קריאת הלל בליל יום טוב ראשון של פסח.

וזהו לכאורה יסוד דין השו"ע באו"ח סימן תפ"ג סעיף א', דגם מי שאין לו יין, ועושה סדרו על הפת, מכל מקום צריך הוא לקרא את ההלל גם בלא יין, שהרי הוא דין בהלילה שצריך לגמור בו את ההלל. (ורק דבאמת צ"ע בשיטת השו"ע בזה, דהא בסימן תפ"ז סעיף ד' הביא המנהג לגמור את ההלל בליל ראשון של פסח בבית הכנסת, ולפי מנהג זה הרי בעל כרחך דהא דחוזרין וקורין את ההלל בבית, הוא משום דאיכא קיום בפני עצמו של אמירת ההלל על הכוס, וכן הוא מבואר בחדושי רבנו דוד פסחים דף קי"ח ע"א, ואם כן הדין נותן שמי שאין

לו יין אינו צריך לחזור ולקרא את ההלל בביתו, שהרי את עיקר החיוב של קריאת ההלל בלילה הזה כבר קיים בקריאתו בבית הכנסת, ולמה יחזור ויקראנו בביתו בלא כוס, וצ"ע).

אמנם לגבי אמירת 'ההלל' מצינו בזה פלוגתא באחרונים, דבשו"ע שם כתב, וזה לשונו - מי שאין לו יין בליל פסח, מקדש על הפת וכו', ואומר 'מה נשתנה' וכל ההגדה עד 'גאל ישראל'. וכתב ה'מגן אברהם' שם - אבל 'ההלל' לא יאמר בחתימה. אולם ב'משנה ברורה' שם הביא דברי הרמ"א ב'דרכי משה', וכן דעת כמה אחרונים, שאף על פי שאין לו כוס, ויאמר 'ההלל' בחתימה, דאין הכוס מעכב לזה, ע"ש.

ויש לומר בביאור פלוגתייהו בזה, דהנה בר"ן בסוף פרק ערבי פסחים (דף כ"ו ע"א מדפי הרי"ף) נקט בתחילת דבריו, דברכת 'ההלל' היא 'ברכה שלאחריה' על קריאת ההלל, והוכיח מזה שמברכין לפניו לגמור הלל, שאי אפשר שיברכו לאחריו ולא לפניו, שהרי שנינו 'כל הטעון ברכה לאחריו, טעון ברכה לפניו' (נדה דף נ"א ע"ב). אולם בסוף דבריו הביא הר"ן שיטת רב האי גאון, שאין מברכין על הלל שבילי פסחים לגמור את ההלל, וכתב דלפי דבריו יש לומר שברכת 'ההלל' בלילי פסחים אינה באה על קריאת ההלל לאחריו, אלא על כוס רביעי היא באה, ולפיכך שינו שמה וקראה 'ברכת השיר', כלומר שאינה ברכה על קריאת הלל, אלא ברכת השבח היא.

ויש לומר דבזה הוא דפליגי הרמ"א והמג"א, דהרמ"א סבירא ליה דברכת 'ההלל' היא 'ברכה שלאחריה' על קריאת ההלל, וזהו שכתב דאין הכוס מעכב לזה, וכמו שאינו מעכב לעצם קריאת ההלל, אולם ה'מגן אברהם' סבירא ליה דברכת 'ההלל' היא קיום בפני עצמו של 'ברכת השיר', ואינה ברכה על קריאת ההלל כלל, אלא ברכת השבח היא, ועל כן שפיר סבירא ליה דכל עיקר תקנתה של ברכה זו הוא לאומרה על הכוס, וכלשון 'האורחות חיים' שהביא שם ד'ברכה של כוס' היא, ועל כן כשאין לו כוס לא יאמרנה בחתימה.

בדין קריאת ההלל בבית הכנסת ובביתו בליל הסדר

הנה שיטת הר"ן בסוף פרק ערבי פסחים, שמברכין על קריאת ההלל בלילי פסחים. ועיין שם שכתב ראייה לדבר, מדתניא במסכת סופרים דמצוה מן המובחר לקרות הלל בבית הכנסת בשתי לילות של גלויות, ולאומרן בנעימה, לקיים מה שנאמר 'ונרוממה שמו יחדיו' (תהלים ל"ג). וכשהוא קורא אותו בביתו אינו צריך לברך, שכבר בירך ברבים. הא משמע, דכשהוא קורא אותו טעון ברכה, שהוא בכלל ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל, אלא שאם קדם וקרא בבית הכנסת, אינו צריך לברך בביתו, שכבר בירך ברבים, עכ"ד הר"ן.

ואפילו כולנו חכמים, כולנו נבונים, כולנו זקנים, כולנו יודעים את התורה, מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים [הגדה]

והנה לכאורה היה ראוי יותר לומר דברי הקדמה אלו קודם 'מה נשתנה', שהוא תחילת קיום המצוה של סיפור יציאת מצרים, וצ"ב למה המתין בעל ההגדה מלאמרם עד אחר שאלת הבן 'מה נשתנה', ותשובת האב 'עבדים היינו'.

והנראה לומר בזה, על פי מה שנראה מדברי הרמב"ם בפ"ו מחמץ ומצה, דשני ענינים נכללו בהמצוה ד'סיפור יציאת מצרים', א' מצוה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים, הנלמד מקרא ד'זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים' (שמות י"ג), ב' מצוה להודיע לבנים ענין השיעבוד במצרים והחירות ממנו, לפי דעתו של בן, הנלמד מקרא ד'והגדת לבנך ביום ההוא לאמר' (שם).

ואשר לפי זה יש לומר, דבתחילה מקיימים את המצוה ד'והגדת לבנך', שענינו להודיע למי שאינו יודע את ענין השיעבוד במצרים והחירות ממנו, ומכיון ששאל הבן 'מה נשתנה הלילה הזה', והשיב לו האב 'עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' משם' וכו', כבר נתקיימה המצוה להודיע לבנים, ומכאן ואילך מתחילים לקיים המצוה ד'זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים', שהוא קיום בפני עצמו לעסוק בלילה זה בסיפור הניסים והנפלאות שנעשו לאבותינו במצרים.

והנה בדברי המסכת סופרים מבואר, דאף על פי שקרא את ההלל בבית הכנסת, מכל מקום צריך הוא גם לקרותו בביתו. ולכאורה הביאור בזה, דתרי קיומים של הלל הם, קריאת הלל בבית הכנסת, וקריאת הלל בביתו. ואשר לפי זה צ"ע, אמאי אינו צריך לברך כשהוא קורא אותו בביתו, הא כיון דהקריאה שבביתו הוי קיום בפני עצמו, הדין נותן שתהא קריאה זו טעונה ברכה לעצמה.

והיה אפשר לומר, דבאמת תרי דיני הלל חלוקים הם, חדא דין קריאת הלל שהוא מלתא דהיום טוב של פסח, וכמו בשאר י"ח הימים שהיחיד גומר בהן את ההלל, והלל זה קוראין אותו בתורת 'קורין', ועל כן הוא טעון ברכה לפניו ולאחריו, ועוד איכא דין נוסף של הלל שהוא מלתא דשירה על הנס, והלל זה אינו טעון ברכה כלל, לפי שהוא נאמר בתורת 'אומר שירה', וכמו שכתב הר"ן בשלהי דבריו שם משמיה דרב האי גאון, וכשאינו קורא את ההלל אלא בביתו, שפיר יש לו לברך עליו לפניו ולאחריו, שהרי יש בקריאתו את ההלל שני קיומים, קיום של הלל בתורת 'קורין', וקיום של הלל בתורת 'אומר שירה', ואם אמנם מצד הקיום של הלל שהוא בתורת 'אומר שירה' אינו טעון ברכה, מכל מקום כיון דאיכא בזה גם כן קיום של הלל בתורת 'קורין', שפיר יש לו לברך עליו לפניו ולאחריו, וכמו שמברכין על קריאתו בשאר הימים שהיחיד קורא בהן את ההלל, ורק כשעושין המצוה מן המובחר לקרות את ההלל בציבור, לקיים מה שנאמר 'ונרוממה שמו יחדיו', דאז כבר נתקיים דין קריאת ההלל בתורת 'קורין', ושוב אין קריאתו בביתו אלא בתורת 'אומר שירה', אינו מברך עליו, שהרי קיום זה של הלל כשלעצמו אינו טעון ברכה.

אמנם מדברי הר"ן לא נראה כן כלל, שהרי רק בשלהי דבריו הביא הר"ן חידוש זה של רב האי גאון שיש שני דיני קריאה של הלל, בתורת 'קורין', ובתורת 'אומר שירה', אבל השתא בתחילת דבריו סבירא ליה להר"ן דליכא אלא תורת קריאה אחת של הלל.

והיה אפשר לומר, דאף לפי מה שסבר הר"ן בתחילת דבריו דההלל שקורא בביתו הוי בתורת 'קורין', כמו ההלל שקורין בבית הכנסת, מכל מקום אינו טעון ברכה, דמכיון שכבר קרא את ההלל בבית הכנסת, שוב לא הוי ההלל הזה שקורא בביתו אלא מלתא דהכוס, שהכוס טעון שיקראו עליו את ההלל, ומכיון שאין בקריאתו קיום מצד עצמו, אלא מדיני וטכסיסי הכוס הוא, אינו טעון ברכה. ומצאתי אחר כך סברא זו בחדושי רבנו דוד פסחים דף קי"ח ע"א.

אמנם מלשון המסכת סופרים 'שכבר בירך ברבים', משמע דהטעם שאינו מברך על קריאת ההלל בביתו הוא משום שכבר 'בירך' ברבים, ולפי שני הביאורים שכתבנו הוה ליה למימר שאינו צריך לברך בביתו לפי שכבר 'קרא' את ההלל בבית הכנסת, וצ"ע.

הגדה

ולפי זה הרי מובן היטב הא דלא הקדים בעל ההגדה הקדמה זו של 'ואפילו כולנו חכמים' קודם 'מה נשתנה', שהרי שאלת 'מה נשתנה', והתשובה ד'עבדים היינו', הוה מלתא ד'והגדת לבנך', ועיקר המצוה ד'והגדת לבנך' הינה להודיע לבן שאינו יודע את ענין השיעבוד במצרים והחירות ממנו, ורק לגבי החלק השני של ההגדה, שהוא קיום בפני עצמו של סיפור הניסים והנפלאות שנעשו לאבותינו במצרים, הנלמד מקרא ד'זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים', בזה קאמר בעל ההגדה שאפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו זקנים וכולנו יודעים את התורה, מכל מקום מצוה עלינו לעסוק בלילה הזה בסיפור הניסים והנפלאות שנעשו לאבותינו במצרים. והיינו, דהוה סלקא דעתך דבכולם חכמים לא שייך גם קיום מצוה זו של 'סיפור', והוצרך בעל ההגדה לאשמועינן שאפילו אם 'כולנו חכמים', מכל מקום שייך גבן קיום זה.

יכול מראש חודש, תלמוד לומר ביום ההוא [הגדה]

ביאר אאמו"ר הגאון זצ"ל, דהנה מצינו בכמה דוכתי ש'חודש ניסן' הוא זמן המסוגל לגאולה, וכדאיתא בגמ' ראש השנה דף י"א ע"ב שבניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל, וכן הוא גם לשון הפייט ביוצר לפרשת החודש - 'החודש אשר ישועות בו מקיפות'. ומבואר מזה, דהגאולה ממצרים אינה מתייחסת רק ליום חמשה עשר בניסן, אלא כל 'חודש ניסן' חשיב זמן הגאולה, ועל כן הוי כל חודש ניסן זמן המסוגל לגאולה. וזהו דקא סלקא דעתך דמצוות הסיפור

ביציאת מצרים מתחלת מראש חודש, שהרי באמת כל החודש שייך לגאולה, וקא משמע לן קרא דמכל מקום קיום מצוות סיפור יציאת מצרים אינו אלא 'ביום ההוא', ובשעה שיש מצה ומרור מונחין לפניך.

ויש להוסיף, דבאמת יסוד הדבר שביאר אמו"ר הגאון זצ"ל, דהגאולה ממצרים מתייחסת לכל חודש ניסן, מפורש הוא בתורה, דבפרשת כי תשא כתיב - 'כי בחודש האביב יצאת ממצרים', והכי נמי כתיב בפרשת ראה - 'כי בחודש האביב הוציאך ה' אלקיך ממצרים לילה', הרי להדיא דכל 'חודש האביב' חשיב הזמן שבו הוציאנו ה' ממצרים. וכן הוא לשון המדרש שיר השירים רבה פ"ב סימן ח' על הפסוק 'החודש הזה לכם' - בחודש הזה אתם נגאלים.

ויתירה מזו מצינו במסכת סופרים פכ"א ה"א, דלעתיד לבא עתיד המקדש להבנות בניסן, לקיים מה שנאמר 'אין כל חדש תחת השמש' (קהלת א'), והיינו דחודש ניסן הינו בעצם בריאתו 'חודש של גאולה', עד ששייך על זה הענין ד'אין כל חדש תחת השמש'.

וירא את ענינו - זו פרישות דרך ארץ, ואת עמלנו - אלו הבנים, ואת לחצנו - זו הדחק [הגדה]

עיין בדברי הרמב"ן בפירוש החומש פרשת לך לך, על הפסוק 'וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי', שאף על פי שה' גזר על המצריים שיעבדו את בני ישראל ויענו אותם, מכל מקום יביא אותם במשפט על מה שהוסיפו להרע להם ושעבדו בחזק יותר ממה שנגזר עליהם, וכלשון הכתוב בזכריה א' - 'וקצף גדול אני קוצף על הגוים השנאנים, אשר אני קצפתי מעט, והמה עזרו לרעה'.

והוסיף הרמב"ן שם, וזה לשונו - ודבר ברור הוא כי השלכת בניהם ליאור אינה בכלל 'ועבדו ועינו אותם', אבל היא עקירתם לגמרי, וכן מה שאמרו תחילה 'הבה נתחכמה לו פן ירבה' אינו בכלל עבדות ועינוי, מלבד מה שהוסיפו בעינוי עצמו, 'וימררו את חייהם בעבודה קשה' וגו', והוא מה שאמר הכתוב 'וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו', עכ"ל. והיינו דמפרש את הכתוב 'וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו' על דברים אלו שהוסיפו המצריים לענות בהם את ישראל יותר ממה שנגזר עליהם.

ולפי זה יתבאר היטב דברי בעל ההגדה כאן דדריש הא דכתיב 'וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו' על אותם העינויים שהוסיפו המצריים לענות בהם את ישראל יותר ממה שנגזר עליהם, והיינו פרישות דרך ארץ, והשלכת הבנים ליאור, והלחץ הגדול שהיו לוחצים אותם.

ויש להוסיף דגם מה שכתוב ברישא דקרא - 'וירעו אותנו המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבודה קשה' מיירי בהעינויים היתרים שהוסיפו המצריים יותר על מה שנגזר על בני ישראל, ד'וירעו אותנו' דריש לה בעל ההגדה על 'הבה נתחכמה לו', והא דכתיב 'ויתנו עלינו עבודה קשה' דריש לה על מה שהעבדו מצרים את בני ישראל בפרך, וזהו יותר ממה שנגזר עליהם, וכמבואר בדברי הרמב"ן.

והנה אמרו חז"ל שקושי השעבוד השלים המנין, ולפי דברי הרמב"ן הביאור פשוט ד'קושי השעבוד' היינו עינויים נוספים אלו שהוסיפו המצריים יותר על מה שנגזר על בני ישראל, ולפי זה אתי שפיר היטב מה דזכיר הכתוב עינויים יתרים אלו לגבי עצם היציאה ממצרים, שהרי משום עינויים אלו שנתענינו בהם הוציאנו ה' ממצרים. [הוספה זו נתבררה ביחד עם בני הישיבה שיחיו].

ואחרי כן יצאו ברכיש גדול [הגדה]

הנה בברכות דף ט' ע"א איתא, 'דבר נא באזני העם' וגו' (שמות י"א), אמרי דבי רבי ינאי, אין 'נא' אלא לשון בקשה, אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה, בבקשה ממך, לך ואמור להם לישראל - 'בבקשה ממכם, שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב', שלא יאמר אותו צדיק [אברהם] - 'ועבדו ועינו אותם' (בראשית ט"ו) קיים בהם, 'ואחרי כן יצאו ברכיש גדול' (שם) לא קיים בהם, ע"כ. וכבר הקשו, למה לי לטעמא ד'שלא יאמר אותו צדיק', תיפוק ליה דבלא טענת אברהם נמי צריך לקיים את ההבטחה. ועיין מה שהובא בזה ב'קול אליהו' משמיה דהגר"א.

והנה בפרשת וארא על הפסוק [ו', ג'] 'ושמי ה' לא נודעתי להם', פירש רש"י, וזה לשונו - לא לחינם שלחתך, כי אם לקיים דברי שדברתי לאבות הראשונים

וכו', הבטחתם הבטחות, 'ושמי ה' לא נודעתי להם' - לא ניכרתי להם במידת אמיתות שלי, שעליה נקרא שמי ה' וכו', ע"כ. והמבואר מדברי רש"י אלו, דמלבד עצם ענין קיום ההבטחה, עוד יש ענין שיהא ה' 'ניכר' להאבות במידת האמיתות שלו.

והנה בבראשית רבה פצ"ב סימן ב' איתא, רב הונא בשם רב אחא אמר, אף רגליהם של אבות העמיד על הים, הדא הוא דכתיב 'נגד אבותם עשה פלא בארץ מצרים שדה צוען' (תהלים ע"ח), ע"כ. וכן הוא בפירוש רש"י בפרשת ואתחנן, וזה לשונו - 'ויוציאך בפניו', בפני אבותיו, כמו שנאמר 'נגד אבותם עשה פלא'. ויש לומר הביאור בזה, על פי דברי רש"י כאן, דבהבטחה זו שהבטיח ה' לאבות, לא סגי בקיום ההבטחה גרידא, אלא צריך גם להראותם היאך ההבטחה מתקיימת בפועל, כדי שיהא ניכר להם במידת האמיתות שלו, וזהו שאמרו במדרש, שהעמיד הקדוש ברוך הוא את רגלי האבות על הים, והראם היאך הוא גואל את בניהם.

ויסוד לזה מהא דאיתא בגמ' ברכות דף י"ח ע"ב ובפירוש רש"י בפרשת וזאת הברכה על הפסוק 'ויראם ה' אליו, זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לומר לזרעך אתננה' (דברים ל"ד) - אמר הקדוש ברוך הוא למשה, לך אמור להם לאברהם ליצחק וליעקב, שבעה שנשבעתי לכם כבר קיימתי לבניכם, וזהו 'לאמר', לך הראיתי לך, אבל גזירה היא מלפני ששמה לא תעבור, שאלולי כך, הייתי מקיימך עד שתראה אותם נטועים וקבועים בה, ותלך ותגיד להם, ע"ש. הרי דהוצרך הקדוש ברוך הוא להעמיד את משה רבנו בתורת עד על קיום השבעה שנשבע לאבות, וזה כמו שנתבאר, שמלבד עצם קיום ההבטחה, עוד יש ענין שיהא הקדוש ברוך הוא ניכר להאבות במידת האמיתות שלו, ולגבי ההבטחה של 'ואחרי כן יצאו' העמידם בעצמם על הים, כדי שיראו היאך הוא גואל את בניהם, ולגבי השבעה של 'זאת הארץ לזרעך אתננה', שלח את משה רבנו שיעיד להם - על ידי ראיתו את הארץ - שכבר קיימה לבניהם, ולולי הגזירה ד'שמה לא תעבור', היה הקב"ה מקיים את משה עד שיראה את ישראל נטועים וקבועים בה, כדי שיעיד להאבות על כך עדות שלימה.

אמנם להאמור, דמלבד עצם קיום ההבטחה, עוד יש ענין שיהא ה' ניכר להאבות במידת האמיתות שלו, וכמו שהזכיר לו ענין זה בעיקר שליחותו, שהמטרה בשליחותו היא כדי להיות ניכר להאבות במידה זו, וכמו שהבאנו לעיל, יש לומר דזהו שאמר - שלא יאמר אותו צדיק 'ואחרי כן יצאו ברכיש גדול' לא קיים בהם, והיינו דלא סגי בעצם קיום ההבטחה גרידא, אלא צריך גם לדאוג שיראה אברהם אבינו את קיום ההבטחה, כדי שיהא ה' ניכר לו במידת האמיתות שלו, וביאור זה נראה נכון ואמת.

וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים [הגדה]

ובתרגום יונתן בן עוזיאל איתא, 'וחמא ה' צער שעבודוהו דבני ישראל, וגלי קדמוי ית תיובתא דעבדו בטומרא, דלא ידעו אנש בחבריה'. והיינו דאף שתשובתם היתה רק בסתר, ראה הקב"ה תשובה זו.

ונראה לבאר בזה, דהנה בעבודה זרה דף ז' ע"א תנו רבנן, וכולן שחזרו בהן, אין מקבלין אותן עולמית, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, חזרו בהן במטמוניות, אין מקבלין אותן. בפרהסיא, מקבלין אותן. איכא דאמרי, עשו דבריהם במטמוניות, מקבלין אותן. בפרהסיא, אין מקבלין אותן. רבי שמעון ורבי יהושע בן קרחה אומרים, בין כך ובין כך מקבלין אותן, שנאמר 'שובו בנים שובבים'. אמר רבי יצחק איש כפר עכו, אמר רבי יוחנן, הלכתא כאותו הזוג, עכ"ל.

והנה רש"י והתוס' שם פירשו דמיירי בדין הגולנין ועמי הארץ אם מקבלין אותן להחזיקן בתורת חברות לסמוך עליהן. אולם ברמב"ם פ"ג מתשובה הי"ד כתב, וזה לשונו - כל הרשעים והפושעים והמשומדים וכיוצא בהן שחזרו בתשובה, בין בגלוי בין שחזרו במטמוניות, מקבלין אותן, שנאמר 'שובו בנים שובבים', אף על פי שעדיין שובב הוא, שהרי בסתר בלבד חזר, ולא בגלוי, מקבלין אותו בתשובה, עכ"ל. והנראה מבואר מדברי הרמב"ם דהלכה זו הלכה בהלכות תשובה היא, ונתחדש בזה שיש תורת תשובה במטמוניות, ואף על פי שאינו חוזר אלא בסתר בלבד, ובגלוי עדיין שובב הוא, מכל מקום מקבלין אותו בתשובה.

ויש לומר דזהו מה דאיתא בתרגום יונתן בן עוזיאל ד'גלי קדמוי ית תיובתא דעבדו בטומרא, דלא ידעו אנש בחבריה, ועל זה נאמר 'וידע אלקים', והיינו שבני ישראל עשו תשובה במטמוניות, והקדוש ברוך הוא קיבל תשובתם זו.

והנה במכילתא פרשת יתרו (בחדש) פרשה א' איתא, רבי יהודה בן לקיש אומר, הרי הוא אומר 'וירא אלקים את בני ישראל', ראה בהם שעשו תשובה, והם לא ראו זה את זה. 'וידע אלקים', ידע בהם שעשו תשובה, ולא ידעו זה בזה, ע"כ. ובירושלמי תענית פ"א ה"א איתא, מתוך חמשה דברים נגאלו ישראל ממצרים וכו', מתוך תשובה, 'וידע אלקים', ע"כ. ובשמות רבה פ"א סימן ל"ו איתא, ורבנן אמרי, 'וירא אלקים', שעשו תשובה הבינונים. וגם הרשעים הרהרו לעשות תשובה, דכתיב 'התאנה חנטה פגיה' (שיר השירים ב'). 'וידע אלקים', שאפילו אחד בחברו לא היה יודע, אלא הקדוש ברוך הוא לבדו. וזה מכין את לבו, וזה מכין את לבו, ועושים תשובה, ע"כ. וזה כדברי התרגום יונתן הנ"ל דעבדו ישראל תיובתא בטומרא.

והיא שעמדה לאבותינו ולנו, שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו, אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו, והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם [הגדה]

והנה הפירוש בהא דקאמר בעל ההגדה כאן 'והיא שעמדה לאבותינו', הוא שאותה ההבטחה דקאמר לעיל שהבטיח הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו בברית בין הבתרים 'וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, ואחרי כן יצאו וגו' (בראשית ט"ו). היא זו שעמדה לאבותינו ולנו בכל דור ודור. וזה צ"ב דהא בפשוט לא היתה הבטחה זו אלא על גלות מצרים, ואם כן מהו זה שאמר שהבטחה זו עמדה לנו בכל דור ודור.

אכן במדרש בראשית רבה פמ"ד סימן י"ט איתא - 'וגם' לרבות ארבעה גלויות, ע"כ. ומבואר דבהך קרא ד'וגם' את הגוי אשר יעבדו דן אנכי נכללו כל הארבעה גלויות הרמזים בקרא ד'והנה אימה חשיכה גדולה נופלת עלינו' - 'אימה' זו בבל, 'חשיכה' זו מדי, 'גדולה' זו יוון, 'נופלת עלינו' זו אדום (כדאיתא במדרש לעיל סימן י"ז). וכן הוא בפירוש רש"י בפרשת לך לך על הפסוק הזה, וזה לשונו - 'וגם את הגוי', 'וגם' לרבות ארבע מלכויות, שאף הם כלים על שעבדו את ישראל, עכ"ל. ולפי זה אתי שפיר היטב מה שאמר בעל ההגדה כאן דהבטחה זו של 'וגם את הגוי' וגו', היא שעמדה לנו בכל דור ודור, שהרי באמת נכללו בהבטחה זו כל הארבע גלויות שהקדוש ברוך הוא יצילנו מכולן. כן ביאר אאמו"ר הגאון זצ"ל, והוסיף דגם בהבטחה של 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול' נכללו כל הארבע גלויות, וזהו דכתיב בישעיה ס' 'אז תראי ונהרת, ופחד ורחב לבבך, כי יהפך עליך המון ים, חיל גוים יבואו לך'. ועיין מש"כ להלן בזה.

מיהו בישעיה מ"ב כתיב - 'הראשונות הנה באו, וחדשות אני מגיד' וגו'. ופירש רש"י שם, 'הראשונות' שהבטחתי לאברהם על גלות מצרים 'וגם את הגוי' וגו'. 'הנה באו', שמרתי הבטחתי. ועתה 'חדשות אני מגיד' לעמי, להבטיח על גלות שנייה, ע"כ. הרי מבואר בדברי רש"י אלו, דההבטחה ד'וגם את הגוי' אינה אלא על גלות מצרים, ואין גלות בבל - שהיא הגלות השניה - כלולה בהבטחה זו, ועל כן הוצרכנו להבטחה בפני עצמה האמורה בנבואת ישעיה שם - 'חדשות אני מגיד', וזה לכאורה דלא כדברי המדרש הנ"ל, וצ"ע.

וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי [הגדה]

הנה בפירוש רש"י על הפסוק 'ידן בגוים מלא גויות' (תהלים ק"י) מבואר, דגם מה שמתו מצרים על הים היה בכלל קיום ההבטחה של 'דן אנכי', אמנם ברש"י בפרשת לך לך מפרש את מה שכתוב 'וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי', דהיינו בעשר המכות, ומבואר דרק עשר המכות שהיו במצרים כלולים ב'דן אנכי', אבל המכות שלקו המצריים על הים אינם בכלל 'דן אנכי'.

והנה בפרשת בשלח כתוב ה' ילחם לכם ואתם תחרישון, וקורא הכתוב לקריעת ים סוף 'מלחמה', וכן הוא להלן 'ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל, כי ה' נלחם להם במצרים', ומבואר דבקריעת ים סוף היה ענין מיוחד של מלחמה עם מצרים, וכן הוא במכילתא על הנאמר בשירת הים - 'ה' איש מלחמה', למה נאמר, לפי שנגלה על הים כגבור עושה מלחמה. ובתרגום על הפסוק 'ויצא ה' ונלחם בגוים ההם כיום הלחמו ביום קרב' [זכריה י"ד] -

ויתגלי ה', ויגיה קרבא בעממיא האיננו, כיום אנחותיה קרב על ימא דסוף, ע"כ. ומכל זה מבואר דקריעת ים סוף היה נחשב 'מלחמה' של ה' עם מצרים.

ועיין בפירוש רש"י בפרשת ואתחנן על הפסוק 'או הניסה אלקים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באותות ובמופתים ובמלחמה' וגו', שכתב וזה לשונו - 'ובמלחמה', בים, שנאמר 'כי ה' נלחם להם', עכ"ל. ומבואר דגדר זה של 'מלחמה' היה רק במכות שהיו על ים סוף, אבל המכות שהיו במצרים היו רק 'מסות' ו'מופתים', ולא היה בהם ענין של 'מלחמה'. והביאור בזה פשוט, דהמכות במצרים היו רק עונשים על שיעבדום את ישראל, אבל בים סוף שבאו המצריים להלחם עם ישראל (וכמבואר בפירוש רש"י על הפסוק 'ואת עמו לקח עמו', שפרעה אמר לעמו 'אני אקדים לפניכם במלחמה'), ונלחם ה' עמהם בשביל ישראל, על כן היו המכות שם בגדר 'מלחמה'.

ולפי מש"נ מדברי רש"י בפרשת לך לך, דרק עשר המכות הם בכלל ה'דן אנכי', מבואר היטב, דמכות אלו שלקו על הים, הם באמת ענין בפני עצמו, שבהם נלחם ה' עם מצרים, ולא הוו בכלל 'משפט מצרים'.

אלא דלפי מה שנתבאר, צ"ע קצת בדברי רש"י בפרשת וארא, על הפסוק 'את הערוב', ש'טכסיסי מלחמות מלכים' בא עליהם, כסדר מלכות כשצרה על עיר, בתחילה מקלקל מעיינותיה, ואחר כך תוקעין עליהם ומריעין בשופרות ליראם ולבהלם וכו', דמבואר מזה, דגם במצרים היו המכות בגדר 'טכסיסי מלחמות'.

'ובזרע נטויה', זו החרב, כמה שנאמר 'וחרבו שלופה בידי נטויה על ירושלם' [הגדה]

והקשו המפרשים, דאם אמנם למדנו בהך קרא כי 'נטויה' נאמר על החרב, אבל לא מצינו במכות מצרים נזכר בהם חרב.

ועיין בפירוש רש"י על התורה פרשת עקב, על הפסוק 'המסות הגדולות אשר ראו עיניך והאותות והמופתים והיד החזקה והזרוע הנטויה' (דברים ז'), וזה לשונו - 'והיד החזקה', זה הדבר. 'והזרוע הנטויה', זו החרב של מכת בכורות, עכ"ל. ולפי זה יש לפרש דהא דכתיב בפרשת ביכורים 'והזרוע נטויה', ודרשינן 'זו החרב', היינו נמי מכת בכורות.

והנה בפרשת שמות 'ויאמרו אלקי העברים נקרא עלינו, נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלקינו, פן יפגענו בדבר או בחרב' (שמות ה'), ופירש רש"י, וזה לשונו - פן יפגענו, 'פן יפגעך' היו צריכים לומר, אלא שחלקו כבוד למלכות, עכ"ל.

ויש לומר הביאור בזה, דציוה ה' למשה לומר לפרעה 'הנה אנכי הורג את בנך בכורך', ופירש רש"י שם, דמייירי במכת בכורות. וכאן קיים משה רבינו ציווי זה, באומרו לפרעה 'פן יפגענו בדבר או בחרב', ו'בחרב' היינו מכת בכורות, כמבואר בפירוש רש"י הנ"ל. (וזה באמת מקור נאמן לפירוש רש"י שם דמכת בכורות היתה ב'חרב', שהרי באמרם 'פן יפגענו בחרב' קיימו ציווי ה' להתרות בו על מכת בכורות).

ומה שאמרו גם 'פן יפגענו בדבר', יש לומר הביאור בזה דהנה בפירוש רש"י בפרשת וארא, על הפסוק 'כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך ואת עמך בדבר ותכחד מן הארץ' - כי אילו רציתי, כשהיתה ידי במקנך, שהכיתים בדבר, שלחתי והכתי אותך ואת עמך עם הבהמות, ונכחדת מן הארץ, אבל בעבור זאת העמדתך וגו', עכ"ל. ומבואר, דמן הדין היה ראוי להכות את פרעה ואת עמו - דהיינו מכת בכורות, כמבואר בפירוש רש"י שם - עם הבהמות במכת דבר, אלא שהעמידו הקדוש ברוך הוא עד מכת בכורות 'בעבור הראותך את כוחי, ולמען ספר שמי בכל הארץ'.

וזהו שאמרו משה ואהרן לפרעה כאן - 'פן יפגענו בדבר או בחרב', כלומר, אם לא תשלחנו, יפגעך ה' אלקינו באחד מהזמנים האלו - 'בדבר', דהיינו עם הבהמות במכת דבר. 'או בחרב', דהיינו במכת בכורות, שהיא בחרב.

אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה, דיינו [הגדה]

ברש"י על הפסוק 'ויגד משה את דברי העם וגו' (שמות י"ט, ט') כתב, תשובה על דבר זה שמעתי מהם, שרצונם לשמוע ממך, אינו דומה השומע מפי שליח לשומע מפי המלך, רצוננו לראות את מלכנו, עכ"ל.

ונראה דמה שאמרו 'רצוננו לראות את מלכנו' הוא דבר נוסף, דבתחילה אמרו הטעם שרצונם לשמוע את הדברות מפי הקדוש ברוך הוא, דאינו דומה השומע מפי שליח לשומע מפי המלך, ואחר כך הוסיפו, דמטעם נוסף רצונם לשמוע את הדברות מפי הקדוש ברוך הוא, משום שרצונם לראות את מלכם, ואם יהיה הדיבור על ידי שליח, לא יראו את המלך. וכן הוא מפורש במדרש בפרשת כי תשא (פמ"א סימן ג') - אמר רבי פנחס הכהן בן חמא, שני דברים שאלו ישראל מן הקדוש ברוך הוא, לראות דמותו, ולשמוע מפיו הדברות, ע"ש. ועיין בחדושי מרן רי"ז הלוי בפרשת יתרו שהאריך לבאר, דאחר שאמרו ישראל 'רצוננו לראות את מלכנו' זכו באמת שתבא השכינה אליהם, ונתחדשו אז דינים של הקבלת פני שכינה, כמו 'וכבסו שמלותם', והיו נכונים ליום השלישי, ע"ש.

והנה ידועה הקושיא על מה שאומרים בהגדה של פסח - 'אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו', דמה טובה היה למקום עלינו אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה, הא לכאורה כל הענין במעמד הר סיני היה קבלת התורה, ובלא קבלת התורה לכאורה אין שום תועלת בקירוב לפני הר סיני כשלעצמו.

ולאמור, שבמעמד הר סיני, מלבד עצם שמיעת הדברות מפי הקדוש ברוך הוא, עוד היה ענין מיוחד של 'ראיית המלך', דהיינו 'הקבלת פני השכינה', אם כן אף אם לא היתה התורה ניתנת לנו, היה אפשר שיתקיים ענין זה של 'הקבלת פני השכינה' במעמד הר סיני, שהרי ענין זה אינו תלוי בקבלת התורה, ואם כן יש לומר, דזהו שאנו אומרים 'אילו קרבנו לפני הר סיני, ולא נתן לנו את התורה, דיינו', כלומר, אלמלי לא זכינו אלא לקבל פני השכינה במעמד הר סיני, דיינו בכך.

והנה בסנהדרין דף מ"ב ע"א תנא רבי ישמעאל, אלמלי לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים פעם אחת בחודש, ד"ס, ולאמור, זהו מה שאנו אומרים גם כן, דאלמלי לא זכינו אלא לקבל פני השכינה במעמד הר סיני, דיינו בכך.

ואמאמר הגאון זצ"ל אמר לתרץ הקושיא הנ"ל, על פי דברי הרמב"ם ב'אגרת תימן', שכבר ערב לנו ה' יתברך והודיענו שכל מי שעמד במעמד הר סיני

הלל

היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו [הלל]

הנה במכילתא דריש - 'היתה יהודה לקדשו', לכך 'ישראל ממשלותיו'. והיינו דמפרש דתיבת 'לקדשו' קאי על מעשה קידוש ה' שעשה יהודה, דמכיון שקידש יהודה את שמו יתברך, לכך זכה שיהיו ישראל ממשלותיו. וכן הוא להדיא בתוספתא ברכות פ"ד ה"ד - 'היתה יהודה לקדשו', יהודה קידש שמו של הקדוש ברוך הוא על הים, לכך זכה ונעשו 'ישראל ממשלותיו'.

אולם מלשון הגמ' בסוטה שם - 'מה טעם היתה יהודה לקדשו וישראל ממשלותיו, משום דהים ראה וינס', נראה מבואר דגם הא ד'היתה יהודה לקדשו' הוי בכלל השכר שזכה יהודה על מה שקידש את ה' בקפיצתו לים תחילה. ולפי זה צריך לפרש, ד'לקדשו' היינו שנעשה מקודש לה', וכן הוא להדיא בפירוש רש"י שם, וזה לשונו - 'ישראל ממשלותיו דיהודה, שנתקדש למשול בהן, עכ"ל'.

ונמצינו למידים מזה, דממשלת יהודה בישראל הוי ענין של 'קדושה' ליהודה, וזהו דקאמר 'היתה יהודה לקדשו' - ישראל ממשלותיו, כלומר, ומה היא קדושתו של יהודה - 'ישראל ממשלותיו'.

עצביהם כסף וזהב מעשה ידי אדם, פה להם ולא ידברו וגו' [הלל]

יש לומר דכוונת הכתוב בזה לגבות את עצביהם, וללעוג ולהתלוצץ מהם, וכמו שאמרו - 'כל ליצינותא אסירא, בר מליצינותא דעבודה זרה' (מגילה דף כ"ה ע"ב). וזהו שאמר 'פה להם ולא ידברו, עינים להם ולא יראו, אזנים להם ולא ישמעו' וגו', כלומר לא זו בלבד שיש לעצביהם תמונת גוף וגויה, וזהו גנות ושפלות למי אשר ידמה לאלהים, שישגוהו משיגי הגוף, עוד זאת נוסף על גנותם שאותם האיברים שיש להם לא ידברו ולא יראו ולא ישמעו.

יאמינו במשה רבנו ובכל מה שאמר, הם ובניהם ובני בניהם עד סוף כל הדורות, והוא אמרו יתעלה 'הנה אנכי בא אליך בעב הענן כעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם' (שמות י"ט). לכך יודע, שכל מי שיצא מהדת הנתונה במעמד ההוא, שאינו מזרע האנשים ההם, וכן אמרו רבותינו ז"ל על כל המסתפק בתורת משה - 'לא עמדו אבותיו על הר סיני', ע"ש. ויש לומר, דענין זה אינו תלוי ב'קבלת התורה', אלא במה ששמעו או 'במעמד הר סיני' את דיבורו של ה' עם משה, ואם כן שפיר חשיב עצם הקירוב לפני הר סיני בכלל המעלות הטובות שעשה לנו המקום, שהרי בעצם מעמד הר סיני זכינו להערבות ד'וגם כך יאמינו לעולם'.

ונידה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו [ברכת 'אשר גאלנו']

והנה עיקר הבקשה בכאן הוא שיגיענו ה' למועדים ולרגלים אחרים שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך, ועל זה הוא שאנו מסיימים - 'ונידה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשינו'.

וזה לכאורה צ"ב, דמאי שיאטא דהך מילתא שאנו מזכירים כאן שלעתיד לבא נודה לו יתברך שיר חדש על גאולתנו, לעיקר הדבר שאנו מבקשים כאן שיגיענו ה' למועדים ולרגלים אחרים שמחים בבנין עירו וששים בעבודתו.

והנראה לומר בזה על פי דברי הרמב"ן בסוף פרשת בא, שכל כוונת היצירה היא שנאמין באלקינו ונודה אליו שהוא בראנו, ולתכלית זו באו כל האותות והמופתים הגדולים שנעשו לנו במצרים בשינוי מנהג העולם וטבעו, ע"ש בכל דבריו.

ויש להוסיף שזהו גם תכלית הניסים והנפלאות שיעשה עמנו ה' יתברך בגאולה העתידה, וכדכתיב 'כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות', והיינו כדי שנאמין באלקינו ונודה אליו שהוא בראנו, וכמו שכתב הרמב"ן בענין הניסים שנעשו לנו בגאולת מצרים, וזהו שאנו מסיימים כאן אחר הבקשה שיגיענו ה' למועדים ולרגלים אחרים שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך, 'ונידה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשינו', והיינו שעיקר המכוון בבקשתנו על הגאולה העתידה הוא שעל ידי זה נוכל להודות לו יתברך על גאולתנו ועל פדות נפשנו, כי זהו באמת תכלית ענין הגאולה.

ויש להוסיף ולבאר ענין הכתוב בזה על דרך דברי הרמב"ם ב'אגרת תימן' אודות ההפרש בין תורתנו לבין התורות אשר התדמו בה, שהוא כהפרש בין האדם החי המדבר, והצלם אשר תתקן מלאכתו מן השיש או העץ או הכסף או הזהב עד אשר ישוב דומה לאדם, שהסכל בחכמה האלקית ובמלאכה העליונית, כשיראה הצלם דומה לאדם בכל שטחו הנראה, בתארו וצורת אבריו ושעורו ומראהו, יחשוב שמלאכת הצלם כמלאכת האדם בשוה, לסכלותו במה שבתוך האחד ומה שבתוך האחר, אך החכם היודע תוכות שניהם, ידע כי תוך זה הצלם אין תיקון מלאכה בו כל עיקר, ותוך האדם יש בו נפלאות באמת, וענינים מורים על חכמת הבורא וכו', כן הסכל בסודות ספרי הנבואה ובתוכות תורתנו, כשיערוך זאת התורה לתורה הבדויה, יחשוב שביניהן דמיון, כשימצא בתורת ה' אסורות ומותרות, ובאחרת גם כן אסורות ומותרות וכו', ואלו הבין שני התוכות, היה יודע שהתורה האלקית האמיתית כל חכמתה בתוכה וכו', ושהתורות ההן המתדמות, ענינים אין תוך להם, רק חיקוי לבד, ודימוי והמשל, כיוון בו המדמה להגדיל עצמו, ושיביא לחשוב שהוא כפלוגי ופלוגי, ונגלתה חרפתו למשיגים, ושב שחוק ולעג, כמו שישחקו וילעגו על הקוף כשיחקה פעולות האדם, עכ"ל.

ואשר לפי זה יתכן לפרש ענין הכתוב כאן - פה להם ולא ידברו, עינים להם ולא יראו, אזנים להם ולא ישמעו וגו', והיינו שמכיון שיש להם צורת פה ועינים ואזנים וכו', היה נראה שיש בעצביהם ממש, ועל זה אומר הכתוב דבאמת אינו כן, דאין בהם ממש, ואין להם שום תוך ופנימיות כלל, ולא ידברו ולא יראו ולא ישמעו, ואותם האיברים שיש להם אינם אלא חיקוי לבד.

ובדרשות אמאמר הגאון זצ"ל הביא בענין זה את דברי המאירי ביומא דף ל"ח על מה שאמרו שם בגמ' שבית גרמו היו בקיאים במעשה לחם הפנים, ובית אבטינס היו בקיאים במעשה הקטורת, והוגרס בן לוי היה יודע פרק בשיר, ובן קמצר היה נוטל ד' קולמוסין בין אצבעותיו וכותב שם בן ארבע אותיות בבת

אחת, ולא רצו כל אלו האומנים ללמד אומנתם לזולתם, ושאלו אותם חכמים 'מה ראיתם שלא ללמד', ומצאו כולם תשובה לדבריהם - 'יודעין היו של בית אבא שבית זה עתיד ליחרב, שמא ילמוד אדם שאינו מהוגן וילך ויעבוד עבודה כוכבים בכך', חוץ מבן קמצר שלא מצא תשובה לדבריו. ופירש המאירי שם, וזה לשונו - 'וזה לא מצא שם שום התנצלות על מניעתו, שהרי לא היה כאן חשש לעבוד עבודה זרה בכך, שאין דבר זה מעלה או מוריד לשאר האומות שאינם עושים כלום אלא לפנים, ודבר זה אין בו קפיда להמון. עכ"ל'.

וביאור דברי המאירי אלו, שמעלה זו של כתיבת דברים בבית אינה ניכרת בחיצוניותם, אלא מעלה היא בפנימיות הדברים, ועובדי עבודה זרה אין להם ענין עם 'פנימיות', ועל כן אין ענין זה של כתיבה בבית אחת נחשב אצלם למעלה. והביא על זה את דברי הרמב"ם הנ"ל, שהתורה האלקית האמיתית כל חכמתה בתוכה, מה שאין כן התורות המתדמות לה, הם ענינים אין תוך להם. כלומר, תורתנו הקדושה כולה פנימיות, ואילו שאר הדתות אין להם פנימיות, וכל מציאותם היא רק 'חיצוניות' גרידא.

יאמרו נא בית אהרן כי לעולם חסדו [הלל]

עיין בפירוש הרד"ק שפירש הא דקאמר גבי בית אהרן 'כי לעולם חסדו', על פי הכתוב 'והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם' (במדבר כ"ה).

והנה הך קרא ד'והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם' מיירי בפניחס, אבל שאר בני אהרן לכאורה לא נכללו בהבטחה זו, ואם כן קשה לומר דהא דכתיב גבי 'בית אהרן' כי לעולם חסדו, קאי על הברית שכרת הכתוב לפניחס לבדו.

אמנם בירמיה ל"ג כתיב - 'כי כה אמר ה', לא יכרת לדוד איש יושב על כסא ישראל', ולכהנים הלויים לא יכרת איש מלפני, מעלה עולה ומקטיר מנחה ועושה זבח, כל הימים וגו'. 'כה אמר ה', אם תפרו את בריתי היום ואת בריתי הלילה, ולבלתי היות יומם ולילה בעתם', גם בריתי תופר את דוד עבדי, מהיות לו בן מולך על כסאו, ואת הלויים הכהנים משרתי, 'אשר לא יספר צבא השמים, ולא ימד חול הים, כן ארבה את זרע דוד עבדי ואת הלויים משרתי אותי'.

הרי מפורש שה' כרת 'ברית' לכלל הכהנים בני לוי שלא יכרת מהם איש מעלה עולה ומקטיר מנחה ועושה זבח כל הימים, וכשם שאי אפשר שיבטל הברית עם היום ועם הלילה שיהיו בזמנם, כך אי אפשר שתבטל זאת הברית עם הכהנים.

ואם כן הרי יש לומר שעל ברית זו הוא שאמר הכתוב כאן - 'יאמרו נא בית אהרן כי לעולם חסדו', כי ברית זו נכרתה לכל 'בית אהרן' שלא תבטל כהונתם לעולם.

שוב ראיתי במכילתא פרשת יתרו פ"ב, על הפסוק 'וישלח משה את חותנו', דבריתו של אהרן לא ניתנה על תנאי, שנאמר 'ברית מלח עולם היא' (במדבר י"ח), 'והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם', ע"ש.

ומבואר מדברי המכילתא, דהברית האמורה בקרא ד'והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם', היא 'בריתו של אהרן', וזה כדברי הרד"ק דנאמר בזה ברית לכל בית אהרן, ולא רק לפניחס לבדו, וצריך תלמוד.

ועל כל פנים למדנו מדברי המכילתא, דבריתו של אהרן לא ניתנה על תנאי, ויליף לה מדכתיב גבי ברית זו 'ברית עולם', ולפי זה יש לפרש דהא דכתיב הכא גבי בית אהרן 'כי לעולם חסדו', היינו דמלבד עצם ההבטחה שהכהונה לא תפסק מהם לעולם, עוד נכלל בזה שהכהונה 'ניתנה' להם לעולם, והיינו שלא ניתנה להם על תנאי.

אודך כי עניתי ותהי לי לישועה [הלל]

במקום אחר הבאנו ביאור ה'בית הלוי' בפרשת בשלח, דעיקר השמחה אינה על הישועה עצמה, אלא על זה שנתפרסם שמו וכבודו יתברך בזה, ועל כן יש מקום להודות גם על היסורים עצמם, כי על ידם באה הישועה וקידוש שמו יתברך, וזהו שאמר כאן 'אודך כי עניתני' - לשון 'ענינו' - ותהי לי לישועה'. (ועיין במדרש שוחר טוב על פסוק זה שמבואר מדברי המדרש שמפרש תיבת 'עניתני' מלשון 'ענינו').

ויש לומר עוד ביאור אחר בזה, דהנה בבבואת ישועה כ"ו כתיב - 'ה' בצר פקדוך, צקון לחש מוסרך למו. כמו הרה תקריב ללדת, תחיל תזעק בחבליה, כן היינו מפניך ה'. הרינו חלנו כמו ילדנו רוח, ישועות כל נעשה ארץ וכל יפלו יושבי תבל'. ופירש רש"י שם, שבהיות מוסר יסורין באין עליהם, ישפכו שיח ותפלה, וכך היא תפלתם - 'כמו הרה תקריב ללדת וגו' כן היינו מפניך', רואים אנו צרות מתחדשות, וסבורים אנו שהם מיני סימני ישועה וגאולה, לפי שאנו מובטחים ליגאל מתוך צוקה וצרה. 'הרינו חלנו' חיל כיולדה. 'כמו ילדנו', כאילו קרובים אנו ליגאל, והוא 'רוח' ואין בו ישועה. 'ישועות כל נעשה ארץ', בכל סבלינו וצרותינו אין אנו מכינים לנו ישועה. 'וכל יפלו יושבי תבל', ואין נופלין בני עשו שכבשו ומלאו את הארץ, ע"ש.

הרי מבואר שהגאולה העתידה תהיה מתוך צוקה וצרה, והצוקה והצרה יהיו כמו 'חבלי לידה' של הגאולה. וכן הוא מבואר בגמ' שבת דף ק"ח ע"א שהצרות שיבואו קודם הגאולה הם 'חבלי משיח', ופירש רש"י שם ד'חבלי' הוא לשון 'חבלי יולדה' (הושע י"ג). וזהו שטוענים ישראל בעודם בגלות, רואים אנו צרות מתחדשות, כאילו קרובים אנו ליגאל, ואין אנו רואים את הישועה שתולד מכל סבלינו וצרותינו. (ובסנהדרין דף צ"ח ע"א אמר רבי יוחנן, אם ראית דור שצרות רבות באות עליו כנהר, חכה לו, שנאמר 'כי יבא כנהר צר רוח ה' נוססה בו' (ישעיה נ"ט), וסמך ליה 'ובא לציון גואל'. וכן הוא במדרש 'שוחר טוב' מזמור כ', על הפסוק 'יענך ה' ביום צרה' - כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, אם ראיתם שהצרות מכסות אתכם, באותה שעה אתם נגאלים, ע"ש. ולהאמור הביאור בזה, שהגאולה צריכה היא לצרות רבות שיולידה, ועל כן יש מקום לצפיה מיוחדת לגאולה בדור שצרות רבות באות עליו, לפי שאותן הצרות הינן סיבה לגאולה).

והנה בישיעה ס"ו כתיב - 'האני אשביר ולא אוליד יאמר ה', אם אני המוליד ועצרתי אמר אלקיך', ויש לומר, שזו היא תשובה על מה שטענו ישראל בגלותם 'הרינו חלנו כמו ילדנו רוח', והיינו כמו שפירש רש"י שם, דקאי על גאולת ציון לעתיד לבא, שאז יאמר ה' האני אביא את האשה על המשבר ולא אפתח רחמה להוציא עובר, כלומר, שמא אתחיל בדבר ולא אוכל לגמור, והלא אני המוליד את כל היולדות, ועכשיו שמא עצרתי, בתמיה. כלומר, אם אשביר את ציון ביסורי הגלות, בודאי גם אוליד אותה.

ועיין שם בפירוש הרד"ק, דהך קרא ד'האני אשביר ולא אוליד' קאי על מלחמת גוג ומגוג, וזה לשונו - אם אביא ציון על המשבר במלחמת גוג ומגוג, באמת אוליד אותה, והלידה היא הישועה, עכ"ל.

ולפי זה יש לפרש הכתוב כאן - 'אודך כי עניתני ותהי לי לישועה', דלעיל מינה כתיב 'כל גוים סבבני', ופירש רש"י דהך קרא מיירי במלחמות גוג ומגוג, שכל הגוים יהיו שם, כמו שנאמר 'ואספתי את כל הגוים אל ירושלם למלחמה' (זכריה י"ד), ועל זה קאמר 'אודך כי עניתני ותהי לי לישועה', כלומר, אחר שראיתי את הישועה שבאה לי מכאן אותו העינוי שעניתני בו, יש לי להודות לך גם על העינוי עצמו, שהרי עיניי זה היה 'חבלי הלידה' של הישועה.

והנה בחדושי מרן רי"ז הלוי פרשת בא ביאר הכתוב בסוף פרשת שמות - 'יאמר ה' אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה וגו', כי משה טען 'למה הרעותה לעם הזה' וגו', 'ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה' וגו', והיינו שהוכבד עליהם השיעבוד עוד יותר, ועל זה השיב לו הקדוש ברוך הוא כי באמת גם קושי השעבוד הזה שהוכבד עליהם באותו יום, גם זה נחוץ להגאולה, כי בזה יושלם החשבון של ארבע מאות שנה שנגזר עליהם, וזהו 'עתה תראה' וגו', ע"ש.

ולפי מה שנתבאר שהגאולה העתידה תבא מתוך צרה וצוקה, והם הינם 'חבלי הלידה' של הישועה, יש לומר שגם הגאולה ממצרים באה על ידי 'חבלי לידה', דהיינו קושי השעבוד שקדם לה, וזהו שהשיב הקדוש ברוך הוא למשה - 'עתה תראה' וגו', כלומר, קושי השעבוד הזה שאתה טוען עליו, אינו לחינם, אלא על ידו תבא ישועת ישראל, שאותם הרעות שהרע להם הינם 'חבלי הלידה' של הגאולה.

שוב הראו שכן הוא מפורש בדברי הגר"א שהובאו בספר 'אבן שלמה' פרק י"א, וזה לשונו - הגאולה מכונה בשם 'לידה', כמו שכתוב 'כי חלה גם ילדה ציון' (ישעיה ס"ו), וכמו שכשמתקרבת הלידה כואבת יותר מכל ימי הריונה,

כשיושבת על המשבר, כן קודם הגאולה יכבד הגלות יותר מכל הגלות. וכמו במצרים שהיה קושי השיעבוד קודם הגאולה, כמו שכתוב 'תכבד העבודה על האנשים' (שמות ה'), והם 'חבלי משיח', ושבעים תיבות שבמזמור 'יענך ה' ביום צרה' (תהלים כ'), הם נגד שבעים שנים של חבלי משיח שמתוכן יגאלו, ע"ש. ונתתי שמחה בלבי שזיכני ה' לכיין לדבר אמת.

אלי אתה ואודך אלקי ארוממך [הלל]

לכאורה היה נראה לבאר, דהא 'אלי' הוא מדת הרחמים (וכדאיתא במכילתא פרשת בשלה [השירה] פרשה ג', על הפסוק 'זה אלי ואנוהו', והובא בפירוש רש"י בפרשת כי תשא על הפסוק 'אל רחום וחנון', דאין 'אלי' אלא מדת רחמים), ו'אלקי' הוא לשון 'אלקים' שהוא מידת הדין, ועל כן גבי 'אלי אתה' קאמר 'ואודך', דעל מידת הרחמים שייך לשון הודיה, אבל גבי 'אלקי' לא קאמר 'ואודך', דעל מידת הדין לא שייך הודיה, ולכן קאמר על זה 'וארוממך', דאף על פי שאין מקום להודיה על מידת הדין, מכל מקום לשבוחי מיהא בעי, והא דתנן בברכות דף נ"ד ע"א שיש חיוב לברך על הרעה, היינו ברכה ושבח בעלמא.

אמנם ברמב"ם פ"י מברכות ה"ג כתב, וזה לשונו - וחייב אדם לברך על הרעה בטובת נפש, כדרך שמברך על הטובה בשמחה, שנאמר 'ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך', ובכלל אהבה זו היתירה שנצטוונו בה, שאפילו בעת שיצר לו יודה וישבח בשמחה, עכ"ל. ומבואר בדברי הרמב"ם, דגם על הרעה צריך להודות, וכמו שכתב שבעת שיצר לו 'יודה' וישבח בשמחה, ואם כן אין מקום להפירוש הנ"ל.

אלי אתה ואודך אלהי ארוממך [הלל]

בפסחים דף קי"ט ע"א איתא, אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, 'אודך כי עניתני' - אמר דוד, 'אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה' - אמר ישי, 'מאת ה' היתה זאת' - אמרו אחיו וכו'. 'אלי אתה ואודך' - אמר דוד, 'אלהי ארוממך' - אמרו כולן.

והנה בפירוש רש"י שם מבואר, דכל הנך קראי נאמרו בשעה שמשח שמואל את דוד למלכות, ועל זה אמר דוד - 'אודך כי עניתני ותהי לי לישועה', והיינו שמתחילה היה בווי ושלל, מוזר לאחיו ונכרי לבני אמו, ועתה נבחר ונמשח למלכות, וזהו שאמר גם ישי - 'אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה', והיינו שמתחילה היה דוד נמאס, ועכשיו נבחר לראש, ועל זה אמרו אחיו - מאת ה'.

שיר השירים

ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין [א', ב']

ופירש רש"י, על שם שנתן להם תורתו, ודיבר עמהם פנים אל פנים, ואותם דודים עודם ערבים עליהם מכל שעשועו, ומובטחים מאיתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתרי צפונותיה, ומחלים פניו לקיים דברו, וזהו 'ישקני מנשיקות פיהו', עכ"ל.

והנה בדברי רש"י כאן מבואר שהובטחו ישראל מאיתו יתברך להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתרי צפונותיה, וצ"ב היכן הובטחו הבטחה זו.

ונראה דהכוונה למה שנאמר בנבואת בלעם 'כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל' (במדבר כ"ג), ופירש רש"י שם, וזה לשונו - עוד עתיד להיות עת כעת הזאת, אשר תגלה חבתך לעין כל, שהן יושבין לפניו ולומדין תורה מפיו, ומחיצתן לפניו ממלאכי השרת, והם ישאלו להם 'מה פעל אל', וזהו שנאמר 'היו עיניך רואות את מוריך' (ישעיה ל'), עכ"ל. ומקורו במדרש במדבר רבה פ"כ סימן כ' - 'כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל', ראתה עינו את ישראל יושבין לפני הקדוש ברוך הוא כתלמיד לפני רבו לעתיד לבא, ושואלין ממנו כל פרשה ופרשה למה נכתבה, וכן הוא אומר 'כי ליושבים לפני ה' יהיה סחרה לאכול לשבעה ולמכסה עתיק' (ישעיה כ"ג), עכ"ל. הרי מפורש שהובטחו ישראל לעת כזאת שיהיו יושבין לפני הקדוש ברוך הוא, וישאלו ממנו כל פרשה ופרשה למה נכתבה, והיינו 'סוד טעמי תורה ומסתרי צפונותיה', וכדמייתי עלה המדרש קרא ד'ליושבים לפני ה' יהיה סחרה לאכול לשבעה

היתה זאת היא נפלאות בעינינו', והיינו שהיה ענין זה פלא בעיניהם, שמימינו רועה צאן היה ועכשיו נעשה ראש.

ולפי זה נראה לבאר המשך המאמר שם, 'אלי אתה ואודך' - אמר דוד, 'אלהי ארוממך' - אמרו כולן, בהקדם מה שביאר אא"ז צ"ל בספרו על התורה (דף נ"ה ע"א מדפי הספר), דיש ברכות ותשבחות שנאמרו בשביל קבלת הטובה, כמו ברכת הגומל לחייבים טובות, ו'שעשה לי נס במקום הזה', ויש עוד ברכות שנאמרו על גבורתו של הקדוש ברוך הוא, כמו ברכת 'משנה הבריות' ו'חכם הרזים', וברכות אלו נקראו ברכות הראיה, דמכל דבר שאנו רואים גבורתו של הקדוש ברוך הוא, ניתן לשבח ולברך על זה.

ועיין שם שביאר לפי זה המזמור בתהלים צ"ח 'שירו לה' שיר חדש, כי נפלאות עשה', רצה לומר שהגאולה תהיה על ידי נפלאות, ויש לברך על זה ברכת הראיה, 'לעיני הגוים גלה צדקתו', שגם הגוים יראו זאת בעיניהם, וגם להם שייך לברך ברכה זו, ומסיים והולך 'זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל', שאצל ישראל יהיה גם חסד ואמונה, והם צריכים לשבח מצד זה בעצמו, גם בלא ברכת הראיה, 'ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו', שאצל כל אפסי ארץ תהיה רק ברכת ראיה, בשביל ראותם הגבורות והנפלאות, וממילא 'הריעו לה' כל הארץ' - שהכל צריכים להריע על זה, אלו בשביל ראותם הגבורות והנפלאות, ואלו גם בשביל שזכר להם חסדו ואמונתו, עכ"ד.

ועל דרך זה יש לומר כאן, דהנה בישועה זו שנעשית לדוד, מלבד עצם הישועה שעשה לו ה', שלקחו מאחר הצאן ועשאו מלך על כל ישראל, שמחמת חסד זה ראוי היה לדוד עצמו לברך ולהודות לה' על החסד שעשה עמו, עוד היה בזה ענין נוסף, שהיתה ניכרת מזה השגחתו יתברך שהוא משפיל גאים ומגביה שפלים, שהוא באמת ענין מופלא, וכמו שאמרו אחיו - 'מאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעינינו', ומצד זה ראוי היה לכולם לשבח ולרומם שמו יתברך, [וכדכתיב 'מי כה' אלקינו המגביה לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ', 'מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביון', 'להושיבי עם נדיבים עם נדיבי עמו' וגו' (תהלים קי"ג)], וזהו שדרשו, 'אלי אתה ואודך' - אמר דוד, 'אלהי ארוממך' - אמרו כולן, כי 'אלי אתה ואודך' ענינו הודיה על קבלת הטובה, וזה לא שייך שיאמר אלא דוד עצמו, שעמו נעשה חסד הלזה, ולו לבדו ראוי להודות עליו, אולם 'אלהי ארוממך' - שהוא ברכה ושבח על עצם מעשה הישועה מלתא ד'ברכת הראיה' - אמרו כולן, שהרי כולם ראו את הישועה, וממילא צריכים הם כולם לשבח ולרומם שמו יתברך על כך.

ולמכסה עתיק', דהיינו שיגלו להם דברים שכיסה עתיק יומין, ומאי בינהו טעמי תורה, כדאיתא בגמ' פסחים דף קי"ט ע"א.

וזהו שכתב רש"י כאן, שכשם שהופיע עליהם ודיבר עמהם פנים אל פנים, בשעת מתן תורה, כן מובטחים ישראל מאיתו שיופיע עוד עליהם פנים אל פנים לבאר להם סוד טעמי תורה ומסתרי צפונותיה, וכמו שפירש רש"י שם שיהיו יושבין לפניו ולומדין תורה מפיו, ומביא על זה הכתוב בישעיה 'ולא יכנף עוד מוריך והיו עיניך רואות את מוריך', כלומר, שלא יסתיר ממך פנים, אלא יהיו עיניך רואות אותו, וידבר עמך פנים אל פנים.

אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים [א', ח']

עיין בפירוש רש"י שפירש, שהפסוק ממשיך את כנסת ישראל לרועה שאינו יודע כיצד להנהיג את הצאן, כלומר כנסת ישראל אינה יודעת איזוהי הדרך אשר ילכו בה בחשכת הגלות, והתשובה על זה היא, 'צאי לך בעקבי הצאן' - כלומר, התבונני בדרכי אבותיך הראשונים שקבלו תורתך ושמרו משמרתך ומצותי ולכי בדרכיהם. אל תנסו לסגל לעצמכם דרכים חדשות אשר לא שערום אבותיכם, אלא רק התבוננו בדרכי הדורות הקודמים, כיצד התנהגו הם, ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים.

ואאמור הגאון זצ"ל היה מביא בענין זה את דברי החובות הלבבות' בשער יחוד המעשה (פ"ה) - 'היזהר שלא תטה אשורך מדרך האבות ונתיב הראשונים אל הבדיאות, ותסמוך על שכלך, ותתייחד בעצתך, ותתבודד בסברתך, ואל

תחשוד אבותיך במה שמסרו לך מאופני טובותיך, ואל תסתור עצתם במה שהורו אותך, כי אין עצה שתעלה בדעתך שלא קדמוך לדעתה, ועמדו על כל מה שמביאה אליו מטוב ורע, ואפשר שקדם לדעתך אופן יושר המחשבה ההיא בתחילתה, ונעלם ממך אופן ההפסד אשר יהיה ממנה באחריתך, ואתה במיעוט יישובך תראה יושרה, ולא תראה טעותה ואופני הפסדה, עכ"ל. כשהאדם מפלס את דרכו בעבודת ה' עלול הוא לחשוב על דרך אחרת שמא טובה היא יותר מהדרך שהנחילוהו אבותיו, ועל זה אומר ה' חובות הלבבות' – 'אל תחשוד אבותיך במה שמסרו לך מאופני טובותיך, ואל תסתור עצתם במה שהורו לך, כי אין עצה שתעלה בדעתך שלא קדמוך לדעתה', אבותיך ידעו גם ידעו את הדרך הזו שאתה חושב אותה לדרך טובה, ומה שלא הולכיך בה הוא מפני שהם ידעו גם את ה"הפסד אשר יהיה ממנה", ואתה במיעוט יישובך רואה את יושר המחשבה ההיא בתחילתה, ואינך רואה את טעותה ואופני הפסדה.

ואפשר להוסיף על זה את דברי ה'ספר' בתחילת פרשת ראה על הפסוק 'ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה', לפי שנאמר 'החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה', שמא יאמרו ישראל, הואיל ונתן הקדוש ברוך הוא לפנינו שני דרכים, דרך החיים ודרך המוות, נלך באיזו מהם שנרצה, תלמוד לומר 'ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך'. משל לאחד שהיה יושב בפרשת דרכים, והיו לפניו שני שבילים, אחד שתחלתו מישור וסופו קוצים, ואחד שתחלתו קוצים וסופו מישור, והיה מודיע את העוברים ואת השבים ואומר להם – שאתם רואים שביל זה שתחלתו מישור, בשתים ושלש פסיעות אתה מהלך במישור, וסופו לצאת בקוצים. ואתם רואים שביל זה שתחלתו קוצים, בשתים ושלש פסיעות אתה מהלך בקוצים, וסופו לצאת במישור. כך אמר להם משה לישראל, אתם רואים את הרשעים שהם מצליחים, בשנים ושלשה ימים הם מצליחים בעולם הזה, וסופו לדחות באחרונה וכו'. והם רואים את הצדיקים כשהם מצטערים בעולם הזה, בשנים ושלשה ימים מצטערים, וסופן לשמוח באחרונה, עכ"ל. כלומר, האדם רואה רק את ההתחלה של הדרכים, ומכיון שהוא רואה שבדרך אחת יש קוצים, הרי הוא סבור שהדרך האחרת היא הדרך הישרה, אבל האמת היא שהדרך הראשונה היא הדרך הישרה, והקוצים שרואה הם רק בתחילת הדרך, בשתים ושלש פסיעות, אבל סוף הדרך לצאת במישור, ולעומת זה הדרך השנייה מלאה קוצים, ואי אפשר ללכת בה, ומה שהיא נראית מישור, הרי זה רק בתחילת הדרך, בשתים ושלש פסיעות, אבל סוף הדרך לצאת בקוצים. וזהו שהוצרך הכתוב להוסיף ולצוות – 'ובחרת בחיים', שבפשוטו אין מובן למה צריך לצוות על זה, הרי מכיון שזו ברכה וחיים, וזו קללה ומוות, הרי ממילא מובן שיש לבחור בחיים, אלא שבאמת קשה להבחין איזו מהם היא הדרך הישרה, כי דרך הרשעים נראית בתחילתה יותר טובה מדרך הצדיקים, ולזה אמר הכתוב 'ובחרת בחיים', כלומר, כשתראה את הרשעים שהם מצליחים, אל תטעה לחשוב שזו היא הדרך הטובה, כי אם אמנם היא נראית טובה בתחילתה, מכל מקום סופה לצאת בקוצים, ורק הדרך הזו שאני מראה אותך היא הדרך הטובה, שסופה לצאת במישור, 'ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך'.

והן הן דברי ה'חובות הלבבות' בענין חובת ההליכה בדרכי אבות – 'ואפשר שקדם לדעתך אופן יושר המחשבה ההיא בתחילתה, ונעלם ממך אופן ההפסד אשר יהיה ממנה באחריתך', כי הדרכים החדשות נראים 'מישור', אבל האמת היא שאותו המישור אינו אלא בתחילת הדרך, בשתים ושלש פסיעות, אבל סופה לצאת בקוצים.

קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות [ב', ח' – ט']

בשיר השירים רבה על פסוק זה איתא, רבי יהודה אומר, 'קול דודי הנה זה בא' זה משה, בשעה שבא ואמר לישראל בחודש זה אתם נגאלין, אמרו לו – משה רבנו, היאך אנו נגאלין, והלא אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם 'ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה' (בראשית ט"ו), ועדיין אין בידינו אלא מאתים ועשר שנה. אמר להם – הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט בחשבונותיכם, אלא 'מדלג על ההרים', אין הרים וגבעות האמורין כאן אלא קיצים ועיבורין, ובחודש הזה אתם נגאלין, שנאמר 'החודש הזה לכם ראש חדשים' (שמות י"ב), ע"כ.

והנה מדברי המדרש כאן מבואר שה'דילוג על ההרים' הנזכר בפסוק כאן ענינו דילוג על החשבונות והקיצין שנאמרו לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, וזה

כשיטת המדרשים שהובאו ב'בית הלוי' על התורה בכמה דוכתי שהגאולה ממצרים היתה באמצע הזמן, ולא נשלם עדיין הקץ של 'ארבע מאות שנה'.

ועיין בפירוש רש"י על הכתוב בישעיה ל' – 'ולכן יחכה ה' לחננכם', וזה לשונו – 'ולכן', על שלא אבייתם לשמוע. 'יחכה ה' לחננכם', אינו מדלג לכם על הגזרה הרעה שנגזרה עליכם, כדי למהר ולהביא הטובה, אלא יחכה וימתין עד בא קיצה, עכ"ל.

והמבואר בדברי רש"י אלו, שיש בהנהגת ה' יתברך מידה של 'דילוג', והיינו שהקדוש ברוך הוא מדלג על הגזירה הרעה שגזר כדי למהר ולהביא הטובה, וזהו דקאמר התם שמפני שלא אבו ישראל לשמוע, לא יתנהג עמם במידה זו של 'דילוג', אלא יחכה וימתין עד בא קיצה של הגזירה הרעה שנגזרה עליהם.

וזה מתאים לשיטת המדרשים הנ"ל, שהגאולה ממצרים היתה באמצע הזמן, וזהו ענין ה'דילוג' הנזכר בכתוב כאן 'מדלג על ההרים', והיינו שהקדוש ברוך הוא דילג על הגזירה הרעה של 'ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה' כדי למהר הגאולה.

אמנם בפירוש רש"י כאן כתב, וזה לשונו – בואש הייתי אומרת לגאולה עד תום ארבע מאות שנה שנאמרו בין הבתרים, 'קול דודי הנה זה בא' לפני הקץ, כמדלג על ההרים ומקפץ בגבעות וכו'. 'הנה זה עומד וגו', סבורה הייתי לישב עגונה עוד ימים רבים, והנה הוא הודיע שהיה עומד ומציץ מן חלונות השמים את העשוי לי, שנאמר 'ראה ראיתי את עני עמי' וגו' (שמות ג'). 'כי הנה הסתיו עבר', אלו ארבע מאות שנה, דלגתים למנות משנולד יצחק. 'הגשם', טרחותו של סתיו, חלף והלך לו. כלומר, שמונים ושש שנה של קושי השעבוד נגזרו עליכם, והלכו להם. משנולדה מרים הקשו המצרים שעבוד על ישראל, ולכך נקראת 'מרים' על שם שמררום, עכ"ל.

והנראה לומר בביאור דברי רש"י אלו, דהנה בחדושי אא"ז וצ"ל הנ"ל האריך לבאר דשתי גזירות חלוקות נגזרו בברית בין הבתרים, א' גזירת 'כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם', ב' גזירת 'ועבדום ועינו אותם', ועל שתי גזירות אלו נאמר הזמן של ארבע מאות שנה, ואם כי באמת לא היו ישראל במצרים רק רד"ו שנה, מכל מקום הושלמו שני קיצים אלו בזה שחישב הקדוש ברוך הוא את מנין הארבע מאות שנה של גרות משעה שנולד יצחק, ובוה שחישב את קושי השיעבוד להשלים בו מנין הארבע מאות שנה של עבדות ועינוי.

ולפי זה יתבאר דברי רש"י כאן כמין חומר, דמה שכתב – 'בואש הייתי אומרת לגאולה עד תום ארבע מאות שנה שנאמרו בין הבתרים', קאי על גזירת 'כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם', שהיו ישראל סבורים שאין עולים למנין שנות הגרות רק השנים שהיו במצרים, ועל כן היו אומרים בואש לגאולה עד תום ארבע מאות שנה, ומה שכתב – 'סבורה הייתי לישב עגונה עוד ימים רבים', קאי על גזירת 'ועבדום ועינו אותם', שהיו ישראל סבורים שעוד יצטרכו לסבול עול השעבוד ימים רבים עד מלאות מנין הארבע מאות שנה שנגזרו עליהם. אמנם כל זה היה לפי מה שהייתי סבורה שחשבון הארבע מאות שנה הוא כפשוטו, עד ש'הודיע' הקדוש ברוך הוא 'ראה ראיתי את עני עמי' וגו', ועל כן לא יהיה חשבון הארבע מאות שנה של גזירות אלו כפשוטו, כמו שהייתי סבורה, אלא חשבון הארבע מאות שנה של גרות יהיה משעה שנולד יצחק, וחשבון הארבע מאות שנה של עבדות ועינוי יושלם על ידי קושי השעבוד. וזהו שאמר הכתוב – 'כי הנה הסתיו עבר הגשם חלף הלך לו', כלומר, כבר עברו הארבע מאות שנה של גרות שנגזרו עליכם, לפי ש'דלגתים' למנותם משנולד יצחק, וכבר חלפו והלכו להם הארבע מאות שנה של העבדות והעינוי, לפי שכבר הושלמו בשמונים ושש השנים של קושי השיעבוד.

ונמצינו למידים מכל זה, שכל ענין זה של חשבון ארבע מאות שנות הגרות משנולד יצחק, והשלמת מנין ארבע מאות שנות העבדות והעינוי על ידי קושי השיעבוד, הוא ענין מחודש של 'דילוג', כי לפי פשוטו היו ארבע מאות שנות הגרות צריכים להיות במצרים דוקא, וגם היו צריכים להשתעבד בעבדות ועינוי ארבע מאות שנים ממש, אלא שהקדוש ברוך הוא 'הודיע' שחשבון מנין ארבע מאות שנים אלו יהיה באופן של 'דילוג', וכמו שמפורש בדברי רש"י לגבי מנין שנות הגרות – 'דלגתים למנותם משנולד יצחק'.

ושוב מצאתי שכן הוא מבואר בדברי הגר"א בביאורו לשיר השירים, על הפסוק 'דומה דודי לצבי', שהקדוש ברוך הוא אמר לאברהם אבינו קץ 'ארבע מאות שנה', ומכיון שהיה רוצה לקצר את הגלות ולקרב את הקץ, קיצר את הארבע מאות שנה בזה שחישבם מזמן שנולד יצחק, ועל ידי זה היו רצין השנים מהר מאד, וזהו 'דומה דודי לצבי', שהצבי רץ מהר מאד, ע"ש. וזה להדיא כדברינו, דחשבון הארבע מאות שנה של גרות משנולד יצחק, אינו חשבון פשוט, דלפי פשוטו היו צריכים כל הארבע מאות שנה של גרות להיות במצרים דוקא, אלא שהקדוש ברוך הוא 'קיצרם' וחישבם מזמן שנולד יצחק, כדי לקרב את הקץ.

ואם כן הרי שוב אין הכרח מדברי המדרש כאן ד'מדלג על ההרים' היינו שהקדוש ברוך הוא מדלג על החשבונות ועל הקיצים, דאזיל בשיטת המדרשים שהובאו ב'בית הלוי' שהגאולה ממצרים היתה באמצע הזמן, ולא נשלם עדיין הקץ של 'ארבע מאות שנה', דהא באמת גם לשיטת המדרשים שמנין הארבע מאות שנה של הגרות הוא משנולד יצחק, ומנין הארבע מאות שנה של העבדות והעינוי נשלמו על ידי קושי השעבוד, אין זה חשבון פשוט, אלא ענין של 'דילוג' הוא, ושפיר שייכא הך דרשא ד'מדלג על החשבונות ועל הקיצים' גם לפי מדרשים אלו.

ובמדרש שוחר טוב מזמור י"ח איתא - אמר רבי שמואל, לפי שהיה הקדוש ברוך הוא מפתה את משה כל שבועת ימי הסנה שילך בשליחותו וכו', והיה מסרב, ואמר להקדוש ברוך הוא, רבון העולם, כבר חישבתי מה שאמרת לאברהם אבינו בין הבתרים 'ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה', ועדיין לא נשלמו, ולא עשו שם אלא מאתים ועשר. אמר לו הקדוש ברוך הוא, לא כמו שאתה מחשב לעצמך, שמיום שנולד יצחק הקדמתי להם הקץ ודלגתי אותם, וכן הוא אומר 'מדלג על ההרים' וגו', כבר נשלם. והיינו דכתיב 'יודיע דרכיו למשה לבני ישראל עלילותיו' (תהלים ק"ג), עלילה שעשה לבני ישראל, ע"כ. הרי מבואר שמהם רבנו לא היה יודע שחשבון הארבע מאות שנה של גרות הוא משנולד יצחק, כי באמת לפי פשוטו היו צריכים כל הארבע מאות שנה של גרות להיות במצרים דוקא, והוצרך הקדוש ברוך הוא להודיעו ולגלות לו 'עלילה' זו שעשה לבני ישראל, שהקדים להם הקץ באופן של דילוג, ועל זה נאמר 'מדלג על ההרים'. וזה גם מה שנתבאר בדברי רש"י כאן, שבני ישראל היו סבורים שחשבון הארבע מאות שנה הוא כפשוטו, עד שהודיע הקדוש ברוך הוא שדילגם וקיצרם למנותם משנולד יצחק.

ויש להוסיף עוד בזה, דהנה לשון רש"י כאן - 'הנה זה עומד' וגו', סבורה הייתי לישיב עגונה עוד ימים רבים, והנה הוא הודיע שהיה עומד ומציץ מן חלונות השמים את העשוי לי, שנאמר 'כי ראה ראיתי את עני עמי' וגו', ע"כ. ולהאמור יש לפרש, דהך קרא ד'ראה ראיתי את עני עמי' וגו', קאי על קושי השעבוד, והיינו כמו שפירש הרמב"ן בפרשת לך לך הא דכתיב 'וירא את ענינו' (דברים כ"ו), דקאי על מה שהוסיפו המצרים לענותם יותר ממה שנגזר עליהם. וכן הוא מבואר בחדושי אא"ז צ"ל בפרשת בא הנ"ל, שפירש המשך לשון הכתוב שם - 'כי ידעתי את מכאוביו', דקאי על קושי השיעבוד שרק הקדוש ברוך הוא בעצמו יודע ומכיר אותו, ע"ש. וזהו שכתב רש"י כאן, שכנסת ישראל היתה סבורה לישיב עגונה עוד ימים רבים, לפי שלא היתה יודעת אופן מחודש זה של השלמת חשבון ארבע מאות שנות העבדות והעינוי על ידי קושי השעבוד, עד שהודיע לה הקדוש ברוך הוא ענין זה ד'ראה ראיתי' קושי השיעבוד, וקושי שיעבוד זה משלים מנין השנים.

ובזה יתבאר היטב דברי המדרש בשמות רבה פ"א סוף סימן ל"ו - דבר אחר, 'וירא אלקים', פרישות שביניהן. 'וידע אלקים', ידע שקרב הזמן שאמר לאברהם, ונגלה על משה להודיעו כשהיה רועה, ע"כ. והיינו, דמכיון שראה הקדוש ברוך הוא פרישות שביניהן, דהיינו קושי השעבוד (שהרי בדברי הרמב"ן שהבאנו מבואר ד'וירא את ענינו' היינו קושי השיעבוד, וחז"ל דרשו דהך קרא מיירי בפרישות דרך ארץ), על כן ידע שקרב הזמן שאמר לאברהם, לפי שקושי השעבוד השלים המנין, ונגלה על משה להודיעו ענין זה.

וזהו גם הביאור בדברי הילקוט תהלים, על הפסוק 'יודיע דרכיו למשה', שהקדוש ברוך הוא בלבד היה יודע קץ של גלות מצרים, שנאמר 'וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים'. ולמי הודיע, למשה, שנאמר 'יודיע דרכיו למשה',

ע"כ. והיינו כמו שנתבאר, שענין זה של חישוב קץ ארבע מאות השנים של עבדות ועינוי לפי קושי השיעבוד, אינו דבר פשוט, ורק הקדוש ברוך הוא בלבד היה יודע קץ זה, והודיעו למשה.

והנה בהמשך דברי אא"ז צ"ל בפרשת בא שם, ביאר הכתוב בסוף פרשת שמות - 'עתה תראה אשר אעשה לפרעה' וגו', כי משה רבנו טען - 'למה הרעותה לעם הזה, למה זה שלחתני, ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך, הרע לעם הזה' וגו', והיינו שהוכבד עליהם השיעבוד עוד יותר, ועל זה השיב לו הקדוש ברוך הוא, כי באמת גם קושי השיעבוד הזה שהוכבד עליהם באותו היום, גם זה נחוץ להגאולה, כי בזה יושלם החשבון של ארבע מאות שנה שנגזר עליהם, וזהו שאמר לו - 'עתה תראה את אשר אעשה לפרעה, כי ביד חזקה ישלחם, וביד חזקה יגרשם מארצו', עכ"ד.

ולהאמור יש לומר, דכאן הוא שהודיע הקדוש ברוך הוא למשה רבנו אופן מחודש זה של חישוב קץ הארבע מאות שנה של העבדות והעינוי לפי קושי השיעבוד, והיינו דעד עתה היה משה רבנו סבור שהגזירה ד'ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה' תתקיים כפשוטה, ועל כן טען - 'למה הרעותה לעם הזה' וגו', ועל זה השיבו הקדוש ברוך הוא, שקושי השיעבוד הזה נחוץ להגאולה, כי בזה יושלם חשבון הארבע מאות שנה של העבדות והעינוי, ועל זה נאמר 'יודיע דרכיו למשה'.

עת הזמיר הגיע [ב', י"ב]

ופירש רש"י, וזה לשונו - 'עת הזמיר הגיע', שאתם עתידים לומר שירה על הים, עכ"ל. ומקורו במדרש שיר השירים רבה כאן - הגיע זמן של שירה שתאמר שנאמר 'אז ישיר משה' (שמות ט"ו).

והנה בפשוטו היה נראה, שהציאה ממצרים היא סיבת השירה, אולם בדברי המדרש ורש"י כאן מבואר להיפך, שהשירה היא סיבת הציאה.

ויש לומר הביאור בזה על פי דברי הרמב"ן בסוף פרשת בא, שכל כוונת הציירה היא שנאמין באלקינו ונודה אליו שהוא בראנו, ולתכלית זו באו כל האותות והמופתים הגדולים שנעשו לנו במצרים בשינוי מנהג העולם וטבעו, ע"ש בכל דבריו. ומבואר מדברי הרמב"ן, שתכלית האותות והמופתים שנעשו לנו ביציאתנו ממצרים היה כדי שנודה לו יתברך ונהלל שמו, ואם כן הרי מבואר היטב מה שדרשו חז"ל הכתוב כאן 'עת הזמיר הגיע' שאתם עתידים לומר שירה על הים, כלומר, לכך יש לי להוציא אתכם ממצרים, כדי שתאמרו לי שירה על הים, שזהו באמת תכלית ענין הציאה ממצרים.

התאנה חנטה פגיה, והגפנים סמדר נתנו ריח, קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך [ב', י"ג]

עיין פירוש רש"י, וזה לשונו - 'התאנה חנטה פגיה', הגיע זמן של ביכורים ליקרב, [הגיע זמן] שתכנסו לארץ. 'הגפנים סמדר', קרב זמן נסכי היין, עכ"ל. כלומר, מכיון שהתאנה כבר חנטה פגיה, והגפנים סמדר נתנו ריח, אם כן הגיע הזמן שתכנסו לארץ ותקריבו ביכורים ונסכים מפירותיה. ומקורו במדרש שיר השירים רבה כאן. וכן הוא בפירוש הראב"ע כאן - 'התאנה חנטה פגיה' בארץ ישראל, ועת להביא ממנה בכורים. 'הגפנים' ליין הנסכים, עכ"ל.

והנה לכאורה היה אפשר לפרש הך קרא ד'התאנה חנטה פגיה והגפנים סמדר נתנו ריח' כפשטיה, דמכיון שהתאנה כבר חנטה פגיה, והגפנים סמדר נתנו ריח, אם כן הגיע הזמן שתכנסו לארץ ותאכלי פירות אלו. אמנם רש"י נאיד מזה, שהרי בודאי לא נכנסו ישראל לארץ בשביל לאכול פירותיה, וכדאיתא בסוטה דף י"ד ע"א, דרש רבי שמלאי, מפני מה נתאוה משה רבנו ליכנס לארץ ישראל, וכי לאכול מפריה הוא צריך, או לשבוע מטובה הוא צריך, אלא כך אמר משה - 'הרבה מצוות נצטוו ישראל, ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל, אכנס אני לארץ, כדי שיתקיימו כולן על ידי, ע"כ. הרי מבואר, שתכלית ענין הכניסה לארץ ישראל אינו בשביל לאכול מפריה או לשבוע מטובה, אלא רק בשביל לקיים את המצוות שאינן מתקיימות אלא בארץ, ואם כן על כרחך צריך לומר דהכתוב מיירי במצוות התאנה והגפנים, דהיינו ביכורים ונסכים, שלא נתחייבו בהם אלא משנכנסו לארץ, וכדאיתא בקדושין דף ל"ז ע"ב, וזהו דקאמר - 'התאנה חנטה פגיה, והגפנים סמדר נתנו ריח, קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך', כלומר, מכיון שהגיע הזמן הראוי לקיום מצוות הביכורים והנסכים, יש לך להזדרז ולהכנס לארץ כדי לקיים מצוות אלו.

ופירש רש"י, הקדוש ברוך הוא ובית דינו אומרים על כנסת ישראל - 'מי זאת', כמה היא חשובה זאת, שנתעלתה מן המדבר בכל מתנות טובות שם, נתעלתה במתן תורה ובדבוק שכינה, ונראית חבתה לכל, ועודנה בגלותה 'מתרפקת על דודה', מתחברת על דודה, מודה שהיא חברתו ודבוקה בו וכו', 'תחת התפוח עוררתיו', כך היא אומרת בבקשת חיבת דודה - 'זכור, כי בתחתית הר סיני, העשוי על ראשי כמין תפוח, שם עוררתיו', והוא לשון חיבת אשת בעורים וכו'. ואחר כך כתוב - 'שימי כחותם על לבך כחותם על זרועך, כי עזה כמות אהבה' וגו', 'מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה, ונהרות לא ישטפוה, אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה, בוז יבזו לו', ופרש"י, כל אלה הקדוש ברוך הוא ובית דינו מעידים, שכך כנסת ישראל מתרפקת על דודה, עכ"ל.

ומבואר, שזו היא המציאות של כנסת ישראל, שלגודל האהבה בינה לבין הקב"ה הרי היא חבוקה ודבוקה בו. וכן אנו אומרים בהושענות לחג הסוכות - 'חבוקה ודבוקה בך', והיינו שזו היא המציאות של כנסת ישראל, שהיא חבוקה ודבוקה בה, שכה גדולה האהבה בין הקדוש ברוך הוא וישראל, עד שהם חבוקים ודבוקים בו יתברך. וכן אנו מבקשים בהושענות לה'ושענא רבה' - 'תדביקנו כאזור חתולה', דהיינו שהקדוש ברוך הוא ידבק את ישראל אליו כמו אזור הקשור ומחובר אל החוגרן, וכדכתיב 'כי כאשר ידבק האזור אל מתני איש, כן הדבקתי אלי את כל בית ישראל' וגו' (ירמיה י"ג).

ועוד מבואר כאן, שאפילו בזמן הגלות כנסת ישראל 'מתרפקת על דודה', וגם כשהגויים מנסים לרחק אותה מהקדוש ברוך הוא בכמה אופנים, מכל מקום אינה מרפה מדבקותה בהקדוש ברוך הוא, וכמו שפירש רש"י להלן את הפסוק 'מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה', ד'מים רבים' היינו האומות, ו'נהרות' היינו שריהם ומלכיהם, 'לא ישטפוה' הן על ידי חזק ואימה, והן על ידי פיתוי והסתה. (ועצם הדבר שכתב רש"י, שהגויים מנסים לרחק את ישראל בשני אופנים, על ידי חזק ואימה, ועל ידי פיתוי והסתה, כן הוא בדברי הרמב"ם ב'אגרת תימן' על הכתוב 'כל כלי יוצר עליך לא יצלח, וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיע' (ישעיה נ"ד), דרישא דקרא קאי על האומות שנלחמים עמנו בכח הזרוע ותגבורת החרב, וזהו 'כל כלי יוצר עליך לא יצלח', שה' ישבור כלי חרבם ולא יצליחו, וסיפא דקרא קאי על נבוני האומות וחכמיהן המשתדלים לסתור התורה ולנתצה בטענות, וזהו 'וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיע', שיתוך ה' טענותם ויבטלם, ע"ש. וזה ממש כדברי רש"י כאן).

עוד מצינו ענין זה לעיל, שהאומות אומרים לכנסת ישראל 'שובי שובי השולמית', ופירש רש"י, שובי אלינו מאחר המקום, ונחזה בך' - נציב ממך נציבים ושלטונים, וכנסת ישראל משיבה - 'אם יתן איש את כל הון ביתו כדי להמיר אהבתך, בוז יבזו לו', כי מה גדולה אתם יכולים לפסוק לי שתהא שווה לגדולתי, ע"ש. והיינו שהגויים מפתים את כנסת ישראל שאם תקבל מרותם יפסקו לה גדולה וכבוד, אולם כנסת ישראל דבקה באהבתו יתברך וממאנת בפתיים ודוחה את דבריהם. (וענין זה נזכר גם ב'אקדמות' בחג השבועות, שהגויים מפתים את כנסת ישראל ואומרים לה - 'מנן ומאן הוא רחימך, ארום בגיניה ספית מדור אריותא', 'יקרא ויאה את, אין תערבי למרוותא, רעותך נעביד לך בכל אתרוותא', אולם כנסת ישראל משיבה להם - 'רבותכון מה חשיבא קבל ההיא שבחתא' וכו', ע"ש).

והנה אנו אומרים הפסוק ד'מי זאת עולה מן המדבר מתרפקת על דודה' אחר קידוש לבנה, ויתכן לומר הביאור בזה, דמכיון שאמרנו בברכת הלבנה - 'וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שהם עתידים להתחדש כמותה', והיינו כמו שכתוב ברמ"א או"ח סימן תכ"ו ס"ב שכנסת ישראל תחזור להתדבק בבעלה, שהוא הקדוש ברוך הוא, דוגמת הלבנה המתחדשת עם החמה, על כן אנו מזכירים פסוק זה ד'מי זאת עולה מן המדבר מתרפקת על דודה', שנזכר בו שכן הוא המצב האמיתי של כנסת ישראל, שהיא מתרפקת על דודה, ואפילו בעודה בגלות הרי היא חבוקה ודבוקה בו.

אחות לנו קטנה ושדים אין לה, מה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה. אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף, ואם דלת היא נצור בצור עליה לוח ארז. אני חומה ורשדי כמגדלות וגו' [ח', ח']

ופירש רש"י, 'ביום שידובר בה' - כשהאומות מתלחשים עליה להכחידה. 'אם חומה היא' - אם תחזק באמונתה וביראתה להיות כנגדם כחומת נחושת שלא יכנסו לתוכה, רוצה לומר, שלא תתחתן בם, והם לא יבואו בה, ולא תתפתה להם. 'נבנה עליה טירת כסף' - נהיה לה לעיר מבצר ולכתר ולנוי, ונבנה לה את עיר הקודש ובית הבחירה. 'ואם דלת היא' - הסובבת על צירה, ובהקיש עליה היא נפתחת, אף היא אם תפתח להם, להיות הם באים בה, והיא בהם. 'נצור עליה לוח ארז' - נשים בדלתה נסרים של עץ הנרקבים, והתולעת גוררתן ואוכלתן. וכנסת ישראל אומרת, 'אני חומה' - חזקה באהבת דודי, עכ"ל.

ובמדרש איתא, 'אם חומה היא' - זה אברהם, אמר הקדוש ברוך הוא, אם מעמיד הוא דברים כחומה, 'נבנה עליה טירת כסף' - נצילנו ונבנה אותו בעולם, 'ואם דלת היא' - אם דל הוא ממצוות, ומטלטל מעשיו כדלת, 'נצור עליה לוח ארז' - מה צורה זו אינה מתקיימת אלא לשעה אחת, כך איני מתקיים עליו אלא לשעה אחת. 'אני חומה' - אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא, אני חומה ואעמיד מעשים טובים כחומה וכו', ע"כ.

ונמצינו למידים, שכל בנין האומה הישראלית מיוסד על ענין זה, שישאל האם כחומה בצורה בפני האומות שמפתים אותם לעזוב את אמונת ויראת ואהבת הקדוש ברוך הוא, וזה כל כחה של כנסת ישראל, שהיא כחומה, ובה היא עומדת בפני אומות העולם שמתלחשים עליה להכחידה, ובה היא זוכה לבנין ירושלם והמקדש.

וזהו שאנו אומרים בהושענות לחג הסוכות - 'אום אני חומה', שזהו כל הקיום של ה'אום' של כנסת ישראל, שהיא כחומה. וענין זה הוא מהיסודות המדוברים אצל המשגיח דמיר רבי ירוחם זצ"ל.

ברח דודי ודמה לך לצבי או לעופר האילים וגו' [ח', י"ד]

ופרש"י, 'ברח דודי' - מן הגולה הזאת, ופדנו מביניהם, 'ודמה לך לצבי' - למהר הגאולה, עכ"ל.

ויש לומר הביאור בזה, דהנה לעיל כתיב - 'קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות', 'דומה דודי לצבי או לעופר האילים' וגו'. ופרש"י שם, וזה לשונו - נואש הייתי אומרת לגאולה עד תום 'ארבע מאות שנה' שנאמרו בין הבתרים, 'קול דודי הנה זה בא' לפני הקץ, כמדלג על ההרים ומקפץ בגבעות, 'דומה דודי לצבי' בקלות מרוצתו, שמהר לבא כצבי וכעופר האילים, עכ"ל. וזהו שמבקשת כאן כנסת ישראל שכשם שמהרת לבא לגאלנו מגלות מצרים לפני הקץ, ודמית אז לצבי בקלות מרוצתו, כן דמה לך עתה כצבי ותחיש לגאלנו מהרה מן הגולה הזאת, וכדכתיב 'אני ה' בעתה אחישנה' (ישעיה ס').

והנה כבר ביארנו לעיל בארוכה, שיש מדרשים חלוקים בפירוש ענין ה'דילוג' על קץ ארבע מאות השנים של הגרות ושל העבדות והעינוי שנגזרו בברית בין הבתרים, אם הוא 'דילוג' ממש, והיינו שהגאולה היתה באמצע הזמן, ולא בתקיימו גזירות אלו במילואן, או דהכוונה שהקדוש ברוך הוא קיצר קוצים אלו על ידי זה שחישבם באופן שיושלמו במהרה, והיינו שמנה שנות הגרות משגולד יצחק, וחישב את קושי השיעבוד להשלים מנין שנות העבדות והעינוי.

ויש לפרש הכתוב כאן לפי כל אחד מהפירושים הנ"ל, דלפי המדרשים שהגאולה ממצרים היתה על ידי 'דילוג' ממש, הוי הפירוש כאן כמו שכתבנו, שכשם שמהר הקדוש ברוך הוא לבא לגאלנו מגלות מצרים לפני הקץ, ודמה אז לצבי בקלות מרוצתו, כן ידמה עתה כצבי ויחיש לגאלנו מהרה מן הגלות הזאת.

וגם לפי המדרשים שה'דילוג' בגאולת מצרים היה על ידי חישוב קושי השיעבוד להשלים בו מנין שנות העבדות והעינוי, יש לפרש הכתוב כאן על דרך זה, והיינו שכשם שבגלות מצרים, נואש הייתי אומרת לגאולה עד תום 'ארבע מאות שנה' שנאמרו בברית בין הבתרים, ומיהרת לבא כצבי וכעופר האילים, והחשת גאולתנו לפני הקץ על ידי חישוב קושי השיעבוד, כך תמהר עתה ותחיש לגאלנו מן הגולה הזאת, ודמה לך לצבי או לעופר האילים להקדים הגאולה קודם זמנה, שכבר נשלם מנין שנות הגלות שגזרת עלינו על ידי קושי השיעבוד המר שאנו שרויים בו, ועת לחננה היא כי בא מועד.

שיעורים בדיני הכשרת המטבח, בדיקת ומכירת חמץ, ליל הסדר.

מהמרא דאתרא

הגאון הגדול הר' שריאל רונברג שליט"א

נמסר בבהיכנ"ס המרכזי "בית אריה" רמת דוד

נכתב ע"פ הכנת הסתב

בדיקת חמץ

- בודקין את החמץ אור לארבע עשר.
- וכמו שמצינו בשאר מצוות שנוהגות בלילה שיש איסור שלאכילה לפנייהם כגון לפני מעריב. ומצינו מצוות שאסרו גם טעמהכונן לפני קריאת המגילה, גם לפני בדיקת חמץ כן. ובבדיקת חמץ הוא יותר חמור, שרק אכילת פרי אחד תהיה מותרת אבל אכילת פירות מרובים כתב המ"ב שאסור, אפי' שלפני מעריב ועוד מצוות מותר. והטעם הוא שמצוות בדיקת חמץ שונה משאר מצוות הלילה מכיון שאין זמנה לכתחילה כל הלילה אלא שעיקר התקנה היא בדיקה בתחילת הלילה ובאכילתו מעכב הוא הבדיקה.
- הגאון דייק מהלשון 'אור לארבעה עשר' דאף דהוי לשון נקיה לא ישנו הדין מחמת כך, אלא שקמ"ל שיש ענין בזמן שיש קצת אור דהיינו בביה"ש, ואכן במעשה רב הביא שהגאון ה"י בודק לפני מעריב ומתפלל באמצע ולא חשש להפסק.
- ומכיון שעיקר מצוותה בתחילת הלילה ויש שיטת הראב"ד שחיובה לפני צה"כ כשיש עוד קצת אור יום, גם שלא פסקינן קאין לאחר הבדיקה יותר מדי.
- יש נידון לגבי מעריב האם מעריב קודם לבדיקה וכתב המ"ב שציבור שיתפללו קודם מפני שאחרי זה יהיה טרח לקבצם, אבל יחיד מבואר במ"ב שיש להסתפק אי יבדוק קודם מעריב או שיש חשש שישכח להתפלל אם יהיה עסוק בבדיקה.

מקום הבדיקה

- חיוב הבדיקה היא בכל מקום שהוא שלו ואפי' במקום שהרשות משותפת שלו, ולפיכך **בתי כנסיות** גם חייבים בדיקה לאלה שמשתמשים בהם בקביעות, והטעם מפני שיש לציבור רשות להכניס לשם חמץ. וה"ה **בחלקים המשותפים בבנין** כגון חדר המדרגות החצר והחניון וחדר אשפה גם שהוא לא משתמש בהם לבד, ואם רוצה להיפטר יכול להשכיר המקום לגוי אם לא ישתמש בו בפסח.

מי שגר **בבנין שיש בו דיירים שאינם מקפידים על חמץ** ולפיכך משתמשים במקומות משותפים בחמץ יש לו בעיה.

- ולכן מה שנוהגים לשלוח את הילדים לפני פסח לאכול מחוץ לבית כדי שלא יהיה פירורים אם הם אוכלים בחצר הריגם שם חייבים בבדיקה.

- לגבי **חצר שאינה מקורה** יש דין שאמצעה של חצר לא צריך בדיקה מפני שהעורבים יאכלוהו, אלא שדין זה אינו פשוט ממתי אפשר לסמוך על העורבים שלשון השו"ע הוא בספק חמץ דווקא, אבל ודאי חמץ א"א לסמוך על העורבים, והמ"ב מביא שאם היה שם חמץ זמן רב לפני פסח אין בעיה אבל תוך שלושים יום הוי סמוך לפסח וא"א לסמוך על העורבים (מ"א). אבל במקור חיים כתב שכלשהיה לפני ליל הבדיקה פטור, ולפי המקור חיים שקולא לתת להם לפני פסח, אבל לפי המ"א יש בעיה, ובערב פסח וודאי שזו בעיה לתת חמץ בחצר.

- חיוב הבדיקה הוא בליל י"ד וא"א לדחות את הבדיקה לבוקר גם שיועד שיאכלו שוב בחצר מפני שעיקר התקנה היתה בלילה.

- **אכסדרה לאורה** נבדקת ולפיכך מקום פתוח יכול לבדוק לאור היום בייג בלי ברכה או למי שלא בדק בלילה גם בייג בברכה.

מי שיש לו חצר פרטית שמקפיד שלא יכניסו חמץ יכול לבדוק בה בייג ביום לאור החמה כדין אכסדרה לאורה נבדקת. אבל לא לדחות ליי"ד ביום.

- מי שיש לו **גגון מעל החצר** ויש חשש שיזרקו השכנים מעל חמץ יש דין של אמצעה של חצר שהעורבים יאכלוהו אם אינו יודע בוודאי שיש חמץ.

- **המכוננית** גם חייבת בבדיקה מכיון שמכניסים בה חמץ, אלא שמסוכן להשתמש באור נר ולכן מקילין לבדוק המכוננית לאורפנס, אבל בשאר מקומות מכיון שלומדין מחיפוש אז צריך נר.

- **ספרים** שמשתמשים כל השנה הגאון הקפיד לבדוקם (מעשהרם), אבל החזו"א אמר שכיום לא מקפידים להביא ספרים בשעת האוכל לפיכך כל הספרים טעונים בדיקה. אבל גם בלי חומרא זו ברכונים וסידורים שוודאי משתמשים בשעת האוכל צריכים בדיקה, ומה שקשה לבדוק בליל י"ד אפשר לבדוק לאור היום.

- **פחי האשפה** העיריה בבני ברק מרוקנת גם באמצע ליל י"ד וגם ביום בע"פ בצהרם, לכן יש להשגיח לא להכניס חמץ לפחים אחרי שרוקנו אותם בליל י"ד.

להשכיר את חדר האשפה ולא להשתמש בו יש לדון האם קיימת זכות כזו על דייר להשכיר זכות שימוש זו לאדם שלא מהבנין.

- מי שנמצא במקום אחר בפסח בדירה של אחר או במלון [הגם שאין רוח חכמים נוחה ממלונות] צריך לדעת כשבא בע"פ שאם לא בדקו החמץ הוא חייב לבדוק את החמץ כשמגיע.

- מי שעוזב הדירה לכל הפסח והולכים להורים וכדו' וקשה להם לבדוק החמץ יכולים להשכיר הדירה לכל הפסח. אבל יש דעה בשו"ע שאם לא יהיה לו מקום אחר לבדיקה חייב אפי' שהשכיר הבית לגוי. והעצה שישאיר חדר קטן שיבדוק ולא ישכיר לגוי, או שישכור החדר שבו נמצא בפסח.

- גם אם הגיע באמצע פסח לבית שלא בדקוהו חייב בבדיקה.

ביטול חמץ

- דינא דגמרא שהבודק צריך שיבטל החמץ מכל מה שלא ראה. ובבוקר לאחר השריפה מנהג שמבטלים שוב ואז מבטלים גם את מה שראה ולא ביער. ויש להבין את נוסח הביטול שאומר, ושיהא בלב שלם.

- ביטול זה שעושה בבוקר מי ששלח שליח למכור לו חמץ צריך שיבטל החמץ רק לאחר מכירת החמץ מכיון שאם יבטל החמץ ויהיה הפקר המכירה לא תתפוס. ונשאר חמץ של הפקר שלא נמכר לגוי שנוהגים שאסור בהנאה, והזריזים לשרוף החמץ צריך לפרש שלא יבטל מה שרוצה למכור לגוי. וגם שהחמץ נמצא במקום שמשכיר המקום לגוי לא פשוט שגוי קונה בחצר. וכן חצר מושכרת לא פשוט מי קונה המשכיר או השוכר.

- ילדים אחרי בר מצווה שקיבלו משלוחי מנות, וכן אשה שקיבלה מתנה מבעלה, חייבים לבטל את החמץ (ואם רוצה להשאיר חמץ לאחר פסח יש לו למכור את החמץ).

מכירת חמץ

המכירה עשויה לבי' מטרות: א. למכור חמץ וספק חמץ שברשותו. ב. להשכיר מקומות כדי לפטור עצמו מהבדיקה.

יש להסתפק לגבי פטור הבדיקה במקום שמשכיר לגוי דגם שהמקום לא שלו אבל החמץ הרי של היהודי, ומה שכתב במ"ב שנפטר מבדיקה אירי שכבר מכר את החמץ לגוי, על כן המשכירים ביי"ג יש להם למכור אז את החמץ הנמצא באותם מקומות, וסגי למכור את החמץ שאינו ידוע הנמצא שם.

מי שמגדל חיות בביתו דגים וציפורים וכדו' שמאכלם חמץ, וגם דגן יבש אבל שמים אותו במקום שמתרטב ונעשה חמץ יש למכור את הכלוב והחיות והדגן לגוי שאסור לתת להם חמץ. ומה שמאכל החיות מוסיפים במכירה לגוי שהוא מבקש שיאכילו החיות ואילו באמת יקיים את המכירה אכן יצטרך לשלם על טירחת האכלת החיות. אבל חמץ ממש גם חיות של גוי אסור להאכילם חמץ ולא יעזור למכור (כן נראה בפשוט ממה שמבואר בהמת הפקר שלא יאכיל אותה חמץ הפקר), ורק אם מאכלם דגן שאינו חמץ, רק שיש חשש שיחמיץ בזמן האכילה, כל עוד לא מביאו לבהמה במצב חמץ מותר.

לגבי בעלי מניות של חברה שלא בדקו חמץ, יש צד גדול לומר שהוא שותף לפי אחוז המניות שלו ואם לא ימכור המניות נמצא שיש חמץ ברשותו, ושמענו שהיום יש כן בעלות לכל בעל מניה אלא שמחמת מיעוטו אין לו כח ואם יהיו לאחד כדוגמא חצי ממניות החברה כן יהא לו השפעה לפיכך כן הוי בעלות (ולומר שאין לחברה שום בעלים אלא רק דבר בפ"ע הוא דבר מחודש שלא מצאנו), ומכיון שלא יכול למכור החמץ של החברה שהרי אין לו שליטה, ולכן העצה למכור את כל המניות שיש לו. וכמו"כ מודיעים לגויעל מכירת המניות.

קנין המניות לכאורה ע"י כתיבת שטר.

וכן מי שיש לו כסף בבנק ומכיון שהכסף הוא בהיתר עיסקא הוא שותף לכל העיסקאות של הבנק.

וכן עובדים שיש להם קרן פנסיה גם צריכים להוסיף במכירה, אלא שיש לדון בזה שהרי זכות זו לא ניתנת למכירה אלא שייכת רק לאדם שרשום על עצמו, ואפשר שמהני מדינה דאיתא בחת"ס שאף שהמדינה מקפידה על מכירות שיהיו עם מיסים וטאבו וכדו' לצורך מכירת חמץ אינה מקפידה, ושמא גם כאן אפשר יהיה לסמוך שיועיל.

יש מח' במכירה של יהודי לגוי שלר' יוחנן שקנין ליהודי הוא בכסף מדאורייתא לגוי מוכרים במשיכה, ולר"ל שקונה במשיכה גוי יקנה בכסף, ופסקו באחרונים לעשות שני הקנינים, כיום שמוכרים דרך השליחות לא שייך משיכה, ומצרפים קנינים אחרים: סודר, חצר, אגב, סיטומתא, אודיתא.

במכירות הציבוריות שמוכרים כיום שהרב מוכר החמץ שלכולם יש צד באחרונים שמכיון שרוצים שיקנה הגוי בקנין כסף, צריך שיהיה פרוטה לכל אחד ואחד מהמשלחים. והיינו סכום של פרוטה לכל אחד פעמים פעם אחת על השכרת המקום ופעם אחת על המכירה. וגם אז יש בעיה שכדי שזה יתחלק בשווה ולא באופן יחסי כל אחד לפי כמה שהוא מוכר שאז יהיה חלק שאין להם פרוטה, לכן צריך לפרש בשטר מפורש שיתחלק באופן שווה, ומכירה זו אינה נחשבת שותפות אלא מכירה של הרבה אנשים בקנין אחד.

אחד הקנינים העיקריים במכירה היא קנין אגב. ויש נידון באחרונים אי יכול למכור החמץ של ראובן אגב החצר של שמעון דהיינו ככה"ג שיש מי שלא משכיר קרקע אי אפשר גם אצלו למכור אגב קרקע של אחר. ולכן המשכירים ביי"ג צריך שישאירו מקום אחד להשכרה ביי"ד. אבל מי שלא משכיר ביי"ג בוודאי יש לו קרקע להשכיר ביי"ד שבכל השליחות הוא גם להשכיר את מקומות החמץ. ומשכירים גם בשטר. אלא שלמקור חיים לא מועיל בשליחות, וע"כ כתבו האחרונים לצרף את שטר ההרשאה לשטר השכרה.

בתוס' באיזהו נשך מבואר שלא שייך שהמשלח יזכה מגוי עבור משלחו ויש בזה כמה ביאורים באחרונים, יש עצה לזה שיעשה הקנין לגוי מדין ערב, אבל עדין מכיון שלא אמרו המוכרים לגוי בעצמו ורק כתבו בשטר מבואר לגבי קידושין בתוס' דלא מהני, ויש עוד עצה בקנין חצר ועושים תנאי שאי לא מועיל מדין חצר יתנו לשליח לזכות מדין ערב, ואת קנין החצר עושים ע"י כלי שזיכו לכל המוכרים ומקנים כשהוא באויר.

המוכר ע"י שליחות ישים לב שלא יקנה חמץ אחר שמינה השליח שהרי על זה לכאורה לא שייך קנין מכיון שעוד לא בא לעולם בזמן השליחות וכמש"כ בתוס' בנויר, ויש מרכבת המשנה שמינוי שליחות בכתב מתחדש בכל רגע וא"כ אין כאן חיסרון של דשלבי"ל. ואם קנה חמץ אחר ההרשאה טוב שיאמר בפה שממנה את הרב שליח למכור גם את זה.

בחורים שאין להם בית שלהם או שסומכים על הפוסקים שמועיל אגב קרקע של אחר או שיכול לשכור ממישהו חתיכת קרקע קטנה ואותה להשכיר.

מכיון שכל החמץ נמכר לגוי לפני בדיקת חמץ יוצא שהחמץ הנמצא הוא של הגוי ואם מאחרים ושורפים אחרי המכירה יוצא ששורף חמץ של הגוי, ואפשר שלא מהני הברכה על חמץ שמכר וזכה חזרה. וגם שיכול לזכות בחמץ אבל עדין החמץ שמצא ובירך עליו הוא לא שרף אותו אלא מכר לגוי. ולכן ראוי לשרוף לפני המכירה.

יש שכתבו שיטול ידיו לפני הבדיקה מפני כבוד הברכה כי היא מצוה חשובה.

מי שאין לו כוית לשרוף לא יכול לברך על הבדיקה, ולכאורה יש ענין להשאיר כזית שישאר לשריפה.

הכשרת המטבח

השיש שבמטבח צריך הגעלה כמבואר בשו"ע ששולחנות שבמשך השנה נשפך עליהם מדי פעם רוטב של חמץ טעון הגעלה.

כלי אבן וכלי עץ מועיל בהם הגעלה. שיש חברון הוא אבן גמורה, אבל שיש שלנו הוא כמו מוזאיקה שעשוי מחתיכות קטנות שמדובקות, ודבק זה אם הוא מחול דינו ככלי אדמה של מ"אמועיל הגעלה ולחזו"א לא מועיל. ויש מקומות שצורפים בתנור אבן למכיון שזה לא חום כבשן אלא רק 60 מעלות א"כ אין זה חרס. וגם אילו מועיל בו הגעלה יש הרי הרבה חריצים בשיש שלא יגיע הגעלה, ומנהג ישראל לכסות השיש.

הכיוורים עשויים מחרסיה ולא מועיל בהן הגעלה ולכן שמים קערות פלסטיק בכיוורים.

כיוור מנירוסטה אם יש בו סדקים יש בעיה להכשירו, אבל אפשר לעשות ליבון קל.

כששמים סיר יבש על השיש היבש יש כלל שאין בליעה יוצאת בלא רוטב, ולכן בימות השנה אפשר לשים סיר בשרי בשיש חלבי כשהם יבשים, אבל בפסח מקפידים גם על יבש ביבש.

ריצפת המטבח נהגו לחשוש שמא יש על הרצפה פירורים ולכן מה שנופל על הרצפה בפסח נוהגים לזרוקו, אבל גם מי שלא מחמיר אם הוא רגיל במשך השנה כשאין מקום להניח סירים על הריצפה, יש בעיה של בליעה להניח שם בפסח.

הרבה נוהגים לרווחא דמילתא להגעיל השיש וגם לכסותו, הגעלת השיש מבואר בשו"ע לעשות כן ע"י עירווי מכיון שכל החשש הוא שנשפך מהסיר על השיש וכאיסורו כך הכשירו. והמ"ב מביא מהר"י וי"ל שיש גם חשש שמא שם פשטידה חמה ויש לה דין גוש וכלי ראשון וצריך הגעלה. ולכן העצה לשים מים רותחים ואז עם אבן מלובנת להרתיח המים על השיש, וכן אפשר לשפוך מקומקום עובד, או גם לעבור עם מגהץ, ומהני מפני שרוב תשמישו ע"י עירווי ורק לפעמים מכ"ר (שעה"צ ע"פ החק יעקב).

• **החרסינות** שמסביב לשיש גם כן נוגע בהם חמץ ולכן צריך להיזהר לכסותו.

• **הברז** גם כן לפעמים נוגע בו אוכלחמץ ולכן ראוי לערותעלומים רותחים, ועדיף שידליק המים החמים שבברז כדי שיהיה הברז חם ולא יצנן מי ההגעלה.

• כשמכסים השיש עם נייר מתכת ושמים עליו סיר, אם הסיר חם ויש רטיבות בינו לנייר מתכת יוצא שיש כאן בליעה מכלי לכלבלי רטוב (מהשיש לנייר מתכת והסיר), ואם הנייר מתכת לא צמוד מספיק נכנסים מים בין הנייר מתכת לשיש ואז יש כאן רטיבותושי בליעה מהשיש לנייר מתכת ומהנייר מתכת לסיר, ולכן יש עצה לשים שני שכבות של נייר מתכת שביניהם תמיד יבש, ומישחושש לרטיבות יכולגם לשים שלוש שכבות. אבל למעשה מקפידים לא לשים סיר רותח על הנייר כסף אלא על דבר קצת עבה כדי לא לחמם הנייר מתכת והמים ליד סולדת.

• לגבי **הגז** מבואר ברמ"א שהחצובה טעונה ליבון, והביא המ"ב שזה רק לכתחילה כי אין בליעה מכלי לכלי וגם כשהסיר רטוב תולים שמה שנשפך בימות השנה על החצובה נשרף ואין בהבליעות של חמץ, וכיון שזה רק חומרא מספיק ליבון קל ולא צריך ליבון גמור עד שיהיה אדום.

• **חצובות** שלנו שיש להן שכבת צבע יכול להיות שיש להן דין של חרס ולא יועיל הגעלה, ולכן המנהג להשתמש בחצובות לפסח או לפחות לעטוף אותן בנייר מתכת עבה כדי שלא יקרע מהסירים. וכן כל השנה יש לזהר בין בשר וחלב לא להשתמש באותם חצובות (אלא שכל השנה קיל טפי שנותן טעם לפגם מותר). **המבעירים** של הגז וודאי לא צריכים הכשר.

יש בחצובות בע"י לגבי הצבע שלהם שבמג"א יש קולא שכלי חרס מהני ליבון קל אפי' שלא מועיל בו הגעלה ולפי' לכאורה גם בחצובות עם צבע יהני, ועוד שמיד שנופל עליו נשרף מהאש.

• **המשטח שתחת הגז** צריך להכשירו (שרגילות שגולש מהסירים על המשטח, ואסור לערות מכלי פסח חם לתוך כלי חמץ), אבלאילו שעשויים מאמייל שהוא כחרס לא מועיל הגעלה ולכן צריך לכסותו. אבל העשויים מנירוסטה מועיל בהם הגעלה.

• **פלטה של שבת** אם ינקו טוב ויצפו בנייר מתכת ואם יש חשש שיגלוש ישים ב' שכבות לכא'י מהני.

• **סכינים** מאד קשה להגעיל אותם לפסח.

• **מיחם** של מים נשפך עליו הרבה פעמים חמץ, ויש בו כל מיני חלקים מפלסטיק שא"א להגעיל וגם אם הבליעות קדמו לאבנית צריך להורדיה כדין טלאי ששמו אחרי הבליעה.

• לגבי **עירוי מכלי פסח** לכלי חמץ נוהגים בפסח לכתחילה לא להעביר, אבלעם העביר לא נאסר המאכל בדיעבד. ומבואר בדיני ע"פ שחל בשבת שיעביר לכלי חמץ לא בן יומו שבע"פ מותר נותן טעם לפגם, אבל בפסח לא ישפוך לכלי חמץ אפי' אינו בן יומו.

• **שולחנות** אוכל של כל השנה שנשפך עליהם גם כן חמץ במשך השנה, גם שהמפה לכאורה מספיקה לכיסוי נוהגים שמלבד המפה מבד שמים גם כיסוי.

• הכשרת **מפות לפסח** מצד הדין אפשר להרתיח אותה וזה כהגעלה, וזה דווקא בבד אבל אם יש אפי' אחוז קטן של טרילין לא מועיל הגעלה. ויש עוד בעיה במפות בקיפולים שצריך לפרוס אותם שמא יש שם חמץ, ולכן המנהג לא להכשיר מפות אלא להשתמש במפות לפסח.

• **תנורים** של חמץ הגעלה לא מספיקה לתבניות וצריך ליבוןומכיון שהם עשויים לרוב מאמייל צריך להחזיר לכיבשונות וזה א"א.

• **התנור עצמו** הרי האוכל לא נוגע בו ומה שנוהגים להבדיל ביןבשר וחלב זה משום הזיעה של הבישול כמבואר לגבי כיסוי שגם שהאוכל לא נוגע בו צריך הגעלה. ובתנור של הגמרא לא היה זיעה מחמת האש. אבל בתנורים הקטנים שלנו חוששים לזיעה. וכדי להכשיר מכיון שהחשש הוא רק מחמת זיעה מספיק ליבון קל ולכן

היה צריך להספיק לחמם את התנור על חום גבוהה, אלא שיש חלקים בתנור שלא מועיל הגעלה כגון הזכוכית שבדלת וגם שיכול לכסות הדלת בנייר מתכת, עשדיין התנור לא סגור הרמטי ויש מאחורה גומיות וחוטי חשמל מפלסטיק, וכיון שבחמץ חוששים למשהו יש תמיד לחשוש. וכן **מיקרוגל** לא ניתן להכשר.

• הכלל בהגעלה כתשמישו כך הכשירו סירים שמשתמשיםעלהאש צריך להכשיר עלהאש, כלים בכלי ראשון אפשר בכלי ראשון רותח לא עלהאש. שיפוד שמשמש עלהאש צריך ליבון חמור. וליבוןקל שווה להגעלה, ולכן דברים עם חריצים יכו לעשות בהם ליבון קל.

• ויש עוד סוג של בליעה ע"י **כבוש כמבושל**, וא"כ הוא גם צריך הגעלה מכלי ראשון ובזכוכית סבר המחבר שאינה בולעת (והיינו ע"י כבוש שלא היה להם עדין זכוכית שניתנת למגע אש), אבל הרמ"א חלק שלא יועיל לה הגעלה כי שמא דינה ככלי חרס, וא"כ במקום שאין אפשרות להשיג כלי אחר מקילים ע"י ג' ימים שמכניסים מים לכלי ומחליפים כל 24 שעות סומכים בשעתהחזק.

• **כוסות** שתייה לשו"ע לא צריך כלל הכשר שמשתמשים בהם בצונן, אבלכותברמ"א שאת הגביעים צריך להגעיל משוםמיעוט תשמישו שלפעמים משתמשים בחמין אבל לשו"ע הולכים לפירוב תשמישו. ואפשר שזה תלוי במח' האם נותן טעם נפגם אסור שלשו"ע לא חוששים לנותן טעם נפגם ולכן גם אם השתמש פעם בחמין אין זה בן יומו אבל לרמ"א שחוששים א"א לסמוך על רוב תשמישו.

• היוצא מדיני המ"ב שיש שני צורות להגעילכלי או שיהא שישים במים או שהכלי אינו בן יומו, ולפי' בפסח שאסור גם במשהו וגם באינו בן יומו לא יכול להגעיל כלים, ומי ששכח ולא הגעיל לא יכול להגעיל בפסח.

• יש דין שקדרה שלא בת יומה צריכה הגעלה על אף שהיא נותן טעם לפגם גזירה אטו קדרה בת יומה שהיא איננה נטלי'פ. על כן כתבהמ"ב שכלי שבישלו בו חמץ בפסח מותר לבשל בו אחר הפסח לא שייך בחמץ גזירה אטו בני יומן. ובמ"ב סימן תנ"א הביא בשם הפמ"ג שמפקפק בבישל בשביעי של פסח ורוצה לבשל בו במוצאי פסח האם חשיב שיש בו בליעה של איסור או כיון שעכשיו כבר מותר אינו אסור, ולכאור' יש להבין מה הספק הרי זה ממשאיסור, ואכן בפמ"ג נראה שנקט לאיסור בדבר (ורק הסתפק היכא דיש סי' כנגד החמץ).

• כל השנה כשמגעילים נהגו לא להחליף כלי מתשמיש בשריחלבי ולהיפך, והטעם מחשש שיחזור ויתבלבל. ומבואר במהרש"ם שכלי שלא נשתמש בו יותר מיי"ב חודש לא שייך בו גזירה זו וגם י"א דהוא מותר גם ללא הגעלה, ולכן יכול להעבירו מיעודומחמתשאין חשש שיתבלבל ביעודו.

וא"כ לכאורה אם מגעיל כלי לשימוש בפסח כבר יכול עכשיו להשתמש בו ביעוד שונה.

• יש דין ששיפוד שצלו בו בשר קדשים נאסר הבליעה מדין נותר, ומבואר שהוא נותר ע"י הגעלה אפי' שלכא'י הוא טעון ליבון לפי שימוש ע"י צלי, מכיון שגם בשעת בליעתו ה"י זה היתר ולאאיסור (היתרא בלע). ומה למדו לגבי בשר וחלב שמכיון שבלע היתר יכול להעביר מליבון קל ע"י הגעלה. ולמדו מזה כמה ראשונים שה"ה בפסח שיהני גם לשיפוד הגעלה לפסח, אבל לא נהגין כן אלא חשבין דהוי כ'איסורא בלע', והטעם כיון שגם לפני זמן פסחנחשב חמץ לאיסור בעצמו.

• יש כלל שנותן טעם בר נותן טעם אינו אוסר בהיתר, כגון סיר שנתבשל בו בשר ואח"כ התבשל בו פרווה הפרווה מותר לאוכלו בחלבי, אבל מנבילה וטריפה ושמדבר אחר בקערה זו הוי נ"ט בר נ"ט שאסור.

נ"ט בר נ"ט שלחמץ לכאור' גם כן תלוי במח' הנ"ל איהוי איסורא ומבואר בתנ"ב שחשיב היתרא בלע שלך (יעוין שם בביה"ל שיש להחמיר בזה) והקשו בראשונים דא"כ תמיד המים שמגעילים אותו אוסרים אותו שוב אף שהם נ"ט בר נ"ט.

הפיתרון לזה או שיהא יותר משישים במים או שיהא לא בן יומו, ועל כן טוב מה שנוהגים בהגעלות כלים ציבוריים להפריד בין כלים חדשים לכלים ישנים כדי שלפחות מי שמגעיל כלי חדש לא יכנס לבעי' של חמץ.

ועדין כדאי להגעיל מוקדם בבוקר במים החדשים שעדין לאהגעילו הרבה כלים ואין בהם עדין הרבה בליעות חמץ, שהרי יש חשש שיבואו אנשים שלא מכירים טוב בענין בן יומו ויביאו כלים שהשתמשו בהם בחמץ בן יומו.

ומה ששמים אקנומיקה וכדו' אינו פשוט שמועיל כ"כ.

• מדוכה שבלוע בה חריץ או שהשתמש בה ע"י האור בחמץ ורוצה להשתמש בפסח בחריץ כתב בחזו"א שיהא אסור כיון שהוא אינו נפגם.

• **טבעות הנשים** שהן מבשלות בהם צריכות הגעלה מפני שהן בולעות במשך השנה.

תענית בכורים

• בכורים מתענים בע"פ זכר שהם ניצלו ממכת בכורות, ובכלמקום בכור זה רק בכור לאימו פטר רחם, וגם כאן בקידוש הבכורים הרי נאמר על מכת בכורות "כי לי כל פטר רחם" אך מ"מ מבואר שגם בכור מאב מתענה מפני שגם הם היו בנס, אבל גדול הבית לא צריך להתענות. ויש דעה שגם אשה בכורה צריכה ואין המנהג כן. ביוצא דופן הבאר היטב הסתפק.

• נולד לו בן בכור בליל י"ד הסתפק בזה השבועי, ורצה לחלק בין נולד קודם חצות לנולד אחר חצות כיון שהנס הי' בחצות, אבל בקרבן נתנאל חלק עליו שכל תינוק רק לאחר ל' יום צמים עליו שיצא מכלל נפל, ובברכי יוסף חלק עליו.

• מי שיש לו בן בכור קטן המנהג שהאב מתענה במקומו. ואם גם הוא בכור כתב הרמ"א שאימו תתענה, וכתב המ"ב שלא נהגו כן.

• מנהג העולם להשתתף בסעודת מצווה ואז לא צריך להתענות שאר היום.

ערב פסח

• בע"פ משעה עשירית אסור באכילת פת כדי שיאכל המצה לתיאבון, ומבואר בירושלמי אסור דרבנן שלא לאכול בע"פ מצה והאוכל לוקה מכת מרדות, ויש שנהגו גם מר"ח ויש שנהגו מפורים. והקשו הראשונים אי"כ איזה פת אסור לאכול בע"פ, וכתבו תוס' ועוד ראשונים שהכוונה היא על מצה עשירה שא"א לצאת בה בפסח.

• יש באיסור אכילת מצה בע"פ דין חינוך לקטנים.

• כתב הרמ"א נהגו שלא לאכול מצה עשירה מפני שאין אנו יכולים להיות בטוחים שלא יחמיץ, שהגם שמי פירות בפ"ע לא מחמיצים כשיש בהם מים זה מחמיץ יותר מהר ממים לבד שכתוב בהם שיעור שעד מיל לא מחמיץ, ובה אין אנו יודעים את השיעור של החימוץ.

אבל שיטת הרמב"ם (חמץ ומצה ויב) שבע"פ אסור לאכול מצה משום שיהא היכר למצווה ויש איסור גם לאכול מיני תרגימא, ומה שמבואר בגמרא שמותר היינו רק קצת כדי שיאכל המצה לתיאבון, ודייקו האחרונים ברמב"ם שלא תירץ דאירי במצה עשירה שסובר שגם מצה עשירה אסור לאכול, שגם מאכלים אחרים שאינם פת.

• **קנידלך** גם שעשויים ממצה כיון שנתבשלו א"א לצאת בהם ידי חובה, אבל לרמב"ם גם מזה אסור לאכול הרבה.

• יש שנהגו לא לאכול "מצה שרויה", טעם המנהג שמה שאר קמח לא אפוי ועכשיו חוזר ומחמיץ מהמשקה, ואף דקי"ל שקמח קלי (שנאפה בתנור) אינו מחמיץ והרי המצה עברה כבר אפי' וכן הקמח

שבו, כיון שאין אנו בקיאים מהו קמח קלי חששו, ויש שטענו לפי זה שגם מי שלא אוכל שרויה הרי שבע"פ יכול לאכול, מפני שבע"פ החמץ אינו אסור במשהו, שהרי יש ביטול בשישים, ושמה מחמת הכלים לא נהגו כן.

• גם הנוהגים איסור במצה שרוי' יש להבחין שאחר שנתרבה המצה במים קרים תוך י"ח דקות וודאי מותר באכילה, ובמים רותחים מחמיץ יותר מהר. אבל בחלטה קי"ל דלא מחמיץ, אבל אין אנו בקיאים בשיעור, ויש שנהגו שגם מי שאוכל שרויה לחלוט במים את הקנידלעך לרווחא דמילתא.

• **עוגה** מקמח מצה אסורה לאכול בע"פ (לאוכלים שרויה) מפני שיתכן שאפשר לצאת בה בפסח, שאין זה מצה עשירה שבשעת האפיה לא היתה עשירה, ואח"כ שנטחנה לא בטל ממנה שם פתשל 'לחם עוני'. ומי שקשה לו לאכול מצה אוכל קמח מצה.

• **איסור מלאכה** בע"פ אחר חצות בזמן שהקריבו קרבן פסח הוי יו"ט כיון שמביא קרבן, ומכיון שמותר להקריבו רק מחצות לכן עיקר דינו רק מחצות, וכן גירסת תוס' בירושלמי, אבל ברש"י מבואר הטעם מפני שיהו פנויים לעסוק בעסק ביעור חמץ והעשיית המצה, והנפ"מ בפסח שחל במוצ"ש ביום שישי עסוק בענין המצה אבל אינו כלל זמן הקרבן. ולכאורה רש"י דיבר למקום שנהגו שלא לעשות מלאכה לפני חצות, אך במקום שנהגו לעשות מלאכה לפני חצות אין חוששין לטעם זה.

ובזמן הזה הוא איסור דרבנן וכתוב שמשמטים אותו, אבל אמירה לנכרי הביא השו"ע מח' י"ש מי שאוסר ויש מי שמתיר" ופי' כללי השו"ע עיקר כדיעה השניה שמותר ע"י גוי, וכן פסק הרמ"א שנהגו היתר אחר חצות.

• להסתפר אחר חצות בעצמו אסור אבל ללכת לגוי שיספרו תלוי במח' של השי"ך והט"ז האם מסייע אסור, דלטי"ז חשיב מסייע ואסור, ובמ"ב הביא שהסכימו הרבה שיכול ע"י גוי.

• לפני חצות יש מקומות שנהגו לעשות מלאכה ויש מקומות שנהגו שלא לעשות. ובירושלים אסור לעשות. וברמ"א כתב שאצלנו המנהג שלא לעשות, והביא המ"ב שיש אחרונים שכתבו שיש מקומות שלא נהגו כן. אבל כיום שאנו בקיבוץ גלויות ואין מנהג ברור יש מקום להחמיר לנהוג כהרמ"א.

• השו"ע כתב שגם במקום שהתירו לא התירו להתחיל אלא ג' מלאכות בלבד חייטים ספרים וכובסים. אבל מקום שנהגו לאסור אסור גם בג' מלאכות אלו. אבל הרמ"א כתב שיש מקילין שג' אלו מותרים בכל מקום, וא"כ ממה נפשך אפשר להסתפר גם לשו"ע וגם לרמ"א, אבל החזו"א חשש ליתפוס את שני החומרות שלא לעשות מלאכה כהרמ"א וגם לא לעשות אלו ג' מפני השו"ע שמקום שנהגו שלא לעשות גם אלו מלאכות אסורות וע"כ הסתפר בע"ש הגדול.

• מלאכה שאינה מלאכה גמורה מבואר שמותר. **גיהוץ** מותר כמו בחוה"מ על בגד חלק, רק שלא יעשה קפלים. ייבוש במיבש וודאי מותר. וכן אחר חצות.

• **צחצוח נעלים** החמירו בחוה"מ וכן בע"פ אחר חצות. אבל לתקן כליו מותר כגון שנפל כפתור.

• בסוגיא זו של מקום שנהגו מבואר דין ההולך ממקום שנהגו איסור למקום שנהגו היתר, וה"ה למי שבא מבית חסידי והתחיל לנהוג בעצמו מנהגי ליטאים ולהיפך, ולמדו האחרונים שאשה שמתחתנת הוי כהלכה למקום בעלה, ומקבלת גם הקולות וגם החומרות, ויש דיעה שגם באין דעתו לחזור אסור לו להקל ולפ"י היה מקום להחמיר באשה שתמשיך להקפיד על מנהגיה אבל עיקר הדין הוא שהולכת אחר הבעל גם לקולא.

הכנות לסדר

מצות

• מצות צריכות להיות שמורות והיינו לכתחילה משעת קציהואם לא אז בדיעבד משעת לישה. וכיום אפשר דרא וזכינו שקונים לכל פסח מצות שמורות.

• מבואר שרק יהודי יכול לעשות מצות לשם מצות מצווה וגוי לא יכול גם שישראל עומד על גביו. ולכן התעוררה מח' לגבי **מצות מכונה** אי יועיל ישראל מפעיל את המכונה או שהוי כמעשה קוף בלי דעת, ורוב הפוסקים החמירו להצריך מצות יד דווקא לכזית מצה, ובירושלים יש הנוהגים לאכול מצות מכונה.

• ברחיים של מכונה אף דהוי מח' האם צריך שימור רק משעת לישה יש עוד בעיה שאומרים שהקמח מתחמם יותר בשל מכונה. • הרוצה להתחיל לאכול ריחים של מכונה במקום של יד צריך התרת נדרים.

מרור

• מרור יש ה' מינים חזרת, עולשין תמכא חרובינא ומרור. • כתבו הפוסקים **שחסה** שלנו היא חזרת, וכיון שהוא המין הנזכר ראשון שהוא עדיף. אבל יש קושיא שהרי החסה לא מרה, ובירושלמי יישב על זה שתחילתו מתוק וסופו מר, כמו במצרים שהתחילו "בפה רך" עד 'וימררו את חייהם'. והפירוש הוא שאם ישאר באדמה נהיה מר, והח"א כתב דכוונת הירושלמי שאפיקודם שנהיה מר יוצאים בו ידי חובה כיון שהוא מין שסופו מר, אבל החזו"א כתב שבאמת לא יוצאים בו כשאינו מר אלא צריך לאכול אותה כשהיא מרה, אבל גם שתהיה עדין ראויה למאכל אדם. ויש עוד בעיה בחסה שהוא נגוע בתולעין וצריך לנקותם טוב, שהרי אכילת תולעת זה חמש לאוין ואילו מצוות אכילת מרור בזה"ה היא דרבנן. ולכן הרבה מקפידין לאכול **חרין** שהיא תמכא אלא שמאד קשה לאוכלו מחמת חריפותו, ובמזרח אירופה שלא היה להחסה נהגו לאכול חרין. ויש עוד ירק שמביאים מחו"ל שנקרא עולשין. • אפשר לאכול החסה עם החרין אם שניהם כשרים למרור, אבל לחזו"א שהחסה בעיתית היא תבטל את טעם המרור. ופעם היה אחד שגידל חסה מרה וקניתי שם ועד לילה סדר כבר לא היה מר. • מרור שגדל **בעציץ שלא נקוב**, מדאורייתא הרי לא הוי גידולי קרקע ולגבי מעשר חיובו הוא מדרבנן, אבל לגבי מצוות מרור הוא כשר, בגמרא מבואר שלומדים מרור שיהיה גידולי קרקע ממצות, ומצות שנאפו מחיטים שגדלו בעציץ שאינו נקוב כשרות. וזומשנה מפורשת שמונה שלא יוצאים בטבל והסבירו בגמרא דהיינו שגדל בעציץ שאינו נקוב והוא טבל דרבנן. והיום יש גם שמגדלים גידולי מים ולכאורה דינו כמו עציץ שאינו נקוב שאפשר לקיים המצווה. אלא שיש נידון לגבי ברכות הנהנין בגידולי מים, שבעציץ שאינו נקוב סובר הח"א (סוף כלל כ"א) שברכתו 'שהכל', אבל החזו"א חולק מכיון שהוא מין האדמה, ופה בגידולי מים צ"ע ויהיה נפ"מ לפי הראשונים שסיבת אכילת הכרפס היא כדי לפטור בברכתא את המרור ואם מרור זה ברכתו שהכל אין הוא נפטר בברכת בפה"א של הכרפס.

דיני הסיבה

• יש נידון במצוות הסיבה האם הוי דין בפני עצמו או שמא הוא פרטי דין באכילת מצה ושתיית ד' כוסות שיהא כדרך חירות ע"י ההסיבה, וברמב"ם שהביא הרמ"א שיהא כל הסעודה בהסיבה משמע לכאורה שיש דין בפ"ע של הסיבה.

• טעם ההסיבה מבואר ברמב"ם שיהא כבן חורין, ולפ"ז מבוארם הדין שאם אין לו איך להסיב יסב על ברכי חבירו ולא על ברכי עצמו, והטעם מפני שנראה כדואג. ואם הענין הוא שיראה כבן חורין מובן למה לא מהני אם הוא נראה כדואג.

• בראב"י מבואר שהיום אין צריך הסיבה כיון שאין רגילים כל השנה לאכול כן, ואדרבה זה גם יותר קשה, אבל לא נהגין להקל בזה.

• נשים מבואר ברמ"א שנשים חשובות מסיבות, אך נהגו לסמוך על ראב"י.

• **אכל או שתה בלא הסיבה** מה שיכול לחזור חוזר ואוכל בהסיבה. כגון מצה וכוסות באפיקומן יש סתירה בדבר ברמ"ב, שכתב שאם קשה יכול לסמוך על ראב"י שא"צ היום הסיבה ורמב"ם שא"צ באפיקומן הסיבה ומאידך כתב המ"ב שאין לאכול פעמים אפיקומן. ובשם ר' חיים אומרים שאפשר שאם אוכל פעם שני מתברר שהשני ה"א האפיקומן ולא הראשון.

אבל שתית כוס מכיון שלא נהגין לשתות בין הכוסות משום מוסף על הכוסות הביא המ"ב בכוס א' שצריך לכוון שאם ירצה לשתות יין אחרי כוס קידוש שלא יצטרך לברך ואז יוכל לחזור ולשתות בהסיבה וזה קצת פלא שהרי אם זוכר דין זה בשביל שאם ישכח להסיב, הרי יזכור לשתות בהסיבה. אם לא שתה בהסיבה ולאעשה עצה זו לכוון הביא המ"ב שלא יחזור וישתה. ורק בכוס שני חוזר ואתה בהסיבה.

• **צורת ההסיבה** כתב ברמ"ב שישים כר תחת ראשו, והיום נהגו לשים בצידו כר.

קדש

• מצוות ארבע כוסות היא **בין**, ומי שקשה להם רגילים לשתות מיץ ענבים ולא גרע מיין מגיתו. אבל ברמב"ם מבואר שיש ענין בפסח בין ערב, ויש שמחמת הרמב"ם הזה מקפידים על יין. וברשב"ם ותוס' מבואר עוד שיש מצוות שמחת יו"ט בין ולמדו פשוט בגמרא שבשתיית ארבע כוסות הוא מקיים את המצווה של שמחת יו"ט, [גם שהוא בלילה הראשון]. אבל שיעור חזק היין לא כתוב, ויכול לערב מיץ ענבים בין ולא גרע ממוזגת מים בין.

• עוד נפ"מ בין טעם הרמב"ם לרשב"ם, שלרמב"ם יש לנשים גם מצוה לשתות ד' כוסות דרך חירות אבל לתוס' מצוות שמחת יו"ט שלהם היא בבגדי פשתן.

• קידוש יו"ט מח' אי הוי דאורייתא או דרבנן, אבל כשחל יו"ט בשבת וודאי הוי דאורייתא, מלבד שיטת המ"א שיוצאים בתפילה ידי חובת קידוש, ובכל שבת יש עליו שתי קושיות א. שהרי לא מכוונים ב. שלא אמרו יציאת מצרים. ביו"ט הרי אמרו יציאת מצרים אבל עדין קשה שלא מכוונים. ועל כן צריך לכוון מצוות קידוש, ד' כוסות, ולרמב"ם שמחת יו"ט.

• יש ענין בין אדום, ואם רוצה לערב אפי"ש שאין פוסקים כמ"ד שיש צביעה באוכלים יכול לשים קודם היין האדום.

• **השומעים צריכים לכוון** לצאת בקידוש על הכוס שלהם, ולא כמו בכל שבת ויו"ט ששותים מכוס בעה"ב.

• ברכת שהחיינו צריך לכוון לצאת גם על כל מצוות הלילה מצה הגדה וכו'.

• **נשים שנוהגות לברך שהחיינו** בהדלקת נרות ואמנם כבר הקשו האחרונים מה המקור לכך שהרי דינא דגמרא לברך על הכוס אלא שכן המנהג, ובכל יו"ט לא צריכות לענות אמן על ברכת שהחיינו של הבעל, אבל בפסח יש צד שצריכה לברך שוב בגלל ד' כוסות ההגדה וההלל, ולכן תענה אמן ותכוין לצאת, שאין ברכה לבטלה בשומע כעונה מלבד שיטת הרע"א. ולא כדאי שיכוונו בשהחיינו של ההדלקה על כל המצוות הללו מכיון שהן מפסיקות אח"כ בדברים אחרים.

• **שתית שאר משקים** כתב המ"ב שמשקים משכרים לא ישתה, ושאר משקים יכול, אחר שהתחיל מגיד כתוב שעדיף לא לשתות אבל לגבי ברכה ראשונה אי שתה רביעית פוטר, אבל מלא לוגמיו הסתפק הבה"ל.

• **קידוש צריך** שיהיה **במקום סעודה**, וצריך גם שתהיה סעודה סמוכה לקידוש וגם שאינו יוצא למקום אחר ויש קושיא איך

מפסיקים בלילה הסדר, ולחזור"א היה עצה להקפיד לשתות רביעית, שהשו"ע הביא (רע"א) שיטת הגאונים ששתית רביעית יין חשיב קידוש במקום סעודה וגם שיש סוברים שהיינו חוץ לכוס הקידוש. אך עיקר הדין שסגי ברביעית של הקידוש אלא שלמעשה יש בעיה נוספת של ברכה אחרונה, אם הוא מפסיק כדי דיבור אחר שתיית כוס ראשון, ואם שתה רק מלא לוגמיו הוא פטור, וכן מבואר לגבי מקומות שהיין ביוקר שיכולים לשתות לכתחילה מלא לוגמיו, חוץ מכוס אחרונה שישתה רביעית בשביל שיוכל לברך הברכה אחרונה.

• נוהגים **שמוה"ג לב"ב** כדי שיהיה דרך חירות, אבל שאר המסובים משמע שאפשר שימזגו לעצמם, ויש נוהגים שכל אחד מזג לשני.

• יש מצוות חינוך על כל ילד לפי דרך אכילתו ושתיתו והבנתו, שיאכל כזית או ישתה רביעית ואפשר גם מיץ ענבים, וכן בסיפור שיספר בעצמו את יציאת מצרים.

• גם נשים חייבות ב"והגדת לבנך".

ורחץ

• אחרי הקידוש שנוטלים ידים זה משום שאוכלים דבר שטיבולו במשקה שחייב נטילה מדינא דגמרא. והראשונים כבר דנו על מה שבכל השנה מזוללים בזה, ותירצו משום שאין לנו תרומה, וידוע שהגאון חיוק מאד ענין זה בתקופתו, ומ"מ מי שלא מקפיד יכול להיות שמספיק שרק בעה"ב יטול כדי לא לבטל הסדר. וגם כשאוכלים עם מזלג צריך נטילה כיון שיכול לאכול ביד, אבל דבר שתמיד אוכלים עם מזלג עדיף שיאכל ביד, ובנצי"ב כתב שלכו"ע בלילה הסדר שהוא כנגד האכילה בימי המקדש יטלו ידים.

• **נטילה** זו צריכה שתהיה כדין רק שאינה טעונה ברכה.

כרפס

• יש מח' ראשונים בטעם **אכילת הכרפס**, אנו שואלים בהגדה מה נשתנה הלילה הזה שטובלים שתי טבילות ואין על זה תשובה, ובגמרא מוזכר שזה משום היכר שהתינוקות ישאלו למה לא מתחילים מיד הסעודה. אבל ר' יוסף טוב **עלם** כתב שזה כדי ליפטור את המרור, שהרי מרור טעון ברכה ראשונה וא"א לברך עליו שתי ברכת שלא עושים מצוות חבילות חבילות, וכן משמע ברמב"ם שכתב שמברך בפה"א ולוקח פרי ואוכל, ומשמע שעיקר הענין הוא לברך בורא פרי האדמה. והטיבול כתב רש"י משום שכל אכילתה היתה ע"י טיבול.

• עוד נפ"מ במח' זו היא לגבי ברכה אחרונה, שאם בא לפטור המרור הרי שהוא אוכל מזה גם בתוך הסעודה ואז הוא נפטר בברהמ"ז, אבל אם המרור לא צריך ברכה ראשונה והכרפס רק לשינוי א"כ צריך לברך אחריו ברכה אחרונה, ולכן כתב השו"ע שיאכל פחות מכזית, ובביאור הגר"א מבואר שוודאי לא סומכים על בפה"א של כרפס למרור כמו שלא סמכינו על כוס ראשון לכוס שני, ומטעם זה כתב שאם יאכל כזית יהא חייב בברכ"א. אבל במעשה רב מבואר שכן הי' אוכל כזית ולא בירך ברכה אחרונה. ואפשר לתרץ בשיטת הגר"א שהרי במרור כתב המעשה רב שנהג לאכול כביצה דהיינו שחשש שהמידות התקטנו, ואילו כאן כתב כזית, ושמא היינו כזית של שיעור הקטן והיינו שסבר שוודאי התקטנו השיעורים ולא חשש לכזית שלנו, ואינו מוכרח. למעשה גם אם אכל כזית לא יברך ברכה אחרונה משום ברכת המרור.

יחץ

• **חוצים המצה** ומטמינים החלק הגדול לאפיקומן והחצי הקטן למוציא מצה.

• נחלקו הראשונים אם צריך שיהיה לו ג' **מצות או ב' מצות**, שיי"א שמכיון שחוצה אחת צריך שיהיה לו עוד שתיים בשביל לחם משנה, אבל יש ראשונים שלמדו שפה התקנה היתה שמצה וחצי היה לחם

משנה. וכן כתב בר"י שיש ענין של לחם עוני לאכול חצוי, ואפי"א חל פסח בשבת.

מגיד

• מצוות עשה של "**והגדת לבנך**" סיפור יציאת מצרים והוא גם למי שאין לו ילדים, התינוקות שואלים מה נשתנה וצריך שישמעו התשובה ושלא ילכו לישון חוץ ממה שצריך לחנכם למצה ותינוק שיכול לאכול כזית חייב בחינוך למצה.

• כתוב שצריך לחלק לילדים **קליות ואגוזים** והיינו שיאכלו את זה בסעודה ואז הם מחכים לאכול ונשארים ערים, וברמב"ם כתוב שגם מדין **שמחת חג** של הילדים צריך ליתן להם קליות ואגוזים, והסתפקו האחרונים מה מקור הרמב"ם.

• גם שמלמדים את הילדים לשאול, לכתחילה עושים שינויים כדי שישאלו שאלות מעצמם.

• **נשים חייבות** במצוות הלילה בסיפור יציאת מצרים וד' כוסות, ולשיטת תוס' גם בהלל, ונשים שטרודות בהכנת הסעודה צריכות לזוהר לומר ההגדה, וגם יהא להן בעיה בכוס שני שכוס שניגומרים עליו ההגדה. נשים שלנו חייבות בהסיבה אלא שסומכות על הראב"י שא"צ הסיבה בזמן הזה, אבל יש שאפ"ה מקפידות.

• **התשובה על שאלות הבן** מה נשתנה הלילה הזה היא עבדים היינו, אבל יש גם תשובה פרטנית בסוף ההגדה על מצה ועל מרור, ועל שאלת האכילה בהסיבה, התשובה היא מה שאומרים אחריו בכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו כאילו יצא ממצרים, וברמב"ם כתוב "להראות עצמו" ולכן אוכלים בהסיבה, ובזמן המקדש לא שאלו על הסיבה אלא על קרבן פסח והתשובה היא רצ' אומר וגו'.

על שאלת הטיבול פעמיים הוי מח' האם יש טעם כדי לפטור ברכת המרור או דהוי רק כדי שישאלו התינוקות וכנ"ל.

• **כל שלא אמר ג'** דברים הללו בפסח לא יצא ידי חובתו כתב בר"ן שלא שמעכב לגמרי אלא שלא הוי מצווה מן המובחר בלי זה, ומי שקשה לו לומר ההגדה מ"מ דברי ר"ג צריך להגיד.

• בזמן ההגדה שופכים מכוס שני ולפני הברכה ראוי למלאות אותו שיהיה מלא.

רחצה

• אם יודע שלא נטמא ידיו משעת אכילת הכרפס יטמאם, ואין זה נחשב ברכה שאינה צריכה.

מוציא מצה

• אחרי נטילת ידים **אסור לדבר** וא"כ צריך להסביר הכל לפני נט"י ברכות הנהנין והמצוות, הסיבה ואכילה כדי אכילת פרס, וצריך שלא יפסיק עד אחר המרור והכוך משום שלהלל המצווה היא הכורך. ויש כאלה שאומרים לא לומר זכר למקדש כהלל עד אחר אכילת הכורך אבל לכאורה הוי מענין המצווה ואין זה הפסק, הנהגים לומר בפה סימני הסדר אפשר לאומרו לפני הנטילה יחד, מוציא מצה ומרור וכוך.

• **צריך לחלק לכולם** את הכזיתים וזה הפסק גדול, ומובא שהחת"ס היה מחלק הכזיתים לאחר המוציא ולאחר מכן היה מברך על אכילת מצה וראיתי שדייקו מתוס' שחמור יותר הפסק בברכת המצוות מברכות הנהנין. ובמ"ב מבואר לא כן.

• האיגרות משה מביא שהמנהג שכל גדול יכין לעצמו לחם משנה כדי שיהיה פחות הפסק לבעה"ב.

• מובא בשה"צ שצריך לכוון בברכת המוציא מצה גם על **אפיקומן**.

• מבואר בשו"ע לאכול שתי כזיתים מהמוציא ומהיחץ, והמוציא על השלימה ואכילת מצה על הפרוסה וי"א הפוך, וזה לא כ"כ קל כי צריך להתחיל לבלוע בב"א, וראינו גדולים שלא הקפידו לא החזו"א ולא הרב מבריסק. וא"א לומר שמקימים המצוה דווקא בזו שמכוונים עליה שא"כ היה מצה של רשות מבטל טעם מצה של

מצווה, אלא זה רק ענין של כוונה על כל מצה ברכה אחרת. אבל מתי שיש הרבה מסובים ובמילא נותן רק קצת מהמצה אין ענין זה של אכילת שני זיתים אלא למברך.

ולכאורה לאכול משניהם לא מרוויח מכיון שעדין אינואוכלהכזית של מוציא מצה ראשון כזית שלם.

כתב השעה"צ בשם הבי"ח שיאכל שניהם יחד הפרוסה משום לחם עוני והשלימה משום אין מעבירין עלהמצוות. והשו"ע כתב שאם לא יכול לאכול שניהם יאלץ השלימה וא"כ אין מרוויח ענין זה.

• **כדי אכילת פרס** מקפידים על 2 דק', והיינו מזמן הבליעה ולכן אם יכניס קודם לפיו וילעס טוב יהיה לו יותר קל לאכול דהיינו לבלוע תוך שתי דקות.

• **ברכת המוציא מצה** היא גם על הכורך וכן ברכת מרור על המרור שבכורך, ולכן יש להזהר לא להפסיק עד אחרי הכורך. הפמ"ג כתב שלא ידבר שיחת חולין עד אחר האפיקומן.

מרור

• המרור צריך **ללעוס** ולא לבלוע כיון שצריך להרגיש טעם המרירות.

המצה נאכלת בהסיבה אבל המרור לא מפני שזה זכר לעבדות אבל הכורך כן בהסיבה. וברמב"ם מבואר שיאכל כל הסעודה בהסיבה לכתחילה.

כורך

יש לדון מדוע אין בעי' של בורר כאשר מטביל המרור ומנער החרוסת מהמרור. וכשחל בחול אין איסור.

שולחן עורך

• נהגו איסור לאכול **צלי** בלילה, והיינו גם בבשר עגל ועוף שנהגו האיסור בכל דבר שטעון שחיטה וכן צלי קדר אסור, וכן אם בישלו קודם אסור ויש לראות שהבשר יהיה מבושל, אבל דגים וביצים צלויות מותר.

• נהגו לאכול **ביצים קשות** אחרי הכזיתים והכורך, וכתבו שהוי זכר לטי' באב שחל באותו יום בשבוע כמו פסח, אבל הגר"א כתב שחי' להזכיר החורבן אלא דהוי כנגד חגיגה.

אפיקומן

• יש מח' תנאים שיטת ראב"ע שזמן הקרבת קרבן פסח מדאורייתא עד חצות, וכן מצה הוקשה לפסח. לר"ע זמנו עד עמוד השחר ורבנן גדרו כדי להרחיק אדם מן העבירה שיאכל עד חצות, ולגבי מצה משמע שלר"ע כשר כל הלילה. ויש שכתבו שגם לר"ע לא יאחר אחרי חצות וכן מבואר בגר"א.

למעשה צריך לאכול **האפיקומן קודם חצות**, מבואר במעשה רב שפעם התאחרו וראו אחרי הכזיתים שכמעט חצות, ואכלו תיכף אפיקומן ולא אכלו מסעודת החג. באבני נזר יש עצה שיעשה תנאי דאי הלכה דמצוותו מדאורייתא עד חצות אז אחרי חצות מותרכבר באכילה סתם, ואי כל הלילה הרי שיאכל אח"כ האפיקומן.

• יש לאכול אפיקומן על השובע, ומבואר הטעם בירושלמי שלא יבוא לשבור עצם, וקשה שהרמב"ם סובר שאוכל מהפסח גם בתחילה ולא רק בסוף. ומ"מ משמע שיש דין מיוחד בפסח לאוכל על השבוע יותר משאר קרבנות.

יש דרגה של אכילה לא לתאבון שאינה מן המובחר, ויש דרגה של אכילה גסה שלא מקיים מצווה כלל.

• י"א שמצוות אפיקומן **ב' כזיתים**, אחד כנגד פסח ואחד כנגד המצה הנאכלת עימו והחזו"א לא נהג כן.

• אם רואה שמתעכב עד חצות יאכל מצה ומרור לפני המגיד. אם לא הספיק לאכול מצה ומרור לפני חצות יאכל בלא ברכה.

• כתב הרמ"א שאין אוכלים אפיקומן ב' מקומות, ברש"י מבואר בחומש שבי' בתים אוכלים ובי' חבורות לא.

• הישן בסעודה והוא יחידי לא יחזור ויאכל, ואם אוכלים בחבורה ולא ישנו רובם יאכלו.

• אין מפטירים אחר הפסח אפיקומן, **אין לאכול ולשתות** אחר האפיקומן אלא שתי הכוסות, ומים ותה מותר. ואם אכל צריך שיאכל שוב אפיקומן.

• **כוס שלישי** צריכה הדחה שהיתה בסעודה, אבל כוס שניה אין צורך להדיח מכיון שלא השתמשו בכוס רק בשביל הקידוש.

• ברמ"א כתוב להשתדל לומר **הלל** קודם חצות משום שיש להספיק כוס רביעי, אבל הגר"א לא הקפיד על זה.

• כתוב ברמ"א שיש ענין שיהיו שלשה בסדר כדי שיוכל בעה"ב לומר להם הודו כמו החזן בביהכ"ס, ולכתחילה צריך ג' אנשים גדולים.

• בחתימה אחר הלל הגדול יש מנהגים שונים וכל אחד יעשה כמנהגו.

• **כוס רביעי** צריך שישתה רביעיית שלימה בלא הפסקה, כדי שיוכל לברך ברכה אחרונה, דיש מח' אי יכול לברך בשתה בהפסקה, והחזו"א סבר שעיקר הדין שאפשר לברך בכל אופן.

• **בברכה אחרונה** מזכיר יו"ט, הנוסח במ"א "זכרנו לטובה ביום חג פלוני" אבל בסידורים הנוסח (כמובא בטור סי' ר"ח) "ושמחנו ביום חג פלוני", ושמעתי שמקורו מהרא"ש שכתב שאכילה ביו"ט היא בכלל שמחה. והרב מבריסק היה אומר שניהם. וביאר הג"ר מאיר סולוביצקי זצ"ל דיש מח' האם חיוב אכילה ביו"ט משום שמחת יו"ט או משום עונג ודנו בזה האחרונים וע"כ נחלקו בנוסח הברכה כנ"ל.

• יש נוהגין להשאיר את **כוסו של אליהו** לקידוש ביום, דהואיל ואיתעביד בה חדא מצווה ליעביד בה מצווה אחריתא.

• יש מנהג לומר **שיר השירים** אחרי הסדר, שבא לתאר את האהבה הגדולה בין הקב"ה לכנס"י "זכרתי לך חסד נעורך אהבת כלולותיך".

יש שכתבו שאם אין מנין שלא קרא שה"ש בלילה לא יקראו בברכה, והוא תמוהה שהרי מבואר בח"א שהוא כדין קריאה המחויבת רק בציבור, ומה שקראו ביחיד לא מהני כלל.

• **מצה בריי** יש ספק האם הטיגון במחבת חשיב בישול או אפיה, ולכן לכתחילה יאכל רק בסעודה.

לענין ר"י גדולה בי"ר ראב"ן זצ"ל
לענין ר"י יצחק רפאל בי"ר נחמן שמואל זצ"ל
לענין ר"י שלמה בי"ר יצחק לייב זצ"ל
לענין ר"י יחזקאל מיכל בי"ר ברוך מנחם זצ"ל

דיני יו"ט וחזה"מ

• כתב הרמב"ם שיש לאכול **סעודה שלישית** גם ביו"ט כמו בשבת, וכתוב במעשה רב שלא נהג הגר"א לאכול מלבד שביעי (אחרון) של פסח משום חיבוב המצה, ויש להסתפק בשנה שהיו ע"ש אי הוי עדיף מסעודה בע"ש אחר חצות.

• מלאכת **אוכל נפש** מותרת ביו"ט, ונפסק שרק מלאכות שמלישה ואילך אבל קצירה וברירה וכדו' אסור, ונחלקו בזה דשיטת הרשב"א דהוי דאורייתא שמסרן הכתוב לחכמים איזה מלאכה כן ואיזה לא, אבל ברמב"ם משמע שהוי דרבנן. והטעם שלא כל יום אדם קוצר שדהו אלא פעם בשנה אבל מלישה ואילך זו מלאכה שעושים כל פעם כמות מסוימת ולכן חשיב אוכל נפש.

• דבר **שאפשר לעשותו מעיו"ט** אפי' שהוא אוכל נפש צריך לעשותו מעיו"ט, ואפילו שלבשל אפשר גם מעיו"ט מכיון שתבשילטריהוא יותר משובח מותר, אבל לליל יו"ט יש כאלה שמחמירים שיהיה מבושל לפני מכיון ששם אין הבדל בין שעה אחת קודם או שעה וחצי. אבל **לחמם** וודאי מותר ביו"ט.

• כתב הרמב"ם **מלאכת הוצאה והבערה התיירו לצורך היום** גם לא לצורך אוכל נפש, כגון לקיחת מחזור לביהכ"נ או תינוק, אבל מה שלא לצורך אסור כגון שצריך מפתח ובצורר אבל יש שם גם מפתח של האוטו שלא צריך לו ביו"ט לא יטלטלו, וכן להיזהר להוציא מהעגלה של התינוק דברים שלא צריכים.

• יש היתר של **ריבוי שיעורים** ביו"ט והיינו דווקא שמרבה בדבר עצמו באותו מעשה, ועל כן בצרור מפתחות חשיב הוצאה בכל מפתח ולכן אסור לטלטל את כולם אבל קופסת גפרורים כיון שכולם ראויים לו מותר להוציא, ועל כן גם שצריך רק חלק מהתבשיל יכול לבשל הרבה. ועוד היתר אמרו בבישול בשר ודגים שיכול להרבות מכיון שהתוספת משביחה את התבשיל.

• בחזה"מ גם אסור בבישול שלא לצורך דהוי מלאכה אי לא צריך אלא לאחר החג.

• בחזה"מ אסור **לטלטל טלטול שלא לצורך**, ובבה"ל החמיר רק ברה"ר דאורייתא אבל לא בכרמלית, ולפי' היוצא מחוץ לעיר ומביא עמו דברים לילדים ובחזור נשארו לכאן אסור יהא להחזיר מכיון דכבר לא צריך לזה, אבל בחוטשני כתב דאי לא יהא אפשרות אחר המועד להביא את זה הוי דבר האבד ומותר, וגם בנטילת ערבה בהו"ר יש להקפיד בזה.

• **כשהולכים עם התינוקות** אפשר לקחת בגדים להחלפה אם מצוי שמתלכלכים, אבל להחזיר אם לא צריך להם בבית לא יחזיר.

• מותר **להעביר אש ביו"ט ולהדליק הגז**, ובגז החדשים שיש מצת בהדלקת הגז לא ידליק, אבל יש עצה לנתק החשמל.

• יש בעיה בגז שיש בו **שסתום בטחון** שחום האש מייצר חשמל (אלקטרו מגנט שגורם להחזקת הקפיץ וכשמכבה האש החשמל מפסיק) ועל כן גם להדליקו יהיה אסור. אבל מי שנכבה לו הגז יכול לומר לגוי להדליק, שהוא לא מתכוון ואפי' שזה פ"ר באמירה לעכו"ם הרמ"א מתיר פסיק רישא.

• כתוב במעשה רב שהגר"א **לא אכל מצות אחר הפסח**, ונראה שם בלשון שלא מטעם בל תוסיף אלא משום חיבוב מצווה שאוכלים מצה רק מחמת המצווה, וע"כ השנה בשבת זה לא בעיה לאכול מצה, ורק בסוכה מצאנו שצריך היכר.

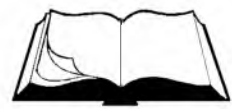
• בלילה השני מתחילים **ספירת העומר**, ואמר הסטייפלר שהעצה הטובה ביותר זה להתפלל במנין ולא רק בספירה אלה כל השנה יתפלל במנין כדי שיהיה רגיל.

• מצינו בירושלמי אמר ר' אבא בר ממל אילו היה מי שיתמנהעמי היתי מתיר מלאכה החול המועד, כלום אסרו אלא כדי שיהיו אוכלין ושותין ושמחים ועוסקין בתורה, וכדון אינון אוכלין ושותין ופוחזין (מו"ק ב, מ"ב תקלס"ק ב). וא"כ וודאי שיש למצוא זמן ללמוד ולא רק לצאת לטייל כדי שלא נבטל את עיקר היום.

לענין צבי הירש בן חד ז"ל
לענין שלמה וירגיון בן אברהם גוללמו ז"ל
לענין ורתיקה לאה בת משה הירש ע"ה

מִי יֵרֵם הָיִים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

ניסן תש"פ

מהלכות פסח

גליון 388

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי עיר" ב"ב

תענית בכורים

לשמוע סיום בטלפון

◀ מסתבר שאי אפשר לשמוע סיום בטלפון ועל סמך זה לאכול בערב פסח (הגר"נ קרליץ זצ"ל והגר"ח קניבסקי שליט"א).

סיום של ילד קטן

◀ **שאלה:** ילד קטן, שצריך להתענות עבורו, סיים מסכת, האם זה מועיל ואביו אי"צ להתענות עבורו?
תשובה: כיון שישוד חיוב האב הוא במקום הבן, ולכן אם לבן עצמו יש סעודת מצוה אין אביו צריך לצום עבורו (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ערב פסח

עירוב תבשילין לבני חו"ל

◀ בני חו"ל צריכים לעשות עירוב תבשילין היות שיש להם השנה יו"ט גם ביום שישי.

עוגה מקמח מצה

◀ עוגות של מזונות שנעשו ע"י קמח מצה (לאוכלי שרוייה), אסור גם לספרדים לאכול בערב פסח משום איסור אכילת מצה בערב פסח (משנ"ב סי' תע"א ס"ק י"ט), אבל אם נתן בו רק קצת קמח מצה 'לדבק' שברכתו "שהכל" (כמבאר בשו"ע סי' ר"ח ד') אין זה נחשב כלחם עוני ומותר לאכול בערב פסח.
ולפי"ז מה שמצוי כשעושים סיום בערב פסח לתענית בכורים, שמביאים עוגיות של פסח, צריך מאוד להיזהר שלא יהיה בהם קמח מצה. (כיון שאם קובעים עליהם סעודה צריך לברך "המוציא" וברכת המזון ודינם כמו מצה, שו"ת "שבט הלוי" ח"ח סי' קי"ז, והגר"נ קרליץ זצ"ל), ורק עוגיות שמברכים עליהם "שהכל", מותר לאוכלן.

לא ביטל החמץ

◀ זרק חמץ למקום הפקר לאחר זמן איסורו, ולא ביטלו לפני כן, אינו יכול להפקירו ועליו לבערו, כמבאר בשו"ע (סי' תמ"ו), ואם לא יבער, עובר כל רגע על איסור "בל יראה ובל ימצא" (ועי' עוד שו"ע סי' ת"מ).

תספורת

◀ אסור להסתפר לאחר חצות, והאיסור הוא בין על גילוח הראש ובין על גילוח הפנים. ורק ע"י עכו"ם אפשר להקל (משנ"ב שם).

כביסה

◀ אסור לכבס בגדים לאחר חצות, וע"י עכו"ם מותר. להפעיל מכונת כביסה זמן קצר לפני חצות היום, מותר, אף על פי שהמכונה תמשיך ותכבס לאחר חצות, מאחר שאת מלאכת הכיבוס אין עושה האדם עצמו (אחרונים).

גינהץ

◀ מותר לגהץ בגדים לצורך החג לאחר חצות אבל אסור לעשות בהם קיפולים חדשים (כמו בחוה"מ), (ועי' משנ"ב סי' תקמ"א ס"ק ט', ועי' "ארחות רבנו" ח"ב עמ' נ"ו).

ליל הסדר

הדלקת נרות

◀ יש נוהגים שהנשים מדליקות הנרות בערב יו"ט לפי שקיעה"ח כמו בכל ערב שבת, ויש נוהגים שהנשים מדליקות הנרות בלילה לאחר צאת הכוכבים כדי שיאמרו ברכת "שהחיינו" לאחר צאת הכוכבים משום שרק בלילה הוא זמן קיום המצוות של מצה ומרור וכו' (כמבאר בשו"ע סי' תע"ב א'), ("דרכי יוסף צבי" עמ' קל"ו).

לע"נ

מרח רבינו שמריהו יוסף נסים קרליץ זצוקלל"ה
נלב"ע כ"ג בתשרי תש"פ

לע"נ

נשמה טהורה הנערה רחל ע"ה
בת יבדלחט"א הרב יהודה אריה הלוי דינר
נלב"ע כ"ה מרחשון תש"פ

לע"נ

הרה"ח נתן ב"ר משה עקשטיין ז"ל
נלב"ע י' באייר תשע"ט

ברכת האילנות

לחפש אילן

◀ אין חיוב לחפש אילנות שיש עליהם פרחים (כמו שמשמע לשון השו"ע "היוצא בימי ניסן וראה"), ואעפ"כ נוהגין להשתדל לראותן ולברך עליהן.

נשים מברכות

◀ גם נשים מברכות ברכה זו (כמו שאר ברכות ראייה, כגון על הים וכו'), כיון שזו מצוה שאין הזמן גרמא.

מקום נקי

◀ מכיון שמברכים ברכה זו ברחוב או בדרך, יש להיזהר על נקיות המקום, ויבדוק שאין שם אשפה שיש לה ריח רע או זבל וצינורות בויב של חרס (ועי' "חיי אדם" כלל ג' סעיף ז' לענין קידוש לבנה ובמשנ"ב סי' תכ"ו ס"ק כ"א).

בירך בלי להסתכל על האילן

◀ **שאלה:** הלך לברך ברכת האילנות יחד עם הרבה אנשים, ובירך ושכח להסתכל על האילן, האם יצא ידי חובתו?
תשובה: מכיון שזו ברכת השבח ולא ברכת הנהנין, יתכן שבדיעבד יצא אם בירך עליו אפילו שלא ראה רק אמרו לו שיש אילנות המלבלבים, וספק ברכות להקל (שו"ת "שבט הלוי" ח"ו תש"י נ"ה ס"ק ד'), ואם רוצה יכול לשמוע מאחר שמברך.

מכירה לגוי

להישאר בדירה עד למחרת ההשכרה

◀ מי שמשכיר את כל ביתו לגוי במכירת י"ג, ועדיין רוצה להישאר שם עד למחרת, יש בזה משום גזל עכו"ם, וגם אולי מראה שאין זו השכרה גמורה, וחוכא ואיטלולא מהמכירה.
אולם הגר"נ קרליץ זצ"ל היה מבקש רשות מהגוי שירשה לאלו להישאר שם עד למחרת (והוי בגדר בקשה ולא הוי תנאי בהשכרה, דא"כ זה נראה כחוכא ואיטלולא), ועי"ז אפשר להישאר עד למחרת.

מכירת יין לעכו"ם

◀ אלו שיש להם יין שאינו כשר לפסח, או שיש חשש שהשתמשו בו באמצע השנה ולא נזהרו בו מחמץ, דמוכרו לעכו"ם, אינו נחשב ליין נסך, אע"פ שיש בו בעלות עכו"ם, היות שבפועל היה מונח בשרות ישראל, וראה שעכו"ם לא נגע בו כלל במשך ימי הפסח, וכמבאר במשנה (ע"ז ס"א). המטהר יינו של עכו"ם וכו'.

מכירה בטעות

◀ מי ששכח והכניס למכירת החמץ מצרכי הפסח נחשב למכירה בטעות ויכול להוציא אותם ולהשתמש בהם לפסח (בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

ואעפ"פ שאינא **ברמ"א** (ס' תצ"ה א') מלאכות שאפשר לעשות מערב יו"ט אין לעשותם ביו"ט, הנ"מ לענין אוכל נפש, אבל בזה מכיון שזה גופא המנהג להדליק לאחר צאת הכוכבים א"כ בודאי מותר לכתחילה (בעל "שבט הלוי" צ"ל).

ברכת "שהחיינו"

◀ בזמן הדלקת נרות יום טוב, מברכת האשה "שהחיינו". ולפיכך, אם מקדשת בעצמה אינה חוזרת ומברכת "שהחיינו" בשעת הקידוש.
◀ אשה שהדליקה נרות יום טוב לפני צאת הכוכבים של ליל הסדר (שהעדיין לא זמן קיום של מצוות הלילה הצריכות להיעשות דווקא לאחר צאת הכוכבים), אעפ"פ שלא תקנו ברכת "שהחיינו" במיוחד על הנרות, מ"מ יכולה לכתחילה לענות אמן על ברכת "שהחיינו" של קידוש ולכוון בזה על מצוות הלילה (הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ועי' שו"ת "שבט הלוי" ח"ג ס' ט"ז).

סידור הקערה

◀ יסדר את הקערה לפניו בענין שא"צ לעבור על המצוות, דהיינו הכרפס יהא מונח למעלה מן הכל, ומי המלח סמוך לו יותר מן המצה (שבזה משתמש קודם), (רמ"א ס' תע"ג ד'), ויש שכתבו שאין להקפיד על זרוע וביצה שאם יצטרך לדלג עליהם כיון שאינן מצוה אלא זכר בעלמא, וגם מרור וחרוסת אפשר שלא שייך אין מעבירין (משנ"ב ס"ק כ"ו).

◀ אין צריך להכין יותר מקערה אחת על שולחן הסדר (משנ"ב ס' תע"ג ס"ק י"ז).

כמה לשתות

◀ כל השנה מספיק לשתות לכתחילה רוב רביעית, אבל בד' כוסות לכתחילה ישתה רביעית שלימה (והטעם משום חירות, שכן חורין שותה הכל ולא משאיר כלום), ובדיעבד רוב רביעית (שו"ע ס' תע"ב סעיף ט', ומשנ"ב ס"ק ל'), ועי' לקמן שבכוס רביעי יש לשתות רביעית שלמה כדי לברך ברכה אחרונה וכמבואר ברמ"א (ס' תע"ד). ויש סוברים שלכתחילה יש לשתות רוב הכוס אפילו מחזיק כמה רביעיות (שו"ע שם).

מי נוטל ידיו

◀ אלו שנוהגים כל השנה ליטול ידיהם לפירות שטיבולם במשקה צריכים גם עכשיו ליטול ידיהם, כיון שהכרפס טבול במי מלח, ואלו שנוהגים כל השנה לא ליטול ידיהם לפירות שטיבולם במשקה, כאן צריך בעה"ב ליטול ידיו כדי שישאלו התינוקות (עי' משנ"ב ס' תע"ג ס"ק נ"א, ו"ביאור הלכה" ד"ה פחות).

◀ אעפ"פ שאוכל רק בידו האחת, בכל זאת יטול שתי ידיו (משנ"ב ס' קנ"ח ס"ק ד'), וכמו כן מי שאוכל את הכרפס במזלג, חייב ליטול ידיו (עי' משנ"ב שם ס"ק כ"ו, וב"באר היטב" שם ס"ק י"ב).

אכילה ושתייה באמצע ההגדה

◀ פליגי הראשונים האם מותר לאכול או לשתות באמצע ההגדה. יש סוברים שאסור להפסיק באכילה באמצע ההגדה או באמצע הלל (הרמב"ם פרק ערבי פסחים, וכ"כ הר"ן), ויש סוברים דוקא באמצע ברכת "אשר גאלנו" ובאמצע "הלל" אסור להפסיק אבל באמצע ההגדה מותר ("בעל המאור" פרק ערבי פסחים, ותוספות שם ק"ג). ולהלכה נפסק שאסור לאכול באמצע ההגדה (שו"ע ס' תע"ג א', משנ"ב שם ס"ק ב', ושע"צ ס"ק ט'), והיינו אפילו לא התחיל עדיין בהגדה רק מזג הכוס והכין עצמו לאמירת ההגדה ג"כ אסור לשתות ("ביאור הלכה" שם סעיף ג' ד"ה הרשות בידו).

ולפי"ז מי שרוצה לשתות כגון כוס קפה או דבר אחר כדי שיהיה לו כוח לסיפור יציאת מצרים, יכול לשתות לפני שמזג את הכוס לאמירת "מה נשתנה" ולא צריך לברך עליו כיון שיש פוטר כל המשקין ונכון לכתחילה לפני הקידוש שיכוון שרוצה לשתותו, ואז בודאי ברכת היין פוטרו (משנ"ב שם וס' תע"ב סו"ס כ"א, והגר"ם קרליץ זצ"ל).

"לכס" במצה

◀ אדם יוצא ידי חובתו במצה שאולה, שהרי שאלה ע"מ לאכלה ולא להחזירה בעין, ומצה זו היא שלו (משנ"ב ס' תנ"ד ס"ק ט"ו).

יש כתוב שאורח אצל בעל הבית לא די לו במה שהוא מקבל רשות מבעל הבית לאכול אצלו לפי שאורח משל בעה"ב אוכל ולכן יזכה בעה"ב המצות לאורחו שתהינה שלו ממש, ולמעשה אין מקפידין בזה (עי' "שפת אמת" סוכה ל"ב, "אמרי בינה" בדיני פסח סו"ס כ"ג, "מקראי קודש" ח"ב ס' מ"ה אות ב').

ה"סטייפלער" אמר שכל שנה בליל הסדר אצל ה"חזון איש" היה נושא ונותן האם צריך "לכס" במצות, אבל למעשה לא עשו קניין.

סיפר הגאון רבי לייב גורביץ זצ"ל שפעם אחת היה בליל הסדר אצל הגרי"ז מבריסק, ואחד מהמסובין ביקש מהרב זצ"ל שיקנה לו את המצות, וענה הגרי"ז ואמר בשפת היידיש: "אין רמב"ם שטייט דאס נישט" (לא כתוב ברמב"ם שצריך "לכס" במצות), ולא הקנה לו את המצות.

הקיא את המצה

◀ מי שאכל כזית מצה והקיא או שתה את הכוסות והקיאן, אף שהקיא מיד לאחר שאכל או שתה, יצא יד"ח ומקרי אכילה ושתייה ("ארחות רבנו" עמ' ע"א).

חולה שאינו אוכל מצה ומרור

◀ שאלה: חולה שאינו אוכל מצה ומרור בליל הסדר, איך ינהג?

תשובה: כשיגיע בסדר ההגדה ל"מרור זה שאנו אוכלים על שום מה" ידלג על המילים "שאנו אוכלים", ויאמר רק "מרור זה על שום מה" (הגר"ש זצ"ל), ובברכת "אשר גאלנו" יאמר רק "והגיענו הלילה הזה לאכול בו מצה", וידלג על "ומרור" (עפ"י ביה"ל סו"ס תפ"ג), ואם יכול ראוי לו ללעוס מעט מהמרור בפיו, ואפילו שאינו בולע כלל, זכר לטעם המרירות, אולם לא יברך על לעיסה זו (משנ"ב ס' תע"ג ס"ק מ"ג).

ליל שימורים בליל שני לבן ארץ ישראל

◀ שאלה: בן ארץ ישראל הנמצא בחו"ל אצל הוריו, והוא נוהג רק יו"ט אחד, אבל אצל האחרים הוא יו"ט שני, האם גם בלילה זה אינו צריך לומר ק"ש על המיטה (וכמבואר ברמ"א ס' תפ"א סעיף ב'), כיון שהוא ליל שימורים, או מכיון שאצלו זה כבר חוה"מ צריך לומר פרקי ק"ש?

תשובה: כיון שאצלו אין זה יו"ט אלא חוה"מ, אין כאן ליל שימורים וצריך לומר פרקי ק"ש.

אכילת שרויה בבית חותנו

◀ שאלה: חתן שמנהג אבותיו לא לאכול שרויה בפסח, ובבית חותנו אוכלים שרויה, האם אפשר להתיר המנהג ע"י התרת נדרים היות שנמצא בבית חותנו?

תשובה: מכיון שזהו מנהג אבותיו אינו ראוי להתיר הנדר מכיון שיש בו משם "אל תטוש" (הגרא"ל שטינמן זצ"ל והגר"ח קניבסקי שליט"א). ויש לו עצה שיבקש שלא יבשלו השרויה ביחד עם שאר האוכל, ואז יכול לאכול ולא צריך להקפיד מלהשתמש בסירים (הגר"ם קרליץ זצ"ל).

אכילת מצות מכונה

◀ שאלה: מי שנהג כמנהג אביו להקפיד לאכול רק מצות מכונה גם בכזית הראשון בליל הסדר, האם כשאביו נפטר ראוי להתחיל לאכול מצות יד לפחות בליל הסדר, או שמותר לו להמשיך כפי שהיה רגיל כל השנים?

תשובה: עדיף שימשיך כמנהג אביו ויאכל מצות מכונה, גם בליל הסדר (הגרא"ל שטינמן זצ"ל).

תרופות לחולי לב, לחץ דם וכו'

◀ כל אלו אשר נוטלים תרופות בקביעות עקב בעיות לב, לחץ דם, סוכר ומחלות פנימיות, וכן בעיות נפשיות למיניהם, אסור להם לשנות את התרופות הקבועות שלהם מבלי ייעוץ רופא ואין זה משנה אם הן מופיעות במדריכי הכשרות, ואם יש להן תחליף או לא (בעל "שבט הלוי" זצ"ל). משום שעם החלפת התרופות עלולה לגרום לסיבוכים וקשיים, ואין רשות להחמיר בדבר זה.

ברכת "שהחיינו" בליל שביעי של פסח

◀ שאלה: בליל שביעי של פסח, לאחר שגמר את הקידוש חשב שצריך לומר גם ברכת "שהחיינו", והתחיל "ברוך אתה ד'..." וסימנו לו להפסיק, האם יסיים "למדני חוקיך"?

תשובה: אמירת "ברוך אתה ד'" בשוגג לצורך קידוש לא נחשב הפסק, אבל אם יוסיף את המילים "למדני חוקיך" יחשב כהפסק, ויצטרך לברך פעם שניה ברכת "הגפן" (עי' שע"צ ס' ר"ט ס"ק י"ב לענין ברוך שם), ולכן יש לטעום מיד טיפת יין, ואז הברכה כבר חלה, ואח"כ לומר מיד "למדני חוקיך".

הלכתא למשיחא

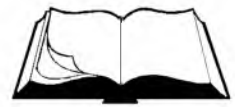
סדר ברכות לכהן באכילת מצת תרומה

◀ שאלה: כהן שאוכל כזית מצה של תרומה צריך לברך שלוש ברכות: ברכת "המוציא", ברכת "על אכילת מצה", וברכת "לאכול תרומה", מה סדר הברכות, האם יברך תחילה "לאכול תרומה" כיון שהיא תדירה כל השנה, או שמא יברך "על אכילת מצה" אעפ"י שאינה תדירה כיון שהיא מצוה חיובית?

תשובה: מסתבר שיברך תחילה "על אכילת מצה" שהיא מצות היום (הגר"ח קניבסקי שליט"א), ויש להוסיף שפליגי בגמרא (סוכה מ"ו.) אם ברכת "לישב בסוכה" לפני ברכת "שהחיינו", ומפ' הגמרא (שם) שפליגי אי תדיר עדיף או חובת היום עדיפה (כמשי"כ רש"י שם), ולהלכה קי"ל כרב שחובת היום חשובה יותר מתדיר, עיי' שם.

מִי יֵדָע

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

ניסן תש"פ

מהלכות זול המועד

גליון 389

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

טעות בתפילת חוה"מ

טעה בתפילת חול המועד (במערב, שחרית או במנחה), והתפלל תפילת יו"ט במקום תפילה של חול, לא יצא ידי חובתו (שו"ת "הלכות קטנות" ח"א סי' ד').

התפלל שחרית במקום מוסף

שאלה: בחוה"מ פסח בתפילת מוסף כשסיים את הברכה "ברוך... מקדש ישראל והזמנים" שם לב שהתפלל שחרית של יו"ט במקום תפילת מוסף, ומיד השלים שם "ומפני חטאינו..." והמשיך "רצה", האם יצא ידי חובה?
תשובה: כל זמן שלא התחיל "רצה" עדיין נחשב שייך לברכה אמצעית, ויכול להשלים שם את חלק הקרבנות, ובדיעבד אם כבר התחיל "רצה", לאחר שאומר "והשב את העבודה לדביר ביתך", יאמר "ונעשה לפניך קרבן מוסף" (משנ"ב סי' רס"ח ס"ק ט"ז ובינה"ל שם).

קראו לישראל פחות ממה שצריך

שאלה: ביום הראשון של חוה"מ קוראים לעלייה שלישית 30 פסוקים, בטעות הבעל קורא הפסוק לאחר 8 פסוקים והעולה כבר בירך ברכה אחרונה, מה עליהם לעשות?
תשובה: עיקר הקריאה היא משום עניני הפסח, קצירת העומר וספירת העומר, ואת זה כבר קראו בפסוקים אלה, ולכן יצאו יד"ח בזה (ואסור להוסיף עליות בחוה"מ, וכן אין קוראים לתחילה בלי ברכה).

קדיש באמצע קריאת התורה בחוה"מ

שאלה: אחרי ג' עליות, אחרי שהניחו ס"ת שני על הבימה, טעו ואמרו חצי קדיש, האם יש לחזור ולומר קדיש לאחר עלייה רביעית, או שמא קדיש זה פוטר גם את הקריאה שלאחרי?
תשובה: מסתבר שצריך לחזור ולומר חצי קדיש פעם שנייה לאחר עלייה רביעית (שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"א תשי"א ק"א, והגר"ח קניבסקי שליט"א, ובענין זה ב"אליה רבה" סי' תרס"ט ס"ק י"ט בשמחת תורה אם טעו ואמרו קדיש לאחר ספר ראשון, ע"י שם).

טעה בנוסח המבדיל

במוצאי שבת ליו"ט אמר "המבדיל בין קודש לחול" במקום "המבדיל בין קודש לקודש" - לא יצא כיון ששינה ממטבע הברכה המבואר בגמרא, ואם במוצאי שבת לחול המועד אמר "המבדיל בין קודש לקודש", היות שמצאנו שגם חול המועד איקרי קודש - בדיעבד יצא (בעל "שבת הלוי" זצ"ל).

כיבוס בגדי ילדים

שאלה: האם יש היתר לכבס בגדי קטנים?
תשובה: אם דרכם להתלכלך בטיט ובצואה תמיד, מותר לכבסם בחוה"מ, ודוקא שהם לצורך החג (רמ"א שם), ויש מתירין עד גיל שש-שבע (הגר"ש אויערבך זצ"ל הובא בספר זכרון "מבקשי תורה" ה' חוה"מ עמ' תנין, י"ב). וכשמכבסים במכונת כביסה עבור קטנים, אסור להוסיף שם בגדים אחרים באותה מכונה (דעת בעל "שבת הלוי" זצ"ל, והגר"נ קרליץ זצ"ל).

כיבוס מגבות

בשו"ע מתיר לכבס מגבות, מכיון שמכבסים כל יום, אולם בזמנינו שאין דרך לכבסם בכל יום, אסור (משנ"ב שם ס"ק ד').

בגדים שכיבסו בחוה"מ

שאלה: בעל תשובה שגר בבית הוריו, וכולם עדיין חילוניים, ואמו כיבסה בגדיה בחוה"מ, האם מותר לו להשתמש בבגדיה בחוה"מ?
תשובה: גורי חוה"מ הם כמו שבת בנוגע לעבר ועשה מלאכה (חוץ ממכונן מלאכתו במועד, ע"י שו"ע סי' תקל"ח סעיף ו'), וכמו שאסור בשבת, אסור בחוה"מ. והנה לפי המשנ"ב (סי' ש"ח ס"ק ז') בשעת

לענין

מדין רבינו שמריהו יוסף נסים קרליץ זצוקל"ה נלבי"ע כ"ג בתשרי תש"פ

לענין

נשמה טהורה הנערה רחל ע"ה

בת יבדלחט"א הרב יהודה אריה הלוי דינר

נלבי"ע כ"ה מרחשון תש"פ

לענין

הרה"ח נתן ב"ר משה עקשטיין ז"ל

נלבי"ע י' באייר תשע"ט

לענין

לימוד הלכות חול המועד

העולם אומר, מי שלא למד הלכות חול המועד, אומר לעצמו על כל דבר מהיכי תיתי שזה אסור, ומי שלמד הלכות אלו אומר לעצמו על כל דבר מהיכי תיתי שזה מותר, וזה ההבדל בין הלומד לשאינו לומד הלכות אלו, האם כל דבר הפשטות שמותר לעשות כך, או הפשטות שאסור לעשות כך.

מצות "שמחה"

כתב השו"ע (סי' תקכ"ט ס"ב) חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד, הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו. כיצד משמחין הקטנים, נותן להם קליות ואגוזים, והנשים קונה להם בגדים ותכשיטים. ומפי ב"ביאור הלכה", בזמן שבית המקדש קיים, היו אוכלים בשר השלמים לשמחה, ועכשיו שאין בית המקדש קיים, אין יוצאים ידי שמחה אלא ביין שנאמר "וַיֵּין יִשְׁמַח לִבָּב אָנוּשׁ", אבל בשר אין חובה לאכול, ומ"מ יש מצוה גם באכילת בשר, כיון שנשארה בו שמחה. וכתב המשנ"ב (שם) בשם הרמב"ם, שגם בחוה"מ הוא בכלל מועד לענין שמחה, ולפיכך יש לזהר כל יום של חוה"מ לשנות רביעית יין, ושמא גם מלא לוגמיו מספיק (הגר"ש אלישיב זצ"ל).

חיוב אכילת פת

שאלה: האם יש חיוב לאכול פת בחוה"מ?
תשובה: כתב המשנ"ב (סי' תק"ל ס"ק א') חייב לכבד חוה"מ במאכל ובמשתה וכסות נקיה, שלא ינהגו בהם מנהג חול. וכתבו האחרונים, שאף שמוכח (שו"ע סי' קפ"ח ס"ז), שאינו מחוייב לאכול פת דוקא בחוה"מ, והעיקר שאסור להתענות, ומה"ט אם שכח "יעלה ויבוא" בברכת המזון אינו חוזר ומברך, מ"מ לכתחילה מצוה לקבוע סעודה על הפת בלילה וגם ביום, משום דעיקר אכילה הוא לחם.

סעודת אירוסין

שאלה: האם מותר לארס ולעשות סעודת אירוסין בחוה"מ?
תשובה: כתב בשו"ע (סי' תקמ"ו ס"א) אין נושאין נשים במועד וכו', ומותר לארס בלבד שלא יעשה סעודת אירוסין. וכתב הרמ"א להחמיר בסעודה שרגילים לעשות שם כתיבת התנאים, אבל שאר אחרונים מקילין בזה, שאין זו שמחה כאירוסין, ועכ"פ אם אינו עושה סעודה גמורה, כ"א מרקחת, בודאי אין להחמיר, ע"י שם. וכן אם עושה סעודה גמורה שלא בשעת התנאים, אין להחמיר כלל (שעה"צ שם).

סעודת מצוה

שאלה: האם מותר לעשות סעודת סיום מסכת, בר מצוה או חנוכה הבית בחוה"מ?
תשובה: כתב השו"ע (סי' תקמ"ו ס"ד) מותר לעשות ברגל סעודת ברית מילה וכן סעודת פדיון הבן. וכתב המשנ"ב בין בזמן ובין שלא בזמן, דלא חשיבי שמחה אלא סעודת נישואין ואירוסין בלבד, ע"י שם. וע"י בספר חוה"מ כ"ב (פ"א, סעיף ל"ד) שכך נהגו ונהגים גדולי תורה והלכה לעשות סעודת בר מצוה, ומש"כ המג"א (סי' רכ"ה ס"ק ד') ששמחת בר מצוה כיום שנכנס לחופה היינו לענין חיוב סעודה אבל לא לענין שיש בו חיוב שמחה לאוסרו כסעודת נישואין. וע"י "כף החיים" (שם ס"ק י"ט) שמסיק להקל לענין חנוכה הבית.

הדחק אפשר לסמוך על הגר"א שאם עבר בשוגג, מותר ליהנות ממנו, והרי מלאכת כיבוס בחוה"מ לכו"ע אסור רק מדרבנן משום גזירה שלא יכנס מנוול במועד, וכמבאר בשו"ע (סי' תקל"ז), לכן בנ"ד אם יש לו צורך בכביסה הרי נחשב בשוגג לגבי ההורים, ומותר לו להשתמש בכביסה (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

ברירת כביסה

◀ **שאלה:** האם מותר לברור סוגי הכביסה בחוה"מ, כדי שיהא מוכן לכבסו מיד במוצאי יו"ט אחרון?

תשובה: מכיון שגם בבגדים יש בזה מלאכת בורר וכמבאר במשנ"ב (סי' שייט"ט ס"ק ט"ו), הרי זה מלאכה דאורייתא שלא לצורך המועד, ואסור.

גיהוץ בגדים

◀ מותר לגהץ בגדים לצורך החג, אבל ליצור קמט חדש, או לגהץ קמט שנתפשט לגמרי ואינו ניכר כלל, אסור (משנ"ב סי' תקמ"א ס"ק ט', "כף החיים" שם ס"ק א').

חוזר לביתו בחול המועד

◀ מי שהיה ביו"ט ראשון במקום אחר חוץ לביתו (כגון אצל הוריו או בניו) ובאמצע חוה"מ חוזר לביתו, אם לוקח עמו את הכביסה המיושמת נמצא שעושה מלאכת הוצאה שלא לצורך המועד ואסור, ולכן יש להקפיד להניח בכל שקית חפץ או בגד שצריך לצורך חוה"מ או ליו"ט אחרון, והוא ריבוי בשיעורים ומותר.

הדברה בדירה שעתיד להיכנס אליה

◀ **שאלה:** האם מותר לעשות הדברה בדירה שעתיד להיכנס אליה אחרי החג?

תשובה: אין היתר להדביר, משום שזה לא לצורך המועד.

נטילת צפורנים בחוה"מ

◀ מי שנטל צפרניו בערב יו"ט יכול לחזור וליטלם בחוה"מ (משנ"ב סי' תקל"ב ס"ב), וה"ה אם נטלם כמה ימים קודם הרגל, ובערב יו"ט לא היה לו מה ליטול מותר ("ערוך השולחן" סי' תקל"ב ס"ב).

מקח וממכר

◀ מכירה וקניה – לצורך המועד מותר.

הריגת זבובים ויתושים

◀ **שאלה:** האם מותר להרוג יתושים וזבובים בערב יו"ט?

תשובה: אם הם מצערין את האדם, מותר להרגן בחוה"מ, דאין לך צורך אדם גדול מזה. ואע"ג דיכול להבריחם מ"מ מיד יחזרו אליו (משנ"ב סי' תקל"ג ס"ק כ').

בישול לצורך אחרי החג

◀ מותר לעשות מעשה הדייט בחוה"מ לצורך מצוה ואפילו לצורך אחר החג, אם אין לו זמן לעשותו אחרי החג (שו"ע סי' תקמ"ה ג', ומשנ"ב סי' ק"א, ומחצה"ש סי' ק"י, ורמ"א סי' תקמ"ד ג', ומשנ"ב סי' ק"ח).

ולכן אם יש לו סעודת מצוה במוצאי יו"ט סמוך לחג, כמו סעודת ברית מילה מותר להכין צרכי הסעודה, שהם מלאכת הדייט כגון לאפות ולבשל (שו"ת "קנין התורה" ח"ב סי' ס"ה, ושש"כ פ' ס"ה, מ"ד). ועדיף שיאכל קצת מהתבשילים בחוה"מ או ביו"ט אחרון.

הדלקת תנור בחוה"מ לצורך שלאחר המועד

◀ **שאלה:** האם מותר להדליק התנור במאפייה בחוה"מ בכדי שיהא יכול לאפות מיד לאחר יו"ט אחרון?

תשובה: אם יש בזה דבר האבוד, שע"ז יספיק לאפות סמוך ליו"ט, בפרט שפסח חל ביום רביעי או חמישי וצריך להספיק הרבה חלות לפני שבת, מותר לעשות כן, דהוי מלאכת הדייט בחוה"מ לצורך אחר המועד, שאם הוא דבר האבוד מותר.

נסיעה במונית או הזמנת שמרטף

◀ **שאלה:** האם מותר לנסוע במונית או לשלם "שמרטף" (BABY SITTER) בחוה"מ, לשמור על הילדים?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' תקמ"ב ס"א) אפילו מלאכות המותרות, אינם מותרות לעשותן אלא לעצמן או לאחרים בחינם אבל בשכר – אסור. וכתב המשנ"ב (סי' ב') דקבלת שכר במועד כעובדא דחול דמיא. ויש סוברים דאם א"א לו לבעה"ב לעשות המלאכה אלא באלו, והם רוצים דוקא בשכר – מותר, מאחר שהם צורך המועד עכ"ד.

אלא שהעיר בזה הגר"שז"א אייערבער זצ"ל, מכיון שאין זה צורך "אוכל נפש" איך מותר ליתן לו לעבוד בשכר, ויש כאן משום "לפני עור", וי"ל נסיעה במונית יש כאן הוצאת דלק, ויש כאן שכר בהבלעה שמותר, וכן בעזרת בית, לכתחילה יש להבליע בתוך עבודה שעשה לפני החג או אח"כ או עבור הוצאות הצדדיות שהיו לו לצורך עבודה (שש"כ סי' ס"ו סי"ק קס"ד).

תיקוני כלים שונים

◀ **שאלה:** אם נשבר בחוה"מ תיקוני מים, חשמל, גז, תנור אפיה, מיקסר, מקרר, האם מותר לתקנם?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' תק"מ ז') עושין תנור וכיריים שאפשר שיבשל ויאפה בהם במועד, וכתב המשנ"ב אפילו מעשה אומן, כיון שהוא צורך אוכל נפש, וכל זה שנשבר בחוה"מ, אבל אם היה אפשר לתקנו מערב יו"ט, וכיוון מלאכתו במועד, אסור. ובכלל זה תיקוני חשמל, מים וגז, שהם בכלל צורך אוכל נפש כגון מקרר, מיקסר, תנור אפיה וכיו"ב.

רשת נגד עכברים

◀ **שאלה:** רשת העשויה למניעת כניסת יתושים ועכברים נפלה בחוה"מ, האם מותר להחזירו בחול המועד עם דבק חס?

תשובה: נחשב צרכי הגוף שמותר לצורך המועד, אפילו מעשה אומן.

קביעת מאוורר בקיר

◀ **שאלה:** האם מותר לקבוע מאוורר על הקיר בחול המועד בעזרת מברג חשמלי?

תשובה: מכיון שאוורר זה צרכי הגוף, מותר אפילו מעשה אומן.

תיקון נעלים

◀ אם נקרעו מנעליו, ויש לו צורך בהם בחוה"מ, מותר לתקנם במעשה הדייט, כגון הדבקת העור לנעל, או להוציא מסמר המפריע וכד' (ע"י שו"ע סי' תקמ"א ב', ספר "חול המועד כהלכתה", פ"ח סעיף פ', שש"כ פ' ס"ו נ"ג).

ואם יקרעו לגמרי כשלא יתקנם, מותר אף ע"י ישראל לתקן, וא"צ שינוי דהוה דבר האבוד (משנ"ב שם ס"ק י') ואם יכול לקנות נעליים חדשות אין להקל, דלא הוי עוד בכלל דבר האבוד (שעה"צ ס"ק ט"ו).

יולדת בחוה"מ

◀ **שאלה:** האם יולדת יכולה לחתום לביטוח לאומי כשיוצאת מבית חולים בחוה"מ, באופן שאם תמתין תפסיד את המענק?

יסוד השאלה הוא, האם זה נחשב דבר האבד ומותר, או שמא כיון שזה 'מענק' הוי כמו מניעת רווח ואסור.

תשובה: מטרת המענק מביטוח לאומי היא לעזור ליולדת בכל ההוצאות שיש לה עבור הילד, וזו הזכות שלה לקבל כסף זה ונמצא שמפסידה זכות זו. ולכן זה נחשב כמו דבר האבד ומותר לה לחתום (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

מיון תמונות חתונה במחשב

◀ **שאלה:** יש 1,000 תמונות חתונה במחשב, ורוצה לבחור מתוכם 400 תמונות, כדי שאותם יפתחו. וצריך רק לציין במחשב את בחירתו, האם מותר לעשות כן בחוה"מ (אין לו זמן אחר)?

תשובה: זהו מלאכה שלא לצורך המועד, ואסור.

הוצאת כסף מהבנק

◀ לכתחילה יש להימנע מלהשתמש בשירותי בנק בחול המועד, ומי שיש לו צורך בכסף, עדיף שיוצא את הכסף ממכשיר הבנק האוטומטי בלא להדפיס את הפתקית. כמו"כ, אם צריך לדעת כמה כסף יש בחשבונו שבבנק, יש להימנע מהדפסת דף החשבון וצריך להסתפק בהקרנתו על גבי מסך המחשב.

טיפול רפואי

◀ כל רפואה מותר בחוה"מ, ואפילו מלאכה גמורה מותר לצורך רפואה, ואפילו לחולה שאין בו סכנה (שו"ע סי' תקל"ב, ב', ומשנ"ב שם). וכל זה כשיש צער הגוף, אבל מיחושים בעלמא אין לעשות מלאכה גמורה אבל מותר לקחת גלולות וכדורים וכד' ("חיי אדם" כלל ק"י, סעיף י"ז, ו"נשמת אדם" שם).

טיפול שיניים

◀ טיפולי שיניים כשאין לו כאב שיניים, ואין חשש נזק אם ימתין, חייב להמתין עד לאחר המועד (שו"ת אג"מ ח"ג סי' ע"א, והגר"שז"א אייערבער זצ"ל מובא בשש"כ פ' ס"ו הערה פ"ח).

לשמוע מוזיקה

◀ **שאלה:** האם מותר לשמוע מוזיקה בחוה"מ פסח, או שאסור משום דיני אבילות של ספירת העומר?

תשובה: מסתבר מכיון שאלו ימי שמחת החג, אין אבילות נוהגת, ונוהגים לשמוע מוזיקה (הגר"ח קניבסקי שליט"א, והגר"ח וואזנר שליט"א), וכ"כ בשו"ת "משנה הלכות" (ח"ח תש" קפ"ח), והוסף שאע"פ שהפמ"ג (סי' תצ"ג מ"ז סוס"ק ב') כתב שריקודים ומחולות של רשות אסור, נוהגים להקל שמחשיבים זאת לריקודים של מצוה, ע"פ מ"ש"כ הרמב"ם (מובא במשנ"ב סי' תקכ"ט ס"ק ט"ו) שאף חוה"מ בכלל יו"ט לענין שמחה, עיי"ש.

קובץ הנהגות ופסקים בהלכות הפסח

מתוך הספר "אהל יהושע" העומד לראות אור בקרוב אי"ה בעריכת הרה"ג ר' נחום סילמן שליט"א [מקוצר מקום לא נכנס כל המו"מ בדברים]

לפרטים והערות טל 052-7682413 adratkodesh@gmail.com

אפיית מצות

קצירת החיטים לפסח עבור אפיית מצות לרבינו היתה בהקפדה רבה, את השק חטים שנקצרו באחת המושבות באיזור השרון היה תולה למשמרת עבור רבינו, שארו ותלמידו הגאון רבי אליעזר דן רלב"ג זלה"ה שהיה סומך על נאמנותו והיה מצניעם בעליית הגג שבביתו כדי לשומרן מחימוץ¹.

הפרשת חלה מהמצות

על מנהגם של מוכרי המצות שלא היו מפרשים חלה והיו מודיעים לקונים שהם יפרישו בעצמם והטעם, כי המהדרין רוצים שנשותיהם בעצמם יפרישו חלה כיון שזו מצותה והיו שחששו לאסור מחמת שאם תפריש אשה אחת, נפטרה כל העיסה שנילושה ביחד עם העיסה של מצות אלו והמפרישין הבאים אח"כ נכשלים בהפרשת מהפטור על החיוב. והסכים עמם רבינו ואמר שיש להודיע למוכרים שעליהם בעצמם להפריש חלה ולא למכור מצות ללא הפרשה מהטעמים האלו².

עובדא דהוה בשנת תרמ"ג - שנה לאחר שנת השמיטה תרמ"ב - שהיו מצות מהששית ומהשביעית [שיש בני אדם מכינים משנה

ששית למצות מצוה], ובשגגה צירפו והפרישו מן החדש על הישן דמדינא אין מפרשים מזה על זה, וגם דמקפידות אין מצטרפות, ובכאן מקפידות מצד שישן עדיף דמהדרים על זה³ ולא שמו לב לכך שהפרישו מזה על זה, ובאותה שנה ערב פסח חל בשבת ואפו ביום ששי למצות מצוה כנהוג, ומהמצות האלו חילקו לכמה בני אדם ומהם הגרים מחוץ לעיר וזכרו מכך בשבת לאחר חצות היום ובאופן שכבר לא יכלו להודיע לכל הקונים שאינה מועילה הפרשת החלה שהופרשה על המצה ביום ששי. ואמר רבינו שיש עצה ליתנם לקטן מופלא הסמוך לאיש שיכול לנדור ותרומתו תרומה ואשר גם הוא יאכל ממצה זו והוא יפריש מהמצה שלו לפטור את כל המצות ויש בידו להפריש חלה ואיסור הפרשתו אינו מדאורייתא, כי לענין איסור הוי עדיין קטן, ולא איכפת לן בהאיסור דרבנן כיון דיש בזה מצוה.

שוב עובדא הוה בשנת תרמ"ח באחד ששכח להפריש חלה ושאל לרבינו ולא הורה לו כעצה הנ"ל, רק אמר לו שישתדל למצוא מצות מאחרים⁴.

מכירת חמץ

זאת, אמר לו המוכר כי תמך יסודו על הגאון מהרש"ס נ"י אשר הראה לו פנים להקל למכור כן. ועי"ש בכל דבריו.

³ והיינו שכאן מקפידות מפני שיש מהדרים להשתמש מהקמח הישן של ששית שאין בו שאלה של קדושת שביעית, ויש גם כן מהדרים מהחדש משום חשש תולעים - עפ"י שו"ת "מנחת יצחק" (ח, סימן קח).

⁴ הגאון רבי צבי מיכל שפירא זצ"ל - שו"ת "ציץ הקדש" (ח"א סי' י"ט) וז"ל: "בשנת תרמ"ג שנה שאחר שביעית, ויש בני אדם מכינים משנה ששית למצות מצוה והיה קצת מצות מששית וקצת מהשביעית, והיה שגגה שצרפו והפרישו מן החדש על הישן, דמדינא אין מפרשים מזה על זה, וגם דמקפידות אינם מצטרפות, ובכאן מקפידות מצד דישן עדיף דמהדרים ע"ז, וגם מלבד זה כמדומה שהיו מינים שמהודרים יותר ומינים שאינם מהודרים בפרטי זהירות כ"כ. ומטעם זה ג"כ היה קפידא שלא התערבו זע"ר [...], ולא שמו על לב והפרישו מזה על ז', והיה אז שבת ערב פסח ואפו המצות ביום ו' כנהוג, ומפני רוב הטורח והטרדה לא שמו על לב עד ש"ק ורצו באלו המצות דוקא כפי דעת הבעלים מפני הדורס ביותר, ומהמצות ההם נתחלק לכמה בני אדם ומהם הדרים חוץ לעיר, באופן שבעת התבוננות היטב בשאלה זו ע"י איזה עיכובים כבר היה שבת אחר חצות היום, שהיה קשה מאוד להודיע לכל הקונים שאינה מועילה החלה שהופרש מע"ש".

"ושאלו זאת לעטרת ראשינו הגאון הקדוש מו"ה משה יהושע יהודה ליב [שליט"א] שהי' אב"ד בריסק, והורה ליתן אחת מהמצות לקטן שהוא מופלא סמוך לאיש והוא יפריש ממצה שלו לפטור כל המצות, ועפי מ"ש התוס' פסחים (פ"ח ד"ה שה לבית) דהיכא דאיכא חנוך מצוה שרי להאכיל בידים איסור לקטן, משום דבכה"ג אין לנו ללמוד משרצים לאסור להאכיל לקטן".

"והנה נמצא נרשם אצלי דבשנת תרמ"ח שכח א' להפריש חלה ושאל מעט"ר הג' הנ"ל [שליט"א] ולא התיר לו באופן הנ"ל רק אמר לו שישתדל למצוא מצות מאחרים, ולא ידעתי הטעם".

והגאון רבי יצחק שלמה בלוי זצ"ל בס' "מלא העומר" {ירושלים תרע"ב} {הל' חלה ח"ב} הביא את העובדות באופן אחר קצת וז"ל: "ובעצם השאלה שמעתי מחכם אחד שהיה רגיל לישב לפני הרב זצ"ל, שכמו בשנה הראשונה כן בשנה האחרת לא היה שום הפרשה מבעוד יום, רק בשנה הראשונה היה השואל איש זהיר ביותר שלא לאכול מצה שמורה של זולתו והיה מוכרח להפריש ביו"ו והיה מורה לעשות כן ע"י קטן. ובפעם השניה היה השואל איש לא זהיר כ"כ מלאכול מצה שמורה, וצוה הרב זצ"ל ליקח אצל אחרם ולא להפריש ע"י קטן". [והיינו שלפי המובא בציץ הקדש בשאלה הראשונה שנשאלה הפרישו חלה מהחדש על הישן ובשנה האחרת שכחו ולא הפרישו חלה כלל, ולפי המובא במלא העומר בשני המקרים שכחו ולא הפרישו חלה כלל. ולפי"ז, גם סיבות ההיתר והאיסור משתנים וממבואר. ובכ"א כאן בהערות ביארנו לפי המקרה המובא בציץ הקדש שכן העתיקו ודנו ברוב הספרים].

¹ ובענין זה מסופר שכאשר נפטר ר' אליעזר דן היה זה בחודש מנחם אב תרנ"ה והחטים נמצאו כבר בביתו, ביקש רבינו את תלמידו המובהק הגאון רבי הערש מיכל שפירא זלה"ה לקחת שק החטים ממשפחת רלב"ג ולשמור עליהם, היות והוא חושש פן לא תוכל האלמנה לשמור עליהם כראוי תקופה ממושכת עד הפסח הבא. רבי הערש מיכל הרבה קצרות ואמר לרבו בהכנעה: בעצם הרי יוצאים ידי חובת מצות מהודרות גם כשאשה שומרת את החטים, אלא שהרב חפץ ביתרון הידור, ואני חושש שבבואי לבית האלמנה לבקש ממנה את שק החטים, אולי כשתשוב באותו הרגע על בעלה המנוח תזיל דמעה אחת, יתכן שיש מקום לוותר הפעם על יתרון ההידור. נענה הרב ואמר אתה צודק אתה צודק.

ובספר תולדותיו של רבינו "עמוד אש" (פרק ט) מסופר באופ"א: מעשה ואותו תלמיד הלך לעולמו וקרובי רבינו אמרו להוציא את החטה המושמרת ולהעבירה למקום אחר, הדבר נודע לרבינו ועיכב בעדם מעשות כזאת, שלא לגרום בפעולה זו צער לאלמנה ושלל להוסיף ע"י יגון על יגונה.

ובספר "קהלת לומזא" (עמ' 106) מסופר מעשה שהיה בעת שכינה רבינו כרב ואב"ד בקהילתם: סבו של ראש הקהל בלומזה ר' חנוך אייזנשטאדט מגרייבו קנה בלומזה קמח בפרוס הפסח לאפיית מצות. הסוחר הבטיח לו לפי ההסכם להמציא את הקמח בגרייבו. ויה בדרך ירד גשם ונרטבו השקים ואסרו כחמץ לפסח. טען ר' אייזנשטאדט: קמח למצות קניתי ולא קמח שנחמץ. והלה טען: קמח מצות מכרתי לך, כשר אף למהדרין מן המהדרין, וכשירדו עליו מים היה הקמח כבר ברושותך וברשותך נחמץ. באו לפני הרב. פסק לטובת המוכר, והקונה יצא וידיו על ראשו, הפסד ממון כזה! אך הרב הרגיעו ואמר לו: ר' יהודי, משתתף אני בצערך על הנזק שנגרם לך, והקדוש ברוך הוא ימלא חסרוך.

התעודד הקונה והוריד את הקמח לתוך מחסנו, והיה אז קיץ של בצורת ועלה שער התבואה והרויח ר' אייזנשטאדט רווח גדול פי כמה מאשר על קמח למצות.

² הגאון רבי עקיבה יוסף שליזינגר זצ"ל - שו"ת רבי עקיבה יוסף (יו"י סימן קכד). וז"ל: "על דבר מנהגם של מוכרי מצות, שאופים המצות ומוכרים את זה להקונים, והאופים אין מפרשים חלה כי אם מודיעים להקונים שהם יפרישו חלה, והטעם של מנהג זה, כי יש המהדרין אשר רוצים שנשיהם יפרישו בעצמם חלה, כיון שזה היא מצותה, כמו שמפרישין חלה על החלות בערב שבת".

"ועל זאת צעק [הרב החר"ף הישיש וחרד מוה"ר יוסף מאיר הי"ו] כי מכשילין את הרבים בזה, כי אם תפריש אשה אחת, נפטר כל העיסה שנילושה ביחד עם העיסה של המצות האלו שהפרישה האשה חלה זו וא"כ האחרים שמפרישין אח"כ, יכולים להיכשל בהפרשה מן הפטור על החיוב, כי אם יפרישו חלה מהעיסה הזאת שנפטר כבר על ידי הפרשתה של האשה על מצות האחרות שעודם מחויבים בחלה, אינם נפטרים בהפרשה זו, כיון דהוה הפרשה מן הפטור על החיוב. ועוד שאתה מכשילן בברכה לבטלה, כיון שעיסה זו כבר נפטרה מהפרשת חלה ע"י הפרשת האשה שתפריש ראשונה. והגאון דבריסק נ"י הסכים עמו. ואמר לו הגאון מבריסק נ"י שיודיע למכור שהוא בעצמו יפריש חלה, ולא ימכור מצות בלי הפרשת חלה מהחששות הנ"ל. וכשבא למכור להודיע לו

נשאל בעובדא שכללו במכירת חמץ לנכרי תרופות וכעת הם נחוצים לחולה, האם יוכל החולה ליטלם. והשיב שיקחו בגזילה על מנת לשלם לאחר הפסח. וכן הורה הגר"ש סלנט צ"ל⁵.

המותרים והאסורים באכילה בפסח

דקדוקיו של רבינו בניקיון הבית לפסח הפליאו עד מאוד. היה נוהג להגעיל את הידיות של דלתות הבית, ולא נחה דעתו בזה ואחר ההגעלה היה עוטף כל ידית וידית במטליות שהורתחו. וכל כך למה? בחששו שמא כשעברו פעם ליד הדלתות עם סיר שהיה בו חמץ רותח וטפטף קצת מהסיר על הידית והחמץ נבלע בידיה והרי יש כאן בליעת משהו חמץ⁶. כשנשאל רבינו ע"י מקורב אחד בענין שיעור זהירות מחמץ בפסח עד היכן הוא? השיב לו: אמור

⁵ הגאון רבי יחיאל מיכל טוקצ'נסקי צ"ל - קובץ "קול תורה" (שנה ו, חוברת ה- ו, עמ' כ). וז"ל: "ומעשה היה בימי מו"ר הגרש"ס צ"ל שבאו בחוה"מ ושאלו מה לעשות ברפואות שנמכרו והם נחוצים לחולה? השיב ואמר תקחו בגזילה ע"מ לשלם. [אפילו מישראל מתירים בחשש פיקוח נפש להציל עצמו בממון חבירו על מנת לשלם. ראה תוס' בבא קמא (ס: ד"ה מהו). רמב"ם וח"מ שפ"ח ב'.] בימים אלה שמעתי שכן קרה פעם ובאו להגאון הגר"ל דיסקין צ"ל באותה השאלה על רפואה שנמכרה לנכרי והשיב להם אותה התשובה קחו בגזילה ע"מ לשלם אחר הפסח. [בעשרות שנים הללו כותבים בהחזרה שנתן קונה הנ"ל רשות להאפטייקרס הרוקחים שיעשו רפואות על חשבונם ונתן להם נאמנות ע"ז כמה שמכרו. עד עכשיו לא נתברר לנו אם הוספה זו בהחזרה ע"ד הרפואות החלו לכתוב אחרי סילוקו של הגרש"ס. או אפשר עוד ימיו כשראה בנחיצות זו בכל ימי הפסח. ותקון זה הוסיפו אך ורק בנוגע לרפואות בהן חיי נפש ואינן חמץ גמור, והנכרי יודע שעל רפואות אין לו באמת כל סמיכת הדעת. אבל בשאר מינים הנמכרים לא יתכן שיתנו תנאי כזה המבטל את המכירה מיסודה] עכ"ל.
⁶ הגאון רבי אלימלך חשין - הגדה של פסח "פרדס ההגדה" (עמ' רח).
⁷ "לקוטי ישרים" (עמ' רב).

והנה יש לדון בשיעור משהו, דבש"ע (סימן תמז סעיף א) פסק "חמץ בפסח אסור תערובתו בין במינו בין שלא במינו במשהו". ומסקנת רוב הראשונים ודעת רבי יהודה גאון שהבואו בתוס' (פסחים ל). ודלא כדעת השאילתות דרב אחאי גאון (פרשת צו, שאילתא פ) והביאורו התוס' (פסחים שם). וכבר כתב הגר"ז בש"ע שלו (סימן תמז סעיף ד) "חמץ בפסח אינו מתבטל אפילו באלפי אלפים". וכעת יש לברר האם הוא כפשוטו שאין שיעור כלל. או דלמא שצריך שיהיה בזב

איזה דבר הניכר. ואמנם כתב הגאון רבי ראובן הלוי לוי זלה"ה הגאב"ד דנבורג-דוינסק בעמח"ס שו"ת "ראש לראובני" במכתבו להגאב"ד דפינסק הגאון רבי צבי הירש וואלק זלה"ה ונדפס ב"קובץ המועדים" (פסח, ב עמ' תכא) בשם הגאב"ד דקובנא הגאון רבי אריה ליב שפירא זלה"ה דאמר דמשהו ג"כ בעי שיעורא. והביא ראיה מתוס' שבת (סג: ד"ה אריג) ע"ש. [ולפי"ז רצה להתיר את מי הבארות לפסח, ראה להלן (...)] שהבאנו דבריו. וכן מובא ב"הליכות שלמה" (פסח, עמ' סו) דהוא מרגלא בפומיה דהגרש"ז איערבאך ד"משהו" הוא גם כן שיעור מסוים אשר בפחות מכך גם משהו לא הוי. והיה אומר דהוה כלל גדול בדיני התורה. וכן אמר בזה הגרש"ה ואזנר זלה"ה והו"ד בספר תולדותיו "רב רבנן" (עמ' תפז) שאיסור משהו שייך דוקא היכא דיכול להגיע לנתינת טעם, אבל היכא דיש נגדו כמיות עצומות של היתר שבשום פנים ואופן לא יכול להגיע לנ"ט, אין כאן גזירת משהו. וכיו"ב כתב הגר"נ קרליץ שליט"א ב"חוט שני" (פסח, עמ' צט) וז"ל: "חמץ דאסור במשהו, י"ל דהיינו שהוא שיעור משהו שיש לו איזה השפעה אלא שהוא מועט מאד, אבל דבר שאין לו השפעה כלל אין בזה איסור משהו... ומשמיה דהחז"ל מוסרים שאמר משהו גם יש לו שיעור" עכ"ל. [וכן אמר הגרא"ל שטיינמן זלה"ה בשם מרנא החזו"א והו"ד בספר "אעלה בתמר" (דינים והנהגות, אות לט) שאמר דעל כרחק שגם למשהו יש איזה שיעור כל דהו]. וכן מובא בשם הגר"מ קליין זלה"ה בעל "משנה הלכות" בקו' "בנתיבות ההלכה" (לד, עמ' 433) דחמץ דאסור במשהו, י"ל דהיינו משהו שיש לו השפעה אלא שהוא מועט מאד, אבל דבר שאין לו השפעה כלל, אין בזה איסור משהו.

בספר "עולמות" לר' חיים המבורגר ז"ל (עמ' קד) מספר: הרבנית מבריסק היתה ידועה למחמת דקדקת בעניני כשרות. בפרט בחשש של חמץ היתה מפרחת בחומרות. מנהגה היה שכל הכלים שהשתמשה בהם כל השנה, אף קלחות גדולות ואגני כביסה, מחבת ומחרשות, צלחות גדולות וקערות, כפות ומזלגות וכל כלי הכסף, אף המנורות של שבת ויום טוב, מכרה לר' ישראל שואב המים ["ישראל וואסער טראגער", שהיה השואב מים מהבחור שבחצר חורבת ריה"ח"ס שבבית תלמידי הת"ת וישיבת "עץ חיים"] בעד איזה סכום כדי שלא תהנה משום כלי שימוש של חמץ, כי אלא רצה לסמוך על הגעלה והכשרה. אחר חזר הפסח קנתה ממנו חזרה את כל הכלים - בשביל פסח היו לו כלים מיוחדים - כל הכלים שמכרה לישראל זה היה צריך להעבירם לרשותו על ידי סבל שיביא את הכלים לביתו, הכלים היו שוים כסף רב, וכה נהגה שנה שנה.

הגה"צ רבי זאב ועלוועל איידלמאן זלה"ה [ליד בריסק דליטא] היה מספר: הרבנית של מהר"ל דיסקין החמירה מאוד בהלכה ובפרט בעניני חששות לחמץ

נא לי עד היכן שיעור "משהו" ואומר לך עד היכן שיעור זהירות מגעת...⁷.

אופן הבישול לפסח בבית רבינו היה ע"י תנור וכיריים שהכינו מפח חדש ובתוכו טיח כעין סיד שהיו מביאים מגבעת שאלו [המקראית] שע"י הר הצופים ע"י שליח יר"ש והבישול היה ע"י גחלים ושוודין של ברזל⁸.

מטבח מיוחד היה לו שלא השתמשו בו רק לפסח. כן היו נוהגים לעשות כל שנה שלחן חדש שאוכלים עליו⁹.

השתמשו בביתו בפסח בכלי זכוכית¹⁰.

רבינו אפה לחג הפסח בסה"כ כעשרים מצות¹¹. מנהגו היה שלא לאכול מהמצות רק הכזיתים של מצה הנצרכים לקיום המצוה בליל הסדר, ויתר מזונו בימי החג היה בעיקר תפוחי אדמה¹².

בפסח, והחמירה אפילו יותר מבעלה הגאון שהורה לה לפעמים לקולא. היא היתה עוטפת לפני פסח את רגלי החתולים שהיו רגילים להסתובב בביתה בשקיות כדי שלא יהיה חשש שמא ידבק לרגליהם משהו חמץ וכניסוהו הביתה. ⁸ הגאון רבי אברהם מרדכי ברייטשטיין צ"ל - קו' "תפארת" (טבת תשס"א, עמ' יג).

ומעשה היה ביהודי תימני בשם ר' יחיא ע"ה שהיה מספק לבית רבינו את החמר לעשיית הכירים החדשים מדי שנה בשנה והיה בא לפני כן לקבל מהרבנית שקים חדשים הנקיים מכל חשש קמח על מנת שיביא בהם את החמר. פעם בא כדרכו לקבל את השקים בפרוס הפסח, והנה נקרא אל הקודש פנימה ורבינו אמר לו שאינו מייצק לו לצאת היום לעבודה לחפירת החמר מחוץ לעיר למרגלות ההר. היסס האיש, שכן יגרם לו הפסד של יום עבודה. הבין רבינו להיסוסו, ואמר לו שאם יעלה אל הישיבה ויאמר תהילים, ישלם לו את שכירות יומו מושלם, עשה כן וקיבל את שכרו. עם ערב יצא קול הברה שבמקום חפירת החמר ארעה מפולת וישמעאלים רבים נקברו חיים תחתיה. המה וחמוריהם.

⁹ ס' "עמוד אש" (פרק יב אות סג-ס).

¹⁰ ס' "עמוד אש" (פרק יב אות סו).

הגה"צ רבי שמואל אהרן יודלביץ זלה"ה סיפר: פעם היתה הרבנית מבריסק ע"ה בבית הגה"ק רבי צבי מיכל שפירא זלה"ה וראתה שהביא לשלחן צלחות חרסין לבנה, אך בתחתיתן של הצלחות הוטבע שם בית החרושת באותיות שחורות זעירות, תמהה הרבנית: "כלים צבעוניים בפסח!?"

¹¹ סיפר הגאון רבי מאיר הלוי סולובייצ'ק זלה"ה אודות רבי דוד ואלעזר זלה"ה שהיה קרוב מאוד לרבינו מהר"ל דיסקין כן היה כעין אח רפואי אצלו, והיה עוזר לו בהרבה דברים רפואיים שהיה נצרך להם. פעם אמר רבינו לרבי דוד שהוא עושה כן הכל עשרים מצות לפסח, ואעפ"כ לאות הכרת הטוב נותן לו מצה אחת מהמצות המהודרות.

מסופר כי עוד כשהתגורר רבינו בחו"ל כבר היה מדקדק מאוד באפיית המצות, בזמן שכיח ברבנות לומא' היה הגאון רבי אליהו חיים מייזל מלוד' נוהג לאפות במו ידיו את המצות לפסח עבור רבינו, כשהיה אומר בשביל למלא רצון רבינו, אני מוכן גם לרוץ רגלי שמונים מיל.

כן יציין כי בידי הגאון רבי משה שמעון ווייטראוב זלה"ה [מחור"ר אהבת שלום בירושלים] היה את רשימת ההידורים שהנהיג רבינו באפיית מצות. וזע"ד.

¹² הגאון רבי יצחק זאב הלוי סאלוויצ'ק צ"ל בשם אביו הגאון רבי חיים צ"ל שכן שמע מהגאון רבי יהוסף רלב"ג צ"ל בביקורו אצלו בבריסק בשנת תרנ"ח - הקדמה לס' "דמשק אליעזר" עה"ת (עמ' 30).

וכן מובא בספר תולדותיו של רבינו "עמוד אש" (הנהגות, אות סד): "אכל מצה רק בלילה הראשון".

והנה בש"ע (סימן תעה סעיף ז) פסק: "אין חיוב אכילת מצה אלא בלילה הראשון בלבד, אבל מכאן ואילך, אם ירצה לאכול דבר אחר, הרשות בידו, רק שלא יאכל חמץ".

ואולם בבית מדרשו של הגר"א מקובל בשמו כי יש מצוה באכילת מצה כל שבעה וכמובא ב"מעשה רב" (אות קפה) שאכילת מצה כל שבעה היא מצוה. ומה שקראו חז"ל רשות, הכונה שמצוה לגבי חובה נקראת רשות, אבל באמת היא מצוה. והיה מחבב מאוד מצות אכילת מצה כל שבעה. [וראה ב"שדי חמד" (מערכת חמץ ומצה, סימן יד אות י) שמביא סימוכין לכך מדברי התרגום יונתן בן עוזיאל (דברים טז, ג). וכן מתבאר מדברי החזקוני (שמות יב, ח)]. וכן נקט ב"ערוך השלחן" (סימן תעה סעיף יח) "דוד דרך מקובלי דאע"ג דאין חובת מצה רק בלילה הראשון, מ"מ מצוה לאכול מצה כל ימי הפסח. והא דקרו לה רשות, משום דמצה לגבי חובה רשות קרו לה מפני שאין זה מצות עשה אלא רצון ה' שיאכלו בני ישראל מצה כל ימי הפסח". וע"ע ב"אדרת שמואל" (עמ' קיג) שמביא סמך למנהג הגר"א.

ואמנם למרות כל האמור, מחמת חשש דחמץ היה רבינו מחמיר ע"ע שלא לאכול מצה במשך שבעת ימי החג מלבד בליל הסדר. ומצאנו כבר שכן הזהיר הגאון החסיד בעל ה"סוד ושוש העבודה" בספרו (שער התשיעי, שער הצאן) בזה"ל: "גם האריז"ל מזהיר מאוד על זהירות משהו חמץ בפסח, וכתב שיחמיר האדם בכל החומרות של כל הפוסקים והזהיר ממשוהו חמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה עכ"ל. ועל כן כל שבעת הימים ראוי לאדם למעט באכילת

במשך שנותיו של רבינו בעיה"ק ירושלים, לא רצה להשתמש במים מן הבורות שבחצרות הבתים לפסח חמשש חמץ, ולכן היה שולח בכל שנה שליח שיביא לו מים ממעין ליפתא למשך ימי חג הפסח¹³.

כאשר פרסמו בשמו של רבינו כי התיר להשתמש בשמן שומשמן בפסח, פירסם דעתו שמעולם לא אמר היתר בזה¹⁴.

בעת שכינה רבינו ברבנות לומז'א נדרש לתת כתב הכשר עבור פסח למפעל סוכר שבמשך כל ימות השנה נזהרים שלא לערב

"דעת תורה" (סימן תנג סעיף א) "דשומשמן הם מין קטניות. ואם כן לפי המנהג אסורים בפסח". וראה ב"תפארת ישראל" בפירושו לשבת (פרק ב משנה ב) שמגדיר את השומשמן כ"ליינע זאמען", אך דן שם לפי"ד הרע"ב שם שאולי הוא דבר אחר. והגרד"צ הופמן בשו"ת "מלמד להועיל" (סימן פז) כתב "כי רבני אשכנז ואונגארן ורוסלאנד הבינו ששומשמן הוא מאה".

ואולם לא כל הפרוסים תמימי דעים כי השמן המצוי בידינו הנקרא שמן שומשמן הוא בכלל השומשמן שמנה הרמב"ם והש"ע, דהגאון רבי יששכר בער גרוברט מבענדין זלה"ה בספר "דברי יששכר" (סימן לג) משיב להגאון רבי מאיר דן פלוצקי זלה"ה שחשב את שמן מאה כשומשמן. "התקנה אינה תקנה ברורה לומר דאסרי בכל המינים, אם ראינו שנהגו להתיר למה לנו למחות בידם".

והנה אף דהספרדים לא נהגו היתר באכילת קטניות, מ"מ לגבי שמן שומשמן כתב (ה"פרי חדש" (סימן תמז אות ה) שנהגו לאסור להשתמש בהם מפני כיון שמעורב בו גרעין חיטה ושורים אותם במים קודם טחינתם. וגדולה מזו כתב בשו"ת "שערי ישיעה" למהר"י שבאבו (או"ח שער ו סימן ד) כתב שכיון שיש ודאי חיטין בשמן שומשמן, יש לבערו מן הבית בפסח. והב"ד הגאון חיד"א ב"ברכי יוסף" (שם אות יד). וכתב שלא ראה ולא שמע בארץ הצבי לשום אחד שנהג כן ע"ש עוד. והגאון מהר"א מאני ב"זכרונות אליהו" (או"ח מערכת פ' אות יב) כתב שהחוששין לחזור וניעור (ראה ש"ע סימן תמז סעיף ד) אינם אוכלים שמן שומשמן בפסח מחשש דגן שהיה מעורב בו. וכן מוכח מדברי הגאון רבי אברהם ענתבי זלה"ה בספרו "הכמה ומוסר" (אות נח) שכתב שנהגו דין חוזר וניעור אסור לאכול שמן שומשמן בפסח. ושכן הכריז הגאון רבי שלמה לניאדו שהנהגו דין חו"ג אסור לו לאכול שמן שומשמן. והגאון החב"י בשו"ת "לב חיים" (ב, סימן צז) שמנהג איזמיר שלא להדליק בשמן שומשמן מכיון שלפעמים נמצאים בהם חיטין, ומחמת שהמלח שהיו משימים בו לא היו בוררים אותו יפה ופעמים שהיו מוצאים בו חמץ, לכן החמירו בזה כל כך. וע"ע במש"כ בזה בארוכה ב"שדי חמד" (מערכת חמץ ומצה, סימן א אות ב).

ומעשה שהיה בשנת תרנ"ה לירושלים שכמה סוחרים יראים ושלמים ה"ה ר' שלמה ור' אברהם עדס יחד עם ר' מיכל שטיינברג, פתחו בית בד לעשיית שמן שומשמן, ופירסמו בעיתון "הצבי" (כ"ו אדר תרנ"ה) ידיעה אודות פתיחת המפעל בזה"ל: "נתכבד להודיע כי אנחנו עושים שמן שומשמן כשר לחג הפסח הבא עלינו לטובה ע"י מכונות בבירור היטב ובנקיון ובלי מים ובהשגחה יתירה ובכשרות גמורה וקיונו שיטעם לחיך אוכל".

באותו עתון פירסם עורך העתון [שהיה פורק עול] שמועה בדויה כי רבינו הגאון דבריסק "הסכים להתיר אכילת שמן שומשמן בפסח וירשה לעושי השמן לפרסם מודעות ברבים". העורך אף הוסיף "דבר גדול מאד עשה הרב ה"ו לטובת העניים שאין ידם משגת לקנות שומן ונתן היכולת למשפחות אחדות פה להתפרנס מגיע כפם".

בגליון שלאחר מכן (מיום ד' בניסן) מודה העורך כי רבני ירושלים לא התירו את עשיית השמן שומשמן לפסח והוא קובל על כך מרות "שמחת העניים כי יוכלו לאכול שמן שומשמים בפסח הזה עודנה תלויה באויר. הן אמנם איסור לא גזרו הרבנים על השמן ורבים אומרים כי לו עשה אחד הרבנים מעשה להתיר היו גם הם מצטרפים אליו. וכן אמר בפירוש הרב הגאון מורינו ר' שמואל סלאנט ה"ו לכותב הדברים האלה, ומזה הוא מוכח כי דעת כולם נוטה כי אפשר להתיר שמן השומשמים לפסח, ובכל זאת אין אחד מהרבנים חפץ להיות הראשון בדבר. ואף הרב הגאון המהר"ל דיסקין ה"ו לפי מה שהגיד לנו הרב הגאון ר' שמואל סלאנט ה"ו לא אמר בפירוש כי הוא מתיר אף כי לא אמר גם כי הוא אוסר".

תיכף להופעת גליון "הצבי" מיהר הגר"מ טוקצ'ינסקי זלה"ה לפרסם הכחשה ב"חבצלת" וכן כתב: "הצבי" בגליון החולף כתב **שהגאון מבריסק** נ"י התיר שמן שומשמן בפסח, ואחרי שאלת פי הגאון הנכבד ענה כי שקר הדבר לא אמר מעולם היתר על זה. וכן הגאון הר"ש סלאנט נ"י והגאון מלובלין נ"י לא נתנו היתר על זה".

ויש לציין עוד כי בשנת תרס"ט נפתח בעיה"ק יפו בית הבד לייצור שמן שומשמן של האחים ברסלב והם קיבלו את הכשרו של ביה"ד דיפו בראשות הגראי"ה, והם כותבים בכתב ההכשר "ששמן שומשמן זה... מנוקה מכל חשש תערובת חמץ ומשומר מכל ביאת מים באופן שאין בו חשש מנהג מלאכול בפסח".

לעומתם יצאו הד"ר דהסייד בירושלים בראשות הגאון ר' דוד [דובצ'ע] שובאקס זלה"ה וכתבו מכתב אל הרב דיפו בדרישה תקיפה לבטל את ההכשר. בין דבריהם הם מזכירים את הגבול שגבלו ראשונים בענין זה "לפני כמה שנים רצו איזה אנשים להקל בזה ע"פ האופנים של כ"ג ומיחו בהם כל חכמי ירושלים ובראשם הגאון מלובלין זצ"ל **והגאון מבריסק** זצ"ל ויבל"א הגר"ש סאלנט שליט"א ומיני אז הוחזק לאיסור ומעולם לא פרץ אדם בדבר זה" [הובא מכתבם ב"קונטרס ע"ד הכשר השמן הנעשה משומשמן" (עמ' 9)].

ויעוד על דעת חכמי ירושלים בזה, ראה בשו"ת "מלמד להועיל" (סימן פז) ששאל להגאון רבי אליעזר הלוי גרינהוט זצ"ל כיצד נהגים בירושלים לענין שמן שומשמן בפסח. והשיב לו "חקרתי ודרשתי ונודעתי שבאמת נכון הדבר שפה ירושלים תו"ב המנהג לאסור שמן שומשמן בפסח. וכן בשו"ת "עני בן פחמא" להגאון רבי ישראל ניסן קופרשטראק זצ"ל (סימן כו) כת' "כעת שזכית לבא לירושלים עיה"ק וראו אצלי איזה ת"ח בכתב במה שדן בזה ואמרו לי אשר בכאן

מצה אף שהיא שמורה משעת קצירה כי אינך יודע איזה מהן יכשר ממהו חמץ בשעת אפיה, ותפק לרעב נפשך בשאר מאכלים ובמיני לפת". וכן הביא חומרא זו ב"שערי תשובה" (סימן תס ס"ק י) "ויש שמחמירין ביותר שאין אוכלים מצה כלל אחר יל הראשון רק אוכלים למעדנים מיני תבשילין. והרבה נמנעים לעשות כן משום שמחת יו"ט כי פיתא סעדה דלבא. ועל אלו ועל אלו שלכם לשמים קורא אני ועמך כולם צדיקים".

וכן נהגו גם כמה מגדולי החסידים, ראה בספר "דרכי הישר והטוב" - הנהגות הרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זלה"ה (דף ל:) שכתב בזה"ל: "הנה הרב הגאון מאוהעל [בעל "ישמח משה"] זצ"ל ידעתי בבירור גמור שלא אכל מצה רק בב' לילות של החג כ"כ זיתים כפי המבואר בש"ע או"ח. והרב הגאון מאונגוואר [מהר"ם א"ש] זצ"ל הוא אכל גם בשבת וביו"ט לפי שרוצה לקיים סעודת שבת ויו"ט בפת הגם שמסתמך גם זה לא אכל רק לצאת ידי חובתו ולא יותר, ע"כ בזה כל הרוצה לבחור ויבחר אם לנהוג כפי שנהג הרב הצדיק מאוהעל ואם כפי שנהג הרב הצדיק מאונגוואר, אבל שלא לאכול בחוה"מ בודאי הוא ראוי ונכון לנהוג כן". וראה עוד בספר "תולדות אנשי מופת" (דף קכג). מה שאסף מגדולי הצדיקים שנהגו שלא לאכול מצה כי אם בב' לילות הראשונים של יו"ט דפסח ותו לא.

וכן שיבח מנהג זה הגאון החב"י בספר "מועד לכל חי" (סימן ב אות י) "ומי יתן והיה לנהוג כמנהגו של מורנו הרב הגדול כעל בתי כהונה [הראש"ל הגאון רבי יצחק הכהן רפפורט] ז"ל דלא היה אוכל מצה כי אם בליל הסדר בלבד, אשרי אדם שיוכל לנהוג כן... וכמה אשכנזים אינן אוכלין כי אם ליל החיוב ושאר סעודות דגים ותפוחי אדמה ומיני פירות". [ועוד לו בספרו "לחיים בירושלים" שעל הירושלמי מיר (פרק ו הלכה ו) שהביא סמך למנהג כמה מרבני אשכנז שאינם אוכלים מצה בפסח מלבד בליל הסדר וביו"ט ואילו בשאר ימי הפסח אוכלים מיני פירות כגון שקדים וכיוצא הבאים לתענוג עיי"ש].

וכן היה מנהגו של הגר"ד מבריסק בעל "בית הלוי" זלה"ה שאכל במשך כל ימי החג שמונה מצות בלבד, והיו אלה הכזיתות לשני הסדרים וללחם משנה של שבת ויו"ט, מתוך חשש שמא לא הצליח להדר באפייתן כל הצורך.

ועובדא הוה בשנת השמיטה תרמ"ב שאפשר היה להשיג עבור רבינו תפוחי אדמה רק אצל גויים והיה בזה קושי גדול מכיון שלא נהג להקל לעצמו בקדושת שביעית בפירות נכרים ולא רצה לשלם להם בעבור זה, ובחינים אף אחד מן הערבים לא רצו לתת לו. ובאותם ימים שלח רבינו את מקורבו וש"ב הגאון רבי איעזר דן רלב"ג זצ"ל מחוץ לירושלים לחפש בכפרי הערבים, אולי ימצא מישהו שיסכים ליתן בחינים. רבי אליעזר דן הלך מכפר לכפר עד שלבסוף מצא ערבי זקן שהסכים לתת לו תפוחי אדמה. בדרכו חזרה לירושלים תעה ואבדה לו הדרך ביער בואכה ירושלים, לפתע עבר שם קצין תורכי רוכב על סוס שליווה אותו עד לשפת היער לפני הכניסה לירושלים. מיד החזיר רבי אליעזר דן פניו לאחור כדי להודות לאותו קצין, אבל הקצין נעלם כלא היה. כשחזר לבית רבינו סיפר לו את הקורות איתו שמצא תפוחי אדמה עבורו וכן שתעשה בדרכו ובא קצין תורכי רוכב על סוס שהראה לו את הדרך. הפטיר רבינו לעומתו כי זכה לגילוי אליהו הנביא ז"ל. לשנה הבאה לאחר שנת השביעית שלחו רבינו עם מעות לשלם לאותו נכרי. כאשר הגיע רבי אליעזר דן לביתו של הערבי בעל הסחורה, לא רצה הערבי לקבל ממנו שום תשלום באומרו שלא ראה מימיו כזאת ברכה ביבולו. והוא סמוך ובטוח שברכה זו באה לו בגלל שהעניק לרב תפוחי אדמה ללא תמורה כלשהי.

¹³ בספר "למועד" (עמ' 38) כותב: מספרים על הרב מבריסק - הגאון רבי יהושע לבי דיסקין שכאשר בא לירושלים וראה את מצב המים בעיר, לא רצה להשתמש במי הבורות לפסח, ויבקש מאחד ממוכרי החלב שהיה הולך יום יום לליפתא הכפר הערבי במערב ירושלים לעמוד על החליבה ולהביא חלב כשר לתושבי ירושלים הנזכרים מלהשתמש בחלב שחלבו עו"ם ואין ישראל אוכלים, כי יבאי לו בערב פסח מספר פחים מים נקיים מהמעין אשר בכפר ההוא הוא מעין הנפתוח הנזכר בתנ"ך, והוא מילא את בקשתו כל ימי חי' הרב בירושלים.

¹⁴ מנהג ישראל בקהילות אשכנז מקדמת דנא שלא להשתמש בקטניות בימי חג הפסח, ומקור המנהג נמצא בדברי "ספר המנהגות" שה"ד רבינו מנוח ב"ספר המנוחה" (על הרמב"ם, פרק ה מהלכות חמץ ומצה הלכה א) בזה"ל: "וכתב בספר המנהגות ונהגו כל העולם שלא לאכול זרעונים בפסח מפני שטון מחמשים ועל כן נקראים חומצי". אולם דעת רבינו מנוח להתיר אכילת קטניות בפסח ואע"פ שנהגו איסור, מ"מ לפי המובא בדבריו המנהג לא כן. ובסמ"ק (סימן רכב) הביא המנהג לאסור ודעת המתירים. ובסו"ד כתב "מיהו קשה הדבר מאד להתיר, דבר שגוהגין בו העולם איסור מימי החכמים הקדמונים". ובטור (סימן תנג) כתב טעם לאיסור אכילת הקטניות בפסח מפני ש"פעמים תבואה מעורבת בהם ואין אפשר לדרש יפה". ובבית יוסף (שם) מביא את דעת האוסרים ואת אולם כתב "לית דחש בדברים הללו זולתי האשכנזים". וכ"כ הרמ"א ב"דרכי משה" (שם) "ואנו בני האשכנזים נהגו להחמיר".

ואולם דנו האחרונים בענין דינו של שמן שומשמן, דהנה הרמב"ם (פרק א מהלכות כלאים הלכה ח) מונה שומשמן בכלל קטניות. וכן מבואר מדברי הש"ע (יו"ד הלכות הלכות כלאי זרעים, סימן רצ סעיף ג). ולפי"כ כתב המהרש"ם

דברים אחרים ובכללם קמח, והתייעץ בענין זה עם הגאון מופת הדור רבי חיים דוידזון זצ"ל אב"ד וארשא אולי נודע לו מנהג מבורר בזה שלא לעשות סוכר כי אם לשם פסח, אז בכהאי גוונא לא יהיה פורש מן הצבור ולא יתן הכשר למפעל זה¹⁵.

בא מעשה לפני רבינו בביצה שנולדה ביו"ט [י"א שהיה לביל הסדר] ונתערבה עם ביצים אחרות ובשלו את הביצים וקלפו אותם, והורה רבינו להיתר, ואמר דאף שקיימא לן דביצה שנולדה

היתר רב אחד מפורסם את השמן לפסח והרעישו עליו כל החרדים ועדיין נשאר כך כי החרדים אינם מסתפקים ממנו כלל. וע"ע מ"ש בזה ב"אדרת שמואל" (עמ' קיח) ו"באר דוד" (עמ' קט).

¹⁵ **מכתב רבינו להגאון רבי חיים דוידזון זלה"ה זצ"ל:** "הנני לדרוש מאת כהנה"ר ע"ד הצועקר הנעשה פ"ק. והנה עתה מלאו ידם לעשות גם בהכשר לפסח בזהירות הראויה אשר הגדתי לו, אולם אחת היא בגוף הקמח פוּדֵר שגם הם קונים אותה אצל הפאבריקאנטן, מי יודע מה היא ואופן עשייתה ולא כפודר המ' בפוסקים הנעשה מקנים הפודר דמדינתנו כי הוא תמצית הירק בוראקעס הנעשה ע"י בישול. ואם כי מעיקר הדין גם בשלנו ליכא בית מיוחד כי לכליהם אין לחוש כמו במרקחת, וכידוע לנו שכלי הפאבריק מיוחדים למלאכתם ותערובות קמח זיף גדול הוא כי הוא מקלקל מעשה הצוקר ועושה הצוקר היה מרגיש בו, גם האומנים סוחרים גדולים המה וכנ"ל בשו"ת נודע ביהודה (מ"ת ס"ה ע"ב) [ובנ"ב שם ראיתי תיוהא]. גם אמרו פה שה' ניכר כי הפודר דמדינה זו הוא כעין מלח לא כעין קמח ויותר נח לערב בו חול דק מלערב קמח שה' ניכר גם אפי' אם עירב מעט יתבטל בבישולו קודם פסח. גם הוא עם מי פירות עם מים. ואם מצד פירות ימתין כאן בעת עשיית הצוקר. ול"ג בשומן הניתר בבית דמהני סימן, שאף אם נתפשט שם המנהג לעשות איזו זהירות בעת עשיית המאנצשקע בודאי אין זה רק לאכלה כמו שהיא, אבל לעשות ליקוח ממנה צוקר דוקא אין טעם וריח."

"אולם אמרתי מזקנים אתבונן לשאול את פי כהנה"ר בזה אולי נודע לו מנהג מבורר שלא לעשות צוקר כ"א מהנעשית לשם פסח חלילה לנו לפרוש מן הצבור. אי לזאת אחלה פניו לסלוח על טרחתו להשיבני תיכף ומיד ע"י הפאסט כי מנהג ישראל תורה וללמוד אני צריך ובאמת הוא כמעט בתר דעבדין מתמלכין כי הגבירים השותפים דפה כבר עשו מעמדות ע"ז ולא ידעו כלל לקנות מאנצשקע מפסח."

¹⁶ **הגאון רבי משה איזרעאל זלה"ה [מו"צ בויסאקי דליטא] - "מסגרת זהב" (שעל הקיצוץ ע"ע, סימן צט).** זצ"ל: "ביצה שנולדה ביו"ט אפילו נתערבה באלף לא בטיל, דה"ל דבר שיש לו מתירין. ואם נתערבה ביצה קלופה - היינו כשהיא מבושלת או צליה, מעשה זאת בא לפני הגאון ר' יהושע ליב זצ"ל מבריסק מ"כ בירושלים עה"ק תובב"א והורה להיתר, דהכא לא שייך טעמא דעד שתאכלנו באיסור תאכלהו בהיתר, דהא סכנה הוא להניח ביצה קלופה שיעבור עליו הלילה כדאיתא במסכת נדה (זי). [ונראה ב"כפ החיים" (סימן תקיג ס"ק יג) העתיק דברי המסגרת זהב להלכה זצ"ל: "וכן אם נתערבה ביצה קלופה דהיינו כשהיא מבושלת או צליה עם ביצים אחרים קלופים, לא שייך בה דבר שיש לו מתירין ובטלה כדן איסור שנתערב בהיתר, משום דהכא לא שייך לומר טעמא דעד שתאכלנו באיסור תאכלהו בהיתר, דהא סכנה הוא להניח ביצה קלופה שיעבור עליו הלילה כדאיתא בנדה (זי). יעו"ש - מסגרת זהב"].

וכ"כ הגאון האדר"ת זלה"ה - ספר "גפן אדר"ת" (סימן ו). זצ"ל: "שמעתי בשם הגאון מאוה"ג מהר"ל דיסקין שליט"א מירושלים תוב"כ דלדברי הגמ' דביצה קלופה סכנתא, א"כ אם נתערבה ביצה קלופה שנולדה ביו"ט באחרות דמותרת, דלא שייך בזה משום דבר שיש לו מתירין, דליכא בזה סברא דעד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר, דהא כשישהנה עד למחר תאסר משום סכנה ולכן מתבטלת עכ"ל ושפת".

וכ"כ הגאון רבי עקיבה יוסף שלזינגר זלה"ה - שו"ת רבי עקיבה יוסף (יו"ד א, סימן כ). זצ"ל: על דבר מעשה שנתערב ביצה שנולדה ביו"ט עם ביצים אחרים ונתבטלו וקלפו ובאו לשאול, ואמר לאיסור משום דדבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל כמבואר ביו"ד סימן קב. שוב העלו בשם **הגאון מבריסק** נ"י דביצים קלופים ליכא הטעם דדבר שיש לו מתירין לא בטיל, דכיון דכל הטעם הוא דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, וכאן זה לא שייך, כיון דביצה קלופה נאסרת בלינה כדאיתא בגמרא בנדה (זי) ה' דברים האוכלן מתחייב בנפשו, וא"כ לא שייך לומר הטעם שתאכלנו בהיתר."

ומקור הנדון לפימ"ש בש"ע (דין ביצה שנולדה יו"ט, סימן תקיג סעיף א) זצ"ל: "ביצה שנולדה ביום טוב אסור ליגע בה, וכן שכן שלא לאכלה, ואם נתערבה אפילו באלף, כולן אסורות. ומבאר ה"משנה ברורה" (ס"ק ה) מ"ש בש"ע כולן אסורות "באכילה ובטלטול". ומבאר הטעם "שהרי לשלוח, ואז נודע שהביצה ביטול, וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל".

וכעין מעשה זה הובא בספר "ספיקות מלכים" להגאון רבי משה צבי לנדא [קליינורדיין תרצ"ה] (שערי שלום, פרק יג, אות קכג) זצ"ל: "שמעתי שעובדא היה אצל צדיק אחד בערב פסח שחל להיות בשבת והולידה התרנגולת ביצה ונתערבה בביצים המוכנים להסדר ולא ידעו מזה, ולערב בשלו כמה מאות ביצים להסדר, לפי רוב האנשים, וקלפו אותם ונתנו על השלחן, ואז נודע שהביצה שנולדה בשבת נתערבה ביניהם והיה הפסד גדול, ושאלו לרב העיר שהיה גדול הדור והתיר הביצים, יען שביצה קלופה שעבר עליה הלילה רוח רעה שורה עליה, תו לא הוי דבר שיש לו מתירין, שהרי אם ישהוה עד למחר, לא תהיה ראויה לאכילה".

ביו"ט אפילו נתערבה באלף כולן אסורות, משום דזהו דבר שיש לו מתירין, שהרי אפשר לאוכלם אחרי יום טוב, כאן שהביצים קלופות לא שייך טעמא דעד שתאכלנו באיסור תאכלהו בהיתר, דהא סכנה הוא להניח ביצה קלופה שיעבור עליה הלילה, וכבר כתב המרדכי (פסחים סימן תקעג) בשם רבינו תם שכשהמאכל יתקלקל אינו קרוי שיש לו מתירין ואותה ביצה בטלה אפוא ברוב¹⁶.

ועוד הובא כעין מעשה זה בקובץ "ועד חכמים" (שנה א, סימן פב) במאמרו של הגאון רבי יעקב יוסף זיידא שפירא זלה"ה דומ"צ הורדענקא שנשאל במעשה כזה שאירע במחנה קדשו זצ"ל: "מעשה אירע שנולדה ביצה ביום א' דראש השנה וערבו וטרפו הביצה עם שאר הרבה ביצים ונשאלתי מה דינו. ואמרתי לכאורה אף דהדין בש"ע דביצה שנולדה ביו"ט אפילו באלף לא בטל משום דבר שיש לו מתירין, אולם ביצה טרופה ביו"ט של ר"ה, ו"ל דשפר בטלה ולא הוי דשיל"מ לפ"מ דמבואר בנדה דביצה קלופה שעבר עליה הלילה בלא קליפה רוח רעה שורה עליה, וא"כ אם ימתין עד לאחר ר"ה יאסרו כולם משום רוח רעה". ועי"ש עוד מ"ש כ"כ בזה ומסקנתו דלהלכה יש להחמיר.

והגרע"י שלזינגר בתשובתו שם כתב דלפ"ו נראה כי מה שהביצים נאסרים בלינה, זהו רק אם הם מגולים, אבל אם מכסים אותם מותרים. ע"כ נראה דאם הם מכוסים מותר. וכ"ש אם שופכים עליהם מים עד שמכוסים הביצים לגמרי אין לחוש, ולפי זה חזר הדין דהוה דבר שיש לו מתירין כיון דאפשר לאוכלה בהיתר ע"י כיסוי. מ"מ גברא רבא אמר מילתא ולכן אין להקל כיון דחמירא סכנתא מאיסורא.

והנה מה שכתב הגרע"י שביצים קלופים אין נאסרים אם הם מכוסים, ראה בשו"ת "רבבות אפרים" (ג, סימן תצה) שכן רצה לחדש. ועוד שם (ד, סימן נא) השיג עליו גדול אחד. וראה עוד בשו"ת "יוען דוד" (יו"ד סימן קיט).

ועוד איכא למשמע מהוראת רבינו דסכנת ביצה קלופה נאמרה בביצה מבושלת. וכ"כ ב"משמרת שלום" (יו"ד סימן קטז) וב"דרכי תשובה" (יו"ד סימן קטז ס"ק עד). וכ"ז דלא כמ"ש בשו"ת "בית שלמה" (יו"ד סימן קפט ס"ק א) שהעלה דלא אמרו חז"ל דיש סכנה בביצה קלופה רק בביצה חיה ולא במבושלת.

והמהרש"ם ב"דעת תורה" (סימן תקיג סעיף ו) הביא חידוש זה בשם חכם אחד, אולם לדעתו להחמיר בזה זצ"ל: "[ובדבר מ"ש אחד דכיון דביצה קלופה [שלנה] חיישינן קלופה רעה, אם כן אם מקלפו הביצים לא הוי דבר שיש לו מתירין. הנה בהגהות מרדכי שבת פרק המוציא יין בשם מהר"ם כתב דבזמן הזה יש להקל דלא שכיח רוח רעה. ועיין שם בחידושי אנשי שם שעל המרדכי (אות סו) שכתב גם כן דלא שכיח בינוי רוח רעה. ואם כן אף דקשה לסמוך על זה, מכל מקום אי אפשר להיתר ביום טוב ולומר דלא הוי דבר שיש לו מתירין, כיון דאפשר דגם בלינה לא נאסר כנ"ל עכ"ל. מבואר שסובר שאף שלמעשה אוסרים ביצה קלופה שעבר עליה הלילה, מכל מקום שם שבעיקר הדין דעת מהר"ם שאין סכנה בביצה קלופה בזמן הזה ולשיטתו נחשב דבר שיש לו מתירין, אף שאנו מחמירים לאסור שלא כדבריו אין להקל כנגדו ולומר שנחשב דבר שאין לו מתירין ובטלה בתערובת.

גם בשו"ת הרב"ז להגאון רבי בצלאל זאב שפרן (ג, סימן קיא) מביא "בשם הגאון ר' יהושע ליב זצ"ל רבה של בריסק" שהמעשה היה שטרפו את הביצה שנולדה ביום טוב עם הרבה ביצים אחרות ומדובר בביצים חיות. וכתב ששמעוה זו איננה מכוונת יפה להלכה ולמעשה, שהרי בשלחן ערוך (יו"ד, דין דבר שיש לו מתירין, סימן ק"ב סעיף א) כתב שביצה שנולדה ביום טוב אינה בטילה בין שלימה ובין טרופה עי"ש. וביצה טרופה ודאי קלופה היא, ולדברי רבינו מהר"ל דיסקין, מדוע לא נחשב דבר שאין לו מתירין כיון שסכנה להניחה כך עד אחר יום טוב. אלא שבאמת נראה שהמחבר סובר שאין לחוש בזה משום רוח רעה כלל, וסובר כתשובת המהר"ם שבהגהות מרדכי שאין לחוש לסכנה זו משום שאינה שכיחה בינוי, אם כן שפיר יש לומר ששייך דין דבר שיש לו מתירין גם בביצה קלופה. ובספר "אורנין תליתא" לראב"ד ירושלים הגאון רבי פנחס עפשטיין (עמ' קנ, הוספה להשלמת הגיליון) הביא בן המחבר הגאון רבי ישעיהו עפשטיין מספר "מנחת יוסף" שהובא שאלה לפני רבינו שנתערבו בביצים קלופות לביל א' דפסח ביצה אחת שנולדה בשבת, והורה דבטל, דהטעם דאמרין דביצה שנולדה בשבת ויו"ט לא בטיל משום דהוה דבר שיש לו מתירין לאכול למחר, אבל ביצה קלופה אמרינן בנדה דהוי סכנה לאכול, לא הוי דשיל"מ ומותר לאכול מיד. עכת"ד המנחת יוסף.

והוסיף שם הר"י עפשטיין שפעם הובאה שאלה לפני אביו הראב"ד באחד שהניח בליל א' דפסח אוכלין ומשקין תחת המטה ושכח מלהוציאם והיה שם כל הלילה ונשאל אי מותר לאכלם. [בעיקר דין זה ובשיטת רבינו בזה, עי' להלן...] וחידוש הראב"ד דמכיון דליל הסדר הוא לילה המשומר מן המזיקין וכמובא בראש השנה (יא). ומה"ט נפסק ברמ"א (סימן תפא סעיף ב) דבליל ראשון של פסח אין קורין כל קריאת שמע על המטה כדי להגן, אלא פרשת שמע כי ליל שמורים הוא מן המזיקין, א"כ ליכא למיחש משום רוח רעה וכדומה ומותר לאכלם, ומותר אפילו להניחם לכתחילה באותו לילה תחת המטה. ובפרט בצירוף דעת ה"שבות יעקב" (ב, סימן ק"ה) ועוד אחרונים להתיר בדיעבד. ומוסיף שבנידון דידן קיל טפי שהרי דין ביצה קלופה לא מחר ברמב"ם ושו"ע רק בתוספות שבת (קמא). וביצה (יב). וברא"ש ביצה (סימן כא). ובהגהות מרדכי (שבת פרק המוציא יין) כתב שרוח רעה לא שכיח בינוי. וכן דעת מהרש"ל ב"ים של שלמה" (פרק חי דחולין, סימן יב) שאין לחוש לרוח רעה בזמן הזה. ומוסיף עוד שבשעת הדחק ודיעבד יש לצרף פירוש ה"שואל ומשיב" בשם הגאון הגדול מוהר"ל מרגליות בדברי רש"י

התיר לקצור שעורים בחול המועד באופן שהוא דבר האבד וכנפסק בש"ע (סימן תקלז סעיף א) שאם לא יקצרו יתפזרו

הזרעים והשיבולים יפלו לארץ מלבד מיום א' דחול המועד של פסח [הטעם, ראה הערה]¹⁷.

את המקבילים פניו ברגל היה מברך בקצרה "נאכל מן הזבחים ומן הפסחים"¹⁸.

שהיה זה קציר חטים שאינו דבר האבד אם ימתינו לאחר המועד]. ופירש רש"י "להכי איקפד, אבל בחצא דשערי לא סבר לה כ' יוסי דאסיר". וכן פירש בחידושי הר"ן (שם) וז"ל: "חצא דחטי הוה - פירוש דאפיל שבק ליה עד לאחר המועד לא פסיד, שאם היה של שעורים מודה שמואל, לפי שדרך שעורים להתפרד הגרגרים משבולת הקנה יבשין יותר מדאי, מה שאין כן בחטין" עכ"ל. וראה מה שביאר בשיטת רבינו בזה, הגר"י זילברשטיין שליט"א ב"חשוקי חמד" (פסחים נו). דכתב הרמב"ם (פרק ז מהלכות תמידין ומוספין הלכה יג) "אסור לקצור בארץ ישראל מין מחמשת מיני תבואה קדם לקצירת העומר, שנאמר (ויקרא כג, י) 'ראשית קצירכם' שיהיה תחלה לכל הנקצרים". ויעו"ב "שפת אמת" (מנחות ע. ד"ה ומלקצור) שכתב וז"ל: "צ"ע אי גם עכשיו אסור לקצור קודם ט"ז ניסן, או נימא דוקא כשיש קצירכם". ונראה דחשש המהרי"ל דיסקין לסברא זאת דשמא יבנה המקדש ויעברו על מה שנאמר 'ראשית קצירכם'. ויעוין ברש"י דלדעתו בזמן הזה אין את האיסור של קצירה קודם קצירת העומר. ויעוין עוד בזה ב"צפנת פענח" (הלכות מתנות עניים) שחקר אם דין זה שאסור לקצור קודם קצירת העומר הוא דין בעומר שיהא ראשית קצירכם, או שקצירת העומר מותרת לקצור. ואם נאמר כד הראשון שצריך שהעומר יהיה ראשית, אם כן כשידוע כשכבר קצרו במקום אחר, אין איסור אם קצרו עכ"ל. וראה ב"כתבי קהילות יעקב החדשים" (קדושין סימן נ) שהביא את דברי הרש"י (מנחות ע.) דאין איסור בעצם הקצירה קודם העומר בזמן הזה, אלא שמצוה לקצור עומר בתחילה, וכיון שאין עומר אין איסור זה נוהג. והביא עוד הרש"י לדברי תשובת "משכנות יעקב" (יו"ד סימן סד) שמדבריו משמע לאסור בזה. ובקה"י תמה על מה שהעלה הרש"י להתיר בזמן הזה, דעכ"פ מהרהר יבנה המקדש ונמצא שקצר באיסור. ועוד נהי דאין אנו יכולים לקיים מצות העומר, מ"מ חייב מצוה זו איכא ואסור לקצור קודם קיום מצוה זו גם אם הוא אנוס מלקיימה. עכ"ל.

ויש לציין כאן את המובא בכתה"ע "המליץ" כי רבינו התיר באופנים מסויימים לאנשי המושבות לעבוד את עבודת השדה בחוה"מ. ופירוש נפלא בענין זה כתב הגאון רבי משה בירדוגו [בעל "ראש משביר", ראה שבחו ב"שם הגדולים" להגאון חיד"א (מערכת ספרים, ערך משביר)] בספרו "כנף רננים" (ב, דרוש לשבת הגדול) על הכתוב בשופטים (ו, יא) ("ויבא מלאך ה' וישב תחת האלה אשר בעפרה אשר ליואש אבי העזרי וגדעון בנו חובט חטים להניס מפני מדין" וז"ל: "או יאמר וגדעון בנו וכו', כי מראה זה מובן מדברי רז"ל שהיתה ב"ו לניסן אחר שהקריבו העומר, זה שאמר וגדעון בנו חובט חטים, ר"ל אלו חבטה זו היתה בשעורים ניחא, אבל וגדעון בנו חובט חטים ועושה מלאכה בחול המועד, לזה כשבא המלאך לא נראה לו תכף כי ראהו עושה עבירה, אבל כשראה שהיה לו התנצלות להניס מפני מדין, אז וירא אליו כי דבר האבד מותר בחול המועד ואין לו שום אשם, לז"א לנוס מפני מדין כלומר ומותר, ואע"פ שהוא חטים ולא שעורים שהותר לקצור ולחבוט לצורך העומר" עכ"ל ודפח"ח. ¹⁸ ובשבועות "לראות פנים בעזרה". ובסוכות "יהי רצון שמכה לישב בסוכת עורו של לוויתן".

שאינו סכנה בביצה קלופה שעבר עליה הלילה, והסכנה רק לאכול החלמון בלא החלבון ואכמ"ל. וכתב שצריך לומר שהוראת רבינו מהרי"ל זצ"ל לא היתה בליל בליל א' בפסח אלא בשאר יום טוב שאינו ליל שימורים. ומביא שבפירוש מסגרת זהב מביא מעשה זה בסתם ולא מזכיר שהיה בליל א' דפסח. [והוראה יראה שגם בשאר הספרים שהזכירו הוראת רבינו כתבו שהיה סתם ביו"ט ולא כתבו שהיה בליל א' דפסח].

וכיו"ב סיפר הגאון רבי יוסף ציינזוירט שכאשר שמע הגאון רבי ישראל זאב מינצברג זלה"ה ראב"ד החסידים בירושלים עיה"ק עובדא זו בשם רבינו העיר על כך כי לא יתכן שאירעה בליל הסדר, שהרי בליל זה אין חוששין למזיקין, ובדואי איפוא שאירעה עובדא זו ביו"ט אחר שחל להיות במוצ"ש.

וראה בסידור "תפלה לדוד" לעלוב (עמ' תתמא) שכת' שלקערת ליל הסדר מניחים ביצה קלופה ואין צריך לחוש על לינת לילה כיון דהוי ליל שימורים עיי"ש. והגרי"ש אלישיב זלה"ה בהערותיו למסכת ביצה (יד.) הביא את המעשה כפי הגירסא שאירע בליל הסדר והביא את שרב אחד ערער על דבריו ואמר שבלי לשימורים אין רוח רעה והביצים יהיו מותרות למחר. מיהו דעת הגרי"א שצדקו דברי רבינו משום שאף על פי שאין מזיקין, יש רוח רעה, שהרי מברכין המפיל לפני השינה ונוטלים ידים לאחריו. וראה לזה מהתוס' בביצה שם (ד"ה איכא בינייהו) שכת' שמותר לתקן השומים בלי שינוי, שאם יתקנום מאמש תשרה עליהם רוח רעה וכמובא בבדה (יז.) ולא חילקו בין ליל הסדר לשאר יו"ט.

וע"ע בספר "אמרי פי" (ג, עמ' נה) שהביא ששמע הוראה זו מרבינו מאת הגאון רבי שלמה שמשון קרליץ זלה"ה.

¹⁷ **הגאון רבי יוסף אריה פרעגער זצ"ל מברסק - ס' "מנחת יוסף {וארשא תרס"ד} (הוספות חדשות עמ' ז).** וז"ל: "שאלה ממרן הגאון [מהרי"ל דיסקין] זצ"ל שמענו בעת היותי בירושלים ת"ו ח"י סיון תרנ"א. אמר לי שנשאל בשאלה אם לקצור שעורים בחול המועד פסח כי היה דבר האבד, כי במשך יום או יומיים יתפזרו הזרעים והשיבולים ויפלו לארץ. ואף שהוסכם להתיר, מ"מ שלח להרב ר' שמואל סלנט שהוא יגיד ההיתר. אך אמר להשוואל, שדעתו שעכ"פ ביום א' של חוה"מ לא יקצרו ולא אמר טעמו של דבר והלכו להרש"ס והתיר ג"כ, אך נתפלא מאד על האיסור של יום א'".

"לאחר החג שאל הגאון זצ"ל אם שמרו כמצותו ביום א' והשיבו כן. אמר להם, עכשיו אומר לכם טעמו של דבר, כי אולי יבא משיח היום, כי ביו"ט לא יוכל לבא, אך בראשון דחוה"מ יכול להיות וא"כ אסור לקצור את העומר, כי ביו"ט שני של גלויות דהוא זמן קצירה הוא יום א' דחוה"מ, אבל לאחר מכן עיצומו של יום מתיר. ולא רצה לגלות תיכף הטעם, כי בודאי לא ישמעו לטעמים כאלו" עכ"ל. ומקור ההיתר לפימ"ש בש"ע (סימן תקלז סעיף א) "דבר האבד מותר לעשותו בחול המועד בלא שינוי". ועוד פסק (סעיף טו) "אסור לקצור השדה בחול המועד אם אינו נפסד אם יעמוד לאחר המועד". וב"משנה ברורה" (ס"ק נ) כתב "דאם הוא נפסד מותר לקצור, ומסתברא דאפילו אם רק אבוד מקצתו מותר". וחזינו לרבותינו הראשונים שנקט להדיא דקצירת שעורים בחוה"מ היא בכלל דבר האבד, דרש"י פירש במועד קטן (יב:) על עובדא דרב חצוד ליה חצא בחולא דמועדא ואיקפד [היינו שקצרו לו קציר מן המחובר לקרקע בחוה"מ והקפיד], וביארו בגמ' דאיקפד משום ד"חצא דחטי הוה דלא הוה פסיד" [היינו

נשיח בחוקיר

סיפורי הוד

אחר מטתו של מרן פוסק הדור
רבי נסים קרליץ זללה"ה

גליון מס' 218-ויקרא

לרגל חג הפסח

ההכנה למצות סיפור יציאת מצרים – דורשת מאמץ יותר גדול מההכנה לבדיקת חמץ

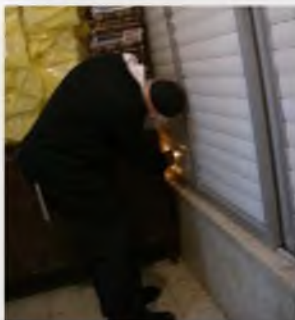
מדברי רבינו בדרשת שבת הגדול

"מצוות בדיקת חמץ היא מצוה שכרוכה בהתאמצות מיוחדת. ודוגמא לכך, שאפילו הספרים טעונים בדיקה, משום הפירורים שבהם. כי יש חשש שתוך כדי הלימוד יושיט את ידו ויקח פירור לפה. אא"כ מוכרח ועושה מחיצה" (רבינו המחיש כמי שלוקח פירור מהספר והושיט ידו לפה).

"אבל" הוסיף רבינו ואמר "צריך לדעת שעבודת ההכנה לסיפור יציאת מצרים היא עבודה עוד יותר גדולה וכרוכה בהתאמצות יותר מיוחדת".

"עבודת הימים האלו היא לדעת ולהרגיש "שכל דברינו ומקרנו אין בהם טבע ומנהגו של עולם" (רמב"ן פרשת בא). ועלינו לחיות עם הרגשה זו מתוך הרגשה פנימית וחזקה".

תיאור ליל הסדר אצל רבינו

כפי ששמענו מבנו רבי שאול שליט"א – ראש כולל חזו"א, ונכדו הר"ר ישראל מאיר קרליץ שליט"א שזכו להיות במחיצתו בליל הסדר שנים רבות.

האורה – היתה מרוממת ורצינית מאד. היתה הרגשה של שמחה ומורא יחדיו.

אמירת ההגדה – רבינו היה קורא את ההגדה במנגינה מיוחדת. רק מהמנגינה כבר יכלו להבין, ולא היה צורך בהסברים נוספים.

מדי פעם היה עוצר ומסביר בצורה פשוטה. כשהיה מסביר משהו היה פונה בעיקר לילדים.

אחרי שגמרו "עבדים היינו", היה שואל את הילדים האם הם שמעו תשובה?! והסביר בקצרה את התשובה, באופן פשוט מאוד. (כדאי מאוד לעיין במה שכתב רבינו על מצוות סיפור יציאת מצרים ב'חוט שני' פסח עמודים ר"ב-ר"ד).

באמירת ההלל התרגש מאד ובמיוחד כשהגיע לפסוק "מי כה" אלוקינו... מקימי מעפר דל... פעם הוסיף והסביר בהתרגשות - "המשפילי לראות בשמים ובארץ" – "גם בשמים זה "משפילי" אצל הקב"ה".

פעם חזר בהתרגשות על דברי רבינו סעדיה גאון (בספרו אמונות ודעות- המאמר השמיני) ואלו תוכן דבריו, "אם על יציאת מצרים שנאמרה הבטחה קצרה של "וגם את

הגוי אשר יעבדו דן אנכי", נעשו כל כך הרבה ניסים - עשרת המכות, קריעת ים סוף, וירידת המן ומעמד הר סיני. לעתיד לבוא, שנאמרו על כך הרבה פסוקים בנביאים, על אחת כמה וכמה שהנסים יהיו גדולים הרבה יותר". והביא רבינו סעדיה גאון את הפסוקים בנביא - "תחת בשתכם משנה וכלימה, ירנו חלקם, לכן בארצם משנה יירשו" (ישעיה ס"א ז'). - בעבור הכלימה שהיה להם מהעכו"ם, לזה יירשו בארצם ירושה כפולה ומרובה - מצ"ד. "ברגע קטון עזבתך, וברחמים גדולים אקבצך" (ישע' נ"ד ז'). - העזבון שעזבתך לא היה רק רגע קטן, מול הקבוץ שאקבצך. כי ברחמים גדולים תהיה, ותתמיד לאורך ימים - מצ"ד. א.ה. ובימים אלו הדברים מקבלים משמעות מיוחדת...

מצוות הסיבה - נשאל בעת ליל הסדר, האם בני המשפחה צריכים לבקש ממנו רשות להסב. האם ב'אביו שהוא רבו' הדין שונה מאביו? והשיב, בנים ונכדים אינם צריכים לבקש רשות. אך חתנים צריכים לבקש רשות. ולגבי נינים אמר שמסופק. (ועי' חוט שני פסח עמוד ק"מ).

שמחת יום טוב

במסגרת השיעורים בימי החגים בבית מדרשו של רבינו היה גם רבינו מוסר במהלך כל חג שיעור. מעניין מאוד שמתוך כל ההלכות - דיני יו"ט - דיני חג בחג, בחר רבינו הרבה פעמים ללמוד דווקא את הלכות שמחת יו"ט, ובפרט בשנים האחרונות. רבינו היה קורא במתינות כהרגלו ומסביר מתוך השו"ע והמשנה ברורה והביאור הלכה בסימן תקכ"ט.

רבי יצחק דוד ברנשטיין שליט"א: כשקרא רבינו את השו"ע בסעיף ב' שהוא מדברי הרמב"ם - "חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד, הוא ואשתו ובניו וכל הנלווים אליו וכו' וחייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר עניים". הסביר רבינו, "החיוב לדאוג לשמחת אשתו ובניו וכן לגר ליתום ולאלמנה - על מי, עליו או עליהם? והסביר רבינו "החיובים האלו הם מדיני השמחה שלו. אלא שנאמרה הלכה שצורת השמחה צריכה להיות בכזאת מידה, שהשמחה שלו עצמו תשפיע על כל הסובבים אותו - על אשתו ובניו והנלווים אליו, ועל הגר היתום והאלמנה. "ולכן", אמר רבינו, "זה לא יכול להיות אם לא כשיש שמחת יו"ט פנימית ואמתית". ועיין עוד 'חוט שני' (הלכות יו"ט פרק כ"ב).

מכירת חמץ

בימים הסמוכים לפסח ביתו של רבינו המה באנשים. בכל שעות היממה נכנסו אנשים כדי לסדר את מכירת החמץ. ובפרט בערב בדיקת חמץ ובערב פסח. בכל פינה אפשרית עמדו אנשים ומלאו שטרות. רבינו, שתמיד התאפיין בשלות נפש ולא דחה אף שואל, באתו יום ביקש לדחות את השאלות שלא היו דחופות.

בתוך כל ההמולה הזאת הרבנית הצטנעה בחדרה והייתה שרויה בשמחה ושלוות נפש מיוחדת. היא התארגנה לכך מראש, הרבה לפני פסח. פעם הציע רבי שמחה סטל שליט"א - מראשי הקהל ברמת אהרון, שיערכו את מכירת החמץ בחדר שבנו במיוחד לרבינו בבניין בית הכנסת. אך הרבנית סירבה בכל תוקף. היא אמרה "עס דארף זיין אזוי ווי אין 'קוסבה'..." [זה צריך להיות כמו ב'קוסובה']. (העיירה בה כיהן אבי החזו"א - רבי שמריהו יוסף זללה"ה - כרב).

וידבר משה

דרשות הגאון ר' משה נתן יונגרייז זצוק"ל

דרוש א

לעושה נפלאות גדולות לבדו

חזק"מ פ' תשע"ה ישיבת בין הזמנים

יוצאי חברון פ"ת

'שלשה המה נפלאו ממוני וארבעה לא ידעתים'

[א] שלמה המלך אומר במשלי (ל, יח) 'שלשה המה נפלאו ממוני וארבעה לא ידעתים'. ודרשו חז"ל במדרש רבה (אמור ל, טו) 'שלשה המה - פסח מצה ומרור, וארבעה לא ידעתים אלו ד' מינים שבלולב שבקש לעמוד עליהם וכו'.

ולכאורה צ"ב הא ניחא שד' מינים שבלולב לא ידע עניינם, אבל פסח מצה ומרור צ"ב מדוע אמר שאינו יודע עניינם הלא אמרינן במשנה (פסחים קטז, א) 'רבן גמליאל אומר כל שלא אמר שלשה דברים האלו בפסח לא יצא ידי חובתו ואלו הן פסח מצה ומרור, פסח זה על שום מה וכו'. הרי התנא מבאר לנו היטב כל דבר ודבר מה עניינו ומהו שאמר שגם הם 'נפלאו ממוני'. כנראה שאפשר לומר 'על שום מה' בפסח מצה ומרור, ועדיין זה בגדר 'נפלאו', וצ"ב.

כולנו היינו בליל הסדר, והתפעלנו, ובכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים, ואנחנו עדיין תחת רושם עז - נתאר לעצמנו איך היו ההרגשה וההתפעלות אצל יוצאי מצרים עצמם, אך דוד המלך אומר בתהלים (קו, ז) 'אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך, לא זכרו את רוב חסדיך וימרו על ים בים סוף', שהעובדה ש'לא השכילו נפלאותיך' גרמה להם 'וימרו על ים בים סוף'. והוא פלא מה שייך לומר שכלל ישראל יוצאי מצרים 'לא השכילו נפלאותיך', הלא ראו את כל הנסים והמכות אשר עשה השי"ת למצרים, ומה יש כאן לא להשכיל ולא להביין.

בשירת הים כתוב 'מי כמכה באלים ה' מי כמוכה נאדר בקודש נורא תהלות עושה פלא'. ובילקוט שמעוני (מיכה אות תקנ"ט) 'כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות - הראיתי מה שלא הראיתי לאבות, כתיב נורא תהלות עושה פלא, ונסים וגבורות שאני עתיד לעשות עם הבנים כתיב אראנו נפלאות, וכה"א, לעושה נפלאות גדולות לבדו וכו'. ומתבאר שיש הנהגה של 'נפלאות' שהנהגה זו הקב"ה לא הראה לאבות אלא רק ביציאת מצרים וכן לעתיד לבוא בגאולה העתידה.

ובספרי על הפסוק (דברים לב, לה) 'לי נקם ושלם - אני נפרע מהם בעצמי לא על ידי מלאך ולא על ידי שליח, כענין שנאמר (שמות ג, י) ועתה לכה ואשלחך אל פרעה וכו'. והיינו שהקב"ה אומר לכלל ישראל, אל תהיו סבורים שאפרע לכם ע"י שליח כשם שנפרעתי מפרעה ע"י משה, אלא אני לבדי נפרע לכם שנאמר לי נקם ושלם, ויש להתבונן בדברים מה המהלך המיוחד כשהקב"ה נפרע בעצמו בלא שליח.

'לעושה נפלאות גדולות לבדו'

[ב] והנה יש לדייק שגם מה שכלל ישראל לא הבינו ביציאת מצרים וגם מה שאומר שלמה המלך במשלי - היה בעניין ה'נפלאות' שהיו ביציאת מצרים, וכמו שאמר שלמה שלשה המה 'נפלאו' ממוני, וכן הפסוק בתהלים אבותינו לא השכילו 'נפלאותיך', ויש להתבונן מהן ה'נפלאות' שאותן לא הבינו.

ונראה דהנה יש להתבונן בפסוק בתהלים 'לעושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו', ומתבאר שנפלאות הן בהנהגה של 'לבדו'. ואפשר לבאר הדברים על פי דברי הבית הלוי (פבא - יב, יב) שכידוע העולמות נבראו קשורים יחד זה בזה, כל ההשתלשלות של כל העולמות, הכל

קשור והכל משתלשל בסדר מסוים, יש סדר בכל עולם, כל עולם יונק מעולם שלמעלה ממנו, והנהגת כל אחד תלויה בעולם שלמעלה ממנו לא יפרדו, כמאמר הכתוב (יחזקאל א) 'ובהנשא החיות ינשאו האופנים' וגו', ובכל עולם משתנות הפעולות לפי טבעו של אותו עולם הקבוע לו בעת הבריאה. בעולם הזה האש שורפת, אבל עיקר כוחה של האש נמשך משורשו בעולם שלמעלה ממנו, אנחנו רואים פה אש שורפת, אבל יש לאש שורש, שאינו אש ממש, רק הוא בחינה ומציאות שממנה משתלשל בעולם הזה כוח האש, אבל בשורשו הוא בחינה אחרת, אש הגיהנם נמשך מאש התאוה, כמבואר בזוהר הקדוש (תרומה קנ ע"ב).

ומבאר הבית הלוי שזהו ההבדל בין הנס במצרים לנסים שנעשו לשאר צדיקים. כשהשליכו את אברהם אבינו לכבשן האש, זה היה נס גדול, אכן, אבל זה נס בעולם התחתון, בעולם שלמעלה ממנו זה בכלל לא נס, כי מטבעו של העולם העליון, שמשם נמשך כוחו של האש, שכאן האש לא תשרוף את אברהם אבינו שהרי אברהם היה חף מכל פגם. [והנס הוא בזה שמתחדש בעולם הזה, עולם הטבע, הנהגת העולם העליון שעליו, אך כלפי האמת והשורש של האש אין בזה חידוש ונס כלל].

וזו הכוונה בגמרא בפסחים (קח, א) שכשירד אברהם אבינו לכבשן אמר גבריאל ארד ואצילו, משום שגבריאל הוא שר של אש כמבואר שם, והכוונה היא שירד גבריאל ופעל שתהיה ההנהגה כאן כפי הטבע של מעלה, וממילא ינצל, שהרי כח האש בשרשו אין לו מקום לשלוט באברהם, אלא שהאמת היא שהקדוש ברוך הוא הצילו בעצמו כמבואר שם, אבל ההצלה היתה יכולה להיות גם ע"י המלאך, וכן הוא בכל הנסים שנעשו לצדיקים שאע"פ שהיו נסים גדולים, אך הנס היה רק בעולם הזה, אבל בעולם העליון הרי זהו טבעו, ולכן לא נאמר בהם 'יד חזקה'.

אבל ביציאת מצרים כיון שהתקלקלו כל כך, עד כדי שגם בעולמות העליונים היה מגיע להם להישאר בשיעבוד מצרים ולא לצאת משם, נמצא כי הנס היה גם למעלה כמו בעולם התחתון, וזה כבר השפעות נוראות גם למעלה מדרך הטבע, שהרי גם בהנהגה שלמעלה מעולם הזה לא הייתה להם תקומה, וה' ריחם עלינו, שניה גם את הנהגת העולם העליון למען ישראל, וזהו שנקרא 'ביד חזקה'. ועל כן ביציאת מצרים לא יכלו לעזור מלאכים ושרפים, כי גם בעולם המלאכים יש גבולות, כמו שאמר המשורר בשיר היחוד ליום ג' 'כל היצורים בגבול שמתם', כל היצורים זה כולל את כל הברואים כולם.

ולכן במכת בכורות שעיקר המכה היה להוציא את כלל ישראל בזה היה צריך 'יד חזקה', ורק במהלך של 'אני ולא מלאך אני ולא שליח' היה שייך להוציא את ישראל, כיון שבמהלך הרגיל לפי סדר השתלשלות העולמות אין מקום להנהגה כזו להושיע את ישראל, וכן בקריעת ים סוף היה צריך להנהגה מיוחדת של הקב"ה בכבודו ובעצמו, וכמו שכתב הבה"ל שמטעם זה הים לא רצה להיבקע שהרי הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, וכן גם בקריעת ים סוף נאמר 'מלפני אדון חולי ארץ', שבכדי לבקוע את הים היה צריך כביכול גילוי של האדון עצמו.

ומעתה נראה שזהו 'נפלאות' דבר שהוא פלא לא רק בעולם הטבע אלא גם בהנהגה המשתלשלת מהעולמות העליונים, ומבואר היטב שזו הכוונה לעושה 'נפלאות' גדולות 'לבדו', כיון שהנהגה של נפלאות היא כשהיא נעשית ע"י הקב"ה לבדו בלא שליח.

'אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך'

ג] והנה בתפילה קודם שמונה עשרה כשמוזכרים את שירת הים אנו אומרים 'לך ענו שירה בשמחה רבה, ואמרו כולם - מי כמוכה באלים ה', ותמנהו המפרשים מדוע מכל השירה נבחר רק פסוק זה של מי כמוכה באלים ה'. וביאר מרן החת"ס בדרשות (ח"ב עמ' קסט) שעל הפסוק מי כמוכה באלים דרשו חז"ל במכילתא (בשלח, ח) 'מי כמוך באילמים, מי כמוך שומע עלבון בניך ושותק', היינו שגם כשנראה כביכול שהמצריים מצליחים וכלל ישראל משתעבד תחתם עד שנראה שאין לו תקומה הקב"ה שומע עלבון בניו ושותק, וזהו יסוד האמונה באורך הגלות שהקב"ה בינתיים משים עצמו כאילם, אך בסוף יושע את ישראל וכימי צאתנו מארץ מצרים יראנו נפלאות, ולכן מכל השירה נבחר פסוק זה של 'מי כמוכה באלים ה' לאמרו בכל יום.

ונראה לבאר, שכלל ישראל במצרים שידעו מהו מצבם האמיתי, ועד כמה הם שקועים בטומאת מצרים, היו מיואשים מעצמם ולא האמינו בזכותם להיגאל, ולכן חשבו כבר שאין להם תקומה וכל ענשי מצרים ראויים לבא גם עליהם. ואף כשראו שנצלו ממכת בכורות, עדיין לא האמינו שינצלו מים סוף, וחשבו שיטבעו יחד עם המצרים. ורק כשראו בים סוף היאך טבעו המצריים, ואילו הם ניצלו אז אמרו 'מי כמוכה באלים וגו' ששומע עלבוננו ושותק, היינו גם העלבון מצד בניו שחטאו ונטמאו בטומאת מצרים.

ומעתה נראה שזוהי כוונת הפסוק 'אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך' היינו שלא ידעו להשכיל ולהבין שהקב"ה מנהיג אותם במהלך של 'לעושה נפלאות גדולות לבדו' שאע"פ שבאמת אינם ראויים מצד עצמם הקב"ה מצילים במהלך שלמעלה מכל דרכי ההנהגה הרגילות וכמו שביאר הבית הלוי, וכיון שלא השכילו דבר זה לכן 'וימרו על ים בים סוף'.

ובזה התייחדו הנסים שנעשו לאבותינו במצרים יותר ממה שהתגלה לאבות, וגם לעתיד לבוא נזכה ל'הראנו נפלאות', שהיא הנהגה מיוחדת ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו וכדאיתא בילקוט הנ"ל. [ועל דרך זה גם מה שאמרו חז"ל עה"פ 'לי נקם ושלם'].

סיפור יציאת מצרים של עובד עבודה זרה

ד] ואולם מצאנו בזה מהלך נוסף, בנביא בשופטים (פ"ו) כתוב, 'ויבא מלאך ה' וישב תחת האלה אשר בעפרה אשר ליואש אבי העזרי וגדעון בנו חבט חטים בגת להניס מפני מדין. וירא אליו מלאך ה' ויאמר אליו ה' עמך גיבור החיל'. וממשיך הפסוק 'ויאמר אליו גדעון כי אדני ויש ה' עמנו, ולמה מצאתנו כל זאת, ואיה כל נפלאותיו אשר ספרו לנו אבותינו לאמר, הלא ממצרים העלנו ה' ועתה נטשנו ה' ויתננו בכף מדין'.

ומתבאר שלגדעון היו טענות, הוא אומר למלאך תראה באילו צרות אנו נמצאים עם מדין, איפה בורא עולם? היו במצרים כאלו ניסים, מה אתנו? על המילים 'אשר ספרו לנו אבותינו', אומר רש"י שאותו זמן פסח היה, אמש הקרני אבא את ההלל ושמעתיו שהיה אומר בצאת ישראל ממצרים, ועתה נטשנו, אם צדיקים היו אבותינו, יעשה לנו ניצחונם, ואם רשעים היו כשם שעשה להם נפלאותיו חנם, כן יעשה לנו ואיה כל נפלאותינו'.

וכבר תמהו הלא מבואר בהמשך הפסוקים שאביו היה עובד עבודה זרה, ומה שיך שהוא יספר לבנו על יציאת מצרים שמהותה היא לעקור את השורש של עבודה זרה, וכמו שדרשו חז"ל 'משכו וקחו' - משכו ידיכם מעבודה זרה.

ונראה מבואר שהנה ביציאת מצרים הקב"ה לקח 'גוי מקרב גוי', ודרשו חז"ל שכלל ישראל עבדו ע"ז במצרים והקב"ה גאלם גוי מקרב גוי, וכלל ישראל מאמינים בני מאמינים רואים בכך את נפלאות הבורא וחסדיו העצומים. אבל הכופרים מסיקים מכך שהישועות אינן סתירה לע"ז, וזה מה שאביו לימד אותו בסיפור יציאת מצרים, תמשיך לעבוד ע"ז ובכל זאת נראה ישועות כמו שהללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז ואע"פ כן נגאלו.

וכמוכן שזו טעות וכפירה מוחלטת, שהרי על כל מחשבה, דיבור ומעשה יש דין ודין, אלא שביציאת מצרים הייתה סגוריה על כלל ישראל שהיו אלה מעשים חיצוניים והגיעו לכך רק מחמת הגלות והשעבוד במצרים. אך כשלא רוצים להבין, טועים לחשוב כאילו היה כאן איזה פטור, ומהלך שגם לעובדי ע"ז הקב"ה עושה ניסים, ולפ"ז אפשר לומר שזו הכוונה שאבותינו 'לא השכילו נפלאותיך' היינו שלא השכילו להבין את שורש הרחמים הללו.

דרוש ב

שלימות יציאת מצרים - ביטול שייכות לע"ז

ערב שביעי של פסח תשע"ד
ביהמ"ס אוהל יוסף

וביאר הפר"ד שהטענה של נבוכדנצר הייתה שהקב"ה גירש אותנו מעל אדמתנו, ושוב אין אנו בנים של מקום, וממילא אפשר לעבוד ע"ז, ולפיכך השליך את חנניה וחבריו לכבשן האש, כי טען שיכולים לעבוד ע"ז, וגם חלק מבני ישראל הסכימו עם הטענה הזו ש'עבד שמכרו רבו כלום יש לזה על זה כלום' [ויבואר עוד להלן].

ולפיכך רצה הקב"ה באותו זמן להראות לכל העולם עד כמה כלל ישראל נקראים 'בנים' למקום, שאע"פ שחטאו וקלקלו עדיין נקראים בניו, וסופו להחיות גם את השפלים והנחדים ביותר. וכשראה נבוכדנצר את העצמות הללו שקמו לתחיה הבין שמלכות הקב"ה היא 'מלכות עלם ושלטנה עם כל דר ודר', ללמדך שגם כשהולכים ישראל לגלות ויש מצב של 'אסתירה פני מהם' (דברים לב, כ) בכל זאת הקב"ה לעולם לא עוזב אותנו.

ומעתה נראה שזה היה המהלך המיוחד שאע"פ שכלל ישראל גם היו מוגדרים כעובדי ע"ז, מ"מ נגאלו למעלה מדרכי הטבע, והיינו משום שכלל ישראל הם כ'בנים' למקום, ובן נשאר 'בן' גם אם הוא חטא ונכשל.

וזהו שנאמר בתהלים (קו, ז) 'אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך, לא זכרו את רוב חסדיך וימרו על ים בים סוף', היינו שכלל ישראל

הצלת כלל ישראל - בנים אתם לה' אלוקיכם

ה] ידוע שהקב"ה הוציא את כלל ישראל ממצרים 'גוי מקרב גוי', ובתחילה גם כלל ישראל היו עובדי עבודה זרה, וכמו שמלאכי השרת קטרגו בים סוף על ישראל שהללו עובדי ע"ז וכו', יש להתבונן א"כ מה באמת מהלך הדברים והיאך נגאלו כלל ישראל למרות כן.

והנה בסנהדרין (צב, ב) איתא 'ת"ר בשעה שהפיל נבוכדנצר הרשע את חנניה מישאל ועזריה לכבשן האש, אמר לו הקב"ה ליתזקאל לך והחיה מתים בבקעת דורא, כיון שהחיה אותן באו עצמות וטפחו לו לאותו רשע על פניו, אמר מה טיבן של אלו, אמרו לו חבריהן של אלו מחייה מתים בבקעת דורא, פתח ואמר אותהי כמה רברבין ותמהוהי כמה תקיפין מלכותיה מלכות עלם ושלטנה עם דר ודר וגו'.

ובפרשת דרכים (דרוש כה) העיר דלכאורה צ"ב, שאותן עצמות היו של אנשים פחותים ושפלים, וכמבואר שם בגמרא שנחלקו אמוראים מי הם, ואיכא מ"ד שהיו אנשים שכפרו בתחיית המתים, ואיכא מ"ד שהיו בני אדם שאין בהן לחלוות של מצוה וכו'. וצ"ב למה דווקא אנשים כאלו החיה, הא לא היה לו להחיות אלא אנשים צדיקים יראי ה'.

זה יש כל התורה כולה בתגיה באותיותיה ברמזיה בסודי האותיות, אבל כשחטאו בעגל ניטל מהם כתב זה, והיינו משום שאין זוכים לכתב זה רק כשיש שלימות במלכות שמים ואחדות מוחלטת בכלל ישראל שהיא מורה על איחודו יתברך, וכיון שחטא ע"ז וחטא המחלוקת שורשם אחד, לפיכך איבדו את כתב אשורית ששייך רק ב'תורה' כשהיא 'תורה אחת' ולא תורות חלוקות ח"ו.

ולפיכך הלוחות השניות ניתנו בכתב עברי, שבזה יש רק את הכתב כפשוטו ולא נכללים כל התגים והרמזים, ובוזה ישב דגמרא במגילה (ג), איתא דמ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים, ואילו בירושלמי (שם א, ט) איתא לחד מ"ד ש'ע"ן שבלוחות בנס עמד, וביאר דהא דאיתא בבבלי איירי בלוחות הראשונות שהיה כתב אשורי היה צריך נס להעמיד את ה'מ' וה'ס', משא"כ הירושלמי איירי בלוחות השניות שהיה בכתב עברי ולזה גם ה'ע' הייתה עומדת בנס ע"ש בכל דבריו.

והנה כל זמן שהיה חטא ע"ז בתוך כלל ישראל, לא זכו שיחזרו להם כתב אשורית, וזה נמשך לאורך כל תקופת הנביאים וחטא זה גרם לחורבן בית ראשון כידוע, עד שבמלאות שבעים שנה לגלות בבל עזרא עלה לארץ ישראל ויחד עם אנשי כנסת הגדולה ביטלו יצרא דע"ז ע"י תפילתם וכמבואר בגמרא ביומא (סט, ב) ובסנהדרין (עד, א), וגם לזה זכו ע"י מסירות נפש לתיקון החטא הנורא דע"ז, שחנניה מישאל ועזריה מסרו נפשם על קידוש השם, ורק לאחר תיקון חטא ע"ז קיבל עזרא את הכוח להחזיר את כתב אשורית למקומו.

והוסיף עוד דבר נורא, שגם אח"כ כשכבר ביטלו את יצרא דע"ז, עדיין היה חסר בשלימות מלכות שמים, מחמת שהייתה מחלוקת בישראל ושנאת חנם, ואז כשיש פירוד בעם ישראל המלכות אינה שלימה משום שהבורא עולם הוא מלך על עם אחד, דמלכותו יתברך איננה מלכות על הרבה גופים נפרדים, אלא כשכולם הם חטיבה אחת, וכמו שאומרים בשבת בתפילת מנחה 'אתה אחד ושםך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ', ונמצא ששורש חטא המחלוקת שייך לחטא של ע"ז, וכשיש פירוד בעם ישראל חסר בשלימות מלכותו יתברך, וזה מה שגרם לחורבן הבית השני.

ושלימות והתחברות כלל ישראל הן רק ע"י התורה הקדושה, כי היא מאחדת בין כולם, ובוזה באר את דברי המדרש רבה (בראשית א, י) 'עשרים וששה דורות היתה האל"ף קורא תגר לפני כסאו של הקב"ה, אמרה לפניו רבש"ע אני ראשון של אותיות ולא בראת עולמך בי, אמר לה הקב"ה, העולם ומלואו לא נברא אלא בזכות התורה, שנאמר ה' בחכמה יסד ארץ וגו', למחר אני בא ליתן תורה בסיני ואיני פותח תחלה אלא כך שנאמר אנכי ה' אלוך', והיינו משום ש'א' שמורה על האחדות, שייכת רק לאחר מתן תורה שע"י התורה מתאחדים להיות אחד, ע"ש עוד בכל נוראות דבריו.

אולם כמו שכתב הבית דוד שם, שעדיין השטן של יצרא דע"ז והמחלוקת מרקד בינינו, ואף אחר שביטלו אנשי כנסת הגדולה ליצרא דע"ז עדיין לא התבטל הוא לגמרי וזה פוגם במלכות שמים, ולכן עד שלא יתבטל לגמרי יצרא דע"ז לא יחזור עומק הכתב וחיות הרוחני של הלוחות הראשונות, ורק כשתהיה אחדות גמורה בעם ישראל יחזור הכתב למקומו.

ונראה שזהו הדגש במה שבשירת הים אומרים 'יחד כולם' הודו והמליכו ואמרו, היינו שההשגות הנוראות שהיו אחר קריעת ים סוף, באו כתוצאה מזה שהיה ב'יחד כולם' ואז מתגלית מלכות שמים בשלימות.

ובזה יש להטעים את סמיכות הפסוקים (שמות לד, יז - יח) 'אלהי מסכה לא תעשה לך. את חג המצות תשמור וגו', היינו שחג המצות וגאולת מצרים מבטאים את הריחוק מעבודה זרה, ועומדים כהמשך לאלוהי מסכה לא תעשה לך, שהרי זהו יסוד וסוד גאולת מצרים וכפי שנתבאר, ודו"ק.

הללו עובדי ע"ז והללו -

ארבע כתות נעשו ישראל על הים

ח] ובאמת שבזמן שעמדו על שפת הים עדיין לא היו 'יחד כולם', וכמו שהבאנו במקו"א מדברי המשך חכמה (שמות יד, כט)

לא השכילו להבין שיש להם דרגת 'בנים' וחשבו שמכיון שהם עבדו ע"ז יש להם דין עבדים ולכן לא יגאלו יותר, אבל הקב"ה ברחמיו קרא לנו 'בנים', וכמאמר הכתוב (הושע יא, א) 'כי נער ישראל ואהבהו וממצרים קראתי לבני'.

ונראה שלכן קוראים בשבת חוה"מ את ההפטרה של תחיית העצמות היבשות, להורות שכלל ישראל בכל מצב נקראים בנים למקום, זה היה יסוד גאולתם ממצרים.

וימרו על ים בים סוף - חיסרון בשלימות האמונה

ח] במדרש תלפיות איתא 'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן', ויש גירסא שם 'אפיקו מין' היינו שמטרת הפסח היא סילוק המינות, והוא כהמשך למה שנאמר ביציאת מצרים 'משכו וקחו לכם משכו ידכם מע"ז, וא"כ אין מפטירין אחר הפסח אפיקו מין - סילוק ע"ז, כי צריך להוציא מלבם לגמרי ולהישאר עם טעם של אמונה בה' בשלימות ובלא שום שיתוף כלל.

והנה אם כלל ישראל היו מאמינים בזה באמת ובתמים, לא היו נכשלים במה שנאמר בתהלים (קו, ז) 'אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך, לא זכרו את רוב חסדיך וימרו על ים בים סוף', אלא שנשארו אצלם עדיין רושם ושייכות לע"ז ולכן 'לא השכילו נפלאותיך' ונכשלו בחיסרון אמונה. ונראה לבאר את הדברים, ע"פ מש"כ הבית הלוי (בתחילת פרשת בשלח) לבאר שבשעבוד מצרים המצריים עשו לישראל שתי רעות: א. רעת הגוף, ששעבדו את ישראל בפרך בחומר ובלבנים, ב. רעת הנפש, שע"י השעבוד הקשה החטיאו את כלל ישראל וקלקלו אותם.

וביאר שזהו הטעם של ריבוי המכות והייסורים ששלח ה' לפרעה וריבוי המופתים שהיו במכות, שכיון שעיקר חטא פרעה היה במה שקלקלם והשריש בלבם כוח הרע, לכן באו עליו כל העונשים מדה כנגד מדה, ותכליתם הייתה כדי להשריש בלבם של ישראל יראת ה', ולעקור מלבם כל נטע ושורש רע שהשריש הוא בלבם, על דרך הכתוב (צפניה ג, ו) 'הכרתי גוים נשמו פנותם אמרתי אך תיראי תקחי מוסר'. והוסיף עוד, שלכן במכות האחרונות הקב"ה הכביד את לב פרעה כדי להוסיף בו מכות אע"פ שכבר התרצה לשלחם, משום שהם החטיאו את ישראל, ולכן הוצרכו לסבול עוד עונשים כדי שתתוסף יראת ה' בלב ישראל במה שיראו בעיניהם משפטם ועונשם של המצריים.

ובזה ביאר מה שאמר משה רבינו כשעשו את העגל 'למה יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים וגו' (שמות לב, יא), ואיתא במדרש רבה (מג, ז) שטענת משה הייתה שמשום שהיו בשעבוד מצרים והיו כולם עובדי ע"ז לכן גם הם נכשלו במעשה העגל. היינו שטענת משה הייתה שכלל ישראל יצאו ממצרים קודם הזמן, ואם לא היה משלחם אז והיה מוסיף לפרעה עוד הרבה מכות ועונשים עד שלא היה נשאר בלב ישראל שום רושם מחטאם, והיו חוזרים להיות כמו שהיו קודם ירידתם למצרים שהיו כולו זרע קודש בלא שום סיג ופסולת, ממילא לא היו נכשלים בעגל.

ומעתה אפשר לבאר שזה גם היה השורש לכך שהמרו על ים בים סוף, שכיון שעדיין לא נבנו בשלימות האמונה מחמת שהקב"ה מיהר להוציאם קודם שיכנסו לשאר הנ' של טומאה ח"ו, ולפיכך היה חסר באפיקו מין בשלימות, וזו גם הכוונה 'לא השכילו נפלאותיך' היינו שלא הבינו לעקור לגמרי מקרבם את השייכות לע"ז.

יחד כולם המליכו ואמרו - הפקעת השייכות ליצר ע"ז

ח] והנה בסנהדרין (כב, א) איתא, תניא רבי אומר בתחלה בכתב זה [-אשורית] ניתנה תורה לישראל, כיון שחטאו נהפך להן לרועץ, כיון שחזרו בהן החזירו להם, שנאמר שובו לבצרון וגו', למה נקרא שמה אשורית שמאושרת בכתב ע"ש, וכתב רש"י 'בכתב זה נתנה תורה לישראל - בימי משה, ולמה לא כהל' כתבא למקרא, דכיון שחטאו בבית ראשון ובזו את התורה, נהפך להם לרועץ, לשון תרעץ אויב - ששכחווה'.

ובדרשות בית דוד (דרוש ו') ביאר באופן אחר, המכוון ב'כיון שחטאו' היינו חטא העגל, ולוחות ראשונות ניתנו בכתב אשורית שבכתב

שהתקשה במה שדווקא על הים היה הקטרוג שהללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, הלא כבר כשהיו ישראל במצרים הייתה שייכת טענה זו ולמה רק עתה התעוררו מלאכי השרת לקטרוג.

וביאר שכשהציבור בשלום אע"פ שחוטאים בשאר חטאים עדיין הקב"ה עושה להם ניסים, אולם כשיש מחלוקת אינם ראויים לנס, וכדאיתא בירושלמי בפאה (פ"א ה"א) 'דורו של דוד כולם צדיקים היו, וע"י שהיו בהם דלטורין היו נופלים במלחמה וכו', אבל דורו של אחאב, עובדי עבודה זרה היו, וע"י שלא היו בהם דלטורין היו יורדים למלחמה ומנצחים'.

ולכן כל זמן שהיו במצרים כיון שחיו בשלום וכדאיתא בחז"ל (בתנ"א פכ"ג), לפיכך אע"פ שנעשו להם ניסים לא התעורר הדין עליהם, אולם על הים כיון שהייתה מחלוקת ביניהם, וכדאיתא במכילתא (פ"ב) 'ארבע כתות נעשו ישראל על הים, אחת אומרת ליפול אל הים, ואחת אומרת לשוב למצרים, ואחת אומרת לעשות מלחמה כנגדן, ואחת אומרת נצווה כנגדן וכו'. להכי כבר איבדו את כוח וסגולת הציבור ונתעורר עליהם הדין, אולם אחר הגילוי המופלא שהיה בקריעת ים סוף התאחדו ואמרו 'חד כולם' מי כמוך.

ולפ"ז מבואר גם המשך התפילה צור ישראל קומה בעזרת ישראל וגו', היינו שאחר שמגיעים ל'יחד כולם הודו והמליכו' ולהכרה ברורה באחדותו ומלכותו מתוך אחדות של כל ישראל ניתן לבקש צור ישראל קומה בעזרת ישראל ודו"ק.

ואפשר להוסיף דבמנחת עני (פרשת שמות) הביא את מה שאמרו חז"ל במדרש רבה (שמות א, ל) על מה שאמר משה רבינו (כ, יד) "אכן נודע הדבר" - 'כיון ששמע דבריו אמר לשון הרע יש ביניהם היאך יהיו ראויים לגאולה', ותנא המנחת עני הלא כלל ישראל היו אז בשפל המדרגה והיו עובדי ע"ז, ואם משה רבינו סבר שחטא ע"ז לא יעכב את הגאולה, א"כ היאך יעכב החטא של לשון הרע את הגאולה.

וביאר דכיון שתחילת הגלות הייתה ע"י לשון הרע שהמצריים אמרו על כלל ישראל וכמו שנאמר 'ונוסף גם הוא על שונאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ', א"כ בהכרח שזהו החטא שבעבורו ירדו למצרים, וכל זמן שלא יתקנו חטא זה לא שייך שיגאלו ממצרים ע"י ש בכל דבריו. והדברים מתאימים למה שנתבאר שגאולת ישראל תלויה בתיקון חטא המחלוקת.

זדים טבעת - וידידים העברת

ט] **ע"פ** דין כלל ישראל לא היו ראויים להינצל וכנ"ל, אלא שהקב"ה התנהג עמם כרחם אב על בנים, וכמו שביאר החת"ס להלן (עמ' רעט) את נוסח התפילה 'זדים טבעת וידידים העברת וגו', ולכאורה צ"ע שהסדר צריך להיות להפך, שקודם 'ידידים העברת' ורק אח"כ 'זדים טבעת'. וביאר החת"ס ש'זדים טבעת' היינו שהקב"ה קודם הטביע את הזדונות והעבירות של כלל ישראל וכלשון הפסוק 'גם מזדים חשוך עבדיך', כנגד קטרוג מידת הדין שהללו עובדי ע"ז, ורק אח"כ היה שייך ש'ידידים העברת'.

והנה כלל ישראל זכו לכך בכוח האמונה בה' יתברך, ולכן מיד כשניצלו כלל ישראל 'על זאת שבחו אהובים' וגו' היינו שאהובים והידידים שבישראל אמרו שירה. אולם שאר העם 'המרו על ים בים סוף' ואמרו כשם שאנו עולים מצד זה כך מצרים עולים מצד אחר, עד שרמזו הקב"ה לים ופלטם לחוץ, כמו שנאמר 'וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים', וזה מה שנאמר בתפילה 'שירה חדשה... על שפת הים' - יחד כולם הודו והמליכו ואמרו ה' ימלוך לעולם ועד', היינו שעל שפת הים אפילו אותם שאינם ידידים ראו את יד ה' ואמרו שירה.

קריעת ים סוף - בזכות תורה שבע"פ

י] **ונראה** לבאר עוד את הדברים, דהנה במדרש שוחר טוב (תהלים, כו, ג) איתא 'דבר אחר ה' אורי וישעי - ר' אלעזר פתר קרייא בים, אורי בים, שנאמר ויאר את הלילה (יד, כ). ישעי בים, שנאמר ויושע ה' (שם, ל).

ממי אירא, שנאמר ויאמר משה אל העם אל תיראו (שם, יג) וכו'. מכאן ואילך אמרו ישראל אם תחנה עלי מחנה של מצריים, לא יירא לבי, אם תקום עלי מלחמה של עמלק, בזאת אני בוטח, בהקב"ה.

והנה איתא בחז"ל בכמה מקומות (ע"י בע"ז ב, ב) 'ואין זאת אלא תורה שנאמר וזאת התורה אשר שם משה'. ובספר אור דוד (ח"ב נרות המערכה אופן כ"א אות צ"ו) הביא ש'זאת' רומזת לתורה שבע"פ ע"י ש, והיינו שבקריעת ים סוף התחדשה להם האמונה וההכרה בתורה שבע"פ וזהו 'אם תחנה עלי מחנה בזאת אני בוטח', ויש להתבונן בדברים היכן התחדש להם עניין זה דווקא בקריעת ים סוף.

ונראה לבאר ע"פ דברי החת"ס (פרשת בשלח ד"ה א"ג) שהקשה על מה שנאמר בשירת הים ויאמינו בה' ובמשה עבדו, והיכן הייתה אמונה 'במשה עבדו' בקריעת ים סוף, וביאר החת"ס שהרי הענין ליווה את עם ישראל מיציאתם ממצרים בכל הדרך עד ים סוף, ועתה, הענין הלך מאחוריהם, ולכאורה היו הם צריכים לילך אחר הענין, וכמו שהיו רגילים כל הזמן ללכת אחר הענין, אך בכל זאת כשמשה אמר להם ללכת לתוך הים הלכו, וזוהי הכרה בתורה שבע"פ - ויאמינו בה' 'ובמשה עבדו', שהענין היה כמו תורה שבכתב, והם שמעו בקול משה שזה יסוד תורה שבע"פ, שבכוחה לפרש ולבאר את התורה שבכתב.

ומעתה נראה שגם דבר זה עמד לזכותם של ישראל שניצלו יותר מהמצריים אע"פ שגם הם היו עובדי ע"ז, שהרי קודם קריעת ים סוף הגיעו להכרה בתורה שבע"פ, ולכן מכאן ואילך 'בזאת אני בוטח' היינו בכוח התורה שבע"פ וכפי שביאר באור דוד. ואפשר לומר בדרך צחות **'על זאת'** שבחו אהובים היינו שמתוך ההכרה בתורה שבע"פ שיבחו 'על זאת'.

[ועי' בטור (או"ח סי' תכ"ח) שהביא את סדר קביעת המועדים לפי סדר הא"ת ב"ש, וכתב ו' - פ' היינו ש'ו' של פסח, חל באותו יום שחל הפורים שעבר, ואפשר שזהו שאומרים במעריב 'ומלכותו ברצון קבלו עליהם', היינו שבקריעת ים סוף כלל ישראל קיבלו את מלכותו ברצון בלא כפייה, וזה כפי שהיה בפורים שקיבלו את התורה באהבה בימי אחשוורוש].

והנה במשך חכמה (פרשת בא יב, כב) ביאר שאע"פ שכלל ישראל היו עובדי ע"ז והפרו ברית, מ"מ נגאלו ממצרים בזכות זה ששמרו על גדרים וסייגים וכמו שאמרו חז"ל שלא שינו שמם לשונם ומלבושם. משא"כ בזמן גלות בבל שכלל ישראל היו שומרים על גופי תורה אך לא שמרו על הגדרים והסייגים והיו מדברים באשדודית לפיכך נענשו והלכו לגלות, ע"י ש בנוראות הדברים. ועניין זה של גדרים וסייגים הוא תורה שבע"פ, ומבואר א"כ בדבריו כפי שנתבאר ששמירת התורה שבע"פ היא זו שקיימה את כלל ישראל במצרים, ובזכותה נגאלו.

ובאמת שהתורה שבע"פ היא גם יסוד הגאולה העתידה, וכמו שאמרו במדרש רבה (ויקרא ז, ג) 'אין כל הגלויות הללו מתכנסות אלא בזכות משניות', וכבר האריך בזה הבית הלוי (פרשת בא, ובדרושים דרוש יח) על מה שאמרו במדרש שמות רבה (יט, ב) על הפסוק (תהלים קיט, פ) 'יהי לבי תמים בחוקיך', זה חוקת הפסח וחוקת פרה אדומה למה, ששניהם דומים זה לזה ע"י ש, וביאר הבה"ל שכמו שהפסח היה נצרך בכדי לצאת מגלות מצרים, כך הפרה שהיא כנגד תורה שבע"פ מוכרחת בכדי לצאת מהגלות האחרונה, שעיקר הגלות היה על זלזול בתורה שבע"פ, ועל כן צריכים ישראל קודם הגאולה לתקן אותו החטא שגרם להם החורבן והוא הכפירה בתורה שבע"פ, ולכן באחרית הימים עיקר הניסיון יהיה באמונה בתורה שבע"פ ע"י ש בנוראות הדברים.

ומעתה יש לבאר מדוע אחר שאנו מזכירים את קריעת ים סוף מבקשים 'צור ישראל קומה בעזרת ישראל וגו', היינו שמאחר שבקרי"ס התחזקו באמונה בתורה שבע"פ וזהו 'בזאת' אני בוטח וכנ"ל, לכן אחר שמתחזקים בתורה שבע"פ, שייך יותר לבקש על הגאולה העתידה - צור ישראל קומה בעזרת ישראל וגו', ודו"ק. ויה"ר שנזכה לגאולה השלימה בב"א.

דרוש ג'

נפשי חולת אהבתך

חוהמ"פ תשע"ז פתח תקוה

חולת אהבה - לא חולי מעיים

א] בשבת חול המועד פסח קוראים מגילת שיר השירים המבטא את אהבת הקב"ה לישראל ואהבת ישראל להקב"ה. וכמו שנאמר (ח ו-י) 'שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך, כי עזה כמות אהבה קשה כשאל קנאה רשפיה רשפי אש שלהבתיה. מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה, אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבזו לו.'

ובפסוק (ה, ח) 'השבעתי אתכם בנות ירושלם אם תמצאו את דודי מה תגידו לו שחולת אהבה אני'. בילקוט שמעוני (רמז תתקפח) 'חולי שאני חולה, אינו חולה מעים ולא מיחוש של ראש ולא כאב של עינים, ממה אני חולה מאהבה לא על אהבה אלא 'על מות' עלמות אהבוך, איזה אומה בעולם שאמר לה הקדוש ברוך הוא רדי לים וירדה, אי זה אומה נכנסה לאש כחנניה מישאל ועזריה.'

וביאר בדרשות חת"ס (דף רע"ח טור ג') שכוונת המדרש בזה לומר שהנה היה מקום לומר שאהבת כלל ישראל להקב"ה היא בגלל שהתמטטה פרנסתם בגלות, או מפני מיעוט שכלנו, או שאין לנו מנהיגים הנקראים 'עיני העדה'. ועל זה אומרים כנסת ישראל להקב"ה, שחולי זה אינו חולי מעיים - חיסרון פרנסה, ולא מיחוש של ראש - חיסרון דעת ושכל, ולא של עינים - חיסרון מנהיגים, שהרי על זה לא היו כלל ישראל מוסרים את הנפש כשירדו לים סוף, וכן כשחנניה מישאל ועזריה נכנסו לכבשן האש, שהרי אם האהבה היא בגלל תאוות העולם הזה, מה יש לנו למסור את הנפש הרי לא נרויח מכך אחר המוות, בהכרח שאהבה זו היא אהבת ה' יתברך אהבה שאינה תלויה בדבר, וע"ש בדבריו הנפלאים.

ומהי אותה 'אהבה' ומדוע באמת המים אינם מכבים אותה. מבואר במשך חכמה (בהפטרות לשבת הגדול) שהמים מכבים את האש, אבל יש מהלך שמתוך המים עצמם יוצאת אש וכמבואר בביצה (לג, א) ברש"י, שע"י שמעמידים את המים כנגד השמש יוצאת אש. וזוהי הנהגה מיוחדת של הקב"ה שגם בתוך הגזירות שהן כמים שמכבים את האהבה, הקב"ה מעמיד את השמש מול המים ומוציא אש, וכמו שנאמר (תהלים פד, יב) 'שמש ומגן ד' אלוקים' היינו שהקב"ה משגיח עלינו תמיד וכמו שנאמר (ויקרא טז, טז) 'השוכן אתם בתוך טומאתם' ומתוך הגזירות והרדיפות הקב"ה מצמיח ישועות, וזה 'שלהבת י' - ה', ולכן 'מים רבים לא יוכלו לכבות האהבה' וישראל עומדים בתקפם לנצח, ודו"ק.

והנה אומות העולם מקנטרים את ישראל ואומרים להם (ו, א) 'אנה הלך דודך היפה בנשים, אנה פנה דודך ונבקשנו עמך', וכמו שפירש רש"י 'אנה הלך דודך - מאנים ומקנטרים האומות את ישראל, אנה הלך דודך למה הניח אותך עזובה אלמנה'.

אולם 'כנסת ישראל משיבה לאומות העולם, מה טיבכם שואלים עליי ואין לכם חלק בו, מאחר שנדבקתי בו יכולה אני לפרוש ממנו? מאחר שנדבק בי יכול הוא לפרוש ממני?' (מד"ר שם). וזהו שאנחנו אומרים בתפילה אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת וכו', וממסיימים 'ואהבתך אל תסיר ממנו לעולמים' שתמיד רק תתוסף אהבה על אהבה.

אהבת התורה - הסרת כל המניעות

ב] והנה כשעמלים בתורה זוכים לאהבת ה', כמו שאומרים בתפילה 'הוא יפתח לבנו בתורתו, וישם בלבנו אהבתו ויראתו, היינו שע"י לימוד התורה זוכים להגיע לאהבת ה' וליראתו. וע"י בברכת פרץ (פרשת ויקרא) שע"י שאדם מנדב את עצמו ללמוד תורה יותר ויותר, זוכה לעורר אצלו תשוקה לאהבת ה' יתברך, וכתב שזה בדוק ומנוסה.

ובמנחת עני (פ' משפטים) הסביר בהרחבה שאהבת ה' נמשלה ל'שמש בגבורתו', והוסיף שאהבת ה' תבחן באהבת התורה. ובוז ביאר את דברי הפסיקתא (פכ"ז) 'ר' יוחנן הוה מטייל וסליק מן טבריא לציפורי והוה מסתמך על כתפיה דר' חייא בר אבא, מטון חד בית חקל (שדה) ואמר דין בית חקל הוה ידידי וזבניתיה, מיבעי לעיי באורייתא (הגיעו לשדה אחד ואמר שדה זה שלי היה ומכרתיהו כי רציתי לעסוק בתורה). מטון חד בית כרם וכו', שרי ר' חייא בר אבא בכי, אמר ליה למה את בכי, אמר בכי אנא דלא שבקא לך לשיבותך כלום (לא הנחת לך לזקנותך דבר). אמר ליה חייא ברי אם קלה היא בעיניך מה שעשיתי שמכרתי דבר שניתן לשישה וקניתי דבר שניתן לארבעים יום וארבעים לילה וכו'. כד דמך ר' יוחנן היה דורו קורא עליו 'אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה - שאהב ר' יוחנן את התורה - בוז יבזו לו' (שה"ש ח, ז-ח). ובמנחת עני האריך לבאר את המאמר הזה. ועכ"פ מתבאר שאהבת ה' תלויה היא באהבת התורה, ולזה הביאו חז"ל את הפסוק בשה"ש המדבר באהבת ה' שזה נתקיים בר' יוחנן באהבת תורתו.

ולחלן ביאר שישנם שלושה דברים המונעים את האדם מלימוד התורה, א. השאור שבעיסה והוא יצר הרע המרגיל את האדם ללכת אחר תענוגיו, ב. הצרות שבאים על האדם ומונעים ממנו מלעסוק בתורה, ג. דוחק הפרנסה להמציא די מחסורו לו ולבני ביתו.

אמנם מי שמתלהב בקרבו באהבת התורה לא ימצאו בו המניעות האלה, שכנגד מניעת היצר הרע אמרו חז"ל (קידושין ל, ב) 'בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין', ולימוד התורה מבטל יצה"ר. כנגד מניעת הצרות, אמר התנא באבות (ג, ה) 'המקבל עליו עול תורה מעבדים ממנו עול מלכות ועל דרך ארץ', וכנגד מניעת הפרנסה, כבר אמר ר"י בן קיסמא (שם, ו, י) 'אם אתה נותן לי כל כסף וזהב שבעולם איני דר אלא במקום תורה', והביא את הפסוק 'טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף'.

והנה יצר הרע נקרא 'מים רבים', וכמו שנאמר (תהלים לב, ו) 'על זאת יתפלל כל חסיד לעת מצא רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו', והצרות נקראו נהרות, כמו שנאמר (ישעי נט, יט) 'ויראו ממערב את ה' וממזרח שמש את כבודו כי יבא כנהר צר רוח ה' נססה בו. ובא לציון גואל'. והפרנסה נקראת הון ביתו.

ומעתה כתב ש'זה מה שאמר שלמה שאהבת התורה מבטל כל המניעות מלימוד התורה, ש'מים רבים' שהוא יצר הרע 'לא יוכלו לכבות את האהבה, ונהרות' שהם הצרות שנמשלו לנהרות, 'לא ישטפוה', וגם עמל הפרנסה לא ימנע אותו, כי 'אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה' למי שאוהב התורה באמת 'בוז יבזו לו', ולא יחשב בעיניו למאומה 'עכ"ד הנפלאים.

עושה פלא - אהבת ה' לישראל

ג] ובאמת ששורש אהבת ה' המופלאה הזו היה כבר ביציאת מצרים, דהנה במדרש רבה (אמור ל, טו) נאמר על הפסוק במשלי (ל, יח) 'שלשה המה נפלאו ממני וארבעה לא ידעתים', שלשה המה - פסח מצה ומרור, וארבעה לא ידעתים אלו ד' מינים שבלולב שביקש לעמוד עליהם וכו'. ולכאורה צ"ב מה שייך לומר שפסח מצה ומרור לא ידע עינים, הא אמרינן במשנה (פסחים קטז, א) 'רבן גמליאל אומר כל שלא אמר שלשה דברים האלו בפסח לא יצא ידי חובתו ואלו הן פסח מצה ומרור, פסח זה על שום מה וכו'. וא"כ התנא מבאר לנו מה עניינם ומהו שאמר שהם 'נפלאו ממני'.

והנה דוד המלך אומר בתהלים (קו, ז) 'אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך, לא זכרו את רוב חסדיך וימרו על ים בים סוף', שע"י שלא השכילו נפלאותיך זה גרם להם 'וימרו על ים בים סוף'. ומתבאר שאפילו כלל ישראל יוצאי מצרים 'לא השכילו נפלאותיך', היינו

שלמרות השגתם עדיין לא הבינו את ה'פלאות' שהיו ביציאת מצרים ולכן המרו על ים סוף.

וכבר הבאנו לעיל (מאמר א) שביציאת מצרים היו 'פלאות'. בשירת הים כתוב 'מי כמכה וגו' נורא תהלות עושה פלא'. ובקלוט שמעוני (מכה אות תקנ"ט) 'כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות - הראיתי מה שלא הראיתי לאבות, כתיב נורא תהלות עושה פלא, ונסים וגבורות שאני עתיד לעשות עם הבנים כתיב אראנו נפלאות, וכה"א, לעושה נפלאות גדולות לבדו וכו'. ומתבאר שיש הנהגה של 'נפלאות' שהנהגה זו הקב"ה לא הראה לאבות אלא רק ביציאת מצרים וכן לעתיד לבוא בגאולה העתידה.

ונראה לבאר את הדברים, דהנה בחז"ל (זו"ח ר"פ יתרו) איתא שר' ייסא שאל את רשב"י מהי ההטבה המופלאה שביציאת מצרים, עד שהקב"ה מזכיר לישראל בכל מקום 'אנוכי ה' אלוךך אשר הוצאתיך מארץ מצרים', הלא הקב"ה הכניסנו לארץ מצרים והבטיח לאברהם אבינו שיוציאנו משם.

והשיב לו רשב"י שהקב"ה הבטיח לאברהם אבינו רק שיוציא את ישראל מגלות מצרים, אך כשהיו בני ישראל במצרים וטיפנו עצמם בכל מיני טומאה עד שהיו שרויים תחת מ"ט כוחות טומאה, ואע"פ כן הקב"ה הוציא אותם מתחת עבודת כל שאר הכוחות, ולא זו בלבד אלא שהכניס אותם למ"ט שערי בינה, זה הטוב והחסד שעשה עמהם יותר ממה שהתנה עם אברהם. ולפיכך נזכר בתורה חמישים פעמים יציאת מצרים, להראות את החסד שעשה הקב"ה עם ישראל שהוציא אותם מכותות הטומאה והכניסם לכוחות הטהרה דהיינו נ' שערי בינה.

באהבתו ובחמלתו הוא גאלם - וינטלם וינשאם כל ימי עולם

ד] והנה האריכו המפרשים שמה שביציאת מצרים הייתה בחיפזון ולא יכלו להתמהמה משום שכלל ישראל בטומאת מצרים ירדו הרבה עד שהיו קרובים לשער ה'נ', וממנו כבר לא שייך לצאת לעולם, ולזה הקב"ה הוציאם בחיפזון, וכמבואר באלשיך (בראשית מא, לג) ובאור החיים (שמות ג, ז-ח) ובבית הלוי (שם יב, מג) ועוד הרבה. [ובמקו"א הבאנו שכל זה קודם מתן תורה אך אחר מתן תורה גם משער ה'נ' ניתן לצאת].

יציאת מצרים עבור מתן תורה

ואולם בביאור הגר"א במשלי (טז, ד) נחלק על דבריהם שאין מציאות כלל של שער ה'נ' בטומאה, ולמד כן מהפסוק (שם) 'כל פעל ה' למענהו, וגם רשע ליום רעה', היינו שמה שפעל ה' למענו - שערי הקדושה הוא 'כ"ל' שיש בו גם שער ה'נ', אולם בצד הרשע יש רק 'וג"ם' רשע ליום רעה שהוא מ"ט שערים. והאריך בזה בדרשות נחלת דוד (דרוש ה' אות ס"ז ולהלן), ויש להתבונן גם בדברי הוזה"ק הנ"ל.

והנה בין כך ובין כך, ודאי שהמהלך של יציאת מצרים היה להוציא 'גוי מקרב גוי' בתוך טומאת מצרים עמוק בשער המ"ט של טומאה רח"ל, וזה שייך רק ע"י הקב"ה בעצמו, וכמו שנאמר (דברים ד לב-ד) 'כי שאל נא לימים ראשנים אשר היו לפניך וגו' הנהיה כדבר הגדול הזה או הנשמע כמהו, השמע עם קול אלוקים מדבר מתוך האש וגו'. או הנסה אלוקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסת באתת ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדלים ככל אשר עשה לכם ה' אלוקים במצרים'.

וכבר הבאנו במקו"א לעיל (דרוש א) שביציאת מצרים היה מהלך מופלא כנגד ההנהגה העליונה הרגילה, שמצד הדין גם בעולמות העליונים לא היה ראוי להושיע את ישראל, ולכן רק הקב"ה בעצמו הוציא את ישראל ע"י ששידד את כל המערכות העליונות, וזהו הפלא ופלא יותר מכל הניסים שנעשו בכל הדורות, אך כלל ישראל לא השכילו 'נפלאותיך', היינו שלא האמינו שהם ראויים להיגאל במהלך כזה שתבוא להם ישועה למרות מצבם הרוחני הירוד וכנגד ההנהגה העליונה.

אבל בכל זאת הקב"ה הושיעם בכבודו ובעצמו 'למען שמו' וכמו שממשיך הפסוק בתהלים (שם, ח) 'וישיעם למען שמו להודיע את גבורתו', אע"פ שלא היה להם זכות להיגאל. ומהלך זה ממשיך בכל הדורות עד הגאולה העתידה, וזוהי אותה 'שלהבתי' שמלווה אותנו עד סוף כל הדורות שמהמים והצרות עצמם יוצאת אש להבעיר אהבת ה' בלבנו.

וכן מבואר בדרושי עונג יו"ט (דרוש ד' לשבת הגדול) שכתב לבאר את הפסוק בישעי' (סג, ט) 'בכל צרתם לו צר, ומלאך פניו הושיעם, באהבתו ובחמלתו הוא גאלם, וינטלם וינשאם כל ימי עולם'. היינו שבכל הדורות בכל צרתם לו צר וכן הושיעם, והיינו משום שאנו, ביציאת מצרים, באהבתו ובחמלתו 'הוא' גאלם - הוא בעצמו ולא ע"י שליח, ועל כן וינטלם וינשאם כל ימי עולם בלי שום תנאי ודו"ק.

גאולת מצרים ב'ויהי' - גאולה העתידה ב'ויהי'

ה] **נאמר** (שמות ג, יב) 'וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה'. ופירש רש"י 'וששאלת מה זכות יש לישראל שיעצו ממצרים, דבר גדול יש לי על הוצאה זו, שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה לסוף שלושה חדשים שיעצו ממצרים'. ומתבאר שתכלית הגאולה הייתה על שם העתיד כדי שכלל ישראל יקבלו את התורה.

ובאמת שגם שלימות האהבה של כלל ישראל לבוא עולם היא רק ע"י שלימות באהבת התורה, וכמו שמצאנו בנוסח התפילה שהלשונות המופלאים של אהבת הקב"ה לישראל נאמרו כלפי נתינת התורה, וכמו נוסח הברכה של 'אהבה רבה' ו'אהבת עולם' שהם ברכות התורה, שבזה בא לידי ביטוי גילוי האהבה היותר גדולה מצד הקב"ה לישראל, וכשכלל ישראל מכירים בזה, זה מביא את אהבת ישראל לבוא עולם.

ובדרשות בית דוד (דרוש יב, מאות כח) הרחיב שהגאולה שהייתה במצרים היתה בעיקר על שם העתיד שיקבלו את התורה. ובתחילה הייתה הכוונה כשירדו למצרים שיתקנו את מה שצריך לתקן, ואז יזכו לגאולה מצד עצמם כפי שתהיה הגאולה העתידה, וממילא היו נכנסים מיד לארץ ישראל, וגם התורה הייתה ניתנת בארץ

הקדושה ואז בלא ספק היתה כלולה יותר ויותר בשלימות מאשר בזמן הזה, והיו מתגלים סתריה וצפונייה וטעמי סודותיה כאשר יהיה לעתיד לבוא.

אולם מאחר וכלל ישראל במצרים ירדו הרבה ממעלתם והיו במ"ט שערי טומאה וכנ"ל, לפיכך לא זכו לגאולה מצד עצמם אלא רק על שם העתיד כדי שיקבלו את התורה ובוז יטהרו מזוהמתם, וכיון שמצד מעשיהם לא היו ראויים לכך, לכן נמנע מהם לעלות מיד לארץ אלא רק אחר מתן תורה בכדי שיטהרו ע"י התורה, ולכן כל מהלך הגאולה לא היה בשלימות, ע"י שכלל דבריו הנפלאים.

והנה במדרש רבה (בראשית פ"ע, ו) איתא 'אמר לו הקב"ה אתה אמרת והיה לי לאלוקים, חייך כל טובות וברכות ונחמות שאני נותן לבניך איני נותן אלא בלשון הזה, שנאמר (זכריה יד) והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים. והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו לקנות את שאר עמו (ישעיה יא). והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס (יואל ד). והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו' (ישעיה כז)'.

וביאר הבית דוד (מאות מג) שכונת המדרש שהטובות והנחמות שלעתיד לבוא יהיה בלשון 'והיה', וחילוק הלשונות הוא, שבגאולת מצרים מופיעה הלשון 'ויהי' שהמשמעות היא שהעתיד הוא זה

נאמר זאת חוקת התורה ואי אתה יודע איזו חוקה גדולה זו מזו' עיי"ש במדרש.

וביאר הבה"ל שחוקת פרה היא יסוד תורה שבע"פ וכמבואר בזוה"ק וברמב"ן ובתקוני (ר"פ חוקת), וכבר שאמרו חז"ל (ויקרא ז, ג) שאין ישראל נגאלים אלא בזכות תורה שבע"פ, ולזה דן המדרש איזו 'חוקה' גדול יותר, האם חוקת הפסח שבזכותה באה הגאולה הראשונה, או מצות פרה שעומדת לישראל לזכות למשיח, ש'כמו שהפסח היה נצרך בכדי לצאת מגלות מצרים, כך הפרה שזה תורה שבע"פ מוכרח בכדי לצאת מהגלות האחרונה', עיי"ש בכל דבריו. והן הם דברי הבית דוד שבגאולה העתידה יצאו מים חיים מירושלים והוא תורה שבע"פ שנקראת מים חיים ודו"ק.

השמייעני את קולך זה תלמוד תורה

[ז] **כתיב** (שה"ש ב, יד) 'יונתי בחוגי הסלע בסתר המדרגה, הראיני את מראיך השמייעני את קולך, כי קולך ערב ומראיך נאווה', ואיתא במדרש (פסיקתא זוטרתא שם) 'הראיני את מראיך, זה מעשה הטוב. השמייעני את קולך, זה תלמוד תורה. כי קולך ערב, לפני השם' עיי"ש.

ובדרשות בית דוד (דרוש ד) ביאר מה שבתחילה פתח ב'הראיני' ואח"כ 'השמייעני', ואילו בסוף הקדים 'קולך' ל'מראיך', וביאר הנחלת דוד שכשהדלת פתוחה אז בתחילה מראים את עצמם למלך, ואח"כ משמיעים קולם, אבל כשהדלת נעולה ורוצים להיכנס למלך, משמיעים את קולם קול ערב שיערב באזני המלך, ורק אז נפתחת הדלת והמלך שמח בראייתם, ולכן במצב שהדלת נעולה הקדים את הקול לפני המראה 'כי קולך ערב ומראיך נאווה'.

וכבר נתבאר במקום אחר שבמצב של כלל ישראל בגלות שנפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים וכדאיתא בברכות (לב, ב) צריכים אנחנו ל'קול ערב' שכאשר נשמיע את הקול ישמע ה' יתברך ויפתח לנו את השערים, ואיזה קול בכוחו להמים את הסלע ולשבר חומת הברזל, נראה ע"פ הגמרא בקידושין (ל, ב) 'אם פגע כך מנוול זה משכיהו לבית המדרש, אם אבן הוא נימוח אם ברזל הוא מתפוצץ', היינו שבכוח התורה והלימוד בבית המדרש להמים את האבן ולשבר חומה מברזל.

ונראה להוסיף בזה, דבתוס' (שם) הביאו ש"ר"ת מפרש שהסלע משבר את הברזל, והכי קאמר וכפטיש יפוצץ מכח סלע, כדאמר במדרש, מעשה באחד שלקח סנפיריון לבדוקו נתנו על הסדן והכה בקורנס, נשבר הקורנס ונחלק הסדן והסנפיריון לא זו ממקומו, ואיתא במדרש רבה (תצוה לח, ח) שהאבן שבחושן שהיה כתוב עליה יששכר הייתה מ'סנפיריון', וכתב רבינו בחיי (שמות כח, טו) שנתנה ליששכר לפי שהיו גדולים בחכמת התורה, וכתב שם שגם אבני הלחות היו מאבן זו, והיינו משום שכוח התורה הוא הדבר החזק ביותר שבקולו ובכוחו לפורר סלעים ולשבר ברזל, וזהו הקול שיבקע את החומה של ברזל שיש בין ישראל לאבינו שבשמים.

ובסוגיא בב"ק (יז, א) האריכו הראשונים בהא דאמרינן גדול התלמוד שמביא לידי מעשה, האם הכוונה בזה שהמעשה גדול יותר, או שלעולם התלמוד גדול יותר ובוה גופא הוא גדול שהתלמוד נכלל בו גם המעשה שהרי הוא מביא לידי מעשה, [ועיי' ברשב"א בתלמוד ר"ת (שם) ועוד]. ונראה שלפעמים מעשה עדיף ולפעמים תלמוד עדיף, ולזה הקב"ה מעורר את כלל ישראל לשני הדברים, 'הראיני את מראיך' - זה מעשה הטוב. ו'השמייעני את קולך' - זה תלמוד תורה, ודו"ק.

שמשפיע על העבר. ואילו בגאולה העתידה נאמר 'והיה' ביום ההוא, שמשמעותו שהעבר משפיע על העתיד שמכוח תשובתם ומעשיהם יזכו לגאולה, ולכן בגאולת מצרים נאמר 'והיה' לי לישועה.

ושם בהמשך דבריו (אות נד) ביאר את ענין ד' כוסות כנגד ד' לשונות של גאולה, הפסוק הראשון, 'והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים', הוא כנגד 'ולקחת' שהוא כוס של קידוש אשר בחר בנו מכל עם רוממנו מכל לשון וכו', והיא ההודאה העיקרית, ולזאת קדמה היא לרוב מעלתה, משום שזהו עיקר ותכלית כל הגאולה, ולכן זה קודם שהרי 'סוף מעשה במחשבה תחילה'.

ובזה ביאר את סדר הפסוקים שהביא המדרש שהטובות והנחמות של לעתיד לבוא נאמרו כולם בלשון 'והיה', והפסוק הראשון שהביא המדרש הוא 'והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים', והוא כנגד 'ולקחת', ואע"פ שבסדר הגאולה זה נאמר באחרונה והוא לשון רביעי של גאולה, אך בסדר הכוסות קבעו חז"ל שהוא ראשון משום שהוא תכלית כל הגאולה.

וביאר הבית דוד מה הם המים חיים שייצאו מירושלים וז"ל, כי המים האלה מי קדושים המה וממקור קדוש יהלכו, נובעים ונגרים ממקור הברכה העליונה, ממקור קדושת תורה שבע"פ, אשר משפטם הוא להשריש בלבנו רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה' (ישעי' יא, ב). שים לבך לכל הדברים האלה כי נפלאים המה, עכ"ל. (ועיי"ש בכל דבריו)

'היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמייעני'

[ז] והנה בסוף שיר השירים 'היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמייעני. ברח דודי ודמה לך לצבי או לעפר האילים על הרי בשמים'. ובדרשות חת"ס (עמ' רע"ד טור א') ביאר את הפסוקים דהנה בגאולה הראשונה שבמצרים לא היינו ראויים לגאולה, וגאלנו ערום ועריה רק בזכות האבות והאימהות וכמו שנאמר 'מדלג על ההרים מדלג על הגבעות' דהיינו אבות ואימהות, אך הגאולה העתידה תהיה ע"י שנהיה ראויים לגאולה, או ע"י התעוררות מעצמינו או ע"י מלך קשה כהמן וכדאיתא בחז"ל.

ומעתה ביאר שזוהי כוונת הפסוק 'היושבת בגנים' - בתי מדרשות, חברים מקשיבים לקולך השמייעני - שתחזור התורה ללומדיה וישבו עדרים עדרים ויעסקו בתורה, ודבר זה חביב להקב"ה כמו שמקריבים לפניו קרבנות במקדש וכמבואר במנחות (ק, א). ומה ש'ברח דודי ודמה לך לצבי וגו', אינו משום חיסרון בלימוד התורה ח"ו, אלא המכוון בזה שבגאולה העתידה הקב"ה נמשל לצבי שרועה בין ערוגות הבושם, שמתוך החפץ שיש לו בבושם בורח ורץ מערוגה של בושם אחת לערוגות בושם אחרת, ומאחר שכנסת ישראל יושבת בגנים חברים מקשיבים, הקב"ה ירוץ כביכול מערוגות בושם אחת לחברתה ומתוך כך ירוץ על 'הרי בשמים' היינו שיברח לבית המקדש במהרה בימנו.

והדברים מתאימים מאוד עם דברי הבית דוד שהובאו לעיל שהמים חיים שייצאו מירושלים לעתיד לבוא 'קדושים המה וממקור קדוש יהלכו, נובעים ונגרים ממקור הברכה העליונה, ממקור קדושת תורה שבע"פ' וזהו שיביא את הגאולה העתידה.

ומצאנו עוד בדברי הבה"ל (שמות יב, מג) שהביא את המדרש רבה (שמות יב ב) על הפסוק 'יהי לבי תמים בחוקיך, זה חוקת הפסח וחוקת פרה אדומה, למה ששניהם דומין זה לזה, בזה נאמר זאת חוקת הפסח ובוה

ניתן לשמוע שיחות קצרות, פנינים ואמרים בענייני חג הפסח וספירת העומר
שהוקלטו מפי הגרמ"נ יונגרייז זצ"ל בקו "יידבר משה"

03-9411449

שמעו ותחי נפשכם

לקראת פסח יהיה ניתן לקבל במייל גיליון מוגדל ומורחב

של שיחות נוספות מענייני דיומא

כל המעוניין - נא לשלוח הודעה למייל המופיע בתחתית העמוד.

גליון

תורת רבותינו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל צוק"ל ויבדלחט"א

פסח תש"פ

י"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

מכירת חמץ

שח הג"ר מנחם צבי ברלין שליט"א ראש ישיבת רבינו חיים עוזר (הגדה מצות הפסח) שנה אחת בליל בדיקת חמץ בא אל ביתנו הגאון רבי רפאל הלוי סולובייצ'יק זצ"ל בשעה שתיים עשרה וחצי בלילה ואמר לי שאביו מרן הגרי"ז הלוי מבריסק זצ"ל קורא לי לביתו. כמובן שמיד נשאתי רגלי לביתו נאווה קודש של מרן הגרי"ז ומצאתיו יושב ומדבר בלימוד עם הגאון רבי אליעזר פלצינסקי זצ"ל.

כשראה אותי מרן הגרי"ז זצ"ל אמר לי: אני רוצה להקנות לאביך את התרופות לפני הפסח - מרן הגרי"ז זצ"ל היה חושש לחמץ בתרופות, ועל כן לא רצה להשאיר ברשותו את התרופות בפסח - שאלתי למרן הגרי"ז האם זהו זכות עבור האבא שאני יכול לקנות עבורו? ואמר לי מרן הגרי"ז "הוא יודע והוא מסכים לדבר".

לפתע אמרה בתו תחי': מסתמא רבי אלכסנדר [אאמו"ר זלה"ה] כבר מכר את החמץ היום, וא"כ הוא יצטרך ללכת מחר למכור שוב את החמץ שנתוסף לו עתה.

הגביר מרן הגרי"ז זצ"ל ואמר: כוונתה היא מסתמא למחלוקת הראשונים אם מועלת שליחות לדבר שלא בא לעולם או אינה מועלת שליחות לדבר שלא בא לעולם [ראה תוס' נזיר (יב. ד"ה מ"ט)]. אין מה לדאוג רבי אלכסנדר הוא תלמיד חכם ויודע היטב מה עליו לעשות.

[כוונת מרן הגרי"ז שאם מועלת שליחות לדבר שלא בא לעולם, א"כ אע"פ שהאבא כבר מכר את חמצו, עדיין הוא יכול לקבל לרשותו עוד חמץ ונכלל במה שעשה את הרב שליח למכור לו את חמצו. אולם אם אין שליחות לדבר שלא בא לעולם, אזי מה שמכר הוא מה שנמכר. ואם עכשיו נתוסף לו עוד חמץ, צריך לעשות מכירה חדשה].

סוף המעשה הוא, כשהבאתי את התרופות של מרן הגרי"ז לבית אאמו"ר זלה"ה הוא ישן באותה עת, ומכיון שכן לא יכלתי להודיעו ממעשה השליחות, למחרת בבוקר כשראה אאמו"ר את התרופות, הבין מה מוטל עליו לעשות והלך מיד בשעת בוקר מוקדמת להגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל ומכר לו שוב את החמץ שקיבל ממרן הגרי"ז זצ"ל.

שו"ת עם מרן הגרא"ל שטינמן זצ"ל בעניני פסח

הנקודה המרכזית השגחה פרטית

ש. (ניסן ע"ב) מה הנקודה המרכזית להתחזק בליל הסדר?

מרן: השגחה פרטית.

איך מחדירים אמונה בליל הסדר

ש. איך מחדירים אצל הילדים מצות האמונה של יציאת מצרים בליל הסדר?

מרן: על ידי שהאבא מתבונן לפני החג בכל הניסים של יציאת מצרים, ואז הוא עצמו יהיה מרום, ממילא יוכל להשפיע

גם אצל הילדים. המגיד מדובנא שאל את הגאון מוילנא איך משפיעים על השומעים שיקבלו מה שאומרים להם, אמר לו הגאון משל, כמו כוס אחרי שתתמלא ישפך מהכוס גם על הכוסות שמסביב, אבל אם לא ימלא את הכוס אז לא ישפך החוצה. כך גם מי שרוצה להשפיע על אחרים צריך להיות מלא, ואם הוא מלא אז יכול להשפיע.

לכלי חמץ בפסח אם יש דין מוקצה

ש. האם כלים של חמץ בפסח יש לזה דין מוקצה, נפק"מ לשבת הסמוכה לשביעי של פסח אם יש לזה דין מיגו דאתקצאי? מרן: בחמץ רואים שיש לזה דין מוקצה כמו שתוס' שואל איך כופין כלי ע"ג חמץ הרי אין כלי ניטל אלא לדבר המותר.

גדר אשה חשובה לענין הסיבה

ש. מה הגדר של אשה חשובה שצריכה להסב?

מרן: אחרי חרם דרבנו גרשום שאסור לקחת יותר מאשה אחת כל אשה נקראת אשה חשובה לפני רבנו גרשום החשיבו את כל הנשים.

בדיקת חמץ בפירוורים

ש. האם צריך לבדוק פרוורים פחות מכזית?

מרן: מנין אתה יודע בבירור שאין שם כזית - יש מקומות שלא נכנס שם כזית חמץ אבל היצר הרע מצליח להכנס לכל מקום ואפי' כשמערים את החמץ אבל את היצר הרע קשה מאוד לבער.

דין "לכם" במצות

ש. האם צריך להקנות את המצות לכל המסובין כדי שיהא "שלכם"?

מרן: צריך אלא שלמעשה אין צריך להקנות בקנין מיוחד כיון שכל אחד זוכה במצה כשנכנסת לפיו וזה נקרא קנין פה וזה עדין מקנין חצר ואפי' שלא חשב במפורש לקנות את המצה אלא עצם המחשבה לאכול זה הרצון לזכות. (מתוך ספר שיח יוסף לרבי יוסף פוגל זצ"ל)

הפטרת שבת הגדול

עולם ברור ראית

ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עבד אלקים לאשר לא עבדו. (מלאכי ג, יח).

העולם, בעתיד, יהא עולם כה ברור ואמיתי, עד אשר בו ניתן יהיה להבחין היטיב בין 'צדיק' לבין 'רשע'. אף כי לכאורה זהו הבדל מאד ברור, כמו הבדל בין 'שחור' לבין 'לבן'. אבל, עד אז, בלתי ניתן יהיה להבחין גם לא בין צדיק לרשע. וכבר נאמר (קהלת ג, טז) מקום המשפט שם הרשע. וגם בזמנינו יודעים, שמאד מאד קשה לאבחן בעולמנו המבולבל, בין צדיק לרשע. ואף לא בין שחור ללבן...

אבל את החלק השני האמור בכתוב, בין עובד אלקים לאשר לא עבדו. אשר על זה נדרש בגמ' (תגינה ט: אינו דומה השונה

פרקו מאה פעמים, לשונה פרקו מאה ואחד פעמים. ולכאורה, האין ניתן יהיה להבחין בין מי שלמד בישיבתו דף גמרא מאה פעמים, לבין מי שלמד מאה ואחד פעמים.

ואמנם אצל הלומדים עצמם ישנו שינוי גדול, כפי שמבאר **כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל** שלא דיברו חז"ל על הצורך לשנות בשינון אחר שינון את הלימוד שכבר למד מאה ואחד פעמים. כי הצורך לשנות את הלימוד, זהו כל החיים, ואין לדבר סוף, כפי שנצטוונו במצות **ושננתם לבניך, שיהיו דברי תורה מחודדין בפין** ... (רש"י פר' ואתחנן, דברים ו, ז. ע"פ קידושין ל.). אלא דברו חז"ל שיהא - עצם הלימוד - לימוד של מאה ואחד פעמים.

כי בלימוד - כאשר זהו "לימוד", בפעם הנוספת ממש כמו בהתחלה, בזה יש חילוק בין לימוד של מאה פעמים לבין לימוד נוסף אחריו של מאה ואחד פעמים. ואולם, מה שכתוב כאן שניתן יהיה לכל העולם לשוב ולראות את השוני הגדול בזה, זהו מאד קשה לנו להבין. אלא מפני שאז יהיה עולם מאד מאד ברור, עולם של חיפוש האמת והימצאותה בתורה הק', בדברי הרמב"ם (הל' מלכים פרק יב). ואכן, אז יהיה ניכר לכל מביט את השוני הרב בין השונה פרקו מאה פעמים, לבין שונה פרקו מאה ואחד פעמים. כפי שמצינו בגמ' (בבא בתרא י:.) כי הא דיוסף בריה דר' יהושע חלש, אינגיד. א"ל אבוה: מאי חזית? א"ל: עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה ותחתונים למעלה. א"ל: עולם ברור ראיתי. ואנן היכי חזיתין? א"ל: כי היכי דחשבינן הכא חשבינן התם, ושמעתי שהיו אומרים, אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. האבא רבי יהושע השיב לו: עולם ברור ראיתי. לא עולם הפוך, כי כאן, בעולמנו, הננו חיים ממש ב'עולם-הפוך', להביט בעליונים ותחתונים כאילו הם עליונים, והם 'באמת' תחתונים...

ואכן היה **כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל** דורש תמיד להביט נכונה, בפרט בני-תורה, שהינם אמונים עלי תורה, והם צריכים לשפוט בכל דבר וענין על פי רוב התלמוד שלמדו, ועלינו תמיד לזכור את מאמרי חכמינו ז"ל על כל מיני אישים ועל כמה וכמה הנהגות שאלו הן בני-העולם-הבא. ועל פיהם ההיווכח באמת ובמציאות העתידה והנצחית, מהו עולם-הב' רור.

קדש

שח הג"ר מנחם צבי ברלין שליט"א אש ישיבת רבינו חיים **עוזר (הגדה מצות הפסח)** הגאון רבי מאיר הלוי סולובייצ'יק זלה"ה בן מרן **הגרי"ז מבריסק** זלה"ה קיבל במתנה לחתונתו גביע כסף מהודר, כאשר נותן המתנה שידע על ההקפדה לברך על כוס המכיל שיעור גדול [השיעור שעליו הקפיד מרן הרב מבריסק היה על כוס המכילה לפחות מאה ושבעים מיליגרם], חיזר אחר הגביע הגדול ביותר שנמצא בחנות התכשיטים. בליל הסדר הסמוך ביקש רבי מאביו שיקדש הוא על הגביע הזה ומרן הרב נענה לו ומזג לעצמו מן היין אל תוך הגביע החדש. אפס, כי בבואו להתחיל את הקידוש שינה מרן הרב את טעמו ואמר: "כל השנים קידשתי על כוס רגילה, ואף השנה לא אשנה ממנהגי ואקדש על כוס רגילה". וכך עשה.

כאמור, מרן הרב נהג להקפיד על כוס המכילה לפחות מאה ושבעים מיליגרם, והנה תיכף במוצאי ה'י"ט הלך רבי מאיר לבדוק כמה מכיל הגביע החדש שקיבל, ולהפתעתו גילה

ליל הסדר

ידיעות בענין קדושת ליל הסדר [מלוקט מכתבי הגאון רבי יהודה אריה הכהן רפפורט שליט"א רב קהילת ברכת יוסף] [א] זה לשון פרקי דרבי אליעזר פל"ב, הגיע ליל יו"ט הפסח, קרא יצחק לעשיו בנו הגדול, ואמר, בני, הלילה הזה העליונים אומרים שירה, הלילה הזה אוצרות טללים נפתחים, היום הזה ברכת טללים וכו' עכ"ל, וכן בדברי רבקה ליעקב שם, וכע"ז בתרגום יונתן בפר' תולדות.

[ב] דרשות חת"ס [עמ' רנ"ה, טור ב'], מדבר שם בענין מש"כ המהרי"ל, שמותר להשתמש במשכונות העכו"ם בליל הסדר, ובשו"ע יו"ד סי' ק"כ ס"ט, דן בדבר טבילת כלים במשכונות של עכו"ם, והעולה מדברי השו"ע, שיש להטביל בלא ברכה, [באין דעתו להשקיען], ע"ש הפרטים ומש"כ הט"ז ס"ק י"א.

והחת"ס מבאר, שמה שהשאילו המצריים כליהם לבני ישראל, היה מטרתם שע"י טומאת העכו"ם שיש על כליהם, [כמבואר בראשונים במס' ע"ז, שטעם טבילת כלים שהם באים מטור מאת עכו"ם לקדושת ישראל], ישפיע על ישראל, והקב"ה עשה שתתבטל הטומאה בתתק"ס של קדושה, וממשיך החת"ס, ננוגע לדברי המהרי"ל ז"ל, לכן בכל ליל פסח, מותר להשתמש במשכונות של עכו"ם, כי אז מכח גודל התלהבות הסיפור יציאת מצרים, לא ישלוט בנו כח הטומאה, אעפ"י שלא נטבלו עכ"ל.

[ג] מאור ושמש כתב, שלכך יום ערב פסח עמוס בטרדות מעשיות, והזמן קצר להכין עצמו וליבו בהכנה רוחנית, כי גם במצרים היתה הגאולה שלא לפי הכנתנו, וכך הוא הסדר בלילה זה לגאלנו דרך דילוג.

[ד] מבואר בתוספתא, וכן נפסק בשו"ע שראוי לעסוק כל הלילה בעניני יציאת מצרים, ועי' בכל בו שם שלכך אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, שתישאר טעם מצה בפיו, ויהא הסיפור כל הלילה על המצה, כפי הדין דבעינן בשעה שמצה ומרור מונחין לפניך, ובהרגשת הטעם שנשאר בפיו מתקיים בשעה שמצה מונח לפניך.

[ה] כתב המהרי"ל סדר ההגדה אות ל"ט, מ"מ עיקר האכילה של זאת הלילה כקרבת פסח, וחשוב הכל אכילה של הקרבן וסעודה אחת היא וכו' עכ"ל, מבואר שכל הסעודה נידונה כאכילת הקרבן פסח ועי"ש הנפ"מ לגבי יושן בתוך הסעודה, שמענו חשיבות אכילת הסעודה דליל הסדר, שו"ר שהביאו המג"א סי' תע"ח סק"ה, וחולק עליו לגבי נרדמו בתוך הסעודה. [ו] כתב המהרי"ל סדר ההגדה אות ד' ז"ל, ומאד חביבה מצות הסדר, דלא אשכחן דהקפידה התורה על תינוקות יותר מבלילה זו, דכתיב והגדת לבנך, אע"ג דגם בהקהל וכו', רק ליתן שכר למביאהו עכ"ל, היינו שכאן התינוקות הם החפצא של המצוה.

[ז] כתב בספר לקט יושר, שאמר לו רבו התרוה"ד, שכשמגיע לווהיא שעמדה, מכסה המצות ונוטל הכוס וכו', ויש בזה סוד גדול, ויכוון למה שאמר הרוקח בכוונת ענין זה עכ"ד, מבואר שמועיל כוונה כה"ג, שאף שהעושה אינו יודע, אבל מכוון על דעת אותו אחד שיודע ומהני לו.

[ח] בספר ח"י הגאון רבי אליהו גוטמכר, [תלמיד הרע"א], עה"ת

היום הזה אשר יצאתם ממצרים כמו שנאמר זכור את יום השבת ומנין שביליל ט"ו תלמוד לומר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך וכו' עכ"ל. ובפרשת בא נ"ג ג' כתוב זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים וגו' מצות יאכל וגו' ולא יראה לך חמץ וגו' והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים וגו' משמע דמצות סיפור יציאת מצרים הוא צורת קיום מצות מצה וה"ה שאר מצוות הלילה דהיינו שאוכלים מצה בהידור ע"י שמספרים ביציאת מצרים ומספרים ביציאת מצרים בהידור ע"י שאוכלים מצה וכדכתיב זכור את היום הזה דלהרמב"ם ילפינן מכאן מצות הסיפור ועל זה מסיים הפסוק שבעת ימים תאכל מצות וגו' והגדת לבנך מבואר שצורת קיום מצות סיפור יציאת מצרים הוא בשעת אכילת המצה.

והנה בשו"ע סי' תע"ב סעיף א' כתב מצוה למהר לאכול בשביל התינוקות שלא יישנו וביאר במ"ב נבשעה"צ שם ס"ק ב' וז"ל דשפיר יש למהר ולהגיע לידי מוציא מצה כדי שישאלו התינוקות למה אוכלין מצה וכשהן מסובין דוקא ולמה אוכלין מרור וענין הטיבול בחרוסת ואע"ג דבסדר ההגדה תיקנו מה נשתנה בתחלת ההגדה אין בכך כלום דעיקר השאלה והתמיהה של התינוק הוא בשעה שרואה המעשה בעיניו וצ"ע עכ"ל מבואר מזה דמצות סיפור הוא צורת קיום מצות הלילה וכן"ל ולפי"ז אתי שפיר מה דאיתא בתוספתא ונפסק בשו"ע סי' תפ"א סעיף א' שחייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים ולספר בנסים ובנפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו עד שתחטפנו שינה ולכאורה קשה מה שייך הלכות הפסח למצות סיפור יציאת מצרים ולפי מה שנתבאר אתי שפיר שהלכות הפסח הוא בכלל חיוב עסק הלילה דכמו דענין הסיפור הוא בצורת קיום מצוות הלילה הכי נמי על הלכותיו שלימוד הלכות הפסח מביא ומרומם את האדם למה שהתורה אמרה על ההלכות הללו שהוא יציאת מצרים והרי הוא מרגיש כאילו הוא יצא ממצרים מה שלולי קיום מצוות אלו הוא לא היה מגיע לזה וכמו שנתבאר לעיל הנה במצוות רבות נאמר שהם זכר ליציאת מצרים כמו רבית מאכלות אסורות ועוד ומסתברא שהלכות הפסח שיש לעסוק בהם בליל הסדר הם דוקא מצות השייכים לפסח כמו קרבן פסח הלכות מצה אבל לא הלכות רבית או שבת שגם הם זכר ליציאת מצרים והלכות חמץ אפשר דכיון שיש לו שייכות עם הלכות מצה מיקרי שפיר הלכות הפסח לענין זה

פסח חג הרחמים

כתב הגאון רבי יהודה אריה רפפורט שליט"א רב קהילת ברכת יוסף: בפר' בא עה"פ פר' י"ב פס' י"ג: ופסחתי עליכם, מפרש רש"י בפי' הראשון, וחמלתי, וכן הוא בת"א ותר"ג יונ' כאן ובכל מקום שמוזכר לשון פסיחה, שתרגומו **וחס**, לשון רחמים. והביא רש"י ראיה מהכתוב בישעיה [פל"א פ"ה] **פסחו והמליט**, ויל"פ שכשם ששם הרחמים הביאו לידה, כך כאן הרחמים הביאו לידת עם ישראל, וכמו שמצינו בנביא יחזקאל, שמתאר כל יציאת מצרים בכל הפעולות הנעשות לילודת ולולד, ולהאמור, היינו סוג רחמים הגורמים ומביאים לידה. ולפי"ז השם **"חג הפסח"**, מתפרש חג הרחמים, וכן **קרבן פסח**, קרבן הרחמים, היינו ימים שבהם מאיר רחמי ה' עלינו, וכן כח הקרבן לפעול הרחמים עלינו, וכידוע מהקדמו' [מהר"ל] ששמו של כל דבר הוא מהותו ועיקרו.

פר' בא, שואל שאלה עצומה, מדוע גזרה אסתר המלכה תענית ג' ימים, וביטלה את כל ישראל מלאכול מצה בליל הסדר, והרי לא היתה הסכנה באותם ימים, שהגזירה היתה אמורה להיות בשנה שלאחריה בחודש אדר, ותיירץ שכיוון שגזירת המן נחתמה בטבעת המלך, מלכו של עולם כידוע, וגזירה כזאת אינה יכולה להתבטל בדרך הרגילה, והיתה חייבת להשתמש בכל הלילה הקדוש דליל הסדר.

וז"ל שם, הלילות האלה [לשון רבים, כנר' כוונתו לשתי הלילות של פסח כולל יו"ט שני של גליות], מסוגלים להפציר בתפילה יותר מיוה"כ וכו', ותדעו ג"כ הוא הלילה הזה שימורים לה' לכל בני' לדורותם, כי תכתוב זאת ג"כ לדור האחרון, וכל הדורות הבאים יפעלו בליל זה כרצונם, אף נגד המזל והטבע עכ"ל יותר מיו"כ, כי יו"כ התפילה מועילה עד החתימה, שזה הרי ענינה של תפילת נעילה בסוף היום, אבל בליל הסדר מועילה התפילה אף לאחר החתימה, כ"נ כוונת דבריו.

ט] כתב החת"ס [דרשות ח"ב מ/רנ"ב], מובטחים אנחנו אפילו בגלות וכו', בשעה שאנו יושבים לספר יציאת מצרים לבנינו להשריש בליבותם יראת ה' וכו' אזי שפע אלוקי עלינו כמו ביציאת מצרים עכ"ל.

ליל-הסדר, הכרה עצמית בנפלאות

מצינו (שופטים ו, יב-יד) אצל גדעון, שהתגלה מלאך ה' (- זה פנחס) אליו, ואמר לו: **ה' עמך גבור החיל**. ותיכף ומיד שאלו גדעון על אתר, אמור נא לי: **בי ה' ויש ה' אתנו**. יען, כי הנני מכיר ויודע, שהינך מתגלה לפני מאת-ה'. אם כן השב נא לי תשובה, **למה נמצאתנו כל זאת** (כל המלחמות)?

הרי אמש היה ליל-הסדר, ואבא (יואש, שהיה מלך-ישראל ועובד לעבודה-זרה) הקרני את ההלל, ושמעתי שהיה אומר, **בצאת ישראל ממצרים**. ואם כן, **איה כל נפלאותיו אשר ספרו לנו אבותינו לאמר הלא ממצרים העלנו ה' ועתה נטשנו ה' ויתננו בכף מדין ?** ואם צדיקים היו אבותינו, יעשה לנו בזכותם. ואם רשעים היו, כשם שעשה להם נפלאותיו חנם, כן יעשה לנו, ואיה כל נפלאותיו !?

ומבאר **כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל**, שסיפור יציאת מצרים ששמע גדעון בליל הסדר, מאת יואש אביו, היה נכנס ממש - אל תוך איבריו של גדעון.

לכן, מיד כאשר הוא שמע על...התקוה ועל ישועת-ה' העתידה לבוא אליהם מידי מדין. מיד הוא התעורר ודרש במפגיע, - **איה כל הנפלאות הללו**, שבודאי חייבים המה להמשיך ולהתממש, גם עמנו.

נפלאות-ה', הם אינם הנהגה חד-פעמית, או ח"ו מקרית. אלא יש "שייכות" של האדם הזוכה להן או לשמוע אודותם, עם עצם גילוי הנפלאות. כנאמר (תהילים קו, ז) **אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך לא זכרו את רב חסדיך וימרו על ים בים סוף**. כלומר, הם נתבעו על שהם לא 'השכילו' להיות חכמים יותר גדולים, מאז התראותם עם נפלאות ה', אשר בהכרח היה עליהם 'להתחכם' מכחם, והאיך הם הגיעו למצב, אשר הדבר הראשוני לזה, הוא, ההיפך מן ההשכלה והחכמה, מצב בו הם 'ממרים' על ים-סוף.

בענין סיפור יצ"מ

העיר מרן פסק הדור הגר"נ קרליץ זצ"ל כתב הרמב"ם הל' חו"מ פ"ז הל' א' מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל ט"ו בניסן שנאמר זכור את

הדברים, ישיב האדם את עצמו, להעפיל למעלות גבוהות ונגבבות שבשורש מצות זכירת יציאת מצרים. כי הרי ראשית עשרת-הדברות, היה הדיבר, **אנכי ה' אלוהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים.**

ולשון זו מצינו נאמר (דברי הימים א, טז, לה): 'הושיענו ה' אלוהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהילתך'. והפירוש הוא, שבכך שניגאל, נודה לשמך, ואף אנו בעצמנו 'נשתבח' בתהלת-ה'.

וזוהי המטרה, ראשית - להודות לה'.

ושנית - אנו בעצמנו נשתבח בתהילתך.

ובזה אמר **כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל** עוד, שעל כן קבעו חז"ל בלשון המשנה (פסחים טז:): את גדר מצוה זו בלשון, **'חייב אדם לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים.**

וממה שאמר התנא בלשון 'חייב' ולא אמר רק בלשון 'מצוה' לראות את עצמו, נדע להשכיל את משקלה-של-המצוה. שאכן, בכח-האדם אצור היכולת להיות במצב שכאילו "הוא" עצמו יצא ממצרים, כמובן, כאשר בפנימיותו ייצא משעבודו להרע, עד שיעשה פעולות-טובות מן ההכרח, כבן-חורין המשוחרר משעבודו, שהרי לא יתכן שיחייבוהו חז"ל ב"חיוב" כאשר אין בידו היכולת לקיימה. ואמנם, לא יוכל האדם להימלט מזה הענין שהוא חייב בו, ועל כן זהו חובתו ממש.

אמר ר' אלעזר בן עזריה וכו' ברוך המקום - ברוך הוא ברוך שנתן תורה לעמו ישראל

אמר הרבי ר' יונהנן איבשיץ זיע"א סמיכות הדברים הללו ונ"ל דיש שני דיעות על מה שישראל לא היו במצרים רק ר"י שנים והלא היו ראויים להיות ת' שנים כמו שנאמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים. טעם אחד איתא בספרים שהמלאכים השלימו הגליות ו"א שהלילות השלימו שהמצרים עבדו בישראל בלילות.

ואיתא במדרש בשעה שעלה משה רבינו לרקיע לקבל התורה אמרו מלאכי השרת להקב"ה תנה הודך על השמים אמר הקב"ה החזיר להם תשובה אמר להם תורה מה כתיב בה אשר הוצאתיך מארץ מצרים כלום למצרים ירדתם א"כ לפ"ז לא היו המלאכים במצרים וא"כ אמאי לא היו ישראל במצרים ת' שנה. צ"ל לילות השלימו א"כ לפ"ז מזכירים יציאת מצרים בלילות וע"י זה שמזכירין יציאת מצרים בלילות היה יכול משה לקבל את התורה ושפיר הסמיכות - כל ימי חיך הלילות ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ודו"ק:

(מדרש יהונתן)

סיפור יציאת מצרים - יסוד בתורה

ברוך המקום ברוך הוא כנגד ארבעה בנים דברה תורה. הענין שפתח בעל ההגדה והקדים ענין זה באמרו, ברוך המקום ברוך הוא. וכן אמר, ברוך שנתן תורה לעמו ישראל.

יש לומר, דהרי תכלית מצוה זו דסיפור יציאת מצרים הוא - להביא את האדם להשגה ולדרגה גבוהה בתורה הקדושה. כפי שבני ישראל כאשר יצאו ממצרים, עלו על הדרך שהביאתם עד לידי קבלת-התורה הק', כנאמר (פר' שמות, שמות ג, יב) וזה לך האות... תעבדון את האלוקים מול ההר ההוא.

כל היציאה מצרים שנעשתה על ידי משה רבנו, זהו לא נועד לשום מטרה תכליתית. אלא זהו רק 'אות' וזהו רק 'סימן', אל המטרה התכליתית, שהיא, עבודת האלוקים בקבלת-התורה. וכמו כן אצלנו, אותו סיפור והגדת היציאה ממצרים, שעליה

ולהאמור היינו סוג רחמים, שבכוחם לפעול לידה וברירה מחודשת, מעתה שמענו הארה במהותו של יום הפסח.

כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך לפסח וכו'

אמר הרבי ר' יונתן איבשיץ זיע"א להבין המשך הדברים נראה עפ"מ דאיתא בש"ס קרבן פסח אינו נאכל אלא על השובע משום דכתיב ועצם לא תשברו בו ואם יאכל לתיאבון חיישין שמא ישבור בו עצם. ומקשינן התינח בזמן שביהמ"ק קיים אבל עכשיו שהאפיקומן הוא במקום פסח מא"ל ומשני מהרה יבנה בהמ"ק ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו אפיקומן במקום פסח לתיאבון אף עכשיו נאכל הפסח ג"כ לתיאבון וכו' ולכך אפילו אפיקומן אינו נאכל אלא על השובע.

והשתא מובן היטב התקשרות המאמרים כל דכפין ייתי ויאכל תחילה לשובע ואח"כ כל דצריך ייתי ויפסח מטעם דעצם לא תשברו בו כנ"ל וכדי שלא תקשה התינח בזמן שביהמ"ק קיים אבל עכשיו מא"ל לכך בא המסדר הגדה כמתרץ ואמר השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישאל ושפיר חיישין כנ"ל והבן: (דברי יהונתן, מדרש יהונתן).

ואפילו כולנו חכמים וכו' כולנו יודעים את התורה מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח.

כעין דין זה מצינו גם במצוות הקהל, ברמב"ם (פ"ג מהל' חגיגה ה"ו) שכתב, אפילו חכמים גדולים שיודעים כל התורה כולה חייבין לשמוע בכוונה גדולה יתירה. הנה גם בדין זה כתב הרמב"ם שישנו חידוש שאפילו חכמים גדולים היודעים כבר את התורה כולה, שהם אינם פטורים מלקיים את מצוות הקהל.

ואמר לי **כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל** בענין זה, דהסלקא דעתא היה, שיהיו אלו החכמים, כמו גם אלו שהינם יודעים כבר את התורה כולה, פטורין מזאת המצוה. כי הרי עיקר קיום זאת המצוה, הלא זהו לכאורה ב'זכירה' בעלמא, ולכן האיש שהוא חכם, איננו צריך לחזור ולשנות את מה שאינו אלא ע"י זכירה גרידא.

וזהו שמחדש בעל ההגדה שהחיוב בזה הוא 'לספר' את ההגדה, ועל כן אמר בעל ההגדה עוד שנחשב סיפור ההגדה כמו 'לימוד-תורה', שיש במצוה זו 'חובת-לימוד', לבד מעצם הסיפור שזהו יותר מאשר "זכירה", ואף החכם היודע כבר בזכרונו את כל התורה, עדיין מצוה עליו לשוב וללמוד עוד כהנה וכהנה.

ועוד הוסיף ואמר, שכמו כן תהא מצוה זאת חיוב תמידי, לפי שיש בה לימוד-תורה.

טעמו וראו

וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח.

במה שאמר בעל ההגדה בלשונו, **הרי זה משובח. מבאר כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל** ביאור אחד על דרך הפשט, שרוב העסק בזאת המצוה, משבח את ההבנה העמוקה להשגת שורשה של זאת המצוה.

עוד הוא מבאר ביאור נוסף, על דרך הלימוד המוסרי, שעל ידי אריכות הסיפור 'ישיב' האדם את עצמו.

כענין שאמרו חז"ל (מכות כג): רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה עליהם תורה ומצוות. וביאור תיבת, 'לזכות'. הוא לשון 'זך', כפי הכתוב במדרש (ויקרא רבה יג, ג) לא ניתנה תורה, אלא 'לצרף' בהן את הבריות.

כן גם בקיום מצוה זו, שדוקא על ידי אריכות סיפור אלו

ה"שרף" וכוד'. וכמו"כ לאחר שילפינן שגם השרף התמעט, אכתי הו"א שה"שליח" לא התמעט.

אלא דכמובן, זה גופא צ"ע, אמאי ס"ד להבדיל בין סוגי משרתי עליון, מאחר שכולהו כהדדי נינהו שאינם בכלל "אני ולא" וגו'. וביותר צ"ע, מה שפירשו באחרונה "אני ד' ולא אחר". מה זה בא למעט. מאי ס"ד שיתכן קיום של "אני" שלא יהיה "ולא אחר".

[ואולי הכוונה היא, לא למעט את העשייה על ידי "אחר", שזאת כבר, כאמור, ילפינן בלפחות קודמות, אלא למידות שדרכם בא דינו של הקב"ה. ובאה הילפותא לגלות, שיציאת מצרים, המכות והשפטים, באו במידת ה"רחמים", לא במידת הדין.

אלא דלכאורה, זה צע"ג, שהלא הכא איירינן בשפטים שעשה הקב"ה בפרעה, במצרים ובאלהיהם, וכלום נעשו אלו במידת הרחמים, ולא במידת הדין. מדוע יזכו רשעים אלו במידת הרחמים].

הנה מתוך כך, שכל הילפותות האלה של "אני ולא" וגו', נכללים המה במה שנאמר בוידוי ביכורים "ויוציאנו ד' אלקינו" וגו', מזה יש ללמוד, שכל מש"נ בגדלות ובמיוחדות ה"אני ולא מלאך, ולא שרף, ולא" וגו', אינו מצד עצם המכות והעונשים שנעשו במצרים, אלא ב"ויוציאנו", היינו ה"יציאת מצרים" שבדבר.

ולמדנו מכאן שני דברים. שהמכות והעונשים, האותות והמופתים, לא היו רק מכשירים, או גורמים, או מניעים את יציאת מצרים, אלא שהם הם היציאת מצרים עצמה. כלומר שמעשה ה"יציאת מצרים", נעשה בפועל במעשי המכות האותות והמופתים. ולכן, ה"ועברתי" "והכיתי" "ועשיתי", הם הם ה"ויוציאנו" ד' אלקינו ממצרים.

עוד למדנו מכאן, שיציאת מצרים לא תתכן ללא ה"ויוציאנו". היינו "אני ולא מלאך ולא שרף ולא שליח ולא אחר".

ומובן היטב, שזאת היא בשורת ה"ויוציאנו". כלומר, על ידי "אני ולא אחר", הבא לידי ביטוי ב"ויוציאנו", מתבצעת ומוצלחת "יציאת מצרים".

*

נבין, שיציאת מצרים, אינה רק היציאה מן הטריטוריה של מצרים. אף זו אינה רק זאת המסירה את עול מצרים. כל אלו, ודאי אין ערוך לתשועה שבהם, להצלה משיעבוד מצרים. אך אין אלו "יציאת מצרים" על מלוא ועומק משמעותה. צריך להבין, כי כשם שגלות מצרים, היתה חלות של גלות ושיעבוד בגופם ובנפשם של בני ישראל, כך יציאת מצרים, היא חלות מחודשת של "ארבע לשונות של גאולה", החלים בגופם בנפשם ובמהותם של ישראל.

צריך להבין, ש"יציאת מצרים" פירושה שינוי מהותי ממציות של "הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה" לבני ק-ל חי. מטמיעה וטביעה בתחתית המ"ט שערי טומאה, להזדככות עילאית של עם השם. ממציות העדרותית של חידלון ובני חלוף, לחירות עולם של נצח ואין סוף.

יציאת מצרים, היא איפוא, לא רק הסרת העול הנורא, שחרור מן הגלות, המתת המצרים וסילוקם מעלינו.

יציאת מצרים, היא יציקת אלוקות, נסיכת קדושה. בניית מהות חדשה, אשר נוצרה מחדש, והתוותה ב"יציאת מצרים".

"מצרים", היא מושג. "מצרים" מבטאת את תחתית שפל

חייבים אנו לראות את עצמנו, בכל דור ודור, כאילו אנו יצאנו ממצרים. זהו גם כן רק שיהא ברור לנו האות והסימן, להגעה אל המטרה והתכלית, אל התורה הק'. והרי המטרה, שזהו התורה הק', היא 'כבר' ניתנה לנו בהר-סיני. ואם כן, הננו מגלים בעצמנו את האות והסימן, בכך שהננו מגיעים ומקבלים את התורה - מיד, בלילה הזה.

ליל-הסדר, זהו זמן ההגעה עם האות שיקבע בקרבנו, ביסוד המביא אל בנינו בנו, שזהו קבלת-התורה - אצלנו ! אף כי הזמן בו מתחדשת הקבלה-הישנה, משנה לשנה, זהו בחג השבועות. אבל במה הננו מקבלים על עצמנו את עבודת-ה' בקבלת-התורה הק', זהו בחדשנו בקרבנו את האות והמופת המגיעים אל המטרה התכליתית, וזהו עתה, בליל הסדר.

לכן היה **כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל** אומר, שמיד אחרי הסדר, חובה לשבת וללמוד... וכה אמר בלשונו: וי מכען זאך גיט שלאפען נאך ד-סידר... ?! ואף הוא עצמו, היה מגיע בסיום עריכת הסדר, ללמוד בישיבה, מוקדם מהרגיל אף אצלו בכל לילות השנה.

ועל כך שיבח בעל ההגדה ביחוד את המצוה הזו, שאמנם כל התורה נתונה למקיימה, אבל בזו יש יכולת להגיע אל מצב ואל מעמד ומדרגה אשר ממנה יעפילו עד לידי קבלת-התורה. ולכן יש בה חיוב נפרד של 'חינוך' מכפי שיש בכ"מ, דהיינו חיוב המביא למצב המביא אל עוד מצב רם ונישא עוד יותר. ולכן כולל חיוב החינוך הן אל זה הענין המיוחד של מצות סיפור יציאת מצרים, והן מצד מצות התלמוד-תורה שזה מביא.

המאבק נגד המצרות, לא נגד המצרים

ויצאנו ה' מצרים לא ע"י מלאך

האיר מרן הג"ר רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א ראש ישיבת עטרת ישראל: לכאורה, לאחר שכתב בעל ההגדה שה"ויוציאנו" היה "ביד חזקה", "באותות ובמופתים", על כרחך שהחידוש במה שנאמר "לא על ידי מלאך ולא על ידי וגו' אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו", הכוונה היא, ש"מעשי" האותות והמופתים, נעשו, כביכול, על ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו, לא על ידי מלאכיו או שלוחיו.

והילפותא היא, מכך שנאמר "ועברתי" "והכיתי" וכו', דבביטוי זה קיימת הדגשה של אני ולא וגו'.

אך האם מותר להבין, מה לי נפקא מינה איך הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים, אם עשה זאת הקב"ה כדרכו ע"י משרתיו ושלוחיו, או שהעשייה עצמה, אף היא היתה ע"י הרבש"ע, הלא סוכ"ס, הבורא עולם הוא שהוציאנו ממצרים, מה נוסף לן ע"י ה"אני ולא" וכו' וכו'.

גם עצם הדרשות צ"ע, שכן אעפ"י דמפירש"י לכאורה נראה שרק ילפותא אחת היא, של "אני ד' ולא שליח", אבל מדברי חז"ל המובאים בדברי בעל ההגדה נראה, דבעינן ילפותא לכל אחד מן הביטויים, כמו "ועברתי" - אני ולא וגו' "והכיתי" - אני ולא וגו', וצ"ע, דלכאורה הוי משמע, דהו"א שרק ה"ועברתי" היה "אני ולא" וגו', ואילו ה"והכיתי" [אילולי הדרשה המיוחדת מלשון זו] היה ללא ה"אני ולא" וגו'. וצ"ע מה איכא ב"ועברתי" שיהא רק "אני ולא" וגו', שאין בשאר דברים המנויין שם.

וצריך לומר, דאמנם מאי דבעינן לילפותא מיוחדת לכל חד וחד, אינו דס"ד דרך ה"ועברתי" הוא ב"אני ולא" וגו', דודאי כשנאמר בחד מינייהו "אני ולא" וגו', הוי זאת ילפותא על כולה. אלא דס"ד, שרק ה"מלאך" הוא שהתמעט בכולהו, לא

המדרגה. "יציאת מצרים" היא מושג המביא שלימות של "אתה בחרתנו", של "רוממתנו מכל הלשונות", של "וקדשתנו במצוותיך", עד לשיאים של "שמך הגדול והקדוש עלינו קראת".

כל זה לא יתכן, פשוט לא ייתכן, אלא על ידי "ויוציאנו, על ידי "אני ולא מלאך ולא שרף ולא שליח ולא אחר" אלא על ידי "הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו". ומבלי "להבין" או "להשיג", נראה, כי מעשה יציאת המצרים, נעשה גם על ידי "כבודו" וגם על ידי "ובעצמו". האין זה נפלא ומרומם!

*

זהו איפוא סוד ה"גדולה" של ה"ויוציאנו". "כמו שנאמר", אני ולא מלאך אני ולא שרף אני ולא שליח אני ד' ולא אחר. כי רק כך ניתן להבין, ורק בכך קיימת ערכות ובטחון מלא, במלא המשמעות הכלולה במושג הכביר, המקיף והאלקי, הקרוי "יציאת מצרים".

*

אך מה שכתבנו כדבר מוכרח, שהאותות, המופתים והמכות, שנעשו על ידי ה"אני ולא" וגו', לא היו רק בגדר גורמים או מכשירים וכדו', אלא שהם המה מעשה היציאת מצרים. שדרך מעשים אלה, התקיים ה"ויוציאנו" ד' אלקינו.

גם אם זה מוכרח, אבל אולי יתכן גם להשיג את המהלך. שהלא ודאי אין רגילים לחשוב כן. איך בכל זאת מבינים זאת. וצע"ג. ויתכן אולי להסביר, על פי מה שנראה כדבר ברור, ש"יציאת מצרים" אינה רק יציאה ממצרים, אלא יציאה מן ה"מצריות". כך, שעד כמה שנוגע הדבר ל"יציאת מצרים", לא היכו רק במצרים, אלא היכו את ה"מצריות". כך, שעד כמה שנוגע הדבר ל"יציאת מצרים" מן ה"מצריות", הלא היא הבחינה ההשקפתית-רוחנית, אין ספק שזו כבר התחילה בפועל ממש, מן המכה הראשונה, או אפילו מן ההתראה הראשונה.

טלו, דרך משל, את יחודיותם של בני ישראל. כלום יש לך, לא רק מבליט, אלא מייחד בפועל ממש, את כלל ישראל, יותר מאשר מכות מצרים. ובכל מכה הנוחת על מצרים, מגביהה מבלטת ומייחדת, קומתם הרוממה של ישראל. שהרי לעומת מכות מצרים, המתווים סבל בל יתואר, השפלה והתעללות, מזדקרת לעין כל יחודיותם של ישראל. "ולבני ישראל היה אור במושבותם..." "וממקנה ישראל לא מת אף אחד..."

ובהתראות: "והבדלתי", "ושמתי פדות", ועוד ועוד בכל מכה ומכה.

צא ולמד, מה בעצם הוכה יותר, ה"מצרי" או "מצריותו". מה יש לך מנטליות ואידיאה מובסות יותר, מאשר ה"התעללתי במצרים".

מעולם חפצתי להבין, מהו המיוחד, ומה פשר ה"התעללתי"? כלום רק סבל ובזיון של נלעג יש כאן, כלום מכה של לעג וקלס היא, וזו תכליתה.

לא כן! אלא הבלטה מיוחדת יש כאן, של מטרת המטרות. לא אל ה"מצרים" מופנים פני הדברים, אלא אל ה"מצריות", להשפלתה, להלעיגה ולבטלה!

ולעומת זאת, לרומם ולקלס, לזקר, להבליט ולהכריז על האמת והצדק שביהדות, על ההתמזגות של הבורא בריאה וישראל, של שמים וארץ וק-ל עליון.

היש לך יציאת מצרים גדולה מזאת. היש לך ניתוק גדול מזה. או היש לך זכות תום וטוהר של יהדות, לעומת עיפוש וכחש

וכזב של מצריות.

היש לך יציאת מצרים גדולה מזאת?!

וכשהגיעה שעת "מכת בכורות", הלא היא שעת המפלה השיאנית של הכזב והתועבה של מצרים ומצריות, של אשליה ופורעניות, או אז הושתתה והתייסדה האמת הנצחית של בורא עולם ויהדות.

או אז הושתתה והתייסדה, לעד ולנצח, נצחיותם, אמיתותם ומהותם של ישראל. היש לך יציאת מצרים גדולה מזאת? היש לך "ויוציאנו ד' אלקינו" גדול מזה, על כל המשמעויות רבות ההיקף והתנופה שב"אני ולא מלאך ולא שרף ולא שליח" כלום אינך מרגיש בן אדם, כי העפלת לחזות, לפחות מרחוק, בתחומי רבדיה של תעצומות יציאת מצרים.

*

מה נענה אנן קרוצי חומר מוגבלי השגה. אין לנו מושג והבנה בתחומי האין סוף והנצח. אבל תורת השם, זו שבכתב ופירושה ש"בעל פה", הלא ודאי שעל ידי פירושה ודרשותיה, על פי המידות שהתורה נדרשת בהם, מעפילים גם לכדי השגה והבנה גם בתחומי הנצח והאין סוף שמחוץ לגדרות המגבילות של יצורי אנוש.

היא היא הדרך בה זכו רבותינו ז"ל לגילויים ודרגות מתחומי שמים, נצח ואין סוף. הם המה, ודאי התגלו לפניהם גם הבדלי דרגותיהם של משרתי עליון, בתחומי שמים, נצח ואין סוף.

אנו, במקומנו נעמודה, משתאים לעומת השגותיהם של חז"ל בתעצומות מרחבי הנצח והאין סוף של הקדוש ברוך הוא, תורת ד' יתברך, ותעצומות המהפך והיצירה, אשר חוללה "יציאת מצרים".

*

ואולי זהו עומק הפשט במה שנאמר בתשובת "עבדים היינו" "ואילו לא הוציאנו הקב"ה ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים". וכבר שאלו, כלום לא יתכן שחרור, או איזו פדיות אחרת לשיעבודנו שהיה למצרים.

אך מהמבואר, הכוונה היא, לא לשיעבוד החומרי לפרעה ולמצרים, אלא לשיעבוד הרוחני. כלומר, למהות המצרית שהיינו שקועים בה, והיא - ה"מצריות" הזאת - שקועה במהותנו. שעל מהות זאת נאמר ה"ויוציאנו" ד' אלקינו, כפי שהתבאר, שיציאת מצרים היוותה יצירת מהות חדשה של "גוי מקרב גוי" מהות של עם בחירו "מרומם" ומקודש.

על זה אמרנו, ש"אילו לא הוציאנו הקב"ה ממצרים" - היינו, דיוק במילים "הקדוש ברוך הוא", כלומר אילולי ה"אני ולא" וגו', שרק ב"בכבודו ובעצמו" יתכן ליצור את הנצחיות והאין סוף המיוחדים בכלל ישראל - רק משום כן, אנו בני חורין גאולים ומשוחררים.

אבל אילו לא כן, הרי אנו ובנינו ובני בנינו עדיין משועבדים לפרעה היות ולמצריות במצרים. ברוך השם אשר גאלנו ושחררנו להיותנו עם בחירו.

כנגד ארבעה בנים דברה תורה

האיר מן הג"ר רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א ראש ישיבת עטרת ישראל: כמה הדגשות במשפט זה.

כל הארבעה, "בנים" הם. התייחס אליהם כבנים. גם ה"רשע", "בן" הוא. עם בנים, אין מתנצחים. בנים מכוונים, בנים מיישרים, בנים מיידיעים, בנים מלמדים. בנים אין "מנצחים"! גם אם השואל זר הוא, תמיד יהיה בעיניך "בן". התייחס אליו

חוץ? ממך, בני היקר. אתה, נשאר במצרים, משועבד ומכוסה בטיט של קירות פיתום ורעמסס.
כן. כך בדיוק, בן יקר!
השמעת אבא? השמעת בן?
אם "השמעת" - אבא, שמעת - בן.
אבא! הרווחת בן. נולד מחדש!
זו היא הדרך. זו היא ההצעה.

*

וכלום אין מה שטמון בעמקי יסוד הדברים, שורש ההנהגה עם ה"תם" וה"שאינו יודע לשאול"
כי מה מבקשים ומה מציעים לנו? "את פתח לו" מהי הכוונה, אם לא לפתוח את סתימות התעניינותו. להפוך אותו ל"מתעניין", לחודר, למבקש פשר.
ואז, אז כשהוא כבר מתעניין ומחפש ומבקש פשר ההתעניינות, תסביר, תכוון, תיידע, תחדיר בו ותחכימו, עד כי יהפוך להיות "חכם".

*

עיקר היסוד הוא, שכל אדם מישראל, כלפי כל בן מישראל, אף כלפי עצמו, צריך לשוות מול עיניו את ארבע החלוקות הקיימות בבני אדם. להכירן, לחקורן, להגיע אל פשרן, לשמוע את שאלתן.

כבר אמרו בשם מרן הגה"צ רבי לייב חסמן זללה"ה, כי בכל אדם קיימים ארבעת הבנים רגע הוא חכם, רגע אחר הוא רשע, רגע שלישי הוא תם, ורגע שלאחריו הוא שאינו יודע לשאול.
עלינו לחדור אל כל ה"שואלים" לעמול על טיב ה"משיבים". להיות כנים, להיות דואגים, להיות אמיתיים. להיות האמת מבצבצת ומתפרצת מתוכיותנו, מכסה את האחרים. מובטח לנו, כי בהתנהגותנו זאת, כל בנינו יהיו יראי השם, שלמים בדעתם ומתוקנים במדותיהם.
זוהי סגולת סיפור יציאת מצרים.

"כנגד ארבעה בנים דברה תורה".

אשר צוה ד' אלקינו אתכם

הקשו רבים, מה בין "לכם" שבאמירת הרשע, לבין "אתכם" של החכם, מדוע המובן של "לכם", מתפרש "לכם ולא לו", ואילו "אתכם", אינו מתפרש כן. מדוע לא נאמר ש"אשר צוה ד' אלוקינו אתכם", הוא בכלל "הוציא עצמו מן הכלל", כשם ש"מה העבודה הזאת לכם", מצביעה על כך.

מה בין שאלת ה"חכם", הכוללת את "אשר צוה ד' אלקינו אתכם", לבין שאלת הרשע "מה העבודה הזאת לכם".

הרבה תירוצים נאמרו, הרבה הבחנות. ה"חכם" כלל את עצמו יחד עם הנשאל, תחת ה"אשר צוה ד' אלקינו", בעוד שה"רשע" פרש לגמרי מן הכלל, לא התיר שום היכללות בכלל. ה"חכם" מזכיר את האלקים, ומכריז כי הוא גם אלקיו שלו. הרשע, אין שום זכר לאלקים על דל שפתיו.

החכם, מזכיר עדות, חוקים ומשפטים. הרשע אין לו עם כל אלו ולא כלום. אין לו לא "עדות" ולא "חוקים" ולא "משפטים".

מה שיש לו לפני מראה עיניו, אינו אלא "עבודה".

*

דומה שפרט לכל אלו, ישנם שני הבדלים נוספים, המוכיחים את חכמתו של החכם מול רשעותו של הרשע, והמוכיחים את פרישותו מן הכלל של הרשע, לעומת צמידותו אל הכלל של החכם.

כבן. השיבהו כבן. ידעהו וחכמהו כ"בן". דרוש טובתו כ"בן".
"ושננתם לבניך, אלו התלמידים!"
ארבע קטגוריות הן. כל מי שיעמוד לפניך, יהיה שיך לאחת מן הקטגוריות הללו. קטגוריה נוספת, אין!
גם כאשר "תשאל" את עצמך, בדוק היטב לאיזו קטגוריה הנך שיך.

איך תקבע את השייכות הקטגורית? על ידי ה"מה הוא אומר". שמע היטב. חדור אל תוכן השאלה. בחן את צורתה. או אז תדע אל נכון, למי מן הארבעה משתיך השואל.

תשובה שאינה מותאמת לשייכות הקטגורית, לא תתקבל! ומה שיותר חשוב: תשובה המותאמת, לבטח תתקבל, תיקלט, תיידע, תכוון, תועיל, תלמדו תחכים.

לאחר מכן, למד היטב את התשובה. חדור אל תוכנה, נתח את הכלול בה. כשהיא ברורה לך - נסוך אותה אל תוך גביעך האישי, נסוך ונסוך. עד שיגלוש אל עבר תוכיותם של שואליך. ישקם וירום.

והלא לא כל הארבעה "שואלים". ודאי לא מבקשים. הלא ביניהם גם "שאינו יודע לשאול".

ומה נאמר ל"רשע", הלא זה לא רק שאינו שואל, הלא אטום הוא, לאן יגלוש היין כשכליו מחוררים... או סתומים!
הסכת ושמע.

כלום יעלה על דעתך, שמטרת ה"הקהה את שיניו", היא לגרום לו כאב שיניים וכלום יעלה על דעתך, שמטרת "אילו היה שם לא היה נגאל" באה לעקוץ, להצליף. זהו מה שרוצים, שיצא ה"אומר" הזה מוכה, נעקץ ומוצלף? היעלה על הדעת? מה תועלת יש בכך?

כך נוהגים בבן? והלא "בנים" עומדים לפניך!! "כי יאמרו אליכם בניכם"? היתכן? בין תבין, אבא! כל מה שמציעים לך בפסוקי תורתנו הקדושה, הוא אך ורק להיטיב עמך ועם בניך. ליישרם, להעמידם על מכונם. להיטיבם וליישר אורחותיהם. לרפא מומם הנפשי. להחזיק ולסלק דבשת עקומות מחשבתם, ועיקר העיקרים: לתקן מידותיהם.

כשאומרים לך ומציעים "הקהה את שיניו", אין זאת אלא שזהו הסיכוי, שעל ידי כך יתפוס עצמו ויסיט, אולי ברגע האחרון, לפני התדרדרותו התהומית.

שהרי גם אם "רשע" הוא, אבל בכל זאת מדבר הוא. אומר הוא. עדיין מתייחס הוא, בצורה כל שהיא, גם אם נחותה היא מאד.

גם אם לעג בפיו, אבל עדיין חפץ הוא כי ישמענו אביו.
ואתה אבא, מתוך כאב עצום המתחולל בקרבך למראה סטייתו החולנית של בנך, בטא נא בפני בנך זה את כאבך, הצג בפניו את התייסרותך מן ה"אילו היה שם לא היה נגאל". הראה נא לו אבא יקר, כמה הדברים בטוחים וברורים בקרבך, אשר בשילוב עם אהבה אין קץ לבן יקר גורמים לך הדברים התייסרות נוראה, כאב בל יתואר.

מה זה בשבילך אבא יקר, "אילו היה שם לא היה נגאל!" הלא נורא ואיום הדבר.

אבא! אם כך תהיה התנהגותך, בשילוב הנכון של אהבת אב, של ברירות ובטחון במצבו המדורדר של הבן, הראה נא לו איך הנה לפניך, יציאת מצרים, של שישים ריבוא, כולם יוצאים כצבאות השם את הארץ הארורה, צועדים בטוחות אל עבר מתן תורה וארץ ישראל. כולם כולם, הם ונשיהם וטפם וכל אשר להם.

מן הכלל" לבין "כפר בעיקר", אינו ברור.

*

"הוציא עצמו מן הכלל", הוא התגלמות האגואיזם, במלוא תעצומותיו הדמיוניים.

"הוציא עצמו מן הכלל", הוא קריסת הגשר הבלתי נראה, שבין אדם לחברו. ניתוק החיבור התנתקות ובריחה אל עבר ה"אני" המזייף והחולני.

נגיעותיו מתנפחות, פורצות מתוכו ולופתות אותו בצבחות ומנתקות כל קשר, נראה ובלתי נראה, שבינו לבין הערכים שמחוצה לו.

וכשחלה ההתנגשות הגדולה בין סגידת ה"אני" לבין השם יתברך ויתעלה, ממשיכות ה"נגיעות" "לכוון" את המלחמה, וזה שכנגדן נסוג נמוג...

וזו היא "הכפירה בעיקר"

זהו עומק הפשט של "משום שהוציא עצמו מן הכלל, כפר בעיקר", כי אין שני אלו יכולים לדור בכפיפה אחת. וכשבאה שעת המבחן, כשפורצת התנגשות במלא עוזה, ה"הנגיעות" חוגגות, מכוונות, מסבירות, משכנעות. כדאיותן דוחקת את הישרות האבסולוטית, ה"אמונה" "מתקפלת", הכל נבלע בתוך שחיתות האגואיזם הנאלח.

*

וזה שהלך שולל אחר נוחיותה המזויפת של אנוכיותו, איבד את חוט שדרתו, ונבלע באני שבו, כשהוא גורר אחריו את עקומת כפירתו, להיותה מזונה המדומיין והמבאיש של מולך נגיעותיו האנוכיים.

הקה את שיניו... אילו היה שם לא היה נגאל

האיר מרן הג'ר רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א ראש ישיבת עטרת ישראל: ראה לעיל "כנגד ארבעה בנים דברה תורה". אך גם אם הדברים שם נראים ומותאמים לדברי כמה ממפרשינו הראשונים, אבל ברי שכמה ממפרשינו הראשונים אינם לומדים כך. יעוין באברבנאל שפירש דהיינו טעמא דהקה את שיניו וכו', משום "ענה כסיל כאוולתו".

וצע"ג להבין את שה"כ כי יאמרו אליכם בניכם וגו', בא להורות "ענה כסיל כאוולתו". וכי התורה באה ללמד אותנו כיצד לעקוץ, או להקהות שיניים, לכסילים.

יתכן, שמטרת כל ה"תשובה" הזאת ל"רשע", לא באה כדי להראות לכסיל שאפשר להשמיצו וכדו', אלא אדרבא, זהו חלק מקיום סיפור יציאת מצרים של האב. כלומר, כאשר עומד בפניו בן רשע, הלא סוף כל סוף בן הוא. מתעורר החשש, שמא תעומעם הבהירות אצל האב, שמא יודבק בו באב שמץ מהרהוריו החולניים של הבן. דבר זה מצוי מאד, כידוע לכל מי שמצוי אצל תלמידים והוריהם. כאשר נוכחים, שהאבא "מצדיק" או "מבין" את מעשיו של בנו. פעמים, שהאבא אינו "אוזר עוז" להיות "נטען", ואולי מבלי משים, הוא הופך להיות "טוען". בתחילה, הוא מפגין חובה מוסרית כלפי בנו היקר, ולאט לאט, לפעמים תוך כדי דיבור, הופך האב מנטען ל"טוען" תוך כדי דיבור, מנסה האב, כאילו, להטיף מוסר או לכוון את מחנכי בנו.

מה בעצם קרה בתוככי נפשו ומדותיו של האב? הוא אשר אמרנו. הקרבה לבנו, והנגיעות סביב מושגי ה"בן" והמשפחה, הפכו, אולי מבלי משים, את הבן ל"משפיע" ומורה דרך, כיצד להתנהג עם ה"משגיח"...

ה"רשע" פונה אל ה"מעשה", אל ה"עבודה". אותה, הוא מגדיר ומשייך ל"לכם". לאמור, העבודה שאתם עובדים, המוטלת "עליכם". והריהו כאומר "לכם ולא לי". כלומר, ה"עבודה", לכם היא ולא לי, אינה מוטלת עלי.

ה"חכם" לעומת זאת, פונה אל ציווי השם. כלומר, מהו אותו ציווי שצווה "אתכם" השם, ואדעה גם אני. אדרבא, דווקא משום שהנני רואה עצמי חלק מן הכלל, הרי משמקובל עליכם כציווי מאת הקב"ה, הוא הוא גם ציווי. אך אמרו נא לי מהו, או מה הם.

הרשע, אינו מתייחס כלל אל מהות הדברים, אלא אך אל עשיית הגברא, ואותה הוא מגדיר כעשייה שלכם, לא כעשייה שלו. זהו הוציא את עצמו מן הכלל, שהרי רק המה עובדים, והוא אינו עובד.

החכם, מתייחס אל מהותם של דברים, לא אל הגברא. לכן אין בזאת "יציאה מן הכלל", שכן אם ידע טיבן של המהויות השונות, שוב אדרבא, גם הוא ישמח להיות מן המצווים בעשייתם.

*

הבדל נוסף. הלא אצל ה"חכם" נאמר "כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות, החוקים והמשפטים אשר צוה ד' אלקיני אתכם" (דברים ו, כ-כד) הוא בא בשאלה. כל שאלה לגיטימית מאד.

אצל ה"רשע" נאמר "והיה כי יאמרו אליכם מה העבודה הזאת לכם" (שמות יב, כו-כז) ה"רשע" אינו שואל. הרשע "אומר" הרשע מביע דעה, הרשע "פוסק" הרשע אינו בא לא לשאול ולא להתחשב עם דעתו של מאן דהו.

החכם, מפורש, כן. הוא שואל. הוא מחכה לתשובה. לחכם יש שאלות. לרשע אין. אמרו בשם מרן הגר"ח זצוק"ל, כי לכל שאלה, קיימת תשובה, ובלבד שהשאלה - "שאלה" היא. כשה"שאלה" באה ב"תשובה" אין על מה להשיב.

החכם "שואל". הרשע "אומר".

הבדל זה, פעמים שהוא ניכר מתוכנם של דברים, פעמים שהוא ניכר מצורתן. צורת השאלה, אחרת היא מצורת ה"אמירה". זה אשר צורת דבריו היא "אמירה", אינו חכם. כי אמירתו, מצביעה על רשעות, על "חשבון" בהשגת הדברים, על קינטור, על עקיצה. זה אשר שואל, תבא עליו ברכה. זה, הינו חכם!

*

יש אשר סידרו את סדר ארבעת הבנים, חכם, מול שאינו יודע לשאול. רשע, מול תם (הגר"א, ואף קדמונים לו). והדברים מדויקים מאד. משום שזה שאינו יודע לשאול, אינו "חכם". ואילו ה"חכם", מתבטא בכך שהוא יודע, ואף "שואל".

הרשע, הוא היפוכו של תם. כי ה"תם" אינו מסובך. אינו בוש לומר שאינו יודע, אף לא את פשוטם של דברים. אף דברים של א"ב אינו יודע, ואינו בוש לגלות את "עם-הארץ" שבו. על כן תם הוא.

הרשע "יודע" הכל. הוא גם יודע ללעוג להכחיש ולזלזל כי על כן רשע הוא. ברח בן אדם מן ה"רשע". רדוף אחר החכמה, והיה חכם!

לפי שהוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר

הפלא מזדקר לעין. וכי משום ש"הוציא עצמו מן הכלל", לכן "כפר בעיקר"? הלא לכאורה, אדרבא, מכיון "שכפר בעיקר", לכן "הוציא עצמו מן הכלל" גם עצם הקשר בין "הוציא עצמו

בה ישיבות, הוקמו ישיבות דוקא באותם יישובים בהם קול התורה הדהד קודם הגזירה. ומאידך, במקומות בהם לא היו ישיבות, לאחר שנפתחו השערים והיה אפשר להקים בהם ישיבות, ברוב אותם מקומות הניסיון לא צלח והיה קשה עד מאוד להחדיר שם תורה. הרי לנו עד כמה שמקום תורה גורם ומטביע את חותמו על המקום.

על שום שלא הספיק בצקם... להחמיץ

שח הג"ר מנחם צבי ברלין שליט"א **אש ישיבת רבינו חיים עוזר** (הגדה מצות הפסח) באחת השנים בעת אפיית המצות של מרן **הגרי"ז הלוי מבריסק** זלה"ה, חלה הפסקה קצרה במהלך המלאכה, ובינתיים נותרו שלוש עיסות שעדיין לא הספיקו לעשות מהן מצות.

עמד, איפוא, רבי **דוד'ל פרנקל** זצ"ל והתעסק בהן בידיו כדי לא להותירם בלא עסק כלשהו. אולם מרן הרב זצ"ל מיחה בו ואמר: "וכי מה הרווח בזה? הלא בידך אתה מחמם אותן כל העת, ונמצא שהרי זו גריעותא וחשש גדול יותר של חימוץ!" [וראה בשו"ת מהרש"ם (א"ח ה, סימן רלד) שכתב להעדיף מצות מכונה ומהטעם "כדי למעט המכשולות שהידיים מתחממות וגם שוהה הרבה וגם עיסה מתדבק להידיים כנודע"].

*

בצאת ישראל ממצרים... הים ראה וינס

שח הג"ר מנחם צבי ברלין שליט"א **אש ישיבת רבינו חיים עוזר** (הגדה מצות הפסח) במדרש (ילקוט שמעוני רמז תתג) אמרו "הים ראה וינס (תהלים קיד, ג) - מה ראה? ארונו של יוסף יורד לים". והיינו שיוסף השביע את אחיו להעלות את עצמותיו ממצרים בעת פקידתם וכמו שכתוב (בראשית נ, כה) "וישבע יוסף את בני ישראל לאמר פקד יפקד אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם", ובעת יציאת מצרים קיים משה את שבועת יוסף ונטל את ארונו איתו ככתוב (שמות יג, יט) "ויקח משה את עצמות יוסף עמו".

ונהירנא ששמעתי מפי הגה"צ רבי **אריה לוי** זלה"ה משמו של הגאון המופלא רבי **חיים ברלין** זלה"ה - ראב"ד ירושלים קושיא בענין ציווי זה של יוסף לאחיו ליטול את ארונו ממצרים בעת פקידתם, שהנה הרואה יראה שיוסף ציוה את אחיו בזה לאחר פטירת יעקב אביהם כשחששו שמא ישיב להם כגמולם וככתוב (בראשית נ, טו) "ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אותו", ויוסף השיב להם כי אינו שומר טינה כלפיהם ומה' יצא הדבר, ומיד לאחר מכן השביע אותם להעלות את עצמותיו [עיי"ש הפסוקים]. והדבר צ"ב מה טעם ציוה יוסף את אחיו על ענין זה באותו מעמד דוקא?

והשיב הגאון מוהר"ח ברלין דבפסוק זה יש תשובה ניצחת לחששם של האחים שיוסף ישיב להם כגמולם, שהנה יוסף אמר לאחיו 'פקד יפקד אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם', ואז תווכחו לראות שעצמותי שלמות, ואילו היה בליבי עליכם הרי נאמר (משלי יד, ל) "רקב עצמות קנאה", ובשבת (קנב:) דרשו על הא דכתיב ורקב עצמות קנאה "כל מי שיש לו קנאה בלבו, עצמותיו מרקיבים. כל שאין לו קנאה בלבו, אין עצמותיו מרקיבים". ומעתה סימן יהיה בידיכם שנשאתי את עוונכם, כשתצאו ממצרים, אף שיעבור הרבה זמן, עם כל זה עדיין 'והעליתם עצמותי מזה' - עצמותי נשארו ולא הרקיבו, והא לכם ראיה שסרה קנאה מליבי עליכם.

איך הציעה בעל ההגדה למנוע חששות אלו, למנוע קהות ועמעום בברירות ובמעשה סיפור יציאת מצרים? חייבים לנקוט באמצעי חציצה מוחלטת, בין דעותיו והנהגותיו של הבן, לבין השפעותיהם המזיקות על האב. מחיצה זאת נעשית ע"י ברירות ובטחון, המתבטאות בעוז ובלעג, כלפי המלעיגים שמנגד.

חייבים להוציא את ה"טוען" - הבן היקר, מבטחונו בלעגו המר. חייבים להראות לא רק לבן, אלא לעצמנו, את הבטחון והברירות ב"אילו היה שם לא היה נגאל".

וכל זה, כאמור, כדי לשמור על איזוננו הבטוח והברירות, בכל סיפור יציאת מצרים, מהלכו ומטרותיו.

למה לא מספרים מבעוד יום

יכול מבעוד יום

שח הגאון רבי ניסן גולדברג שליט"א **מראשי ישיבת אור ישראל**: וביארו הראשונים (אבודרהם ועד) דהיינו הקרבת הפסח דהיתה ביום. ונראה להוסיף בזה, דעיקר הזמן של הגאולה זהו הזכות שהיה להם ליגאל וזה ע"י הקרבת הפסח, ולכן היה צד שמבעוד יום יתחילו לספר.

ולכך אנו אומרים, דבעבור זה בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, היינו בזמן שמקימים מצוות ולא סתם בליל ט"ו, כיון דרק בזכות המצות נגאלנו, [וביותר י"ל דכיון דאכילת קרבן פסח מעכבת א"כ האכילה הוי כגמר הקרבה, ולכך זכות מצות הפסח היה רק בשעת האכילה].

והנה ברמ"א (סי' תל) כ' דנוהגים לקרוא את הגדה בשבת הגדול, ובגר"א חולק שאין לקרוא את הגדה והביא ע"ז קרא דיכול מבעוד יום.

ונראה ביאור דברי הגר"א, דהנה נס היציאה ממצרים היה בשלבים, היה את שחיתת הפסח, והנס שלא הרגום מצרים בשעה שלקחו את הטלאים, ומכת בכורות ויציאה מצרים וקרי"ס, ובאמת היה עלינו לספר בכל עת את מה שהיה בזמן ההוא, וזה נתרבה בקרא דהכל צריך לומר בליל הסדר, ואף את הנס דהיה בשעה אחרת, צריך לספר הכל בליל הסדר דזהו זמנו, ולכן גם את הנס של שבת הגדול לא אומרים את הגדה אז כיון שנקבע המזון לכל הנסים בליל ט"ו. ועי' מש"כ בזה עוד עפ"י להלן בענין הלל דקרי"ס.

ועתה ישבו נא עבדיך בארץ גושן

שח הג"ר מנחם צבי ברלין שליט"א **אש ישיבת רבינו חיים עוזר** (הגדה מצות הפסח) בני ישראל בהיותם במצרים ישבו בארץ גושן ושם היה להם בית מדרש וישיבה שעסקו בה בתורה. וברש"י על הפסוק (בראשית מו, כח) "וזאת יהודה שלח לפני גושנה", פירש בשם מדרש אגדה "לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה". ובתרגום יונתן עה"פ (שם מו, כז) "וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד", תרגם וז"ל: "ויתב ישראל בארעא דמצרים ובנו להון בתי מדרשין ופלטין בארעא דגושן" ["ופלטין להחזיק ישיבה" (המפרש שם)].

ושמעתי מחותני הגאון רבי **יואל קלופט** זלה"ה שהניסיון הוכיח שמקום שנתקדש כמקום תורה, אף אם נעקר ממנו אחר כך אותו בית מדרש, עדיין נשאר ה'רשימו' שלו שם ובקל יהיה אפשר להחדיר לשם תורה. ולדוגמא סיפר שהיו מקומות ברוסיה ורחבי אירופה שהיו בהם ישיבות ובצוק העיתים כגון בזמני מלחמה או גזירות השלטונות נסגרו ישיבות אלו על מסגר ובריה, הנה כשחזרה האפשרות באותה מדינה להקים

שלא נבוש ולא נכלם

שח הג"ר מנחם צבי ברלין שליט"א **אש ישיבת רבינו חיים עוזר** (הגדה מצות הפסח) סיפר לי מרן הגראמ"מ שך זלה"ה מעשה נורא של זהירות בהלבנת פנים בדקי דקות, דבדידיה הוה עובדא עם מרן הגר"ע גרודזינסקי זצוק"ל, שפעם אמר בפני חכם אחד קושיא בסוגיא ד"שומר שמסר לשומר" [דאמאי הוי איני יודע אם פרעתך, שיועיל מטעם ברי ע"י אחר] ולא הסכים עמו אותו חכם. אח"כ הרצה טענותיו קמיה הגר"ע והסכים עמו, ואמר לו: תפנה לארון הספרים, תביא מהאיצטבא השלישית ספר שביעי בשם "ברית אברהם". כשהביא לפניו את הספר, הראה לו ששם (ח"מ סימן ה) עמד בזה. אח"כ חזר הגראמ"מ שך לשיבתו בקלעצק ואמר טענה זו בשם הברית אברהם, אולם אמרו לו שכבר כתב כן הגר"ע (בבא מציעא לו:). הפטיר הגראמ"מ שך ואמר שברור לו שגם הגר"ע ידע שמערכה זו נמצאת בחידושי הגר"ע א שהרי תורתו של רבי עקיבא היתה שגורה על לשונו, אלא שלא רצה חלילה לביישו כביכול לא ידע שיש סברא כזו בחידושי רעק"א שתורתו מתבדרת בבי מדרשא. ולכן אמר לו שסברא זו נמצאת בספר ברית אברהם שאינו מצוי בידי כל הלומדים.

ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו

שח הג"ר מנחם צבי ברלין שליט"א **אש ישיבת רבינו חיים עוזר** (הגדה מצות הפסח) סיפר לי חותני הגאון רבי יואל קלופט זלה"ה שבבחרותו כאשר נסע ללמוד בישיבה במיר, היה מצב כלכלי קשה והיו הבחורים אוכלים "ימים" אצל הבעלי בתים דשם. ואירע שבת אחת שלא הזמינו אותו להתארח אצל אף בעל הבית, וביום שישי קנה לעצמו לחם יבש וזנב של דג מלוח במטבע מיל, שהוא אחד חלקי מאה מאגורה של היום, ובשבת הלך לאיזה מקום סתר לאכול את "סעודת השבת" שלו, ומצא שם עוד חבר כמותו שהיה עסוק אף הוא בסעודת השבת, ואכלו שניהם ביחד את סעודת שבת הדלה שלהם.

לאחר השבת ניגש להגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זלה"ה שהיה אז משגיח קטן בישיבת מיר, וביקש ממנו שיסדר לו איזה חברותא בתשלום עם אחד הבחורים שבא ממשפחה אמידה בגרמניה בכדי שיספיק לו לכל הפחות למחיה מנימלית. תפס אותו רבי יחזקאל בזרועותיו ואמר לו: יואל ריגער! אם יתאספו כאן כל העולם להוסיף לך פרוטה אחת על מה שנגזר עליך, האם יוכלו להוסיף? ואם יתאספו כאן כל העולם להחסיר לך פרוטה אחת ממה שנגזר עליך, האם יוכלו לגרוע? ואמנם סידר לו אחר כך חברותא כבקשתו, אבל את החינוך הזה הוא השריש בו לנצח.

שפוך חמתך אל הגוים אשר לא ידעוך

שח הג"ר מנחם צבי ברלין שליט"א **אש ישיבת רבינו חיים עוזר** (הגדה מצות הפסח) זכורני שסיפר מרן הגראמ"מ שך זלה"ה על המלמד דרדקי הגאון ר' דוד "דער בלינדער" מסלוצק זלה"ה, שקראו לו בשם "בלינדער" שמשמעותו העיוור על שם שהיה מופלג בשמירת עיניו הטהורות ולא הסתכל מחוץ לד' אמותיו, הוא היה למדן גדול, ירא שמים מרבים ועני מרוד, בביתו בקושי היה לחם לפי הטף, אבל הוא השקיע את כל מעייניו בתלמידיו. מרן בעל "בית הלוי" זלה"ה שלח אליו את בנו מרן הגר"ח זלה"ה ללמוד אצלו, ואכן ברבות השנים, הגר"ח החשיבו לרבו שלמדו תורה. המלמד רבי דוד היה מלמד תורה את ילדי ישראל בתקופה

שהיתה גזירת הקנטוניסטים - חטיפת הילדים לעבודות הצבא למשך עשרות שנים! החטיפות היו מתבצעות לעיתים מזומנות, לרוב בתחילת החורף, ומפחד החוטפים היו מסתתרים הילדים במרתפים, מערות ומחבואות. רבי דוד היה חס על אותם זמנים שלא ילכו לריק והיה שוהה יחד עם הילדים במקומות המסתור ומלמדם תורה.

פעם אחת, תוך כדי ליבון קושיית תוספות, לפתע פתאום נכנס נציג הק.ג.ב. למרתף, תפס את אחד הילדים והתחיל לגררו החוצה, הילדים כולם עמדו בדומיה ולא פצו את פיהם. אולם ר' דוד לא איבד את עשתנותיו ונתן סטירת לחי לשוטר, השוטר מיד עזב את הילד ונעלם מהמקום. מעשה שבאותם ימים היה חמור מאוד, שכן הקצין היה נחשב לנציגו של הצאר והדבר היה נחשב למרידה במלכות. הורי התלמידים ויהודים נוספים ששמעו המעשה הגיע לאזניהם, חששו מאוד לגורל כלל היהודים אחרי מעשה זה, וביותר היו כמעט בטוחים שר' דוד יועמד לדין ויגזר דינו למוות, אולם ראה זה פלא, למלמד ולילדים לא קרה מאומה והמשיכו ללמוד כהרגלם מימים ימימה.

סמוך למקרה זה, פנה בעל בית הלוי - כאמור אביו של תלמידו הגר"ח - לר' דוד ושאלו: איך העזת לתת סטירה לקצין הק.ג.ב.? ועוד, הרי בזה סיכנת את כל היהודים הנתונים תחת שלטון הצאר?

אמר לו ר' דוד: "יאמין לי רבינו שלא עשיתי מעשה זה בכוונה תחילה, אבל גופא דעובדא הכי הוה, הנה אנחנו עוסקים באמצע ליבון קושיית התוספות, ריתחא דאורייתא ממלאת את חלל המרתף, ולפתע נכנס גוי משוקץ ומפריע לנו למהלך הלימוד, אפשר שלא לתת לו סטירה?!... הוא הפסיק אותנו באמצע החיים!"

ובשם הגר"ד בן מרן הגר"ז זלה"ה שמעתי שסיפר שהסיבה שלא אירע מאומה ליהודים אחרי מעשה זה, מפני שאותו קצין ספג כזה עלבון והתבייש לספר שקיבל סטירה מיהודי שזה הבושה הכי גדולה, קצין עטור דרגות תהילה שבכל מקום חוששים ממנו, והנה בא יהודי צנום בא בימים והשפיל אותו לעיני כולם.

שעבדו בישראל בלי מונה לקיום השיעבוד

שפוך חמתך על הגוים אשר לא ידעוך וממלכות אשר בשמך

לא קראו כי אכל את יעקב ואת נוחו השמו

שח הגאון רבי ניסן גולדברג שליט"א **מראשי ישיבת אור ישראל:** הנה פתח בעל הגדה באי ידיעת ה' 'לא ידעוך' ומסיים שיעניש אותם בגלל שאכל את יעקב.

ואשר נראה דהנה בריש ע"ז (ב, ב) איתא שהגוים אומרים לעת"ל שכל מה שעשו למען ישראל עשו. ועיין בגר"ז (תחילת בראשית) דבאמת כך היה דהכל הוא למען ישראל רק לא היתה כונתם לכך.

ונראה דזהו הביאו כאן ששפוך חמתך על הגוים אשר לא ידעוך כי אכל את יעקב, שאע"פ שמגיע ליעקב עונש, אבל הם עשו בלא ידיעת ה' ולכן מגיע להם ע"ז עונש.

עוד יתכן עד"ז עפ"ד הרמב"ן בפרשת לך לך (טו, יד) דביאר מאי דמצינו שנענשו המצרים על שהרעו לישראל, ותמוה דהרי נגזר שיעבוד על ישראל והם רק קיימו את החיוב של ישראל, וביאר הרמב"ן דהם נתכוונו לרעה ולכן נענשו, וא"כ מבואר דברי הגדה, דאחר שהגוים לא ידעוך, אז מגיע עונש על כי

אכל את יעקב.

ומאי דקתני תרתי "לא ידעוך ושמך לא קראו" אפשר דקאי על ב' ענינים שכתוב בהמשך כי אכל את יעקב ואת נהו השמו. דעל מה שאכל את יעקב מתאים הלשון אשר לא ידעוך, אבל על הענין של נהו השמו, הנה נבוכדנאצר האמין בה' וכמבואר בגמ' (סנהדרין צו, ב) אבל רק בשמך לא קראו, ולכן על 'ואת נהו השמו' שלא ידעו שם השם שינקם מהם.

מה אשיב... כוס ישועות אשא

שח הג"ר מנחם צבי ברלין שליט"א אש ישיבת רבינו חיים עוזר
(הגדה מצות הפסח) שמעתי מדודי רבי נחום זלה"ה שהיה בליל הסדר אצל דו"ז מרן הנצי"ב מואלאז'ין זלה"ה ובמהלכו פירש הכתוב כך: הנה בליל הסדר אנו שותים ארבע כוסות כנגד ארבע לשונות של גאולה וכדאמרו בירושלמי פסחים (פרק י הלכה א) "מנין לארבע כוסות בפסח? אמר ר' יוחנן כנגד ארבע גאולות - והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי (שמות ג, ו). אולם יש לנו אף כוס חמישית כנגד "והבאתי אתכם אל הארץ ההיא", שהיא הגאולה העתידה ואותה אנו לא שותים כל עוד שלא נגאלנו בפועל. [וראה ב"משנה ברורה" (סימן תפ ס"ק) שכתב וז"ל: "ונוהגין באלו המדינות למזוג כוס אחד יותר מהמסובין וקורין אותו 'כוס של אליהו הנביא' לרמז שאנו מאמינים כי כשם שגאלנו ממצרים, כך יגאלנו וישלח את אליהו הנביא לבשרנו על הגאולה"].

ומעתה ביאר הנצי"ב את הכתוב כך "מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי" - כנגד ארבעת שלבי הגאולה שהיתה ביציאת מצרים אנו מודים בשתיית ארבע כוסות. אולם כנגד הגאולה העתידה "כוס ישועות אשא בשם ה' אקרא" - אנו נושאים את הכוס ולא שותים אותה, רק 'בשם ה' אקרא'.

תשעה מי יודע... תשעה ירחי לידה.

ביאור כל הפיוט הנאמר כאן, להיוודע לכל, וראשית - לנו עצמנו, את אמיתת אמונתנו בכל הענינים.

והביא **כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל בשם מרן הגאון רבי יוסף שלמה הכהן כהנמן זצוק"ל הגאב"ד דפוניבז',** מה שאומרים, תשעה מי יודע, תשעה ירחי לידה. כדי להכחיש את אמונת הנוצרים שמאמינים על יישו ימ"ש איננו ילוד אשה. ומבאר רבי דוד, בלילה הזה הננו מחדשים אצלנו את בהירות האמונה שלנו על כל ענפיה. לכן גם כנגד אמונתם הטפילה של הנוצרים, שהנביא שלהם אינו ילוד אשה, יושבים אנו בכל בית ובית ומודיעים: **תשעה מי יודע, תשעה אני יודע. תשעה ירחי לידה.**

אשכול הכופר (א, יד)

"אשכול הכופר" - דרשו רבותינו ז"ל בשיר השירים רבה (פרשה א) על פטירת צדיקים שמכפרת.

הגאון רבי **צמח שלומוביץ** זלה"ה היה מראשוני תלמידיו של מרנא הסבא מקעלם זלה"ה בעיירה גוברין, ועוד זכה בנעוריו לחזות בזיו דיוקנו ולהתחמם באורו של אור ישראל מרנא הגאון רבי ישראל סלנטר זלה"ה. בערוב ימיו עלה לעיר הקודש ירושלים והתלכדו מסביבו כמה מבקשי תורה ומוסר והעביר להם שמועות רבות מתורתם של רבותיו הגדולים ובמיוחד מתורת מרן אור ישראל זצ"ל. הוא היה ידוע בדיוקנותו המופלאה, הבריה התיכון שלו היה שליטה עצמית בלי גבול, כפי שקיבל מרבותיו בבית אולפנא רבתי דקעלם. היה לו סדר יום מדויק להפליא, בל יחסר המזג, בשעה שנכנס לבית

המדרש ידעו מה השעה המדויקת.

לאחר פטירתו של רבי צמח כשהוא זקן ושבע ימים בערך בגיל מאה! בשנת תשי"ב, קשר עליו מספד הגה"צ רבי **אליהו לאפיאן** זלה"ה וזכורני שאמר אז: כשספר תורה נשרף בוכים, אבל אפשר לכתוב ספר תורה אחר ולספר תורה מהודר גם יש תמורה. אבל לספר תורה חי כבן מאה שנים שהמגיה היה הגאון רבי ישראל סלנטר, אין לו תמורה.

ואפשר להטעים הענין שפעמים על אופן זה גם לספר תורה אין תחליף על פי מעשה בעשיר מופלג שהיה לו כל טוב שבעולם, זהב, אבנים טובות ומרגליות, אניות ובניינים וכו'. יום אחד החליט לכתוב לו ספר תורה מהודר. לצורך כך הוא שכר את הסופר המהודר ביותר במדינה. קנה לו קלף הכי מהודר. וכך השקיע ממון רב למען יהא לו ספר תורה מהודר שבמהודרים. ויהי היום וירד אותו עשיר מנכסיו עד שנאלץ למכור את כל רכושו, בהתחלה מכר את המטלטלין. כשמצבו החמיר יותר, מכר גם את הבתים והקרקעות שברשותו עד שנאלץ אף למכור את ביתו הפרטי ונשאר בעירום ובחוסר כל. ואמנם היהודי קיבל את הכל באהבה, מצבו הלך והחמיר יותר עד שהיה מוכרח למכור גם את הס"ת המהודר. או אז מירר בכי וסירב להתנחם.

שאלוהו ידידיו: עד היום לקחו ממך מאות מליונים ולא בכית, ועכשיו שלוקחים ממך את הס"ת הנך בוכה?

ענה להם: הנה על עצם זה שירדתי מנכסי אין לי מקום לבכות, הקב"ה הוא מגביה שפלים, משפיל אף מרומם. זה נהיה עשיר ואילו זה נהיה עני, תמיד יוכל להחזירני למצבי הקודם, אל העושר והמעמד שהיו לי. אבל את הספר תורה המהודר הזה שנכתב לפני שמונים שנה ע"י הסופר הכי טוב בעולם, זה כבר לא יחזור אלי לעולם ועל דא קא בכינא.

והנה בעת שנסתלק אותו גאון וצדיק הייתי אז מופלא הסמוך לאיש ולא זכיתי לירד לעומקן של דברי בעל "לב אליהו" בהספדו אודותיו, ותמיד תמהתי מה היתה גדלותו של רבי צמח שהגדירו ההיא ספדנא כספר תורה חי.

והנה בעת שלמדתי בימי חורפי בישיבה הקדו', התגורר סמוך לישיבה יהודי בן עליה הצדיק רבי **אברהם משה מש** זלה"ה שניצל מהפוגרום במאורעות תרפ"ט בעיר האבות חברון ת"ו וקיבל על עצמו להישאר בישיבה כל החיים, היתה לו דירה גדולה על יד הישיבה בירושלים ברח' מלאכי - נחום, והיה להם אש"ל בביתם, ומזה הוא וזוגתו היו מתפרנסים.

ר' אברהם משה היה נוהג לעשות פעם בשנה מסיבה לבחורים המבוגרים בישיבה. ופעם אחת הזמין גם אותי, ובכל פעם היה מזמין אחד מראשי הישיבה ג"כ לשמוח איתם, וכל אחד היה צריך לומר איזה דבר תורה.

מכיון שידעתי שרבי צמח היה אורח קבוע אצלם, לכן ניצלתי את ההזדמנות ושאלתי: לפני הרבה שנים בכה רבי אליהו לאפיאן על רבי צמח שהיה ס"ת חי, ושאלתי במה הוא היה ס"ת חי. כל אחד מהמסובים התחיל לומר משהו בגדלותו של ר' צמח.

אשתו של ר' אברהם משה שמעה שמדברים על ר' צמח, ושאלה אם מותר לה לומר משהו. ואמרה שר' צמח היה אצלה 81 שנה, וכל ר"ח הוא שילם כסף למפרע מחיר מלא, ושלוש פעמים ביום אחרי האוכל היה מוריד את הצלחת והמזלג ונכנס למטבח ואומר "אדאנק חיה קיילא, די עסן איז געווען

שיעורים אצל מרן הגאון רבי **ברוך בער ליבוביץ** זלה"ה בעל ה"ברכת שמואל" - מעשה מופלא ביותר המלמדנו שאי אפשר לחיות רגע אחד בלי התורה, ומה גדולה היא החובה המוטלת עלינו לשים כל מבטנו ומגמתנו בלימוד התורה.

ישב רבי ברוך בער - סיפר - ועסק עם תלמידיו בפרק יש נוחלין והגיעו לדברי הגמ' המספרת על רבי יוחנן בן זכאי שלא הניח דבר בתורה דבר גדול ודבר קטן ומפרשת הגמרא 'דבר גדול' מעשה מרכבה 'ודבר קטן' הוויות דאביי ורבא. לפתע האדימו פניו של ראש הישיבה ושאל: כיצד ייתכן שאל שהויות אביי ורבא יוגדרו בגמרא דבר קטן? האם אפשר להחזיק מעמד רגע אחד בחיים בלי ההויות הללו, הלא דבר הוא?! הליט ר' ברוך בער את פניו בידי תוך שהוא מנסה לפענח את השאלה. כך היה במשך דקות ארוכות.

בקש רבי ברוך בער לבדוק בגמרות מדפוסים ישנים אם ישנם, אולי שם הגירסא אחרת. הביאו בפניו גמרא מדפוס סאלייטא וגם שם לא מצא גירסא אחרת. הביאו בפניו את הספר "דקדוקי סופרים" המקבץ שינויי נוסחאות וגירסאות שונות מתוך כת"י של הקדמונים שהעתיקו את התלמוד בבלי, אמנם גם שם לא מצא את מבוקשו.

והנה לפתע אורו עיניו והוא פונה לבחורים ואומר: אגיד לכם פשוט, נמשיל זאת לשני מקרים. מקרה אחד בא יהודי ומספר לנו שכאשר הלך לצד הנהר, ראה יהודי טובע במים ונאחז בשארית כוחותיו בבול עץ, ללא היסוס קפצתי למים והצלתי את היהודי מטביעה הוא מספר. במקרה השני מגיע יהודי ומספר שחבירו ביקש ממנו פרוסת לחם עם חמאה והוא לא התעכב אלא נתן לו מיד. איזה מעשה יהיה חשוב יותר בעינינו? מה הוא הדבר הגדול ומה הוא הדבר הקטן? שאל ר' ברוך בער והשיב: אתם בוודאי תגידו שהמציל נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, וממילא הדבר הגדול הוא מי שהציל את חבירו מטביעה. ובמחשבה שניה לא כך הדבר.

האם אפשר לעבור ליד הנהר לראות יהודי טובע ולא להצילו ממוות בטוח? הלא אדם שיעשה כך ייחשב כאכזרי ביותר, ואם כך מעשה ההצלה אינו נחשב כדבר גדול. ברם במקרה השני שסיפרנו אודות הלחם והחמאה, מה יקרה אם יתעכב היהודי כמה דקות ורק אחר כך יתן לחבירו את פרוסת הלחם והחמאה, הרי באמת לא יקרה מאומה. ולכן מי שהציל את חבירו מטביעה בנהר למרות שקיים בכך עולם מלא, נחשב המעשה כדבר קטן שהרי אי אפשר שלא להציל. אבל מי שנתן פרוסת לחם לחבירו עשה 'דבר גדול', שהרי היה באפשרותו להמתין כמה דקות והוא נתן לו מיד.

וזה הביאור בדברי הגמרא - אמר רבינו ברוך בער - דווקא בגלל שאי אפשר להסתדר בלי הוויות אביי ורבא אפילו רגע אחד, קוראת לזה הגמרא 'דבר קטן'. אך לפי דרגתנו עוד נוכל לחיות כמה דקות גם בלי מעשה מרכבה ולכן זה 'מעשה גדול'. וביאור הדברים נראה לי, כי הנה אם רצון הקב"ה להציל את הנופל למים, הרי יכול למנוע ממנו את עצם הנפילה למים. ואם רוצה יכול ליתן לאותו נצרך פרוסת לחם וחמאה גם בבית שלו, וא"כ למה צריך אותי בעסק הזה? אלא התשובה היא, שאדם בא לעולם כדי להתמודד עם העבודה שלו וכמה שהדבר הוא יותר נגד התכונה שלו ויותר קשה לו, זהו דבר יותר גדול. ואם אני יכול לעשות טובה לעשרה אנשים ואחד מהם עשה לי

זייער גוט" - [תודה רבה חיה קיילא, האוכל היה טעים מאד]. 3 פעמים ביום במשך 81 שנה. ואתם שואלים למה הוא היה ס"ת חי?!

זה 'שטיקל תורה' של אשה, אבל זה אמת לאמיתה. הוא שילם מחיר מלא בבית מלון, אבל לא מנע מעצמו אפילו פעם אחת מלהוריד את הכלים ולומר תודה בפה מלא.

סמכוני באשיות רפדוני בתפוחים כי חולת אהבה אני (ב, ה)

שח הג"ר מנחם צבי ברלין שליט"א ראש ישיבת רבינו חיים עוזר (הגדה מצות הפסח) שמעתי פעם מהגאון רבי **משה חברוני** זלה"ה ומהגאון רבי **אליעזר פלצינסקי** זלה"ה ששמעו ממרן הגאון רבי **משה מרדכי אפשטיין** זלה"ה בביאור הפסוק "סמכוני באשיות רפדוני בתפוחים כי חולת אהבה אני" שכאשר אדם חולה הוא אינו יכול לאכול את האוכל בצורה רגילה ככל האדם, אלא צריך להכין לו אוכל מיוחד ולחתוך לו את האוכל לחתיכות וכדו'.

על אותו משקל אמר מרן הגרמ"מ זלה"ה: יש אדם רגיל שזוכה לקום בבוקר ולהתפלל ואחר כך לשבת וללמוד, אבל ישנו אדם שהוא חולה על התורה. כזה אדם צריך 'סמכוני באשיות רפדוני בתפוחים' הוא צריך לעשות שטיקלאך תורה, מערכות בעומק הבנת התורה.

עד שהבאתיו אל בית אמי ואל חדר הורתי (ג, ד)

שח הג"ר מנחם צבי ברלין שליט"א ראש ישיבת רבינו חיים עוזר (הגדה מצות הפסח) כשבאתי לבקר בפעם האחרונה את ש"ב הגאון רבי **אליהו שחור** זלה"ה ספר לי שבצעירותו כיהן כרב בעיירה פאהוסט שברוסיה, ובסמוך לאותה עיירה היתה עיירה קטנה ששם היתה גרה אמו של מרן הגאון רבי **ברוך בער ליבוביץ** בעל ה"ברכת שמואל" זלה"ה. בבין הזמנים היה נוהג הגר"ב לנסוע אל אמו לבקר, אך לא היה בית מדרש בעיירה של אמו מפני שהיו שם שבע משפחות בלבד, ולכן היה הגר"ב הולך לעיירה הסמוכה והיה לומד שם עם ר' אליהו שחור.

פעם למדו איזה גמרא ונתקשו בביאורה כמה פעמים ולא הגיעו לפשרה. אמר הגר"ב אלך ואבקר את אמי אולי בזכות מצות כיבוד אם יאיר ה' את עיני. הלך לבקר את אמו וכשחזר היתה הגמרא מובנת ללא שום קושי והיו הדברים מאירים ושמיים.

קוצותיו תלתלים (ה, יא)

שח הג"ר מנחם צבי ברלין שליט"א ראש ישיבת רבינו חיים עוזר (הגדה מצות הפסח) "קוצותיו תלתלים - על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות" (רש"י).

כן במסכת בבא בתרא (קלד.) "אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא משנה וגמרא הלכות ואגדות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרין קלין וחמורין וגזרות שוות תקופות וג' מיטראות שיחת שדים ושיחת דקלים ושיחת מלאכי השרת דבר קטן ודבר גדול. דבר גדול - מעשה מרכבה. דבר קטן - הוויות דאביי ורבא, לקיים מה שנאמר (משלי ח, כא) להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא."

סיפר לנו החכם רבי **גבריאל דברשבילי** זלה"ה - שגדל בגרוזיה ובהיותו בן תשע עשרה שנה כבר היה בקי בש"ס ופוסקים, וזכה להתעטר בהיתר הוראה ממרן הגר"ח מבריסק זלה"ה, תקופה מסויימת בבחרותו שהה בישיבת קמניץ ושמע

במסירות נפש ונמנע מלאכול חמץ בחג הפסח תש"ה למרות שבדבר זה סיכן את חייו לשאלתו של אחד מחבריו האסירים למה הוא לא אוכל שהרי אין מצוה זו נמנית עם שלוש המצוות של ייחור ואל יעבור' ענה יודע אני את הדין אבל ישנו עוד טעם חשוב ישנם כאן במחנה אלפיים וחמש מאות יהודים מן הדין שלפחות יהודי אחד יימנע מאכילת חמץ אילו ידוע לך על יהודי אחר שאינו אוכל חמץ בפיו כי אז ייתכן שאימלך בדעתי אבל מסופקני אם נמצא כזה לכן מוטל עלי החוב והריני ממלא חובה זו באהבה ובשמחה' וכך במשך שמונה ימים המשיך הרב שטוקהאמר עם יתר האסירים בעבודת הכפייה בהיותו שותה אך ורק מים בכל אותם ימים נראה שרוחו האיתנה קיימה את גופו החלוש אני מאמין עמ' כמה ימים לפני הפסח האחרון של המלחמה מספר אפרים בן יהודה משרידי החברותא החסידי של בנדין קיימנו את מצות שואלין ודורשין בהלכות פסח' עלתה השאלה לאכול חמץ בפסח בגלל פיקוח נפש או לא לאכול' אחד מאתנו טען שהוא חזק מכולנו ולכן אסור לו לאכול חמץ ואילו אנו מחויבים לאכול חמץ אז נזרקה שאלה אחרת על מה נקדש האם כשאין שום משקה נברך על חמץ' ההכרעה לא היתה קלה קל יותר לוותר על החמץ מאשר לאוכלו וק"ו לקדש עליו ההיגיון הסמוי של כל אחד נטה שלא לאכול חמץ כל אחד עשה חשבון לעצמו זה הפסח האחרון של המלחמה הנאצית זממה נפשך אם יעלה בגורלי להישאר בחיים הרי חבל מאד לטעום חמץ בפסח זה למי שכל שנות המלחמה עמד באותו ניסיון ואם נגזר עלי להימנות בין ההולכים לעקדה מכל שכן חבל הדבר' וכך התחזקו כל בני החבורה גם חולי המעייים שביניהם ונמנעו מאכילת הלחם בכל ימי חג הפסח תשה ין מצות מצוה מעשה באדם אחד שהיה יכול במקום עבודתו לבוא במגע עם גויים ולהשיג קמח לאפית מצות תמורת חפצים שונים הבעיה היתה איך להגניב את הקמח לתוך הגטו שהרי הנאצים אסרו באיסור חמור להגניב משהו לגטו היהודי קיבל על עצמו לטובת הכלל את הסיכון להגניב את הקמח לגטו יומיים לפני הפסח נתפס היהודי כשבאמתחתו שקיק קמח הוא הוכה והושפל ע"י השומרים שלא הסתפקו בזאת ואף שברו את שיניו לאחר שראה היהודי שאינו יכול לאכול בגלל שיניו השבורות הלך לרב ושאל אותו מה לעשות שהרי עכשיו אין הוא יכול לאכול מצה רגילה ומצה שרויה לא אכל כל ימיו הרב פסק לו שיעשה התרת נדרים לפני שלושה ולאחר מכן יוכל לאכול מצה שרויה במים במחנה עבדו אתנו מספרת פסיה פרנקל שני יהודים אשר לא אכלו ממטבח החיילים אלא בישלו לעצמם מעט תפוחי אדמה או מרק לפני חג הפסח השיגו כמה קילו קמח ורצו לאפות מצות מקום עבודתם היה במוסך ולאחר שהיו צריכים להסיקו היה מותר להם לישון שם לנו אסור היה להיכנס למוסך אחרי השעה שמונה בערב הם ניסו לשדל אותי ועוד כמה נשים שיעזרו להם לאפות מצות אני לא סירבתי ועל אף האיסור החמור התחבאתי במוסך התחלנו לעבוד מאוחר בלילה ועבדנו עד לבוקר בבקר קיבלתי שתיים עשרה מצות בשכר עבודתי תשע מצות לקחתי לגטו שברתי אותן לחתיכות קטנות ונתתי לחברותי שרצו לטעום טעם פסח.

קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה רם הודע כי לך
היום אף לך הלילה

צרות, ואני מתגבר ומעביר על מידותי ומיטיב עמו ג"כ, זהו דבר גדול יותר מכל החסד. וכך איתא ב"אבן שלמה" להגר"א שכל מה שיותר קשה לאדם להתמודד, זהו התפקיד האמיתי שלו בחיים, ולתת דבר או לעשות דבר שלא מרגישים שהשני מוכרח לזה, כשעושהו אז הוא דבר גדול.

מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה (ח, ז)

שח הג"ר מנחם צבי ברלין שליט"א איש ישיבת רבינו חיים עוזר
(הגדה מצות הפסח) דרשו רבותינו ז"ל בסוטה (כא). "עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה, שנאמר מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה" [ע"ש בפירש"י].

סיפר לנו החכם רבי **גבריאל דברשבילי** זלה"ה - שגדל בגרוזיה ובהיותו בן תשע עשרה שנה כבר היה בקי בש"ס ופוסקים, וזכה להתעטר בהיתר הוראה ממרן מהגר"ח מברסק זלה"ה - שפעם נסע לקראת ראש השנה לבקר בישיבת ראדין את אחיו שלמד בישיבה ונשאר שם לראש השנה, והזמינו הכהן הגדול מאחיו מרן ה"חפץ חיים" זלה"ה לאכול על שלחנו בליל ר"ה. בכל מהלך הסעודה דיבר החפץ חיים רק על הזכויות שיש לכלל ישראל.

בתוך דבריו שאל הח"ח מדוע בהגיע ילד יהודי לגיל י"ג הוא נעשה "בר" מצוה, ואילו אדם החוטא נקרא "בעל" עבירה ולא בר עבירה? וביאר החפץ חיים שהענין הוא מפני שכל מצוה שאדם עושה הריהו מתחבר עם המצוה לגמרי, כדוגמת בן עם אביו, שאינם יכולים להיפרד, אף אם יחטא לפניו הוא עדיין בנו, כך גם העושה מצוה אינו יכול יותר להיפרד מן המצוה [אם אינו תוהה על הראשונות]. מה שא"כ בעבירה אמנם העבירה קשורה בו, אבל יכול הוא להיפרד ממנה כדוגמת בעל, שיכול ליתן גט כריתות לאשתו, ולכן נקרא בעל עבירה ולא בר עבירה.

וביאור הדבר נראה דהנה איתא בפסחים (נד). "שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם", ואחד מהם הוא ה"תשובה", והיינו משום שבדרך הטבע אין מציאות שנקראת תשובה, שאיך יוכל האדם לחזור בו ממה שעשה. וזה החסד הגדול שהקב"ה עשה איתנו, שעבירה שעושים אינה חלק מאיתנו אלא יכול ליתן לה גט כריתות, וכלשון הרמב"ם (פרק ז מהלכות תשובה הלכה ו) "אמש היה זה שנאו לפני המקום, משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד" עכ"ל. וזהו חסד מיוחד שכל אחד בכל מצב יכול להתקרב להקב"ה ולהתחבר להיות אחד עם קודשא בריך הוא.

פסח בשואה

ר' משה פרידנזון מניצולי גטו לודז' מספר על פסח של שנת תש"ה את הדברים הבאים אנחנו קבוצת חסידים התכוננו למבחן נוסף והוא לא לאכול חמץ בפסח הענין היה כרוך בפיקוח נפש גדול במחנה היה נהוג סחר חלפין של המרק היומי ומנת הלחם היומית יתר אסירי המחנה ניצלו את העובדה שאנחנו החלטנו להימנע מאכילת חמץ ויהי מה והעלו את מחיר המרק השגנו רק מעט מרק נוסף במקום הלחם שלנו בכל ימי חג הפסח הרבנו לשיר ולשמוח ולהתפלל בציבור כולל אמירת הלל בקול רם ללא פחד מהמזיקים וכך התאפשר לנו להחזיק מעמד על אף שגופנו נחלש מאד.

*

הרב שטוקהאמר מרבני ורשה הנודעים שמר על המצוות

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 244
אדר תש"פ

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

בשו"ע (סי' ש"ע ס"ג) מי שיש לו מלמד או סופר בביתו וכו', ודרים כל אחד בחדרו וכו' אינם אוסרים. ומבאר המשנ"ב (ס"ק ל"ג) שהטעם כיון שכולם משתמשים בשל בעה"ב באפיה ובישול, לכן הם טפלים אליו. ומכאן יוצא המשפט הידוע שאם אוכלים ממטבח אחד אינם צריכים לערב. אבל לפי האמור שזה רק ענין שנטפלים עם בעה"ב, א"כ באופן שבעה"ב אינו גר שם, אלא מכין להם את האוכל לפני שבת והולך, לא שייך היתר זה. ולכן בבתי מלון שברוב המקומות יש רק עובדי מטבח ותחזוקה, שאינם בעלים וגם אין להם סמכות על החדרים, אין האורחים טפלים אליהם, וצריכים לערב גם אם אוכלים ממטבח אחד. וה"ה בבתי חולים, שתמיד הבעלים והמנהלים אינם גרים בבית החולים. וה"ה בשיבות שרה"י אינו גר בשיבה.

ועוד כתב המשנ"ב שם שההיתר נאמר דוקא בשואל את המקום, ולא בשוכר. וזה סיבה נוספת שאין את ההיתר הזה בבתי מלון, ובבתי אבות. ויש לעיין בבתי חולים שהביטוח משלם עבור האדם. ובישיבות שההורים משלמים סכום שאינו כנגד כל ההוצאות ואין הסכם שהתשלום עבור הדיור או משהו אחר. [ואם מצי לסלוקי, נחלקו המשנ"ב והחזו"א, ואמ"ל בזה, כי גם בזה צריך שבעה"ב ידור עמהם, ולכן אינו מצוי למעשה באופנים הנ"ל].

שאלות הקורונה שמתחדשות בימים אלו

בימים אלו הגיעו שאלות נוספות בעקבות השינויים הגדולים שנוצרו אחת השאלות שהגיעה מהאחראי בישוב טלזסטון שכידוע נמצאים בו כעת אלפי איש בבידוד בית קרוב לחצי מהישוב, ולכן מקפידים מאוד שלא להעביר שום מאכל מאחד לשני ולא מארחים בבית אנשים אחרים ואם כן שאל האחראי על העירוב מה הדין פת העירוב שנמצאת באחד הבתים ובעל הדירה אינו מסכים שיבואו לאכול את הפת הזו בביתו, ואם כן העירוב אינו עירוב משום שהמטרה היא להחשיב כאילו כולם דרים בבית זה שבו מונחת הפת וכעת אי אפשר שאנשים יגורו בו. ומצינו כעין זה בשו"ע (סי' שס"ו ס"ה) שצריך שלא יקפיד אחד מהם על עירובו ואם מקפיד אינו עירוב, והרי כאן הוא מקפיד שלא יבואו לאכול את העירוב בביתו.

והתשובה היא שמה שכתוב בשו"ע שצריך שלא יקפיד על עירובו היינו רק על אכילת הפת שצריך שאם יבואו ויבקשו ממנו יתן להם לאכול ממנה אך לא הוזכר בפוסקים שצריך לתת להם לאכול בתוך ביתו [ואמנם לגבי הנחת עירוב תחומין, יש שכתב (ספר תחומי שבת פט"ו ס"ב) שצריך שיוכל לאכול את הפת באותו בית שבו הניחוהו, כיון שמבואר בגמ' ובשו"ע (סי' ת"ט ס"ב) שצריך שיהא הוא ועירובו במקום אחד. וצ"ע ראייתו שם. ומכל מקום לגבי עירוב חצירות מספיק שמי שירצה לאכול מהפת יבקש מבעל הבית שיוציא לו את הפת לאכול אותה בחוץ, ולא צריך שיוכל לאכול באותו בית, כי אין הענין של העירוב שיחשב כאילו כולם גרים בבית הזה, אלא כמו שכתב הרמב"ם [הובא במשנ"ב שם סק"ד] שכשם שיד כולנו במקום הזה כך יד כולנו שווה בכל מקום. לכן מספיק שיוכל לאכול מהפת].

אמרנו את הדברים לשואל, והוא הוסיף ושאל על כך, מה הדין אם הפת נמצאת בחדר של המבדד, או שכל המשפחה מבדודת, ובמצב זה אין לקחת מהם שום מאכל, וכיוון שכך הם ההוראות ע"פ כללי זהירות מדין ונשמרתם, וגם למעשה אף אחד לא ירצה לקחת מהם את הפת, א"כ הרי זה נעשה כמאכל שאינו ראוי לאכילה לשאר בני אדם הבריאיים, וא"כ אינו מועיל לעירוב לכלל הישוב. ואע"פ שגם ממי שאינו מבדד נזהרים שלא לקחת דבר מאכל, בזה יש לומר שאינו דבר אמיתי אלא חשש בעלמא, שאינו עושה שהפת אינה ראויה, משא"כ בבידוד אמיתי, שחלה חובת הזהירות גם ע"פ הלכה. וצ"ע לדינא.

סיום מחזור שיעורי התחומין, ועריכת רשימת בתי החולים
בימים אלו עומדים לקראת סיום המחזור של לימוד התחומין למעשה, בחבורת האברכים שע"י מוקד העירוב בארץ הקודש. מאות אברכים שעמלו במשך כמה חודשים בלימוד המשנ"ב, והשתתפו מידי שבוע

האם יש שינוי בכשרות העירובים בימי הקורונה

בימים אלו שמשתנים סדרי עולם, באופן שאין אדם יודע מה ילד יום, רבים דואגים לשלום העירובים והבודקים, ושואלים האם יש שינוי כל שהוא בכשרות ובבדיקות. אנו מצינים שלפי המצב כעת, האחראים מתמסרים ועוזבים את ביתם למען הכלל, ואין שינוי מסוים בכשרות העירובים. אמנם דווח לנו על אחד מהאחראים בישוב במרכז שאינו יכול לצאת מביתו, ויתכן שיש עוד כאלו, אבל הם דואגים להעמיד מחליף שיודע את מלאכת הקודש, ויעשה את הבדיקה במקומם.

נאחל בזאת לכל העוסקים עם הציבור, שיזכו לשמירה מיוחדת, שלא יבוא המשחית אל בתיהם, ולא יחלו ולא יהיו אפילו בחשש של הידבקות, ושכרם כפול מן השמים.

השבוע צריך עירוב מהודר יותר

היו שטענו שאין צורך בעירוב כל כך בשבתות אלו, כי הרבה אנשים אינם יוצאים מבתיהם. אבל דוקא כעת יש צורך שהעירוב יהיה מהודר יותר מתמיד, כי כעת יש מנינים שיערכו בחצר בתי הכנסת ובחצרות הבתים, וכן יהיה צורך להעביר ספרים אל המנינים המתחלקים למקומות שונים. והטלטול הזה מוטל על האנשים הגדולים, שתמיד נמנעים מלטלטל, ואם צריכים לטלטל נותנים לבניהם הקטנים [במקום שהעירוב כשר], וכעת יצטרפו לעשות זאת בעצמם.

לכן יש להתאמץ יותר בעשיית העירובים בכשרות הטובה ביותר. וכמו כן כל אדם ידאג לברר את כשרות העירוב במקום מגוריו עם גבולותיו. כמו כן מי שיכול לסדר עירוב נפרד לחצר שבו יתקיימו מנינים, בודאי יש בזה זיכוי הרבים.

עירוב בקבוצה או משפחה שאוכלים בשני מקומות

בגליון הקודם הבאנו נידון מיוחד בעירובין בעקבות בידוד הקורונה רח"ל, האם אדם המבדד בחדר נפרד בתוך הדירה, שאוכל בו לבדו, ושאר בני המשפחה אוכלים בחדר הסלון, האם צריכים לעשות "עירוב חצרות" כדי להעביר מהדירה לחדר המבדד, כיון שכעת נעשו כשתי דירות נפרדות. הדברים עוררו רבים לדון ולעיין בהלכות אלו, שנוגעות גם לבתי מלון ואולמות שיש משפחות רבות שאוכלות בחדר אוכל אחד, ויש גם אחד מהקבוצה שאוכל בחדרו. ומה הדין בישיבות גדולות שיש כמה חדרי אוכל. ומה הדין כאשר אחד מהצוות של הישיבה גר בבנין הישיבה ואוכל בדירתו. ועוד מקרים רבים, שאחרי שיודעים את ההלכה, רואים שהיא נוגעת בהרבה מקרים. [יש להוסיף כמובן, שאם יש עירוב בשכונה ברמה טובה, הרי האחראי מניח גם בשביל אלו. אבל באופן שהעירוב של האזור ההוא אינו טוב, או שלא רוצים להסתמך עליו מחמת שמסתמך על שיטות דחוקות, צריך לדאוג לעירוב נפרד בבנין ובמתחם].

וראה מה שהתבאר באריכות בגליון הקודם, מה קובע ע"פ כללי ההלכה מה נחשב בית אחד ומה נחשב שני בתים, ומדוע תמיד לא אומרים שאם יש חולה שאוכל בחדר שינה יחשב בית נפרד. ויסוד החילוק משום שתמיד כולם משתמשים בכל הבית, משא"כ במצב שיש כעת לפי תנאי הבידוד, שהמבדד משתמש רק בחדר לבדו, ושאר בני הבית משתמשים רק בשאר הבית ולא באותו חדר מבדד, ועי' לעיל משנ"ב במקורות הדינים.

ביאור ההיתר שאוכלים ממטבח אחד, וההגבלות שבו

אמנם יש להוסיף לבאר דבר אחד, שרבים התקשו בו, הרי הם אוכלים ממטבח אחד, וא"כ ברור שאינם צריכים עירוב, ומה כל הנידון על בתי מלון, ישיבות ובתי חולים. והנה צריך לבאר מהו המקור לדבר הברור הזה, אולי יש לו תנאים מסוימים, או שמא זה ציטוט של חצי דין, שאינו מתאים למקרים שאנו מדברים עליהם.

יהיו סמוכים אל הקיר. לכן צריך להשתמש בהם באופן משמשיים אותם אל הקיר דוקא.

ג. בענין המרחק בין שליבה לשליבה שבסולם, כתב החזו"א (סי' ס"ו ס"ק כ"ג) שיהיה פחות מג' טפחים בין זה לזה, [ודימה דין זה למש"כ השו"ע לקמן סעיף י"ב]. אמנם בערוך השולחן (סעיף כ"ב) כתב שדין זה שונה מסעיף י"ב, ואם הסולם קבוע מועיל אף ביותר מג' טפחים. ובסולמות המצויים בזמנינו המרחק הוא יותר מג' טפחים.

ד. כתב השו"ע שצריך שהסולם יהיה גדול או כבד, כדי שלא יהיה עתיד לטלטלו בשבת. ובמשנ"ב כתב שאפשר גם כן בסולם שאינו כבד אם קובע אותו במסמרים אף על פי שבדעתו ליטלו אחרי שבת. הסולמות המצויים בזמנינו אינם כבדים, אמנם בשו"ע שם כתב שאם יש בסולם ארבע שליבות נחשב סולם גדול שאין דרך ליטלו בשבת. וצ"ע בסולמות הביתיים שבזמנינו שעשויים מאלומיניום, ואף על פי שיש בהם שש שליבות הם קלים ביותר וניטלים בשבת, האם נאמר שאע"פ שיש ד' שליבות אינו כסולם קבוע, ואם כן צריך לחברם כדי שיעילו להחשב כפתה. וצ"ע.

סורגים שנוקדו משמשים לסולם

לפ"ז כאשר רוצים להשתמש בסולמות המצויים בזמנינו נתקלים בכמה בעיות. אבל בני המשפחה הנ"ל שרצו למצוא פתרון לחבר בין שני החצרות, מצאו רעיון מקורי על ידי שני סורגים של חלונות גדולים משומשים שהיו זרוקים באיזה מקום לאחר שיפוץ בית, גררו אותם אל הקיר שבין שני החצרות. העמידו אותם באופן שהברזלים שבתוך הסורג מאוזנים, סורג אחד מצד חצר הבנין ואחד בחצר הישיבה, אחר כך קשרו אותם עם אזיקונים, ובכך קיימו את כל התנאים. א. רוחב השליבה דהיינו רוחב המוטות שבתוך הסורג הוא יותר מד' טפחים. ב. הסורג היה ארוך והגיע עד ראש הקיר. ג. שני הסורגים היו סמוכים זה לזה תוך ג' טפחים. ד. הסורגים נחשבים כסולם כבד וקבוע, ואף הוסיפו בזה שקשרו אותם על ידי האזיקונים שהם דבר שאין לפותחו בשבת.

עשיית סולם נסורים לחבר בין שתי חצרות

על ידי פתרון זה ניתן לעשות עירוב חצרות בין שני החצרות יחד, וניתן להעביר כל דבר שהוא מהדירות אל הישיבה. ויש להוסיף שאחרי שיש פתח בין החצרות ועשו עירוב ביניהם, אין צורך לעלות על הסולם [הסורגים] כדי להעביר, אלא מותר להעביר גם מעל הגדר, כיון שאחרי העירוב הרי הם כחצר אחת מעורבת.

מתי האורחים שבבנין הישיבה אינם צריכים עירוב בפת

לאחר מעשה נראה שיש לדון האם צריך לעשות עירוב חצרות בפת במקרה זה. כיון שבחצר הישיבה אין דירות בדרך כלל, והאורחים ואנשי השמחה שבאים ואוכלים שם סעודות בשבת זו [ובשבת זו המקום נחשב לדירתם אף על פי שאינם יושנים שם, כיון שמקום פתח קובע את מקומו של האדם לענין שבת, כמבואר בשו"ע (סי' ש"ע ס"ה)], מכל מקום אינם אלא אורחים שאינם קבועים, וכתב השו"ע (שם סעיף ח') שאורח שנמצא במקום שיש דייר קבוע הרי הוא טפל אליו [אע"פ שהדייר הקבוע אינו המארח שלון] ואינם צריכים לעירוב, אם כן חצר הישיבה אינו אוסר, ואין צריך לערב איתו, [אלא רק בין דיירי הבנין הקבועים צריך עירוב חצרות בפת].

ובכל זאת היו צריכים לעשות את הסולם עם הסורגים, כי לולא שהסולם יצר פתח ביניהם, הרי מקום הישיבה נידון כחצר בפני עצמה, ואז האורחים לא יהיו טפלים לתושבי הדירות שבבנין הסמוך. ורק אחרי שעשו את הסולם ונעשו כחצר שיש פתח ביניהם, ממילא אז האורחים טפלים אל הדיירים הקבועים שבבנין הסמוך [כמבואר במשנ"ב ובשעה"צ שם]. והנפק"מ היא רק שהאורחים אינם צריכים לתת חלק בפת, כגון אם אחד השכנים בבנין זה עושה עירוב בין דיירי הבנין לכל השבתות, ולא זיכה אלא לתושבי הבנין, אינו צריך להוסיף ולזכות כעת גם לאורחים שבבנין הישיבה.

התודה והברכה?

לתורם הנכבד החפץ בעילום שמו

שתרם את עלויות הרחפן

לצורך בדיקת העירובין ברחבי הארץ

זמות המצווה תעמוד לו ולבני ביתו

להתברך בבריאות ובהצלחה

ושפע ברכה ברוחניות ובגשמיות

וירווה נחת ושמחה מכל משיבתו

בשיעורים, על צורות החישוב של ריבועי הערים וצורות המדידה בזמנינו. בשבוע זה נערך מבחן מסכם לכל הלכות התחומין. אמנם עקב המצב של החולי והמגיפה השוררים בעולם וההגבלות שנוצרו עקב כך, איננו יכולים לקיים את המעמדות המיוחדים של הסיומים בהשתתפות רבנים. ואי"ה כשיסייר ה' מעלינו את הגזירה, נזכה בעז"ה לסיים את הלימוד עם מצגת חדשה.

מתוך השיעורים שנלמדו, עסקנו הרבה בחישוב התחומין לבתי החולים, ועל כן בימים אלו אנו עוסקים להעלות את הדברים על הכתב, בטבלה מסודרת, שיהיה ניתן לכל אחד להבין ממנו כיצד לנהוג, עם תוספת סבר על הדינים וההלכות. אמנם כיון שהלכות התחומין מורכבים מאוד, והדיון משתנה מאוד גם בתוך העיר, בין מי שגר בקצה העיר, לבין מי שגר במרכז העיר [אם גבול התחום לאחר הנחת עירוב מסתיים באמצע העיר], לכן במקרים שצריך להניח עירוב תחומין, יש צורך להתקשר למוקד, וכל אדם יקבל בעז"ה תשובה המתאימה לפי פרטי המקרה שלו. כמו כן הנחת העירוב תחומין יהיה ע"י הארגון, ולא כל אדם לעצמו. ובזה אנו מקיים שכל אדם יידע לעשות כדיו, ולא ייצא מכשול ח"ו.

רשימה זו יהיה ניתן לקבל בקרוב במייל של המערכת, בכתובת המופיעה בסוף הגליון.

בהזדמנות זו נשיב לשאלת רבים, שמבקשים לדעת איזה מסגרות לימוד יפתחו בעז"ה לחודשי הקיץ. הלימוד יהיה בעז"ה במסגרת "בדוקי עירובין", כפי שהיה בשנה שעברה, על לימוד הפרקטיקה וההלכה המצויה בבדיקת עירובים בזמנינו, בליווי המחשות ע"י תמונות ומצגות, כולל מבחנים ותעודות. בתקווה ובתפילה שמיד בתחילת חודש אייר נחזור לשגרת הלימודים, מתוך בריאות ושלום, יחד עם כל היהודים בעולם, ומלאה הארץ דעה את ה', ונזכה בקרוב לביאת משיח צדקנו.

פתרון מקורי לעירוב בין שתי חצרות לעריכת שמחה

באחת השמחות שנעשו בשבועות אלו, הזמינו את מוקד העירוב לתת אישור הלכתי לדבר מיוחד ולא שגרת, בעשיית עירוב בין שתי חצרות, האברכים עשו את הדבר ידעו את ההלכות, ואולי גם למדו אותם שוב במיוחד לצורך הענין, ובאמת עשו אותו כהלכה, ובכל זאת ביקשו שמוקד העירוב שעוסק במיוחד בתחום זה, יבוא לאשר שאכן שמו לב לכל הפטרים. כשבאנו למקום שמחנו מאוד לראות כיצד המציאו רעיונות מקוריים בעזרת סורגים ישנים, ליצור פתח בין החצרות.

השמחה נערכה בשבת בחדר אוכל של ישיבה קטנה, ולא היתה אפשרות להניח את כל המאכלים עם פלטות חשמל, לכן היו צריכים להשתמש גם באחת הדירות שבבנין הסמוך, ובשבת בזמן הסעודה, יביאו את המאכלים ממנה. לשם כך צריך לעשות עירוב בין הדירות שבבנין והישיבה, כדי שיהיה מותר להעביר ממנה. לשם כך צריך לעשות עירוב בין הדירות שבבנין והישיבה, כדי שיהיה מותר להעביר מזה לזה. אבל כתב השו"ע (סי' ש"ב ס"ד) אין שתי חצרות יכולות לערב יחד, אלא אם כן יהא פתח ביניהם, או חלון שיש בו ד' על ד' טפחים, שיהיה קצתו בתוך י' טפחים.

ואם כן כאשר רוצים לערב את חצר הישיבה עם חצר הבנין הסמוך, צריך שיהיה פתח ביניהם. במקרה זה היתה חצר הישיבה מוקפת בקיר אבן מכל רוחותיה, כמו כן החצר של הבנין הסמוך היתה מוקפת מכל רוחותיה, ולא היתה שום אפשרות לעשות פתח ביניהם ואף לא חלון שיתחיל בתוך י' טפחים מהקרקע, כיון שיש ביניהם קיר גבוה.

הפתרון למקרה זה הוא, לעשות סולם שדרוך יהיה מעבר בין שתי החצרות, ודין זה מבואר בשו"ע (שם סעיף ח') שאם העמיד אצל הכותל סולם רחב ד' טפחים, וכן כנגדו בחצר השניה, נחשב כפתח ויכולים לערב יחד. והנה כדי הסולם יחשב כפתח ישנם כמה הלכות, וכיון שהדבר אינו שכיח ואינו מצוי אף לעיתים רחוקות, לכן בדרך כלל איננו בקיאים בפרטי ההלכות הנדרשות לכך, ובמקרה שרוצים לעשות כן צריך להתישב היטב בדבר, לשים לב לכל פרטי ההלכה.

התנאים ההלכתיים לעשיית פתח ע"י סולם

א. בשו"ע שם כתב שרוחב הסולם צריך להיות ד' טפחים, והיינו שרוחב השליבה עד גובה הראש הקיר [או תוך ג' טפחים לראש הקיר] יהיה ד' טפחים. בסולמות המצויים בזמנינו, החלק העליון של הסולם בדרך כלל אינו רחב ד' טפחים. אמנם אם משתמשים בסולם גבוה יותר מראש הקיר, והשליבות התחתונות שרחבם ד' טפחים מגיעות לראש הקיר, הרי זה כשר. ב. צריך שיהיו שני הסולם משני צידי הקיר מקבילים זה לזה, או על כל פנים בתוך ג' טפחים בין זה לזה. וכיון שכאשר משענים את הסולם על הקיר הוא בולט כלפי מעלה, אי אפשר להעמיד את הסולמות זה כנגד זה, אלא צריך להעמידם זה סמוך לזה תוך ג' טפחים. ואם לא ישעין את הסולמות על הקיר אלא יפתח אותם כל אחד בחצירו, הרי תהיה בעיה מהדין הקודם, שרוחב השליבה בקטע של המעבר אל הקיר אינו רחב ד' טפחים, וגם הסולמות לא יהיו סמוכים זה לזה בתוך ג' טפחים, כיון שלא

הודעה חדשה עקב המצב. מכון "הלכה למעשה" יפתח בימים הקרובים סידרת שיעורים בדיני "תחומין" עם הדגמה ממוחשבת, דרך המייל. להרשמה דרך המוקד, לשלוח בקשה לכתובת A83320@GMAIL.COM

קו ישיר לשיעור העירובין של הרב משה אנגלרד שליט"א 073-295-1621 שיעורים יומיים שלוחה 4

דבריהם

מראות מרן רשכבה"ג רבנו אהרן יהודה ליב שטינמן זצוק"ל | גליון מס. 39

פסח

שיש בעולם הכל הוא בשביל ישראל שקבלו את התורה, ואם כלל ישראל היו נשארים עבדים לפרעה במצרים ולא היו מקבלים התורה, הרי ודאי שכל העולם היה נמצא באותו מצב במשך כל השנים, כי הכל הוא רק בשביל ישראל שקבלו את התורה.

וכל המציאות שסנחריב בבל את האומות, ושהעולם התפתח עד ימינו אנו, עם כל שכלולי החכמה שיש בעולם, זה הכל אך ורק עבור כלל ישראל, ודו"ק.

ובש"ק הוסיף בתוך הדברים ואמר: אנחנו קטני אמונה. מלעיטים עצמנו בפסח במצה ומרור, ושוכחים שעיקר עבודת ימי הפסח הוא חיזוק באמונה! (מתוך הספר נאות אפרים - פנינים מפנקסי תלמידו הגדול של רבי אפרים שטראוס שליט"א

דברים ברורים וידועים לכולם עלולים להשכח אם לא מתעסקים בזה כסדר, ומכאן התביעה לחיזוק האמונה. (מתוך הספר נאות אפרים - פנינים מפנקסי תלמידו הגדול הגה"צ רבי אפרים שטראוס שליט"א משגיח ביישיבת 'קול תורה')

עבדים היינו לפרעה במצרים

אסרו חג פסח תשנ"ח

"עבדים היינו לפרעה במצרים וכו' ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים". הקשיתי לרבינו הגרא"ל שטינמן זצ"ל דאין קאמר בעל ההגדה שהיינו משועבדים לפרעה במצרים, והרי בא סנחריב ובלבל את האומות. ותירץ לי רבינו, דהנה כל ההתפתחויות

בעניני פסח ראה באריכות שיחות רבנו בס' ימלא פי תהלתך - יצ"מ והגדש"פ - אילת השחר.. ובספר כאיל תערוג מועדים, ונביא כאן עוד דברים מתורתו.

ההכנה לפסח אמונה

מוצש"ק פרשת ויקרא אור לד' בניסן תשנ"ו

שאלתי את רבינו הגרא"ל, מהי ההכנה לקראת יו"ט פסח הבעל"ט, וענה, להתחזק באמונה.

ושאלתי, הרי כולם מאמינים בני מאמינים, וא"כ מה יש להתחזק, וענה, נכון כולם מאמינים, גם היהודי שחוטא במשך כל השנה, אם ביום כיפור בא לבית הכנסת להתפלל, הרי הוא מאמין, דאם אינו מאמין כלל א"כ מה יש לו לבוא ולהתפלל, אבל יהודי זה מקטני אמונה הוא, ואת אמונתו זו מסוגל הוא למכור בעד בצע כסף, בעשרים אל' מוכן הוא למכור את כל אמונתו.

והעבודה היא להתחזק באמונה ולצאת מקטנות לגדלות, שהאמונה תשפיע על חיי היום יום של האדם, ואם אדם לא מחזק אצלו אמונה כסדר הוא עלול לשכוח את הרבש"ע.

נקח לדוגמא, הנה בהשואה הנוראה נהרגו מליוני אנשים ע"י הגרמנים ימ"ש, ומפורסם ענין זה בכל העולם, ועתה קמים אנשים ומכחישים ואומרים לא היה ולא נברא, לא היתה כלל שואה מעולם. הנה ענין זה יכול לשמש לנו כדוגמא שגם

עם מצה.

1 בניסן תש"ע

בהאי שתא שנת תש"ע בימים שלפני פסח נתעוררו אי אלו אנשים, שהרי עינינו מייחלות לראות בבנין בית המקדש במהרה ואז נוכל להקריב קרבנות, ובשביל קרבן פסח צריך הרבה כבשים, וא"כ צריך להכין כבשים, [הכנה בעלמא ותו לא, וחם ושלוש לא עולה על דעתם להקדיש את הכבשים] שאם יבנה ביהמ"ק במהרה בימינו שיהיה לציבור כבשים כשרים לקרבן פסח, וקוראים הם לציבור להשתתף עמם בקניית כבשים ולהיות שותפים בכבשים אלו, ואם יבנה ביהמ"ק יהיה לכל אחד כזית בקרבן פסח, וכדי להיות שותף בכבשים מבקשים מכל אחד סך שנים עשר שקלים לכזית בשר.

ודיברו על ענין זה עם רבינו הגרא"ל, וטענו לפניו שע"י שמשתתפים בכבשים אלו מתחזקים באמונה, בציפית לישועה. וענה רבינו, אם אדם היה מוכן לתת אלפי שקלים עבור זה, אולי היה אפשר לדון שיש בזה חיזוק לאמונה, אבל כשזה עולה רק שנים עשר שקלים אין בזה ולא כלום! ביאור דבריו, בשביל שנים עשר שקלים אדם מוכן לרמות את עצמו כאילו הוא מחזק אמונה, אבל להשקיע סכום כסף גדול, ודאי שהוא לא היה מוכן, וא"כ אין כאן אלא שקר, ואין כאן שום חיזוק אמונה, וד"ק. (מתוך הספר נאות אפרים-פנינים מפנקסי תלמידו הגדול הגה"צ רבי אפרים שטראוס שליט"א משגיח בשיבת 'קול תורה')

אמאי לא אמרינן בהגדה קריאתה זו הלילה

מוצאי פסח תשנ"ד

אמר לי רבינו הגרא"ל, שנשאל אתמול ע"י ת"ח, דאיתא במגילה דף י"ד דאין קורין הלל בפורים דקרייתתה זו הלילה, וא"כ אמאי אומרים הלל בליל פסח, נימא דקרייתת ההגדה זו הלילה.

ותירץ רבינו ב' תירוצים, חדא דיש להסתפק בהא שאמרו דאין קורין ההגדה מבעו"י דכתיב "בעבור זה" לא אמרתי אלא בשעה שמצה מרור מונחים לפניך, האם מצה ומרור היא לעיכובא דרך מי שיש לו מצה ומרור חייב לספר ביצי"מ, או דגם שאין לו מצה ומרור חייב בסיפור יצי"מ, ואם נימא דמי שאין לו מצה ומרור פטור מסיפור ההגדה, א"כ הרי לאדם זה תיקנו לומר הלל דהא אינו אומר ההגדה, ולא חילקו ותקנו לכולם לומר את ההלל. אמנם לא ניחא לו לרבינו בתירוץ זה, דנראה דגם מי שאין לו מצה ומרור צריך לספר ביצי"מ.

והיום ז' של פסח עלה ברעיונו של רבינו תירוץ נוסף. דהנה מצינו בחנוכה שתקנו את ימי החנוכה להודות ולהלל, וגם פורים הגם שלא נזכר להדיא דימי הפורים נתקנו להודות ולהלל, אבל נראה דקריאת המגילה נתקנה לסיפור הנס ולהודות ולהלל על הנס דאחשוורוש, וא"כ שפיר קאמר בגמ' דאין אומרים הלל בפורים דקריאת המגילה זו הלילה. אבל שאני קריאת ההגדה, דלא נתקנה כלל לאומרה כדי להודות ולהלל על הניסים שאירעו לאבותינו במצרים, אלא קריאת ההגדה נתקנה כדי שהאדם יחזק עצמו באמונה בהשגחת הש"ת על עולמו, שע"י ההתבוננות בכל אשר אירע לאבותינו במצרים יתחזק האדם באמונה ובטחון בהקב"ה ובהשגחה פרטית שמשגיח הקב"ה בעולמו, ואשר לפ"ז א"ש דתיקנו גם לומר הלל בליל פסח דבקריאת ההגדה אינו יוצא ידי הלל דאין אמירה זו דברי שבח והלל אלא חיזוק האמונה וכנ"ל, עכ"ד. (מתוך הספר נאות אפרים-פנינים מפנקסי תלמידו הגדול הגה"צ רבי אפרים שטראוס שליט"א משגיח בשיבת 'קול תורה')

מצה שלא נאפתה כ"כ

הנה מצוי שעל מצות יד שרואים שנקדם הפנים של המצה בצד אחד ולפעמים בשני הצדדים ולפעמים נשרף המצה אפילו מצד אחד וכשמורידים את החלק החיצוני של המצה שמורידים את הקרום העליון נראה

בפנים קצת כמו עיסה שלא נאפתה עדיין לגמרי וגם רואים לפעמים במצה כעין חוטים נמשכין בפרט כשהמצה עדיין חמה ולפעמים גם אח"כ קצת ויש בזה שני חלקים יש חלק רך שהיא נראה כלחם רך ויש חלק שיש בה צורה וצבע של עיסה והשאלה היא האם יש לחוש בזה שחלק בתוך המצה לא נאפה לגמרי ויכולים להחמיץ עוד אח"כ או כיון שנקרמו הפנים של המצה הר"ז נחשב באפיו כדין גם החלק שנראה שהוא רך כעיסה ויצא כבר מכלל עיסה ושוב אינו מחמיץ וכשר ועיקר השאלה היא משום שהתנורים של המצות בזמנינו הם בחום גבוה מאוד שלא ידוע אם היה כך בזמנם והמצות שלנו הם דקות מאוד שנשרפות מיד מבחוץ מכח האש הגדולה ואינם נאפים כמו כל פת לאט בדרך האפיה הרגילה שהאש עם החום הם אופים את העיסה לאט וא"כ אפשר שבמקום אחד נשרף המצח ובחלק אחר אפשר שלא נאפה כראוי כלל.

ובשנת תשנ"ג הראו את הדברים לרבנו, ודן בזה והורה שאם רואים שיש מקום שלא נאפה כראוי יש להוציא אותו חלק קודם פסח ויש מקום להחמיר אם הוא רך מאוד. (שערי שלמה ח"ג עמ' תנד)

שור"ת עבדבנו

ש. אלו שאוכלים את הכרפס במזלג, האם יש ענין שיטלו ידיהם, הרי כל הטעם שנוטלים ידים זה משום טיבולו במשקה, אבל כשאוכלים במזלג, המאכל לא נוגע בידיהם כלל.

ת. **צריך ליטול ידים.** בכאיל תערוג גליון 199 הביאו שמרן שליט"א מטביל את הכרפס בידו דוקא כדי להתחייב בנטילה ש. ידוע שיטת החרדים שבברכת כהנים יש מצוה על הכהן לברך, ומצוה על הישראל להתברך. כיצד הדין בליל הסדר במצוה של והגדת לבנך, האם כמו שיש מצוה על האבא לספר יש מצוה גם על הבן לשמוע הסיפור, או שזה רק מצוה על האבא.

ת. **יש מצוה.**

ש. משפחה שהיו רגילים לארח בביתם

קרוב משפחה, מאד קשה לבני הבית עמו, כי הוא מבקש שיזדרזו לגמור כבר את כל ההגדה, ובני הבית מצטערים שבגללו גומרים מהר, ולא מספיקים לספר ולדבר מענייני המצוה מה יעשו.

ת. אם יש לאורח מקום אחר לאכול, הבנים קודמים ולא צריכים להזמין, כי עיקר המצוה של הלילה זה והגדת לבנך.

ש. ילד בגיל חינוך שלא סופר כל יום, האם לחנכו לספור כשזוכר עם ברכה, או כמו גדול שאם לא ספר יום אחד, יספור בשאר הימים בלי הימים.

ת. שלא יברך.

נמסר ע"י הרה"ג ר' אליעזר קרביץ שליט"א, יש לציין שכל השו"ת שנדפס בגליון 37 גם הגיע מהרה"ג הנ"ל ולא כפי

הגרשם בטעות רבי אהרן קרביץ.

מנהג בשביעי של פסח

שה הגר"ש בן רבנו: אף שבכל מה שנוגע לאכילה אבי מזרי היה ממעט מאוד וכידוע, בכל זאת בשביעי של פסח אם היה נשאר מצות, היה אוכל יותר כדי להרויח עוד כמה כזיתים של מצוה כדעת הגר"א. והיה זה דבר לא מצוי בכלל שמרבה יותר באכילה.

שיעור דבנו זי"ל על שיר השירים

חורבן לעולם.

קדשים, וע"י שפ"ח דראב"ע ס"ל שזה מעולה רק מכל הכתובים שאמר שלמה, והנה גם בשאר כתובים יש יראת שמים, אבל ע"כ שיש גם ברוחניות מדרגות, ושיר השירים במדרגה גדולה יותר.

ומש"כ יראת שמים וקבול עול מלכותו, כי זה שני דברים, שיש דברים שהעובר עליהם אינו נחשב למרידה במלכות, אבל כשיש יראת שמים עושה כל מה שצוהו הקב"ה מחמת יראתו.

בי מזבים דודיך מיין

פרש"י כי טובים דודיך מכל משתה יין ומכל עונג ושמחה וכ"ע שנתן להם תורתו ודבר עמהם פנים אל פנים ואותם דודים עודם ערבים עליו מכל שעשוע ומובטחים מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתר צפונותיה וכו'. והנה בודאי כל מה שהוא רוחני א"א לדמות לדבר גשמי וא"כ מה השמיענו בזה שאומרים דהרוחניות יותר מכל משתה יין ותענוגים גשמיים.

ובפשוטו משמע דהצפיה שרוצים להיות כמו שכבר ה' שיופיע עוד פעם, אבל לפרש"י שיופיע עוד לבאר סוד טעמי וכו', זה דבר חדש שעדיין לא ה' לנו.

לדיח שמניך מזבים זגו

פרש"י שהריחו בהם אפסי ארץ אשר שמעו שמעך הטוב בעשותך נוראות במצרים וכו' בא יתרו לקול השמועה ונתגייר אף רחב הזונה אמרה וכו'. ואע"פ שהם אנשים מעטים, מ"מ הם אנשים חשובים ונקרא שהריחו בהם אפסי ארץ

שיר השירים איננו לשלמה

פרש"י שנו רבותינו כל שלמה האמורים בשיר השירים קדש מלך שהשלוש שלו. דהיינו שהוא הבעלים על השלום וכדכתיב (תהילים כ"ט י"א) ה' יברך את עמו בשלום, והנה הרי הכל שלו יתב' ומה המיוחד שמייחסים שהשלו שלו, וכי יש דבר שאינו שלו, אלא שכל הבריה בנויה על שלום, ובאבות (א' י"ח) תנן על ג' דברים העולם עומד וכ' ועל השלום, וכיון שזה יסוד הבריה לכך נקרא מלך שהשלום שלו שיצר אפשרות של שלום.

והנה שמים פירשו חז"ל (רש"י בפרשת בראשית א' ח') דהיינו אש ומים שערבן זה בזה ועשה מהם שמים, ולמה הקב"ה עשה שלום ביניהם לעשותם יחד, אלא כיון שהבריה צריכה שלום אף ליסודות עשו שלום, שאם היסוד שלום ממילא ישפיע גם על הבריה שתעמוד בשלום, לכן מייחסים אשר לשלמה על השלום שהוא יסוד הבריה, ואע"פ שיש לאנשים בחירה ואין שלום ביניהם מ"מ יסוד הבריה נעשה כמו שצריך להיות, וכמו שחותמו של הקב"ה אמת, ואע"פ שבני אדם רחוקים מזה, אבל כך צריך להיות אלא דהבחירה גורמת לבחור מה שהוא בוחר, ואין לנו מושגים בהקב"ה אלא מה שאנו רואים בבריה ולכך כיון שעשה את הבריה בשלום אנו קוראים אותו שלמה שבזה נרמז שהשלום שלו, ושם זה קודש כיון שהדבר שהקב"ה עשה בבריה ורוצה בזה הוי קודש, דלא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא שלו ומחלוקת זה

ועוד פרש"י אר"ע לא ה' העולם כדאי כיום שניתן בו שיר השירים לישראל שכל הכתובים קדש ושיר השירים קדש קדשים. והנה התורה ניתנה לישראל במ"ת אבל על שיר השירים מה הלשון שניתן שיר השירים לישראל הרי שלמה המלך אמרו וחיברו וכי עשה אסיפה ואמר שנותנו לישראל, משמע שחיבור שיר השירים הוי כניתן לעולם במתנה, וניתן לישראל היינו שיש להם צורך בזה, ויל"ע אם יום שניתן בו שיר השירים המכוון ליום ששלמה אמרו או ליום שכתבו.

ובמה שאומר לא ה' העולם כדאי כיום שניתן בו שיר השירים, יל"ע הרי ה' יום מתן תורה, ויל"ל דמתן תורה הוא שורש של שיר השירים, ושלמה בא וביטא את זה שישוד התורה הוא שלום, כדכתיב דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום.

והנה קדש פירושו מופרש, דהיינו שהוא מופרש מהחומריות, וצ"ל דקדש קדשים היינו שהוא עוד יותר מופרש, ומרחק יותר גדול מהחומריות, דבכל הכתובים יש איזה אחיזה משא"כ בשיר השירים, ואפשר לפרש שכל הכתובים מדברים מענייני תיקון המידות וזה קודש אבל שיר השירים מדבר משלום וזה קדש קדשים, ומה"ט שזה קדש קדשים קשה מאד להבין.

ור' אליעזר בן עזרי' אומר למה הדבר דומה וכו' כך כל הכתובים קדש ושיר השירים קדש קדשים שכולו יראת שמים וקבול עול מלכותו. יל"ע מה הוסיף עם דברי ראב"ע הרי כבר מביא מר"ע שזה קדש

ובאו להתגייר, ובברכות (י"ז ב') אמרין בני מתא מחסיא אבירי לב נינהו דקא חזו יקרא דאורייתא תרי זמני בשתא ולא קמגייר גיורא מיניהו, משמע דאדם שיש לו הכרה ברוחניות צריך לבוא ולהתגייר, וכמו שעשו יתרו ורחב.

והנה לפעמים יש דברים שקשה להבין בפשיטות ומפרשים על פי משל, אבל כאן צ"ב מה לא מובן אם ה' כתוב ברור שהאומות שמעו שמעך הטוב ובאו להתגייר, וע"כ יש הרבה דברים עמוקים שצריך להסתירם.

מישכני אהרין נרדפה

פרש"י אני שמעתי משלוחך רמז שאמרת למשכני וכו'. לכאורה הכונה למתן תורה והרמז ה' למשה כשנגלה אליו הקב"ה בסנה ואמר לו בחוציאך את העם וגו', ובפשוטות זה נאמר רק למשה אבל לפרש"י צ"ל שמושה אמר זה לבני ישראל דאל"כ מהיכן שמעו את הרמז הזה.

מישרים אהבת

פרש"י אהבה עזה אהבת מישור בלי עקיבה ורכסים. דהיינו אהבה שאינה תלויה בדבר.

שהורה אני ונאווה

פרש"י ואף במעשי יש מהם נאים אם יש בי עון העגל יש בי כנגדו זכות קבלת התורה. י"ל דבשלמא אם קבלת התורה ה' לאחר העגל א"ש, אבל העגל ה' אח"כ וא"כ הם קלקלו זכותם, והנה באמת כתוב שחורה אני ונאווה ולא כתוב נאווה אני ושחורה אע"פ דקבלת התורה ה' קודם, אלא דאמר אע"פ שאני שחורה מ"מ העון לא השחירני לגמרי שנשאר לי עדיין זכות קבלת התורה, ועי' בתרגום.

איכה תדעה איכה תרביץ בצהרים

פרש"י אומרת כנסת ישראל לפניו כאשר לבעלה הגידה לי שאהבה נפשי איכה תרעה צאנך בין הזאבים הללו אשר הם בתוכם ואיכה תרביצם בצהרים בגלות הזה שהיא עת צרה להם כצהרים שהיא עת צרה לצאן. רש"י למד שיש כאן ב'

ענינים כיון דבתחילה כתוב איכה תרעה שיש קושי על המרעה וע"כ הקושי מפני הזאבים, ואח"כ כתוב איכה תרביץ בצהרים וזה מחמת קושי השמש שיש בצהרים.

אמנם צ"ב מה הם שני הדברים דלכאורה הכל זה דבר אחד איך הם יכולים לעמוד בצרות שהעכ"ם עושים להם בגלותם, ובאמת רש"י כתב בגלות הזה רק על איכה תרביצם בצהרים, אבל גם איכה תרעה בין הזאבים היינו בגלות, ובהמשך פרש"י וא"ת מה איכפת לך אין זה כבודך שאהיה כאבלה וכו', וצ"ב השאלה מה איכפת לך בודאי איכפת על צאנה היכן ידעו, וכן מה התשובה אין זה כבודך וכי לא איכפת לה על צאנה הרי הם נכסיה.

אם לא תדעי לך היפה בנשים

פרש"י אם לא תדעי לך להיכן תלכי לדעות צאנך את היפה בנשים שחזל הרועה מלהנהיג אותם הסתכלי בפסיעות דרך שהלכו הצאן וכו' אם לא תדעי לך כנסייתי וכו' התבונני בדרכי אבותיך הראשונים וכו'. י"ל דאם יודעים את התורה צ"ל שיקיימו את התורה, ומה צ"ל צאי לך בעקבי הצאן, ואם אינם יודעים את התורה וכי מספיק ע"י זה שיתבוננו בדרכי הראשונים, וכנראה דבכדי לדעת איך להתנהג בדרך התורה צריכים גם לדעת את דרכי האבות ולא מספיק ידיעת התורה.

והנה וכי יש יותר מזמנינו שצריכים לצאת בעקבי הצאן, ולדאבוננו במלחמות הנוראות נפטרו הרבה ת"ח ונעשה מצב ח"ו שקשה גם לראות העקבות, דבחורבן הגדול אבדנו הקבלה והמסורת.

עם נקודות הכסף

פרש"י שהיה בידך כבר שהוצאת ממצרים שגדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים. עי' שפ"ח מנ"ל שגדולה היתה דכשם שיש הפרש בין כסף לזהב וכו', ואפשר להוסיף בזה דברי הרמב"ם שהביא הב"י (או"ח סימן קי"ג) דכסף זה מין אחר כלל והמשבח על כסף במקום זהב אין זה

מאותו מין שבח כלל עי"ש, ובאמת מה ה' התועלת לבנ"י מעשירות זו, וכן במה שאומרים אילו נתן לנו את ממונם ולא קרע לנו את הים דיינו, מה המעלה בדבר הזה שנתן לנו את ממונם.

בדוד המור דודי לי

פרש"י דודי נעשה לי כמו שיש לו צרור המור בחיקו וא"ל הרי לך צרור זה שיתן ריח טוב מן הראשון שאבדת כך הקב"ה נתרצה לישראל על מעשה העגל ומצא להם כפרה על עונם וכו'. והנה רש"י כתב שהצרור יתן ריח טוב מן הראשון, אבל בגמשל וכי עכשיו מצב בנ"י יותר טוב מלפני עשיית העגל, הרי אפי' לאחר הריצוי עדיין נאמר וביום פקדי ופקדתי, דנשאר רושם מהחטא, ואינם אהובים יותר.

כתפוח בעיני היער

פרש"י אילן של תפוחים כשהוא בין אילני סרק הוא חביב מן כולן שפריו טוב בטעם וריח. והנה כל עץ פרי כשהוא בין אילני סרק הוא חביב מהם ולא דוקא תפוח, וי"ל כיון דמעלת ישראל שהם טובים בטעם וריח משו"ה ממשיך אותם כתפוח בעצי היער.

שמאלו תחת לדאשי

פרש"י במדבר וימינו תחבקני דרך ג' ימים נוסע לתור להם מנוחה ובמקום המנוחה מוריד להם מן ושליו וכו'. משמע דההליכה במדבר מתייחס לשמאלו ושאר הדברים לימין, ובכל מקום השבח מתייחס לימין ולמה כאן זה מתייחס לשמאל וזה לימין.

ענה דודי ואמר לי

פרש"י ענה לשון ענייה ול' צעקת קול רם. צריך לדעת מה ה' הענין כאן לומר בקול רם.

ובהמשך פרש"י ענה דודי ע"י משה ואמר לי ע"י אהרן קומי לך זרזי עצמך וישאלו איש מאת רעהו, והנה בפסוק כתוב שאהרן ידבר את דברי משה לפרעה, אבל ברש"י כאן נראה שגם לבנ"י אהרן ה' מוסר את דברי משה.

והגדת לבנך

מותר למסור למשטרה או לתת להם מכות?
מרן: מה משטרה מועילה? האם המשטרה יכולה לחנך... ביפן המשטרה יכולה לחנך.
ש. ומותר לתת להם מכות?

מרן: מכות? לתת מכות??? החזר"א אמר שלהכות מותר רק לאבא או למחנך אבל לאדם אחר אין שום היתר להרים יד, ואפילו אם רוצה לחנך. וגם המחנך צריך לדעת שזה יהיה רק לשם חינוך וזה כבר במכה אחת, ויותר מזה זה עצבים.

לשלוח ילד מהחידוד

ש. ילד שהרים ידיים מותר לשלוח אותו מהחידוד?
מרן: מה ירויחו, הוא ילך לרחוב ויתקלקל יותר, להתעסק עם ילדים זה להתעסק עם נשמות.

לעודד אבל לא לשקר

ש. תלמיד ששואל שאלה בשיעור וכדי לעודד אותו המגיד שיעור עושה מזה עסק אפילו שזה לא מה שהתלמיד התכוון, האם נכון לעשות כך?
מרן: לעודד זה דבר טוב אבל לא לשקר. הגמ' בבבא בתרא טז. אומרת שרב אחא בר יעקב דרש שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו ובא שטן ונשקי לכרעיה (היינו נישק לו את הרגליים). רואים שגם השטן צריך עידוד.

עדיין יהיה חסד לו בדרגת האמונה. (שיח יוסף להרה"ג ר' יוסף פוגל)

הבעיה ש"מזכה את הרבים ולא

את עצמו"

באחד הפעמים דיבר הר"י במעלה של זיכוי הרבים, והביא שכתוב בספר "כתר ראש" שאדם יכול להגיע לדרגה של מלאך ולא יגיע לדרגת מי שמזכה הרבים. והביא דברי הגמ' ביומא (פז, א) שכל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, ופרש"י 'הקב"ה מדחה מפניו את העבירה שלא תבא לידו. גם ב"חובות הלבבות" רואים שגדלות של מזכה הרבים יותר ממלאכים.

ש. נו, בדור הזה זכינו שכולם מזכי הרבים!
מרן: הבעיה שמזכה את הרבים ולא את עצמו... קודם יזכה את עצמו ואח"כ את הרבים.

חינוך בבית דבר גדול

ש. ישנם אנשים שנוסעים באלול מחוץ לבית וכל כולו נתון לעבודת ה', מאידך אינו נמצא כלל בבית, האם עדיף להשאיר בבית או לנסוע, כך יכול יותר להתעלות.
מרן: להשפיע על בני הבית זה דבר גדול.

חינוך לאחר בר מצוה

ש. אדם שיש לו סוכה שנוסף אליו יכול להצטרף רק אחד, ויש לו שני ילדים אחד בן 13 שמחויב מדאורייתא, מאידך השני שחייב רק מדין חינוך וזה על האבא, את מי להעדיף?

מרן: גם על הילד הגדול אין ראייה שאין עליו דין חינוך, ואדרבה לגבי ת"ת יש ראייה שיש מצוות חינוך גם לאחר בר מצוה, וא"כ בבן הגדול הוא מקיים שניהם.

האם מותר להכות

ש. גער שוליים שנתן מכות לבחורים, האם

לרגל גליון הארבעים של דחזיתיה נביא לרגל חג הפסח 'והגדת לבנך' ארבעים הדרכות מרבנו זצ"ל בעניני חינוך. [וראה עוד בהרחבה גדולה בס' כאיל תערוג עצות והדרכות שהפליא לסדר מאות הדרכות והוראות מרבנו בעניני חינוך, יש"כ להרב יחיאל סבר על ספרו סברי מרן - בעניני חינוך שהבאנו חלקים מדבריו]

החדרת האמונה בליל הסדר -

חינוך עצמי

ש. איך מחזירים אצל הילדים מצות האמונה של יציאת מצרים בליל הסדר?
מרן: על ידי שהאבא מתבונן לפני החג בכל הניסים של יציאת מצרים, ואז הוא עצמו יהיה מדומם, ממילא יוכל להשפיע גם אצל הילדים. המגיד מדובנא שאל את הגאון מוילנא איך משפיעים על השומעים שיקבלו מה שאומרים להם, אמר לו הגאון משל, כמו כוס אחרי שתתמלא ישפך מהכוס גם על הכוסות שמסביב, אבל אם לא ימלא את הכוס אז לא ישפך החוצה. כך גם מי שרוצה להשפיע על אחרים צריך להיות מלא, ואם הוא מלא אז יכול להשפיע. (שיח יוסף להרה"ג ר' יוסף פוגל)

יתחזק ויחזק

ש. אברך שקרתה צרה במשפחתו שואל במה כדאי שיתחזקו בני משפחתו?
מרן: קודם שיתחזקו אצל עצמו, וכך יתרומם וישפיע גם על אחרים.

אצל אברהם אבינו כתוב "ויאמן בה' ויחשבה לו צדקה" (לאחר שהבטיח לו כה יהיה זרעך וכו'), והשאלה, הרי אברהם אבינו כל חייו היה מקרב אנשים תחת כנפי השכינה, מה השבח עליו ויאמן בה? אלא רואים מכאן שיכול אדם ללכת ממקום למקום ולהכריז שיש רבנו של עולם ובכל זאת לאדם עצמו

אם אחד אומר דבר טוב צריך עידוד. גם רב אחא בר יעקב עם כל הגדלות שלו עודד את השטן.

ט. בחשיבות העידוד

מִרְן: החזו"א כשהיה בוחן התלמידים היה שואל שאלות קלות כדי שהתלמידים יצאו עם הרגשה טובה שידעו את התשובות.

י. כיפה בגיל שלש

ש. ילד בן 3 צריך ללכת עם כיפה?
מִרְן: מנסים אם זה הולך זה טוב.

יא. לשכור מלמד שלא ברשות

האב

ש. ילד שזקוק למלמד פרטי והאבא לא רוצה לקחת מלמד, האם מותר לאמא לשכור מלמד שלא ברשות האבא?
מִרְן: אם לב"ד מותר גם לאמא מותר, ומסתמא לב"ד מותר.

יב. בחור ביש"ק אם ילמד מתוך

גמ' עם פירוש

ש. בחור בישיבה קטנה שרוצה להספיק ללמוד בצהריים חצי שעה עוד מ"מ, האם עדיף ללמוד מגמ' עם פירוש ויספיק הרבה או שילמד לבד ויספיק פחות?

מִרְן: לבד הוא לא יבין כלום, אולי עם הפירושים יבין.

יג. בקשת ברכה לחינוך הילדים

ש. אברך ביקש ברכה לחינוך הילדים לאהבת תורה ויראת שמים.

מִרְן: דבר קטן מאד - צריך להרוג את היצר הרע.

ש. איך עושים את זה?

מִרְן: עם חרב.

ש. מה זה החרב?

מִרְן: תורה ויראת שמים.

ש. תורה ויראת שמים זה דבר קטן?

מִרְן: זה החרב. הגאון באבן שלמה כותב שאי אפשר להרוג את היצר הרע רק ע"י

תורה אלא בתורה וביד"ש.

ש. כתוב בראתי יצר הרע בראתי לו תורה "תבלין".

מִרְן: לא כתוב שתורה זה תרופה, כתוב תבלין, מה זה תבלין?

ש. מה התשובה?

מִרְן: אני שואל אתה תענה...

יד. הברכה שלא יהיה עשיר

מִרְן: החפץ חיים לפני שהתחתן הלך לחייט לתפור בגד לחתונה והחייט ברך אותו שיצליח בחיים ושיהיה גם עשיר. ואז אמא של הח"ח צעקה לחייט למה אתה מקלקל אותו. (שיח יוסף להרה"ג ר' יוסף פוגל)

טו. ר"מ המסתפק במלגה כאברך

ש. אחד שנהיה מג"ש ולא רוצה לקחת כסף מהישיבה כדי לא להכביד, ורוצה לקבל כמו אברך, ובני הבית רוצים שיקבל כמו ר"מ.

מִרְן: אם יכול להסתדר עם מה שיש לאברך נו, אבל אם לא, אז שיקח, וזה יתן לו יותר מנוחת הנפש ויוכל להכין את השיעור יותר טוב. להלל לא היה פרוטה וזה הגיע עד כדי פיקוח נפש, ולעתיד לבוא ישאלו אדם שהיה עני, כלום היית עני יותר מהלל.

טז. העיקר זה לימוד

מספר הגר"מ מיישקובסקי ראש ישיבת אמרי משה: בשנת תשע"ו נוכחתי שנכנסו ג' בחורים צרפתיים לקבל ברכת רבנו.

חד אמר שהולך ללמוד רפואה במכון לב, שאלו מִרְן למה הולך לזה, וענהו בשביל העתיד הכלכלי שלי.

נתן בו מִרְן עיניו ושאל, אתה חושב שאם לא תהיה רופא תמות ברעב?

ושוב אמר לו - כמה זמן לומדים רפואה, שש שנים כמה זמן תהי' רופא, כמה זמן תחיה, שישים, שבעים, שמונים, א"כ יוצא בשביל כמה עשרות שנים רופא צריך שש שנים לימוד א"כ כמה זמן צריך להיות ת"ח וללמוד תורה, נצח נצחים אלפי שנים, א"כ ודאי צריך להקדיש כל החיים לת"ת.

יז. ברוב עם

כותב הגאון רבי יהודה אריה הכהן רפפורט שליט"א בספרו שיח יהודה: שמעתי מידידי רבמ"א שליט"א ששאל קמיה דהגראל"ש זצ"ל מאחר שהיה לפני בנו שתי אפשרויות היכן ללמוד או בישיבה עם כמות בחורים גדולה או יותר קטנה. ואמר שילמד בישיבה שיש בה ריבוי תלמידים משום שיש בזה משום ברוב עם הדרת מלך עכ"ל. והנה אף שכל הלומד מקיים בעצמו מצות ת"ת

ולא שאחד מוציא את השני אבל גם בכה"ג שבזמן אחד עסוקים רבים בקיום אותה מצוה ג"ז נחשב ברוב עם וכמבואר בגמ' בכמה מקומות וע"י חיי"א סי' שמפורש כן והארכנו בזה במק"א על שיח יהודה עה"ת סר"פ בחוקותי בענין קיום מצוה ברבים. [א"ה אמנם לפעמים הורה באופן אחר, ואין להקיש ממעשה אחד לשני]

יח. מעל לכוחותיו? אין דבר

כזה!...

שח הגאון רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א: פ"א הייתי אצל רבנו, ואחד אנשים שעמדו שם התבטאו על מחנך מסוים שהוא "מוסר נפשי". שאלו רבינו, מה אתה מתכוון מוסר נפש? השיב אותו אדם, הוא עובד מעל לכוחותיו.

ענה לו רבינו זצ"ל, אין דבר כזה מעל לכוחותיו, אין גבול לכוחות שיש לאדם למה שמחנך יכול לתת לתלמיד! אתה יכול לומר שהוא יותר מסוד יותר מאחרים, אבל מעל לכוחותיו? אין דבר כזה.

יט. ודאי יש לקחת בחשבון גם

את המצוינים

נשאל רבנו, לפי מה על מגיד השיעור למסור את השיעור באופן שכולם יבינו, הרי צריכים לדאוג גם לטובים!

והשיב: ודאי יש לקחת בחשבון את המצוינים, אבל צריכים לדאוג שגם אם לא כל תלמיד יצא עם כל השיעור, לכל הפחות חלק מהשיעור יהיה דבר השווה לכל נפש, וייסר בצורה בהירה וברורה, שלכל אחד יהיה את החלק שלו שיוצא עם השיעור, שלא יצא תלמיד מהשיעור מבלי שיש לו לכל הפחות חלק הדברים.

כ. ילד הוא יהלום, בן של הקב"ה!

באחת הפעמים כשדיברו עם רבנו, על ילד שנפל מהדרך הטובה, החל לפתע לבכות, שאלו אחד הנכחים, הרי שמענו מקרים גרועים בהרבה?

הסביר רבנו: ילד הוא יהלום, בן של הקב"ה, בן של משפחה ויכול לצמוח גדול בתורה. על כל ילד מרגישים צביטה וכאב, אבל צריך להקשיב ולהישאר חזק. לפעמים זה מתפרץ ואז אני בוכה על כל הילדים שנפלו מדרך הטוב ועל כל הצרות של כלל ישראל.

כא. בחורים המתקשים בלימוד

מוסר מתוך ספר

שח הגרמ"ב זילברברג שליט"א: שאלתי את רבנו על בחורים שיש להם קושי

קריאה ואינם מסוגלים ללמוד מתוך הספר, וצריכים ללמוד מוסר, איך בכל זאת הם ילמדו מוסר?

אמר לו רבנו, תהפוך את סדר המוסר בישיבה לשיחת מוסר. במקום שהם ילמדו, מדי יום תאמר להם שיחת מוסר ותראה שזה יצליח.

לימים סיפר לי אותו משגיח שאכן כך עשה וראו בישיבה הצלחה רבה, מעל ומעבר.

כב. ספר מוסר מומלץ לבחורים

הגאון רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א: שאלתי את רבנו, באיזה ספר מומלץ לבחורים ללמוד מוסר? והורה: בספר "ארחות צדיקים".

כג. מי שלומד מוסר יש עליו

תביעה הרבה יותר גדולה

הגאון רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א: כשמבקשים מרבינו רבנו, לומר 'שמועס' הוא נרתע. הגם שמסכים ללכת אחרי הפצרות רבות.

פעם כשנשאל מדוע הוא כה נמנע, ציטט את הפסוק "ודבר אפרים רחת נשיא הוא בישראל ויאשם בבעל וימות". אותו אפרים לבסוף כשל בעצמו בבעל אחרי שהוכיח את ישראל ולכן נענש.

מי שאומר מוסר, יש עליו תביעה הרבה יותר גדולה. מי שמטיף מוסר חייב להיות במדרגה המתאימה, אחרת התביעה עליו הרבה הרבה יותר גדולה!

"הבעיה אינה להכין 'שמועס'. אפשר להכין בעשר דקות, לפעמים בחצי שעה ולפעמים בשעה. אבל כדי להגיד 'שמועס' חייבים להכין את האומר ולזה לוקח חמישים, שישים, שבעים, שמונים, תשעים, מאה שנים. זו עבודת חיים! ואם האומר של השמועס מוכן וראוי לומר, לא משנה מה יאמר. הדברים עוברים ומשפיעים. אני אינני ראוי".

כד. גם כי יזקין

סיפר הגה"צ רבי חזקיהו משקובסקי שליט"א, משגיח ישיבת "ארחות תורה":

שלחו אותי לשאול את רבנו, איך מחנכים את הילדים לכך שגם כי יזקין לא יסור ממנה.

ואמר לי, מה זה יגם כי יזקין לא יסור ממנה, וכי יש דבר שהוא בלא עבודה? כדי ללמוד צריך לעבוד!

שאלתי, והרי כתוב, 'ראת ד' טהורה עומדת לעדי, איך עושים זאת לעד?

אמר לי רבינו, הרבנים כבר מסוגלים לראת

שמים והבעיה היא רק התלמידים?...

ונשא משל נפלא: תספר לילד קטן על אריה, תראה לו תמונות, הוא לא יפחד. תן לו פעם אחת לראות אריה, הוא יברח קילומטר. לא צריך כבר להסביר לו ולא להראות לו שום תמונות.

לא יעזור לדבר על פחד מהקב"ה. אם חיים את הבורא עולם, אם לצוות איכפת ומרגיש, ממילא ירגישו התלמידים.

כה. אווירה עול קלות דעת הורסת

כל חלקה טובה בישיבות

שח רבנו: אחד הנושאים החשובים עליהם צריכים לעמוד, זהו עניין קלות דעת ואפילו בישיבות טובות, שיש בחורים יחידים שמחדירים אווירה זו בישיבות והדבר הורס כל חלקה טובה, הורס את המשמעת ואת היכולת של קבלת התורה ומשחית את עצמם את חבריהם.

ועל זה צריך לטכס עצה כיצד לתקן דבר זה באופן הטוב ביותר, לשבת ולדון יחד כיצד לעשות זאת.

כו. אם הבחורים יצאו עם משנה

לא סדורה - טוב שלא יאמר

משיאמר

נשאל רבנו: כיצד מחדירים בבחורים את חשקת העיון בסוגיות ואהבת התורה, כיצד מסבירים אך רק למי שנצרך לכך?

והשיב: היסוד הוא שאם השיעורים יהיו באופן שהבחורים יבינו אותם בבהירות ויצאו מהשיעור עם דברים מסודרים, אין ספק שהדבר יעזור להם לכולם להתעלות ולעשות יותר שטייגן ולהגביר את חשקת התורה.

כז. בחור המתקשה בלימוד גמרא

שח הגאון רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א:

שאלתי את רבנו, על בחור שמאוד מתקשה בלימוד הגמרא, האם יש ענין שילמדוהו את הגמרא כדינים והלכות כדי שירגיש שגם הוא לומד גמרא, או ללמדו רק משניות והלכות? אמר רבינו, כי אין ענין בזה, אלא, ילמדוהו משניות והלכות.

כח. לימוד עם בחור חלש

שח הגאון רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א:

שאלתי את רבנו האם דבר נכון לבקש מבחור שמבין טוב את הגמרא שילמד עם בחור מתקשה להכין, שילמדו יחד בסדר, או

שזה בא על חשבון ההתקדמות של הבחור המבין?

וענה לי, "גם כשלומדים עם בחור חלש מתעלים מבחינת 'מתלמידי יותר מכולם'". רבינו הוסיף והדגיש: "מעולם לא ראינו מי שמפסיד שלמד עם חלשים" פירשו, ראינו מי שהרוויח. יוצאים מכך רק רווחים, מי שעוזר לשני רק מרוויח.

כט. לקחת מלמד פרטי שיעשה

גישמאק

שאלתי את רבנו, כיצד ניתן לעודד תלמיד שמאוד מתקשה להבין גמרא?

והשיב: לקחת לו מלמד פרטי שיעשה לו גישמאק בלימוד, וצריך לזה הרבה סבלנות, בלי סבלנות אי אפשר!

ל. החדרת שאיפות ומושגים

בקרב תלמידים

נשאל רבנו, בעניין החדרת שאיפות בקרב התלמידים: מלמד החפץ להמריץ את התלמידים שיתמידו בלימוד, האם כדאי לדבר עימם על שאיפות לצמוח לגדול בישראל כמו הגה"א מוילנא ורבי עקיבא אייגר?

והשיב: זה רעיון טוב כדי להמריץ את התלמידים, להקשיב טוב בשיעור ולחזור על לימוד. אבל שלא נחשוב שעל ידי זה הם יגדלו וילעגו גאון, או רבי עקיבא אייגר, כשהם עדיין קטנים מכדי להבין מה זה שאיפה לגדול באמת, אבל להשיג 'משמעת זה טוב.

לא. היום רוצים להספיק הכל

שח המחנך ההרה"ג ר' משה בלוי שליט"א בעת שלמדנו בישיבה בגאון יעקב סוגית תקפו כהן רבנו מסר שיעורים ובעיקר הסביר את שיטת התוס' בסוגיא, ורצה להמשיך הלאה, ואנחנו רצינו שימשיך לעוד שיטות בסוגיא, ונגשנו לבקש דבר זה.

ואמר לנו שבה השתנה דורנו מהדור הקודם, שבדור הקודם למדו יותר מהר ולמדו כל פעם שיטה אחת ואז חזרו אחר כמה שנים שוב על המסכת ואז למדו שיטה אחרת עד שידעו את כל השיטות, אבל היום השתנה, ולומדים לאט ויודעים שלא חזרו על זה רק עוד הרבה שנים ולכן רוצים לדעת.

לב. מכתב לחינוך

כבוד המתכנסים לדון בדרכי הפעולה לטובת ילדי ישראל. הנה אנשים המתכנסים לדון בעניני חינוך ילדי ישראל שזה דבר שצריך בו זהירות יתירה, שאין לשנות בזה אפילו

כמלא נימא ממה שקיבלנו במסורה מדור דור, הרי האנשים האלו יודעים את הערך של החינוך, ואין מזרזין אלא למזרזין. על אברהם אבינו כתוב כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו ושמו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, זה יסוד החינוך שלנו, וזה מה שאנו רוצים להמשיך ולחנך את ילדינו בדורות הבאים, שיהא צדקה ומשפט של תורה, ומדרך זו אין לשנות כלל בשפ"א, ולא להיות מושפע כלל ממה שהנהיגו במקומות אחרים. ונקוה שבאמת נזכה להמשיך ולחנך את הדור הבא בצדק ומשפט, ואז הקב"ה יתנהג אתנו בחסד וברחמים, ונזכה לכל טוב ברוחניות וגשמיות, ונזכה לגאולה שלימה בב"א. [טבת תשע"ה]

לג. עמל התורה

נשאל רבנו: הנה בדורנו יצאו לאור כמה וכמה מהדורות של גמרות מבוארות כדוגמת שוטנשטיין 'מתיבתא' ועוד ובודאי זכותם גדולה שהרבה אנשים שקודם לכן לא היו יכולים ללמוד גמרא בכוחות עצמם והיו אומרים מי יראנו טוב נפתחו בפניהם שערי אורה ויראו את האור כי טוב אך מאידך רבים מן הלומדים שהיו רגילים לייגע את עצמם בהבנת דברי הגמרא והמפרשים בוחרים ללמוד בגמרות אלו שבהם הפירוש מוגש לפניהם כשלחן הערוך לסעודה ואינם צריכים להתייגע בהבנת דברי הגמרא האם ראוי למי שמסוגל ללמוד גמרא בלא ספרי עזר להימנע משימוש במהדורות אלו או לאו.

והשיב רבנו יש מספיק ללמוד גם אחרי הגמרות הללו. (וישמע משה ח"ג עמ' תקמ"ד)

אישור על בחינת ילדי הת"ת חיי תורה

לד. אם המחנך לא שאל

סיפר הרה"ח ר' אברהם יוסף ליוזון, שפ"א הגיע לבית ספר וראה בת בוכה מאחורי הדלת של הכיתה, ושאל אותה על מה היא בוכה. ואמרה שהיא איתרה כמה פעמים והמורה השאירה אותה בחוץ, ושאל אותה למה היא באמת מאחרת. ואמרה שיש להם מצב קשה בבית וכו', ושאל אותה אז מה המורה אמרה על זה, ואמרה שהיא לא הספיקה לשמוע אותה כלל ומיד הוציאה אותה. וסיפר דבר זה לרבנו, והורה לפטר את המורה, שאם היא לא מרגישה ושואלת מה קרה היא לא ראויה להיות מחנכת.

לה. מסירות האמהות

סיפר הגה"צ ר' חזקיהו מייסקובסקי (בכנס התעודות ר"ח כסלו תשס"ה בנחלת משה) שהיה אמור להתקיים כנס ענק לכל המורות של חינוך עצמאי מכל אר"י בהשתתפות הרב אלישיב רבנו הרב וזנאר וכו' וביקשו מרבנו שידבר בכנס ורבנו לא רצה לדבר בכנס ולא הבינו למה ולחצו על סבא כמה פעמים שיסביר למה הוא לא רוצה לנאום ורבנו אמר שאם אני ינאם מה אני יצטרך לנאום על דברים שהם לא בסדר כי הרי הדברים שהם בסדר לא צריך לדבר עליהם ואין לי לב לדבר למורות שהולכות לעבודה במסירות נפש להביא פרנסה בבית ואח"כ בבית נמצאים עם הילדים וכל עול הבית עליהם לדבר עליהם מה שלא בסדר.

לו. לשם שמים

פעם אחת אמרתי לו שאני מכיר שתי יהודים שחינוכו את בניהם חינוך שזה מהוה סתירה לכל תורת הפסיכולוגיה, חינוך קפדני ותובעני, אחד מהם הוא הגאון..... זצ"ל, ספרתי לו שבתפלה הייתי יושב מולו, וראיתי איך שהוא בוחן את ילדיו ואיך הוא מקפיד עליהם, והשני הוא הרב הצדיק ר'..... זצ"ל, שהיה תובע מילדיו מאוד, וב"ה יצאו כל בניהם יראים ושלמים.

השיב לי מו"ר: אתה יודע למה? כי הם חינוכו לשם שמים! בדרך כלל אבא מחנך את ילדיו כי הוא רוצה שיהיה לו ילד טוב שלא יהיה לו בעיות עמו, ילמד טוב ויתפלל טוב ויתנהג טוב, אבל אין זה לשם שמים, אצלם זה היה חינוך לשם שמים ולכן הם הצליחו! (רשימות הרה"ג רנ"פ)

לז. ללמד בשמחה

הרבה מלמדים אינם מבינים את הדרך הנכונה לחינוך: ללמד את הילדים בשמחה אז הילדים רוצים להוסיף ללמוד גם בין הזמנים, גם אחה"צ, בשבתות וכו'. אבל

ההפך - בעצבים, במכות - אין הרבה ילדים שגדלים טוב מזה.

לח. פתיחת היידידים מתחרים

החזו"א... אמר לי לגבי לפתוח עוד חידר, מדוע לא לפתוח? הלואי שיהא כל הרחוב מלא חידרים... וגם אני נוהג כך, הנה - ברשותי לאחרונה ב... לפתוח עוד חידר, למרות שיש שם כבר שנים. וכן ב... - באו בעלי החידר הראשון ואמרו שאם יפתחו עוד חידר - הראשון יהרס. ואמרתי להם, מה אכפת לכם - אז השני יצליח...

לט. התפקיד של האדם

שמעתי מרצ"ג נ"י שאשתו מורה בבית ספר בת"א, שהיו שתי בנות שלא הסתדרו בסמינר, וכל השתדלות שעשו לא הועיל, להיכן פונים לרבינו, אמר רבינו מה נקרא הדבר שאין מקום, שאין מספיק כסאות, שיטלו כסאות מביתי ויניחו בסמינר ויהי מקום, למעשה לבסוף רבינו פנה לאחד ממנהלי הסמינר וביקש ממנו שיקבל הבנות, השיב לו המנהל שכבר עשה כל מה ששייך, ולא שייך בשום אופן לקבלם שזה יפריע לכל בנין הסמינר, אם רבינו סבור שצריך לקבלם אני מניח המפתחות על השלחן וחוזר מחר לכולל, רבינו שמע הדברים, ושאלו אתה בטוח שמחר בבוקר תקום? המנהל נחרד לדברי רבינו, הסביר לו רבינו שאין כוונתו חלילה וחס לקללו, אלא שהיתה מנהלת סמינר שביום שהתפטרה מלנהל את הסמינר לא קמה בבוקר למה אין אנו יודעים חשבונות שמים, אבל יתכן שזה היעוד שלה משמים, וברגע שנגמר יעודה כאן בעולם נפטרה, א"כ מנין לך שתפקידך לחזור לכולל, אולי היעוד שלך לחנך בנות ישראל, וזה זכות קיומך, למשמע הדברים התקשר מיד המנהל להנ"ל ואמר לו תביא מיד את הבנות לסמינר, שאלו מה קרה בכזה בהילות, אמר לו אני כבר יסביר מה קרה שיבואו מיד לסמינר, סיפר הנ"ל שב"ה עקבו אחריהם והקימו בתים מאד יפים של תורה. (רשימות הרה"ג ר' גדליה הוניסברג שליט"א)

מ. כבוד הורים ככבוד רבנים

שאלו את רבנו האם לחנך ילדים לקום לפני הוריהם, דהיום זה לא כ"כ מקובל, והשיב רבנו בחיוב. [והוסיף משהו שילד יכול ללמוד כיבוד הוריו, לפי איך שהוריו נותנים כבוד לרבנים, ואמר רבנו: א"כ יש מקרים שילדים ילמדו לזרוק ביצים על הוריהם...]

פרדס יצחק

להערות והארות ניתן לפנות למערכת קובץ גליונות.

(אות ג) ועוד שהאריכו בעי"ז, שההשפעות של כל ששת ימי המעשה באים משבת וקדשתו מכל הזמנים, וגם בפרשת המועדות הקדים שבת לימים טובים, ולכן גם קדושת היו"ט של פסח ראש לכל המועדים באה מכח השבת עיי"ש⁴.

הנס של שבת הגדול

והנה מה היה הנס הגדול בשבת זו?

כתב הטור: עשרה ניסן היה בשבת זו לפני פסח, ולקחו כל אחד מה לפסחו וקשרו אותו לכרעי המיטה [והמפרשים מסבירים שהכוונה למיטה, שהיו אוכלין על מיטות] ושאלום המצרים מה זה לכם, והשיבום לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו.

וראה ב"ח שם שביאר למה קהו שיניהם וכי לא ידעו המצרים שישראל שוחטין ואוכלים אילים וכבשים בכל יום? ונראה שישראל הודיעו למצריים שמצות השם עלינו לשחטו למטה כי בזה ישחט גם למעלה [זוהר בא ל"ט] וזהו על ששחטו את אלוהיהם, דאת מרבה גם אלהיהם למעלה, ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת גדול עכ"ד.

ויש להוסיף: ד"גדול" הרי כוונה שעומד לעצמו וסמוך על שולחן עצמו, והרי גדול הסמוך על שולחן אחרים קטן הוא. **ופעם** הראשונה שמוזכר בתורה גדול זה בבריאת השמש, המאור הגדול לממשלת היום, שיש לו אור עצמי. [וראה רבנו בחיי פרשת פנחס, ואור גדליהו ועוד מ"ש בזה].

ורבי צדוק הכהן ייסד לנו שכל דבר כפי שהוא מוזכר פעם ראשונה בתורה זה מראה על חשיבות והגדרת ותוכן הענין, וזה גדול שהוא עומד ומשפיע, וכן הוא שבת הגדול.

כלל ישראל נעמד כאומה לעצמה ונהיו עבדי ה'.

והרי כלל ישראל שהיו עבדים הרי היה חסר להם העמידה העצמית⁵ ובשבת הגדול נעמדו כלפי המצרים כ"גדולים". וזהו שבת הגדול.

- והבית יוסף מביא את דברי התוס' בשבת (דף פ"ז) שמביא

⁴ ויל"ע בכה"ג שחל א' דפסח בשבת, לכאורה אין כח היו"ט מכח השבת. וראה עוד בשפ"א תרל"ז ועוד.

⁵ וביציאת מצרים היה צריך נשיאת חן, ובביזת הים לא היה ענין של חן רק ה' ילחם לכם מלחמה, אלא דכלל ישראל היה צריך ביטחון בעצמם, ולכן קיבלו חן. [וראה אבן עזרא תחילת פרשת בשלח].

שבת הגדול-דין על התבואה בפסח- וצרת המזונות ל"ע.

בגמרא לא מוזכר ענין של שבת הגדול, והראשונים גילו לנו ששבת הזו נקרא 'שבת הגדול', וכ"ה בטוש"ע סימן ת"ל (ובו סעיף אחד) "שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול מפני הנס שנעשה בו"¹.

וזה אומר דרשני שהטוש"ע כתב סימן מיוחד לומר ששבת הזו נקרא שבת הגדול.

ואכן החיד"א במחזיק ברכה שם [והובא בכפה"ח ועוד] כותב "ונהגו המדקדקים במקום מה שאומרים בשבתות דעלמא שבת שלום מבורך אומרים שבת הגדול מבורך.

כי אם הטור והשו"ע כתבו כך, סימן שצריך ככה לדבר ולקרוא לשבת 'שבת הגדול הזה'².

ובדרך הפרד"ס נאמרו טעמים רבים מאוד לקריאת השם שבת הגדול³. וראה בפרי צדיק לרבי צדוק הכהן מלובלין

¹ וברמז י"ל [ואולי כבר העירו בזה] שכמו שמוזכר בסידור בית יעקב להגר"י עמדין שהלכות שופר בסימן תקפ"ו והוא גימטריא "שופר", ואף שהמחבר לא כיוון לדעתו לזה מ"מ מהשמים סידרו לכך להראות שמסכימין ע"י עיי"ש.

וממילא שבת הגדול זה בסימן ת"ל זה רמז לארבע מאות ושלושים שנה שהיה במצרים.

² וככה היה נוהג הגרי"ש אלישיב שהיה אומר 'א גוטען שבת הגדול', וכן היה נוהג הגאון רבי בן ציון אבא שאול. ושמענו שהגאון רבי אליהו מישקובסקי זל"ה הכריחוהו השלטונות לדבר בה' אייר [בהיותו רב של כפר חסידיים] ועלה לבימה ואמר יש סימן בשו"ע 'שבת שלפני פסח קוראים אותו שבת הגדול' למדים אנו שגם לתת "שם" ליום, צריך סעיף בשו"ע וסיים את הדרשה וירד מהבימה.

³ ובשפ"א [שבת הגדול צו תרל"ז וראה עוד שם תרמ"א] פירש הטעם שנקרא שבת הגדול כי ביציאת מצרים נוסף טעם על השבת, שמקודם היה רק זכר למעשה בראשית, זכור את יום השבת לקדשו, כי ששת ימים עשה ה' את הארץ וביציאת מצרים נוסף טעם הזכרת כי עבד היית וגו' עיי"ש. ואדמו"ר מגור שליט"א אמר שא"כ יש בשבת זו הסמוכה ליציאת מצרים יותר שייכות ליציאת מצרים ולכן פותחין בה בסיפור יציאת מצרים וממ"ש וזכרת כי עבד היית וגו' משמע שלבד זכרון יציאת מצרים יש לזכור גם העבדות שהיה בה מתחילה לכן כאשר אומרים ההגדה כמ"ש הרמ"א מתחילין בזיכרון הזה עבדים היינו לפרעה במצרים וכו'. ועוד אמר הנ"ל בשם אביו הלב שמחה שהוא כדכתיב באא"ה ויעש אברהם משתה גדול. ובמדרש [ב"ר נג, ג] גדול עולמים היה שם, גם כאן נקרא שבת הגדול שגדול עולמים היה שם כמ"ש ויוציאונו וכו' לא ע"י מלאך אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו, והכח הזה של יציאת מצרים מתחיל בשבת שיתיה יומא מיניה מתברכין וכו'.

וגם הגר"ז הביא רק את טעם התוס'.

ולשון הגר"א לכאורה לא כ"כ ברור, כי הוא מביא את התוס' והמדרש ואח"כ כותב שהכלבו והגמר [לא ברור מי זה?] כותב בענין אחר, ולא כ"כ ברור למה לא כותב שהטור כותב טעם אחר?

ואולי ס"ל כהמהרש"א שמה שנתקבצו הבכורות זה היה בגלל לקיחת הטלה.

אמנם עדיין יש להבין מה המיוחד כ"כ במכה זו הרי היו הרבה ניסים, וביותר שבהלל הגדול ההדגשה היא דווקא על זה ל'מכה מצרים בבכוריהם' שקאי על מה שהבכורים הרגו אבותיהם, ומיד בסמוך לזה ויוצא ישראל מתוכם כי לעולם חסדו?

וראה דבר נפלא בדרשות הצ"ח (דרוש מ"ב) שבאר שכמו ששנאת חינוך חריבה את בית אלונינו בוודאי כשמוגיג הגאולה צריך **שלום**, וממילא כשהוציאו ממצרים אז מידת הדין נהפכה למצרים, וההורים לא ריחמו על בניהם והבנים הרגו אבותיהם **וממילא התגבר השלום בישראל**, כמו שכתוב שכשרומי נחרבת ישראל נבנית, וזה מה שקורים בהפטרות [של שבת הגדול] 'הנה אנוכי שולח לכם את אליהו הנביא והשיב לב אבות כל בנים ולב בנים על אבותם', ההיפך מה שהיה במצרים, וזה הענין המיוחד 'למכה מצרים בבכוריהם' וממילא 'יוצא ישראל מתוכם', וזה הוהגדת לבנך **הקשר של אבא ובן** בהתהוות האומה עי"ש.

וזה היה ההתמוטטות הרע: אין אב ואין בן, ואין המשך, והעם מתמוטט.

הבנים הרגו את אבותיהם, ולאבות לא היה איכפת שיהרגו בניהם.

ומזה בא הרפוא [שהיה בכל מכה לכלל ישראל]: ואדרבה כל הלילה של יציאת מצרים זה "אב ובן" ולמען תספר באוזני בן ובן בן וכו'.

ולשון הרמב"ם (פ"ז מהלכות חמץ ומצה הלכה ב) אחרי שמביא את המה נשתנה האב מתחיל ואומר "בני כולנו היו עבדים" וכו', כי זה היצירת האומה של המשך הדורות ומסורת⁷.

ויש להוסיף דברי המטה משה והמהר"ל שמפרשים שלכן נקרא שבת הגדול ע"ש ההפטרות הנה אנוכי שולח לכם לפני בא היום הגדול והשיב לב אבות וגו'.

7 והעירוני דמה הכוונה בני? אלא דבתלמוד תורה אפשר גם ע"י שליח כמו רבי יהושע בן גמלא, אבל בסיפור יציאת מצרים צריך דווקא ע"י אב לבן, וכדברי הרמב"ן בפרשת דברים פרק ד פסוק ט [וראה מ"ש ע"ז בספר העיקרים מאמר ד פרק מ"ד] "אין אדם מנחיל שקר לבניו", ולכן ההדגשה בני.

מדרש תנחומא [ראה תנחומא מהדורת בובר 6 ושחר טוב והפסיקתא, והגר"א בשו"ע מציין על המילים שנעשו בו נס, את התוס' והמדרש והפסיקתא הנ"ל] שכתוב שם 'שהנס הגדול היה שבאותו שעה שלקחו פסחיהם נתקבצו בכורות מצרים ושאלו למה הם עושים כך?

אמרו להם: זבח פסח הוא לה' שיהרג בכורי מצרים, הלכו אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שישלחו לישראל, ולא רצו ועשו הבכורות מלחמה והרגו בהם הרבה, הדא הוא דכתיב למכה מצרים בבכוריהם עכ"ל. [דהיינו שבהלל הגדול שע"ז אנחנו אומרים על כוס רביעי, לא כתוב למכה בכורי מצרים רק כתוב 'למכה מצרים בבכוריהם' שהמצרים נהרגו ע"י הבכורים]

והראשונים בהגדה של פסח, [כהאבודרהם, האורחות חיים והשבלי הלקט ועוד], מפרשים שמה כתוב בהגדה בזרוע נטויה "זו החרב", ולכאורה הרי לא מצינו חרב בעשר מכות? **ומפרשים** שזה הולך על מה שהבכורים הרגו את ההורים.

ובמדרש שו"ט (מזמור קל"ו) מבואר שהרגו **שישים יבוא**.

נגוף ורפוא

וצריך להבין ולהתבונן הרי היו הרבה מאוד ניסים, ומה המיוחד בנס הגדול הזה שע"ז נקרא שבת הגדול?

וביותר יל"ע שבהלל הגדול לא מוזכר בכלל שה' הרג את בכורות, שזה הרי היה המכה העשירית ורק מוזכר שהבכורים הרגו את ההורים וכו"ל.

ורבי צדוק הכהן מלובלין בספרו פרי צדיק (שבת הגדול אות א) כבר תמה על זה.

והבית יוסף הבין שהטור זה קצת טעם אחר, כי אחרי שהביא את התוס' כתב: והטור כתב בענין אחר, וכן כתב הכלבו סימן מז, וכ"כ שבלי הלקט סימן ר"ה.

אבל המהרש"א בשבת שם כתב "שאחרי שדקדק תבין שמה שכתב תוס' שנתקבצו הבכורות וכו', ולמה נתקבצו הבכורות לשאלו הרי הרי עדיין לא היה הגזירה שיהרגו בכורי מצרים? אלא הפירוש כי מזל טלה הוא ראש ובכור לכל המזלות, והוא עצמו מזל ואלוהין של מצרים, ועל כן נתקבצו הבכורות טפי כשלקחו פסחיהן שהיה טלה שהוא מזלן והיו שיניהם קיהות והלכו ואמרו לאבותיהן, ונמצא ששני המדרשים נתכוונו לדבר אחד.

6 וכשאמרו לרבנו הגר"ק שליט"א דברים נגד בובר, אמר להם כבר הורה זקן וציין למ"ש בשעה"צ סימן תי"ט ס"ק ב [בעי"א] למבאר לפסיקתא, כשהכוונה לבובר. ושוב חזרו להגר"ק ואמרו שראו את בובר עם תמונה בלי כיסוי ראש, ואמר הגר"ק שליט"א שזה היה תמונת פספורט שהיה צריך ליסוע לצ'כוסלובקיה, והיה חוק שבשביל התמונה היה צריך להוריד את הכיפה. וראה בהסכמת הגרש"א על ספר תניא רבתי עם הגהות פרי ישרון של הגאון רבי גדליה פעלדער (עמוד ח) בענין בובר.

אמירת הגדה בשבת הגדול ובדברי הגר"א

וממילא יש לבאר שזה המנהג שכתב הרמ"א שם שאומרים את ההגדה של פסח עד לכפר בו את כל וכו' וכתב הלבוש (תלמיד הרמ"א) כיון שאז התחיל הגאולה והנס, וכ"ה בגר"ז וש"פ.

והן הן הדברים, שהעם זו יצרת לי תהילתי יספרו, התחיל בשבת כשהאומה המצרית התמוטטה, ועי"ז באה ה'רפוא' האומה הישראלית.

והנה הקשה הגר"א, והובא בביה"ל וז"ל "הביאו בשם הגר"א שתמה איך אומרים הגדה הרי כתוב יכול מבעוד יום".⁸

וטרחו הרבה בבי מדרשא להבין כוונת הדברים, ומה היא קושית ותמיהת הגר"א על הרמ"א ועל כל מנהג אשכנז, דהרי אין אומר את ההגדה לשם חיוב?

אבל אולי יש ליישב קצת, דהנה המעיין במנהגי טירנא [וכמו שצינו הרמ"א] יראה שההגדה היה במקום אמירת "ברכי נפשי" והיו אומרים את זה כל הציבור ביחד אחרי מנחה, וממילא תמה הגר"א שזה נראה כאומר לשם חיוב, אבל אולי גם לדעת הגר"א מי שיושב ואומר ולומד לעצמו הגדה אין כאן בית מיחוש.

וראה במור וקציעה שגם תמה כהגר"א שהרי יכול מבעוד יום וכו', ומ"מ בסידורו בפירושו על הגדה כתב מפורש שיש ענין וראוי לכל ירא שמים ללמוד ולעיין בהגדה מקודם, אך שלא יוציאנה ממש בשפתיו עיי"ש.⁹

והרב הגאון רבי ישראל גולדברג שליט"א בעל הכאיל תערוג ובאור פניך העירני, דבמדרש לקח טוב הגירסא הוא יכול מבעוד יום גם על ההלכות, והרי זה בוודאי שמותר ללמוד הלכות בעוד יום.

ועוד יל"ע על תמיהת הגר"א דהרי אין אומרים רבן גמליאל אומר כל מי שלא אמר שלושה דברים הללו וכו',¹⁰ ולפי השיטות שלא יד"ח קאי על ההגדה, א"כ מה החשש אם אומרים עד לכפר על נפשותינו?

אמנם בדרכי משה (סימן תע"ג) נראה שלא יצא ידי חובתו הכוונה שלא קיים למצוה מן המובחר, וראה הליכות שלמה

8 ויש להעיר שגם הגר"א בביאורו פה תמה על דברי הרמ"א, ולמה הביא הביאור הלכה מהמעשה רב ולא מביאור הגר"א? וכנראה שמדברי המעשה רב למד המשנ"ב שהגר"א נהג כן למעשה, ובבאורו רק הקשה אבל אין ראיה שאכן לא נהג לומר הגדה ודו"ק.

9 וראה הליכות שלמה פסח (עמוד ר"ס) שהגרשז"א היה מעיין לעצמו את הגדה לפני הסדר כדי שיהיו סדורים בפיו אמירתה והגדתה כראוי.

10 ודייק אאמו"ר זללה"ה בדברי רבי גמליאל 'כל מי שלא אמר שלושה דברים הללו, ולמה לא אמר ר"ג אומר: צריך לומר שלושה דברים פסח מצה ומרור? אלא (בדרך צחות) י"ל שהכוונה שאמר ואמר הרבה דברים, אבל את העיקר לא אמר "ולא יצא ידי חובתו".

מועדים ב' עמוד רס"ג.

והנה בנוסח ההגדה של הרמב"ם מבואר שיכול מראש חודש קאי על הן שאינו יודע לשאול, ובאור הדברים הוא: שהיה הו"א שמראש חודש צריך ללמוד עם השאינו יודע כדי ללמוד מה לשאול בליל הסדר, וכן זה הפי' בהגדה 'יכול מבעוד יום', וממילא מובן קצת דברי הגר"א שכתב שאין לומר ההגדה בשבת הגדול כי כתוב יכול מבעוד יום, ותמהנו דהרי אין אומר את זה בתור חיוב?

ולפי"ז י"ל בוודאי צריכים לומר את ההגדה רק בזמן החיוב, רק לשאינו יודע לשאול היה הו"א שיש ללמוד קודם, ולכן לדין אין לומר הגדה קודם.¹¹

עשרה ניסן

והנה הבית יוסף והרבה הפוסקים שאלו דאם לקחו השה בי' ניסן, למה לא תיקנו את הנס בי' ניסן ותיקנו דווקא בשבת? **ונאמרו** בזה הרבה מאוד תירוצים.

והמג"א שם כתב, כי פטירת מרים היה בי' ניסן והוא תענית צדיקים ולכן קבעוהו בשבת.

והעירני הרה"ג רבי ישראל גולדברג שליט"א בעל הכאיל תערוג ועוד, דקיי"ל בר"ה (דף י"א) שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום, א"כ הרי נולדה מרים בי' ניסן, ומבואר בסדר עולם (פ"ג) שהשיעבוד התחיל מלידת מרים, ולכן נקראה שמה מרים ע"ש המרירות נמצא דהשיעבוד התחיל בי' ניסן.

ונפלא הדבר שגם הגאולה התחילה בי' ניסן. [ובשנה זו תש"פ זכינו שי' ניסן הוא בשבת]

ובהגהות על השו"ע שם כתב החת"ס: שמכיון שאז נתבטל הכח של עבודה זרה וכמבואר בטור ענין הטלה¹², וממילא

11 ובדף רעיון שמענו שהרי יש גאולה של בעתה ושל אחישנה, ויציאת מצרים היה מדלג על ההרים [ראה שהש"ר ב סידרא תנינא פ תא] שדילג החשבונות והקצים, וזה הענין שמקדימים אמירת ההגדה לומר כבר בשבת, כי מבקשים אנו לזכור ולהודות ביחוד על שהיה הקב"ה מדלג על ההרים וממהר גאולתם באופן של אחישנה.

12 וברש"י מחז"ל משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו הפסח. משכו ידיכם מעי"ז וקחו לכם צאן של מצוה והדבקו במצוה [מכילתא פרשת בא] והעירו שהלא כל כהן שעבד עי"ז בין במזיד ובין בשוגג אע"פ שחזר בתשובה גמורה הרי זה לא ימשש במקדש לעולם כדברי ברמב"ם הלכות ביאת מקדש פ"ט ה"ג ובקרבן פסח היו כל ישראל בבחינת כהנים שניתן להם כל עבודות הקרבן, על כן כדי שיוכלו לקחת צאן של מצוה היה צריך שתהיו מקודם משכו ידיכם שנקטר לגמרי מכל וכל ענין העי"ז וזה היה בעשור לחודש, ועי"ז היו יכולים להתחדש ולהדבק במצות השי"ת. וזה היה הקרבן הראשון שנצטוו בה כלל ישראל ולפי שהמזבח והקרבנות הם בכח מהאבות כדאיתא, על כן נקרא 'שבת הגדול' בכל שנה ושנה שהוא זמן של משכו וקחו ולכן נקרא גדול שהאבות הם היותר גדולים בישראל [ילקוט] ישושע י"ד ר' כ"ג, במדבר"ר י"א ב] ובפסחים קי"ז ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים ופירש הרשב"ם אברהם יצחק ויעקב, וזה גם ענין מתן הדם על המשקוף ושתי מזוזות דאיתא במדרש [שמו"ר י"ז ג] והגעתם אל

לא שימשה בשבת, ממילא זה נס גדול שבשבת זו נידונו ביסורים גדולים.
ולכן שייכו את הנס לשבת.

ויעוד י"ל עפ"מ"ש בסדר הדורות (שנת ב"א קצט) שנישואי יעקב ללאה היה בשבת הגדול כמבואר בילקוט ראובני פרשת ויצא, וממילא כל הבנין של כלל ישראל והשבטי ה' היה בשבת זו, ולכן נקרא שבת הגדול.

ובספר הפרדס כתב שלכן נקרא שבת הגדול כי השבת היא ארוכה בגלל דרשת הרב.

וראה בשבלי הלקט שכן נהגו לקרות גם השבתות של שאר הרגלים שבת הגדול [וראה במחזור רומי שמוכא שם יוצר לשבת הגדול של שבועות] ובפ"י מסכת משקין לר"ש בן היתום דף ד ע"א איתא דגם השבת לפני ראש השנה נקראת שבת הגדול.

חילול השבת בלקיחת השה

כתב הלבוש לפי שהנס לא בא אלא ע"י שמירת שבת, שמפני שידעו המצרים שישראל שומרין שבת כדאיתא במדרש [וכוונתו לדברי המדרש בשמו"ר [א כ"ח] שמשה רבינו ביקש שיתן להם מנוחה יום אחד, והוא גם בטור סימן רפ"א שזה הכוונה ישמח משה במתנת חלקו¹⁶ ובזכותה נגאלו כדברי המדרש בשמו"ר ה"ח, ובעל הטורים שמות א,א]] והיו מצרים מתמהין שבני ישראל מטפלין בבעל חי בשבת, וע"י כך שאלום.

וממילא בגלל שהנס קרה בגלל שמירת שבת לכן קבעו את הנס הגדול הזה לשבת¹⁷.

ויש להעמיק מה כוונת הלבוש שהנס בא ע"י שמירת שבת, ואיזה חילול שבת היה בלקיחת השה?

וביאר הפרמ"ג את דברי הלבוש דהוה מוקצה, ונזהרו גם מאיסורים דרבנן כמו שאמרו יומא (דף כ"ח) שאברהם אבינו קיים גם עירובי תבשילין.

והגר"ש"א זללה"ה אמר בשם הגאון רבי יעקב קלמס שלמה כתוב בארבה והסר מעלי את המוות הזה, ומה נשתנה מכה זו שנקרא "מוות". כי א פרומע מכה [שהארבה לא היה בשבת] זה הכי גרוע.

16 וי"ל לפי"ז שנקרא שבת 'הגדול' שגם במצרים היו שומרים שבת למנוחה, ובגאולת מצרים נעשה למצוה ולחיוב, וזכרת כי עבד וגו' על כן צוץ לעשות את יום השבת הזה.

17 ויש להתבונן למה היה צריך הנס לבוא ע"י חילול שבת? וכן יש להעיר כע"ז במ"ש החת"ס כ' שהמרגלים שפרעה שלח עם בני ישראל ראו שבני ישראל מחללים את השבת ע"י תחום שבת כשהלכו ביום השלישי ע"י"ש ולכן חזרו לפרעה [וכן מצינו בע"א שנס פורים בא ע"י שביטול כזית מצה ויעבור מרדכי] וכן העירוני שיש לעיין במה שכתב הדעת זקנים פרשת בא י"ג שמלו את עצמם בשבת י' בניסן כדי שיעבור ג' ימים, מבואר שמלו את עצמם בשבת אף ששמרו את השבת. וזה י"ל ג"כ היה תמיהת המצרים. [וחזינן שאף שהיו יראים שמא יבואו המצרים ויהרגו אותם מ"מ סיכנו את עצמם ומלו את עצמם].

הרי עבודה זרה נקרא חטא גדול, חטא העם חטא גדולה וגו' ולכן נקרא שבת הגדול ע"י"ש¹³ [וביאר שם דמ"מ לא קבעוהו ליו"ט כי ב' ניסן היה שבט דן שלא פרש לגמרי וכו'].

והב"ח כתב בסימן ת"ל שאין עושים זכר לנס ב' ניסן כי אז עלו מן הירדן, ואם היינו עושים זכר הב' ניסן היו טועים לומר שעל שם הנס הירדן קוראין אותו הגדול, ולכן מייחסין את זה לשבת כי ידוע שלא עלו בשבת עכ"ד.

ויש להעיר מאי איכפת לן שיחשבו שזה זכר לירדן?

וי"ל דכיון שגלינו מארצנו, ממילא אין לעשות זכר לנס הזה¹⁴.

וכעין מה שאין אנו עושים כוס חמישי, שמטו בשם הגרשז"א זללה"ה שביאר שמה שאין שותים כוס חמישי כי לא נשארנו בארץ ישראל שהוא כנגד והבאתי, ונתרחקנו בעוה"ר מעל אדמתנו.

טעם של הכלבו לשבת הגדול ועוד טעמים

ובכלבו [שצויין בבית יוסף ובגר"א ועוד] כתב עוד טעם: שהמצרים חגרו איש חרבו על ירכיו ויבקשו להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים, והשם ברחמיו הגין עליהם והחלה את מצרים בתחלואים משונים ונידונו ביסורים גדולים ולא יכלו להזיק לישראל לכן נקרא שבת הגדול עכ"ד.

ויש להוסיף דלפימ"ש הפנ"י [ראה מוריה ניסן תשנ"ב כת"י של הפנ"י] בשם מדרש¹⁵ דאף מכה מהעשרת המכות

המשקוף בזכות אברהם ואל שתי המזוזות בזכות יצחק ויעקב, שהם פתחו והכינו לדורות דרך העבודה והקרבנות.

13 וכ"ה מהחידושי הרי"ם שלכן נקרא שבת הגדול כי אז היו נמשכין מע"ז וזה נקרא גדול כמ"ש ביתרו עתה ידעתי כי גדול ה' ובשבת הזו יש כח למשוך א"ע מע"ז ומכל אביזריהו דע"ז, גם אצל יתרו היה משכו ידכים מע"ז וכו' שלא הניח ע"ז בעולם שלא עבר עליה ולא עבדה כאשר דרשו חז"ל [מכילתא מהכתוב כי עתה ידעתי כי גדול ה' מכל אלוהי]. ויש להוסיף ששבת יש בכוחה לכפר על ע"ז כדברי הגמרא בשבת דף קי"ח 'שכל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו'. ולכן מסמיכין את הנס לשבת.

וראה עוד בזוה"ק שמות דף ל"ט ע"ב שבעשור לחודש הוא כמו יום הכיפורים ע"י"ש. ואמר החידושי הרי"ם שלכן נקרא שבת הגדול כמו יוה"כ שנקרא יומא רבא [ר"ה כ"א] וצומא רבא [ב"ר י"א, ד].

14 ואמר האדמו"ר מגור שליט"א, הים ראה וינוס הירדן יסוב לאחור. חז"ל ב"ר (עו ה) דרשו שזה קאי על בקיעת הירדן. והרי ההרים קאי על מתן תורה כדברי הגמרא בפסחים דף קי"ח וזה קדם לבקיעת הירדן? אלא י"ל שבקיעת הירדן נמשך מהנס של קריעת ים סוף. ראה חולין (ז) כמה נפיש גברי יותר ממשע רבינו. ודקדקו וכו' הוא גדול יותר ממשע רבינו ע"ה? אלא ראה בליקוטי שושנה שכשהצדיק פותח השער נפתח השערים לכולם, דהיינו שהכח נברא ממשע רבינו. ולכן י"ל שלא קבעו נס מיוחד לבקיעת הירדן כי זה מחמת קריעת ים סוף.

15 דלא כמ"ש בבעל הטורים בפרשת בא שרק הארבה לא היה בשבת, וזה וינח הארבה.

והדרישה והא"ר ביארו שהיו עושים קשר [לכרעי המיטה] והמצרים לא ידעו שקשר שאינו של קיימא מותר עיי"ש.

ובדברי שאול (לבעל השואל ומשיב בהקדמה להגדה) ביאר, שהיה אינו של קיימא כי הרי זה יהיה רק לד' ימים עד י"ד ניסן, והטור והרמ"א (סימן שי"ז) כתבו שרק שבעה ימים אסור וראה ביאור הלכה שם.

והנה הבגדי ישע תמה מאוד על הדרישה והא"ר איך ידעו המצרים דיני ל"ט מלאכות עיי"ש.

וצ"ע קצת בתמיהתו, דהרי תוס' בפסחים (קי"ז) כתבו בשם המדרש שהמצרים העבירו את בני ישראל בל"ט מלאכות כי בפרך בא"ת ב"ש זה ל"ט¹⁸.

וממילא י"ל שידעו היטיב מה זה קושר. [רק לא ידעו שקשר שאינו של קיימא מותר]

וומה שהמצרים העבירו את ישראל בל"ט מלאכות, י"ל כי רצו שליטה על העולם, אני יאורי ולי עשיתי, והרי עולם נברא בל"ט מלאכות כמו שכתב הפאת השולחן [בהקדמה] ששאלו את הגר"א על מה שאומרים בפיוט בשקלים "אז ראית וסיפרת וכו' וכו' מה הבאור שיש כל כך הרבה תיבות? ואמר לו הגר"א שיש שם ל"ט תיבות שמרומזים בו ל"ט מלאכות של מעשה בראשית שבהן ברא את העולם, כמבואר ביוצרות בפרשת שקלים ונלמדים המשכן.

וממילא מובן היטיב שהמצרים נלחמו ורצו שכלל ישראל יעבדו ל"ט מלאכות בשבת.

ויש להוסיף שאם ע"י שמירת השבת באה הנס הגדול שהבכורים הרגו שישים ריבוא מאבותיהם, וזה בא ע"י הדרבנן והמוקצה כמו שכתב הלבוש, או הקשר אינו של קיימא, זה הנס.

דברי הגרשז"א בענין שבת הגדול

בהליכות שלמה (מועדים ב' עמוד ל"ג) הובא: מרגלא בפומיה דרבנו הגרשז"א אודות קריאת שבת זו שבת הגדול שמלבד הטעם המפורש בשו"ע מפני הנס שנעשה בו וכו'.

נראה שהיתה בזה כוונה נוספת: דהנה הצדוקים טענו ד"מחרת השבת" האמור בספירת העומר היינו מחרת שבת בראשית, וכפרו בקבלת חז"ל דהיינו ממחרת יו"ט ראשון של פסח דיו"ט נמי איקרי שבת, וכמבואר במנחות (דף ס"ה ע"א) ולכן כדי להוציא מטעותם של הצדוקים נהגו לקרוא לשבת זו שבת הגדול, כדי לפרסם שיש עוד ימים הנקראים שבת, כגון יו"ט של פסח שעתיד להיות בשבוע זה, אלא שיום השבת הוא הגדול והקדוש מכולם, וכמו שתקנו

18 וראה גם עדת יעקב [עניני פסח] שלפי התוס' בשם המדרש, מובן הפסוק וזכרת כי עבד היית במצרים ויוציאך ה' אלוקיך משם ביד חזקה על כן צוך ה' לעשות את יום השבת לעשות את יום השבת, שהרמב"ן תמה שם בביאור הכתוב מה השייכות זה לזה, ולדברי התוס' הדברים מאירים ובהירים.

בנוסח רצה והחליצנו "ביום השבת הגדול והקדוש הזה", **דהיינו שכל שבת הוא גדול**, אלא שנהגו להכריז ולפרסם זאת במיוחד בשבת זו כדי להשריש בלב כל ישראל שגם יו"ט איקרי שבת.

והיה אומר רבנו [הגרשז"א] דאע"פ שכידוע נאמרו טעמים רבים מאד על קריאת שם זה, מ"מ טעם זה נראה אמתי, כי מצינו מנהגים רבים שנתקנו להוציא מלבם של צדוקים, כמו בענין זה גופא של העומר שהטעם שנעשית קצירתו בעסק גדול הוא להוציא מטעות הצדוקים שאין הקצירה דוחה שבת, וכן מה שמטמאין את הכהן ששורף את הפרה שיהיה טבול יום¹⁹.

ולכן מסתבר מאד שזהו גם הטעם שקבעו לקרות שבת זו שבת הגדול כדי להוציא מטעותם ולהתחזק במסורת חכמי התורה עכ"ל.

וראה בספר בני יששכר (מאמרי חדש ניסן מאמר שבת הגדול אות ב) שהביא טעם זה משו"ת שמן המור יו"ד (סימן ט"ו) בשם מהר"י זאבי בספרו אורים גודלים (לימוד כ"ד) וסיים "לדעתי הטעם זה הוא חשוב ודבר נחמד".

וכ"כ גם מהרש"ם בספרו תכלת מרדכי עה"ת (הוספות לכרך א עמוד ל"ה) 'נתחדש לי טעם חדש אמאי נקרא שמו כן, דנודע שהצדוקים דרשו וכו', ובש"ס דשבת פרק כלל גדול מפרש דנקרא 'גדול' לפי שגדול עונש שבת מעונש שביעית עיי"ש.

ולפ"ז גם לגבי יו"ט נקרא שבת גדול, לפי שגדול עונש שבת מעונש יו"ט, ולכן להוציא מלב הצדוקים קראו לשבת לפני פסח שבת הגדול, ושוב הגידו לי בשם החיד"א [והוא בספרו כסא דוד דרוש י"א] ובני יששכר שכתבו דבר זה בשם גדול א' עכ"ל.

והוסיף רבנו הגרשז"א זללה"ה בענין זה, דנראה שזהו גם הטעם לכמה מנהגים שהנהיגו בשעת קריאת התורה בצייבור, כגון מטבע הברכה אשר נתן לנו וכו' שמבואר בטור (סימן קל"ט) דאשר נתן לנו תורת אמת היינו תורה שבכתב וחיי עולם נטע בתוכנו היינו התורה שבע"פ, וכן מה שנהגו לומר לאחר קריאת התורה בשבת תפלת "יקום פורקן" שבה מבקשים על חכמי התורה, ובימי ב' וה' י"ר 'לקיים בנו חכמי ישראל הם²⁰ וכו', שכל זה הוא כדי להשריש בלבנו בעת הקריאה בתורה שבכתב את האמונה בתורה שבע"פ ושאיין קיום לתושב"כ בלא התושבע"פ.

ונראה שזהו גם הישוב לתמיהתו של הגאון העצום ר' יוסף

19 וכע"ז ביאר רבנו הגרשז"א במק"א הטעם שהפליגו חז"ל בגודל המצוה לשמח חתן וכלה, שהוא לאפוקי מדעת טועים שאי אפשר לקדש את חיי החומר.

20 ושמענו מהגה"צ רבי דן סגל שליט"א שביאר כפילת הלשון "חכמי ישראל הם". דאנחנו מבקשים שיחיו חכמי ישראל בשבילנו, וגם בשביל עצמן וזה הכפילות הלשון.

ההכנה לליל הסדר והשכינה שיורדת לבתי ישראל בליל הסדר.

ויש להכין את עצמנו ללילה הגדול הזה, לילה כיום יאיר, ליל שימורים הוא לה' כמו שפירש הרשב"ם בפרשת בא 'שהקב"ה יושב כל השנה כביכול ומחכה ללילה זה וכלל ישראל מחכים ללילה זה'.

וכל הליל פסח מעורב בו מצוות דאורייתא ודרבנן ומנהגים בלי סוף.

וראה בהליכות שלמה (מועדים ב עמוד רמ"ד) שהגרשז"א היה מונה לפני קידוש כל המצוות העיקריות של הלילה דאורייתא ודרבנן, ומעורר שיש לכוון בזה בברכת שהחיינו עיי"ש.

וידוע שיש קבלה מרבנו הגר"א שיש ס"ד מצוות בליל זה, והגרא"ל היה מונה שישים מצוות²³.

וזה יסוד ההמשך האבא והבן וכמ"ש לעיל שזה נהיה בשבת הגדול, ולפי דעתו של הבן והמסורת ע"י חכמי התורה.

ויאמינו בה' ובמשה עבדו²⁴.

וכל הפסח זה מסורת ומנהגים, וכל המנהגים נלמדים בפרק מקום שנהגו.

ואומרים "והיא שעמדה" וביארו שמורים את הכוס ומכסים את המצות כי מצות זה דאורייתא וכוס דרבנן, אבל אנחנו מדגישים והיא שזה עמד לנו תורה שבעל פה דרבנן מסורת מנהגים²⁵ וכו'.

וראה בשלה"ק שאשה מינקת תינק את בנה לפני ליל הסדר כדי שיהיה היונק ער בליל הסדר עיי"ש.

והוא נורא למתבונן והרי מיירי ביונק שאינו מבין?

וי"ל שהרי "יראה יראה" והקב"ה²⁶ הרי מגיע כביכול עם

זכריה ז"ל בהגותיו הנדפסים בסוף מס' ברכות (בהדרן על המס') על התוארים שנהגו לומר בעת העלי לתורה במי שברך וכד', ועיי"ש שגם תואר "רבי" אין נכון לומר משום דאין גבהות לפני המקום.

ברם נראה שבכוונה נהגו לקרוא לכל העולים לתורה "יעמוד רבי פלוני", לפי שבזמן הקראים נקראו שלומי אמוני ישראל המאמינים בתושבע"פ ישראל, בשם "רבנים" [כ"ה בספר מגן אבות להרשב"ץ חלק שני, ליוורנו תקמ"ה ל"א ע"א והקראים נתדלדלו וכו' וההולכים על דרך הקבלה נקראו רבנין, ועל כן נהגו כל ישראל לקרוא לכ"א מישראל רבי, ואע"פ שהוא ע"ה, עכ"ל] ולכן קוראים העולה בשם רבי פלוני למען ידעו שאינו ח"ו מן הקראים המאמינים והוגים רק בתושב"כ אלא מן הרבנים המאמינים בתושבע"פ.

ועובדא הוה במי שכתב בצוואתו שלא יחקקו על מצבתו שום תואר כלל אלא את שמו בלבד, והורה הגרשז"א זללה"ה שאם כי יש לקיים צוואתו ככתבה, מ"מ יחקקו "ר' פלוני", מהטעם האמור שאין זה תואר כבוד אלא הודעה שהוא משלומי אמוני ישראל המאמינים בתורה שבעל פה²¹.

ויש להוסיף לדברי הגרשז"א דהרי לפי הלבוש כל הנס נעשה ע"י דרבנן ומוקצה, ובקשר שאינו של קיימא כמ"ש הדברי שאול שזה הם לא ידעו, וזה גם מלחמה עם הצדוקים. **והקב"ה** יעזור שנבין ונעמיק בכל המשמעות של הנס של שבת הגדול, כמבואר בשו"ע ובפוסקים שהוא התחלת הנס והגאולה²².

ויהא רעוא שנזכה להביא את הגאולה וכמו שכתוב החיד"א [בברכי יוסף] **שחובה בשבת זו לדבר על הגאולה**, בניסן נגאלו ובניסן עתידים להיגאל במהרה בימינו אמן.

21 והעירני דאולי יש להוסיף, מה שמצינו בענין הדלקת הנרות שהנשים מדליקות אף בתוספת אורה וכדברי הרמ"א. והגרשז"א ועוד פוסקים התחבטו מאוד איך מדליקים בזמננו ובברכה, הרי יש חשמל בבית ושרגא בטיהרא וכו' ועוד הרבה שאלות בכל מיני מקרים וכו'. ולמעשה ההוראה היא פשוטה וברורה שמדליקות [כמעט תמיד] בכל מצב ובכל זמן בברכה.

וי"ל דאולי גם בגלל שהקראים נלחמו מאוד נגד הדלקת נרות, ופירשו את הפסוק "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת" שלא יהיה בכלל אש בבית. ורבי סעדיה גאון נלחם כנגד זה וכתב אגרת לחזק תקנת חכמים [וראה גם אבן עזרא שמות ל"ה ג] ולכן החמירו מאוד ולקיים את המנהג בכל גוונא שכל אשה תדליק.

וכמו שהיה מרגלא בפומיה דהגרשז"א בדרך מליצה "שמברכין על המנהג".

ויש להוסיף לזה גם שזה ענין ה"קנס" שקנסו חכמים שמי שלא הדליקה נרות תדליק כל ימי חייה עוד נר כמובא ברמ"א סימן רס"ג, והוא חידוש גדול שלא מצינו כדוגמתו כ"כ. ויש להאריך בדבר זה.

אמנם להנ"ל י"ל שרצו לחזק תקנת חכמים של הדלקת הנרות כנגד הקראים והצדוקים.

22 וכנראה שבזמן המקדש לא היה ענין של שבת הגדול, כי עצם לקיחת קרבן הפסח והביקור כבר היה זכר לנס הזה.

23 ונשאל רבנו הגרא"ל זי"ע מה הטעם שדוקא בליל הסדר בעל ההגדה הוא מזכיר לפני כל מצוה "הנני מכוון, לפני הקידוש וארבע כוסות", שלא מצינו בסידור בכל השנה בליל ש"ק שיכוון לפני הקידוש וכו', וכמבואר במשנ"ב.

וענה רבינו: **מכיון שיש בליל הסדר כ"כ הרבה מצוות, אם לא יאמר הנני מכוון לא ישים לב ויעבור כך על המצוות, לכך צריך לתת הדגשה על כל מצוה.**

24 ובמאמר הגדה של פסח כתבנו: בכל ההגדה אין מזכירים משה וכבר האריכו בזה, לא על ידי מלאך וכו'. והמקום יחיד שכן מוזכר בהגדה זה ויאמינו בה' ובמשה עבדו. וראה ברמב"ם בהל' חמץ ומצה שכתב שאם היה לו בן חכם אומר לו 'כל הניסים שנעשו על ידי משה'.

25 ושמעתי מאמרו זללה"ה שביאר דהרי ישראל יצאו ממצרים, בזכות שלא שינו לשונם, ומלבושם, ושמותם, כמבואר במדרש ויקרא (פרשת אמור) שהם לא איסורים רק מנהגים, וממילא בזמן הפסח אנחנו משתדלים לנהוג מנהגים, ואל תיטוש תורת אמן, אף בדברים שאין טעמם ברור כל כך, ולכן כל עניני המנהגים הוא במסכת פסחים בפרק מקום שנהגו, וכל דיני המנהגים, ואל תטוש וכו' והובאו בפוסקים בהלכות פסח, כהפר"ח ועוד וכו'.

26 ועוד שמענו בדרך רעיון, מה שאומרים בהפטרה של שבת הגדול

ויש להתעורר שבליל הסדר מברך בעל הבית אף שיש לו אורח וכמ"ש הרמ"א בסימן תע"ט.
והוא כנ"ל כי בליל הסדר כולנו אורחים א'תכא דרחמנא יתבין'.

והנה אם השכינה מגיעה וכמ"ש, צריך להיות בענווה דהרי אין ואני הוא יכולים לדור וכו'.

לבישת קיטל בליל הסדר-ישיבה כמלך ובהכנעה

וזה הבאור מה שכתב ה"ז סימן תע"ב סק"ג שלובש בגדי לבן בליל הסדר כדי שלא תזוז דעתו עליו.

ולכאורה מה הקפידא כ"כ?

ולפי פשוטו הכוונה שמכיון שמסובין ויושבים כמלכים יש חשש שיזוז דעתו עליו.

אמנם להנ"ל י"ל בדרך רעיון, שמכיון שהשכינה הק' יורדת, ממילא אין אני והוא יכולין להיות ביחד, שהשכינה לא יכולה במקום שיש גאווה, ולכן הקפידו כ"כ על ענין הענווה²⁷.

וראה במהרש"א פסחים (דף קט"ז) שזה ענין חמץ ומצה אין אני והוא ענין הגאווה, וכן כתב המהרש"א פסחים (דף קט"ז) שמתחיל בגנות כדי שלא יזוז דעתו עליו והוא כנ"ל.

ואדרבה יושבין כמלכים ובענווה. וכמו שנאמר בפרשת שופטים (דברים יז, טו-כ) במלך למען לא ירום לבבו מאחיו וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות מלכים ה"ו) "כדרך שחלק לו הכתוב הכבוד הגדול וחייב הכל בכבודו, כך צוהו להיות לבו בקרבו שפל וחלל ולא ינהג גסות לב בישראל שנא' קם לבלתי רום לבבו מאחיו".

והראוני מ"ש בחרדים בהקדמה למצוות "ואבותינו הקדושים היו משפילין עצמם הרבה לפני הוציאו אותם מארץ מצרים, אמר ולקחתם אגדות אזוב הם אבותינו הק' אבותינו תעמד לנו לגאלנו וכו', **וכל אחד יהיה כמידת אבותינו וישפיל עצמו כאזוב** ואין אגודה פחות משלושה המח הלב והכליות עיי"ש דבה"ק.

וזה ענין קבלת העול, העבדות שלית ליה מגרמיה והוא בטל לאדונו עבד ה', וזה ע"י ריבוי המצוות בלילה זה כיום יאיר.

וזה הביטול הגאווה והגבהות שיש בליל זה. וראה מ"ש בספר קול שמחה שהמכה של בכורות היה שהם היו הסמל של גבהות, ולכן כשהיה כזה גילוי של אלקות וממילא התבטלו להראות שאין מלבדו, וזה מה שמצאנו שגם בכורי בהמות נהרגו, וגם איתא ברש"י (י"ב י"ב) שהפסלים של הבכורות התמוססו, והוא כנ"ל. [ולכן גם בכורי ישראל היו צריכים נס

פמליא של מעלה לליל הסדר כמבואר בזוה"ק [ונדפס בהגדות] ולכן יהיה היונק ער (וגם בקריעת ים סוף שהיה התגלות השכינה מצינו שיונקים אמרו שירה ראה סוטה דף ל).

אתכא דרחמנא יתבין

וראה בסידור יעב"ץ שחילק את הסימן "שולחן עורך" 'שולחן' היא האכילה ו'עורך' הוא הדברי תורה.

ובדרשת שבת הגדול ביאר אאמו"ר זללה"ה [בדרך הרעיון] בענין שאומרים הא לחמא עניא בארמית. דהנה הגמ' בשבת (דף י"ב) מספרת שאחד מן האמוראים הלך לנחם לפעמים אמר רפואה שלימה בארמית, ולפעמים בלשון הקודש, וכתוב שם איך אמר בארמית הרי אין מתפללים בארמית כי אין מלאכי השרת מבינים, ואמר דה' יסעדנו על ערש דוי ולכן אפשר בארמית.

והקשה אאמו"ר דעדיין צריך ביאור למה אמר לפעמים בארמית ולפעמים בלשון הקודש? אלא דבשו"ע סימן של"ה (סעיף ד) כתוב שאין מבקרים בשלוש שעות ראשונות של היום ושלוש אחרונות כי אז המצב שלו טוב בבוקר וממילא המבקר לא יתפלל, ובסוף היום חולה יותר ויטיאש לבקש עליו הרחמים, וממילא רבה בר חנה לפעמים ראה שהחולה כבר מיאוש ואין מרגיש שאפשר עוד לבקש ולהתפלל עליו, או שמרגיש שאין צריך כבר רפואה התפלל בארמית **להזכירו שה' יסעדנו על ערש דוי**, ולפעמים כשלא היה צריך תזכורת זו אמר בלשון הקודש.

ועכ"פ הרי כתב התוס' בברכות דף מ"ב שבליל הסדר אתכא דרחמנא יתבין, וכתוב בגמ' בסוף מסכת חגיגה שבזמן שהיה בית המקדש מזבח מכפר ועכשיו שולחנו של אדם מכפר, ולכן בתחילת הגדה הדגיש בעל ההגדה שאנחנו מתפללים בארמית כדי להזכיר שאנחנו יושבים לפני ה', וגם שלשה שישבו ויש ביניהן דברי תורה כאליו אכלו משולחנו של מקום כמו שנינו במס' אבות (פ"ג מ"ג) רבי שמעון אומר "שלושה שאכלו על שולחן אחד ואמרו עליו דברי תורה, כאילו אכלו משולחנו של מקום, שנאמר וידבר אלי זה השולחן אשר לפני ה'".

והרי בליל הסדר בכל בתי ישראל אומרים עליו על השולחן דברי תורה עד בלי די, [והרבה פעמים עם אורחים שכתב רש"י שולחנו של אדם 'בהכנסת אורחים'] וגם ההגדה מסתיימת ב"חד גדיא" שזה בארמית, לזכור ולהתעורר בתחילת הלילה ובסוף הלילה שיושב לפני ה' בלילה קדוש זה.

²⁷ ושמעתי דבר נחמד מהאדמו"ר בעל האמרי חיים שכשאדם נמצא בכותל המערבי בע"כ נופלת עליו ענווה, כי הרי השכינה לא זזה מעולם מהכותל המערבי כמבואר במדרש תנחומא (שמות י) והשכינה לא יכולה להיות עם בעל גאווה.

'אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו' שזה קאי על ליל הסדר שהסיפור הוא בדרך שאילה ותשובה איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע כמ"ש הזוה"ק, שהקב"ה שולח את הפמליא של מעלה לבתי ישראל לשמוע את הסדר, ויש כביכול הקשבה מיוחדת יותר מהקב"ה מתמיד.

להינצל וזה ענין של פדיון הבן וכמ"ש]

ולפי הנ"ל, אמרנו לבאר [בדרך רעיון] מה שמבואר ברש"י (י"ב, ז) מהמכילתא שעל בית התבן לא היו צריכים להזות מהדם.

ולכאורה ממ"נ אם היה הבכור הרי היה נהרג, ואם לא היה הבכור שם לכאורה הרי לא היו צריכים להזות על כל הבתים?

וי"ל עפ"י מה שבאר הקול שמחה הנ"ל שהסיבה שנהרגו הבכור אילולא ההצלה, כי ההתגלות היה שכל דבר של גבהות צריך להיעלם.

וממילא י"ל שבדווקא אם נמצא בבית רגיל היה נהרג, אבל בבית תבן אין גבהות ע"כ לא היה נהרג.

וכעין דוגמא מה שכתב הערוך לנר [והובא בהליכות שלמה חנוכה עמוד רנ"ח] שנערה המאורסה שגרה בבית פחות מד' אינה נהרגת כי זה לא בית חשוב ואין עליה טענה 'ראו גידולים שגידלתם'.

דין על התבואה-תפילה על פרנסה ומזונות

ראה באריכות בקובץ גליונות פסח תשע"ט בפרדס יצחק שם בענין הדין על התבואה כמבואר במשנה בראש השנה שדינן בפסח על התבואה, וכתבנו שם שנו"נ האם הדין הוא בכל ימי הפסח או ביום א' או ביום האחרון. והבאנו מהטורי אבן שכתב "נ"ל שתחילת הדין הוא ביום ראשון וגמר דין ביום האחרון, ובימים בינתיים ליכא דין, והו"ל דומיא דאדם שתחילת דינו בראש השנה וחתומת דינו ביום הכיפורים והבאת העומר כיון דהוי לפני הגזר דין שפיר דמי, ואע"ג דמיום הבאתו עד גזר הדין איכא כמה ימים ל"ל בה". וראה בדבריו של השלה"ק במסכת סוכה פרק נר מצוה (בנדמח"ח עמוד ת"ע) ולחשיבות הדברים נעתיק לשונו הק' 'ויזכור כל ימי המועדים הם ימי דין כאומרם ז"ל בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה וכו', וברבנו בחיי ביאר למה לא נזכר בתורה שמחה בפסח מפני שבארבעה פרקים העולם נידון, ומפני שפסח יום הדין וכל הדינים עתידים להיעשות, לכך לא נזכר בו שמחה כלל, אבל בעצרת שכבר בו דין אחד של פסח נכתב בו שמחה אחת, ובחג שכבר עברו בו שלושה דינים נזכר בו שלושה שמחות עכ"ד רבנו בחיי, והרי האדם צריך לראות כאילו העולם חציו זכאי וחציו חייב, **נמצא שהחוטא בשחוק או בקלות ראש ביום טוב, חמור יותר משאר השנה, שמאחר שהעולם נידון בחטא אחד, אפשר שיוכרע העולם לכף חובה, ואז כל העניים שימותו או יצטערו מחמת העוני הרעב או הצמא כולם תלויים עליו**, ובימי המועדים מלבד שמזונות האדם תלויים בהם, גם חיי האדם ונשמתו תלויין בדין כמו שכתב בעל הראשית החכמה. ולפי שימי דין הם לכן חייב

האדם לטהר עצמו ברגל כמו שאמר רב יצחק בראש השנה (ט"ז ע"ב) כמו שצריך להיכנס בטהרה בראש השנה ויום הכיפורים, ולכן אין ראוי שהאדם יתעצל בהם לבקש על נפשו בתפלה, ותחנונים כפי משפט היום כמו בראש השנה, ואמרינן בירושלמי האי מאן דדמיך בריש שתא וכו' ולא דווקא שישן, אלא גם אם הוא יושב בטל ישן קרי ליה הואיל ואינו עושה מעשה יום טוב ביום דין והוא הדין לשאר ימים טובים שהם כולם יומא דדינא".

ובשנה זו [תש"פ] של"ע אלפים ורבעות נהיה להם צרת המזונות בגלל החולי שהתפשט בעולם, יש להתעורר ביותר להתפלל על התבואה והרי מבואר בשו"ע בשו"ע סימן רפ"ח סעיף ט' **"אין צועקין בשבת ולא מתריעין על שום צרה חוץ מצרת המזונות שצועקים עליה בפה בשבת**, וכן בסימן תקע"ו סעיף י' שעל צרת מזונות מתריעין, ואף צועקין בשבת. הרי לן כמה צרה גדולה היא צרת המזונות, וכלשון הלבוש שם סעיף י' **שכל חיים תלויין בה, ודמי לפיקוח נפש**.

ואמרו חז"ל [קה"ר ז, כו] ארבעה דברים קשים זה מזה, מכת הלב קשה בגוף, חולי מעים קשה ממכת הלב, אשה רעה קשה משתיהן, חסרון כס קשה מכולן [וכ"ה הזהו"ק פרשת עקב וראה בכלבו עמוד רע"ז ועוד]

ובפירוש יפה ענף שם דעניות קשה מכל היסורין שבעולם כדילף בש"ר (פל"א סימן י"א) מאיוב שאמר מקבל אני כל יסורין שבעולם ולא עניות כשאצא לשוק ואין בידי פרוטה לקנות מה אוכל והינו כי על זה בחרת מעוני [איוב ל"ו כ"א] ובגמרא ב"ב (דף קט"ז) קשה עניות בביתו של אדם יותר מחמישים מכות, וראה ברבינו גרשום שם ובמהר"ל בחידושי אגדות שם ובנתיב היסורים פ"א.

ואדמו"ר מגור שליט"א אמר בדרך התעוררות, דהרי מבואר בקידושין דף פ"ב ע"ב שע"י ש"הריעותי את מעשי קיפחתי את פרנסתי", דע"י החטא מאבד פרנסתו, ומילא כשחוזרים בתשובה ומגיעים לדרגה של הא' עשה את האדם ישר, זוכים להיות במצב של אדם הראשון ש"בדעת בראו, שברא צרכי מזונותיו ואח"כ בראו"כ כדברי המדרש (ב"ר חו), ובפנ"י בקידושין שם מבואר דהריעותי את מעשי קאי על אדם הראשון, ומילא אם חוזרים למצב של הבריאה ממילא זוכים לפרנסה, ומוצאים חן בעיני הבורא ית"ש וכדברי המדרש (ב"ר ט, ד) "אמר הקב"ה לעולמו, עולמי, עולמי, הלוואי תהא מעלה חן בעיני כשם שהעלת חן לפני בשעה שבראתיך".

ובימים אלו של חודש ניסן ימים של בריאת האדם והעולם כמו שנפסק בשו"ע סימן רכ"ט, וימים של תשובה מאהבה כדברי השפת אמת בכ"מ, ונזכה לשנה טובה ברוח וגשם, ובניסן נגאלו ובניסן עתידים להיגאל אמן.

אזמרה לשמך

מסקי הלכות והשכות מפי מוריגו הגאון הגדול רבי עמרם פריד שליט"א

נקיון הבית והכשרתו לפסח

כל מקום שיכול להגיע שם חמץ אפילו באקראי, חייב בבדיקה.

המטבח

המטבח הוא מקומו 'הטבעי' של החמץ בבית, על כן יש להקדיש תשומת לב מיוחדת לנקיונו והכשרתו. עוד שונה המטבח משאר חדרי הבית, שאם בכל החדרים אנו עוסקים בנקיונם, במטבח אנו עוסקים גם בהכשרת הכיורים משטחי העבודה וכלים שונים שרצוננו להשתמש בהם בפסח.

מכשירי הבישול והאפיה

כירת הגז (משטחי זכוכית, מתכת, וחרסינה)

• לכתחילה עדיף לייחד כירת גז מיוחדת לפסח, ולכל הפחות ישתמש בחצובות מיוחדות לפסח. את הכירה שמשתמש בה בחמץ יעטוף וימכור (את החמץ הדבוק בה) לגוי.

• מי שאין לו כירה פסחית, עליו להכשיר את החצובה ע"י ניקוי יסודי עם חומרי ניקוי, ולאחר מכן ילבן אותה באש ע"י העברת ברנר על כל חלקי החצובה, כשבכל מקום מתעכב לכמה דקות כדי להגיע לדרגת 'ליבון חמור' (שהברזל מאדים), או שיניח את החצובה על גבי להבת הגז, וכשהמקום שעל האש הגיע לדרגת 'ליבון חמור' יזיז את החצובה (ע"י צבת וכדומה) עד שתעבור החצובה כולה באש¹. אחר הליבון ראוי להחמיר ולעטוף את החצובה בנייר כסף עבה.

• מבערים, יש לנקותם עם חומרי ניקוי ולהדליק את האש למשך כמה דקות.
• משטח הגז יש לנקותו היטב ולכסותו בנייר כסף עבה, ועדיף להגעילו לפני כן ע"י עירוי מכלי ראשון.

• את מכסה התנור יש לנקות ולכסות עם נייר כסף עבה.

• הכפתורים שמדליקים את הגז יש לנקותם היטב (קיימים מסירי שומנים עדינים שאינם הורסים את הכפתור ומנקים אותו כראוי). יש מהדרים לכסותם בנייר כסף.

כיריים חשמליות ממשטח מתכת

• לכתחילה עדיף להשתמש בכיריים מיוחדות לפסח.

1 **הליבון הנצרך** - במשנה ברורה סימן תנ"א ס"ק ל"ד כתב שסגי בליבון קל שהוא לכל היותר 250 מעלות צלזיוס, ולפי זה ישנה אפשרות להכשיר את החצובה לאחר ניקיונה ע"י שישמה בתוך התנור ויפעיל את התנור על החום הכיבוה למשך שעה. אך ישנם הטוענים שבחצובות שלנו שהאש אינה נוגעת בכל חלקי החצובה, החצובה צריכה ליבון חמור שהוא בערך 500 מעלות חום צלזיוס, ולפי זה אין אפשרות להכשירו בתנור רגיל רק בתנור פיירוליטי (תנור עם מנגנון ניקוי עצמי) שמגיע ל 500 מעלות צלזיוס. חצובות הרגילות שמצופות אמיייל יש לדון אם מהני בהם ליבון. עיין משנה ברורה סימן תנ"א שער הציון קצ"א. חצובה שאמרנו צריכה ליבון ולא הגעלה מכיוון שבלע ע"י אש ולא ע"י נזל ולכן לא מהני לזה הגעלה. יש שהורו שניתן להניח פלסת פח על החצובות ולהדליק בו זמנית את כל הלהבות, ובזה מתלבנת כל החצובה כאחת.

• במידה ואין לו, ינקה את הכירה היטב בחומר ניקוי, וידליק על החום הכי גבוה למשך שעה. אם אפשר, יש לעוטפה בנייר כסף עבה.

• הכפתורים שמדליקים בהם את הכירה יש לנקותם היטב (קיימים מסירי שומנים עדינים שאינם הורסים את הכפתור ומנקים אותו היטב). יש מהדרים לכסותם בנייר כסף.

כיריים חשמליות עם משטח זכוכית / כיריים קרמיות

• אין להשתמש בכיריים אלו בפסח².

• בשעת הדחק, מי שמקל לכסות את הכירה בנייר כסף עבה [150 מקרון] יש לו על מה לסמוך.

כיריים אינדוקציה

• אין אפשרות להכשירם לפסח

• אבל מי שמקל להשתמש במשטח סיליקון שמניחים על הכיריים יש לו על מה לסמוך. ויש להקפיד לכסות את כל הכיריים, וידיבק מסביב למשטח שלא יכנסו נוזלים מתחתיו.

ארון מעל כיריים וקולט אדים

• ארון עליון שהוא מעל הכיריים במקום שעולים אדים מהתבשילים, יש לנקותו ולכסות את תחתית הארון (החיצונה, זו שפונה אל התנור) בנייר כסף.

• קולט אדים, יש לכסותו בנייר כסף.

פלטה חשמלית

• לכתחילה יש לייחד פלטה חשמלית מיוחדת לפסח.

• מי שאין לו, ינקה היטב עם חומר ניקוי, ידליקנה למשך שעה (ויש מהדרין לשפוף עליה מים רותחים מכלי ראשון), ולאחר מכן יכסנה עם נייר כסף עבה.

תנור אפיה

תנור רגיל אי אפשר להכשירו, מכמה טעמים:

• כדי להכשירו יש ללבנו ליבון חמור של קרוב ל-500 מעלות, ותנור רגיל מגיע לכל היותר 250-300 מעלות חום.

• לתנור דלת זכוכית שלדעת הרמ"א לא ניתן להכשירה.

• גומיות התנור דינם כפלסטיק, שמחמירים שלא מהני בו הגעלה וליבון קל.

• דפנות תאי האפיה עשויות מאמייל שמחמירים שלא להכשירו לפסח [עיין שער הציון סימן תנ"א אות קצ"א].

מכל הטעמים הללו, אין להכשיר את התנור אלא יש לסגורו, ולמכור (את החמץ הדבוק בו) במכירת החמץ. הרוצה להדר, יוכל קודם המכירה לבדוק קלות את התנור מחמץ בעין העלול

2 לדעת הרמ"א סימן תנ"א סעיף כ"ו לא מהני הכשרה לכלי זכוכית. במקרה זה, גם לדעת השו"ע יש להמנע משימוש, שישנם הסבורים שזכוכית זו אינה כזכוכית רגילה, ודינה ככלי חרס.

להמצא שם, או שיפעיל את התנור למשך זמן מה כך שכל דבר שהיה עלול להיות שם כבר נשרף ובטל.

• יש להזיז את התנור ממקומו ולבדוק את השטח שתחתיו, שמצוי שם חמץ.

תנור ניקוי עצמי (פירוליטי)

• קיימים תנורים בעלי מנגנון ניקוי עצמי המתחממים לרמת חום של 500 מעלות צלזיוס הנחשבת לליבון חמור. אמנם, לא כל החברות שוות בדבר, וישנם שאף שמרכז התנור מגיע לרמת החום הזו, אך הדפנות אינן מתחממות עד כדי כך. לכן מי שברשותו תנור כזה לא יקל להשתמש בו בפסח עד שיוועץ עם מורה הוראה הבקי בפרטים האלו.

קומקום ומיחם חשמליים

• לכתחילה אין להשתמש בקומקום חשמלי של כל השנה לפסח מהסיבות הבאות: לפעמים מניחים על מכסה הקומקום לחם ופיתות וכדו' לחימום, ויתכן שמכסה הקומקום צריך ליבון, דבר שלא ניתן לעשותו מפני שהמכסה עלול להינזק, ודבר שהגעלה עשויה לקלקל אותו לא מועילה לו הגעלה.

קומקום פלסטיק, כיוון ששופכים מהקומקום על אטריות, גריסים וכדו' והוא בולע טעם חמץ ע"י האדים, לכן צריך הגעלה, אך לא ניתן להגעילו, שלישיות רבות לא מועילה הגעלה לפלסטיק. ברוב המקרים יש אבן בקומקום, ויש הסוברים שלא מועילה הגעלה באופן כזה. לפעמים נכנסים בקומקום פירורי חמץ שקשה לזהותם ולנקותם. מיחם חשמלי דינו כקומקום חשמלי כיון שיש בו חלק מהסיבות המנויות לעיל.

מיקרוגל

• לא ניתן להכשיר מיקרוגל לפסח, הן משום שאינו מתחמם לדרגת ליבון חמור, ועוד שיש בו חלקי זכוכית ופלסטיק שלדעות רבות לא ניתן להכשירם.

מצנע (טוסטר)

• לא ניתן להכשיר מצנע לפסח, הן משום שאינו מתחמם לדרגת ליבון חמור, והן משום שפירורי חמץ נמצאים בכל חוריו וסדקיו. טוסטר לחיצה, דפנותיו מצופות טפלון ולא ניתן להכשירם.

מקרר ומקפיא

• המקרר והמקפיא יש לפרק את חלקיהם ככל הניתן ולנקותם היטב, ואח"כ לבדוקם מחמץ. גומיות המקרר (בפרט גומיות הדלת התחתונה) מועדים לפירורי חמץ, יש לנקותם היטב מכל חמץ, ועי' הערה³.

3 החושש שאינו מצליח להגיע לכל הקפלים והחריצים של הגומיות יכול לשים חומר ניקוי שבמידה שיש שם פירור שלא מצליחים לנקות הוא ימאס ושוב אין חייבים בביעורו. מאידך, אין לסמוך על פגימת הפירורים ולוותר על הניקוי, היות ואנו חוששים שפירור יפול לתוך מזון, ואין הדבר ברור שבכל המצבים נפסל הפירור מאכילת כלב.

• משטחים המוברגים בתוך המקרר, יש להקל שאין צריך לבדוקם, דאפילו אם נכנס שם חמץ הוי חמץ שנפלה עליו מפולת, ומוטב לשים קצת חומר ניקוי [אם הדבר לא יזיק למקרר או מקפיא וכדו'].

• עדיף לשים ניירות על המדפים לפני שמניח את מוצרי הפסח.

משטחי העבודה

כיור וברזים

• כיור מחרס / חרסינה / פורצלן שלא ניתן להגעילים משום שאין הגעלה מועילה לכלי חרס, אם אינו משתמש בו, די בכך שינקו אותו. אולם אם משתמש בו, יש לנקותו היטב עם חומר ניקוי ולהניח בו כיור המיוחד לפסח.

• כיור נירוסטה - יש לנקותו היטב עם חומר ניקוי⁴ ולהניח בו כיור המיוחד לפסח. אם רוצה להשתמש בכיור עצמו, עליו לנקותו היטב ולהמתין 24 שעות בלא שימוש בחם. אופן ההכשרה - לדעת השולחן ערוך די בעירו מכלי ראשון. אך לדעת הרמ"א [סימן תנ"א סעיף ו'] שחוששים למיעוט תשישי⁵ אין די בכך, כיוון שלפעמים שופכים בכיור מאכל גוש חמץ חם כגון פסטות וכדו', והדבר מצריך הגעלה בכלי ראשון ממש, ולא בעירו בלבד. הכשרה זו נעשית ע"י עירו מכלי ראשון והעברת אבן מלובנת באש ע"ג הכיור. ניתן להשתמש במגהץ חשמלי כאבן מלובנת.

• ברז שבמטבח שלפעמים נוגעים בו אדים מסירים שיש בהם חמץ או שזרמו מים רותחים מהברז לתוך סירים שיש בהם חמץ, יש להכשירו לפי השלבים הבאים:

• להמתין 24 שעות בלא שימוש במים חמים.

• להדליק את הבוילר, כדי שבשעת ההכשרה יהיו המים הזורמים חמים ככל האפשר.

• לפתוח את ברז המים החמים ולהמתין עד שיזרמו בו מים החמים ביותר.

• לערות מים רותחים מקומקום או סיר על הברז מבחוץ.

שיש וקרמיקה

• לכתחילה יש להמתין 24 שעות בלא שימוש בחם, להגעיל את השיש⁶ ע"י עירו מכלי ראשון וגם לכסותו בפי וי סי (p. v. c) או נייר כסף עבה. ואם אינו מכסהו יש לכתחילה להגעילו ע"י עירו מכלי ראשון על אבן מלובנת כפי שפירשנו.

4 יש השופכים חומר פוגם בתוך צינור הביוב.

5 נחלקו השולחן ערוך והרמ"א בסימן תנ"א סעיף ו' בדיון כלי שרוב תשמישו הוא בכלי שני או שרוב תשמישו בעירו מכלי ראשון, ולפעמים משתמשים בהם בכלי ראשון ממש, דעת השו"ע שהולכים אחר רוב תשמישו ולכן אין צורך להגעיל בכלי ראשון, ודעת הרמ"א שיש להכשירו בכלי ראשון משום אותם פעמים שמשתמשים בכלי ככלי ראשון.

6 ישנם שלושה סוגי שיש: חברון, גרניט וקיסר. שיש חברון הוא אבן רגילה שדינה ככלי אבן שאפשר להגעילו. שיש גרניט, מעיקר הדין אפשר להגעילו, ויש שחוששים שלא ניתן להגעילו, כי הבעלים חושש שמא יפקע השיש ע"י החום, והדין הוא שדבר שבעליו חושש שינזק בהגעלה ידילמא חייס עליה ולא יגעילנו כראוי, לכן לא מהני בו הגעלה כלל. אך נראה ששיש

• הקרמיקה שעל הקיר במקומות שמגיעים שם אדים מהסירים, ראוי לכסותם עם נייר כסף וכדו'.

מעמד ליבוש כלים

• מעמד ליבוש כלים די לו בניקוי היטב, ושטיפה, ובדיקה. (והרבה נוהגים להחליפו למעמד מיוחד לפסח, היות וכלי האכילה באים איתו במגע).

רהיטי המטבח

ארונות מטבח

• מדפים שמוכר לגוי, אם אין שם חמץ בעין, אין צריך לבודקם.
• מדפים שרוצה להשתמש בהם בפסח, ינקם היטב עם סמרטוט וחומר ניקוי (יש לשים לב לפינות המדף), ויבדקם, ויש עדיפות לכסותם בנייר.

שולחן וכסאות

• השולחן יש לנקותו היטב, (יש להשגיח לנקות את פלדת השולחן מצידה התחתון), ולהשתמש בו כשמפה פרוסה על גביו. וראוי לכתחילה לצפות את הפלטה (בנייר כסף, גליון נייר, מפת ניילון או פי וי סי) ועל זה לפרוס את המפה.
• כיסאות יש לנקותם היטב, ובפרט כיסא אוכל של תינוקות, שמצויים שאריות אוכל בכל סדקיו וחריציו.

כלי האוכל ומכשירי החשמל

• במטבח כלי אכילה ואיחסון רבים, ומכשירי חשמל להכנת מזון כגון מיקסר, בלנדר, פוד פרוססור ומטחנה. יש להרחיב באופן נקיזם והכשרתם, אך לא עשינו זאת במסגרת זו, שכבר נהגו ישראל לייחד מערכות כלים ומכשירים מיוחדים לפסח [וכלי החמץ נסגרים, ומוכרים (את החמץ הבלוע בהם) לגוי].

רצפת המטבח

• יש להזיז את התנור ואת המקרר ולנקות תחתם, ומאוד מצוי שם חמץ [וראה להלן ערך "רצפה"]. אמנם ישנה אפשרות למכור במכירת חמץ את המקום שתחת המקרר/התנור ומאחוריהם ובכך לפטור את המקום מבדיקה, ואם קשה מאד להזיז את התנור/המקרר, יש לדון את המקום כחמץ שנפלה עליו מפולת שאין חיוב לבערו.

בקבוק תינוק

• בקבוק של תינוק המשמש לתחליפי חלב ודייסות, מוטב שלא לסמוך על נקיזם והכשרתו, אלא ישתמש בבקבוק נקי המיוחד לפסח.

זה מהני בו הגעלה] על כל פנים ללא אבן מלבן] שכיון שהחום הוא לזמן קצר לא נגרם לשיש כל נזק ואין צריך לחשוש שלא יגעילנו כראוי. שיש קיסר, לדעת היד יהודה והחזון איש לא מהני הגעלה.

חדר שינה

מיטות

- יש לבדוק תחת המזרון ותחת המיטות.

שידות, ארונות בגדים

- בשידות וארונות בגדים יש לבדוק מדפים שיתכן שניגשים אליהם בשעה שעסוקים עם חמץ, כגון מדפי המגבות. דוגמא נוספת: מדפי הבגדים באדם שעשוי לגשת בשעת הסעודה להחליף בגד שהתלכלך. (בבתים שיש לילדים גישה לארון, יש לבדוק כל מקום שהם מגיעים אליו) מקומות החייבים בבדיקה, די לראות שאין שם חמץ בעין, ולעבור עם סמרטוט וחומר ניקוי שיפגום כל פירור שיתכן ונמצא שם, וכיון שנפגם שוב אינו חייב בביעור.
- ארונות שאין גישה לרצפה שתחתיהם (אלא אם כן יזיז את הארון ממקומו) אין צריך לבדוק תחתם, ויש ארונות שבשליפת המגירה התחתונה ניתן לנקות את הרצפה שתחת הארון.

בגדים

- יש לבדוק את כיסי הבגדים ובפרט בגדי ילדים. עצה טובה היא לכבס את הבגדים לפני הפסח כשהכיסים כלפי חוץ, ושוב אין צריך לבודקם. (כשהכיסים בפנים, אין די בכביסה, שלפעמים נמצא בכיס חמץ עטוף באריזה או שקית)

תיקים

- תיקים יש לבודקם, שמצוי מאוד שנותר בהם חמץ, ואם ניתן טוב לכבסם. אם מוכרם לגוי, טוב שיבדקם מחמץ בעין, ואין צריך לכבסם.

חדרי ילדים

מיטות

- יש לבדוק תחת המזרון ותחת המיטות.

ארונות ומגירות

- ארונות ומגירות של חדרי ילדים חובה לבודקם בכל מקום שיד הילדים מגעת. שאר המדפים אם אינו רגיל לגשת אליהם להוציא דברים בשעת הסעודה, אין צריך לבודקם.

צעצועים

- אם מוכרים את המשחקים לגוי אין צריך לבדוק.
- משחקי קופסה, אלו שלא יבואו לשימוש בימי הפסח, מוטב למוכרם. אם רוצים להשתמש בהם בפסח, יש לבדוק את חלקי המשחק ואת הקופסה. (וראוי שלא לשחק בו בימי הפסח במקום שמניח עליו אוכל כמו השולחן או משטחי השיש במטבח).

• משחקים העשויים פלסטיק שרוצים להשתמש בהם בפסח, יש לכבסם במכונה, (ניתן להניח את החלקים בתוך רשת, סדין או ציפית), ואז אף אם יש בהם פירורי חמץ, הם פירורים מטונפים, שאין בהם חובת בדיקה וביעור.

ילקוטים ותיקי אוכל

• ילקוטים ותיקי אוכל, יש לבודקם שמצוי מאוד שנותר בהם חמץ, וטוב לכבסם. אם מוכרם לגוי, טוב שיבדקם מחמץ בעין, ואין צריך לכבסם.

הסלון

שולחן וכסאות

• השולחן יש לנקותו היטב, (יש להשגיח לנקות את פלדת השולחן מצידה התחתון,) ולהשתמש בו כשמפה פרוסה על גביו. וראוי לכתחילה לצפות את הפלטה (בנייר כסף, גליון נייר, מפת ניילון או פי וי סי) ועל זה לפרוס את המפה.

• כיסאות יש לנקותם היטב, ובפרט כיסאות אוכל של תינוקות, שמצויים שאריות אוכל בכל סדקיו וחריציו. חריצי כיסאות שיתכן שיש שם פירורי חמץ, ראוי במידת האפשר לפגום אותם ע"י חומר ניקוי.

ספות

• יש לנקות היטב בפרט ברווחים העמוקים שבין הכריות.

ארונות הספרים

• ארונות ומדפי ספרים, שניגשים אליהם בשעת האוכל, חייבים בבדיקה. בבית שמצויים בו ילדים קטנים יש לבדוק בכל המקומות שהילדים מגיעים אליהם, שמצוי שמכניסים שם חמץ.

ספרים

• אם אינו נזהר כל השנה שלא לאכול איתם, נחלקו הפוסקים אם חייבים בבדיקה, וגם לדעת המקילים יש להקפיד שלא לאכול איתם בפסח, ולא להניחם על מקומות שמניחים שם מזון כגון השולחן ומשטחי השיש.

ברכונים

• ברכונים וזמירות קשה לנקותם, ויש למוכרם לגוי.

כללי

רצפה

• הרצפה אינה צריכה בדיקה, היות ופירורי החמץ שעליה נדרסים ואינם חייבים ביעור, אכן בפינות הבית שאין דורסים שם יש לבדוק, אך כששוטפים את הרצפות עם חומר ניקוי נפגמים גם הפירורים שבפינות ואין חייבים ביעור.

חלונות ותריסים

- חלונות ותריסים, אין צורך לנקות חלונות ולא את שלבי התריסים, אך מסילות החלונות והתריסים מצוי בהם חמץ, ויש לנקותם מחתיכות חמץ ניכרות, ולעבור עם חומר ניקוי שיפגום את הפירורים שיתכן ונותרו.
- הבוידעם בדרך כלל אין מכניסים בו חמץ, ואינו חייב בבדיקה אלא אם כן יודע שהשתמש בו לאכסן חמץ.

טלפון, מחשב

- מוצרי אלקטרוניקה שרגילים לאכול בזמן השימוש בהם כטלפון ומחשב, יש לנקותם מחמץ העלול להיות דבוק בהם. (לרוב מצויים פירורי חמץ בחריצי מקלדת המחשב, אך אין צורך לפרק את המקלדת, רק לנערה היטב כשהיא הפוכה ודי בזה).

השטח המשותף

חדר מדרגות

- בנין שיש לו כניסה מרווחת (הול), יש לבדקה מחמץ. רצפת חדר המדרגות אינה צריכה בדיקה, חוץ מהפינות שלא דורכים בהם ששם יש לבדוק, אך אם שוטפים את כל הרצפות עם חומר ניקוי נפגמים גם הפירורים שבפינות ואין חייבים ביעור. ואם אוכלים בערב פסח בחדר המדרגות ולא שוטפים אחר כך, אז יש לבדוק את הפינות שלא דורכים בהם.
- ארונות השירות (חשמל, מוני גז ומים) צריכים בדיקה, שפעמים מכניסים שם דברים לזמן קצר ושוכחים אותם, וכן ילדי הבנין מאכסנים שם דברים.
- תיבות הדואר שנגישות לילדים צריכות בדיקה.

חדר אשפה

- יש להדגיש: זריקת חמץ למיכל האשפה אינה נחשבת לביעור חמץ, לכן אין להשליך חמץ לפח המשותף אחר פינוי האשפה האחרון שלפני זמן ביעור חמץ, ויש לכל אדם ליידע את שכניו מה שעת הפינוי האחרונה ולהזהירם שלא ישליכו חמץ לפח אחר זמן זה. מי שחושש שאחד השכנים לא יקפיד על האמור, עליו להפקיר בפני שלשה את חלקו בפח ובשטח המשותף.

החצר

- חצר פתוחה שמצויים שם בעלי חיים (יונים וכדו') אינה צריכה בדיקה, אך אם ידוע שאכלו שם חמץ מליל בדיקת חמץ ואילך יש לבדקה. דין זה מצוי מאוד, שהדיירים שולחים את ילדיהם לאכול בחצר אחר בדיקת חמץ או בבוקר הביעור, ואז יש לשוב לבדוק את החצר.
- חורי החצר, שהם מקומות בחצר שהעופות אינם מגיעים לשם, צריכים בדיקה.

המקלט

• מקלט שמכניסים בו חמץ צריך לבדוק, או שישכירוהו לגוי בהסכמה של כל השכנים (שכן שותף אינו יכול להשכיר את חלקו ללא הסכמת כל השותפים). בנין שכל דייריו שומרי תומ"צ יוכל ועד הבית להשכיר את המקלט לגוי. במידה ולא ניתן להשכיר את המקלט יפקיר את חלקו בפני שלשה.

הוראות למגעילים ולציבור

- א. מי שביכולתו עדיף שיקנה כלים חדשים ולא יגעיל כלים ישנים מחמץ לפסח (עיין פסחים ל"ע"ב ומ"ב סימן תנ"א ס"ק י"ט).
- ב. אין להגעיל כלי אם השתמשו בו בתוך 24 שעות שלפני ההגעלה (ולכתחילה צריך שגם הניקיון של הכלי יהיה 24 שעות לפני ההגעלה) (מ"ב סימן תנ"ב ס"ק כ) ויש מקפידים שלא להשתמש בו 3 ימים לפני ההגעלה (ביה"ל סימן תנ"ב).
- ג. אין להגעיל כלי אם הוא לא נקי לגמרי, דהיינו, שיש בו לכלוך או חלודה שיש בו ממשות.
- ד. כלים שיש בהם קפלים או חריצים לא מועיל להם הגעלה וצריך ליבון קל במקום הקפלים או החריצים.
- ה. סיר שיש בו ידיות, אם הידיות ניתנים לפירוק, צריך לפרקן וגם את הידיות צריך להגעיל. אם הידיות אינם ניתנים לפירוק, צריך ליבון במקום החריצים, הרבה פעמים זה יכול להינזק בליבון, לכן אין לזה תקנה, כמו כן סכינים העשויים משני חלקים שיש בהם חריצים במקום החיבור, צריך ליבון קל, וכנ"ל, אם יכול להינזק, אין לזה תקנה.
- ו. גביעים ששימושם בצונן, אף שיש בזה קפלים, אפשר להקל בהגעלה, ולדעת השו"ע כיון שרוב תשמישו בצונן די בשטיפה.
- ז. אין להגעיל כלי טפולון או ציפוי קרמי או כל ציפוי אחר.
- ח. תבניות, אי אפשר להכשיר, ואין להם תקנה.
- ט. אין להגעיל כלי פלסטיק שבלעו בכלי ראשון או בעירוי מכלי ראשון.
- י. אין להגעיל כלי זכוכית - קריסטל.
- יא. אין מגעילים כמה כלים ביחד, צריך שלא יהא נגיעה בין כלי לכלי וע"כ אין להרבות בכלים, וכשמגעילים כמה כלים צריך לנער היטב את הסל בתוך המים.

דיני ערב פסח

אכילה בערב פסח

אסור לאכול מצה בערב פסח, מצה מבושלת וקניידלאך ועוגיות שנילושו בקמח מצה מעיקר הדין מותר לאכול עד שעה עשירית, ויש מחמירים בכך.

משעה עשירית [חצי שעה לפני זמן מנחה קטנה] אסור לאכול תבשיל של מצה אפילו מעט כדי שיאכל מצה לתיאבון אבל מותר לאכול מעט פירות, ירקות, תפוחי אדמה, בשר, דגים, ביצים, אבל לא ימלא כריסו מהם.

קטן שלא יודע מה שמספרים בלילה מסיפור יציאת מצרים מותר להאכילו מצה [והוא בערך עד גיל 5].

מלאכה בערב פסח אחרי חצות

אסור לעשות מלאכה בערב פסח אחרי חצות, בשכר אסור אפילו מלאכה שאינה גמורה ואפילו לצורך יו"ט, ובחינם אסור רק מלאכה גמורה כגון לתפור בגד.

אף שתפירה אסורה אך תיקון בגדים ישנים מותר כרגיל אך בחינם ולא בשכר.

התחיל מלאכה לפני חצות והגיע חצות חייב להפסיק מיד אפילו באמצע המלאכה.

כל המלאכות ע"י גוי מותרות.

כל מה שמותר לעשות בחול המועד כגון דבר האבד או מעשה הדיוט לצורך המועד או צרכי רבים, מותר גם בערב פסח אחרי חצות היום.

כיבוס ותספורת בערב פסח

אסור לכבס ולהסתפר לאחר חצות וע"י גוי מותר.

שיער הראש מותר לספר ע"י עצמו כיון שהוא שינוי, אך תגלחת הזקן אסורה אף ע"י עצמו. הורדת שיער לאשה מותרת בכל הגוף, חוץ משיער הראש. מותר להפעיל מכונת כביסה לפני חצות אפי' שתמשיך לפעול אחרי חצות.

נטילת ציפורניים

לכתחילה יש ליטול לפני חצות, שכח או לא הספיק יכול ליטול לאחר חצות.

דיני ליל הסדר

עריכת הסדר

א. נוהגים ללבוש בגד לבן [קטל] בעת עריכת הסדר, ולענין חתן בשנה הראשונה יש בזה מנהגים שונים.⁷

ב. מביאים לשולחן את קערת ליל הסדר שבה יש את המרור, הכרפס, החרוסת, זרוע וביצה, ובזמן הבאת הקערה חלוקים המנהגים, יש נוהגים להביאה אחר הקידוש קודם אכילת הכרפס,⁸ ויש שנהגו להביאה קודם הקידוש⁹ ומנהג הגר"א להביאה אחר טיבול ראשון¹⁰. וכמו כן חלוקים המנהגים בענין סידור הקערה, יש המסדרים באופן שהכרפס והמי מלח יעמדו סמוך לבעל הבית

7 עיין במהר"ם שיק (או"ח סימן כה') ובקצה המטה על מטה אפרים (סימן תרי"ס ק"טו').

8 רמב"ם (חמץ ומצה פ"ח ה"א) ושולחן ערוך (סימן תעג' ס"ד).

9 פרי מגדים (סימן תפו מש"ז).

10 מעשה רב (אות קצא).

ואחריהם שלש מצות ואחריהם מרור וחרוסת וזרוע וביצה, כדי שלא יעבירו על המצוות¹¹, ויש המסדרים הזרוע מימין וביצה משמאל ומתחתיהם המרור באמצע, ואחר כך חרוסת מימין תחת

הזרוע והכרפס משמאל תחת הביצה, והוא על פי קבלת האר"י¹², וכל אחד ינהג כמנהג אבותיו.

ההסיבה

ג. יסדר מקום מושבו כדי שיוכל לישב בהסיבה, ואופן ההסיבה הוא שמטה גופו לצד שמאל¹³, ואף האיטר יסב על שמאלו¹⁴, וישען על כרים וכסתות¹⁵, ובדיעבד יכול להשען על חבירו¹⁶.

ד. צורת ההסיבה צריכה להיות באופן שידו אינה משוחררת ואינו יכול להשתמש בה¹⁷.

ה. מנהג רוב האשכנזים שאין הנשים מסיבות¹⁸, ויש שנהגו שאף הנשים מסיבות¹⁹.

ו. תלמיד אצל רבו אינו מיסב אלא אם כן נתן לו רבו רשות²⁰, וכן האוכל אצל גדול הדור אף אם לא למד ממנו תורה, אינו מיסב²¹. ובן אצל אביו מיסב אף אם אביו הוא רבו המובהק,

11 רמ"א סימן תעג ס"ד.

12 חיי אדם (כלל קל ס"א) משנה ברורה (שם ס"ק כו) וראה בחק יעקב (שם ס"ק טז) הטעם שאין בזה משום אין מעבירין על המצוות.

13 גמרא (פסחים צט ע"ב) שלחן ערוך (סימן תעב ס"ב).

14 שלחן ערוך (שם ס"ג).

15 משנה ברורה (שם סק"ז).

16 מגן אברהם (שם סק"ג).

17 ראה לכך מפסחים קח' ברשב"ם ד"ה הסיבת ימין ומ"ב תעב' ס"ק י'

18 שלחן ערוך ורמ"א (שם ס"ד).

19 פסח מעובין (סימן קע), בן איש חי (פרשת צו אות כח), ומנהגי חתם סופר.

20 שלחן ערוך (שם ס"ה), משנה ברורה (ס"ק יז).

21 מקור חיים (סימן תעב סק"ה).

שמסתמא מוחל²². ואם אומר בפירוש שאינו מוחל, יש אומרים שבטלה דעתו ומיסב²³, ויש אומרים שלא יסב²⁴.

א. מי שיש לו מכה בצד שמאלו שההסיבה מכאיבה לו, אפשר שפטור מלהסב²⁵.

ח. לכתחילה יש להסב בכל הסעודה²⁶, והיום רבים נוהגים שאין מסבים במשך הסעודה כי אין רגילים להסב במשך השנה, וראה בהמשך הדברים שיש מקומות בהם ההסיבה מעכבת אף בדיעבד, שאינו יוצא ידי חובתו אם לא היסב בהם, ואף במקומות בהם ההסיבה מעכבת יחזור ויאכל וישתה ללא ברכה.

קדש

ט. הקידוש של ליל הסדר אין לעשותו אלא אחר צאת הכוכבים. ואמנם בהגיע הזמן מיד אחר תפילת ערבית יש למהר לעשות הקידוש כדי שלא ישנו התינוקות²⁷.

י. אומרים שהחיינו בקידוש, נשים שברכו שהחיינו בהדלקת הנרות יש להסתפק אם יענו אמן, ונראה שיאמרו, ונשים שאין להם מנהג לא יאמרו שהחיינו בהדלקת נרות אלא בקידוש²⁸.

יא. נוהגים לחלק לתינוקות קליות ואגוזים ושאר מיני מתיקה כדי לעוררם שלא ישנו²⁹, וכן כדי שיראו שינוי מהמנהג בכל השנה שאין מחלקים אלא אחר הסעודה, ויבואו לשאול מה נשתנה³⁰.

יב. קודם הקידוש יאמר עורך הסדר 'קדש', וקודם נטילת ידים ראשונה יאמר 'ורחץ', וכן בכל עשיית הסדר יאמר קודם כל דבר מה הולך לעשות³¹.

יג. כוס הקידוש ימזגו אחרים לבעל הבית ואינו מוזג לעצמו³², ויש נוהגים שאף כל המסובים אינם מוזגים לעצמם, אלא כל אחד מוזג לחבירו, דרך חירות³³.

22 כל בו (סימן מח), אבודרהם ולבוש (שם ס"ה).

23 חק יעקב (שם סק"ט).

24 פרי מגדים (שם מש"ז סק"ד).

25 ביאור הלכה (שם ס"ג).

26 רמב"ם (חמץ ומצה פ"ז ה"ה).

27 שלחן ערוך (סימן תעב ס"א) בט"ז (שם סק"א) ובמשנה ברורה (שם סק"ה).

28 משנ"ב (רס"ג ס"ק כג).

29 גמרא (פסחים ק"ח ע"ב) שלחן ערוך (סימן תעב' סע' ט"ז) ובמשנה ברורה (שם סק"נ).

30 רמב"ם (חמץ ומצה פ"ז ה"ג) מנה חלוקת הקליות והאגוזים כחלק מהשינויים שעושים לעורר התינוקות לשאול. ובמאירי (פסחים ק"ח ע"ב) מבואר דשניהם טעם אחד הוא.

31 יסוד ושורש העבודה (שער התשיעי פרק ו').

32 רמ"א (תעג' ס"א).

33 כף החיים (שם ס"ק לא').

יד. לכתחילה יש לשתות מכל כוס שיעור רביעית שלם, [150 סמ"ק לשיעור הגדול, 86 סמ"ק לשיעור הקטן]³⁴, ובפרט יש להקפיד על שתית כל הרביעית בכוס ראשון ובכוס רביעי³⁵, אולם אם שתה רוב רביעית [76 סמ"ק לשיעור הגדול, 44 סמ"ק לשיעור הקטן], יצא ידי חובה, יש אומרים שאין הדברים אמורים אלא בכוס המחזקת שיעור רביעית, אבל כוס שיש בה יותר מרביעית, חובה לשתות לכל הפחות רובה אף שהוא יותר מרביעית³⁶, ויש מחמירים אף את כולה³⁷, וראוי לחוש לדעות אלו ולכן מי שקשה לו שתיית יין מרובה יקח כוס שאין בה יותר מרביעית.

טו. לכתחילה יש לשתות את הרוב רביעית בבת אחת³⁸, ועכ"פ לא יותר מהפסק אחד דהינו שישתה בשתי לגימות, אם שהה בשתיית רוב רביעית מכוס ראשון יותר ממשיך ארבע דקות, יחזור וישתה שנית, ואם שהה פחות מזמן זה אבל הפסיק באמצע שתייתו שתי פעמים, אם נהג כמבואר בסעיף יח' וכיון לפטור כל שתייתו עד כוס שני, יחזור וישתה שנית, ואם לא כיון, לא יחזור לשתות³⁹ [ואולם לענין שאר הכוסות ראה לקמן סעיפים סב', סט'].

טז. אדם שפיו גדול ומלא לוגמיו שלו מכיל יותר משיעור רוב רביעית, חייב לשתות כמלוא לוגמיו⁴⁰.

יז. מנהג העולם שאין מברכים ברכה אחרונה אחר שתיית כוס ראשון אף כאשר יעבור שיעור עיכול, ויש שכתבו שיקפיד שלא יעבור שיעור זה ואם יעבור יברך ברכה אחרונה מיד אחרי שתיית הכוס⁴¹.

יח. יש לשתות כל ארבע הכוסות בהסיבה, שכח ולא היסב, בן אשכנז אינו חוזר ושותה אלא בכוס שני, ובן ספרד חוזר ושותה בכל הכוסות, ואם כיון מתחילה בברכת הגפן שישתה עוד יין, אף בן אשכנז יחזור וישתה בכוס ראשונה, ולכן נכון לכתחילה לכיון לפני שתיית כוס ראשונה שישתה עוד יין עד זמן כוס שני⁴², [וראה עוד לקמן בסעיף לז'].

34 ולכוס ראשון שהוא כוס הקידוש יש להחמיר לשתות כפי השיעור הגדול, כהכרעת המשנה ברורה (סימן תפז סק"א), שבדיני דאורייתא יש להחמיר לשער כפי שיעורו הגדול של הנודע ביהודה, וכיון שמצות הקידוש דאורייתא היא כמבואר בגמרא (ברכות כ"ב), ומצינו לכמה מהפוסקים (אור זרוע הלכות ערב שבת אות כה' מגן אברהם סימן תקצ"ט ס"ג בשם מהר"ם) שאף קידוש על היין דאורייתא הוא] ועיין בהערה 43 שקידוש ביום טוב הוא מדרבנן אף יש אומרים שבביל פסח הוא מהתורה, עי' מדרש שכל טוב] משום כך יש להחמיר שכוס ראשון יהיה בשיעור הגדול של 150 סמ"ק.

35 שבכוס ראשון שיש בו רביעית מקיים קידוש במקום סעודה, שכיון שעריכת השלחן בשלחן עורך היא זמן רב אחר הקידוש, הרי שבשתיית יין של כוס ראשון מקיים דין קידוש במקום סעודה, אשר פסק השלחן ערוך (סימן רע"ג ס"ה) כדעת הגאונים ששתיית רביעית יין נחשבת סעודה לענין זה. ומשום כך ראוי להקפיד בכוס זו במיוחד שישתה רביעית כולה ולא רק רובה. ואף בכוס רביעי נכון להקפיד לשתות רביעית שלם כמבואר בט"ז (סימן תפז סק"א) שכיון שמברכים אחריו ברכה אחרונה, צריך שיהיה בו רביעית.

36 שלחן ערוך (סימן תעב ס"ט), ובמשנה ברורה שם (ס"ק לג) שראוי לחוש לדעה זו.

37 ב"ח גר"ז (סעיף יט) לדעה זו.

38 מ"א (תעב ס"ק יא') ובגר"ז (שם סע' כ') ובמשנ"ב (שם ס"ק יא').

39 משנה ברורה (סימן תעב ס"ק לד').

40 שלחן ערוך (סימן רע"ג ס"ק יג') משנה ברורה שם (ס"ק סח'). וביאור הלכה (סימן תעב ד"ה וישתה).

41 על פי מהר"ח אור זרוע (סימן רע"ג'), ועיין אשל אברהם (בוטאשט, סימן תעד').

42 השלחן ערוך (סימן תעב ס"ז) פסק כדעת הרא"ש (פסחים פ"י סימן א') שכל דבר שצריך הסיבה אם אכל או שתה שלא בהסיבה לא יצא ידי חובתו, ומטעם זה פסק שבכל ארבע כוסות אם שתאן שלא בהסיבה צריך לחזור ולשתות בהסיבה, אולם הרמ"א שם כתב שבשתי כוסות ראשונות אכן יחזור ויסב, אבל בשתי כוסות אחרונות לא יחזור ויסב, שכיון

יט. נשים חייבות בכל מצוות הסדר.

כ. לפני הקידוש יכוין לשם מצות קידוש יום טוב⁴³, ולשם מצות ארבע כוסות, ולשם מצות שמחת יו"ט⁴⁴.

כא. סדר הקידוש: ברכת קידוש היום, וברכת שהחיינו, וי"א שיכוין בברכת שהחיינו על כל מצוות הלילה⁴⁵, וי"א שיכוין על מצות ספירת העומר⁴⁶ אך לא נהגו כן. וברכת שהחיינו יש המברכים בישיבה, ולדעת האר"י אף אותה יברך בעמידה.

כב. אין לברך ברכת הגפן אחר שתיית הכוס, כיון שפוטרים אותה בברכת המזון.

ורחץ

כג. נוטלים ידיים כדרך שנוטלים לאכילת לחם⁴⁷, אבל אין מברכים על נטילה זו⁴⁸. שכח וברך על נטילה זו, יאכל כזית מהכרפס⁴⁹.

כרפס

כד. למצות כרפס יש נוהגים ליקח סלרי⁵⁰, ויש נוהגים ליקח צנון⁵¹, ויש נוהגים ליקח תפוח אדמה⁵².

כה. יש לאכול פחות משיעור כזית מהכרפס, ויברך עליו בורא פרי האדמה, ויכוין לפטור בברכה זו את המרור⁵³.

שיש חשש של נראה כמוסיף על הכוסות, יש לסמוך בזה על דעת הראב"ה שבזמן הזה אין דרך להסב ואין חובה להסב. וכתב המגן אברהם (שם סק"ז) שלפי המנהג שאף בין כוסות ראשונות אין שותים, הרי שאם יחזור וישתה יצטרך לברך עליו ברכת הגפן כיון שלא כיון בברכה ראשונה שבירך לפוטרו, ואם יברך יראה בזה כמוסיף על הכוסות, ומטעם זה אין לחזור אף בכוסות ראשונות, אמנם ראה בפרי מגדים שם שכתב שבכוס גדולה המחזקת שיעור שתי רביעיות, אם נשאר רביעית יכול לחזור ולשתות. וכמו כן מי שכיון לשתות עוד בין כוסות ראשונות יכול לשתות שנית.

43 ואמנם קידוש של יו"ט על היין אינו אלא מדרבנן כמו שכתב המגיד משנה (בשבת פכ"ט) ומגן אברהם (סימן רע"א), ואילו קידוש בשבת על היין לכמה דעות (תוספות נזיר ד' ע"א, ועוד) מדאורייתא הוא, ולכן באופן שליל הסדר חל בשבת נכון שיכוין לקיים המצוה כפי הדיון.

44 יש אומרים שהוא מדרבנן ויש אומרים שהוא מן התורה עי' פסחים (ע"א) ובדף ק"ע (ב) ובמג"א (סימן תקמ"ו) ובשו"ת שאגת אריה (סימן סח').

45 עי' 'אבודרהם וברכי יוסף (סי' תע"ג) וביעב"ץ בסידורו.

46 עי' 'במאירי (פסחים דף ז') ובשיבולי הלקט (סי' רל"ד) ובאבודרהם.

47 בדיני הכלי ונטילת הידיים עד הזרוע, ואיסור הפסק והיסח הדעת כמבואר כל זה בשלחן ערוך (סימן קנ"ח) ובמשנה ברורה (שם ס"ק כ').

48 שלחן ערוך (שם ס"ד), ודעת הגר"א (שם) שמברכים על נטילה זו, אמנם רק כשאוכל כזית מהכרפס.

49 כמבואר בהערה לעיל דעת הגר"א שמברכים אף נטילת ידיים לדבר שטיבולו במשקה, אמנם אין זה אלא כשאוכל ממנו שיעור כזית, ומטעם זה אם טעה וברך על נטילה זו, יאכל כזית ויציא דעת הגר"א, ולא תהיה ברכתו לבטלה לדעת הגר"א.

50 מחצית השקל (סימן תע"ג) וחתם סופר (שו"ת סימן קלב).

51 קיצור שו"ע (סימן קיח).

52 ערוך השלחן (סימן תע"ג).

53 משנ"ב (תע"ג ס"ק נה).

כו. נראה שיש להדר לטבול את הכרפס ולאכולו בידיו ממש ולא בעזרת מזלג וכדו', שכיון שצריך להתחייב בנטילת ידיו משום דבר שטיבולו במשקה צריך שיתבלנו ויאכלנו בידו⁵⁴.

כז. בברכת בורא פרי האדמה שעל הכרפס יכוין לפטור המרור שאוכל אחריו⁵⁵, וראוי לכיון לפטור אף המרור שבכורך⁵⁶.

כח. באכילת הכרפס אין חיוב להסב ואדרבה ע"פ סוד אין להסב⁵⁷, ויש אומרים שחייב להסב⁵⁸. ויש הנוהגים לאכול חצי מהכמות בהסיבה וחצי שלא בהסיבה ובזה יוצאים ידי כל הדעות.

יחץ

כט. יטול המצה האמצעית שבקערה ויבצענה לשתי חצאי מצה⁵⁹, את החצי הגדול יוציא וישמור לאפיקומן, ואת החצי הקטן יותר יחזיר למקומו בין שתי המצות.

ל. יש להקפיד שאף בחצי הקטן יהיה לכל הפחות שיעור כזית, כדי שיוכל לברך עליו על אכילת מצה.

מגיד

לא. לפני שמתחיל באמירת ההגדה יכוין לשם מצוה דאורייתא של סיפור יציאת מצרים⁶⁰.

לב. סיפור יציאת מצרים, כשנמצאים אצל ההורים סגי בסיפור של הסבא מדין שומע כעונה וגם שהסבא עושה זאת במקום האב כיון שאין צורך דווקא שהאב יספר בעצמו, אך לכתחילה עדיף שהאב גם יספר לבניו קצת מסיפור יצי"מ.

לג. יגביה הקערה עם המצות ויתחיל באמירת הא לחמא עניא וכו' עד מה נשתנה⁶¹, ויש אומרים שיגביה את המצה הפרוסה בלבד⁶².

לד. אחר שסיים אמירת הא לחמא עניא, יסלק הקערה לקצה השולחן כדי שיראו התינוקות וישאלו, ויש אומרים שאין צורך לסלק הקערה אלא יכול להסתפק בכיסוי המצות.

לה. אחר כך ימזוג כוס שני, ואף שאין שותים ממנו אלא אחר סיום אמירת ההגדה מכל מקום מוזגים כבר הכוס כדי שיראו התינוקות ויתמהו ויבואו לשאול על כך.

54 ע"פ או"ח (קנח).

55 תעג ס"ו, ומשנה ברורה (ס"ק נה).

56 סידור יעב"ץ.

57 שבלי הלקט (סימן ריח), ומסקנת הברכי יוסף (סימן תעג).

58 אבודרהם (פירוש על ההגדה).

59 שהמצה לחם עוני היא ודרכו של עני בפרוסה.

60 משנ"ב (סי' תעג ס"ק א) שמצוות צריכות כונה כמו שפסק השולחן ערוך (סימן ס ס"ד), ובפרט מצוות דאורייתא כמו שכתב האליהו רבה (סימן תפט ס"ק יב) ועוד פוסקים שם.

61 שלחן ערוך (סימן תעג ס"ו), מגן אברהם (שם ס"ק כג), ומשנה ברורה (שם סק"ס).

62 חק יעקב (סימן תעג ס"ק לא) בשם פסח מעובין, משום חשש שלא יהיה נראה כמקדיש הזרוע המוגבהת בהגבהת הקערה כולה.

לו. את ההגדה יש לומר באימה וביראה שלא בהסיבה⁶³. ואין לאכול או לשתות בזמן אמירת ההגדה עד שיסיים ברכת גאל ישראל.

לז. כוס שני, בני ספרד אינם מברכים עליו בורא פרי הגפן, שכבר נפטר בברכת הגפן של כוס ראשון⁶⁴, ובני אשכנז מברכים עליו בורא פרי הגפן⁶⁵, **וטוב שיכנו בברכת כוס ראשון שאינם רוצים לפטור בו כוס שני, וראה עוד בהערה⁶⁶.**

לח. שכח ולא היסב בכוס שני חוזר ושותה בהסיבה⁶⁷.

לט. אם הפסיק באמצע שתיית כוס שני פעמים, יחזור וישתה שנית⁶⁸.

רחצה

מ. קודם נטילת ידיים לסעודה, מי שברור לו ששמר ידיו היטב ולא נגע בדבר המטמא את הידיים, נכון שיטמא ידיו על ידי שיגע במקום מטונף או במקומות המכוסים, כיון שעל נטילה זו מברכים על נטילת ידיים⁶⁹.

מוציא מצה

מא. יש שכתבו שראוי להקנות המצות לכל המסובים [אשתו ובני ביתו וכיוצ"ב], אבל מנהג העולם שלא להקנות ויש להם על מה שיסמוכו⁷⁰.

מב. יש לכוין באכילת המצה לשם מצות אכילת מצה⁷¹.

63 של"ה (פסחים ב.), חק יעקב (סימן תעה ס"ק יד), ופרי מגדים (מש"ז סימן תפו).

64 שלחן ערוך (סימן תעד ס"א) ויכנו בני ספרד בברכת כוס ראשון לפטור את הכוס השני.

65 רמ"א (שם), מגן אברהם וט"ז (שם סק"א).

66 פרי מגדים (מש"ז שם) וטעמו כדי שיתחייב בברכה על כוס שני לכל הדעות, אולם מאידך מצינו במשנה ברורה (שם ס"ק כא) שכתב שהנכון שקודם שמברך על כוס ראשון יהיה בדעתו לשתות עוד כוסות כדי שאם ישכח ולא יסב בכוס ראשון יוכל לחזור ולשתות כוס נוספת בלא חיוב ברכת הגפן ולא יהיה בזה כמוסיף על הכוסות, ועל כן הנכון שיקיים עצה זו של הפרי מגדים באופן זה שיכוין שפוטור כל הכוסות שישתה עד כוס שני בלבד, אבל כוס שני אינו פוטור בברכה זו, ונמצא שמחד אם ישכח להסב בכוס ראשון יכול לחזור ולשתות בלא ברכה, ומאידך על כוס שני כבר חייב לברך לכל הדעות, שלא נפטר בברכת כוס ראשון.

67 לבני ספרד פשוט כמבואר לעיל סעיף יח', ולבני אשכנז כתב המשנה ברורה (סימן תעב ס"ק כא) שכיון שאין מברכים על יין שבתוך הסעודה שברכת כוס שני פוטרת כל היין ששייך לסעודה, משום כך יכול לחזור ולשתות שהרי אינו מברך על כוס זו שיחזור וישתה, ואין בכך משום מוסיף על הכוסות, אולם לפי המבואר בשער הציון (אות לא) שאם אין דעתו לשתות יין בתוך הסעודה עליו לברך שנית, משום כך ראוי שיכוין בברכת כוס שני לפטור כל יין שישתה בתוך הסעודה.

68 משנה ברורה (סימן תעב ס"ק לד).

69 פרי מגדים (סימן תעג מש"ז סק"א) וביאור הלכה (תעה).

70 שפת אמת (סוכה לה ע"א) אמרי בינה (או"ח פסח סימן כג).

71 כמבואר בשלחן ערוך (סימן ס"ד) שהלכה שמצוות צריכות כונה, ואמנם בסימן תעה (ס"ד) פסק השלחן ערוך כדעת הרמב"ם (חמץ ומצה פ"ו ה"ג) שאם אכל מצה בלא כונה יצא ידי חובה, כתב המשנה ברורה שם שביאור הדברים הוא על פי דברי המגיד משנה (שם) בשם הר"ן ר"ה שבמצוות שקיומם באכילה אין הכונה מעכבת משום שכן נהנה, והנהגה במקום הכונה, אמנם הביא המשנה ברורה שדעת הרא"ש (ר"ה פ"ג) שאף במצוות שקיומם באכילה הכונה מעכבת, ויש לחוש לדעות אלו, ומכל מקום לכתחילה לדעת הכל יש לכוין לשם מצוה אף במצוות שקיומם באכילה.

מג. אופן הבציעה: יקח שלושת המצות שתי השלימות והפרוסה שביניהן ויברך המוציא, אחר כך ישליך המצה התחתונה ויברך על שתיים שנותרו בידיו על אכילת מצה⁷², ויכוין בברכה זו לפטור גם מצות של כורך ושל אפיקומן⁷³, ויאכל כזית ממצה העליונה וכזית ממצה הפרוסה⁷⁴.
מד. שיעור המצה שנצרך לאכול הוא 30 גרם⁷⁵, שבזה נמצא אוכל כזית משיעור הגדול לקיום הדין דאורייתא של כזית אחד, ושני כזיתים משיעור הקטן לקיום הדין דרבנן לאכול משני המצות⁷⁶. ומותר לשקול המצה בשבת ויום טוב ואין בזה משום איסור מדידה בשבת כיון שהוא לצורך מצוה⁷⁷.

מה. המנהג הנפוץ הוא לאכול את ב' הכזיתים מעט מעט בלא הפסק עד השלמת השיעור בפחות מכדי אכילת פרס⁷⁸, [לכתחילה 2 דקות, ובדיעבד 4 דקות]⁷⁹.
מו. מנהג בני ספרד שאף בליל פסח טובלים המצה במלח⁸⁰, ומנהג בני אשכנז שבלייל פסח אין טובלים המצה במלח⁸¹. ונראה שאף לבני אשכנז יש להביא מלח לשולחן אף שאין טובלים במלח⁸².

מרור

מז. יקח כזית מרור, חזרת או חסה, יטבלנו בחרוסת ומיד ינער החרוסת, ואף כשחל בשבת יכול לנער החרוסת ואין בכך משום מלאכת בורר, שהרי אינו מפריד בניעורו את החרוסת כולה⁸³.

מח. יברך על אכילת מרור ויכוין בברכתו לפטור אף המרור שיאכל בכורך.

מט. באכילת מרור אין צורך להסב.

נ. שיעור המרור, עלי חסה קלים קצת מהמים ואפשר לשער את נפחו במשקל המים וכיון שכזית במרור דרבנן אפשר להקל כשיעור שכזית הוא שליש מביצה של זמנינו שהיא 17 סמ"ק - גרם, אך כל זה רק אם הוא שומע את הברכה של המרור מאחר אבל המברך על המרור כתב

72 שלחן ערוך (סימן תעה ס"א) ומשנה ברורה (סק"ג).

73 פרי חדש (שם ס"א).

74 שלחן ערוך (שם), ומשנה ברורה (סק"ט).

75. שהם נפח 55 סמ"ק בקירוב.

76 שלחן ערוך (סימן תפ"ס"א) ומשנה ברורה (שם סק"א). ומי שקשה עליו לאכול מצה בשיעור זה יכול להקל בפחות מזה, וישאל חכם, ולקטנים עד בר מצוה אפשר להקל לכתחילה בשיעור של 15 גרם.

77 שאין לחלק כלל בין מדידה לשקילה.

78 עי' 'או"ח' (סימן תעה).

79 ויש מקלים ביותר מזה וחולה וכיוצא ב' ישאל חכם, ובפרט שבזמנינו כיון שאם התקטנו השיעורים אז גם שיעור אכילת פרס הוא כפול זמן.

80 טור (סימן תעה בשם הירושלמי), שלחן ערוך (שם ס"א), ובאר היטב (סק"ג) מדברי האר"י בזה.

81 רמ"א (שם), ומקור מלקט יושר (ח"י) בשם מהר"ל.

82 עי' 'ברכות' (דף מ) בתוספות שם, ואו"ח קס"ז.

83 כמבואר בט"ז (סימן שיט ס"ק ג), ובמשנה ברורה (שם ס"ק סא) שמותר להוציא זבוב ממשקה כשמעורב בו מעט מהמשקה, שאין בורר אלא כשמפריד לגמרי, וכמו כן בניעור החרוסת כיון שאף אחר הניעור נשאר מעט מהחרוסת דבוק במרור אין כאן מלאכת בורר.

המשנ"ב שכיון שמברך צריך לאכול כשיעור הגדול של כזית שהוא חצי ביצה של זמנם והוא 50 סמ"ק - גרם והוא בערך 2 קלחי חסה גדולים.

כורך

נא. יקח כזית מהמצה השלישית וכזית ממרור, ונוהגים שמניח המרור בין שני חלקי המצה⁸⁴, ושיעור המצה לכורך 15 גרם⁸⁵, ואחר כך יטבלם בחרוסת, והמקפידים שלא לאכול שרויה לא יטבלו את המצה אלא רק את המרור. ויאמר זכר למקדש כהלל, ואחר כך יאכל הכורך⁸⁶, ויש אומרים שרק לאחר אכילת הכורך יאמר זכר למקדש כהלל⁸⁷.

שולחן ערוך

נב. לאחר הכורך אוכלים סעודה, ויש לאכול בה ביצים⁸⁸ ויהדר לאכול מהביצה שבקערה⁸⁹.
נג. יזהר שלא יאכל בסעודה זו הרבה כדי שיוכל לאכול את האפיקומן לתאבון, ושלא תהיה אכילת האפיקומן אכילה גסה שאינה נחשבת אכילה.

צפון

נד. לאחר גמר הסעודה יאכל כזית ממצת האפיקומן⁹⁰, ולכתחילה ראוי שיאכל שני כזיתים ממצת האפיקומן⁹¹. ושיעורם 30 גרם, ולקטנים עד בר מצוה אפשר להקל לכתחילה בשיעור של 15 גרם⁹².

נה. שאר המסובים יאכלו מעט ממצת האפיקומן, ואת החסר לשיעור כזית ישלימו משאר המצות.

נו. את האפיקומן יש לאכול בהסיבה, שכח ולא היסב, אם נזכר קודם ברכת המזון ראוי שיחזור ויאכל בהסיבה, אבל אם קשה עליו האכילה יכול להקל בכך ואין צריך לאכול שנית⁹³.

84 קיצור שלחן ערוך (סימן קיט ס"ז), ערוך השלחן (סימן תעה ס"ו).

85 שלענין דרבנן סומכים על השיעור הקטן. משנה ברורה סימן תפ"א.

86 משמעות לשון השלחן ערוך (סימן תעה ס"א), שלחן ערוך הגר"ז (שם סי"ח), קיצור שלחן ערוך (סימן קיט ס"ז).

87 ביאור הלכה (שם ד"ה ואומר), משום חשש הפסק בין ברכת המרור לאכילת הכורך.

88 רמ"א (סימן תע"ב), וראה חק יעקב

(שם סק"ו) בטעמים לכך, והנפקא מינה לענין יום טוב שני.

89 (משנ"ב תע"ב ס"ק יא) ויש שאין אוכלים מהביצה שבקערה כדי שהקערה תשאר שלמה עד סוף הסדר.

90 שלחן ערוך (סימן תע"ד ס"א). ושיעורו 15 גרם.

91 מגן אברהם (שם סק"א), ומשנה ברורה (שם סק"א).

92 ע"י בהערה 76 ומ"מ מי שקשה לו יכול לאכול שיעור של 15 גרם, ומי שחולה יכול להקל אף בפחות מזה וישאל חכם.

93 משנה ברורה (סימן תע"ד סק"ד), ודבריו בסימן תע"ב (ס"ק כב) יש לומר שאמורים הם כשנזכר אחר ברכת המזון שבאופן זה חלק האפיקומן שם לעצמו ונחשב שתי פעמים אפיקומן כלשוננו שם, מה שאינן קודם ברכה וסילוק סעודה שנחשב אכילת אפיקומן אחת ארוכה.

נז. אחר אכילת אפיקומן אסור לאכול ולשתות מלבד מים ותה, עד עלות השחר⁹⁴, ואם יש והשכים קודם עלות השחר מן הדין רשאי לאכול ולשתות⁹⁵.
נח. יש להקפיד לאכול האפיקומן קודם חצות הלילה⁹⁶, ולצורך זה יזדרז בסעודתו, ובשעת הדחק יש מקילים על ידי עשיית תנאי, שאם הלכה כר"ע, שזמן אפיקומן עד עלות השחר יאכלנו בתורת אפיקומן, ואם הלכה כר"א אוכלו בתורת מצה סתם, ואילו במצה שאוכל בשולחן עורך יוצא ידי אפיקומן⁹⁷.

ברך

נט. יברך ברכת המזון על הכוס, וישטפנה וידיחנה קודם הברכה⁹⁸.
ס. יש להזכיר בברכת המזון 'יעלה ויבוא', ואם שכח יחזור ויברך שנית⁹⁹. אולם אם נזכר אחר שכבר שתה מכוס של ברכת המזון, יברך ברכת המזון שנית בלא כוס¹⁰⁰.
סא. ישתה כוס שלישי בהסיבה, שכח ולא היסב, בן ספרד יחזור וישתה שנית בהסיבה, ובן אשכנז לא ישתה, שלא יוסיף על הכוסות.
סב. הפסיק באמצע שתיית כוס שלישי באופן ששתה אותו במשך זמן רב יותר מארבע דקות, יחזור וישתה שנית¹⁰¹.

הלל

סג. אחר שתיית כוס של ברכת המזון ימזוג כוס רביעית ויאמר שפוך חמתך וכו', ויש מוזגים כוס רביעית אחר אמירה זו¹⁰².
סד. המנהג לפתוח דלת הבית קודם אמירה זו.
סה. לכתחילה יאמר ההלל קודם חצות¹⁰³.
סו. אומר מ'לא לנו' עד סוף ההלל וברכת השיר על כוס רביעית, ואחר כך שותה ממנה, ויש לשתות ממנה שיעור רביעית כדי שיוכל לברך אחריה ברכה אחרונה.

94 שלחן ערוך (סימן תע"ח ס"א) ומשנה ברורה (שם סק"ב).

95 חק יעקב (סימן תפ"א סק"א), ופרי מגדים (שם אש"א סק"א). ואולם על פי המבואר בזוהר לעולם הניעור משינתו אסור באכילה אף קודם עלות השחר, משנה ברורה (סימן פט').

96 שלחן ערוך שם.

97 אבני נזר (סימן שפ"א), על פי מה שחידש שם שאיסור אכילה אחר אפיקומן אינו נוהג לרבי אליעזר אלא עד חצות, שכוין שזמן אכילת אפיקומן עד חצות גם חיוב השארת טעם אפיקומן אינו אלא עד זמן זה, אמנם רבים מהפוסקים פקפקו בחידוש זה, וכן פקפקו בעצם התנאי אם מועיל, ולכן מן הראוי לאכול האפיקומן קודם חצות.

98 פרי מגדים (מש"ז סימן תפ"ו), משנה ברורה סימן תע"ט סק"א).

99 משנה ברורה (סימן קפ"ח סק"טז). ובנשים אם צריכות לחזור נחלקו בזה הפוסקים, עי' רע"א (שו"ת סימן א').

100 שאין להוסיף על הכוסות, וברכה שבירך אף בלא הזכרת רצה ויעלה ויבוא נחשבת ברכה כמבואר בסימן קפ"ח (ס"ט) [ותלוי בדעות בסימן ק"ה סי"א] וממילא קיים בברכת המזון הראשונה שבירך מצות כוס שלישי על סדר הברכות.

101 משנה ברורה (סימן תע"ב סק"לד').

102 ויגד משה (סימן ל').

103 תוספות ור"ן (מגילה כא ע"א) רמ"א (סימן תע"ז) וראה בהערה הבאה.

סז. מן הראוי להקפיד לשתות מכוס רביעית קודם חצות¹⁰⁴.

סח. על שתית הכוס הרביעית בני ספרד אינם מברכים עליו בורא פרי הגפן שכבר נפטר בברכת הגפן של הכוס השלישית, ובני אשכנז מברכים עליו בורא פרי הגפן, וטוב לכוין בברכת הכוס השלישי שאינו רוצה לפטור את הכוס הרביעי.

סט. יש להסב בשתיית כוס רביעי, שכח ולא היסב בן ספרד יחזור וישתה שנית בהסיבה ובן אשכנז אינו חוזר לשתות.

ע. הפסיק באמצע שתיית כוס רביעי באופן ששתה אותו במשך זמן רב יותר מארבע דקות, יחזור וישתה שנית.

כשרות לפסח בבשמים ותמרוקים וסיגריות

להבנת הענין יש להקדים כמה נושאים שיש לדון בהם:

א. מכיון שהבשמים והתמרוקים אינם ראויים לאכילה, יש לדון האם בהם איסור חמץ. וכן יש לדון שאף אילוראוי לאכילת כלב, מ"מ כיון שאינו ראוי להחמיץ בו עיסות אחרות, אין בכך איסור חמץ. ב. האם שימוש בבשמים ותמרוקים נחשב כסיכה בדבר שיש בו חמץ, ויש לאוסרו מדין סיכה כשתיה.

ג. קיי"ל בפסחים (מה ע"ב) ובשו"ע (סי' תמב ס"ג וס"ט) דפת כותח שיחדו לשיבה, כיוון שייעד את זה שאינו אכילה ועשו מעשה ששינו את החמץ מצורתו, מותר להשהותו ואין בו חיוב ביעור. ויש לדון לפי זה בבשמים ותמרוקים שייחדן לשימוש שאינו אכילה, האם מותר להשהותן ואין בהם חיוב ביעור.

ד. אף אם יש בהם חמץ, יש לדון האם יש ביטול בשישים לפני פסח [דבפסח חמץ אינו בטל כלל אלא אוסר אפילו במשהו]. וכן יש לדון דאף אילו בטל בשישים קודם פסח, מכל מקום כשהגיע הפסח חוזר וניעור ואוסר במשהו.

ה. אף אם נאמר שאין ביטול בשישים משום שחוזר וניעור בפסח, אך כיון שיש ספק אם יש משהו חמץ, יש לדון האם מותר להשתמש בזה.

104 ביאור הגר"א (סימן תעז אות ו) בביאור טעם הרמ"א (שהובא לעיל סעיף סה) שהצריך לומר הלל קודם חצות. ואולם במעשה רב הובא שהגר"א נהג להקל בזה, וסיים ההלל אחר חצות.

בטאון רמת אלחנן

בס"ד, ניסן תש"פ
גליון 338, שנה 40

קול ברמה

לקבל במייל: 6776168@gmail.com

כוחה של משנה אחת מדי יום

בשיעור הגלמוד מדי יום אחרי התפילה סיימו במשך 248 ימים את מסכת 'בבלי'

מה עליי לעשות עכשיו? שאל מרן הגר"ח קניבסקי את הגר"י זילברשטיין כשראה שהציבור פורץ בשירה לכבודו

דירה נאה מרחיבה דעתו של אדם

אוי, אב-הרחמן, העלה ארוכה לעלה נידף

בימים הקשים העוברים על העם היושב בציון, כאשר הכל רואים את אפסיותו של האדם למול גדלות-הבורא, ואיש אינו יודע מה יילד יום, והגזירות של אתמול נחשבות כ'גן-עדן' למול הגזירות החדשות, שאלנו את פי רבינו המרא דאתרא, הגאון רבי יצחק זילברשטיין, במה אפשר לחזק את הקהל ■ הרב שליט"א השיב, והדברים - המוסבים על החיוב להיות בשמחה דווקא בימים אלה, ועל האמונה והבטחון באלוקי ישראל - במאמר מיוחד

הפעם נזדקק למסירות נפש

הגר"י זילברשטיין אמר שמרן הגר"ח קניבסקי משיב לכל השואלים שהסגולה הבדוקה ביותר נגד הקורונה הינה מתן צדקה ■ וכשמדובר באחינו-בשרנו, ובתרומה לקופת הצדקה של רמת על אחת כמה וכמה ■ בשל השבתת העבודה במשק, והפסקת תמיכות-החג בבוללים, התווספו משפחות רבות למעגל הנזקקים, והפעם נזדקק למסירות נפש אמיתית כדי לסייע לכולם

הסגולה לתושבי רמת אלחנן

לשאלת רבינו המרא דאתרא מה הסגולה לתושבי רמת אלחנן נגד הקורונה, השיב גיסו מרן הגר"ח קניבסקי: ללמוד פרק 'איזהו נשך' ■ ומה היתה הצעתו של הגר"י זילברשטיין בעצמו?

לקחת את הכאב הכי גדול, להציב אותו בלב המעגל, ולרקוד איתו!

קטע מדהים מהחת"ס, שיש לו השלכות על כל רגע ורגע בחיינו

השופט הגוי בשווייץ התפעל מחוכמתה של תורת ישראל

הרופא סיפר שבכל שבת יש הרבה יותר 'אירועים פליליים', ושאל האם יש מקור לכך?

מרן הגר"ח קניבסקי אמר שאם כך היא 'גזירת המלכות', אין היא זכאית להיקרא 'מדינה מתוקנת'

כיצד הגיב מרן הגר"ח קניבסקי על החלום של הגאון רבי צבי כהן זצ"ל?

הגר"י זילברשטיין: מרן ה'אילת השחר' זצ"ל אמר לי שכל אחד זקוק לקצת כבוד, אפילו מלאך...

השיעור בעיון

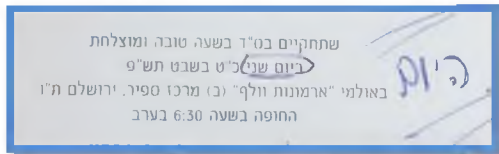
הדים רבים לשיעור בעיון בדף היומי של הרה"ג רבי משה יחזקאל בשעה 5.30 בבוקר. לומדים חדשים נוספו לשיעור במסכת שבת

לראשונה מאז פטירתו של הגאון רבי רפאל-ברוך טולדנו זצ"ל, יוצא ספר מרהיב המתאר ביותר מ-20 פרקים את קורות-חיינו

קדוש וברוך

מה עשה הגאון רבי משה שפירא זצ"ל כשבמוצאי-שבת לא נראתה הלבנה?

המלים 'זועקות' מההזמנה שחור על גבי לבן: החתונה תתקיים 'היום', ב'ירושלים'... אבל גם השיעור יתקיים 'היום'!!!

הללו! - רק דרך אחת יש: 'תבקשנה ככסף'. אם גם כאשר היית צריך לפתוח את חנות המכולת שלך, לא היית מגיע בגלל כאב-הראש הזה, סימן שזו סיבה מספקת. כי ברור שבמקרה זה היית חושש שאם לא תפתח היום את החנות, והלקוחות יעברו לחנות אחרת, יתכן שהם יגלו שם דברים טובים שאינם בנמצא אצלך, ואז קיים חשש רציני שהם יעזבו אותך לגמרי. ואם בכל זאת לא פתחת את החנות בגלל כאב-הראש, מותר לך לעשות זאת גם בענין הלימוד.

● כבר סיפרנו פעם על אותו יהודי נכה שלמרות נכותו הגדולה גילה התמדה עצומה בהגעתו לשיעור פלוני. עד כדי כך שכאשר נצרך לכסא גלגלים יקר מאוד, לוה כסף בסך רבבות שקלים, והמתין בקוצר-רוח להגעתו של הכסא שיגאל אותו, ויסייע בידו להגיע לשיעור. וכשהגיע הכסא, לא היה מאושר ממנו. כאשר שאלו אותו, כיצד הגעת להחלטה בדבר רכישת הכסא, הרי אנחנו יודעים שהינך מחוסר-אמצעים, ורבבות השקלים הללו אינם מצויים בכיסך, השיב להם היהודי, בעיניים בוערות:

● הרי שוויה של כל מילה ומילה שאני שומע בשיעור מגיע למיליארדים רבים! נו, אז לא שווה לי להשקיע כמה רבבות כדי להתעשר בכל-כך הרבה מיליארדים! ---

● עכשיו נחשוב רגע, וניזכר מה אנחנו עושים כאשר תוקף אותנו איזושהו כאב-ראש קל, אולי צינון, שיעול, ואולי אפילו קצת חום... נודה על האמת: הרי יש לנו לכאורה תירוץ טוב... וכולנו יודעים שמדובר ב'תירוץ חלש', שאינו עומד גם במגבלות השיפוט שלנו, על אחת כמה וכמה שהוא לא יתקבל בבית דין של מעלה.

● והיהודי ההוא, הרי היו באמתחתו כמה וכמה 'תירוצים מצוינים' על מנת

גורמת שיתעצל, אלא העצלה גורמת לו שיתירא. וכל הדברים האלה, הנסיון היומי יעיד עליהם, ממה שכבר פשוט הוא ורגיל

ברוב המון בני האדם אשר זה דרכם כסל למו. ומשכיל על דבר, ימצא אמת לאמתו, ודעת לנבון נקל".

● איך אומר המס"י: 'וכל הדברים האלה, הנסיון היומי יעיד עליהם!' ואכן, כל אחד יוכל להעיד מנסיונו-שלו, שברגע שהחליט לעשות דבר מסוים, ואז כוח ויצא לדרך על-מנת להשלים את המשימה, הרי שבסופו של דבר המשימה ההיא הושלמה, בס"ד, ושום דבר לא עמד בדרכו. וכולנו מכירים את המדרש המספר על האדם שהציג את עצמו כטיפש, שאינו יודע לעשות מאומה, ופעם כשיצא לעבודתו ראוהו מייצר רשתות חֲקֻמוֹת כדי לדוג בהם דגים. והוכיחו לו בעליל, שכאשר רצה להיות חכם, לפרנסתו, הצליח לייצר דברים שרבים נכשלו בהם. וכיצד קרה הדבר, הרי האיש הציג את עצמו כלא-יוצלח? - התשובה לכך, פשוטה היא בתכלית. הוא רצה בכל מאודו להתפרנס! וכשרוצים - מצליחים, בסייעתא דשמיא כמובן.

● הכלל בזה הוא הפסוק ששלמה המלך אמר במשלי (פרק ב', פסוקים ד'-ה') "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה' ודעת אלוקים תמצא". תבקשנה ככסף. הבה נתבונן בדוגמא אקטואלית: יהודי רוצה ללכת לבית המדרש וללמוד, אבל לפתע פתאום תוקף אותו כאב-ראש חזק מאוד, הוא מרגיש סחרחורת עזה ה'נועלת' את נימי מחשבותיו, ולכאורה אינה מאפשרת לו להגשים את שאיפתו וללכת ללמוד. ההגדרה התואמת את מצבו ברגע זה היא, שהוא נתון ב'מחסום'. יש לו שאיפה מסוימת, והוא היה מאוד מעוניין להוציאה אל הפועל, אבל יש דבר-מה החוסם אותו מלממש את המשימה.

● מה הפתרון העומד בפני יהודי כזה? כיצד ישתחרר מכל המחסומים

● כאשר כוח-הרצון פועל באדם, ויש לו שאיפה כבירה להשיג דבר-מה, שום דבר לא יעמוד נגד הרצון הזה. כל התירוצים וההתחמקויות המתעוררות אצלו לפעמים והמנסות להסביר מדוע אין אנו יכולים לבצע משימה פלונית, מקוֹנֵן בדבר אחד ויחיד: הרצון שלנו לעשות את הדבר ההוא, לוקה בחסר. אנחנו לא שְׁלֵמִים עם עצמנו בדרך להוצאת המשימה ההיא אל הפועל. וכיון שכך, האדם מוצא, וממציא לעצמו, תירוצים מתירוצים שונים.

● וכבר אמר על כך רבנו הרמח"ל במסילת הישרים שלו (פרק ט'), בביאור מפסידי הזריזות וההרחקה מהם: "הוא הענין שאמר שלמה עליו השלום (משלי כ"ו): 'אמר עצל, שחל בדרך, ארי בין הרחובות', וכו'. הרי ברור שכאשר מסתובב אריה ברחובות, אי אפשר - לכאורה - לצאת ולקיים מצוות. ורק 'לכאורה'... והראיה, ששלמה המלך תלה זאת בדברי ה'עצל', כלומר - שבעצם הוא מתעצל לבצע את המוטל עליו, ולכן הוא מחפש הצטדקויות בנוסח 'ארי בין הרחובות'.

● וממשיך שם ב'מסילת ישרים' בציטוט דברי המדרש (דברים-רבה פ"ח): "כיצד? אמרו לעצל, הרי רבך בעיר, לָךְ וְלָמַד תורה ממנו! והוא משיב אותם, מתיירא אני מן הארי שבדרך. רבך בתוך המדינה; אומר להם, מתיירא אני שלא יהיה ארי בין הרחובות. אומרים לו, הרי הוא בתוך ביתך; אומר להם, אם אני הולך אצלו, אני מוצא הפתח נעול וכו', עיין שם". ומסיים המסילת ישרים במסקנה מתוך דברי המדרש הנ"ל: "הא למדת, שאין היראה

שלא להגיע לשיעור!!! הוא נכה!!! ובכל זאת, לא שת ליבו לשום תירוץ, והחליט לרכוש את הכסא! כי מי שמבין ויודע את ערכה של התורה, ושוויה של כל מילה בה, לא עושה שום חשבון.

● את כל הדברים הנ"ל הבאנו כדי לספר על מה שקרה באחד משיעורי הדף היומי בבית הכנסת ברמת אלחנן, כאשר מגיד השיעור חיתן את בנו-יקירו, והחתונה נערכה בשעה טובה בירושלים. מגיד-שיעור זה אומר שני שיעורים, בשעות לפני הצהריים, וגם בשעות הערב, ובכל אחד מהם משתתפים עשרות לומדי תורה. והנה, הלומדים לא האמינו למשמע-אוזנם, כאשר מגיד השיעור הודיע להם שלא רק ביום שלפני החתונה, אלא גם ביום החתונה עצמו ייאמר השיעור כרגיל, ולא רק בשעות הבוקר, אלא גם בערב...

● הם חשבו שאולי לא הבחינו בתאריך המדויק של החתונה, והיא תיערך מחר-מחרתיים. ניגשו ללוח המודעות בכניסה לבית הכנסת, הביטו שוב ושוב, והאותיות זועקות שחור על גבי לבן, החתונה תיערך ביום שני, בירושלים. אז מה קורה כאן? וכי אביו של החתן אינו מתכוון להשתתף בחתונת בנו? היתכן כדבר הזה?

● נו, אז מה באמת קרה כאן? - התשובה היא פשוטה מאוד. מגיד-שיעור, כך ידוע לכולם, הוא אוהב-תורה ברמה שאין לה אח ורע, ומנצל באמת כל רגע ורגע ללימוד תורה. ואם כן, הוא האחרון שיחפש תירוץ מתי לא ללמוד, ומתי לא לומר את השיעור. אין אצלו דבר כזה כלל וכלל. ואם כן, גם כאשר הבן מתחתן בשעה טובה, עדיין אין זאת אומרת שאינני יכול למסור שיעור באותו ערב. אלא מה? - במקום שהשיעור נמשך עד השעה 7 בערב, ביום החתונה הסתיים השיעור ב-6.15, ואז עלה האבא הגדול שליט"א על הרכב ונסע ירושלימה לחתונת הבן. ומה אתם חושבים, שהוא לא הגיע בזמן?! הכל היה בסדר ברוך השם. מגיד-השיעור הגיע בזמן, והכל התנהל כשורה!

● מעשה זה הינו דוגמא חיה ליתבקשנה כסף וכמטמונים תחפשנה'. כמו שכל אחד היה מכיל את השמועה

שאבי-החתן נשאר עד השעה 6.15 בערב כדי לסיים עסק טוב, ולהרוויח בו מיליון דולר, כך באותה מידה צריך להבין שאדם המחפש את התורה ומבקש אותה, נשאר כאן בעיר, אומר את השיעור, ורק אחר-כך נוסע לחתונת בנו. ובינינו לבין עצמנו: לא צריך להגיע למיליון דולר. גם אם מדובר בחפצים ששווים הרבה פחות, אבל האדם תפץ בהם - הוא יהיה מוכן להתאמץ ולעשות

כל מה שצריך על-מנת להשיגם. לא הקור בחורף, וגם לא השרב בקיץ; לא כאב-ראש ולא כאב-בטן. אם מקננת באדם תשוקה להשיג דבר-מה, שום דבר לא יעצור אותו. כמו שסיפר לנו ת"ח אחד שהיה צריך להגיע באחד מימי ששי למסור שיעור בתל אביב, ולא ידע שבדיק ביום זה מתקיים בעיר אירוע שבגינו חוסמת המשטרה כמעט את כל הרחובות המובילים לבית הכנסת בו

כוחה של משנה אחת מדי יום

בשיעור הנלמד מדי יום אחרי התפילה סיימו במשך 248 ימים את מסכת 'כלים'

זה כוחה של משנה אחת. ביוזמתו של מיוזענו הרב יצחק אייזיק כהן שליט"א, לומדים מדי יום לאחר תפילת ותיקין משנה אחת, מפיו של הגאון רבי יאיר גולדשטוף. השיעור נמשך 2 דקות בלבד, והקביעות שלו הוא משהו מופלא במיוחד. לומדי השיעור יושבים על מקומותיהם, ליד רבי יצחק-אייזיק, כבר ב'אין כאלוקינו', ומיד כאשר מסתיימת המילה האחרונה של ה'קדיש בתרא', בתום התפילה, מתחיל הגאון ר' יאיר בלימוד המשנה.

את השיעור החלו בלימוד מסכת 'כלים', ובמשך 248 יום הגיעו לסיומה של המסכת. הרב כהן הביא בקבוק יין, והלומדים שתו 'לחיים'. כששאל הגר"י גולדשטוף את רבי יצחק-אייזיק האם להמשיך עתה ל'אהלות', או לחזור על 'כלים', השיב רא"י שעדיף לחזור שוב על כלים. והנה שוב, לפני פורים הוחל בחזרה על המסכת. הציבור מוזמן להשתתף.

היין מוכן ל'סיום' מסכת 'כלים'

יצוין שבספרים רבים - וגם במשניות החדשות של הוצאת 'שוטנשטיין' - מצטטים את ספרו של הגר"י גולדשטוף 'יאיר נתיבות' המביא סיכום של כל הדעות במסכתות אלו.

לסיים נציין את הספר יאיר נתיבות לרבי יאיר גולדשטוף, שהוא סיכום של דעות הראשונים כמעט בכל נושא במסכת חמיר, וכסופו קונטרס בשדה אפרים בעניין שמירת הקדש ספריו אלו. וכן הנהגותיו והערותיו ל'פירושי הראשונים על מסכת חמיר' היו לנו לעזרה רב

ה'קדושת' שניתן במשניות 'שוטנשטיין' לספרו של הגאון רבי יאיר גולדשטוף. 'הנהגותיו והערותיו לפירושי הראשונים על מסכת חמיר', היו לנו לעזרים

היה אמור למסור את השיעור. הת"ח שנסע במכוניתו, נתקע, ולא ידע מה לעשות.

● אבל הנה שעת-השיעור מתקרבת. כיון שפיעם בי רצון עז להגיע ולמסור את השיעור, גמרתי-אומר לעשות כל מה שביכולתי על-מנת ליישם את הדבר. ומה עשיתי? - החניתי את הרכב במקום פלוני, והחילתי ללכת ברגל... המרחק מהמקום בו עצרתי עד לבית הכנסת היה גדול מאוד, ובדרך הטבע הייתי אמור לעשות זאת בכשלוש-רבעי שעה. במציאות, הלכתי מהר, עקפתי את כל הרחובות והכבישים בהם נערך האירוע, ו...הגעתי לשיעור בזמן, כשהדרך לקחה לי לא יותר מ-20 דקות.

● זה נקרא 'תבקשנה ככסף'! שהרי, כמה תירוצים היו יכולים לעלות בליבי כדי לא למסור את השיעור, ואמר הת"ח, ומספר שבעצם לא מדובר בשיעור שהוא-עצמו מוסר, אלא חבר שלו מהכולל, ובאותו יום ששי הוא ביקש ממנו למלא את מקומו. נו, אחרי שעשיתי מה שיכולתי, ונתקעתי בדרכי, הייתי יכול עכשיו לחזור הביתה, כשבפי תירוץ הכי-טוב ששייך! ברם, האם גם כאשר היתה עומדת עתה בפניי אפשרות להרוויח מיליון דולר, או אפילו סתם לפתוח את חנות-המכולת שלי, הייתי נוהג כך, או שהייתי נוקט במקסימום האפשרויות כדי להביא לביצוע המשימה? - נדמה שהתשובה פשוטה.

● לכן, בואו נסכם את מה שכתבנו כאן במלים אחרות: מי שאוהב את התורה ברמה כזו כפי שרואים אצל מגיד השיעור ברמת אלחנן, הרי שהמעשה המתואר לעיל אינו 'דבר גדולי' עבורו. באמת שלא. אין פלא שהוא נשאר בבית עד הרגע האחרון, ורק כשמחויבים לצאת - הוא יוצא. החכמה הגדולה היא - לעבוד על עצמנו כדי שנגיע לאהבת-תורה שכזו. וייתן ה' חלקנו עם אוהבי-התורה.

● בד-בבד, יש לזכור שהדבר צריך להיעשות בשלבים, תוך שינון הכלל שאין אבידה כאבידת הזמן, וכך לאט-לאט להתרגל בניצולה של עוד שעה ועוד שעה. אבל זה לא מגיע ברגע אחד, וגם לא ביום ובשבוע אחד. מי שלא התרגל

'מה עליי לעשות עכשיו', שאל מרן הגר"ח קניבסקי כשראה את הציבור פורץ בשירה עזה לכבודו

כל בר-בי-רב מבין ויודע שאי אפשר להיות 'שר התורה', בלי מידת הענווה. תורה וענווה צועדות תמיד יד ביד.

נספר כאן את מה שסיפר לנו הרב **מרדכי פורגס**, שבעצרת הבחירות שהתקיימה בעיר צפת, בראשות מרן הגר"ח קניבסקי, כאשר נכנס מרן למקום בו התכנסו ההמונים, והכל פצחו בשירת 'ימים על ימי מלך תוסיף', שאל מרן את גיסו המרא דאתרא הגאון רבי **יצחק זילברשטיין** שהתלווה אליו, 'מה אני צריך לעשות עכשיו?...'

דהיינו, שר התורה אינו מבין שהשירה נעשית לכבודו, ושואל מה עליו לעשות?

והגר"י זילברשטיין השיב לו, ש...יצטרף אף הוא לשירה.

לצלל עד תום את הזמן העומד לרשותו, צריך לקחת בחשבון שאם הוא יכפה את עצמו לכך, הרי שבתוך זמן קצר הכל יתפוגג, והוא לא יעמוד במשימה. כמו בכל דבר ברוחניות, יש לעבוד צעד אחר צעד, בשיקול-דעת ובמחשבה-תחילה.

● ואם דיברנו על שיעור בדף היומי, ועל מגיד-שיעור כה מופלא, נספר כאן דבר נוסף, הקשור לכל הנ"ל. עם תחילת המחזור בדף היומי התווספו שיעורים רבים בכל אתר ואתר, ומגיד-השיעורים צריכים להיות מודעים לגודל-האחריות המוטלת עליהם לא רק ללמד את הדף, והסוגיות הקשורות בו, אלא גם לחבב את התורה על הלומדים, ולהעניק להם שמחה ו'גישמעק' בלימוד.

● הראיה הטובה ביותר לכך שהלומדים מגיעים בשמחה, היא, שהם

אכן מגיעים בשמחה... כשחיוך על פניהם, וכל-כולם מלאי-השתוקקות לשמוע את השיעור. כך יצא לנו לפגוש בשעת-בוקר את אחד התושבים הסובל מפגיעה גופנית מסוימת, והנה הוא הולך, כמעט רץ, במשעול לכיוון בית הכנסת. הורגשה בו חיוניות מיוחדת.

● 'אתה נראה שמח במיוחד', אמרנו לו. והאיש השיב: 'כן, איך לא אשמח, כשאני הולך עתה לשיעור הדף היומי בבית הכנסת המרכזי'. הוא הוסיף לתאר בפנינו את צורתה המעולה של מסירת השיעור ע"י מגיד-השיעור, וכשהשיעור ברור לך עד תומו, אתה יוצא מסופק ומלא-שמחה, ואיך לא אשמח כשאני הולך עתה לשיעור?! - אמר לנו האיש בפנים מאירות. וזו, כמובן, תעודת-הכבוד הטובה ביותר למגיד-השיעור ההוא, היודע לחדור לליבם של הלומדים, ואומר את השיעור באופן קולח ונהיר.

● הדברים שכתבנו בגליון 336, אודות החיזוק שאפשר לקבל מסדר-יומו של הרה"ג רבי **יצחק משה פריינד** זצ"ל, שלאחר עשרות שנים בהן התפרנס ממסחר, חזר לכולל והפך להיות כאחד האברכים, והשקיע את עצמו בלימוד סוגיות קשות - חיזוק זה נקלט היטב בציבור, וכבר נודע על יוזמה שבאה בעקבות הדברים על פתיחתו של כולל בעיר פלונית שיהיה מיועד אך ורק ל'אברכים' מן הסוג הזה. כי מה שעשה הרב פריינד זצ"ל, היא משימה לא בלתי-אפשרית, וביכולתם של אנשים רבים לחזור, גם בימי הפנסייה שלהם, לסגנון הלימוד הישיבתי, המעמיק, ולא

להסתפק בלימוד קליל. עם קצת רצון ומאמץ, ועם קצת אמביציה וחשק, יוכלו יהודים רבים לחדש ימיהם כקדם, ולנצל את שנותיהם וימיהם כדבעי. אם היוזמה להקמת הכולל תבשיל לידי אקט מעשי, נביא זאת כמובן לידיעת הציבור. המטרה היא לקבץ 15-20 לומדים, שעברו מסלול זהה, דהיינו כאלה שהוגדרו כ'אנשים עובדים', ועכשיו מעוניינים לחזור ללימוד של ממש, עם כל ה'ברען', ויותר מזה - עם כל ה'רִיז' הישיבתית. האמת היא, שיש רבים-רבים כאלה, וצריך לאגדם לחבורה אחת. וזה מה שעושים בימים אלה. יהי רצון שהפרויקט יעלה יפה.

● לפני פורים סיפר הגאון המרא דאתרא שליט"א על מעשה שאירע לפני שנים, כשיהודים ירושלמים מצאו באזור 'ככר השבת' בשכונת גאולה בן-ישיבה שהיה שרוע על המדרכה, ללא נוע. הם ניסו להזיז אותו, טלטלו אותו בחזקה, אבל האיש לא גילה סימני חיים. הם חששו לפיקוח נפש והזמינו אמבולנס שהעביר אותו לבית החולים 'הדסה'. הרופאים ניסו לעוררו אבל גם

לא הצליחו. רק לאחר שעשו לו שטיפת-קיבה התעורר בן-הישיבה, שלמד בישיבת מיר.

● כששאלו אותו באיזה קופת-חולים הוא חבר, השיב שהוא מתגורר באמריקה, וממילא הוא אינו משתייך כאן לשום קופה. ההנהלה הודיעה לו שאם ברצונו להשתחרר מבית החולים, הוא ייאלץ לשלם סך של 4,000 \$ טבין ותקילין בגין הוצאות האשפוז והטיפול. בן-הישיבה התקומם נגד התשלום, וטען להגנתו שהוא לא הגיע לבית החולים מרצונו העצמי, אלא הביאו אותו לכאן שלא מידיעתו, ולכן אין הוא חייב לשלם.

● הנהלת בית החולים הודיעה לו שלמרות הכל הוא יצטרך לשלם, וכששאלו אותו מי הרב שלו, הזכיר משום-מה את השם שלי, סיפר הגר"י זילברשטיין. כאשר התקשרו אליי ניסיתי לשכנע את ההנהלה שכדאי ליצור רושם טוב אצל מי שמגיע מאמריקה לארץ ישראל. הם שמעו לדבריי, והורידו את החיוב ל-2,000 \$, ואז הצעתי לבן-הישיבה להתחלק עימו

בסכום זה, והכל בא על מקומו בשלום.

● ובעצם הענין, האם אפשר לחייב אדם שאשפוזו שלא מידיעתו, נראה שאכן אלה שהזמינו את האמבולנס עשו כשורה, ואחרת הם היו עוברים על 'לא תעמוד על דם רעך', ולכן המאושפז צריך לשלם את המחיר.

● במוצאי שבת אחת, כאשר יצאו מבית הכנסת כדי לקדש את הלבנה, היו השמים מעוננים, ואי אפשר היה לקיים את המצוה. בהזדמנות זו סיפר הרה"ג רבי **יצחק רוזנגרטן** לרבינו **המרא דאתרא** על מקרה מופלא שהוא היה עד לו. במוצאי שבת הגיעו מתפללי בית הכנסת בשוויץ אל הגאון רבי **משה שפירא** זצ"ל, ואמרו לו שהשמים מעוננים והלבנה אינה נראית. אמר רבי משה: 'אנחנו צריכים לעשות את מה שאנחנו יכולים לעשות, דהיינו נצא אל הרחוב, ואת השאר יעשה השם יתברך... סיפר הרב רוזנגרטן: הציבור אכן יצא, ובתוך זמן קצר התפזרו העננים, והתגלתה הלבנה...

הגאון רבי משה שפירא זצ"ל עם מרן הגרא"ל שטינמן זצ"ל ויבדל לחיים הרה"ג רבי יצחק רוזנגרטן

● בחודש אדר שעבר עלינו לטובה, הגיעו אל רבינו המרא דאתרא שאלות מעניינות ואקטואליות, כמו למשל - האם ללכת לשמוע פרשת זכור, כשבזמן הזה אביו יחלל שבת? המעשה היה ביהודי שחזר בתשובה ואביו עדיין לא זכה להתקרב לתורה ומצוות. וכך הוא מספר: "אבא שלי אוהב אותי מאד, ומבקש שאבוא אליו לשבת. כשאמרתי לו איך אתה רוצה שאבוא אליך לשבת, כאשר אתה מחלל שבת, הבטיח לי אבא שבוכחותי הוא לא יחלל שבת. כששמעתי כך, הסכמנו, ובאנו אליו.

● היהודי בא אלינו בבהילות בליל-שבת-זכור, סיפר הרב שליט"א, ואמר שכאשר חזר בליל שבת מבית הכנסת, היה בבית ריח של סיגריות. לשאלתו ענה האב שההסכם ביניהם היה שרק כאשר הבן נמצא בבית הוא לא יעשן, וכיוון שלא היית בבית, אלא הלכת לבית הכנסת, אינני מחויב להסכם..." אמר האב. 'כשמעתי כך, המשיך הבן, החלטתי לא ללכת לבית הכנסת ולהישאר כל השבת בבית. הבעיה היא שמחר קוראים פרשת זכור, ואיני יודע מה לעשות; האם להישאר בבית ולא לשמוע זכור, ועל ידי כך להציל את אבי מחילול שבת, או ללכת לבית הכנסת ולקיים מצות עשה של פרשת זכור'.

● השבנו לו, שנראה שעדיף שיישאר בבית ולא ילך לשמוע זכור, שהרי כעת הוא עוסק במצוה גדולה שהיא שמירה על אביו שלא יחלל שבת, ולכן הוא פטור משאר מצוות, ובפרט שה'מגן אברהם' [סימן תרפ"ה] סובר שקריאת זכור מדאורייתא היא לאו דווקא בשבת, ואפשר לצאת ידי מצות זכירת מעשה עמלק גם בקריאה של פורים, בפרשת יויבא עמלק'.

● ובאותו ענין. בפתח תקוה יש יהודי צדיק שמאוד משפיע על סביבתו. עד כדי כך שאחד משכניו מחלל שבת בפרהסיה רח"ל - אבל כאשר הצדיק יושב בחוץ במרפסתו, שכן זה לא יוצא ברכבו בשבת, כדי לא להכאיב לצדיק. שואל הצדיק, האם הוא חייב להישאר במשך כל השבת במרפסת ולא ללכת לתפילות, וגם לא לקריאת זכור, כדי ששכנו לא יחלל שבת?

● והתשובה גם במקרה זה היא, שאכן-כן; עליו לבטל את הכל, ולהישאר במרפסת, ובלבד ששכנו לא יחלל שבת. הגר"י זילברשטיין הורה לו אפילו לא ללכת לקריאת זכור, שהרי חז"ל ביטלו מכל עם ישראל תקיעת שופר בשבת, וכל זה שמא יהיה יהודי אחד שבשוגג יטלטל את השופר בשבת. ואם גזרו כך כדי למנוע חילול שבת בשוגג, על אחת כמה וכמה שיש לבטל דברים אחרים כדי למנוע חילול בפרהסיה!

● והנה שאלה נוספת שהועלתה על ידי הרב שליט"א בשיעורו ב'דברי שיר'. יהודי טס לחו"ל, ומקום מושבו היה ליד אשה. אמנם היתה מחיצה ביניהם, אבל זה לא הספיק לו. הוא הסתכל לצדדים והבחין ביהודי שהדבר הזה לא הפריע לו, והשניים החליפו את מקומותיהם. הם לא עדכנו את הדיילים, וכשהגיעו מנות-האוכל, קיבל היהודי החרדי את מנתו של השני (שהיתה מנה לא כשרה), והשני קיבל את מנתו (כשרה למהדרין).

● היהודי שומר התורה תפס את הטעות, ורצה לומר לדיילת שתחליף את המנות של שניהם. אבל ברגע האחרון עצר את עצמו, וחשב שהרי אם יאמר לדיילת להחליף, הרי הוא גורם ליהודי השני לאכול בשר טרף! הרי לכאורה עדיף שהשני יאכל כשר, והוא, החרדי - יסתדר כבר ללא מנה בשרית. השאלה הובאה בפני אב"ד לונדון, שהשיב שאכן - אסור לו להחליף, ולתת לשני מזון

טרף, אפילו אם הוא יישאר ללא מזון. ● מוסר ההשכל שיש לנו ללמוד מכך, אמר המרא דאתרא שליט"א, הוא, מדברי הפסוק 'אשרי תמימי דרך' ההולכים בתורת השם', והיינו שכאשר נמצאים בדרכים, צריך מאוד להשגיח על המעשים שלנו. היהודי החרדי רצה להחמיר כלפי עצמו ולא לשבת ליד אשה, ובקלות היה עלול להכשיל את השני במזון טרף. ולא רק זה, אלא היה עלול להיכשל בעצמו במאכלות אסורים, אם היה טועם מהמזון שהגישו לו הדיילות, ורק השי"ת סייע בעזו שתפס על פי מראה המזון שמדובר בטריפה!

● נס גדול מאוד אירע ברמת אלחנן בליל-הרוחות הגדול שהיה באמצע חודש אדר. שני דוודים ושכבות גדולות של תריסים נפלו לחצר-בית, ובסיעתא דשמיא לא פגעו באיש. נקל לתאר מה

היה עלול להתרחש אילו... הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו.

● בימים אלה בהם אנחנו מצויים, יש להתחזק בקיום הפסוק (קהלת), פרק י" פסוק ד') 'גם אם רוח המושל יעלה

דירה נאה מרחיבה דעתו של אדם

הבנין ברחוב הרב זוננפלד 9 סידר את הגינה בחצר-הבית, ניטע דשא והוצבו אגרטלים נאים. הכניסה לבנין הופכת לענימה וברת-השראה, והראשונים שנהנים מכך הם התושבים עצמם המעדיפים להתגורר בבנין נאה ומסודר, כיאה וכיאות לבני תורה

עם פטירתו של כ"ק האדמו"ר מקליוולנד זצ"ל, מקים עולה של תורה וחסידות ברעננה, הגיעה לידיו תמונה שצולמה באירוסיו של מכובדנו הרה"ג ר' בנימין מובשוביץ. בתמונה אפשר לראות את האדמו"ר זצ"ל במרכז, את הגאון רבי יצחק פרוכטר שליט"א שביהן אף כראש הכולל של האדמו"ר בעיר רעננה, האת מרנן הגאונים רבי יעקב אדלשטיין זצ"ל רבה של רמת השרון הנראה בשמאל התמונה, והגאון רבי יצחק-יהואל יעקובוביץ זצ"ל רבה של הרצליה מימין

ואם הזכרנו את הגר"י פרוכטר, נציין שמדי בוקר מתקיים בביתו ברחוב גיבורי ישראל 24 מנין לתפילת שחרית. המנין מתחיל בשעה 8.15, וברכו' בשעה 8.30. בשבת-קודש מתחילים 50 דקות לפני זמן קריאת שמע של הגר"א. כמו-כן מתקיים שיעור בדף היומי לפני התפילה, בשעה 7.35. השיעור נמסר ע"י ת"ח מופלג, בטוב-טעם ובמתיקות. הציבור מוזמן להגיע לתפילות ולשיעורים

הגאון הרב מרא דאתרא מדבר לאחר תפילת שחרית לפני תלמידי הת"ת ברעננה, בראשות המלמד של ביתה ח', הרב טוויט

עליך, מקומך אל תנח'. ונסביר: הפרת השגרה בצורה הנוראה שאנחנו חשים בה, עלולה להביא את האדם להפרת המסגרת הנוקשה שבה הוא נתון בקיום התורה והמצוות. ברם, גם כאשר נקלע האדם, ובמיוחד בן-ישיבה, למצב של קשיים, צריך הוא לדעת שאסור לו לעזוב לגמרי את משמרתו, כי מי שנוטש לרגע את משמרת-העבודות שלו, כבר אינו עבד, וכשהוא חוזר לעבודה - צריך להתחיל הכל מההתחלה, והוא נמצא עתה באותו מצב שבו היה ביום הראשון לעבודתו.

● התביעה מאתנו בימים אלה היא שלמרות הקשיים לא נניח את מקומנו לגמרי. לא נעזוב הכל, ונברח. 'אם רוח המושל יעלה עליך - מקומך אל תנח', דהיינו, אל תניח את המקום שבו אתה נמצא. אם הוא נתקל בקשיים - יכול הוא להקל במעט את סדריו והנהגותיו, עד יעבור זעם, אבל לא ליטוש לחלוטין את העבודות, כי כפי שאמרנו שכשירצה לשוב אל הסטנדרט ואל עבודת השם, יהיה עליו להתחיל הכל מן ההתחלה.

● הכלל הוא, שאין לצאת לגמרי מכל העבודה בימים אלו, "כי אם יניח הכל - יאבד ממנו", כפי שכותב רבינו תם ב'ספר הישר', אלא יקל לעצמו מעט, אבל ייחזיק ממנו במקצת בכל מחיר, כי אז לא יפסיד את אשר השיג כבר.

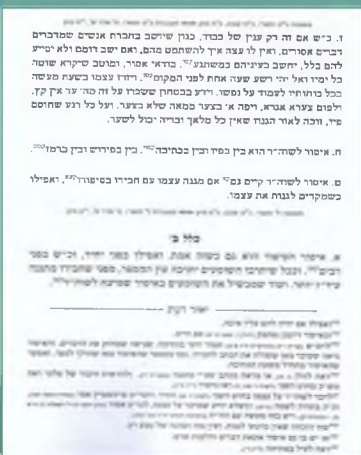
● והשי"ת יהיה בעזרנו להגיע לשפיות-הדעת ולמנוחת הנפש.

הלכות לשון הרע - קיצור חפץ חיים

הגאון רבי יאיר גולדשטוף, הוציא לאחרונה קובץ מופלא ביותר, המאפשר ללומדי הספר 'חפץ חיים' לחזור על ההלכות ולשנן. החיבור מסכם בקצרה את פסקי החפץ חיים, כולל היבאר מים חיים, והכל נעשה לפי סדר החיבור. באמצעות קובץ זה ניתנת כאמור אפשרות לחזור בבהירות ובמהירות על הנאמר בספר חפץ חיים, והדבר חשוב במיוחד בתקופתנו, כשאנשים טרודים, ולפעמים האריכות גורמת לחוסר ריכוז, ולחוסר מסקנת הדברים למעשה.

מעלה נוספת בקובץ שלפנינו הן ההערות המופיעות ביאיר דעת, פירושו של המחבר, שישודו להביא דברי הח"ח ממקומות אחרים, ושאר דברי הפוסקים הידועים.

את הקובץ אפשר להשיג בטלפון 03-5741407

דוגמא של אחד מדפי הקובץ

פנינים וידברי הרב

הצגתי את השאלה בפני גיסי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, שאמר שאם דיני המלכות אוסרים על הרופא לחצות את הצומת באור אדום גם כשמדובר בפיקוח נפש, ועוד מטיילים עליו קנס על כך, אין זו נקראת 'מדינה מתוקנת', ולכן לכאורה הנהלת בית החולים יכולה להשיב לרופא את הכסף.

הגר"י זילברשטיין בדרשה ביום פורים: העני גנב מהשליח את מעטפת-הכסף שיועדה אליו...

לפעמים הישועה כבר ממתינה לאדם ממש מאחורי הדלת, והוא - במעשיו הנלווים - מרחיק אותה ממנו.

כך קרה במעשה ובשאלה ההלכתית שהגיעה לפנינו, אמר הגר"י זילברשטיין בדרשתו ביום הפורים, לפני סוף תפילת שחרית, כפי שהונהג בקהילתנו. המעשה התרחש עם שליח מיוחד של אחד הגבירים שהגיע מחו"ל על-מנת למסור סכום כסף גדול לעני פלוני, במצוות מתנות לאביונים.

הגאון המרא דאתרא בקריאת המגילה

והנה, השליח הגיע לבית הכנסת בו מתפלל העני, והתכוון למסור לו את המעטפה בסוף התפילה. העני לא ידע מכל הסיפור, ולא הכיר את השליח. אבל כאשר עבר השליח לידו הבחין העני בכסף המבצבץ מתוך המעטפה שבכיסו של השליח, ושלח ידו...גנב את הכסף.

בסוף התפילה הבחין השליח לתדהמתו שמישהו קיים אותו, וניגש בבהלה אל הגבאי וביקשו לאתר את הגנב. הגבאי הרגיע את השליח, ואמר שבבית הכנסת יש מצלמות, 'ובתוך רגע אוקר לך מי היה הגנב'.

ואכן, לאחר צפייה במצלמות, הגיעו עד מהרה אל ה...עני הלזה, שהיה אמור לקבל את הכסף ביושר, ושלח את ידו אל כיסו של השליח. כמובן שמלבד הבושה הגדולה שנגרמה לו, אולץ העני להשיב את הכסף לשליח, שלא העלים מהעני את העובדה שהגביר שלח אליו את הכסף. העני פרץ בבכי כשהבין את רוע-מעשיו.

מרן הגר"ח קניבסקי אמר שאם כך נוהגת המלכות הזו, אין היא זכאית להיקרא 'מדינה מתוקנת'

השאלה דלהלן הגיעה מהנהלת בית חולים בחו"ל, והיא נסבה אודות רופא בכיר שנקנס בגין שעבר באור אדום כדי להציל אדם שהתעלף.

ומעשה שהיה, כך היה. הרופא נסע במכוניתו, ולפתע הבחין באדם המתעלף ברחוב. כדי להגיע אליו ולהחיותו, היה על הרופא לעבור רמזור, שברגע זה הָרָאָה על אור אדום. הרופא לא חשב פעמיים, הביט ימינה ושאלה וראה שהצומת פנוי, ואין כל סכנה לחצות באור אדום, וחצה את הצומת, הגיע אל המתעלף והחזיר אותו לחיים.

שוטר שעבר במקום וראה את הנעשה, רשם לרופא דו"ח על חציית צומת באור אדום, והוא הוזמן למשפט. יצוין שמדובר בתקנה המקובלת בכל מדינות העולם, האומרת שלאף אחד, יהיה מי שיהיה, אסור לעבור באור אדום, מלבד אמבולנס, וזאת מפני שנהגי האמבולנסים עברו הכשרה מיוחדת איך חוצים צומת באור אדום.

הרופא הגיע לבית המשפט, והשופט אמר לו שאם לא היית רופא, ולא היה מצוין בתיק שלך שחצית את הצומת כדי לסייע לאדם שהתעלף, הייתי שולל לך את הרשיון לכמה שנים, כפי שאני עושה לכל הנהגים האחרים. אבל, בנסיבות הקיימות, שבתפקידך כרופא חצית באור אדום כדי לסייע לזה שהתעלף, הנני גוזר עליך רק קנס כספי בסך 1,000 דולרים!

הרופא שמע את גור-הדין, והחליט לתרום את אלף הדולרים ל...בית חולים. הנהלת בית החולים מורכבת מאנשים יהודים, והם רצו להחזיר את הכסף לרופא, שהרי הוא עשה את שעשה כדי להציל אדם ממצב של פיקוח נפש. ההנהלה שיגרה אלינו שאלה, וביקשו לדעת האם אכן לעשות כך ולהשיב את הכסף לרופא?

השאלה היתה האם אין כאן גדר-חיוב של 'דינא דמלכותא דינא', ואם המלכות - ובמקרה זה מדובר במדינה שהיא 'מדינה מתוקנת' - איננה מתירה גם לרופא לעבור באור אדום, אפילו במצב הנ"ל, יתכן שהרופא אכן צריך לשלם את הקנס שהוטל עליו, ולא צריך להשיב לו את הכסף.

השאלה שהגיעה אלינו היתה האם מותר לתת לעני בחזרה את הכסף? - השבנו בשלילה, ואמרנו שהגביר שלח את הכסף כ'מתנות לאביונים', ולא כמתנות לגנבים! ולכן בוודאי שאין לתת עתה לעני את הכסף, לפני שמספרים לגביר את כל מה שקרה, ושואלים אותו מה ברצונו לעשות.

השופט הגוי בשוויץ התפעל מחוכמתה של תורת ישראל

כאשר היינו בשוויץ, ושימשתי כר"מ בישיבת לוצרן, זכרני שבאירוע חנוכת-הבית של הישיבה השתתפו נציגים רבים מטעם הממשלה, שראתה בכך את כבוד ליטול חלק באירוע של הישיבה. בין המוזמנים היו שופטים בכירים, רופאים מפורסמים ונציגים רשמיים של הממשלה השוויצרית.

אני ישבתי ליד שופט בכיר שהיה מוסך לדון בדיני נפשות, וסיפר שמקנן בליבו ספק אודות מקרה מסוים שבו דן רוצח למיתה, אבל לאחר מכן לקה הנידון בשקלו, והשתטה באופן מוחלט. 'אינני יודע מה לעשות במקרה זה, וכבר שאלתי נציגי דת של האיסלם והנצרות, וגם הם לא ידעו מה להשיב לי', אמר השופט, ושאל האם תורת ישראל נותנת פתרון למקרה.

השבתי לו שאין דבר אחד שאין לו תשובה בתורתנו הקדושה, וציטטתי בפניו המשנה במסכת סנהדרין (מ"ג ב') האומרת שכאשר היה הנידון למוות 'רחוק מבית הסקילה כעשר אמות, אומרים לו התודה, שכן דרך כל המומתין מתוודין' וכו'. ובסוף המשנה נאמר ש'אם אינו יודע להתוודות, אומרים לו אמור תהא מיתתי כפרה על כל עונותי' וכו'.

מתוך דברי המשנה הזו, המצריכה את הנידון להתוודות, ומתייחסת גם למקרה שבו הנידון אינו יודע להתוודות, רואים שהוא חייב להיות בישוב-הדעת, שיהא בכוחו להתוודות.

השופט הגוי התפעל מאוד מכך, והביע את התרשמותו גם מכך שהמשנה הזו, המעניקה פתרון להתלבטות שלו, נכתבה לא באותיות גדולות... אלא ככל האותיות של המשניות האחרות, 'למרות שיש כאן חידוש שלא מצאתי בדתות אחרות', אמר השופט.

הרופא סיפר שבכל שבת יש הרבה יותר 'אירועים פליליים', ושאל האם יש לנו מקור לכך?

באותו אירוע של חנוכת הבית של הישיבה בשוויץ, ניגש אלינו רופא וסיפר שמדי שבת בשבתו מגיעים אליו מטופלים רבים הלוקים בתסמונות דכאוניות, 'ואינני יודע מדוע זה קורה דווקא ביום השבת שלכם? אולי יש לכם הסבר לכך?' - שאל הרופא.

הרופא ציין שגם המשטרה מדווחת על הרבה יותר אירועים פליליים המתרחשים דווקא ביום השבת. הוא סיפר שמה תקופה ארוכה הוא מנסה להתחקות על שורש הבעיה ואינו מצליח.

פתחתי בפניו את הפסוק במגילת אסתר (א' י') 'ביום השביעי, כטוב המלך ביין' וכו', והזכרנו את שאלתם של המפרשים השואלים לשם מה הזכיר באיזה יום הוטב ליבו של המלך? ועוד קשה, וכי עד היום השביעי לא הוטב ליבו, והלא בכל יום היו מרבים באכילה ובשתיה כיד המלך!

ועל כן דרשו חז"ל (מגילה, י"ב ב') שהיום השביעי האמור כאן הוא יום השבת, ובא הכתוב לספר שבחן של ישראל, שאילו ישראל כשאוכלים ושותים ומטיבים ליבם ביום השבת, הרי הם שרים ומזמרים ומשבחים לה', ואילו אומות העולם נמשכים אחר דברי הבל וכו'.

וב'עירות דבש' (חלק ב', דרוש ב') מסביר מדוע היטיב אחשוורוש את ליבו ביין דווקא ביום השבת, וכתב, שכל אומות העולם נוטים בשבת לעצבות, כי המזל השולט בהם בשבת הוא שבתאי, המורה על חורבן ושממון, ולכן היטיב את ליבו. דהיינו, שרק בני ישראל שהם למעלה מן המזל, שמחים בשבת, ועל זה אנחנו אומרים בתפילה 'ולא נתתו לגויי הארצות', שהם אינם יכולים לשמוח בשבת, מפני שלטון המזל עליהם.

הנה לך, אמרתי לרופא, ההסבר על השאלות שלך. על מה ששאלת מדוע דווקא ביום השבת יש הרבה יותר תסמיני דכאון, הרי ה'עירות דבש' אומר זאת במפורש, כי המזל ששולט בשבת הוא שבתאי וכו'.

האירועים הפליליים הנרשמים במשטרה ביום השבת, הם כבר התוצאה של השממון השולט בלב. אדם שאין לו מה לעשות, והוא נתון בדכאון, מתחיל לעשות שטויות, ומוצא את עצמו נתון בסבך הפלילי.

זכורני שגם הרופא הביע את התפעלותו מחוכמתה של תורת ישראל.

לבקש מ'בנק ישראל' שיגנוז את השטר שנכתב עליו שם-השם, ויציאו שטר חדש במקומו

מעשה שהיה בשטר של מאתיים ש"ח שכתבו עליו בכתב אשורי 'שמע ישראל ה"א ה' אחד', כששמות הקדש נכתבו ככתבם. האם מותר להשתמש בשטר ולמסרו מיד ליד?

נאמר במסכת שבת [ס"א:א:] 'היה כתוב (שם) על ידות הכלים ועל כרעי המטה יגוד, ויגנוזו'. משמע שאסור להשתמש בחפץ ששם ה' כתוב עליו, ואין תקנה לשטר הזה אלא לקדור את השמות ולגנוזם. ואם על ידי כך ייפסל השטר ויפסיד את 200 השקלים, ירוויח מצוות עשה של ואהבת את ה' אלוהיך בכל מאודך. אולם מצינו בפתחי תשובה [יו"ד סימן רע"ו סי"ג ס"ק כ"ה], שכתב בשם הפנים מאירות [ח"ב סוף סימן קל"ב], שדן בדבר שחקקו חברת קברנים פסוקים על כוסות זכויות ששותים בהם, וחקקו גם שם הו"ה ברוך הוא ככתיבתו, ואסר להם רב אחד לשנות בהם, כמפורש בש"ע כאן.

וה'פנים מאירות' פלפל בזה, דבאמת לשון הגמרא הוא 'היה שם כתוב על ידות הכלים' וי"ל, שדוקא בידות שהוא מקום בזיון, שידי הכל ממשמשים בהם, ויבוא לידי מחיקה, וכן בכרעי המטה, אבל על כלי מכובד יש לומר דמותר להשתמש בו, כיון ששם שלא במקומו אינו מקדש כל הכלי.

והסיק דמכל מקום אין להקל ולשתות בכלים הנ"ל כן, כי ברמב"ם ובש"ע כתבו כלי, ודעתו נוטה לכוון על מקום כתיבת ה' גימטריה של זהב או של משי, ואז מותר לשתות מהכלים בלי שום פקוק, עכ"ד.

ולכאורה יש להביא ראיה לסברתו הראשונה של הפנים מאירות ממסכת ר"ה [י"ח:], 'בתלחא בתשרי בטילת אדכרתא מן שטריא, שגזרה מלכות יון גזירה שלא להזכיר שם שמים על פיהם, וכשגברה מלכות חשמונאי ונצחום התקינו שיהיו מזכירים שם שמים אפילו בשטרות, וכך היו כותבים בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לקל עליו, וכששמעו חכמים בדבר אמרו למחר זה פורע את חובו, ונמצא שטר מוטל באשפה ובטלום. ואותו היום עשאוהו יום טוב', יע"ש.

הרי מבואר שכל החשש היה שלאחר הפרעון יהיה שם-שמים מוטל בבזיון, אבל אילו לא היה חשש שהשטר יוטל לאשפה לאחר הפירעון, לא היה איסור מצד עצם השימוש בשטר ששם שמים כתוב עליו.

ומרן הגר"ש אלישיב זצ"ל אמר שאין ראיה מהגמרא בר"ה, כי בשטר, שם ה' נכתב בכבוד, ועל פי תקנת בית חשמונאים שיכתבו שם שמים גם בשטרות, כדי להזכיר את שם ה' יתברך, שהרי כתבו שם 'בכך וכך ליוחנן כהן גדול לקל עליו', משא"כ כשנכתב על כוס ואין זה מקומו כלל, וכל שכן כשנכתב על שטר כסף מתוך שגוען, עצם הכתיבה היא בדרך בזיון לכן השימוש אסור.

ועוד, דשטר חוב אין ממשמשים בו כל כך. ולמעשה אין תקנה אלא לקדור את השם מהשטר, ואם חושש שיע"כ ייפסל השטר, אולי ניתן לבקש מהבנק המרכזי שיסכימו לקדור את השטר בפניהם לגניזה, והם יוציאו שטר כסף חדש במקומו.

לבדוק במצלמות שצילמו בשבת כדי לראות מי גנב את התפילין

'אני נוהג להתפלל מדי בוקר במנין מסוים, ולאחר התפילה אני משאיר את הטלית-ותפילין שלי בבית הכנסת, כי המקום הזה נסגר בלילה, ויודעני שהתפילין נשמרות היטב', כתב יהודי אחד להגר"י זילברשטיין, וכפי שהובא בקונטרס 'ווי העמודים'.

והנה, ביום ראשון אחד הגעתי לבית הכנסת, ולא מצאתי את התפילין. החילתי לחפש בחדר, ועברתי גם בכל שטח בית הכנסת, והאבידה לא נמצאה. יש לציין שהיו לי שני זוגות תפילין, רש"י ור"ת, ושניהם מהודדים, כך שאם אצטרך לקנות תפילין חדשים תהיה זו תוצאה גדולה מאוד.

בבית הכנסת שלנו לא מותקנות מצלמות, והלכתי לחנות הצמודה לבית הכנסת בה יש מצלמות ובקשתי מהם לבדוק מה קרה בבית הכנסת שלנו מיום שישי, לאחר שהכנסתי את

התפילין למקומם, עד ליום ראשון. בעל החנות הסכים, והראה לי איך מסתכלים במצלמות. התחלתי להתבונן היטב בכל מה שקרה סביב לבית הכנסת. ביום שישי לא הבחנתי בדבר חשוב, וכך המשכתי עד שהגעתי לליל שבת.

והנה אני רואה שמגיע אדם שאינו נראה כמי שבא להתפלל, הוא מסתכל לכל הכיוונים לראות אם אף אחד לא רואה אותו, ונכנס לבית הכנסת. רואים אותו עולה במדרגות, ונכנס לחדר ששם מונחים התפילין. בשלב זה נכנס יהודי אחר לבית הכנסת, והחשוד יוצא במהירות מפתח אחורי, ואי אפשר לראות אם הצליח לגנוב, אבל ככל הנראה הוא עשה זאת.

סיפרתי על כך לחברי שיש לו קשר עם השלטונות כדי שנוכל לברר במי מדובר, ואז התעוררתי בשתי נקודות שלא חשבתי עליהם לפני כן. א. מי אומר שמותר להשתמש במצלמות שצולמו בשבת כדי לתפוס גנב. ב. אנחנו הולכים לבית הכנסת בשבת, והמצלמות מצלמות אותנו, והדבר מותר כיון שלא נוח לנו בפעולתן של המצלמות. אבל עכשיו, שאנחנו בודקים במצלמות מי הוא הגנב, אם כן מתברר שאנחנו כן רוצים את המצלמות, ואם כן לא נוכל להגיע לבית המדרש בשבת, כי בהליכה זו אנחנו מצטלמים.

שאלתי היא: האם אני צודק בטענותיי, והאם מותר להמשיך החיפוש של התפילין ע"י המצלמות שצולמו בשבת?

והשבנו כדלהלן. אין זה נחשב כניחא ליה שהמצלמות מצלמות את הגנבים, כי לא ניחא ליה שצילמו אותו, רק את הגנבים, וגם אין איסור להסתכל במצלמות שצולמו בשבת, כיון שלא נעשה איסור במצלמות שצילמו בשבת.

המקורות והנימוקים. כפי שהובאו ב'ווי העמודים'. למעשה התירו פוסקי זמננו ללכת בשבת, גם כשידוע שיש מצלמות, כשלא ניחא ליה במצלמות אלו, וכמו שאמר מ"ח מרן הגר"ש אלישיב (הערות, שבת ע"ג א') שזה אפילו לא מתעסק, דמה שעובר שם לא חשיב שעושה כתיבה כלל, דע"י גופו ורגליו נכתב, ואין על זה שם מלאכת כתיבה כלל, וגרע מכתבה שלא כדרך, דעכ"פ אסור מדרבנן, וא"כ יש לצרף זה להא דהוי מתעסק, וא"צ להודיע לעוברים שם. והוסיף (הערות, פסחים כ"ה ב') שהוא הולך לדרכו, ולא איכפת ליה במה שהם משתמשים בו ומצלמים אותו ללא צורך בשבילו, שאין כאן מעשה דידה ואינו מעשה איסור.

וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י סימן ס') דאם אין אדם עושה שום פעולה של מלאכה דרך מעשה, רק עומד והולך כדרכו, ועי"ז גם בלי דעתו וכוונתו נעשית יצירת מעשה מאליה, אין בזה עכ"פ מלאכה דאורייתא כי התורה אסרה מלאכת מחשבת דהיינו פעולת מעשה ומחשבת, ולא מצינו כזה בל"ט מלאכות ותולדותיהם דמשכן, אע"פ שבדאי אסור מדרבנן, מכל מקום כיון דלא ניחא ליה, מותר באיסור דרבנן.

ומרן הגאון רבי נסים קרליץ זצ"ל (חוט שני, שבת, ח"ד עמוד קס"ה) הוסיף דאפילו לשיטות שפסיק רישא דלא ניחא ליה אסור גם בדרבנן, היינו כאשר הוא עושה את המעשה, כגון שגורר מטה וספסל, שזה תוצאה ממעשיו, ובוה נחלקו הראשונים אם הוא פסיק רישא ולא ניחא ליה, אם אסור. אבל לא מצינו בפוסקים שיש מושג של פסיק רישא דלא ניחא ליה במעשה שהשני עושה, וכגון שע"י שהוא הולך שם פועלת המצלמה שהשני הכין, דהן אמנם ע"י מעשיו נפעל כאן פעולת המכשיר, מ"מ כל שאין לו שייכות עם מעשה של האחר, ואין לו ענין בזה, ואין זה תוצאה ישירה של מעשיו - מאן לימא לן

את התמונות לצורך עצמו, אלא רוצה להציל את התפילין שלו כדי שלא יסתובבו אצל הגנב, וכדי להצילו מאיסור גניבה, וגם כדי להציל התפילין שלו מבזיון, ולכן אין חילול השם, ומותר. וגם איסור הנאה ממעשה שבת אין כאן, כי האדם שמסתכל במצלמות לתפוס את הגנב, לא עשה שום מעשה של חילול שבת, אלא שהמצלמות צילמו מעצמו, וגם העוברים ושבים לא עשו איסור, כיון שלא ניחא להו במצלמות, ולכן הדבר מותר, ואדרבה יש בזה מצוה כדי לתפוס את הגנב.

לחדש ולהמציא שגם בזה שייך המושג של פסיק רישא דלא ניחא ליה. והדבר פשוט דכל מעשה שהאדם עושה, והוא נצרך לפעולת אדם אחר שיעשה ויכין את הדבר, ולא ניחא ליה כלל ולא אכפת ליה בזה, לכ"ע הדבר מותר.

וכיון שכן, אין חילוק בין אם יש אדם שמצלם בפועל בשבת את מי שעובר לידו, לבין אם התקינו מכשיר שמצלם באופן אוטומטי, דכל זמן שניחא לעובר שם בפעולת המכשיר, ואין לו שום ענין בזה, ואין זה תוצאה ישירה ממעשיו, וכדי להוציא לפועל את מעשה המלאכה הוא נצרך למעשה של אדם אחר שמפעיל ומכין את המכשיר, אין לזה שייכות לסוגיית פסיק רישא דלא ניחא ליה, ומותר לכתחילה לעבור שם בשבת בלי פקפוק, למי שאין לו ענין בזה.

ואין לומר דכיון דניחא ליה באופן כללי שהמקום ההוא יהיה מובטח ושמור, ויהיה ביקורת על הנכנסים והיוצאים חשיב ניחא ליה, זה אינו, דכיון דאין לו ענין בתמונה של עצמו שתהיה מופיעה במסך, לא מיקרי מחמת כן ניחא ליה, דכיון דלא ניחא ליה במלאכה שנעשית מחמתו, וד"ק.

ואם כן בענייננו, אף שניחא ליה שיצלמו את הגנבים שגונבים בשבת, כיון שלא צריך שיצלמו אותו, אין בזה איסור לעבור ליד המצלמות, ואין זה נחשב שניחא ליה במצלמות. ולענין השאלה אם מותר להסתכל במצלמות בשבת כדי לתפוס את הגנבים, יעוין ב'חשוקי חמד' (שבת, קמ"ט א') שנשאלנו על בית חולים שיש שם מצלמות שפועלות בשבת, ונערכה שם בבית הכנסת שבבית החולים עליה לתורה של חתן מצוות המאושפז שם. אחרי שבת ביקש נער הבר מצוה לקבל את הדיסק של המצלמה [שפעלה למען פיקוח נפש], כדי לפתח תמונות מאורחיו שבאו לשמחה, כדי שיהיה לו למזכרת. האם מותר לפתח את הדיסק שפעל בשבת, לצרכיו הפרטיים.

והשבנו: יש בזה חילול השם שיראו תמונה שצולמה בשבת, ולכן אסור לפתח תמונה זו שנעשית מתוך חילול שבת. ואם יחשבו מראש להשתמש בתמונות גם למזכרת, נמצא שהצילומים נעשו לשתי מטרות: להצלת נפש, ולמזכרת.

אמנם בענייננו נראה שאין בזה חילול השם, כי אינו רוצה

ספרי השמחה החדשים

של הגאון רבי

יצחק זילברשטיין

לחנך בשמחה

שמחה בבית

מצוות בשמחה

שני כרכים

כתב וערך: משה מייכאל צורן

להשיג בחנויות - 053-310-3388

המתנה לפסח

י' שבת בשמחה

הספר החדש

של הגאון רבי יצחק זילברשטיין

לחוש את נועם השבת

כתב וערך: משה מייכאל צורן

להשיג בחנויות - פרטים: 053-310-3388

כיצד הגיב מרן הגר"ח קניבסקי על החלום הנורא של הגאון רבי צבי כהן זצ"ל?

התפרסם סיפור בבני ברק - אמר הגר"י זילברשטיין באחת מדרשותיו במהלך החודש - על כך שהגאון רבי צבי כהן זצ"ל, מחבר הספרים הנודע, התגלה בחלום לחסיד גור, וביקש ממנו דבר-מה. כיון שרציתי לשמוע את דעתו בנידון של גיסי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, הראיתי לו את הסיפור, והוא הגיב.

לפני הסיפור והחלום, נציין כאן באופן מודגש ביותר שהגאון רבי צבי כהן זצ"ל, מלבד עמלו הנורא בתורה ובקיאיותו בכל חדריה והלכותיה, התבלט במאוד-מאוד ביחסיו הידידותיים והנעימים עם כל בן-ישראל באשר-הוא.

כל המנחמים שהגיעו לבית האבלים בימי השבעה' הרחיבו את הדיבור אודות כך, ותיארו - כל אחד מזווית-ראייתו - את אישיותו הסבלנית והכל-כך נעימה, ואת כוח-הוויתור שהיה בו שהומחש מעצם העובדה שהיה מוכן לוותר על זמנו, המצרך היקר ביותר עבורו, כדי להאזין לצרותיהם של אחרים, ולסייע להם בפתרון בעיותיהם ההלכתיות והחברתיות גם יחד.

ודווקא לאחר שידענו את כל זה, אפשר להאזין לסיפור הבא, שמשום-מה לא התפרסם דיו. הגר"צ כהן זכה לחבר בימי חייו יותר מ-50 ספרים, שכולם התפשטו בשרם בית ישראל, והפכו לרבי-מכר, תוך שהלימוד בהם מגביר ומחזק את קיומן של ההלכות הספציפיות שבהן עסקו הספרים.

לאחסן כמות גדולה כל-כך של ספרים שחלקם הודפסו בעת ובעונה אחת, זו אחת

המשימות הקשות של כל מחבר-ספרים. הגר"צ, כמי שהקפיד בעצמו על כל תג ותג, ביקש את הסכמתם של כל השכנים להשתמש במחסן שהיה בירכתי הבנין ברחוב רשב"ם. כל השכנים הסכימו, ובמשך שנים רבות אחסן שם הרב כהן את ספריו.

באותו בנין שבו התגוררה משפחת כהן (בקומה השלישית), התגורר גם כ"ק מרן האדמו"ר מגור שליט"א, שקבע את דירתו בבנין זה שנים רבות לפני שקיבל את עטרת-הקודש כמנהיג עדת החסידים של גור.

והייתי בני ברק יזכרו בערגה את הימים שבהם ניתן היה לצפות בכ"ק האדמו"ר שליט"א, לפני עלותו על כס האדמו"רות, עושה את דרכו רגלי ברחובות העיר אל השטיבל הגוראי ברחוב רש"י, שם קבע את לימודו בעת ההיא. במשך שנים היה צועד בשעת בוקר אל השטיבל דרך רחובות נחמיה, הרב ורנר, הרב דסלר, ורש"י, ובצהריים עושה את דרכו בחזרה.

עם התמנותו לאדמו"ר השתנה כמובן כל המסלול, ומרן האדמו"ר הוסע ברכב על ידי נהגיו ומקורביו. בשלב מסוים ביקשו המשב"קים לסדר לרכבו של האדמו"ר מקום-חניה, וניגשו אל הגר"צ כהן זצ"ל ושאלו האם יוכלו לקבל את המחסן בו אחסן את הספרים, ולשנות את ייעודו לחניית הרכב. הם עשו זאת באמצעות הרה"ח ר' חנוך גבריאלוב, יו"ר מכון 'כתרי אותיות', שעמד בקשרים הדוקים עם הרב כהן.

הגאון זצ"ל שקל את הדברים בשוב-הדעת, ועשה זאת הלך-ושוב, ובסופו של דבר הבין שאם יסכים לכך, יגרום לו הדבר טרחה עצומה עד מאוד באחסון הספרים. על פי כללי ההלכה היתה לו חזקה ברורה על המקום, ולכן לא ראה צורך להיענות בחיוב.

הרב כהן הגיב בשלילה לבקשת המקורבים, ועשה זאת כדרכו בנעימות רבה, תוך שהוא מסביר להם את מניעיו.

המקורבים הבינו, ובכך הסתיים הענין. החניה לרכבו של האדמו"ר, סודרה לבסוף בצורה אחרת, והכל בא על מקומו בשלום.

עד כאן הקפה ראשונה.

והנה, בימי השבעה' הגיע הרה"ח ר' חנוך שליט"א לנחם את האבלים, ובפיו סיפור מרעיש. אביכם התגלה בחלומי, הזכיר לי את הסיפור ההוא עם הבקשה שביקשנו אודות המכונית של הרבי, וביקש שאגש אל האדמו"ר מגור ואבקש את מחילתו על כך שלא הסכים להעביר את המחסן למטרה זו.

אבא שלכם, אמר ר' חנוך לאבלים, הדגיש בחלומי, שלמרות שמצד ההלכה היה מותר לו לסרב, אבל כיון שמדובר במנהיג ומורה-דרך לעדה כה חשובה בעם ישראל, הוא מבקש ממני שאגש לרבי

מימין הגאון רבי צבי כהן זצ"ל, משמאל כ"ק מרן האדמו"ר מגור שליט"א

מאבק של גזל, ניתנה להם האפשרות להתגלות בחלום ולבקש ששיבו חוב שנשארו חייבים כאן בעולם הזה.

אנחנו צריכים לזכור שאחד הדיינים בשמי-שמים כיום הוא מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, שבמשך כל חייו דרש לוותר ולוותר ולוותר. ואפילו במקום שעל פי דין לא צריך לוותר. אחד המשפטים שהיה יותר שגור בפיו, היה תמיד 'מוויתור לעולם לא מפסידים'.

כשמרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל אמר 'פלאי-פלאים'...

ואם דיברנו על וויתור ומידות טובות, הנה סיפור מרתק בענין זה.

מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל לא היה נוהג להתרגש יתר על המידה, וגם לא חיבב את ההגדרות המתלהמות של בני הדור הזה. לכן, כשהוא אמר על דבר-חידוש מסוים, שזה 'פלאי-פלאים', כדאי להטות אוזן ולשמע.

אחד הנכדים סיפר שכאשר היה מרן הגרי"ש נוסע להבראה, היה נוטל עימו כל פעם ספר אחר. פעם, כשהגענו למקום-ההבראה, העליתי את המזוודה שלו, והנחתי על הכסא. כשסבא פתח את המזוודה, הבחנתי שמעל כל התכולה מונחים תפילין וספר. היה זה ספרו של אחי-הגר"א.

מיד לאחר מכן פנה אליי הגרי"ש ואמר, 'בוא ותראה דבר שהוא פלאי-פלאים, ממש מפלא'. הוא פותח את הספר ומצביע על הקטע שבו נאמר בשם הגר"א, ש'כל עיקר חיותו של האדם בעולם הזה היא כדי לשבור את המידות, ואם לאו - למה לו חיים?'

ומרן זצ"ל הוסיף: לא תורה, לא לימוד תורה, לא התמדה, לא עמל-תורה, אלא העיקר הוא שבירת המידות, ועוד אומרים זאת בשם הגר"א! האם זה לא פלאי-פלאים???

שהילד ירצה לוותר

התרגשותו של הרב אלישיב מצביעה, אכן, על האמת המאירה הנשקפת מתוך דברי הגר"א הנ"ל, שרק אדם הזוכה להתגבר על מידותיו - נחשב כ'חזק', ויש לו חיים. אחרת, הוא דומה לבהמה, והרבה יותר גרוע ממנה, שכן בניגוד לה הוא איננו ממלא את תפקידו בעולמו.

ומי כמונו, שחיים כאן בעולם הזה, יודעים כמה צדקו בעלי המוסר שקבעו שהרבה יותר קל לסיים ש"ס מאשר לשבור מידה אחת. אבל אל לנו להתיימש, כמובן; כיון שעל זה באנו לעולם, ניתנו בנו הכוחות לכך, ואם נעשה מה שביכולתנו, נקבל סיעתא דשמיא מלעילא.

ועד כמה שיתחנכו הילדים להתגבר על מידותיהם מגיל יותר צעיר, כך ייקל עליהם לעשות זאת בעתיד. הורים המדגימים בפני ילדיהם את כוח הוויתור הנטוע בהם (בהורים), יוכלו גם לחנך את צאצאיהם לוותר האחד לרעה, ואז תהיה להם עבודת המידות נגישה וקלה יותר.

אלא שבראש ובראשונה צריכים הילדים לראות שגם ההורים מוותרים האחד לרעה. מי שמתנהג עם רעייתו

כ"ק מרן האדמו"ר מגור שליט"א לצד מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, שעורר תמיד על החשיבות והכדאיות שבוויתור, ועתה הוא יושב כדיין בשמי-שמים

שליט"א ואבקש את מחילתו. קמתי נרעש ונפחד, וכיון שהייתי שותף בזמנו לכל הדין-ודברים, הבנתי שיש דברים בגו, ומיהרתי אל הרבי, וסיפרתי לו את דבר החלום.

הרבי הגיב מיד ואמר: 'מעולם לא הקפדתי בנושא זה, ולא היתה בליבי שום קפידה על הרב כהן'. ובכל אופן אמר הרבי 3 פעמים 'מחול לו, מחול לו, מחול לו'.

כשהרה"ח ר' חנוך גבריאלוב שאל 'ומה להגיד לו אם הוא יתגלה שוב בחלומי', הגיב הרבי ואמר ש'אחרי שאמרתי שאני מוחל, הוא לא יתגלה יותר' - - וכך אכן היה. הנפטר הדגול לא התגלה יותר.

פעם שלישית כבר לא שאלתי...

כשהייתי אצל גיסי, סיפר הגר"י זילברשטיין, שאלתי אותו 'וכי מה היה על הרב כהן לעשות; הרי מצד ההלכה הוא בוודאי היה צודק, ואם כן מה היתה הבעיה?'

הראיתי למרן הגר"ח את הסיפור שהתפרסם, הוא עבר על הדברים, והגיב: 'א-שיינע-מעיישה' (מעשה יפה). הצגתי שנית את השאלה, והקשיתי מה לא היה טוב בהנהגתו של הרב כהן, ומדוע היה צריך לבקש על כך מחילה? והגר"ח השיב שוב באותה לשון - 'א-שיינע-מעיישה'.

פעם שלישית כבר לא שאלתי כמובן, ואפשר לפרש את דברי גיסי ולומר שצריך ללמוד מכאן עד כמה גדול הוא כוח-הוויתור, שלמרות שמצד ההלכה היה מותר לעשות כפי שנהג הגר"צ זצ"ל, אבל יש מקרים שהאדם נתבע לעוד וויתור קטנטן.

אפשר גם ללמוד מכך דבר נוסף לשבחו של הנפטר, שאם כבר בימי ה'שבעה', שהוא, כידוע, הזמן של תוקף הדין, התגלה הנפטר וביקש את מחילתו של הרבי, אות הוא שלא היו דברים אחרים שעיקבו את דינו.

וצריך לומר עוד, שהזכות שניתנה לו להתגלות בחלום ולבקש מחילה, גם היא באה בשל הנהגתו הסבילנית במשך כל שנותיו, כשאנשים העידו על כוח-הוויתור שלו באינספור פרטים. אדם שמתנהג כך, ניתנת לו הזכות הנ"ל, וכידוע ממקרים אחרים של אנשים שנהגו בימי חייהם

- לקחת את רכבו של חבירו, גם הוא בגיל מבוגר, שחנה במקרה בישיבה, ולנסוע בהקדם לשכונת רמות, מקום מגוריה של משפחת ו., כדי לאסוף אותם אל הישיבה.

מיועדנו נרתע. מחוגי השעון מתקרבים לשעת האפס של יום כיפור, וגם אם מדובר במעשה חסד נאצל, הלא יש גבול למה שאדם מסוגל להקריב. לבסוף הוא מחליט להתגבר. הוא שועט ברכב של חבירו לבית משפחת ו. ואוסף אותם לישיבה. האם, שהיתה נרגשת מאוד, מודה לו על החסד הגדול בשעה-לא-שעה זו, תוך שהיא מפטירה: אני מברכת אותך ואת חברך, בעל הרכב, שתמצאו את זיווגכם. המדובר היה כאמור בשני בחורים מבוגרים מאוד.

שבועיים לאחר יום הכיפורים, התארסו שני החברים בשעה טובה ומוצלחת, ובסביבות חודש אדר התחתנו. ברכתה של האם עשתה רושם בשמיים.

בתקיפות, ואינו מוכן לוותר על מאומה, ואינו נסוג מדרשותיו, לא יוכל בשום אופן לחנך את הדור הבא אחריו לעבודת המידות.

החינוך לויתור צריך גם הוא להיעשות בנעימות, דהיינו לומר לילדים ש'כדאי' להם לוותר, ושכל מי שמוותר לרעהו חביב הוא בעיני השם יתברך עד למאוד. באופן שכזה, הילד ירצה לוותר, ואפילו ימתין בקוצר-רוח לרגעה הזדמנות שבו תהיה לו אפשרות לוותר!

כיפורים כ-פורים: הוויתור ביום הכיפורים בישיבת חברון הביא לשתי חתונות באדר

יברנו על כוח הוויתור, והנה מעשה נוסף מכלי ראשון, שהתפרסם בקובץ 'פרשיית השבוע' בעריכת הרב אברהם ישראל פרידמן, היוצא לאור בעיר הקודש צפת. בעל המעשה בעצמו מספר את הדברים.

למרות שאנחנו עומדים כבר לאחר יום הפורים, המעשה הזה מחדד את האמרה המפורסמת שיום הכיפורים הרי הוא כ-פורים.

בסביבות חג הפורים נערכו באולם בבני ברק שתי חתונות של שני בחורים מבוגרים, ומתי-מעט ידעו את הסיפור שהיה לפני החתונות...

הזמן: ערב יום הכיפורים. המקום: ישיבת חברון. ציבור בני הישיבה מתכונן כבר לומר תפילה זכה, וגם בעל המעשה יושב כבר ליד הסטנדר, ערוך ומזומן לתפילה. פניו לובשים ארשת רצינות יום-כיפורית. בדחילו ורחימו.

לפתע ניגש אליו חברו וטופח על גבו. הוא מבקשו לסייע למשפחה מסוימת. החבר מספר לו על משפחת ו., שמזה עשרות שנים חוסה בימים הנוראים בצילה של ישיבת חברון המעטירה. זה הבית שלה. הפעם, מתברר, נבצר מהמשפחה מלהגיע.

הם התאחרו קמעה, וחברות המוניות כבר לא פעלו. בני המשפחה נחרדו מהעובדה שהשנה הראשונה לא יהיו בישיבת חברון ביום-הכיפורים. החבר הציע לבעל-המעשה, בחור מבוגר מאוד - שהיה מצויד ברשיון-נהיגה

ספרי השמחה החדשים

של הגאון רבי
יצחק זילברשטיין

לחנך בשמחה

שמחה בבית

מצוות בשמחה
שני כרכים

כתב וערך: משה מיכאל צורן

להשיג בחנויות - 053-310-3388

אחראי: משה מיכאל צורן

וועדת ביקורת המורכבת מתי"ח עוברת על החומר

כל פעולות הכתיבה, העריכה וכו' נעשות בהתנדבות

לפי הוראות הרב אפשר לתרום לבטאון מכספי מעשר

ניתן להשיג במייל: 6776168@gmail.com

חידוק

לא להתייאש; להמשיך לקוות

אנחנו מתפללים ומתפללים, והשי"ת הוא היחיד שבכוחו לדעת האם צריך להיענות לתפילותינו, אם לאו. כך צריך להרגיש כל יהודי; גם אם הוא לא נענה בתפילתו, ברור שהיא נשמעה בשמי-שמים, אלא שריבון העולמים החליט לקחת את התפילה של היהודי, ו'לנצל' אותה לצורך אחר של המתפלל. כי רק השי"ת יודע מה טוב לו, ומה לא טוב.

השקפת-חיים זו היא פשוטה מאוד, ונעוצה ביסוד-היסודות של העם היהודי. כך הרגישו יהודים בכל הדורות. והנה, כדי לחזק בקרבנו את ענין התפילה, בחרנו לצטט מתוך מדרש תהילים פרק מ', שהמציא לנו ת"ח אחד.

וכך אומר שם המדרש: למנצח לדוד מזמור, קוה קוית ד' ויט אלי וישמע שועתי. זהו שאמר הכתוב 'ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו' – אין ביד ישראל אלא שיקו ש'גאלם הקב"ה, בשכר 'קוה קוית ד', דכתיב 'טוב ד' לקויו', ואומר 'שובו לבצרון אסירי התקוה'.

שמה תאמר: 'עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו'?

קוה אל ד' וקוה אל ד', תקוה אחר תקוה, חזק ויאמץ לבך, אם קויתם ולא נושעתם – קו ושובו וקו.

ואם תאמר עד מתי נקוה?

כבר כתיב 'יחל ישראל אל ד' מעתה ועד עולם', ואומר, 'חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לד'', אם עושין כן – הרי אתם נושעים, שנאמר 'אשר לא יבושו קוין', וכתיב וקו ד' יחליפו כח, וכתיב וקו ד' המה יירשו ארץ, לכך נאמר 'קוה קוית ד' ויט אלי וישמע שועתי', דוד שקיווה לי – ענית!

התועלת העצומה שיש לנפטר מנתינת צדקה לעילוי נשמתו

למרות שכולנו יודעים שכל פרוטה שנותנים לצדקה, כוחה רב ועצום, לפעמים גם אנחנו עלולים לעמוד מול 'פרוטה' שכזו, ולזלזל בכוחה. במיוחד כשקופות הצדקה של ימינו דורשות מאתנו סכומי-כסף גדולים.

הדבר חשוב במיוחד כאשר מדובר בצדקה שהאדם נותן עבור יהודי שנפטר לבית עולמו. אי אפשר להאמין, ממש

כך, איזו תועלת יש לכל נפטר מצדקה הנתינת בעולם-הזה לזכותו. נדמה שאם נכניס לראשנו מה שכתוב במדרש דלקמן, נרוץ לקופות הצדקה, ונתרום כל הזמן לעילוי נשמתם של קרובינו ומכרינו!

וברור שכל זה נאמר גם כשמדובר על פרוטה אחת. וכבר ציטטנו פעם ממדרש אחר בו כתוב שכאשר נודב אדם פרוטה לצדקה, מתקבצות כל הנשמות בעולם העליון ורוצות שהפרוטה הזו תעלה לזכותו, אבל ברור שהפרוטה תעלה רק לזכות מי שהתכוון הנודב.

בואו נראה מה מובא במדרש אודות צדקה הנתינת לזכותו של נפטר. במדרש תנחומא (האזינו – פרק א') נאמר: 'מכאן שהחיים פודין את המתים; לכך אנו נוהגין להזכיר את המתים ביום הכפורים, ולפסוק עליהם צדקה. שכן שנינו בתורת-כהנים, יכול משמתו לא יועיל להם הצדקה? ת"ל אשר פדית! מכאן כשפוסקין צדקה בשבילם, מוציאין ומעלין אותן כחץ מן הקשת!'

'מיד נעשה דך ונקי כגדי, ומטהרין אותו כשעה שנולד, ומזין עליו מים טהורין מדלי, וגדל ברוב הגאה כדג הנהנה במים, כך הוא טובל בכל שעה בנהרי אפרסמון, ובחלב ובשמן ובדבש, ואוכל מעץ החיים תמיד הנטוע במחיצת הצדיקים, וגופו נוטה על כל שלחן של צדיק וצדיק וחי לעולם'.

מין הגר"א"ל שטינמן זצ"ל: כל אחד זקוק לקצת כבוד, אפילו מלאך...

בספר 'שבת בשמחה' שהופיע בימים אלה, סיפר הגר"א זילברשטיין על 'וורט' ששמע פעם ממרן הגר"א"ל שטינמן זצ"ל. הגר"א"ל הקדים וציין שהוא-עצמו, למרות שהיה ידוע בשנאת-הכבוד שלו, ובכך שברח כמטחווי-קשת מכל בדל-של-כבוד, אמר תמיד שכל אחד צריך לקבל 'חתיכה קטנה' של כבוד, והדבר מסייע לו בהכרת ערכו האיש. גם מרן החזון איש זצ"ל התבטא בדרך זו.

הבעיה היא, שבמקום לקבל רק 'חתיכה קטנה', חושקים האנשים בהרבה-הרבה כבוד, ואז הם עלולים להגיע לכך שיתקיימו בהם דברי המשנה במסכת אבות (ד' ב').

ה'וורט' שמרן הגר"א"ל השמיע באוזניי היה שאפילו השטן, שהוא בגדר מלאך, זקוק לכבוד... מרן הוכיח זאת מהגמרא (בבא בתרא, ט"ז א') המספרת שלאחר שרב אחא בר יעקב דרש את מה שאמר רבי לוי שהשטן שקטרג על איוב 'לשם שמים התכוון', הגיע השטן ונישק את רגליו של רב אחא בר יעקב.

ושאל מרן הגר"א"ל: הרי השטן הוא מלאך, ומדוע הוא נהנה מכך שאמרנו עליו שהתכוון לשם שמים, עד שבא ונישק את רגליו של מי שאמר זאת? איך אפשר להסביר את זה? ואמר ה'אילת השחר' שרואים מכאן שגם מלאך זקוק למעט כבוד... על אחת כמה וכמה שכל אדם זקוק לכך... אבל יש ליכור שמדובר רק במעט כבוד... לא יותר מכך...

במקום להשיב, פרץ האיש בבכי נסער. 'אני מקנא בכם'!

קיבלנו מכתב מת"ח שנאלץ להגיע ל'מעניני הישועה' לשם קבלת טיפול מסוים, והיה נוכח למעמד של קידוש-השם גדול, למרות שהאנשים שהיו במקום לא הבחינו במתרחש. נלמד מכאן עד כמה ובאיזו קלות אפשר 'לקטוף' כיום נשמות יהודיות תועות, ולהחזירן למוטב.

ישבתי בהמתנה ל טיפול מסוים, וכדי לנצל את הזמן עיינתי בחומש, ולצדי ישב אדם שאינו שומר מצוות. והנה לפתע יוצא מחדר-הטיפול יהודי חרדי, שאינני מכיר כלל, ושתי ידיו מגובסות. לא יד אחת, אלא שתי ידיים. מה שאמור להגביל במאוד את תנועותיו וכל פעילותו היומיומית.

אני, מספר הת"ח, השתתפתי בצערו של המגובס הזה, ואמרתי לו, בהלצה: 'למה היית צריך לשבור את שתי ידיך?! לא היית יכול להסתפק ביד אחת?!' האיש, שהגבס על ידיו היה עדיין טרי, הביט בי, ולא נשאר בלי תגובה.

'ראשית, מי כמונו יודעים שהכל-הכל מגיע מהשם יתברך, ולא אני עשיתי זאת. וכשהקב"ה עושה משהו, הרי בוודאי ובוודאי שהכל לטובה. ואם זה לטובה – עליי לשמוח ולהודות. ושנית, הוסיף הת"ח בלהט, אני מודה בתודה מיוחדת להשם יתברך שעשה לי רק את זה, ולא הביא עליי דברים חמורים יותר!'

אמר, ולא יסף. והמשיך בדרכו. אבל היה נראה בבירור שלא היו אלה דברים מהפה-ולחוך, אלא הוא אמר את מה שאמר באמונה שלמה, ומתוך הכרה מליאה בכוח-מלכותו של השם יתברך.

אני, ממשיך לכתוב לנו הת"ח, חזרתי לענייני, והשקפתי את עיני אל החומש, והמתנתי לתורי. אבל הבחנתי שהחילוני שישב לצדי זז על כסאו, נע-ונד, ואין לו מנוחה. הבטתי בו, וכשראיתי שהוא אכן מוטרד ממשוהו, שאלתי אותו האם הוא זקוק לעזרה.

ובמקום להשיב על שאלתי, פרץ האיש בבכי, ואמר: 'אני מקנא בכם!!!' וחזר על 3 המלים הללו כמה וכמה פעמים. 'אני מקנא בכם; אני מקנא בכם!!!'

מה קרה? – שאלתי. והוא, כאילו ציפה לשאלה הזו, מגיב בהתלהטות נפשית עצומה: לא ראית את האיש ההוא?! זה שיצא כששתי ידיו נתונות בגבס, ולא רק שאינו מתלונן על אף אחד, הוא עוד מודה לאלוקים!

איפה אפשר למצוא אנשים יקרים כאלה, אם לא אצלכם, בציבור החרדי? איפה? – אני מקנא בכם!

ואני, מסיים הת"ח, חשבתי לעצמי איזו חריטה בנפש התבצעה באותו רגע ליהודי זה! והכל בגלל כמה מלים – של-אמונה שיצאו מפיו של יהודי מאמין!

זה נקרא 'לקטוף מצוות'. לקטוף קידוש השם, שהיא המצוה הגדולה ביותר.

להאיר פנים האחד לרעהו

בימים אלה יש להתחזק בדברים שעליהם אומרים חז"ל שהם מאריכים ימים. רבינו המרא דאתרא ציטט בעבר כמה קטעים מהספר 'והארכת ימים', שריכוז את דברי חז"ל בנושא זה. בין המצוות הללו אפשר למנות את כיבוד אב ואם, מצות מזווה, שילוח הקן, קבלת יסורים באהבה, להשכים לבית הכנסת שחרית וערבית, לחיות בארץ ישראל, לכבד את ספר התורה, היגיעה בתורה, ללמוד בקול, לא לכנות שם לחבירו, לא להתכבד בקלון חבירו, להיות ותן בממונו, להעביר על מידותיו, לא להקפיד ולכעוס בתוך ביתו, לא לשמוח בתקלת חבירו, להתנהג בענוה, לעשות צדקה וחסד, להטיל שלום בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו, ועוד.

כמו כן דוקא בימים אלה עלינו להאיר פנים האחד לרעהו, שהרי 'הלכנת השיניים' הוא אחד החסדים הגדולים ביותר שאפשר לעשות עם הזולת. אסור להביא למצב שהפחד השורר בלבבות, ישודר ויועבר אל הזולת. אדרבה, ככל שנראה את הפנים-השוחקות שלנו, כך גם ייטיב עמנו הבורא, ויראה לנו פנים שוחקות.

לשמור על שלום-הבית

התקופה שאנחנו עוברים היא עונה רגישה במיוחד בענין שלום-הבית, וכידוע... שהרי מלבד מתח-החיים 'הקבוע' המקנן בליבות בני האדם, נוסף עתה גם הקורונה על שונאינו, ולא צריך להיות 'מומחה' כדי לדעת שמתח אינו מסייע לשלום-בית....

ולכן, דווקא עכשיו שומה עלינו להיזהר יותר ויותר, כדי לא להגיע למתחים מיותרים בבית, אלא להשתדל עד כמה שאפשר ליצור אווירה של שמחה ועליצות, ובעיקר - אווירה של שפיות-הדעת. זה בכוחנו, זה באפשרותנו, וזו העת וזו העונה להוכיח להשי"ת שיש לו בנים נאמנים, שיעמדו בנסיגות שהוא מעמיד אותם.

לשמור על שלום הבית בעונה זו, הוא אחד החיובים היותר-גדולים המוטלים עלינו, ולא נהסס לומר שחיוב זה עולה על פני הרבה-הרבה חיובים תורניים אחרים. כי אם נאבד חלילה את שלום-ביתנו, אנחנו עלולים לאבד את הכל.

נשתדל להיכנס הביתה רגועים, נעודד ונפיח תקוה בבני הבית, כי הכל תלוי בנו. לא נסמוך על כן-הזוג השני. נעשה הכל על-מנת שהבית יישאר שלי ושלך, ושערת התקופה לא תשפיע עליו.

נחלק לששה מדורים.

א. קיצור דינים מעשיים לערב פסח, יו"ט וחז"מ. בלשון קלה ומתומצתת.

ב. הכנה לליל הסדר (למתיחלים) ולחג הפסח בהלכה ובאגדה, ערוך בדרך של שו"ת

ג. סיפור יציאת מצרים ע"פ מדרשי חז"ל, ערוך בצורה מחודשת.

ד. וארטים לחג הפסח.

ה. מאמרי מוסר וסיפורים על ענייני יציאת מצרים.

ו. חידות על ההגדה וענייני חג הפסח

(מלוקט מהעלוניים שיצאו לאור בפרשיות שמות - בשלח, ומשנים קודמות עם הרבה תוספות חדשות).

א. קיצור דינים: הכשרת המטבח והבית, יו"ט, וחול המועד, בלשון קלה ומתומצתת.

כולל חלק מההלכות המצויות אצל כל אחד, וכן דברים אף שכ"א ראה אצל אבותיו אך פרטיהם לא זכורים בבירור

חודש ניסן

יש חיוב לתת קמחא דפסחא עבור עניים לצורך פסח. ואם לא נותן, כותב המשנ"ב, שיש עוון בידו.

ניקוי המטבח והבית לפסח:

את השיש. יש לנקות היטב בחורים ובסדקים וינגבו לגמרי. ואח"כ המנהג לערות מים רותחים מכלי ראשון על השיש, וגם המנהג לכסות את השיש בכיסוי אטום (נייר כסף וכדומה). ולא די בכיסוי, כי חוששים לבליעות שבשיש שיעברו אל הכלי החם שמעל הכיסוי העליון. ולד"ז מועיל עירוי. וכותב השע"י שלא לערות לכתחילה מכלי פסח מים רותחים על השיש אלא מקומקום של כל השנה. (וה"א שיעשה זאת לאחר שהכשירו כדן, דהיינו שיש להמתין כ"ד שעות משעת שימוש אחרון ולהסיר את האבנית ואז ירתיח מים וישפוך אותם). ודין זה הוא גם בשולחן שלפעמים מניחים עליו סיר רותח או חלות רותחות, ואם ירא שיתקלקל השולחן סגי בשטיפה יסודית ויכסה אח"כ את השולחן בפי. וי. סי. או נייר כסף עבה שלא יקרע.

בקרימיקה על קירות המטבח. אף במקום שהוא כנגד גובה הסירים אין חובה לשים ניילון עבה או נייר כסף. אבל ראוי לעשות זאת.

הכיוור וכן הברזים. יש לנקותם היטב במים חמים. ובמקום יציאת המים יש לשפוך אקנומיקה. יש להניח כיוור פלסטיק או אלומיניום מיוחד לפסח, וצריך שיהיה מוגבה קצת ולא יגע בכיוור למטה של החמץ. **אין חובה לעטוף את מסננת הברז** בבד, והוא חומרא בלבד.

מתקן הפלסטיק או המתכת, שבו מניחים את הכלים הנקיים לייבוש הוא מותר לשימוש בפסח לאחר שניקו אותו יסודי.

שולחן סלון וכדו'. שאין רגילים להניח עליו מאכלים חמים בדרך כלל, אין צורך להכשירו ברותחים. ודי לנקותו היטב ולצפותו בכיסוי.

ניקוי המקרר: עושים ע"י מים וסבון, ואח"כ ישים נייר כדי שלא ייגע כלי של פסח במקום שהיה בו חמץ. ומקומות שא"א להגיע אליהם לא צריך לנקות כי הוא כנפלה עליהם מפולת.

את הרצפה. מספיק לנקות ע"י שטיפה עם אקנומיקה, ואי"צ לבדוק אח"כ.

אין למכור את הכלים של החמץ לגוי אלא את החמץ שבכלים לגוי, דאם מוכר את הכלי עצמו הוא יצטרך טבילה לאחר הפסח. **ולגבי ניקוי הכלים** כיוון שפירורים פחות מכזית שמטונפים קצת אינו צריך לבער, לכך לכתחילה יוכל להניחם בארון סגור כמות שהם ע"י ניקיון רגיל. ודין זה הוא גם **בנפה**. וכן **בגז** שלא משתמש בו לפסח. וכן במשחקי ילדים. (ומשחקים שרוצה להשתמש בהם בפסח ינקם היטב. ע"י כיבוס או באמבטיה).

למי שיש סתימה בשיניים. עשרים וארבע שעות לפני זמן האיסור כלומר יומיים לפני הפסח, לא להשתמש בחמץ חם, וינקה היטב, ובערב פסח ישטוף את הפה טוב, עדיף במים חמים וכבולעו כך פולטו. וה"ה בגשר, פלטה, ושיניים תותבות.

בגדים שעברו כביסה והכיסים בחוץ אין צריך בדיקה. ואף כשהכיסים בפנים אפשר לבדוק בבדיקה שיטחית שאין בכיס איזה משהו גדול שראוי למאכל כלב. ואפשר לבדוק תוך שתי דקות ערימות של בגדים. ומי שבדק בכיסים קודם שמכניס את הבגדים לכביסה ודאי שא"צ לבדוק שוב.

ראוי לצפות המקומות בארונות שמכניסים בהם חמץ במשך השנה, בנייר.

צריך לנקות את הטלפון וכובע מחמץ שנדבק בו.

בדיקת חמץ:

יש עניין להתחיל בדיקת חמץ בזמן, שהוא צאת הכוכבים. ואפי' כשהאשה עדיין לא סיימה לנקות הכל, ומחצי שעה קודם צאה"כ אסור להתחיל במלאכה, אכילה, ושינה, (אכילה מועטת או שינה קצרה עם שומר שרי). וללמוד, רובם מתירים. ורק בשעת הבדיקה לא התירו להתחיל ללמוד.

יברך על ביעור חמץ, ואם ברך על בדיקת חמץ כתב בפמ"ג שלא יצא יד"ח הברכה. ויזהר לא לדבר בין הברכה לבדיקה ואף לא מעניין הבדיקה. ואם דיבר שלא מעניין הבדיקה יחזור לברך, ולאחר שהתחיל לבדוק יכול לדבר מעניין הבדיקה. ואם דיבר שלא מעניין הבדיקה אחרי שהתחיל לא חוזר ומברך. וכשמסיים יאמר את נוסח הביטול.

אשה שניקתה את הבית לפסח עוד הרבה לפני פסח ולאחר כל מקום שניקתה בדקה טוב. ויודע בברור שהילדים לא הכניסו לתוכו חמץ, הבדיקה שלה מועלת. וי"א שתבדוק עם נר אחרי הנקיון

הנצרך לנקביו באמצע הבדיקה יברך אשר יצר.

אם לא מוצא את כל הפרורים, בדיעבד שרי לסמוך על הביטול ובלבד שאין יותר מכזית בחתיכה.

אם מצא חמץ לאחר הבדיקה אינו צריך לבדוק שוב כל הבית.

יש חיוב לבדוק חמץ גם ברכוש המשותף כגון חדר מדרגות, ארון חשמל, חדר אשפה, וחדר בלוני גז וה"ה חצר. ופרורים קטנים שמטונפים ברגלי האנשים אי"צ לבדוק ולבער. ורק בחטיפים שילדים השאירו והם עטופים באופן שציפור לא אוכלו ולא מטונפים ברגלי אנשים יאספם, מחשש שמא יש בהם חמץ, וא"א למכור לגוי כי משתמשים בהם בפסח. יש להיזהר שבסוף זמן ביעור חמץ לא יהיה בפח שבבעלותך חמץ כי א"א להפקיר בתוך רשותו. וחיוב הבדיקה הוא בליל יד'.

אם יש לאדם שכנים שאינם שומרי תו"מ ומשתמשים במקום המשותף בחמץ, טוב שיפקיר המקום בפני שלושה. ועדיף שלא ישתמש בפסח

נהגו להחמיר במוצרים: קוסמטיקה, בשמים, סבונים, משחת כלים וחומרי ניקוי, שיכול להיות שעירבו בהם חמץ, שיהיו כשר לפסח.

פלסטינה. יש בזה תערובת חמץ ויש למוכרה במכירת חמץ.

ספרים א"צ לנקות. ודעת החזו"א היא לשים היכר ולמכור את החמץ שבספרים לגוי. ויש מקילים

ההולך להורים לכל הפסח ימכור החמץ שבבית לגוי. ומ"מ ישאיר לעצמו מקום לבדוק כדי קיום המצווה. ואם אמור לחזור באמצע פסח ה"ה חייב בדיקה בכל הבית. וכן א"ש צריכה לבטל חמץ שבמקום עבודתה

ערב פסח:

סיום בכורים בער"פ. להרבה שיטות צריך להשתתף בסיום עצמו, ושמעתי שיש שהקלו בזה וס"ל שדי בזה שיאכל מהסעודה.

לאחר שגמר לאכול החמץ בערב פסח יצחצח את שיניו. וכן ראוי שיבדוק ביצים מצחמץ.

בתחילת שעה שישית, שהוא זמן שריפת חמץ. לא יעשה מלאכה שאינה קשורה לפסח עד שישרוף את החמץ. וכל בני הבית יבטלו חמץ

עוגה מקמח מצה אסורה לאכול בער"פ כל היום (מ"א שרק לאוכלים שרויה) מפני שיתכן שאפשר לצאת בה יד"ח בפסח. וקנידלך שרי עד שעה עשירית.

עוד הלכות בערב פסח: בער"פ אחר חצות אסור לעשות מלאכה, מלבד מלאכות שהותרו בחול המועד כדבר האבד ומעשה הדיוט. אבל תספורת או להפעיל מכונה לאחר חצות אסור וכשהפעיל קודם שרי. והתירו נמי תיקון בגדים שנקרעו רק אם עושה זאת בחינם. ואם זקוק לכתוב משהו לצורך המועד יש עדיפות שיעשה זאת בער"פ אחר חצות מאשר בחוה"מ.

מותר להשהות בבית קטניות בפסח ואפי' נפלו עליהם מים ולא גוזרים ככתבואה.

כשחל יו"ט בשבת צריך לצלות הזרוע והביצה לפני שבת. ואם שכח אין שום אפשרות לצלותם. וישים חתיכת בשר מבושלת אחרת. וכשחל יו"ט בחול שרי.

הכנה לליל הסדר בהלכה ובאגדה, ועוד עניינים לחג הפסח, ערוך בדרך של שו"ת

בעקבות הקורנה יהיו רבים שלראשונה יעשו ליל הסדר בביתם, מובא כאן סדר עריכת הסדר בדרך שו"ת

שאלה: מה צריך להכין ולהתכונן לליל הסדר?

תשובה: ישתדל להקפיד מאוד על שינה קודם כניסת החג, ההורים והילדים כמובן.

וכן צריך להכין את צרכי הסדר בעיו"ט, שזה כולל:

הכנת החרוסת: מרסקים תפוחים, שקדים, אגוזים, קינמון, זנגביל, ומערבבים אותם בתוספת יין. (וכששכח קודם ליל הסדר יכול לעשות ביו"ט (כשלא חל בשבת) ע"י שינוי. והערבוב יכול לעשות כבחול).

כרפס: סלרי או תפו"א או צנון, כ"א כפי מנהגו.

זרוע: צולים על האש חתיכת עוף עם עצם (כנף או שוק). (וכששכח יכול לצלות ביו"ט, ובתנאי שיאכל ביו"ט בבוקר).

ביצה: צולים על האש ביצה מבושלת עם הקליפה.

מי מלח: מערבבים מים עם מלח. (וכששכח יכול לעשות כבחול, אם חל יו"ט בחול, וכשחל בשבת יעשה המלח בכמות מועטת והיינו פחות משני שליש מהמים).

מרור: שטיפת חסה ובדיקה מתולעים.

כמעט כל סימני הסדר איך עושים: מוזכר בכל הגדה מצויה, לכן יכין לעצמו הגדה שמובא בה כל העניינים מתי ומה צריך לעשות בכל סימן. הבאנו רק פרטים שלא כתובים בהרבה מההגדות.

שאלה: מה סדר הסעודה בליל הסדר?

תשובה: דבר ראשון יסדר הקערה, ויסביר לילדים סידור הקערה:

זרוע: זה כנגד קרבן פסח. וזה זכרון שהקב"ה גאל אותנו בזרוע נטויה. וצריך צלוי כקרבן פסח ואוכל למחרת.

יו"ט:

רבי ניסים קרליץ ועוד פוסקים התירו לכתחילה לקלף ביו"ט במקלף.

מותר למעוך תפו"א ובבננות במעיקה המיועדת לכך ללא שינוי.

ברירה ביו"ט מותר רק לצורך אוכל נפש. וה"ה **טלטול הותר רק לצורך.**

יש הנמנעים מעשיית מלאכות המותרות ביו"ט בבין השמשות דמוצאי יו"ט, כי בכל רגע ורגע יש ספק שמא הוא מעבר מיום ללילה ונמצא מכין מיו"ט לחול.

מותר להוסיף מים למיחם מים חשמלי. ויעשה זאת בזמן שגוף החימום בפעולה.

חול המועד:

קטנים הנצרכים לאכילת קטניות בפסח כגון מטרנה צמחית או דייסת קורנפלור, יש להעדיף את הני"ל, מאשר דברים הדומים יותר לחמץ כגון דייסת אורז. ויקפיד לייחד להם כלים נפרדים. ויזהר מלשפוך מקומקום של פסח על הקטניות. אלא ישפוך לכלי ריק המיוחד לקטניות ומשם יערה על הקטניות.

הכנה לליל הסדר בהלכה ובאגדה, ועוד עניינים לחג הפסח, ערוך בדרך של שו"ת

ביצה: כנגד קרבן חגיגה. כדאי לצלותה קודם. ואוכלים באותו לילה. וביצה היא מאכל אבלים כי אין לנו קרבנות היום.

מרור: זכר שהיה לנו מר במצרים.

חרוסת: זכר לטיט, ומערבב יין זכר לדם שהיה נוזל מהטיט. והורגים עי"ז את הארס שבמרור.

כרפס: הוא להרגיש כמו מלכים שהיו אוכלים ירק כדי לפתוח את התאבון.

יסדר הקערה לפנינו באופן שאינו צריך לעבור על המצוות, וכהאר"י. דהיינו הכרפס למעלה מעל הכל, מי מלח בסמוך לו יותר מהמצה, ולגבי הזרוע והביצה שהם לזכר ולא למצווה אין בעייה שיעביר ע"ז. וה"ה מרור וחרוסת מ"א שאין בזה בעייה.

צריך שיהיה מוכן מי מלח ושלוש מצות בתוך המפה.

דבר שני: יתארגן לסעודה. נוהגים שלובשים קיטל בשביל להוריד קצת מהגאווה. ובשנה ראשונה לנישואין יש שלא לבשו.

השולחן יהיה ערוך לפני שמתחיל הסדר, כדי להזדרז להתחיל שהתינוקות לא ירדמו. וצריך שיהיה דרך חירות, נהגו לקשט את השולחן יותר מכל השנה.

ועיקר המצווה בלילה הזה היא להרגיש כאילו יצאנו אנו ממצרים. ולהודות ולהלל ולשבח על הניסים שנעשו במצרים, והלילה הזה הוא ליל שימורים.

דבר שלישי יתחיל את סימני הסדר. ולהלן מקצת מדיני הסדר:

לפני קידוש נוהגים שכ"א מוזג לשני כדי שיהיה דרך חירות, וכן בכל הד' כוסות. בכוס ראשונה מקיימים כמה מצוות: קידוש של יו"ט, ואם חל בשבת אז גם של שבת וכן כוס ראשון מד' כוסות.

כשחל בשבת יאמר שלום עליכם בוריזות.

מצוות הסיבה. היא שגופו יהיה נוטה לצד שמאל ולא מספיק כשרק ראשו נוטה. בכיסא עם ידידות סגי

במקום צורך גדול מותר להיכנס לחדר ולמקום שנמכר לגוי, והיינו פעם פעמיים, כדי שהמכירה לא תראה כצחוק.

לגבי גיהוץ בחוה"מ התירו לצורך הסרת קמטים. אבל לייצר כפלים יפים אסור.

אדם שבעיו"ט נטל ציפורניו או שבעריו"ט לא היה לו מה ליטול. מותר לו ליטול ציפורנים בחול המועד.

בחול המועד מותר להתקשר בטלפון רק לצורך המועד.

כשמכבש לצורך קטנים אפשר להוסיף עוד בגדי קטנים במקום שיש לו ספק אולי יצטרכם במועד. ובמקום שבטוח שלא יצטרך אסור. והמחלל את המועדות איתא באבות שאין לו חלק לעוה"ב.

הקלדה במחשב היא מעשה הדיוט, ומותרת לצורך המועד. ובהדפסה מהמחשב החמירו.

ואלו שלא מקפידים על הלכות חוה"מ כראוי כתוב עליהם דברים נוראים כדי המבזים את המועדות (רשב"ם פסחים קיח)

ההלכות היו למראה עיני אחד מגדולי מורי ההוראה

הכנה לליל הסדר בהלכה ובאגדה, ועוד עניינים לחג הפסח, ערוך בדרך של שו"ת

לנטות לצד שמאל ע"ג הידית. ובכיסא בלי ידידות לא מספיק לנטות, אלא צריך להישען על גב הכיסא כשהמשענת נוטה לצד שמאל. ומבואר בפוסקים שצריך גם כרית.

נשים חייבות בהגדה של פסח, והגדת לבנך, ארבע כוסות, אכילת מצה ומרור.

קטנים וקטנות מגיל חמש שש ולפעמים שבע, תלוי לפי חריפותם, שהגיעו לגיל חינוך צריך לתת להם כוסות ליל הסדר וישתו מלא לוגמם שהוא רוב רביעית, ועדיף להכין להם כוס רביעית בצמצום כדי לחנכם לרוב כוס.

יכווין בשהחיינו על כל המצוות. מצה ומרור, יו"ט וסיפור יצי"מ. **ולכן אישה שהדליקה נרות** ובירכה שהחיינו יכולה לענות אמן על שהחיינו שבקידוש כי הוא פוטר שאר מצוות.

שתיית משקאות ואכילה בין כוס ראשון לשני שרי, והמחמיר תע"ב.

א"צ להוציא הטבעות לפני נט"י לכרפס.

אם ברך בטעות על נט"י לכרפס. יקפיד קודם ענט"י של הסעודה לנגוע במקום המצריך נטילה.

לכרפס טוב שלא ידבר בין הנטילה לאכילה.

מצוות סיפור יציאת מצרים צריכה להיות בדרך של **שאלה ותשובה**, וכשהילד לא מבין מה הוא אומר ב'מה נשתנה', האבא לא קיים את החלק של מצוות סיפור בצורה של שו"ת. ולכן במקרה כזה האדם ישאל לעצמו או אשתו תשאל אותו.

בן המתארח אצל אביו או חמיו, נחלקו הפוסקים אם מקיים והגדת לבנך ע"י אביו. רש"ז פוסק שמהני ול"צ שליח. רבי משה שטרנבוך אומר שימנה את אביו שליח. ורנ"ק אומר שאף האב צריך לספר לבניו.

נזהרים שלא לשתות היין ששפך בעשר המכות.

מותר להפסיק באמצע הלל לאמירת חידושים.

בליל פסח בוצעים מהמצה העליונה ואפילו שחל בשבת. כדאי לכווין בברכת מצה לפטור האפיקומן

הנה הדין הוא שבאכילת מצה הראשונה אוכלים ב' כזיתים אחד מהעליונה ואחד מהאמצעית. מי שלא מברך בעצמו את ברכת המוציא ואכילת מצה, אלא שומע אותם לא צריך ב' כזיתים.

הנוהגים שכ"א יש לו מצות לפניו ומברך הברכות בעצמו, כשחלק מהמסובים אוכלים כזית מצה ושומעים ברכת המוציא או אכילת מצה מחבריהם, אסור לענות אמן כ"ז שלא יצא יד"ח אכילת מצה.

מנהג העולם שמשלימים מצה שאינה שלימה ללחם משנה ע"י חריכת קצותיה באש. ובאמת הסטיפלער והרב אלישיב כתבו שלא נקרא שלם. ונפק"מ שיהיה אסור לעשות זאת ביו"ט כי זה לא לצורך. ומ"מ מצה שנראית כשלימה דינה כשלימה.

שולחן עורך לא להעמיס מידי כדי שיאכל האפיקומן בתאבון. ויאכל ביצה.

באפיקומן יאכל ב' כזיתים. זכר לפסח ולמצה.

אם אחר אכילת אפיקומן אכל משהו יאכל שוב אפיקומן בהסיבה, אם עדיין לא ברך ברכת המזון.

הרב אלישיב התיר לשתות קפה עם סוכר לאחר אפיקומן במקום הצורך, כדי שיוכל להמשיך לספר ביצי"מ.

יש שהקפידו לשתות כוס רביעי לפני חצות, והרבה מהפוסקים לא הקפידו בזה.

שאלה: ליל הסדר הוא יום וזמן מסוגל להחדיר בילדים את עיקרי האמונה בה', כיצד יצליח בזמן מועט להחדיר את כל העניינים באופן שיכנס לעומק ליבם ולאורך זמן?

תשובה: דבר ראשון חייבים הכנה מרובה לפני ליל הסדר, וככל שעורך הסדר יהיה מוכן יותר טוב כך יצליח להחדיר המסרים בלב הילדים עמוק יותר.

יכין שוקולדים לחלק לילדים שיהיו בעניינים. כמו"כ יכול להכין מלפני החג כרטיסים שיחלק לילדים על כל מעשה טוב, שירה יפה או קושיה יפה, ואחר החג יקנה עם הכרטיסים איזה הפתעה. וישתדל מאוד שיקבלו כולם בשווה כדי שלא יריבו בקנאה. ואם יש ילד שתמיד מפריע, יכין אותו באופן מיוחד, כגון שיאמר לו שאם יישב עשרים דקות יפה יוכל לשחק בחדר אח"כ חצי שעה וכדו'.

עוד עניין. יכול גם לחבר את עניין השעבוד למה שקורה היום בעולם, וכלדלהן. הנה כידוע ד' כוסות הם להראות שאנו בני חורין, ותמוה מדוע כתבו הפוסקים שיקח יין אדום זכר לדם, וכן חרוסת וכו', הרי אם זה דרך חירות אז הדם רק מזכיר לנו שיעבוד, אלא התשובה שד"ז הוא במכוון ללמדנו שגם כשיש צרה יש לה מטרה חיובית והוא מרחמי ה', כמו שראינו שקושי השעבוד קיצר את זמן הגזירה, וכן זה זיכך את עם ישראל והכשיר אותם אח"כ לקבל את התורה, וכן כעת שיש את המהפכה הנוראה של הקורונה זה בוודאי רק לטובתנו ואולי כעת אנו לא יודעים במה, אבל הקב"ה עושה את ההכי טוב בשבילנו.

מה שאפשר, יגיד בשירה ובזמרה ויעשה במנגינות מיוחדות של כל מיני שירים מוכרים.

עוד רעיון, יאסוף מעשים טובים שראה אצל הילדים לפני פסח וירשום אותם. ובליל הסדר יזכיר כ"א מה עשה. למשל: מושילה עזר מאוד לאמא וכדו'. ועיי"כ הוא מחבר את הילדים לשולחן. **להיזהר מאוד** לא להגיע בזה הלילה לידי כעס.

שאלה: איך ניתן להסתכל על ליל הסדר מזווית ומבט גבוה יותר?

תשובה: ראיתי בהגדת 'להבין' שהביא מבט גבוה על כל ענייני ההגדה. ונביא כאן את תמצית דבריו: ליל הסדר הוא במטרה להגיע לחיזוק באמונה, ולקדש

עצמינו מלמטה כדי שנתקדש למעלה, ועיי' ההתקדשות שלנו בכל הפעולות של ליל הסדר, הקב"ה משפיע עלינו שפע הארה והתעלות. והנה כל הד' כוסות הם כנגד ד' לשונות של גאולה, וכוס ראשון זה כנגד והוצאתי ולענייניו זה יציאה מהחומרות וקידוש עצמו לקבל הקדושה מלמעלה. וכן ה'ורחץ' זה רחיצה מחומרות וטומאה שזהו תנאי ראשוני להתקדם לדרך טוב. ומגיד מטרתו שעיי' זכירת יציאת מצרים אנו יוצאים משעבוד פרעה ועוברים לשעבוד ה' ולכן מתחילים ב'הא לחמא עניא' בשביל להעביר קצת מעצמינו את הרגשת הזוהיחות, ולהרגיש יותר תחושת עניות, 'רחצה' זה שאחרי שהתעלינו במגיד הוא צריך להיטהר כדי שיהיה לו כלים גבוהים יותר כדי להעפיל הלאה לקרבת אלוקים. 'מוציא מצה' היינו מצה שהיא נקיה מחימוץ, זה מסמל על הזיכוך מיצר הרע. וכן 'מרור' זה מסמל שגם מרירות זה כלי להתקרבות לה' שלא ניתן כשיש שלווח. 'כורך' זה מסמל שגם בזמן של חירות, וגם בזמן של שיעבוד אנו צריכים להרגיש אותו הדבר מבחינת דביקות בה' ללא פגם.

שאלה: ידוע שליל הסדר הוא זמן מיוחד לקבלת התפילות, כיוון שבאותו הזמן יצאו מעבדות לחירות והשפע שירד אז ממשיך באותו הזמן עד היום הזה. מה הם הזמנים המיוחדים לתפילה בליל הסדר ובחג הפסח?

תשובה: רבי אהרן מטשרנוביל אמר שבעת שריפת חמץ אפשר לבטל כל מיני גזירות קשות ואכזריות. זמן נוסף הוא בערב פסח: מובא שהקורא איגרתו של רבי שמשון מאוסטרופולי (מובא ברוב ההגדות) בער"פ מובטח לו שיהיה ניצול כל אותה שנה מכל מכשול וגו' ובכל אשר יפנה יצליח וישכיל, וכשלומדים אגרת זו בישוב הדעת אפשר להבין הדברים. כמו"כ **בליל הסדר** עצמו נשפע שפע רב מהשמים עד שהקב"ה כביכול נפנה מכל עסקיו לעשות לנו ניסים בזמן הזה כבימים ההם (תרגום יונתן בראשית כז. ופרקי דרבי אליעזר ועוד) ובשנים האחרונות התפרסם מכתבו המיוחד של רבי אליהו גוטמבר שכל מי שיש לו מזל רע בגידול ילדים או בעסקיו, וכל מיני בעיות, יש לו להתפלל עי"ז בלילי פסח שהוא זמן מסוגל מאוד לקבלת התפילות. ורבי אלימלך בידרמן בבאר הפרשה הביא זמנים מסוגלים בשעת קריאת ההגדה לקבלת התפילות. **א.** בבית אהרן הביא שבשעת אמירת 'מה נשתנה' נעשה עת רצון במרום. **ב.** בזמן שאומר 'ונצעק אל ה' זה זמן מסוגל מאוד לקבלת התפילות. וכ"א יכין לעצמו עניין לצעוק אל ה' בזמנים אלו. כמו"כ בשביעי של פסח מתעורר הרחמים הגדולים שנעשו לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, והממתניים לזיווגם וכן לפרנסם או לישועת הגוף, יצעקו אל ה' בשביעי של פסח שהוא זמן מסוגל מאוד לקבלת השפע ובפרט אם יאמר מקודם התפילה ספר תהילים יזכה שתפילותיו יעשו פרי'.

שאלה: מה סדר ערב פסח ופסח בבית רבי חיים קניבסקי?

תשובה: כל שנה עד השנים האחרונות ממש, רבי חיים היה יוצא בראש חודש בליווי כלל המשפחה, וכן כשהיו ילדים בחידר ובבתי ספר לקח עמו את הילדים והנכדים לאפיית מצות, והיה זה יום מיוחד, ורבי חיים מאוד היה חשוב לו שהילדים יחבבו את המצוות לכן הוציא אותם מהתתי"ם בשביל זה. רבי חיים מקפיד לאכול את המצות של ליל הסדר מחיטים שנקצרו בקצירת יד, והוא עצמו משתדל לטחון את החיטים. רבי חיים כל שנה במשך כשבעים וחמש שנה עברב פסח מסיים את כל התורה כולה, הכולל תנ"ך עם כל מדרשה, כולל זוהר וענייני קבלה, ש"ס בבלי וירושלמי, טוש"ע, רמב"ם, ושאר חלקי התורה שעומל עליהם דבר יום ביומו באופן מסודר של הספקים לפי ימות השנה. בזמן הרבנית עי"ה, הוא היה עושה לה סיום נוסף במיוחד לכבודה. ובליל הסדר רבי חיים נראה כמלאך ה' צבקות. רבי חיים לא אומר הרבה פירושים על ההגדה באמרו שבעל ההגדה מאריך מספיק, השיר שרבי חיים שר הרבה בליל הסדר בדביקות עילאית הוא השיר 'בצאת ישרא ממצרים'.

נביא כאן כמה עניינים הקשורים לימים אלו, חלקם ממה שהבאנו בעבר

שאלה: ערבי פסחים מתחילים הנקיונות בבית, מה יעשה כדי שהכל יעבור בנחת ובשמחה: **תשובה:** נכתוב דברים פשוטים, שרבים הם השוכחים אותם: אם ראש הבית יחזור לבית כל יום, יתעניין ברוגע מה התקדם ויפרן עיי"כ מכל לבו, ובוטח לו שהדבר יעורר את בני הבית להמשיך ביתר שאת הלאה בשמחה ובסיפוק. ובוודאי שיהר לא להעיר על מה שבגלל הנקיונות אין סדר וכדו'. כמו"כ חשוב מאוד לא לאבד את הילדים בזמן הזה, כמו שיש האומרים אין ילולים גם לנקות וגם לטפח בילדים, ואז מה שקורה כל מה שהשקיעו כל השנה יורד לטמיון.

שאלה: ממה צריך להיזהר מאוד בערבי פסחים: **תשובה:** לא להיות גנב, והיינו לא להיכנס לחובות שאינו יודע מהיכן יחזיר אותם. ורוב החובות נובעים מזה שאנשים חיים בלי חשבון וכל מה שרואים אצל השני מוכרח להיות אצלו. וגדולי ישראל אמרו שדין הוא צרה גדולה בדורנו, ובפרט בערבי פסחים יש שעושים קניות בלי חשבון וכלי מחשבה וכנסים לחובות שמתגלגלים עם זה כל החיים. ולכן החכם עיניו בראשו וינהג בחכמה ויוציא רק מה שיש לו ויכול, ובלא"ה יצטמצם, ועדיף הקושי הזה, מאשר הקושי החמור של לגלגל החובות, עד מצב של חוסר יכולת להחזיר, ר"ל.

שאלה: הצעה בנושא השטייגען בבין הזמנים, כדי שישאר ביציאתו ככניסתו: **תשובה:** י"ל שבכדי להצליח בחיים, צריך יעדים ופרוייקטים, שזה נותן לאדם את הסיפוק והמריץ וההנאה והכח להתקדם, וכדאי לאדם שיקח על עצמו ללמוד ולשון איהו פרוץ במשך הבהי"ז ויזכה גם ללמוד וגם לדעת, גם לבלכתך בדרך, וגם לזמן קיץ נפלא. ובפרט אם מקבל יעוי זמן מסויים ללמוד ועם חברותא זה בוודאי יותר מחייב, רבי גרשון אדלשטיין מביא תמיד שמי שרצה לא לאבד את כל העלייה של מישך הזמן, יקבע בבין הזמנים כל יום ללמוד מוסר, ועיי"ז מובטח לו המשך העלייה גם בביהו"מ, וכדאי ספר מוסר שמושך אותו ומתחבר אליו, והשפעת המוסר היא חזקה מאוד בחשפתה על הנפש.

שאלה: בחור שחוזר לבין הזמנים הביתה, מה יעשו ההורים בשביל להנעים לו את השעות בבית, כדי שיאגור כוחות לזמן הבא וירגש שהבית הוא משנתנו והחממה בשבילו, ולא יסתובב בהרגשה שהשעות בבית היא סיר לחץ עבורו: **תשובה:** אכן השאלה במקומה מושם שכבר שמענו לא אחת על בחורים נורמליים לחלוטין שמשועמים למנוחה והופש בלי לחץ של סדר יום, הם רוצים לישון ולישון כמה שבה להם, ולצערנו, גם לקום מתי שבה להם, ואפילו שלפעמים זה גורל איבוד מייע דאורייתא כקרי"ש בזמנה, וההורים מסכנים רוצים לאותו התחת והם לא רואים, מה עושים: - דבר ראשון להיזהר לא להכניס את הבחור ללחץ ולא להכביד בדרישות, אחרת הוא ייפתח מרד וכלום לא יתיעל. מה שכן יעשו, זה לתכנן עמו את הדברים החשובים, כמו שיקום לכה"פ לזמן קריש שהוא דאורייתא, וינהל איהו שהוא סדר יום, וברגע שיראה שבאים לקראתו ופזותרים לו על רוב הדברים, הוא בוודאי שתדל לכה"פ בדברים שביהם חשובים עליו להתאמץ, והכל יהיה בדרכי נועם. כמו"כ חשוב שיהיה לו תפקיד מוגדר בעול הבית, ובעזרת ה' בתחילת הזמן ירגיש רענונת וחשק להתחיל ברגל ימין.

שאלה: איך יאכל נכון בפסח: **תשובה:** ברור שלא יותר על עונג החג בסעודות טובות, אבל בשביל שלא ייצא מהחג עם עודף של 5 קילו נוספים, מומלץ עיי' המונחים להימנע מדילוג ארוחות כי אז אין לו שליטה על הכמות שאכילת לאחמ"כ, כמו"כ מומלץ על תשית הרבה מים ואכילת ירקות ובפרט ירקות המשפרים את תחושת השובע (כגון ירק ירוק וכדו' שיש בהם סיבים תזונתיים), וכך לא ימלא כריסו בלי הרגשה במצות ללא ההגבלה ועוגיות קוקוס השמניות במיוחד.

שאלה: למה אני לא מביא מילי דבדיחותא על הקורונה כדי להרגיע קצת את הלחץ והמתח בציבור?

תשובה: יש הרבה אנשים שחולים במחלה הזאת שהיא לא קלה ולא נעימה בכלל, ומאוד מאוד מלחיצה כי בכ"א אחוזים רבים בעולם מתים מזה, כמו"כ זוגות רבים נאלצו להינשא באופן לא קל בכלל, ורק לחשוב על היום המאושר בחיים שלהם... ובוודאי שבזמן הזה זה לא הזמן לבדיחות אלא להתחזק מאוד במה שעוררונו רבותינו, לכן בזמן הזה אנו צריכים לחוס על נשמותינו, להתבונן מה קורה מסביב, מאות ואלפי משפחות עם חששות גדולים מהמחלה על כל המשתמע מכך, כמו"כ מאות אלפים נתעזרהו כל הציבות הכלכלית שעליה נשענו בבטחה כביכול כל הימים, ועל סמך זה לקחו ע"ע משכנתאות וכדו' וכתע לא יודעים מי יילד יום, ושוב הוכחה שאין לנו על מי להישען, כמו"כ כוללים ושיגבור רבות שהסתמכו על נדיבי עם כעת הצ'קים שקיבלו חוזרים בגלל שאין כיסוי, וזה רק התחלה שאין אנו יודעים את סופה, והגלגל הוא בלי ידיעה כלל עד מתי זה יהיה וכמה זה עלול להשפיע, ומי שלא מתחזק כלל למרות שהקב"ה עושה דברים נוראים מסביב, (ולמי הקב"ה עושה הכל עם לא לעורר אותנו), אז הוא מזלזל כביכול בהתרעות שמגיעות מלמעלה, וחלילה וחס יכול לגרום לעצמו שיצטרך יותר אזהרה, והוא כרוצח ר"ל.

תמצית סיפור יציאת מצרים ע"פ מדרשי חז"ל

הקדמה

מצוות סיפור יציאת מצרים היא יתירה על שאר המצוות, שכל המצוות יש להן גבול ויש מצוות שאפילו עובר על כל תוסף אם מוסיף, מה שאין כן בסיפור יציאת מצרים, שבו יש עניין להרבות וכל המרבה הרי זה משובח, ואפילו כולנו חכמים ונבונים ויודעים את התורה יש עלינו מצווה לספר.

ומובא בחז"ל שגדר המצווה הוא שכל אחד יספר בסגנונו וכפי צחות לשונו, אלא שברבות השנים כשהתרבו כאלו שהיו אומרים דברי הבל, או-אז כתב בעל ההגדה את הנוסח שיש בידינו, אבל יסוד המצווה זה להרגיש את הסיפור ולחיות אותו. קריאת ההגדה כפשוטה ללא הרגשת הלב, הרי היא משולה לילד בר מצווה שמדקלם את הדרשה מהדף שהכינו לו ומסיים בתודה רבה להורי המסורים.....

עיקר המצווה היא לחוש כאילו אנחנו עבדים, לתאר מה זה עבד, מה זה לעבוד קשה מ 4 בבוקר עד הלילה, וכעת אנו יוצאים לחירות ולהמחיש מה מרגיש היוצא לחירות ועד כמה הוא מאושר ביציאה, וזמ"ש מתחיל בגנות ומסיים בשבח, ולכן, מצד אחד אכילים לחם עוני ומצד שני יושבים דרך חירות. ובסיפור צריך ג"כ לספר 'את אשר התעללתי במצרים', לשמוח במפלתם, ולצחוק על המצרים בכל מיני דוגמאות חיות ממה שעבר עליהם בשעה שהקב"ה הכה אותם.

סיפור יציאת מצרים הוא יסוד האמונה וההנחלה לדורות הבאים של האמונה בקב"ה, שכן ועונש, תורה משמים, מידה כנגד מידה וכו', ואין דבר העומד מול רצונו.

ישנו דבר מוזר שאנשים מתכוונים לליל הסדר בביעור חמץ. מרור, מצות וכל המסתעף אבל מזניחים מאוד את מצוות הסיפור שצריך להתכונן לזה ביותר כי עיקרו הרגשת הלב וגם מי שכן מתכונן לכך, לפעמים הוא משקיע המון בווארטים וכדומה ופחות בסיפור עצמו.

כתוב בזוהר שהמלאכים יורדים לבתים לשמוע את אמירת ההגדה ומי אשר אומר בשמחה, הקב"ה מראה לפמליה שלו.

רעיון לסיפור בשעת ההגדה: יחלק את זה לכמה חלקים: השעבוד. לידת משה. המכות. והיציאה ממצרים. חלק יאמר בתחילת מגיד אחרי מה נשתנה. וחלק שני לפני הסעודה. חלק שלישי בסעודה. והשאר בסוף הסדר. כך ישאיר את הילדים ערניים ובמתח, מהמדרשים והסיפור. כל חלק יסיים במתח גדול לקראת החלק הבא.)

ראשית השיעבוד

שאל אברהם אבינו את הקב"ה איך אדע שאני ארש את ארץ ישראל? ואיך אהיה בטוח שבני ישראל יתחזקו באמונה טרם קבלת התורה? ענה לו הקב"ה בגלל ספקותיך אגזור עליהם גלות, אך הקב"ה גם כאשר מעניש, חס הוא על בניו ולכן עם ישראל לא השתעבדו לעם בזוי ונחות אלא - אצל העם המכובד ביותר שהיה באותה תקופה.

בזמן שבני ישראל ירדו למצרים הם החלו לפרות ולרבות. בתחילת ימי השעבוד היו המלכים והשרים רובם ככולם מהיהודים, לאחר תקופה קצרה הייתה החלוקה בין היהודים לגויים שווה, ולאחר מכן כשיורדי מצרים התמעטו, הצטמצמו יותר ויותר השרים היהודים, אט אט החלו היהודים להתחבר לשכניהם הגויים (מלבד שבת לוי שהמשיכו לשקוד בתורה.) אמנם היהודים המשיכו לעשות רצון ד', אך מבלי אותו גישמאק והתלהבות כקודם. ואז החלו הצרות, באותו הזמן עשיו פתח במלחמה עם המצרים, היהודים שהצטרפו גם הם לצבא כחלק מהתחברותם

לגויים, נהנו בשמחה לקריאת המצרים ויצאו יחד איתם למלחמה, אך אז שלא כמו במלחמות הקודמות שלחו המצרים את היהודים שילחמו לפניהם ובחסות המהומה הסתלקו בהתירם את היהודים לבדם. כשהסתיימה המלחמה בניצחונם של היהודים, הבחינו הם לפתע שהמצרים אינם, בחמת זעם הם חזרו למצרים ושם היכו במצרים והרגו רבים מהם. נזקקו המצרים לפרעה והכריזו שכן הם אינם ממשיכים, היהודים מתרבים במהירות, שש לשנה בכל משפחה, הם שולטים על הכלכלה והמסחר, ועוד מספר שנים יקומו ויגרשו אותנו מכאן, בתחילה כאשר שמע זאת פרעה ביטל את דבריהם בהינף יד, הוא הרי ידע טוב מכולם כמה היהודים מועילים למדינה, למסחר ולכלכלה. אך לאחר שהורידוהו מכיסאו למשך שלושה חודשים, הוא חזר שוב למלוכה, וביתר עוז החל להרע ליהודים, תחילה הוא קרא לשלושת יועציו הבכירים. איוב, בלעם ויתרו, ויחדיו הם חיפשו עצה כיצד להשמיד את עם ישראל, ואז הציע בלעם לאבד את עם ישראל ע"י המים. מכיוון שהקב"ה הבטיח שיותר לא יהיה מבול, וכך הם אינם יעשו. שמע זאת יתרו ושלל את דבריו, הוא הזכיר לפרעה את עונשם של אבימלך ופרעה שהקב"ה הענישם מכיוון שפגעו באברהם אבינו, פרעה שמע זאת, והתנגד ואף כעס על יתרו שזלזל בהצעתו, ולכן נאלץ יתרו לברוח למדין, לא לפני שלקח עמו את ה'מטת' הידוע. איוב, ששתק נידון ליסורים, בלעם שהציע את ההצעה נענש לאחר מכן.

תוכנית פרעה

מיד לאחר מכן קרמה התוכנית עור וגידים ויצאה בסערה לדרך. בתחילה הציע פרעה לעם ישראל לעבוד תמורת תשלום רב, היהודים שרצו את קרבתו החלו מיד בעבודה במרץ רב. פרעה חכך את ידיו בהטאה כשנודעה לו כמות ההספקים של היהודים ע"י הצופים שהעמיד בחשאי. הכמות הייתה עצומה. לאחר מספר ימים החל השלב השני, שבו היהודים כבר אינם מקבלים שכר על עבודתם, אך נדרשו להגיע להספקים בדיוק כמו ביום עבודתם הראשון. בשלב השלישי, מינה פרעה שוטרים, חלקם אף יהודים, אשר תפקידם היה להכות את מי שאינו משלים את מכסת העבודה שעליו לעבוד. (כמובן שהשוטרים היהודים נמנעו מלהכות את אחיהם למרות שבשל כך הם הוכו ע"י הנוגשים, (השוטרים המצרים)). ובניתיים בשעות המנוחה המעטות שהיו, שברו המצרים את כל שעמלו היהודים בפרך במשך היום, על מנת למנוע את הסיפוק הנוצר מהמוגמר. המצרים הוסיפו עוד להתאכזר כשהעבדו את הנשים בעבודות גברים ולהפך, גם כאשר יהודי לא סיים את המיכסה שהוטלה עליו, השתמשו בילדיו להשלמת הבנייה כששמו אותם בקיר כאבן. היהודים, כשראו את הצרה, החלו לעזור ולעשות חסדים אחד עם השני. מטרת פרעה הייתה התמעטות עם ישראל, אך, כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, ויקוצו מפני בני ישראל. כשהיו המצרים הולכים ברחוב, הם שפשו עיניהם בתימהון, בכל מקום נראו קבוצות, קבוצות של ילדים יהודים. למשפחה ממוצעת היה בין חמישים לשישים ילדים! הלכו המצרים והטילו על עם ישראל עבודות בזוויות נוספות, כגון: לנקות את הזבל, לאסוף חיות וכדו'. והיהודים, ככל שעינום יותר, כך התרבו יותר, נזהרו יותר מלשון הרע ורכילות, והתחזקו בענייני בן אדם לחברו. והנשים הצדקניות, לאחר עבודת פרך במשך היום, היו חוזרות בלילות לפני בעליהן, מתקשטות בפניהם, מתעברות ויולדות בשדות. המצרים שהבחינו בתינוקות הגיעו להורגם, אך השם הצילם, וכשהמצרים הגיעו, נבלעו התינוקות באדמה. המצרים שחפרו באדמה בחיפוש אחריהם, התייאשו לאחר עבודה מאומצת. או, אז יצאו התינוקות, והגיעו המלאכים להאכילם ולהשקותם, כעבור מספר שנים, כשגדלו, חזרו הם לבתי הוריהם. ואפילו בהסתרה שבתוך הסתרה, חושב הקב"ה עלינו.

חלום פרעה

בוקר אחד קם פרעה שטוף זיעה, ובבהלה מזעיק את יועציו לפתור את חלומו. היו מאזניים, הוא מספר ברעד, על כף אחת - אדם אחד, ועל הכף השנייה כל מצרים. ובא האחד והכריע. ענו יועציו, יבוא אדם אחד שיגאל את עם ישראל מיד, עודם מדברים, ולחדר התפרצו שניים משומרי המלך בקול תלונה שההמון המצרי ממורמר וכעוס, וטוען, כי ככל שהם מכים ומענים יותר את עם ישראל, כך עם ישראל מתרבה וגדל יותר. לפני המלך חפו. לפתע ננער המלך מקיפאונו וחיך ניצחון התפשט על פניו, בבהילות הורה להזעיק עליו את צמד המילדות, לכשהגיעו, ציווה עליהן להרוג את כל הזכרים הנולדים, ועל מנת שלא ייראה אכזרי, הציע שיעשו זאת תוך כדי לידה, יסתמו לנולדים את האף וכך ייחנקו, ויחשבו כולם שמחלת קורונה פרצה. המילדות, לא רק שלא שמעו להוראתו, אלא עזרו לילודות, ואף הביאו כסף לנצרכים. לאחר מספר חודשים, הזעיק פרעה שוב את המילדות בשאלה האם יתכן שעם ישראל ממשיך להתרבות ואף מכפיל ומשלוש את כמותו? ענו המילדות שהן אינן יודעות מדוע, אך הנשים היהודיות יולדות לבד ואינן קוראות להן. ופרעה בדרך נס, שמע והאמין. באותו הלילה חולס פרעה חלום נוסף, והוא - שאדם בא ומלקט את כל כוכבי מצרים, וזורקם לים. פרעה שנלחץ כהוגן מורה לזרוק את כל הזכרים הנולדים לים. ובנוסף לכך ציווה שעל יד כל בית אשר גר יהודי, יבנה בית שבו יגור המצרי שתפקידו לוודא האם האישה צריכה ללדת, ומיד כשנולדו היה המצרי השכן תופסם באכזריות ומשליכם לים. הנשים שצדקניות היו, מלו את ילדיהם במהירות לפני זריקתם. וכך מיליוני תינוקות יהודים נזרקו באכזריות לים. פרעה חשב שהצליח, אך טעה. כל התינוקות הללו ניצלו ע"י מלאכים שהצילום, ולאחר שגדלו חזרו לביתם.

קושי השיעבוד

קבוצות קבוצות של יהודים נהרו בחשאי לבית הכנסת המרכזי, שם נודע כי נמסר שיעורו של גדול הדור, עמרם. בשיעור, הורה עמרם שעל הגברים לגרש את נשותיהם, לומר די להשליכתם של הזכרים ליאור. שמעו זאת היהודים וקבלו. עמרם, ועמו כלל ישראל, גרשו את נשותיהם. כששמעה זאת מרים (בת עמרם) עוררה את תשומת ליבו של אביה שאכן, פרעה גזר על הזכרים מוות, אך בהוראתך נוסף המוות גם לנקבות, ועוד היא הוסיפה, מה עם קידוש ד' ועולם הבא? קיבל עמרם את דבריה והתחנן שוב, ואחריו התחתנו כל עם ישראל. מיד לאחר מכן, התעברה יוכבד בגיל 130, ובחודש השישי ילדה בן. התינוק שנולד היה מהול, ובלידתו התמלא הבית באור יקרות. מיד הבינה יוכבד שתניק זה יהיה מושיעם של ישראל. השכן הגוי עדיין לא חשד בכלום מכיוון שלא עברו תשעה חודשים מהחתונה. לאחר שמונה חודשים התחילה יוכבד לחשוש, ולאחר לילות ארוכים ללא שינה, הגיעה להחלטה, והתחילה מיד בביצועה. היא בנתה תיבה, הניחה בתוכה את בנה, ושמה את התיבה עם תכולתה ביאור, במחשבה שגם אם יגלו המכשפים שמושיעם של ישראל נולד, יסיקו שהוא נזרק ליאור. ואכן כך היה, פרעה שראה בכוכבים שמושיעם של ישראל נולד, נרגע כאשר יראה' שהוא הושלך ליאור.

מרים ובתיה

משעה שהונח משה ביאור צפתה בו מרים אחותו. ליבה ניבא לה רעות. ואכן, לאחר מספר ימים הבחינה מרים בקבוצת נערות המתקרבת לעבר היאור, ובחרדה היא מגלה שזוהי בתיה, בת פרעה, בליווי נערותיה. בפליאה, היא שומעת את בתיה מבקשת את עזרתם של נערותיה בהבאת התיבה. נערותיה שסרבו לבקשתה בטענה כי אביה המלך

אוסר זאת, נחבטו מיד ע"י מלאך ונהרגו. באותה שעה החליטה בתיה שהיא מתגיירת, לאחר שנים של סלידה מהתנהגותו האכזרית של אביה. הושיטה בתיה את ידה לעבר התיבה, ולתדהמתה של מרים התארכה ידה של בתיה, לאחר שהוציאה בתיה את התיבה קראה לתינוק משה על שם שמשותהו מן המים. אך משה לא שת ליבו לכל זאת, אלא בכה ודרש כמו כל תינוק – אוכל. חפשה לו בתיה אישה אשר תסכים להאכילו, אך משה שצדיק היה, לא הסכים לאכול מאישה גויה, עד שהגיעה מרים והציעה את אימה. כעבור שנתיים לאחר שגדל וגמר לינוק, לקחה בתיה, שאוהבתו אהבת נפש, לביתה, לגדלו שם. וכך, גדל משה בבית פרעה בטוב ובנעימים, כשפרעה האדם שניסה כ"כ ללא הצלחה להורגו, מגדלו כבן. וזהו אחד הנסים הגדולים שהיה בשעבוד מצרים. תחביב היה לפרעה, בשעות הפנאי שהיו לו, והיו רבות כאלה, נהג לחנוג זאת בסעודות פאר ובחגיגות מרהיבות עיניים. באחת מחגיגות אלה משה, שישב על ברכי פרעה, שלף באלגנטיות את כתר הזהב מראש המלך ו-הניח על ראשו, התדהמה הייתה מוחלטת, בלעם היה זה שהפר את השקט בצעקה כי משה זה היה מושיעם של ישראל, אך דבריו לא התקבלו, משום שמלאך בתחפושת אחד מיועצי המלך, טען בעוז כי מעשה משה היה קונדס ילדותי ותו לא, ואף הציע לבדוק זאת ע"י תרגיל, שבו יניחו לפני משה 2 צלחות, האחת עם גחלים רותחים, והאחת עם זהב ויהלומים. והצלחת שבה יבחר תעיד מי הוא באמת. ואכן כך עשו, ומשה, הגיש את ידו לעבר היהלומים, ובא מלאך והיטה את ידו לעבר הגחלים. או אז 'הבינו' כולם כי אכן היה זה מעשה משובת ילדות.

גדולתו של משה

בגיל 9 התוודע משה לשעבוד הנורא ביהודים, והחל להציק לבלעם שבעצותיו נעשה כל זה, בלעם, שסבל מהצקותיו, ברח. לאחר מספר ימי בריחה הגיע בלעם לכוש, להפתעתו הייתה הארץ ריקה מגברים, לשאלתו נענה שהגברים יצאו להילחם עם המדינה השכנה ויחזרו בעוד מספר חודשים. לבלעם לא הייתה הזדמנות טובה מזו. הרי תמיד רצה למלוך ועתה יש לו הזדמנות פז. בשיטתיות הוא החל בחסימת הארץ מארבעת צדדיה כדי למנוע את שובם של הגברים מהמלחמה. בצד אחד – הציד גדר, בצד השני – יצר נהר מלאכותי, בשלישי – הביא בכישוף כמות גדולה של נחשים, וברביעי – הציד שוב גדר. ואכן, כאשר רצו הגברים הכושים לחזור למולדתם, נתקלו במחסומים שהציב בלעם, ובחוסר אונים נשארו בחוץ. ובינתיים, משה גדל בבית פרעה, ונהיה בכיר השרים. ובתוקף תפקידו, היה עורך סיורים בממלכה, שם התוודע לאכזריות שבה נהגו המצרים ביהודים, וליבו חישב להיקרע מרחמים. הוא ניגש לעזור, לסחוב, לחבוש ולסייע ככל הניתן. ואכן הצליח להקל ולרומם מעט את מצבם של היהודים. ואף הצליח להשיג את הסכמתו של פרעה למנוחה ביום השבת. בוקר אחד בשעת סיורו היומי, הבחין משה במצרי מכה יהודי עד זוב דם, מיד סטה מדרכו והרג את המצרי בשעה שהוא בוחן את סביבותיו, לראות אונים ישנו מישוהו שהבחין במעשיו. לאחר שראה שהסביבה חפה מאנשים, נפרד מהיהודי שהודה לו נרגשות והמשיך בסיורו כרגיל. למחרת שוב ראה זוג אנשים מכים אחד את השני, לתדהמתו היו אלו 2 יהודים, דתן ואבירם, התרה בהם משה שיפסיקו, אך הם, לעגו לו והטיחו בו בבזז. להלחגנו הנך רוצה בדומה למצרי שהרגת אתמול! נלשין עליך לשלטון. המלך ששמע זאת החל להבהל מהעצמאות שתפס משה וציווה להורגו. משה, כשראה את רודפיו החל לברוח, אך היה זה מאוחר מדי, הרודפים היו קרובים והחלו לירות חיצים לעברו. אך, החיצים, בדרך נס חזרו בסיבוב ישר לעבר פניהם הנדהמות של החיילים הרודפים והרגו רבים מהם. בנוסף לכך, גם עיניהם התעוררו. וכאשר רצו לכרות את ראשו, נעשה צווארו לשיש. וידם קצרה מלפגוע בו.

משה בכוש

משה ברח, וכעבור זמן קצר, הגיע לכוש. היה זה 10 שנים לאחר כיבוש בלעם. משה שלא ידע מזאת, תמה למראה הגברים המתגוררים בבקתות עלובות מחוץ לארץ גדולה ומבוצרת היטב. המלך, שזקן וחלש היה. פנה אל משה, הסביר לו את עליבות מצבם, וביקש באותה הזדמנות להמליך את משה למלך עליהם. העם, שהאדם הגבוה והמרשים מצא חן בעיניו, הריע בהתלהבות. לאחר ששקל משה את האפשרויות העומדות בפניו, הורה לכל אחד ואחד מתושביו המעריצים, לגדל בביתו – אפרוח של חסידה, והתושבים, שכל רצונם היה למצוא חן בעיני מלכם החדש, עשו כמצוותו. לאחר מספר ימים, הורה שוב, שעל התושבים להרעוב את החסידות משך שמונה ימים. לאחר מכן ציווה להשליכם לאזור הנחשים. החסידות המורעבות בלעו את הנחשים כמו שהם, ובין רגע נהיה המקום ריק מנחשים. התושבים המשולהבים פתחו בדהרה לעבר משפחותיהם. בלעם שצפה על כל זאת מחלון ארמונו. נמלט בעור שיניו. במשך 40 שנה מלך משה בכוש. וכעבור 40 שנה ליווהו העם בכבוד גדול בדרכו למדין.

משה במדין

כשהגיע משה למדין, הבחין בהתקהלות המונית סביב נערות הנראות חסרות עונים מול צעקותיהם של הרועים הזועמים. לתמיהתו, הסביר לו אחד הרועים, אלו בנות יתרו. וחטאם הוא שאביהן – ראש הכמרים, קם בוקר אחד בהחלטה מטושטשת להתגייר, סיכם הרועה בזיחיות. שמע זאת משה. ומכיוון שגיבור היה, גירש את הרועים ושילח את בנות יתרו לדרכן. כשחזרו בנות יתרו לביתן מוקדם מן הצפוי הביט בהן יתרו בתמיהה, בבלבול ספרו לו בנותיו שאיש עברי הצילם. ביקש, קראנה לו. מיד כאשר הגיע משה, החל יתרו לגלגל עמו שיחה, במהלכה מספר משה לתומו, שמבוקש הוא ע"י מלך מצרים. שמע זאת יתרו, וסגרו במרתף ביתו, משום שהוא מבוקש למלכות פרעה ששלט אז בכל העולם. לאחר עשר שנים. ירד יתרו למרתפו, ולתדהמתו הוא מבחין במשה, שבריא ושלם היה. מיד הבין שאדם זה קדוש הוא, והוציאו. מה שלא ידע הוא שבתו שיפורה שהבחינה בצדקותו של משה, הייתה יום יום מגישה לו פת מפינתה, וכך שרד. כשיצא משה מהמרתף, הבחין במטה הניצב תקוע באדמה. לשאלתו הוסבר, שמטה זה לקח יתרו מפרעה כשברח ממצרים ואין אדם שהצליח להוציאו, ועוד סופר לו, על הבטחותיו של יתרו לראשון שיצליח להוציא את המקל. ההבטחה ראשונה שהייתה – שישא את בתו לו לאישה. והשניה – שהמטה יהיה שייך לו. הגיע משה ושלף את המטה מן האדמה. שמע זאת יתרו וקיים את הבטחותיו.

חזרה למצרים

ובמצרים, חלה פרעה בשחין. וגופו החל לפלוט פסולת נוראית. באחד הימים, נפל מסוסו, ונשאר מתגולל בייסוריו לאחר ששריו ויועציו מיאנו להרימו בשל סירחון גופו. וכך מידי יום היה רוחץ את גופו בדמם של 300 תינוקות יהודיים. ובני ישראל, שכשל כוח סבלם היו בוכים ומתחננים להקב"ה שיצילם. **‘ותעל שוועתם אל האלוקים מן העבדה’.**

ציווי ה' למשה

כשראה הקב"ה את מסירותו של משה לפרט, כאשר נזעק לעזרתו של כל יהודי במצרים, וכיצד רץ ונשא את הכבשה שברחה מן העדר על כתפיו. או אז נגלה הקב"ה למשה בסנה וציווהו לגאול את עם ישראל ממצרים. משה שאל את הקב"ה שאלות רבות: מי אני שאלך לפרעה? מה אגיד לעם ישראל? איך אגיד, הרי פרעה יהרגני, אחי הגדול יקנא בי, ובכלל מדוע שיאמינו בי? ענה לו הקב"ה: אני אלך אתך, ואהרון אחיך אף ייצא לקראתך, ולפרעה תאמר: אלוקי העברים שלחני, ולוקנים תאמר: 'פקוד ופקוד אלוקים אתכם', ולבני ישראל, תבצע את הסימנים של הנחש, הצרעת והדם. במשך

שבעת ימי הפסח דיבר משה עם הקב"ה, ובהם לא הזכיר משה אף לא ברמז את צרותיו האישיות, הן עם דתן ואבירם, והן עם פרעה שכוּעס עליו, כך מתנהג מנהיג אמיתי, מבלי נגיעות אישיות, אלא אך ורק עם נקיות מוחלטת.

משה יוצא לדרכו

בדרכו למצרים לעשות רצון ד', כמעט ונפח את נשמתו, מכיוון שעדיין לא מל את ילדיו. ובהגיעו למצרים, האמינו מיד הזקנים לאמירתו פקוד ופקוד כי בשונה מכל יהודי לא למד זאת משה בחידר, שהרי את ילדותו בילה משה בבית פרעה. לאחר מכן, יוצא משה יחד עם אהרון והזקנים לעבר ארמון פרעה. אך, אט אט נשמטו הזקנים מפחד פרעה. אך משה ואהרון המשיכו בדרכם בגאון, ללא פחד כלל.

ובארמון, יושב פרעה בכיסאו שמח וטוב לב, כשסביבו מלכי מדינות העולם, היה זה ביום שבו חגג הוא מלכותו על כל העולם. בסיום דברי רברבנותו, סימן הוא לאחד ממשרתיו שגיש את היין היוקרתי שיעד מזה זמן רב לאירוע יוקרתי כגון זה, המשרת עשה כדברו, ופרעה החל למוגו בכובד ראש את יינו, כשעיני המלכים נשאות אליו ביראת כבוד. פרעה חיך בעוגג, בשביל הרגע הזה היה שווה ה-כ-ל, הוא אומר בליבו. ולתוך הרגע הקסום הזה נכנסו משה ואהרון. פרעה, שממרום כסאו ראה אותם הראשון, פלט קריאת בחלה קלה, ושמט מידו את כוס היין היוקרתי, המלכים שלא היו שותפים למחזה שראה פרעה הביטו לעברו בתמיהה, ורק לאחר שפרעה המבוהל הרים אצבע רועדת לכיוון הפתח התחוויר להם פשר בהלתו. משה ואהרון ניצבו שם גבוהים ומרשימים כתמיד, ולצדיהם רבצו בהכנעה: אריות, דובים, ועוד חיות שתפקידם היה למנוע את כניסתם של שניים אלו. באותו זמן עשה הקב"ה שפרעה יצטרך לנקביו, פרעה, שטען שהוא אלוהים, לא יכול היה לעשות דבר. במקביל לכך שלח לו הקב"ה עכברים קטנים שינגסו אותו ברגליו. פרעה, שלא הבין מאין נפל עליו כל זאת החל קם וקופץ על כסאו על מנת לגרש את העכברים, ויחד עם זאת החל מצלוח מהכאבים. המלכים, שחשבו שמלכם פצח בריקוד אפריקני חדש, אך הם לא הבינו מדוע הוא אינו שר את השיר המסורתי, אלא אזעק עוקאת חסרות פשר. ואז נגשו משה ואהרון לפרעה, באומרם: אנו שליחי מלך מלכי המלכים, והוא ביקש שתוציא את בני ישראל ממצרים, על מנת שיעבדוהו במדבר. פרעה, שבינתיים תפס את עצמו, לא התבלבל והחל מחפש בספר האלילים, לאחר כמה דקות של יעיון, טען פרעה שבספרו לא כתוב שם זה, ולכן הוא אינו נענה לבקשתם. אמרו לפניו משה ואהרון, טיפש מטושפ, הוא מלך מלכי המלכים! הוא אינו כתוב בספרי האלילים. הוא שולט מעל כולכם! פרעה, שנעלב מכינוי הטיפש, הפטיר בעלבון, שאם הוא כה חזק שיוצא את עמו לבדו. שמעו זאת משה ואהרון והזהירו, שיבוא היום ובו תרדוף אחרינו בתחנונים לשחרר את עם ישראל. ובמילים אלו יצאו מן הארמון, בהותירם את פרעה פעור פה.

הכבדת העול על היהודים

מיד כאשר יצאו משה ואהרון מהארמון, התעשת פרעה וציווה בחמת זעם, להגביר את עבודת היהודים, הוא ציווה על היהודים לחפש את התבן בכוחות עצמם, בנוסף לכך הוא הכפיל את המכסה שצריך להספיק כל יהודי, ואף ביטל את המנוחה ביום השבת, בטענה שליהודים יש זמן רב, והם אף באים בתעוזה לבקש שחרור. עם ישראל בכו במר ליבם לפני משה ואהרון, באומרם שולא ביקורם בבית פרעה היה מצבם יכול להיות טוב יותר. משה ואהרון הרגיעו, והזכירו שוב ושוב, שישועת השם כהרף עין. למחרת, הגיעו שוב משה ואהרון לפרעה ועשו לפניו את המופתים, תחילה זרקו את המטה שהפך לנחש, ולאחריו את היד המצורעת ואת הדם. אבל פרעה לא התרשם מכל זה. מכיוון שהקב"ה הקשיח את ליבו על מנת שיקבל את המכות כולם עד קריעת ים סוף. אמרו לו משה ואהרון, תסתכל בחלון, אתה רואה את האליל הגדול של מצרים,

תסתכל עליו חזק ותיפרד ממנו, כי בעוד 24 יום לא ישאר ממנו דבר, וכך יצאו. פרעה שלא התרגש כלל מאיומיהם, המשיך בעיסוקיו כרגיל.

המכות

כשהגיע היום ה-24 יצא משה לפנות בוקר לעבר היאור, שם פגש את פרעה כשהוא מגיע להתפנות, לאחר יום שלם שבו לא התפנה בטענה שהוא האלוה, הגיע משה ונעמד לידו וביניהם דרש בשלום, ושא לא מעשיו בשעת בוקר כה מוקדמת, פרעה שלחצו לעשות צרכיו טיפס לגבהים שלא הכיר, ניסה להשיב בהיגיון, אך נכשל בכך כישלון צורב. לאחר דין ודברים כושל, מודיע משה לפרעה שהיום תחל מכת דם. והיא תהיה מידה כנגד מידה, כמכות הבאות. המצרים, שהעבירו בפרך את היהודים, שלחום לאסוף זבל וחיות, הדליקו נרות על ראשם, כך שלא יכלו לזוז, שחטו את ילדיהם, אסרו את הרחיצה, המעיטו את שעות השינה ולא נתנו אפשרות מנוחה וחבישת הפצעים. ועל כך נענשו מידה כנגד מידה מיד ד'. והיו המצרים צורחים ומצווחים בכל מכה ומכה, תוך מריסת שערות ראשם, והכאה בילדיהם. מבואר במדרש, שבכל מכה ומכה מתו מאות אם לא אלפי מצרים. לדוגמה: כן, מתו האנשים מהתיבשות, אוכל מקולקל וכן הלאה. לפי גודל אכזריותו של המצרי, כך גודל עונשו. הקב"ה השאיר בחיים על מנת שיעברו את המכות כולם. מצווה גדולה היא לספר בהרחבה ולפרט ככל האפשר בתיאור המכות.

בנוסף לכך יש לשמוח לאידם של המצרים, כלשון הפסוק: **"את אשר התעללתי במצרים" וכן כותב הרמב"ם: כל אחד כפי צחות לשונו.** משך הזמן של כל מכה היה כשבוע ימים, והופסקה עקב הכבדות. ובגמר המכה שוב הקשה פרעה את ליבו. ההתערות על המכה הבאה היו במשך 24 יום, שבהם הקשה פרעה את ליבו ולא שעה לאזהרות משה. את חלקם של המכות הצליחו החרטומים לחקות, אך כישופם היה דמוי למכה. כגון: במכת דם הצליחו החרטומים לצבוע את המים באדום, אך להפוך לדם לא עלה בידם, וכן הלאה. רוב המפרשים סוברים כי בתקופת המכות, עם ישראל לא היו משועבדים. ואף הסוברים שהיה שיעבוד, מבהירים כי בשיעבוד זה היו היהודים כמעט חופשיים לנפשם. בכל מכה ומכה, היו המצרים בודקים האם היהודים סובלים אף הם מן המכה, ומה רבה הייתה אכזבתם כשראו את היהודים יושבים בביתם בביטחה ומביטים עליהם בבדיחותא.

דם

כל מקום שהיה מים וכן רוק או משהו כזה אפילו קירות ועצים שהיתה בהם קצת לחלוחית של רטיבות, המקום נהפך לדם ולא סתם דם אלא מסריח.

ונתאר את הדברים: מיד כשהתעורר הרגיש אבו מוסא בחושו השישי המפותח, שדבר מה מוזר קרה. כשגמר להתמתח, פנה לכיור הרחצה. שם, תמיד לאחר ששטף את פניו, חש הוא רענן דיו על מנת לחשוב ביתר צלילות. בתנופה פתח את הברז, וזעקת תדהמה נפלטה מפיו, הברז ששמשו בנאמנות מזה 23 שנה. החל מוציא נוזל דוחה בצבע אדמדם, שלאחר הרחה והחלטה מעמיקה, הגיע אבו מוסא למסקנה שזהו דם! בפנים מוכות תדהמה, פנה אבו מוסא לעבר הכיור במטבח, וכשהחזה חזר על עצמו שוב, הגיע אבו מוסא למסקנה, שצנרת ביתו שבה חיים לכל חי. בתושיה מקורית פנה אבו מוסא לשכנו אעדל, אך מיד כשפתח את דלת ביתו הבין שטעה. מכיוון דירתו של אעדל עלו צרחות וזעקות בוללים גבוה, שאבו מוסא על אף כל שנותיו כשכן לאעדל עדיין לא שמע. בכבדות, בידעו שאין ברירה אחרת, נקש אבו מוסא על דלתו של אעדל, לאחר סידרת נקישות עקשניות נפתחה הדלת, ועינו של אבו מוסא נפקחו לרווחה, בפתח עמד אבו מוסא כשפניו, ידיו, ואפילו כפות רגליו היחפות היו מגועלות בדם.

מאחוריו עלו צרחותיו של חסן הקטן, כשהוא דורש לשנות משהו נורמלי כהגדרתו. אבו מוסא הבין שממנו לא תצמח הישועה, ומיהר להימלט מהשטח במהירות. במר ליבו פנה אבו מוסא ליאור, האליל הגדול. ענינו ברקו כשנוכח במימיו הצלולים, ובצעדים קלים יותר פנה לעברו, הצעקות שעלו מהבתים והצמא שנתנה בו את אותותיו החישו את צעדיו. הוא הבחין שמצרים רבים עושים את דרכם לעבר היאור. חיך של הקלה התפשט על פניו כשהבחין ביאור מרחוק. אך נמחק מיד כאשר שמע את זעקות האימה והצער, היאור! האליל הגדול של מצרים, הפך גם הוא לדם. יותר לא שמע אבו מוסא, הוא איבד את הכרתו. לאחר כמה שעות, התעורר אבו מוסא למציאות עגומה. אין מים. אך בסוד נלחש לו שליהודים ישנם מים בבתים. אך הם מוכרים זאת בסכום כסף רב. אסף אבו מוסא את כבודו האבוד ועם כד על שכמו, ביקש בתחנונים מים מיהודון קטן, שלא שעה לתחנוניו ודרש תשלום אגדי. כל אחד לפי רשותו, פסק. ופני אבו מוסא חפו.

צפרדע

אחרי מכת דם, מצרים היתה מסריחה נורא מפגע תברואתי אחד גדול, זיהומים ויתושים וכל מרעין בישיין. ואז הגיעו הצפרדעים בקול רעש גדול

נתאר את הדברים: כל הלילה הציקו היתושים לאבו מוסא, ממכת דם הם אינם עוזבים את ביתו, ללא הרף היה נאלץ לקום ממיטתו ולחבוט ביתוש התורן. בבוקר כששוב התנחלה סטפנה, בתו הקטנה, במיטתו היו עצבי מרוטים ובקול צרוד משינה, הסביר שכעת אבא ישן כי כמעט ולא ישן בלילה... בעודו מדבר וצויץ נשמע מאחוריו, בבעטה מסובב הוא את ראשו, והנה, למול עיניו הנדהמות, לא סטפנה ולא נעלים, אלה צפרדע! בקפיצה, התרומם ואף להביא את המקל, אימת הילדים. אך נראה היה שהצפרדע אינה מתרגשת מהמקל האימתני, היא המשיכה לקפץ בעליזות על מיטתו של אבו מוסא, וחברותיה שהצטרפו לחגיגה דגדגו את אבו מוסא בכפות רגליו היחפות. ילדיו, שהתעוררו לקול הקרקורים פצחו במקהלת צווחות כמו שרק הם יודעים. בקושי, הוא מנסה להרגיעם, תוך נפנוף נמרץ הוצאת צפרדע מתוך פיו של הקטן, והופ, ארוחת בוקר מוכנה.

במאמץ כשהוא משתדל לא להחליק מרצפת הצפרדעים שרוחשת תחתיו, מוזג אבו מוסא לצלחות ילדיו את מרק העגבניות החביב עליהם, וסוף סוף פנה הוא קצת לעצמו. אך מנוחתו לא ערכה זמן רב, הצעקות שנשמעו מן המטבח הזעיקוהו במהירות, המטבח שאך לפני מספר רגעים היה מסודר ונקי, נראה כלאחר קרב. הצפרדעים, שקפצו בצהלה לצלחות המרק של ילדיו, התיזו כדרכם על השולחן, הקירות, והרצפה. בתדהמה הוא בוחן את המהפכה כשריח שרוף מהתנור התפשט בבית. לתוך המהומה מתפרץ עאדל בפנים אדומות, ומדווח לאבו מוסא בסערה שבבית פרעה השתגעו הצפרדעים לגמרי, הם נכנסו למעי פרעה באמצע ישיבת הקבינט, והחלו מצווחים מתוך בטנו, מגעיל לי פה, הכל כאן מסריח וכו', פשוט אבסורד, סיכם עאדל. בסיום המכה מתו כל הצפרדעים. מלבד הצפרדעים שקפצו לתנור שנשארו בחיים בזכות מסירות נפשם.

כנים

אהרן הכה עם מטהו על האדמה וכל עפר מצרים נהפך לכנים בגודל ביצה, והיות והעפר נהפך לביצים אימתניות המצרים טבעו בעומק של מטר וחצי.

ונתאר את הדברים: פניו של אבו מוסא היו שטופות דמעות. בנו הקטן מת באופן טרגי במכת צפרדע, הוא הביט סביבו מבעד למסך הדמעות והבחין בערמות הצפרדעים המתות שגדשו כל פינה. עודו מהרהר, והוא חש את הרצפה זעה תחת כסאו. רעידת אדמה! חלפה מחשבה מהירה בראשו. אך לא כך היה. הרצפה המוצקה והיציבה

נהפכה לפתע לכנים אימתניות בגודל ביצה! אבו מוסא שלא החזיק מעמד, נחבט בחוזקה במשקוף הכניסה וכשגולה ענקית מתנוססת על מצחו, דידה לעבר ילדיו שראשם נראה אך בקושי מבעד לכנים המצויקות. אבו מוסא ניסה להרים את מוסטפה בידו האחת ואת הקטן שכבר לא נשם בידו השניה נכשל כישלון חרוץ, והשתטח יחד עם ילדיו על רצפת הכנים החדשה. לפתע בעודו נאבק בכינה שצבתה את צווארו שמע אבו מוסא כל צחוק רענן, בחמת זעם הוא מחפש במבטו אחר מקור הצחוק, ומגלה לחרדתו את משרתו היהודי עומד לצד ילדיו בחלונו, והם, חפים מכל כינה, מצביעים לעברו ו- צוחקים צוחקים צוחקים...

ערוב

הקב"ה דאג שהחיות יהיו מורעבות במיוחד, השמות שהם עשו במצרים היו מעבר לכל דמיון. משפחות שלמות חוסלו, כל ילד מ'חיה' אחרת.

מי שניסה לברוח בטיפוס על העץ, מיד ראה מאחור גורילה גדולה שתולשת אותו וזורקת אותו ללוע הארי שקרעו לגזרים. מי שקפץ לאגם לא ניצל אלא נאכל לשובע ע"י הכרישים. תריסים שנסגרו נפתחו גם בגובה רב ע"י חיה מיוחדת שהקב"ה שלח לשם. הטראומה של הילדים שנשארו, היתה לכל החיים, אם היו להם חיים. יש לציין שהילדים שהתעללו במיוחד ביהודים שלקחו אותם בתור משרתים כל יום לבית ספר מתו בצורות משונות כמו שרק חיות יודעות לעשות.

ונתאר את הדברים: בערב זה קרה, אבו מוסא היה באמצע סיפור (לילדיו שנשארו) על האריה שאכל את כל היהודים, כשלפתע נשמעה השאגה. הילדים המשוהבים שהסיקו שהסיפור קם לתחיה, והנה עוד מעט הוא יתרחש במציאות, קמו מן המיטות ורצו בצהלה לחלון למורת רוחו של אבו מוסא שהתייאש מלהשכיבם. בכעס התרומם בעקבותיהם ופנה לעבר החלון, כשלפתע נשמעה השאגה שוב, אבו מוסא נשאר מסומר על מקומו בתדהמה מביט באי אמון בנשר גדול כנפיים הכנס מבעד לחלון, טופס בשיניו את הקטן שבעריסה ונעלם. עוד לפני שהספיק אבו מוסא להתעשת הוא רואה דוב לבן, ענק מממדים, מתקרב לעברו ותחתיו שלג! הוא מיהר לנעול את דלתו ברעד, אך קרנף שצץ משום מקום, שבר אותה בהטחת ראש אחת. בצעקה הורה לילדיו המשותקים לעלות אפילו עם נעלים על הספה הגבוהה, וכשגם זה לא עזר הם טיפסו בכוחות משותפים מעל הארון בחדר ילדים וסוף סוף הרגישו בטוחים. אך ביטחון זה לא נמשך דוב לבן, מספר רגעים מאוחר יותר נכנסה הג'ירפה לביתם ופסקה השלווה ממעונם.

דבר

בשעתו הגויים אהבו להתעלל ביהודים: אם אין לכם ילדים בגלל גזירת כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, אז תרעו לנו את הצאן, וכעת הגיעה שעת העונש, היהודים אמרו למצרים: הילדים שלכם מתו, לכו רעו את הצאן, הא, בעצם הוא מת אבל הוא אלוהים אז איך הוא מת!!!

ונתאר את הדברים: לאחר שלא עזרו הפסיכולוגים למיניהם לבנו הבכור של אבו מוסא, שבעקבות מכת ערוב לקח בהלם קשה. לקח אבו מוסא את בנו לרכיבה על סוסו באוויר הצח, בתקווה שהרגשתו תשתפר מעט. ואכן, לפנות בוקר יצאו השניים בדהירה. כשלפתע, ללא הודעה או סימן מזערי מראש, התמוטטו 2 הסוסים ונפחו את נשמתם. לא לפני שאבו מוסא ובנו, עפו למרחק רב ונחבטו בחוזקה באדמה הקשה. לאחר טיפול מסיבי, כאשר חזרו אבו מוסא ובנו לביתם חבולים ופצועים, התבשר אבו מוסא בזהירות, תוך שמירה על בריאותו, על מות עדר פרותיו. אבו מוסא, כשכל כוח סבלו, התמוטט על זרועותיהם התומכות של ידידיו המסורים.

והנה במכת דבר התורה הרחיבה וכתבה הנה יד ה' הויה במקנך אשר בשדה בסוסים בחמורים בגמלים בבקר ובצאן דבר כבד מאוד. מכת דבר

ממבט ראשון היא נראית מכה מאוד קלה, בס"ה הקב"ה השמיד להם את כל הבהמות, וכן משמע לכאורה במדרשים שלא האריכו בזה כ"כ. אלא שההתבוננות בפסוק מראה שהתורה האריכה בזה מעבר לכל מכה. שהתורה היתה יכולה לכתוב במקום לבד שזה כולל את כל בעלי החיים, ולשם מה הוצרכה התורה לפרט. וגם הפסוק מסיים דבר כבד מאוד, משמע שהמכה היתה כבדה, וכן איתא בחז"ל 'ביד חזקה' זה הדבר, משמע שדבר זה המכה הכי חזקה ששם נראה די' ה' יותר מהכל, וצ"ע מדוע? וי"ל שכשמתבוננים רואים שהמכה היתה קשה מאוד למצרים, היא פגעה והחריבה וקלקלה את כל אורחות החיים של המצרים וכפי שמבואר בפסוק. דבר ראשון פגע בסוסים, שהיו משמשים לרכיבה (ולהמחשת הדבר נתאר לעצמנו מה קורה כשכל כלי הרכב במדינה מפסיקים לנוע ביום אחד). נמשך הלאה, חמורים. החמורים הם האמצעי לביצוע ההובלות. ביום אחד משתבשת האפשרות להוביל חבילות ומטענים וכל המסחר מושבת. הלאה: גמלים. הגמלים משמשים ככלי תחבורה למרחקים (כמו אניות ומטוסים). הלאה: בקר. הפגיעה בבקר משבשת לא רק את אספקת החלב לשתייה והבשר לאכילה. עם הבקר היו גם חורשים ועושים את שאר עבודות השדה - והנה מגיעה מכת דבר וכל הפעילות במדינה נעצרת, כמו הפסקת חשמל כללית שמשביתה את כל המפעלים. ובנוסף לכל אלו הדבר פוגע גם בצאן. מהצאן היו עושים את החוטים והבגדים וכעת הופסק כל הייצור של הבגדים והחוטים. אכן, 'ביד חזקה' זה הדבר. כי הדבר שיבש למצרים את עמוד השדרה הכלכלי והמחיה שלהם.

שחין

פעם ראו את הח"ח צוחק, שאלוהו על מה, אז הוא ענה אני רואה מול עיני את כל בכירי מצרים עומדים בעיגול ומגרדים אחד לשני בלי יכולת להתרחץ כי אלו היו פצעים פתוחים, גם מקדימה וגם מאחורה כל הגוף. מבואר בחז"ל שהמצרים פשוט רקדו מיסורים, כי לא יכלו לעמוד על שתי רגלים כי היסורים היו כואבים כשעמדו על השחין, אז עמדו כל הזמן על רגל אחת ברקידה. והפצעים היו בעשרים וארבע מיני שחין, חלקם פתוחים ושורפים, חלקם יבשים, וכך לא היה שייך לחובשם כי לא לכל הסוגים היה טוב בחבישה. כמו"כ ההורים לא יכלו לעזור לילדיהם, כי כל גיעה היתה מכאיבה עד למאוד.

נתאר את הדברים: נעשה מעגל, צעק אחד מן המגרדים המגורדים. וכולם הסתדרו במעגל והחלו שוב במסע הגירודים. היה זה במכת שחין, כל גופו של אבן מוסא וילדיו התמלא בפצעים מוגלתיים, הרופא טען, שבמקרה כגון זה לא נתקל. והפתרון היחיד הוא לגרד. וכך יצאה משפחתו של אבן מוסא לרחובה של עיר נעמדו במעגל, והחלו מגרדים אחד את השני.

ברד

ברד ירד רק במקום שהיה צורך, במקום שהיו אנשים או חיות או עצים וכדומה.

נתאר את הדברים: תראה אבא, הצביעה סטפנה מבעד לחלון, לא יורד שום ברד ושום כלום, כנראה סתם קשקשו. (הברד ירד אך ורק במקומות שהיו אנשים, חיות וכדו'). אני פשוט ח-י-י-ב-ת לצאת לסידורים, נו באמת, שנייה אחת ואני חוזרת. אבן מוסא, שראשו כאב מאז הצהרים שבו הילדים מרוב שעמום עשו סדנת תיפוף עם מקלות על השולחנות. (הדברים מקבלים מוחשיות מול מה שקורה בימים אלו בעולם בעקבות הקורונה) אישר את רצונה בניע ראש והמשיך לנמנם. סטפנה מאושרת על האישור שזכתה, הסתרקה, התארגנה ויצאה מן הבית בתנופה, היא לא הספיקה לפסוע 5 פסיעות, כשנפל ברד משמים והרגה במקום. למול עיניהם הנדהמות של אחיה הקטנים שזופפו לה לשלום.

ארבה

הארבה אכל גם את הבגדים, לבד מהאוכל שאותו הוא חיסל כליל ומיליונים מתו שם מרעב. הרבה חברות במשך החליטו לעשות כסף מהארבה על ידי אריותם ותכנונו למוכרם, שכרו פועלים והשקיעו בזה כסף רב אבל ביום שנפסקה המכה הכל נעלם.

ונתאר את הדברים: אבן מוסא היה מאושר, הנה, מאיר לו המזל. אומנם הוא רעב, עייף ויגע. אך בקרוב הוא עומד להתעשר. הארבה, שאומנם חיסל את כל מאכליהם ובגדיהם, עומד להיות מקור עושר למשך השנים הבאות. ילדיו שהובאו בסוד העניינים החלו גם הם לאגור את הארבה ולאחסנו בקופסאות אטומות, שכן בסיום המכה, הם יטבלו אותם היטב, וימכרו לכל המרבה במחיר. כאשר סוף סוף הסתיימה המכה, נדהמו לראות בני המשפחה המאוכזבים את קופסאות אחסון הארבה כשהן – ריקות!

חושך

שלוש ימים ראשונים היו קשים מנשוא. אנשים רצו להוציא את ילדיהם הבוכים מבתי הספר וכמובן נתקעו ורמסו אחד את השני.. ובבתים נפלו על השולחן והכסאות ונשברו להם הידים והרגלים. שלוש ימים אחרונים היו מצמררים. הקב"ה הביא עליהם רעשים ודמויות שהפחד מהם לבד משתק... ואנשים נשארו באותה תנוחה 3 ימים. כל אחד יכול לתאר את המצב הכי קשה שיש לו ולהישאר כך 3 ימים בפחד מוות.

ונתאר את הדברים: תביא, אני אוציא, קרא אבן מוסא לעבר בנו שניסה ללא הצלחה להוריד את קערת הפירות מהארון העליון. הוא הושיט את ידו עמד על קצות אצבעותיו ו – כמעט הוא מצליח... טראח, חושך, הקערה, שנפלה מידו של אבן מוסא ישר על ראש בנו, התנפצה בקול רעש גדול. אבן מוסא שנעליו נותרו בחדר השני, ניסה לנוע לכיוון בנו שגנח בכאב, אך, כשהחל לגושש את הדרך לכיוון בנו שגנח מכאבים, נתקלה רגלו בשברי הזכוכיות של הקערה המנופצת ודם רב החל ניגר ממנה. וכך נאלצו אבן מוסא וילדיו, להישאר במקומם, ללא יכולת לזוז, על מנת שהנוקים לא יחמירו. לאחר שלושה ימים, החלו נשמעים קולות ורעמים שהרעידו את ליבם. לאחר מכן כשנרדמה אבן מוסא הרגל, ורצה לשנות את תנוחתו גילה לחרדתו שהוא אינו יכול לזוז אף לא במילימטר.

באותו זמן ערכו היהודים סיורים בבתי שכניהם המצרים בחיפוש אחר דברים יקרי ערך, כדי שכאשר תגיע העת, יידעו הם את מקומם של אוצרות המצרים, ויוכלו לדרוש את תפוצם.

ליל הסדר

לאחר מכן החלו היהודים מתארגנים ליל הסדר. ללמוד מילה על מנת למול את ילדיהם, ללמוד הלכות שחיטה על מנת להתארגן לקרבן פסח ובנוסף לכך, להכין את הצידו ליציאת מצרים. ולפתע, בשיאו של ליל הסדר נשמעו זעקות קוראות לב מבתי המצרים.

מכת בכורות

צריך להקדים שכשמשנה רבינו התריע על הבכורות, הבכורות לא היו פרייערים. הם ידעו מה הולך לקרות להם ובאו בדרישה נחרצת להוריהם שיסחררו את בני ישראל משום שאחרת הם ימותו, אבל ההורים התנגדו והבכורות התחילו להילחם בהוריהם והרגו אחד בשני, כך שהמכה הכפילה עצמה, כי בבית שהבכור מת בו לפני מכת בכורות כתוצאה מהמלחמה עם ההורים, במכת בכורות מת הבא בתור בגיל.

כמו כן מתו גם בכורים מאבא, שהרי המצרים היו שטופים בזימה והיו בתים שמתו 6 5 ילדים בכורים לאביהם. הבעל שואל את אשתו מה זה? מי האבא

שלחה? וברוב זעמו רצח גם אותה, מיתת בכורות היה ביסורים גדולים

כמו כן הגוים שמעו שאצל היהודים יש דם על המשקוף ואין המשחית נכנס, אז הם שמו שם את ילדיהם אבל הקב"ה הרג להם 2, גם את גדול הבית וגם את מי ששלחו לבית היהודי.

פרעה רואה את בנו הבכור נחנק לאט לאט ביסורי תופת, מיד דפק לעצמו בראש ואמר מה עשיתי איזה שטות, ומיד לקח את כל השרים שיעצו לו לא לשחרר את בניי, ותלה אותם.

לאחמ"כ פרעה נזכר שמשנה לא יכול להגיע אליו כי הוא אסר עליו. ללא שהיות, עם הפגימה שלו הוא רץ לחפש את משה והיה קולו נשמע בכל המדינה מתחילתה ועד סופה: היכן משה היכן אהרון? הילדים היו מריצים אותו ממקום למקום ומאוד השפילו אותו.

וכשסוף סוף ראה את משה, משה לא כזה מהר פתח לו את הדלת, אלא אמר לו חכה עד שאני אגמור את ההגדה.

ונתאר את הדברים: אבל משה רבינו אמר, צעק בנו בכורו של אבן מוסא. לא משחרר, החזיר אבן מוסא צעקה משלו. עאדל השכן שהוועק מביתו לברר על מה המהומה. נענה עייף בנו השני של אבן מוסא שגמגם בפחד, שמשנה הזהיר שאם לא יסחררו את היהודים ימותו כל הבכורות. ועכשיו, השתנק הבן, אבא לא מסכים לשחרר את עם ישראל. והם רבים, ומכים אחד את השני. וכשהתעשת אבן מוסא, כבר היה מאוחר מדי. אך לפתע לחש על אוזנו עאדל שאצל היהודונים מורחים דם על המשקופים ואין המשחית נכנס. מיד רץ אבן מוסא עם בנו והטמינו בבית היהודים. אך אז נענש אבן מוסא בכפל כפליים, בנו הבכור שהיה בבית היהודים ואף הבן שנשאר בבית מתו בייסורים. כשראה זאת פרעה, החל רועד, הרי הוא גם כן בכור, מיד ציווה לקרוא למשה, אך אז הזכירו לו שריו שהוא אסר על משה לבוא לארמונו. בלחץ ובהלה זינק פרעה מביסא ואף לחפש את משה ברחובות העיר כשרק כותונת לעורו. הילדים היהודים שנועקו לחלונות בעקבות קריאות פרעה, בחנו בשעשוע את פרעה נמוך הקומה כשהוא מצווח ושואל היכן משה. שם, הצביעו שם, הצביעו שוב לכיוון ההפוך, ופרצו בצחוק למראה פרעה שרץ לכל עבר בחיפוש אחר משה. לבסוף לאחר שעות של השפלה וחיפושים מבוהלים, הגיע פרעה לבית משה, כשנשימתו בידו. והתחנן למשה שיוציא את עם ישראל ממצרים. נעמד משה בגאון ואמר, אנו לא נצא כגנבים בלילה, אלא כמלכים בבוקר.

יציאת מצרים

עם ישראל יצאו ממצרים עם שלל רב. לכל משפחה היו טעונים 100 חמורים בכל טוב מצרים. באותה שעה הספיד פרעה את בנו מול קהל האלפים, שכלפתע הקשיח הקב"ה את ליבו, ומחשבות חרטתו החלו נובטות במוחו. הרי ידעתי שמלמות שטענו הם שלשלושה ימים הם הולכים, בורחים הם. וכך כשדמעות מסתירות את שדה ראייתו מורה פרעה לצאת ולרדוף אחר עם ישראל. ועם ישראל ממשיך במסעו בשלווה כשמכל עבר מוקף הוא בענני כבוד. כאשר הגיע עם ישראל לשפת הים מוקפים מכל עבר בנחשים, מצרים וים סוף. היסוד הקב"ה למסירות הנפש. קם נחשון וללא היסוס קפץ למים, כאשר הגיעו המים לצווארו, נבקע הים. באותו זמן התרחש ה**נס הגדול** ופרעה המשיך בדחירה לעבר הים הנבקע. בקול שירה וזמר, חצה עם ישראל את הים כשליצם גודלים פירות מתוקים והכל מחולק לפי השבטים באופן נפלא, וכשזעקותיהם המבוהלות של המצרים נשמעות מאחור.

בשעת קריעת ים סוף רמת הסבל שהיתה למצרים היתה לפי גודל אכזריותו של כ"א.

וארטים בנושא יציאת מצרים

מבחר מתוך הווארטים שהבאנו בעבר עם תוספות חשובות

שבת הגדול: הטעם שנקרא שבת הגדול הוא משום שאז נעשה נס שקשרו את השנה למיטה, וזה היה האלוהים של המצרים ולא הצליחו לעשות להם כלום. ומקשים מה זה קשור לשבת האז היה בי ניסן, ואמנם אז זה חל בשבת אבל הזכר לנס יצטרך להעשות בי ניסן ולא בשבת שקודם; וי"ל, כתב בספר הנפלא פניני הפסח הגרמני דונט שליט"א, כיוון שכתבו הראשונים (בעל הטורים) שהמכות לא שלטו בשבת, וי ניסן היה באמצע מכת חושך, ואילו היה זה יום חול לא היו המצריים רואים ד"ץ בגלל מכת חושך, ולא היה נס. ורק בגלל השבת המצרים ראו, וזה היה הנס משום השבת, ע"כ קבעוהו לשבת.

בעניין בדיקת חמץ: בגמ' בפסחים ז' למדו דין בדיקה לאור הנר, מציאה מחפוש, שבפסח נאמר לא ימצא, ובחפוש נאמר ויחפש בגדול החל, ושיחפוש שצריך נר לומדים ממאי דכתיב אחפש את ירושלים בנרות. ומקשים כולם מדוע לא מביאים את הפסוק בפרשת ויצא במעשה לכן ויחפש ולא מצא ורואים כבר משם שיחפוש קשור למציאה; וי"ל אומר השען מקראקא, שבפסח אדם שניקה את כל הבית מה יעשה איך יבדוק, הרי ביתו נקי; אומר לנו הרמ"א, אשתו תחביא 10 פרוזים. ואם אין לו אישה, הוא עצמו יחביא. וקשה וכי זה נקרא לחפש הרי הוא עצמו החביא. וי"ל שאת זה רואים אצל יוסף שאע"פ שאותו אחד שהחביא את הגביע הוא זה שחיפש, הפסוק קורא לזה חיפוש ויחפש בגדול החל, לכן הגמ' מביאה ראייה מיוסף ולא מלבן שכתוב קודם

ענייני הגדה של פסח: עבדים היינו לפרעה במצרים: קטע זה בהגדה מחולק לארבעה חלקים.

א. עבדים היינו לפרעה ויוציאנו ה' אלוהינו וכו'. **ב.** ואילו לא הוציא... הרי אנו ובנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים. **ג.** ואילו כלולו חכמים, כלולו נבונים מצווה עלינו לספר. **ד.** וכל המרבה לספר הרי"ז משובח. מה הם ארבעת החלקים האלו? מבאר רבי יאיר ישראל, הנה המצווה הכי קשה של ליל הסדר היא להרגיש כאילו אנו יצאנו ממצרים. ואיך מרגישים את זה, ע"י שמפנימים שאילו לא יצאנו הרי אנו ובנינו עד היום היינו במצרים שוחבים לבנים ומקבלים מכות על כל המשתמע מכך, בלי יום בלי לילה, בלי משפחה בלי חיים. וזה דבר שיכול להיות גם בעולם הנאור, כמו שמצאנו באמריקה עם עבדות הכושים עד לא מזמן. והנה אדם שמספר סיפור מתוך ספר זה שונה בהרבה מאדם שמספר חוויות שהיו אתו, כי מהספר אם אתה מכיר הוא לא יצא אתה זאת פעמיים. ואילו בסיפור שהיה איתו עצמו, אז האדם יכול לספר את זה גם כמה פעמים. כדי לפרוק את רגשותיו ולחלוק את חוויותיו מהניסים שקרו עמו. וזה ההסבר בעבדים היינו. חלק ראשון: שאנו עצמנו היינו ממש עבדים. והנה ויוציאנו ה' משם, היינו שהוא הוציא את אבותינו, אז למה זה נחשב שאנו היינו עבדים, ע"י עונגים בחלק השני: ואילו לא הוציאנו משם הרי אנו ובנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים. וכאן בא החלק השלישי: ואפי' כלולו חכמים ונבונים מצווה עלינו לספר, כי אפי' שמכירים היטב את הסיפור יש לנו מצווה לספר, ולמה, כי מדובר בסיפור שקרה לי בעצמי. וממילא מגיע החלק הרביעי: כל המרבה הרי"ז משובח. כי זה אומר שאתה מרגיש יותר בניסים שקרו ואתה מרגיש שזה אצלך ולכך אתה מרבה משום הנס שקרה איתך, וד"ץ הוא משובח.

רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם. אילו היה שם לא היה נגאל. הרשע אומר מה אתם מאריכים כ"כ בואו נאכל כבר, והיינו שהוא קצר רוח וחסר סבלנות, ואילו היה שם לא היה נגאל, כי היה יוצא עם בני אפרים לפני הזמן, כי לא היה לו סבלנות, והיה מת ע"י הפלשתים. חת"ס.

אף אתה הכה את שיניו. למה מכה את שיניו? י"ל ע"פ ערכין טו: שמבואר שם שהשיניים ניתנו לשמור על הלשון שלא יאמר דבר שאינו הגון, ורשע זה שלא שמר על לשונו והחציף פנים לומר מה העבודה הזאת לכם, מן הראוי לשבור לו תשיניים.

לבן ביקש לעקור את הכל: היכן ביקש לעקור? י"ל שידוע בחז"ל שלבן ביקש להרוג את אליעזר, ואם זממו היה עולה בידו אז ממילא יצחק יהיה אסור בכל הנשים שבעולם, שהרי האומר לשלוחו צא וקדש לי אישה ומת השליח הוא אסור בכל הנשים שבעולם, משום שמא הספיק השליח לקדש לפני שמת וממילא כל אחת משנות העולם היא ספק קרובת ארוסתו. ואז יצחק היה בבעייה ולא יכל להינשא ולא היה לו זרע. **עוד אפ"ל** שלבן הוא בלעם כמבואר בחז"ל (תרגום יונתן במדבר לא ח, ועוד) והוא הרי היה אחד היועצים של פרעה להשמיד את עם ישראל (כמבואר בסנהדרין קו) וכן הוא ניסה לקלל את ישראל ע"י אמירת כלם (כמבואר בתחילת ברכות) וא"כ לבן שהוא בלעם ביקש לעקור את הכל.

כל ימי חייד להביא לימות המשיח. אומר הרבינו בחיי הנה מובא בחז"ל (מד"ר בראשית כ') שהנחש נתקלל ועפר תאכל כל ימי חייד, והיינו כל לימות המשיח שאע"פ שכולם מתרפאים הנחש לא מתרפא לעולם. והנה אומר רבינו בחיי מדכתיב כל ימי חייד בנחש והתם זה להביא לימות המשיח, ה"ה הכא דכתיב כל ימי חייד היינו להביא לימות המשיח, ויש להוסיף אומר רבי חיים קניבסקי שהאדם נתקלל בעצבון תאכלנה כל ימי חייד, והיינו יגיעת השדה זריעה וקצירה, ואיתא בחז"ל שלעתי"ל יהיה זריעה וקצירה, ומרומז נמי בנאמר בפסוק כל ימי חייד.

כן עשה הלל, בזמן שביהמ"ק היה קיים היה כורך מצה ומרור. יש להקשות איך עשה הלל מצוות חבילות חבילות? וי"ל ע"פ יסוד המנחת חינוך מצוה י שחידש שידי אכילת מצה יוצא רק בהנחת מעין, והנה במרור המצווה היא להיפך שהתורה הקפידה למרר את פיו של האוכל כמבואר ברשב"ם בערבי פסחים. וא"כ אי"ז מצוות חבילות כי בפה מקיים מרור, ובמעיים מקיים מצה. מבעל המשיב נפש.

כוס חמישי הוא כוס של אליהו. אומר הגאון שהטעם שנקרא כך? משום שיש מחלוקת בגמ' אם שותים כוס חמישי, והיות ורק כשיבוא אליהו יכרע דין זה לכך נקרא כוס של אליהו.

מכאן לפי סדר חומש שמות:

א י. הבה נתחכמה לו. הגמ' בסוטה יא. אומרת שלושה היו באותה עצה של פרעה להשמיד את ישראל. בלעם שיעץ נהרג. איוב ששתק נידון ביסורים. ויתרו שברח זכה שמבני בניו ישבו בלשכת הגזית. הקשה הרב מבריסק מה הטעם איוב נידון ביסורים, הרי הטעם שהוא שתק זה משום שסבר שמחאתו לא תועיל כלום, כמו שראינו שיתרו מחה ולא עזר אלא נגזר דינו למיתה, והוא העדיף לשתוק ולהציל מה ששיק וי"ל, אומר הרב מבריסק, שהקב"ה הביא לו יסורים ואז הוא זעק מרה על יסוריו, כי כשכואב צועקים, וזו היתה הטענה עליו מדוע לא צעק הרי יש כאן כאב של עם ישראל, ואם לא צעק סימן שלא כאב לו מספיק והביאו לו יסורים כדי שיראה שכשכואב צועקים.

א טו – טז. ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות. ויאמר בילדכן את העבריות. מה הטעם נכפלה המילה ויאמר. ואפשר לבאר כך פרעה רצה להניצל מעונש על הריגת הילדים ולא רצה שיקרא על שמו, מה עשה? הוא אמר לשליח שיאמר למילדות. וכמו שמצינו אצל אחשוורוש לאסתר ויאמר המלך ויאמר לאסתר: שאמר לה ע"י שליח. והטעם שעשה זאת בשביל שרצה שלא יענש בעבור הריגת העוברים, כי אם הוא עצמו היה שולחם היה נענש ע"י. כי אף על פי שאין שליח לדבר עבירה מ"מ

כשהשליח לאו בר חיובא המעשה מתייחס למשלח. והרי איסור הריגת עובר נאמר רק לבני נח ולא לישראל, ולכך כאן המעשה כן מתייחס למשלח. לכך עשה פרעה שליח מצרי והמעשה מתייחס אל המשלח המצרי ולא אל פרעה, כי כלפי המצרי יכול פרעה לטעון אין שליח לדבר עבירה. פנים יפות.

א כא. ויהי כי יראו המילדות את האלוקים ויעש להם בתים. מפרש רש"י שהקב"ה נתן למילדות בתי כהונה ובתי לוויה. ויש להבין מפני מה זכו לשכר זה ומה המידה כנגד מידה בזה? ויש ליישב, אומר הבית הלוי, דהנה פרעה לא גזר אלא על הזכרים, (אם בן הוא והמיתן אותו). וכן כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו) אי"כ הגזירה שלו לא הייתה על קיומו של העם היהודי, כי הנקבות ישארו ואפי' ינשאו לגוי זרעם יהיה יהודי. אלא מה כן הוא גזר על הזכרים, ז"א שלא יהיו יותר כהנים ולווים, ואת זה המילדות הצילו, לכן זכו כנגד זה לבתי כהונה ולוויה.

א כב. ויצו לכל עמו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו. וברש"י שגזר אף על המצרים. אומר ה'קצות' מה הטעם שרק כעת גזר פרעה על המצריים? י"ל שכל מה שאמרין דינא דמלכותא דינא זה רק כשהמלך גוזר על כולם בשווה, אבל כשגוזר על מגזר מסויים, אזי אין הדין כך. וזה כוונת הפסוק, ויקרא מלך מצרים למילדות, ושאלם: מדוע עשיתן את הדבר הזה ותחינה את הילדים, הרי דינא דמלכותא דינא, וע"ז אמרו לו המילדות, כי לא כנשים המצריות העבריות, כי חיות הנה, הכוונה לילדי המצריות שלא גזרת עליהם כלייה, א"כ אין כאן דינא דמלכותא כי זו לא גזירה על כולם, וכששמע זאת פרעה, ויצו לכל עמו, כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו.

ב. ב. ותרא כי טוב. וברש"י נתמלא הבית אורה. ובסוטה יב. כי טוב - שנולד מהול. והנה טוב זה אור ע"פ בראשית א. וירא את האור כי טוב. ומהיכן לפיכך שטוב זה מהול. י"ל ע"פ הירושלמי על הפסוק וילך יפתח לארץ טוב, דחז"ל נקרא ארץ טוב - כי הוא מקום פטור ממעשר. (והגרמ"ק הסביר שהכוונה היא שאין חשש שיעבור על עבירה של מעשרות, וכמו שכתוב בקידושין אשרי מי שלא חמא-היינו שאין לו אבא ואמא, כי אין חשש שיעבור על עשה דכיבוד). ובמדרש ביעקב איתא פרי בטןך ופרי אדמתך, מה פרי אדמה חייב במעשר, אף פרי בטן חייב במעשר, ומעשר של פרי בטן זה מילה. וא"כ מה שכתוב ותרא כי טוב הכוונה לפטור ממעשר, והמעשר של אדם, זה מילה, א"כ ותרא כי טוב שפטור ממילה משום שנולד מהול.

ב כג. וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה. וברש"י ביאר שמלך מצרים נצטרע והיה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם. ולפ"ז מקשה הרא"ם אי"כ למה ישראל נאנחו מהעבודה, מה הקשר קושי העבודה למיתת הבנים? ויש לומר דהנה כתיב לעיל כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, ולכך כל הזמן הם לא נאנחו מהעבודה והשעבוד, כי הם ידעו שכאשר מענים אותם יש להם רווח אחר והוא ריבוי הילדים, אבל כעת שפרעה לקח להם את הילדים ושחטם, אז אז הם נאנחו מהעבודה, כי כעת העבודה לא מביאה להם תועלת של ילדים כי שוחטים אותם. יעלת ח'.

ב כג. וימת מלך מצרים. וברש"י נצטרע. ומנלן לרש"י שלא מת אלא נצטרע? וי"ל ע"פ הגמ' על הפסוק ויקרבו ימי דוד למות ומקשה ע"כ הגמ' למה לא כתוב המלך דוד כמו בכל מקום. ומתרתצת הגמ' משום שאין מלכות ביום המוות, וכיוון שהוזכרה מיתתה לא כתוב המלך על דוד. והנה כאן הרי כתוב וימת מלך מצרים ואם מת ממש אמאי כתיב מלך, אלא, אומר רבי יונתן איבשיץ, מכאן הראיה של רש"י שלא הכוונה למיתת ממש אלא שנהיה מצורע.

ב כד. ויזכור אלוקים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב. וקשה למה כתוב את המילה את בכל אחד ולא כתוב את אברהם יצחק ויעקב? ונראה, אומר הרגוטשובר, ע"פ מה דאיתא בבי"מ פה. שיאליהו' היה מקים את אברהם כל יום ורוחץ לו ידיו כדי להתפלל, וכשגומר אברהם להתפלל, הוא מקים את יעקב כנ"ל, וכשגומר יצחק הוא מקים את יעקב כנ"ל, ומקשינן למה הוא לא מקים את כולם ביחד? ומתרצים שאם הוא יקים את כולם ביחד הם יתפללו יחדיו והתפילה שלהם יחדיו מסוגלת להביא הגאולה קודם הזמן ואליהו לא רצה לפעול שהגאולה תגיע קודם הזמן, ע"כ דברי הגמ'. והנה בפרשת כי תשא כתוב ורחצו אחרון ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם, וכתב שם רש"י שצריך לקדש ידיים ורגלים ביחד, והטעם שצריך ביחד, אומר שם השפת"ח וכ"ה באוה"ח, כי כתוב **את את** שתי פעמים, ומשמעו בבת אחת. ובעת הכל מיושב, כי הרי כאן עדיין לא הגיע זמן הגאולה, כי עדיין עוד לא עברו 400 שנה, והקב"ה רצה לאכזר את הברית עם אברהם יצחק ויעקב יחדיו כדי שזכות הייחודי שמרומם בריבוי המילה יאת', יגאלו בני ישראל. לכן כתוב את גם על יצחק וגם על יעקב כדי להחשיב את כולם יחדיו, שזכותם יחדיו תפעל להקדמת הגאולה לפני מלאת ה-400 שנה.

ד ט. והיה אם לא יאמינו גם לשני האותות האלה וכו' ולקחת ממימי היאור והפכת לדם. לכאורה קשה מאי אולמיה האי אות יותר מהאותות הראשונים? וי"ל דאיתא בסנהדרין ס' שכל מעשי הכשפים נבדקים במים, והגמ' מספרת שם איך ביטל זעירי במצרים חמור שנעשה בכישוף ע"י ששם אותו במים והוא נמש, וא"כ מה שאמר הקב"ה שאם יחשבו שזה כישוף תנעשה להם במים ששם לא שולט הכישוף. וזה הטעם שפרעה ציווה להשליך את כל התינוקים גם של המצרים לים משום שאין הכישוף שולט במים, ואם יבוא מצרי מכשף ויחליף את בנו באיזה חפץ ויאמר זה התינוק שלי, יוכלו לבדוק ע"י שיוקרוהו למים ואם זה חפץ אחר שנתכשף אזי במים הוא יתבטל.

ה כב. למה הרעות לעם הזה למה זה שלחתי. למה כתב פעמיים למה שמשמע מזה דגש על כך שהיו שתי שאלות וי"ל שמושה רבינו אמר לקב"ה ממה נפשך אני לא צריך לגאול את בניי, דהנה ישראל נשתעבדו למצרים בגלל שאברהם עשה מלאכה עם ת"ח (בזמן המלחמה עם 5 המלכים הוא השתמש באליעזר אפי' שהיה ת"ח. נדרים לב.) ומה שעשה כן אברהם בגלל שלא דרש את דברי ר"ע על את ה' אלוך תירא לרבות ת"ח. ואם בניי משתעבדים סימן שדורשים את וא"כ צריך שאהרן יגאל את בניי כי יש את לרבות את אחיך הגדול.

ו. ו-ח. והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי ו-הובאתי. ידוע שד' כוסות הם כנגד ארבע לשונות של גאולה, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי. וקשה הרי יש לשון חמישית, והבאתי. ולמה לא תיקנו כוס כנגדה? וי"ל שה'הובאתי' מתייחס לירושת הארץ כמו שכתוב כאן והבאתי אתכם אל הארץ וגו' ונתתי אותה לכם מורשה. והנה הכהנים והלוויים לא נטלו חלק בארץ, כמו שכתוב לא יהיה לכהנים הלויים חלק ונחלה עמם. וא"כ אצלם לא שייך לשון הגאולה של 'הובאתי' דאזיל על חלק בארץ, ולכן משום לא פלוג יח תקנו כוס חמישי. והנה כתוב בסמ"ע (דברים יח מובא בספר חבצלת השרון בהרחבה) שלעת"ל יהיה ללוויים חלק בארץ ואפשר לומר כי מטעם זה אנתנו מוזהרים 'כוס של אליהו ולא שותים אותו ככוס חמישית אלא רק כשאלהו יבשר על הגאולה.

ז יא יב. ויעשו גם חרטומי מצרים בלהטיהם כן. וישליכו איש מטוה ויהיו לתנינים. ולהלן פסוק כב במכת דם כתוב ויעשו כן חרטומי מצרים בלטיהם. יש לשים לב לשינויי הלשון, דאילו בהשלת המטה נאמר **בלהטיהם**, ובמכת דם נאמר **בלטיהם**. וי"ל ע"מ דאיתא בסנהדרין ס': בלטיהם אלו מעשה שדים. בלהטיהם אלו מעשה כשפים. ויש להבין למה במקל והתנין הם עשו זאת במעשה כשפים, ואילו בדם הם עשו במעשה שדים?

וי"ל, אומר הבית הלוי. דאיתא בסנהדרין שם שאין השד שולט בדבר הפחות משעורה, כי יותר משעורה הוא יכול להביא ממקום אחר, נמצא שמעשה השד הוא להביא לכאן משהו ממקום אחר. מאידך כשפים זה אחיות עיניים, והיינו לעשות כאילו הדבר הנמצא כאן התהפך למשהו אחר. ואיתא שם בגמ' שאחיות עיניים (כשפים) זה דבר שבטל כשמגיע למים, ולכן בהפיכת המטה לתנין הם עשו במעשה כשפים כי זה הספיק להם. אבל מכת דם שהיה על המים לא יכלו לעשותו בכשפים כי מים מבטלים כשפים, לכן הוצרכו לעשותו ע"י שדים.

ז יט. נטה ידך על מימי מצרים, ויהיו דם והיה דם בכל ארץ מצרים. צריך להבין את האריכות וכפל הלשון כאן, דהול"ל והיה דם, או ויהיו דם, ולמה נכפל והיה ויהיו? וי"ל דאיתא במדרש שבני ישראל התעשרו ממכת דם, כי הם מכרו מים לשתיה למצרים. והנה ויהי הוא לשון צער, והיה הוא לשון שמחה (מפועי הרבה בחי"ל). וא"כ כוונת הפסוק ויהיו דם, והיינו צער למצרים, והיה דם, והיינו שמחה לישראל שנתעשרו. מספר המאור שבתורה.

ז כז. הנה אנכי נוגף כל גבולך בצפרדעים. ובמדרש: שהיתה מריבה בין מצרים לכוש על הגבול, למי שייך חלק מסוים בגבול, ובעת בצפרדע הקב"ה התריע שיתמלא כל הגבול בצפרדעים והנה כשזה קרה הוכר הגבול בין מצרים לכוש לרעת מצרים, ע"כ המדרש. אותו מדרש בדיוק יש גם במכת ארבה שגם שם כתוב **ארבה בגבולך**, וכתוב שם במדרש שזה היה בדיוק על הגבול להוכיח למצרים שהגבול שרבו עליו שייך לכוש. ולמען ה', למה צריך פעמיים להראות דבר שכבר הוכרע בצפרדע? וי"ל ע"פ ב"ב נו. שיש צמח שקוראים לו חצב, והוא מיוחד מאוד בזה שהשורשים שלו חודרים בדיוק יישר עד למטה ומשמש לסימון גבולות, ובו יהושע סימן את גבולות השבטים ע"כ. והנה אחר מכת צפרדע שמו את 'החצב' הזה להראות הגבול בין כוש למצרים, כי גדר לבד לא תועיל שהרי אפשר להזיזה בלילה, משא"כ צמח א"י להוציא ולהשרישו בין לילה. אבל לאחר זמן הגיעה מכת ברד שהשחית את כל הצומח, כולל את החצב שסימן את הגבול, לכן הוצרכו שוב לראות איפה עובר הגבול ואת זה ניתן היה לראות במכת ארבה. ולפי"ז מובן מה שדוד המלך אומר בתהלים שבר ברד עץ גבולם. (מי שלא יודע את הווארט הזה תמיד קשה לו מה זה עץ גבולם, הרי הוא שבר את כל העצים).

ח ח. ויצעק משה אל ה' על דבר הצפרדעים. יש להקשות מה הטעם בכל המכות כתוב ויעתר, ואילו בצפרדע כתוב ויעקץ? וי"ל אומר השפת חכמים, כיוון שבצפרדעים היה רעש גדול שהם קרקרו חזק כמבואר בחז"ל (רש"י ז' כט), ולכן כדי להשמיע לאוזניו כדון כל תפילה שצריך לכתחילה שישמע לאוזניו (ש"ע א"ח קא) הוצרך לצעוק.

ח יז ומלאו בתי מצרים את הערוב וגם האדמה אשר הם עליה. מה התוספת הזאת 'וגם האדמה אשר הם עליה'? אז יש את התירוץ של הגאון שהיתה חיה שהיתה מחוברת בטבורה לארץ וכדי שתוכל להגיע היה צריך להביאה עם האדמה שעליה. עוד תשובה מתרצים, דהנה איתא ביסוטה' ותצלנה שנים וארבעים דובים מין הער. רב ושמואל: חד אמר נס. וחד אמר נס בתוך נס. ומאן דאמר נס בתוך נס, היינו שלמרות שלא היו שם לא דובים ולא יער, הגיעו גם דובים וגם יער. ומקשינן בגמ' ולהוי דובים ולא יער. ומתרצינן משום שהדובים מפחדים ואינם הורגים בלא יער, ופירושו שהחיה הורגת בסביבה הטבעית שלה ואינה הורגת כשהיא לא בסביבתה הטבעית, לכן הקב"ה הביא את היער כדי שיעלו כמו שצריך. ולפי"ז מובנת כוונת הכתוב אצלנו, שבכדי שפרעה לא יאמר שאינו מפחד מהחיות משום שאינו בסביבתן הטבעית, הקדים משה והודיע לו שהם יבואו גם עם האדמה אשר הם עליה. (וידוע כשהרב אלישיב עבר את הטיפול הרפואי הידוע ע"י מומחה עולמי כאן בשערי צדק, ביקש הגר"ש שהרופא יביא אתו את כל הצוות וכל הכלים שאיתם הוא

עובד בחי"ל, כי כך תהיה לו יותר הרגשה טובה בניתוח וזו השתדלות להצלחה).

שם. הנני משליח בך ובעבדך ובעמך ובבתיך את הערוב וכו'. יש לדקדק שבשום מכה לא נאמר לשון שילוח רק בזה 'הנני משליח'. וי"ל, אומר רבי חיים קניבסקי, הטעם ע"פ מה שאמרו בתענית כב. דחיה רעה אינה סכנה אא"כ היתה משולחת עי"ש, ולכן אמר הנני משליח וכו' וכשזה יהיה מכה משולחת אז זה סכנה.

ט ג. הנה יד ה' הויה במקנך אשר בשדה בסוסים בחמורים בגמלים בבקר ובצאן דבר כבד מאוד. מכת דבר ממבט ראשון היא נראית מכה מאוד קלה, בס"ה הקב"ה השמיד להם את כל הבהמות, וכן משמע לכאורה במדרשים שלא האריכו בזה כ"כ. אלא שההתבוננות בפסוק מראה שהתורה האריכה בזה מעבר לכל מכה שהתורה היתה יכולה לכתוב במקנך לבד שזה כולל את כל בעלי החיים, ולשם מה הוצרכה התורה לפרט. וגם הפסוק מסיים דבר כבד מאוד, משמע שהמכה היתה כבדה, וכן איתא בחז"ל 'ביד חזקה' זה הדבר, משמע שדבר זה המכה הכי חזקה ששם נראה יד ה' יותר מהכל, וצ"ע מדוע? וי"ל שכשתבוננים רואים שהמכה היתה קשה מאוד למצרים, היא פגעה והחריבה וקלקלה את כל אורחות החיים של המצרים וכפי שמבואר בפסוק. דבר ראשון זה פגע בסוסים, שהיו משמשים לרכיבה (ולהמחשת הדבר נתאר לעצמנו מה קורה כשכל כלי הרכב במדינה מפסיקים לנוע ביום אחד). נמשך הלאה, חמורים. החמורים הם האמצעי לביצוע ההובלות. ביום אחד משתבשת האפשרות להוביל חבילות ומטענים וכל המסחר מושבת. הלאה: גמלים. הגמלים משמשים ככלי תחבורה למרחקים (כמו אניות ומטוסים). הלאה: בקר. הפגיעה בבקר משבשת לא רק את אספקת החלב לשתיה והבשר לאכילה. עם הבקר היו גם חורשים ועושים את שאר עבודות השדה - והנה מגיעה מכת דבר וכל הפעילות במדינה נעצרת, כמו הפסקת חשמל כללית משמבשת את כל המפעלים, ובנוסף לכל אלו הדבר פוגע גם בצאן. מהצאן היו עושים את החוטים והבגדים ובעת הופסק כל הייצור של הבגדים והחוטים, אכן, 'ביד חזקה' זה הדבר. כי הדבר שיבש למצרים את עמוד השדרה הכלכלי והמחיה שלהם. האיחוד בחידוד.

ט כז. וישלח פרעה. בכל המכות כתוב 'ויקרא למשה ואהרן' חוץ ממכת ברד דכתיב וישלח פרעה. והיינו משום שבכל המכות קרא להם על ידי עבדיו ויד עבד כיד רבו, ולכן כתיב ויקרא, אבל בברד ששום מצרי לא היה יכול לצאת החוצה מוכרח היה לשלוח על ידי ישראל שהיו אצלו, כי להם לא הזיק הברד. **טעז"ק**

ט כט. כצאתי את העיר אפרוש כפי אל ה'. וברש"י: בתוך העיר לא התפלל כי היתה מלאה בגלולים. וקשה הלא משה התפלל במכת כינים (ח) ובערוב (ח כו) ושמ לא כתוב שיצא מחוץ לעיר, והא העיר היתה מלאה בגלולים? וי"ל, אומר 'החנות התורה', שהעבודה זרה של מצרים היתה כבש. (דהא כששחטו את הפסח כעסו עליהם המצרים כי זה היה אלוהי מצרים) וכבש דרכו תמיד לרעות מחוץ לעיר, ולכן בכל המכות לא חשש משה להתפלל בעיר, כי הכבשים, שהם העי"ז של מצרים היו מחוץ לעיר, אבל בברד שכתוב הירא את דבר ה' הניס את מקנהו, וא"כ באותו הזמן של מכת ברד הכניסו המצרים את אלוהיהם לעיר להגין עליהם מהברד, לכן הוצרך משה לצאת מחוץ לעיר.

י ה. וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ ואכל את יתר הפליטה וגו'. קשה למה הוצרך דלא יוכל לראות את הארץ, הרי במכת חושך שבאה אח"כ היה מספיק חושך. וכן קשה מה זה הלשון ולא יוכל לראות, מי לא יוכל לראות. וי"ל כיוון שהארץ תחשך וממילא הארבה לא יוכל לראותה והוא יחשב כסומא ואיתא בגמ' דסומא אינו שבע, ולכן הוא יאכל את יתר הפליטה. וזה כוונת הפסוק וכסה הארבה את עין הארץ ולא יוכל הארבה

לראות את הארץ, ולכן הוא יאכל את יתר הפליטה. כלי יקר.

י. י. - יא. ויאמר אלהים יהי כן ה' עמכם כאשר אשלח אתכם ואת טפכם ראו כי רעה נגד פניכם. לא כן לנו נא הגברים. לכאורה אם רעה נגד פניכם מדוע יש בזה סיבה למנוע רק את שילוח הטרף, ולא את שילוח הגברים? וגם קשה מה זה 'כי אותה אתם מבקשים' לא את זה הם ביקשו, הם ביקשו גברים וטרף. ויש לפרש עפ"י דאיתא בכתובות יא. דאפשר לגייר קטן, כיוון דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו. ואולם כ"ז דבר שיש בו גם חובה וגם זכות דאמרין בוודאי נח"ל צד הזכות, אבל בדבר שהוא רק חובה בוודאי שא"י לחוב את הקטן. והיינו דאמר פרעה, דאת הטרף אינו יכול לשלח, כיוון דרעה נגד פניכם והוי כולו חובה, ואין חבין לאדם שלא בפניו. משא"כ אתם הגדולים, אף שהיו רעה בעבורכם, בכ"ז איני יכול למנוע זאת ממכם כי אותה אתם מבקשים. בית הלוי.

י. יט. ויהפוך ה' רוח ים חזק מאוד. מה הטעם שבלקחת הארבה הוצרך ברוח ים חזק מאוד, בשונה מהגעת הארבה שהגיע ברוח קדים (פסוק יג)? י"ל שכשהארבה הגיע הוא היה חי וחי נושא את עצמו. משא"כ אח"כ כשהוא נלקח, המצרים שמו אותם לשימורים בתוך חביות ואז הם היו מתים ומת לא נושא עצמו לכך הוצרכו לרוח ים חזקה להוציאם מהשימורים.

יא. ב. דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב. הנה הציווי היה שישאלו כלי כסף וכלי זהב, ולהלן יב לה. כתוב ששאלו כלי כסף וכו' ושמלות, וקשה הרי לא היה ציווי כלל על שמלות? וי"ל דהנה להלן יב לה מבאר רש"י ובני ישראל עשו כדבר משה, אמר רש"י שאמר להם במצרים שישאלו כלי כסף וזהב, וקשה הרי הפסוק עצמו מפרש וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב וא"כ מה בא רש"י להוסיף? ועו"יך בפסוק שלנו כתוב דבר נא היינו תפציר בעם ישראל שישאלו כלי כסף, וקשה מה צריך תחנונים מיוחדים שישאלו כלי כסף, ועוד יש להקשות דדרשין בכל השי"ס כי כשכתוב רעהו הכוונה היא ולא עכו"ם וא"כ איך כאן כתוב וישאלו איש מעם רעהו? וביתא הגר"י שהיו ב' ציוויים א. שישאלו איש מעם רעהו היינו שהיהודים ישאלו זה מזה, כי כך גזר הקב"ה שבשביל שאדם יקבל שפע הוא חייב לתת משלו לחבר, ולכך שזאת היתה רק שאלה לזמן היו צריכים להתחנן בעיני העם שישאלו איש מעם רעהו בדווקא והשאלה שם היתה כלי כסף וזהב, אבל לא שמלות שהוא היה לבוש חשוב יותר מהכלי כסף וזהב וכמו שרש"י בפסוק לה' הביא מהמכילתא, והיהודיות הרי לא לבשו בגדי יקרים כי הרי לא שינו לבושים. ומה דשרי לגבות את השמלות מהמצרים אפי' שמבואר שאין גובים מבגדי האשה עבור חוב הבעל וכאן זה הרי היה גביית חוב על כל השיעבוד, י"ל שכל זה בבגדים זולים שבעל מקנה זאת לאישה, ואילו כאן מדובר בבגדים יקרים וזה הבעל לא מקנה לאישה. ועל דבר זה כתוב פרשת שמות פרק ג פסוק כב ושאלה אשה משכנתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות. מהג"ר יחיאל שלזינגר שליט"א

יא. ג. ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים גם האיש משה גדול מאוד בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה. שתי קושיות קשות כאן. א. מדוע הפסוק תיאר את ישראל בתור עם, הרי איתא שכל מקום שנאמר עם הוא לשון גנאי, (אלשיך וחזקוני ריש בשלח בשם הזוהר) והיה צריך לומר 'חן ישראל'. ב. מה הקשר לכאן גם האיש משה גדול מאוד, מה זה קשור לענין שישראל מצאו חן בעיני מצרים. וי"ל הנה ידועה 'הגמ' בסנהדרין צא. מגביהה בן פסיסא דביזת מצרים היתה שכן עובדת ישראל על מה שנשתעבדו למצרים. ולפי"ז שבטו של לוי שלא היו בכלל השעבוד, לא היו גם בכלל הביזה, וממילא לא הוצרכו לחן מצרים כי לא שאלו מהם כלים. ובספ"י דשבעות איתא שיע"ם הקהל הכוונה לכלל ישראל (על הפסוק וכפר את הקודש וגו' ועל כל עם הקהל יכפר אלו ישראל). ואיתא בסוטה יג. בא וראה כמה חביבות מצוות על משה שבשעה

שישראל נתעסקו בביזה הוא נתעסק בעצמות יוסף. וקשה ע"ז הא משה לא נשתעבד למצרים כי משה היה משבט לוי ולא ניתן חינו בעיני המצרים, וא"כ מה השבח הגדול שהוא נתעסק בעצמות יוסף, הרי הוא לא היה קשור לביזה. וי"ל שגם האיש משה גדול מאוד בעיני מצרים היינו שיש לו חן למרות שהוא לא נשתעבד. וכעת הכתוב הוא כמין חומר: ויתן ה' את חן העם היינו ישראל ולא הלויים, וכן משה היה גדול מאוד בעיני מצרים והוא גם היה ראוי לקבל ביזה, ואפי"ה הוא התעסק בעצמות.

יא. ד. ז. ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בארץ מצרים ולכל בני"י לא יחרץ כלב לשונו. יש לבאר את סמיכות הפסוקים כך: הנה הטעם שכתוב כחצות ולא בחצות כתוב בגמ' ברכות ג: שזה בגלל שמשה לא ידע בדיוק לכוון את שעת חצות, ואומרת שם הגמ' שדוד כן ידע מתי חצות, כי היה לו סימן מהכניור שהיה מגנן בחצות. ונשאלת השאלה הרי גם למשה היה סימן ליידע זמן חצות במדויק שהרי איתא בגמ' שם דג' משמרות יש בלילה ובחצות הלילה כלבים נובחים וא"כ לכאורה הרי גם משה יכול היה לדעת שעת חצות לפי זמן נביחת הכלבים - לכן התורה כותבת כאן שהכלבים לא נבחו וממילא מובן למה משה אמר כחצות ולא בחצות. מהר"י אסאד.

יב. ב. החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה. הגאון אומר שמרמזים כאן דיני צום. דבכל השנה לבד מחודש ניסן מותר לצום כל החודש ורק ברי"ח אסור, ואילו בחודש ניסן זה הפוך, כל החודש אסור לצום ורק ברי"ח מותר (בגלל מות שני בני אהרן, והוא נקרא 'תענית הצדיקים'). וכך מבואר לשון הפסוק: 'החודש הזה', ז"א כל ימי חודש ניסן הם 'ראש חדשים' דהיינו דינים כראשי חדשים של כל השנה שאסור לצום בהם. אבל 'ראשון הוא לכם' ז"א היום הראשון של החודש, כלומר ראש חודש ניסן, דינו שונה 'לחודשי השנה' דהיינו, לשאר ימי חודשי השנה, שמוותר לצום בהם.

יב. ו. והיה לכם למשמרת עד יד'. וברש"י: ראה הקב"ה שאין בידם מצוות להתעסק בהם כדי שיגאלו, נתן להם שתי מצוות פסח ומילה. למה דווקא את המצוות האלו? י"ל כיוון דשכר מצווה בהאי עלמא ליכא, והטעם כי במצוות עשה אם לא מקיימים אותם בעוה"ז אין עליהן עונש בעוה"ז ולכך אם מקיימים אותן אין להן שכר בעוה"ז. לכן הקב"ה נתן להם דווקא פסח ומילה שהן מצוות עשה שאם לא מקיימים אותן מקבלים עליהם עונש כרת בעולם הזה ולכן הם גם יכולים לקבל עליהן שכר בעוה"ז.

יב. יג. והיה הדם לאות על הבתים. בשו"ת הרשב"א מובא ששאל כומר אחד, נאמר בנביא על בית שני גדול יהיה כבוד הבית הזה-האחרון יותר מן הראשון. א"כ איך אתם טוענים שיבנה בית שלישי של אחרון כתוב על השני ומשמע שלא יהיה עוד בית אחרי. והשיב לו הרשב"א שאחרון הכוונה היא אחרי, היינו בית אחרי הראשון, וראייתו משמות ד' ח'. והיה אם לא האמינו לקול האות הראשון והאמינו לקול האות האחרון, שראשון היה עם המטה שנהפך לנחש, ואחרון שידו נהייתה מוצרעת. והנה הפלא ופלא, מיד לאחמ"כ הקב"ה אומר למשה ואם לא האמינו לשני האותות האלה תהפוך את האור לדם, חזינן שאפי' שאמר אחרון עדיין יש אחריו עוד משהו. והתו"ט מצא לזה רמז בפסוק והיה הדם לכם לאות על הבתים דהיינו הדם שהוא אות שבא אחרי שכבר נאמר על הצרעת שהיא האות האחרון, הוא מרמז על בתים ראשון ושני שיש אחריהם עוד.

יב. טו. אך ביום הראשון תשביתו וגו', כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההיא מיום הראשון עד יום השביעי. צריך להבין מה זה כי כל, היה צריך לכתוב וכל. וי"ל, אומר רבי נתן אדלר, דאיתא בגמ' מה הטעם שחמץ הוא בשריפה, הא גם כלאי הכרם הם אסורים בהנאה ואינם בשריפה, ומתרתא הגמ' ב' תירוצים. א' שחמץ הוא בכרת. ב' כלאי הכרם

אסורים לעולם אז אנשים מתרחקים מזה ולכך לא צריך בשריפה. משא"כ חמץ שכל השנה מותר וזה אסור רק 7 ימים בשנה אז יש חשש שמא יבוא לאכול, לכן דינו בשריפה. ולפי"ז הפסוק מאוד יפה: אך ביום הראשון תשביתו-בשריפה, ולמה בשריפה, א. בגלל שכל אוכל חמץ ונכרתה. ב. כי זה מיום הראשון עד יום השביעי.

יב. כב. ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות. יש להקשות הלא בציווי של הקב"ה משה בפסוק יז איתא שהקב"ה אמר שישמרו דם על המזוזות (והיינו הצדדים של המשקוף) ואח"כ על המשקוף (דהיינו למעלה), ולמה משה שינה ואמר קודם משקוף ואח"כ מזוזות? ועו"יך מה זה המילה והגעתם על המשקוף, היה לו לומר ושמרתם או וזרקתם על המשקוף ומה זה והגעתם? וי"ל ע"פ תרגום יונתן (יט ד) על הפסוק יאשא אתכם על כנפי נשרים אומר רבי יונתן בן עוזיאל שהקב"ה ביד' ניסן הביא את בני ישראל למקום המקדש בירושלים להקריב קרבן פסח, ואח"כ הוא החזירם לדירתם במצרים, וא"כ זה כוונת הפסוק, הקב"ה ציווה קודם מזוזות ואח"כ משקוף כי אין מעבירין על המצוות ובשעת הציווי זה היה המקום הראשון שבא לידם, אבל כשבאה לידם המצווה בשעת מעשה הם חזרו ממצרים על העננים, והם הגיעו עם האגודת אזוב שטבלו בדם בארץ ישראל ששם הקריבו את קרבן פסח וההגעה שלהם היתה מלמעלה למטה, וכעת המקום הראשון שהזדמן לידם הוא המשקוף ורק אח"כ המזוזות לכן משה אמר שישמרו קודם על המשקוף כי אין מעבירין על המצוות. ולכן גם אמר משה והגעתם כי הגיעו מירושלים. רבי נתן גשטטר.

יב. כג. ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגף. רבים נתקשו כאן הרי לעיל בפסוק יב כתוב שהקב"ה אמר לעם ישראל ועברתי בארץ מצרים, ובהגדה של פסח אומרים שהקב"ה בכבודו יעבור בית בית ויהרג את הבכורות, ויעשה בעצמו, לא ע"י מלאך ולא ע"י שליח. א"כ למה נאמר כאן ולא יתן המשחית. שמשמעותו שהמשחית הוא זה שיעבור בין הבתים? וי"ל, אומר הרע"א, שהיו ב' סוגי בכורות, היה בכור מאמא שזה בכור ידוע, את הבכורות האלו המשחית הרג, ומאידך היו בכורות מאבא שזה אי"א לדעת ורק הקב"ה יכול לדעת, ואת הבכורות מאבא הקב"ה הרג. ובאמת במדרש מסופר שכשהמצרים ראו שמתו להם עוד ילדים הם הבינו שנשתייהם בגדו בהם והם קמו עליהם והרגום. **עוד תשובה** אומר הבן איש חי, שהיו הרבה שהתביאו את ילדיהם בבתי היהודים ולשם לא היה רשות למשחית להיכנס, ולכך שם הקב"ה בכבודו ובעצמו נכנס והרג, וזה כוונת הפסוק, הקב"ה הרג בבתי היהודים את המצרים שהתחבאו שם, ואילו בבתי המצרים המשחית הרג.

יב. כט. וה' הכה כל בכור בארץ מצרים. הנה במעריב אנחנו אומרים כל יום כך: המכה בעברתו כל בכורי מצרים, ואח"כ יוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם. ואכן כך היה עמד הבכורים, קודם הקב"ה הכה את הבכורות אח"כ הוציא את בני"י ממצרים. והנה בבוקר אנחנו אומרים הפוך, קודם ממצרים גאלתנו, ורק אח"כ כל בכוריהם הרגת, והרי לא כך היה הסדר, אלא קודם הריגת הבכורות ורק אח"כ הגאולה. וי"ל דהנה יש להקשות למה בלילה אומרים לשון הימכה ואילו בבוקר 'הרגת'. וי"ל דבמסכת שמחות איתא שם בהקדמה אמר רבי יוחנן הקב"ה בלילה כלל לא הרג את הבכורות אלא רק הכה בהם עד שיהיו גוססים כדי שיראו במפתלם שבני ישראל יוצאים ממצרים, ורק אחרי שבני ישראל יצאו המשחית הרג אותם. וכעת מובן כל הפסוק הנה בלילה הקב"ה הכה ואח"כ הוציא ובבוקר אחרי שהקב"ה שילח את בני"י נהרגו הבכורות כי הסדר היה הכאה, גאולה, הריגה. ויובן גם איך הקב"ה הרג בעצמו את הבכורות הרי הקב"ה כהן הוא, וי"ל שהוא לא הרג אלא רק הכה.

מאמרי מוסר וסיפורים על ענייני יציאת מצרים

מבחר מתוך מה שהבאנו בעבר עם תוספות חשובות

תפילה

ויהי בימים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מהעבודה.. ותעל שוועתם אל האלוקים. באותם ימים כשבני ישראל היו שקועים במטי שערי טומאה, אחרי מאות שנות עבדות ללא יכולת לצאת בשום צורה שהיא, ואז כשהיתה להם הפוגה קצרה הם בכו והתחננו לקב"ה שיושיע אותם, ולמרות שעדיין לא הגיע קץ הגלות, ולמרות שהיו שקועים במטי' שערי טומאה עלתה שוועתם אל ה' שהחליט להושיע אותם מגלותם, וכמו שכותב כאן רש"י וידע אלוקים: נתן לב אליהם ולא העלים עיניו מהם. רואים את הכוח העצום שיש לתפילה שיכולה לבטל גזירות קשות ולהסיר חרון אף מישראל, ולשנות הטבע. ואל הקב"ה אפשר להתפלל בכל עת ובכל שעה, אם זה בג' תפילות שנתקנו לישראל, אם זה תפילה פרטית שאדם יכול לשאול מה' בכל שעה שמזדמן לו. ואשרי העם שה' אלוקיו. יסוד התפילה הוא לחזק בליבנו את האמונה והבטחון בה', כי ע"י שאנו מתפללים אליו לכל דבר ולכל צרה זה מראה שאנו מאמינים שהוא יכול להושיע אותנו ובטוחים בישועתו. ידועים ומופרכים דברי החפץ חיים בליקוטי אמרים בגודל התועלת שיש לתפילה. ואלו דבריו: כל הצרות הבאות עלינו שאיננו ניצלים מהם הוא משום שאין אנו צועקים ומרבים בתפילה עליהם, כי לו התפללנו ושפכנו שיח לפני הקב"ה בוודאי לא ישובו תפילותינו ובקשותינו ריקם. ולא יסתפק אדם במה שמתפלל שמונה עשרה ג"פ ביום אלא מלבד זאת צריך כמה פעמים ביום לשפוך תפילות ובקשות בינו לבין עצמו כשהוא בבית, וצריך שיהיה מעומקא דליבא, כי בינו לבין עצמו הוא יחשוב על מצבו הכלכלי וטרדותיו הרבים ועל משפחתו וכו', ואז הוא ממלא יתפלל בתחנונים. ותפילה כזאת, אומר הח"ח, בוודאי לא תשוב ריקם. וכן החזו"א באגרותיו משבח את הקרבה הגדולה שזוכה לה האדם בעת התפילה, וכך הוא כותב: מה נפלא הדבר כי ביכולת האדם להשיג דאגותיו לפני אדון עולם כאשר הוא משיח לרעהו, ותפילה בעת צרה שהאדם נצטוו עליה היא לו לעזר ותרופה מתמדת. ואכן כותב החזו"א במכתביו הידועים שאדם צריך לקבוע לעצמו נוסח של תפילה שמתאימה לו, ויצטרך לעצמו איך הקב"ה עומד על ידו מאזין לו ושומע את תפילותיו. וע"י הוא יתפלל יותר מעומק הלב. עוד מוסיף החזו"א שבכל עניין שיש לאדם, עליו למעט בהשתדלות ולהרבות בתחנונים לפניו, וע"י יפעל יותר מהמשתדל.

ובתקופה הזאת שיש הרבה צרות פרטיות וצרות הכלל, מגיפה גדולה וכן מחלות אינפניות, קשיים בפרנסה, צער גידול בנים, חוסר שלווה הנפש וכדו' - וחז"ל הרי הודיעו לנו שבתקופה שיבוא המשיח יהיו הרבה צרות לעם ישראל - אזי אין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים, ועלינו לבקש כל חטאת מה' על ישועה שתהיה קרובה לבוא. ובלי תפילה אי"א להשיג שום דבר, ואדם שמתפלל לפני כל מעשה שעושה, ולפני כל עניין, או לימוד, או הוא זוכה ורואה ישועות.

סיפור נפלא ביותר התרחש בזמן הכתב סופר שהיה רב העיר, אחרי פטירת אביו החתם סופר. באחד מבתי היהודים היה משרת גוי, שהיה רע ומושחת. יום אחד ראה המשרת הגוי את שר העיר מתהלך ברחובות, הגוי הצליח בערמומיות לשלול את ארנקו של השר ולברוח. כשקלט השר מה שקרה ששדדו אותו כך לאור היום. כעס מאד, ציווה על המשטרה לעשות הכל על מנת להחזיר את כספו ולהעניש את הפושע. השוטרים החלו בחיפושים, ואז קלט הגוי שמצבו רע ועלולים לתפוס אותו בהקדם, הוא החליט להוציא את עצמו מצרה זו, וגם על הדרך להפטר ממעסיקו היהודי. הלך הגוי והחביא את הארנק בביתו של היהודי מעבדו. ואכן לאחר כמה ימים כשעברו

השוטרים מבית לבית לחפש את האבידה, נכנסו לביתו של היהודי ולאחר בדיקה יסודית נמצאה הגנבה בביתו של היהודי המופתע. מיד אסרו אותו. הוא בכה במר נפש על חפצו אך שום דבר לא עזר, אם הגנבה נמצאה בביתו הרי שהוא זה הגנב - כך נאמר לו. היהודי הובל לבית הסוהר ודינו נחתם במשפט למוות בתליה על הגרדום בכיכר העיר. כשהגיעה השמועה לאני הכתב סופר הוא נחרד מאד על הרצון להרוג איש ישר וכשר שלא עשה דבר. הוא שלח את טובי העסקנים לנסות לשכנע אך שום דבר לא עזר. גם מעטפות של שוחד ניסו, אך אין מה לדבר השר כועס מאד ולא מוכן לוותר. כשראה הכתב סופר שנסגרו בפניו כל השערים, נסע לשכנע את שרי המלוכה מהדרגים הגבוהים ביותר, אולם שר העיר לא היה מוכן לשמוע מכלום. כשראה הכתב סופר שהמצב לא טוב וההשתדלות לא עזרה, הוא בא אל ביתו שבור ורצוף באישון לילה האחרון שלפני ביצוע גור הדין כשכל העיר ממתנה לחזות בעונש הכבד.

בשעת לילה מאוחרת הלך הכתב סופר לישון כשהוא עייף מכל עמל וטרדת הימים האחרונים, והוא בדאגה גדולה וצער מה יהיה בגורלו של אותו יהודי חף מפשע, והוא לא יודע מה עוד ניתן לעשות. מתוך מחשבות ודאגות נפלה עליו תרדמה, והנה הוא רואה בחלום הלילה את אביו הקדוש החתם סופר כשפניו זועפות עליו, הוא רעד ופחד מפני שאביו התקרב אליו בפנים קשות. היתכן? זעק החתם סופר על בנו, יהודי חף מפשע צועד אל מותו, משאיר אחריו אישה וילדים חלילה, ואתה שוכב על מיטתך ואינך פועל להצלתו! הכתב סופר נבהל לשמוע את תוכחת אביו והחל בוכה בכי נורא 'הלא כל מה שביכולתי עשיתי, ואף מעבר למה שיכולתי, לא חסכתי בשום טרחה כדי להצילו, וכי יש עוד דרך נוספת שעדיין לא ניסיתי?' שאל הכתב סופר. יש ויש ענה אביו החתם סופר בנחרצות, מדוע אינך מתפלל!!!! בלילה שכזה לא ישנים. פסק החתם סופר. הכתב סופר קם מיד ממיתתו בגבורה ובהתלהבות וקרא למשמשו, כשהוא מצוה עליו לגשת אל ראשי הקהל שיעוררו את כל יהודי העיר, וכולם ללא יוצא מן הכלל, על אף השעה, יתאספו בבית הכנסת לתפילה וזעקה להצלת נפש מישראל. הכתב סופר ניגש לבימה והרים את קולו בזעקה, ואמר, ניסינו כוחנו בכל הדרכים האפשריות, אך נראה שהכל סגור ונעול בעדנו, אבל אצל הקב"ה אף פעם לא סגור. שערי דמעות לא ננעלו. היתה שם באותה שעה התעוררות גדולה מאד. בכיות וזעקות וקל כביר אל ימאס תפילת רבים. נקרעה הגזרה ולמחרת בעת שהלכו לבצע את גזר הדין, הסכים השופט לחקור את אותו משרת גוי ונבזה שהיה בבית היהודי, והגוי שלא התכוון לחקירה זו, נשבר מיד והודה, וכך הועלה המשרת הגוי לגרדום. היהודי ניצל ושב לביתו. אכן תפילה אמיתית לא שבה ריקם.

לפעמים באה לבן אדם צרה, הוא מנסה את כל הדרכים האפשריות איך אפשר לעזור, כמו למשל שילדו חולה ח"ו, מיד פונה לכל טובי המומחים והעסקנים ולוקח את הרופאים הכי טובים, פונה לבקשת ברכות מרבינים.. אך צריך לזכור שדבר ראשון ד' מחכה לתפילה אמיתית שבאה עמוך מתוך הלב, בדיעה שרק ד' יכול לעזור, ואין שום ברייה אחרת בעולם שיכולה לשנות משהו מהגזר למעלה, והכל מידו הרחומה, וכך לאחר תפילה כזאת כמובן יכול לעשות עוד השתדלות.

ידועים דברי חז"ל. שהקב"ה מביא לאדם סרדות ויסורים כדי שהאדם יתפלל לפניו, ואם האדם לא מתפלל לפניו אז הקב"ה מביא לו עוד יסורים, עד שיגיע למצב שיתפלל לפניו. וכדי להיוושע בתפילה על האדם להתפלל מעומק הלב. ובמקום להרבות בהשתדלות לפני בשר ודם עלינו מוטל להתחזק באמונה שאין עוד מלבדו, ורק בורא עולם יכול להושיע אותנו, וכמה שאנו יותר מאמינים בכוח התפילה, התפילות שלנו יתקבלו יותר לפניו לרצון.

והתפילה על כל עניין מייצרת אצל האדם קרבת אלוקים שזה רוגע נפלא שיש לאדם שמרגיש שנמצא בידים שלו יתברך. ואין להתיימש גם אם לא נענה מיד הוא ייענה בהמשך אי"ה, כי תפילות לא שבות לעולם ריקם. ותפילות מתקבלות כשאדם מרגיש שאין לו על מי להישען אלא על אביו שבשמים. רבי יחזקאל אברמסקי סיפר על עצמו שהוא היה מאוד ערש לגיש לציון, כשהוא למד בסלבודקא אם רק היו פותחים את החלון מיד הוא היה חוטף ציון, ובלילותיו אמו הייתה לוקחת אותו לחדר כשהוא עטוף בשמיכת פוך. והנה יום אחד הגולה הרב אברמסקי לסיביר. וכך הוא סיפר: הוא נכנס לשערי סיביר ואמר ריבונו של עולם חז"ל אמרו הכל בידי שמים חוץ מקור וחום, עד עכשיו היה ביכולתי לשמור עצמי, אבל כעת שאני נכנס לסיביר ששם יש 50 מעלות קור אין לי שום אפשרות לשמור ע"ע, וכאן הוא התחיל להתפלל לה' מכל ליבו שיציל אותו מהקור. ואכן רבי יחזקאל היה שם במשך שנה וחצי כמעט בלי בגדים חמים ובלי נעלים ראויות, ומעולם הוא לא הצטנן.

החפץ חיים תמיד כשבאו לבקש ממנו ברכות היה אומר שאבא לא אוהב ששולחים לו שליחים. הקב"ה רוצה שהאדם יפנה אליו ישירות ויבקש את בקשותיו האישיות והקב"ה רק מצפה ורוצה לתת לנו. אלא מה, אנו צריכים להתפלל ולפעמים גם להרבות בתפילה אך לא להפסיק בזה כלל. ובשנים האחרונות רבי חיים קניבסקי אומר לפונים אליו ומבקשים על כל מיני בעיות שהקב"ה עושה לנו את זה כי הוא רוצה שנתפלל אליו, וכל הזמן להרבות בתפילה על הילדים על הפרנסה על הבריאות ועל הצלחה בכל העניינים כי זה הדבר היחיד שנשאר בדורינו היתום, וע"י תפילה רואים ללא הרף בחוש את ישועות ה'.

וכשהתפילות הן מתוך לב נשבר אז עולה שוועתנו לאלוקים. אחד מתלמידיו של רבי שמשון פינקוס לא היה לו ילדים שנים רבות. יום אחד בשעת לילה מאוחרת מתקשר אליו רבי שמשון ואומר לו יש לי סגולה בשבילך בא אלי כעת. הוא בא לרבי שמשון, ורבי שמשון יורד עמו לרכבו ונוסע עד למדברות יהודה. שם הוא נכנס לשביל עפר מקום שאין נפש חיה הוא מוריד את האברך וא"ל כאן תצחק אל ה' בלב נשבר, עוד 3 שעות אני בא לאסוף אותך. הבן אדם התפלל שם כמו שלא התפלל מעולם. כעבור 9 חודשים הוא בירך על שהיתה לו שם משרה חשובה והמוסד נסגר מחוסר תקציב, הוא היה מאוד שבור כי מאוד היה חשוב לו הרבצת תורה, והיה לו קשה להיות בלי פראק, הוא עשה אותו הדבר כנ"ל ולמחרת בבוקר התקשרו אליו מכיוון בלתי צפוי, ובס"ד הוא מאוד מצליח.

אחד מגדולי ירושלים בדור הקודם היה רבי ישעיה בראדקי זצ"ל בעת אשר עלה מחו"ל לאר"י בספינה עם בנו ובתו הקטנים, כשכבר היו קרובים לארץ ישראל נשברה הספינה והוצרכו כולם לקפוץ למים, האבא לקח עמו את בנו ובתו והחל שוחה עימם לעבר החוף, תוך כדי השחייה בים הוא הרגיש שכוחותיו אוללים ממנו, ואם הוא לא יעזוב אחד מהם כולם יטבעו, בשעה קשה זו הוא חישב את מי עדיף להשאיר מבחינת התורה ויצא לו (ממש לבכות) שהבן קודם להצלת הבת, בטרם עשה דבר נורא זה, הוא הודיע לילדה בלב נשבר שהוא מוכרח לזרוק אותה למים. מששמעה הבת ד"ו החלה לזעק במר נפשה: אבי אבי אין לי על מי להישען כי אם עליך, רחם עלי בלי חשבונות. לשמע דבריה נדעזע האב והחל זועק אל ה' שיושיעם, מיד הוא הרגיש שהוא מקבל כוחות חדשים, ובעזו ותעצומות החל לשחות עם שניהם עד הגיעם לחוף מבטחים. לאחר שנים רבות כשהגיע זמן פטירתו הוא קרא לבתו והזכיר לה את הזעקה שלה אבי אבי, וא"ל דעי קך שבכל ענין שמרגישים שנמצאים במקום צר ומצוק, אפילו שנראה לכאורה שאין

מקום להינצל, תזכרו לצעוק אבי אבי אל תעזבני. וכשה מגיע ממעמקי הלב הקב"ה נענה בכל אשר נבקש ממנו. ובפרט אם זה לדברים רוחניים כחברותא טוב וכדו'.

הנה כל הישועות שהגיעו לבני ישראל בזמן יציאת מצרים היו בזכות שהם הרבו בתפילה לקב"ה. והח"ח הביא (ליקוטי אמרים פ"ו) שכל הצרות הרבות הבאות עלינו שאיננו ניצולים מהן הן מפני שאין אנו מרבים בתפילה עליהם, וממשיך הח"ח כי אילו התפללנו ושפכנו שיח לפני הקב"ה בוודאי לא שייב שמשתינו ריקם, ולא יסתפק אדם כמה שמתפלל שמונה עשרה אלא כמה פעמים ביום צריך לשפוך בתפילות ובקשות בינו לבין עצמו כשהוא בביתו מעומקא דליבא. כי עי"כ התפילה תצא ממעמקי ליבו, ותפילה כזו וודאי לא תשוב ריקם. **ומובא בסיפורי מעשיות** של רבי נחמן מברסלב סיפור על יהודי מכניס אורחים גדול שיכול להיכנס אליו לג' סעודות ביום כדי המלך ללא כסף. והנה אורח הגיע לעיר הוא שמע על ההכנסת אורחים אך לא ידע היכן זה, הוא שאל והראו לו שידפוק בבניין פלוני בדלת פלוני, והאורח הגיע למקום אך בטעות דפק בדלת אחרת. ההוא שאל לרצונו, והאורח אמר אני רוצה סעודה, אמר השכן בא תעבוד אצלי בשדה עד הערב, תחרוש תזרע ותקצור מה שצריך, ולפנות ערב תחזור אלי, ההוא עבד קשה כל היום ולפנות ערב אחרי יום עבודה מפרך הוא הגיע לבעה"ב וביקש אוכל, הבעה"ב נענה תכנס לדירה ממול ושם יש אוכל כדי המלך, הוא נכנס והתחיל לאכול ואכן האוכל היה כידי המלך. הוא שואל את זה שעל ידו כמה עבדת בשביל האוכל! ההוא לא הבין ואמר לא עבדתי כלום.. הוא שואל את זה שבצד השני ואותה התשובה, לא עבדתי כלום. הוא בירר והתברר לו שפשוט השכן עשק אותו. אומר החפץ חיים, הקב"ה מתאוה לתפילתן של ישראל הוא רוצה שידפוקו במקום הנכון, ובזמן צער הוא רוצה שיפנו אליו, הוא לא רוצה שיפגעו קשרים ופרוטקציות אלא כשיש משהו קשה יפנו ישירות לקב"ה ולא רק סגולות וברכות מברנים אלא דיבור ישיר. וזה גם כוונת הפסוק עזי וזימרת קה, היינו כשהתבטחנו והחזק שלי הוא מה' ורק ממנו, אז ויהי לי לישועה.

עוד חיזוק בענייני תפילה: ספור נורא ארע עם רבי עקיבא איגר זצ"ל יהודי מתושבי העיר העיר העיר הסמוכה לפוזנא מקום רבנותו של רבי עקיבא איגר חלה במחלה קשה. הוא עבר מרופא לרופא ולא ניתן מזור למחלתו. באחד הימים נודע שרופאו של המלך מתכוון לעבור בעיר. עסקנים ניסו בכל כוחם לשכנע אותו לבוא ולמצא מזור למחלה שרק מחמירה מיום ליום. הרופא הסכים לבוא כמובן בתמורה תשלום הוגן. בדק את החולה זמן ממושך ואז יצא מהחדר והודיע שאין תרופה למחלתו וסופו קרב. לפני שיצא מהעיר יצא אחרי רבי עקיבא איגר ושאלו: אם המלך בעצמו היה חולה במחלה הזאת, חלילה, מה הייתם עושים? ואז ענה הרופא: המלך אכן חלה בכזאת מחלה בעבר, המלצתי לו על תרופה מסוימת והכל עבר. המלצתי לקחת עוף נדיר במינו ולתת למלך וכך ירפא ממחלתו. מכאן היה ידועי שאין המלך ימים רבים לחפש את העוף הנדיר ולאחר מאמצים מרובים עלה בידיהם להשיג את אותו עוף. הם שמרו עליו והביאו אותו לבית המלוכה, העוף נשחט ובשלו אותו, המלך שתה את המרק והחלים לגמרי ממחלתו. המשיך הרופא: לא העלתי בדעתי שיש לכם את האפשרות לרפא יהודי זה באמצעות אותו עוף, בגלל שדרוש סכום עתק של כסף כדי לשלוח גדודים ליערות ללכוד את העוף, לכן קבעתי שאין לו תרופה. רבי עקיבא איגר שמע את הדברים הודה לרופא ונכנס לחדרו. מיד חשב רבי עקיבא איגר שאם ישנה אפשרות למצא תרופה בעולם למחלה זו, אם המלך יכול להשיג את העוף על ידי כמה גודי חילים, אז ודאי שיהודי יוכל להשיג את העוף ע"י שישא תפילה למלך מלכי המלכים ובודאי לא יגרע חלקו של היהודי. נעמד רבי עקיבא איגר והתפלל בכוונה עצומה. פנה לבורא עולם ואמר: רבון העולמים בעירנו נמצא יהודי חולה מסוכן פלוני בן פלוני יצא שלח לו רפואה שלמה

במהרה שיוכל להמשיך לחנך את בניו. תוך כדי תפילה נשמע רעש מוזר בעלית הגג. בנו של רבי עקיבא איגר רבי וולף איגר נשלח אל עלית הגג לבדוק מה פשר הרעש, וחזר כשבדיו עוף מוזר שלא ראה מעולם. העוף בושל החולה הושקה במרק והחלים במהירות. כדי להודיע על גודל הנס ציווה הגאון רבי עקיבא איגר לשמור את הנוצות למזכרת. כעבור כמה חודשים שכבר נשכח המעשה, נקלע שוב אותו רופא לעיירה, נזכר בסיפור ונכנס לשמוע את סופו, היה בטוח שהחולה נפטר מזמן. ואז הוא מגלה אותו בריא ושלם מתהלך על רגליו. בני הבית ספרו לו את הסיפור עם העוף שהגיע מהתפילה. הרופא התקשה להאמין ואז מהר להביא לו את הנוצות ששמרו למזכרת מאותו העוף ואז אישר הרופא שאכן זהו העוף שהמליץ בשעתו. הרופא הכריז ואמר כי עכשיו נוכח לדעת את גודל כוח תפילת עם ישראל. הרי המלך שלא חסר לו דבר היה צריך הרבה לטרוח בשביל להשיג את העוף ואילו רבי עקיבא איגר על ידי תפילה זימן לו הקב"ה את העוף.

סיפור רבי יעקב קמינצקי זצ"ל בעיירה מיר השוכנת ליד הגבול שבין פולין וליטא גרה נערה שהתיתמה בגיל צעיר. כשבגרה והגיעה לגיל השדוכים היו לה קשיים רבים במציאת השידוך. חברותיה נישאו ולה קשה מאד, למה? שאיפותיה היו להינשא לבעל תלמיד חכם צדיק וירא שמים, אך כזה חתן רצה סכום כסף גדול ובחורה יתומה מאב מהיכן תשיג את הסכום? היא הצליחה לעבוד כספרנית לחסוך כסף שתוכל להינשא, אך הסכום קטן ולא מספיק עדיין. באחד בימים בהיותה בספריה חשבה לעצמה מה עוד יכולה לעשות ואז עלתה מחשבה במוחה לבקש ישירות מבורא העולמים. תמיד היא התפללה אך ניסתה עוד השתדלויות. עכשיו שהיא יודעת ששום השתדלות לא הועילה תבקש ממלך מלכי המלכים רק הוא יכול לעזור. היא החליטה לכתוב מכתב. לקחה נייר והחלה לבקש מבורא עולם אבי יתומים. היא בקשה מכל ליבה מאבא שבשמים ישלח לה חתן צדיק ירא שמים למרות שאין לה הרבה כסף להביא אך היא רוצה לזכות להקים בית של תורה אמיתי. היא התחננה במכתב לאביה שבשמים שיעזור לה וחתמה את שמה. הכניסה את המכתב למעטפה וכתבה מבחוץ "לאבי שבשמים" הלכה לגינה שמחוץ לעיירה מיר נעמדה וברגע של משב רוח פתחה את ידה והבטיה איך המכתב נישא ברוח... אחר כך שבה לביתה באמונה תמימה שדי יכול לעשות הכל. ימים ספורים לאחר מכן יצא אחד מתלמידי ישיבת מיר לשוח בשדה פתאום ראה מעטפה מונחת בין השיחים הוא רצה להרימה לעשות מצות השבת אבדה אך נדהם לראות שכתוב על המעטפה לאבי שבשמים. בסקרנותו פתח וקרא כמה וכמה פעמים והתרגש מאד מהכנות ומחאב שכתב במכתב, הוא נגש להתייעץ עם ראשו הישיבה הג"ר אליהו ברוך קמאי זצ"ל. הבחור הביע את הסכמתו להינשא לאותה בחורה, ברר עליה ומצאה חן בעיניו למרות שהיתה מבוגרת ממנו בשש שנים. כמו שהתפללה הנערה כך זכתה לבעל צדיק הלא הוא ר' יצחק יחיאל דוידוביץ והגיע למעלות גדולות בתורה וביראה. לימים נעשה משגיח לישיבת מינסק והיה לרבם של מנהיגי הדור באמריקה.

נושא בעול עם חבירו

משה רבינו זכה להיות השליח לגאול את עם ישראל מעבדות הנוראה בה הם שהו במשך מאות שנים, והוא זכה לגילוי השכינה בסנה. ומדוע הוא זכה לזאת? התשובה היא, אומר רש"י (ב יא), וירא בסבלותם, נתן עיניו וליבו להיות מיצר עליהם, ומסופר בחז"ל שמשנה גדל בבית פרעה ובתור נסיד הוא נהיה שר בכיר בממשל פרעה, הוא היה שר העבודה ובתוקף תפקידו היה יוצא לעשות סיוור בממלכה, שם הוא ראה את עוצמת האכזריות שבה העבירו את היהודים בפרך, עבודת נשים לגברים, פירוק כל מה שבנו וכדו' וליבו נקרע מרחמים עד אשר רצה למות בשביל זה. הוא נגש לעזור, לסחוב, לחבוש ולסייע ככל שניתן, ובאמת הצליח להקל את קושי העבדות, ואף הצליח לשכנע

את פרעה שיאפשר להם לקבל את יום השבת כיום חופש ומנוחה שבועי. ובגלל כל זה הקב"ה הכשיר את משה להנהיג את כלל ישראל ולגאולם ממצרים. הוא ראה שמשנה עניין אותו הפרט, אך עזר במצרים כשראה שלמישהו כואב, ואיך כשהיה רועה וכבשה אחת ברחה, הוא רץ אליה ונשאה על כתפיו, או אז נגלה אליו הקב"ה בסנה ואמר לו אתה הנחת עסקך והלכת לראות בצער אחיך ונהגת בהם מנהג בנים, אני מניח עליונים ותחתונים ומדבר רק בך. וכך משה נהיה השליח לגאול את עם ישראל. למשה היו הרבה שאלות: מי אני, מה אני אגיד לישראל, מה לפרעה, איך אגיד, הרי פרעה יחרוג אותי, אחי הגדול יקנא בי, לא יאמינו בי. ענה לו הקב"ה אני תדא אני אלקיך אתך ואהרן אחיך יצא לקראתך, ולפרעה תאמר אלוקי העברים שלחני אליך, ולזקנים תאמר פקוד יפקוד אלוקים אתכם, ולבני ישראל תעשה את הסימנים של נחש, צרעת ודם. כל המו"מ עם הקב"ה היה במשך שבעת ימי פסח. ושימו לב משה לא מזכיר את צרותיו האישיות עם פרעה ודתן ואבירם שרוצים להרגו. בלי שום נגיעות, נקיות מוחלטת!!! ולכן זכה משה להושיע ולגאול את עם ישראל מעבדות לחירות. כתוב במדרש שכשמשאמר לקב"ה למה הרעותה לעם הזה, נגזר עליו מיתה בגלל שהוא כביכול התלונן על מעשי ה', אך כשהקב"ה ראה שהוא עושה את זה למען כלל ישראל, מיד נתמלא עליו רחמים והצילו. ומעשה אבות סימן לבנים, כל מי שרוצה ללכת בדרכי אבותינו, הדרך להיגה להרגיש בצער השני, כשהשני יש לו צער להשתתף עמו, ולחיות ולהרגיש את צערו, ומי שחי ומרגיש את צער השני ונושא בעול חברו, הקב"ה מידה כנגד מידה מסיר ממנו חרון אף וצער. נביא כאן מספר סיפורים על גדולי ישראל איך היו תמיד משתתפים בצער של השני כאילו היה זה צערם.

על האדמו"ר מוויזניץ שליט"א ישנם עשרות סיפורים על רגישותו הרבה לזולת. כידוע האדמו"ר נוהג לסדר קידושין בחצרו כל יום לחסידיו הרבים, והנה יום אחד פונה האדמו"ר לאחד המחותנים ומבקש ממנו שכשתגמר החתונה והוא יגיע לביתו שיתקשר אל המשב"ק שיעביד את השיחה לרבי שליט"א, ואכן כך היה. המשב"ק של הרבי קיבל טלפון בשעה 4 לפנות בוקר והעבירו אל הרבי. הרבי שליט"א במשך שעה ארוכה דיבר עם המחנות על החתונה איך היה האוכל, מי השתתף, וכל הפרטים הכי קטנים, כך עד הסף החמה, לאחמ"כ הוא סגר את הטלפון. המשב"ק של הרביה שאל: תורה היא וללמוד הוא צריך, מה פשר השיחה הזאת? אמר הרביה המוחותן הזה הוא התאלמן, וכעת סיים לחתן את ילדיו, בנוהג שבעולם אדם חוזר הביתה רוצה להחליף חוויות עם מישהו על כל מה שהיה, אך הוא חוזר לארבע קירות, אמרתי שיתקשר אלי, ובאמת התעניינתי במצבו. וזהו ממידת משה רבינו שנתן עיניו וליבו להיות מיצר עליהם, לחיות את הצער והצרכים של השני.

יש תמונה מפורסמת של רבי אברהם גניחובסקי על סולם ברחוב אבטליון בבני ברק, כשהוא מדבר לילדים שנמצאים בתוך הבית בקומה הראשונה, והמעשה שמסתתר מאחורי התמונה הזאת הוא מפעם בעוצמה שהיתה לו ברגישות לזולת. וכך המעשה. באחד הלילות הרב גניחובסקי הוגה בביתו בלימוד והנה הוא שומע קול בכי של כמה ילדים, בתחילה אמר לעצמו שיש שם הורים שיעזרו, אך ככל שחלף הזמן והבכיר רק גבר החליט רבי אברהם לנסות לראות אם הוא יכול לעזור, הוא יצא מביתו והוא ראה מספר ילדים בוכים בקומה ראשונה, הוא ישר עלה לבית וראה שהדירה נעולה, הוא נגש לחלון מלמטה, והילדים מספרים שיש חתונה לבן משפחה, וההורים השאירו אותם לבד והם מאוד מפחדים. אמר הרב גניחובסקי אני אשמור עליכם, הוא עלה לביתו לקח עמו סולם ומספר ממתקים וירד לעבר בית הכנים, שם הוא העמיד את הסולם על הקיר וטיפס עליו, כעת הוא היה קרוב לילדים הוא חילק להם ממתקים, והחל לספר להם סיפורים ושר שהכירוהו מהשכונה נשכבו כולם סמוך לחלון

שמעו את הסיפורים והשירים עד שנרדמו שנת ישרים.

בשכונת שערי חסד היתה חנות מכולת קטנה שהיה מגיע אליה חלב טרי ושאר מצרכים מידי בוקר. את החנות ניהלו זוג אנשים מבוגרים, והנה ביום בהיר נפטר הבעל, כשהוא משאיר את רעייתו מודאגת בעיקר ממשאלה אחת, מי יעזור לה לסחוב את הארגזים של החלב כל בוקר מהמדרכה לחנות. להפתעתה הבעייה נפתרה עוד טרם נולדה, מידי בוקר ארגזי החלב היו מונחים סמוך לכניסה של החנות, וכך במשך מספר שבועות, בסוף החודש כשהגיע מחלק החלב לגבות את חובו אמרה לו המוכרת תודה רבה, אין לי מילים ע"י שאתה מתחשב ומניח את הארגזים קרוב לכניסה של החנות! אמר לה המחלק, אני לא יודע מה שאת רוצה, אני כבר 28 שנים מחלק את החלב ותמיד אני שם על המדרכה מעולם לא שינית. התפלאה האלמנה מאוד, ולמחרת היה השכימה קום ועמדה מרחוק בשעה 5 בבוקר, והנה היא רואה שאכן המחלק מניח במדרכה רחוק, אך לאחר מספר רגעים היא רואה שגדול הדור רבי שלמה זלמן אורבך מגיע, ואחרי שוידא שאיש אינו רואה, הוא התחיל לסחוב את ארגזי החלב עד לפתח החנות. היא ניגשה אליו ביראת כבוד ואמרה: כבוד הרב תודה! אבל למה הרב מסתיר עצמו כ"כ? ענה רבי שלמה זלמן מה זאת אומרת, הלא בעלך נפטר ומי אם לא אני יסחוב עבורך את החלב?

בתקופה שהחפץ חיים היה נודד למכור את ספריו ראה באכסניה שבוילנא יהודי מגושם נכנס ומתיישב ע"י השולחן וזורק פקודות לכל עבר, שיביאו לו מיד אוכל, ומשקה חריף, וכן הוא חוטף ואוכל בלי ברכה, ומתייחס ביחס בלתי הוגן למשרתת שם. הח"ח הסתכל מהצד כשהוא נדהם מהמחזה, ועומד לנשט לזולל להעיר לו. ראה זאת הבע"ב וניגש לח"ח שיזהר מלגשת אליו, כי מדובר בחייל לשעבר שנלקח מגיל קטן בתור קנטוניסט ונשלח לחזית וכו'. ואם יגש אליו הוא עלול להרים את ידו על הח"ח. שמע את הח"ח והוא ניגש אל החייל ואמר לו בלבביות שלום עליכם! שמעתי מה שעברת בחיים נחטפת בתור ילד קטן, לא זכית ללמוד אות אחת מהתורה, עברת שם בסיביר צרות, רדיפות איומות, עינויים, והכל באכזריות נוראה, אלצו אותך לאכול נבילות וכו', ואעפ"כ נשאת יהודי! אני מקנא בעוה"ב שלך, כזאת מסירות, מקומך בין גדולי האומה! דמעות נתקשרו בעיניו של החייל המגושם, והוא החל פורץ בבכי ומנשק את כפותיו של הח"ח. ואז הוסיף לו הח"ח בן אדם כמוך לו יקבל ע"ע לחיות מעתה כיהודי לא יהיה מאושר ממך בארץ. כך הראה לנו הח"ח איך צריך להתנהג ליהודי באהבה.

עוד מסופר על ה"חפץ חיים" זיע"א שניגש אליו תלמיד שגילו אצלו מחלה נוראה, הוא בא לבקש ברכה. הרופאים כבר אמרו לו שאין מזור למחלתו. ה"חפץ חיים" הקשיב לתלמיד, ואמר לו שיתן לו עצה בתנאי שלעולם לא יספר על כך לאיש. התלמיד הסכים כמובן. ה"חפץ חיים" הורה לו ללכת לרב מסוים שגר בעיירה קטנה הוא יתן לו ברכה. כך עשה התלמיד ותוך תקופה קצרה הוא החלים. הוא המשיך בלימודיו בישיבה ואחר כך הקים משפחה ועזב את ראדין. מעולם לא סיפר לאף אחד מה שעבר עליו. אחרי למעלה מעשרים שנה חלתה גיטתו באותה מחלה שהוא חלה בה בעבר. אך הוא לא אמר דבר. אשתו זכרה שהוא סיפר פעם על כזאת מחלה שסבל בעבר, ובכל פעם שניסתה לברר הוא התחמק. היא לחצה עליו שיספר איך נרפא, בשביל הגיטה החולה. לאחר הפצרות רבות מצד אשתו, הוא חשב שאחרי כ"כ הרבה שנים ששמר את הסוד יכול הוא לגלות. ואכן גילה. גיטתו התמלאה תקווה אולי תהא זו הצלתה. זמן קצר לאחר מכן החל להרגיש רע. הוא נבהל מאוד ונסע מיד אל ה"חפץ חיים" שהיה אז זקן וחלש. ה"חפץ חיים" זכר אותו הקשיב לסיפורו ואז אמר הלוואי ויכולתי לעזור לך, אך מה אוכל לעשות? כשהייתה לך המחלה הראשונה הייתי צעיר וצמתי ארבעים יום עבורך כדי שתתרפא, היום אני כבר זקן ואיני יכול לצום כמו

אז. ובשעתו תלה את זה בברכתו של ת"ח אחר כדי שלא ידעו.

כל אדם והחבילה שלו

רבינו תם בספר הישר כותב שעולם הזה הוא נווה התלאות וידועים דברי החפץ חיים שלכל אחד יש את החבילה שלו, והצרות הם צרת רבים, אין משהו בלי צער, ואף אחד לא היה מסכים להחליף עם חברו. משהו שלח לי ראה לעניין הזה. הנה איתא בחז"ל שבגזירת כל הבן הילוד כולם גירשו את נשותיהם בראשות גדול הדור עמרם. והנה לאחר זמן בעצת מרים, עמרם וכולם החזירו את נשותיהם. ולכאורה קשה למה כולם החזירו את נשותיהם, הרי סביר להניח שהיו ביניהם גם כאלו שלא חיו כ"כ באושר וא"כ מדוע אלו לא העדיפו לשאת אשה אחרת? הרי אם כל היום אתה בוכה שקשה לך, והיא לא בסדר וכו' ואכמ"ל. אלא י"ל שכל אחד רוצה את הפקאלה שלו. ומי שחי באמונה ובטחון שהכל טוב לו הוא לא מרגיש שום צער, והדברים ידועים, וכבר הבאנו ע"י הרבה סיפורים.

אין עצה ואין תבונה כנגד ה'

אין עצה ואין תבונה כנגד ה'. הנה איתא בסוטה דף יב'. שהטעם שפרעה גזר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו הוא משום שראו חרטומיו שהולך להיוולד מושיען של ישראל. ובמים הוא לוקה, לכן גזר שיוזקו את כולם ליאור. ז"א שכל הזריקה ליאור היתה להיפטר ממשו, והנה מזה גופא נושע משה, כי ע"י הזריקה ליאור מצאה אותו בתיה, ולא עוד אלא היא גידלה אותו בבית של פרעה, שאותו הוא מחפש. למדנו מכאן, אומר הסטיפלער ב'ברכת פרץ', שכל מעשה אנוש ותחבולותיו לא יועילו להזיז אפילו זיז ממה שגזר. אלא עוד אלא שהפעולות שעושה כדי להפטר ממה שגזר עליו, הן אלו שיביאו עליו את מה שגזר עליו. זולת ע"י תפילה שיכולה לשנות ממה שגזר עליו ברי"ה. אותו דבר מצינו אצל יוסף שאחיו השליכוהו לבור ואמרו נראה מה יהיו חלומותיו ובסוף מתוך מצב זה הם מכרוהו למצרים והם גרמו שהוא יהיה מלך והם יצטרכו להשתחוות לו.

אותו הדבר בסיפור של השעבוד במצרים, הנה בניי היו באותו התקופה במעמד מאוד חשוב במצרים והם היו גיבורים עם הרבה כח ושלטו בכל המדינה שלטון עצום, ואיך המצרים הצליחו להשתעבד בהם ולהפוך אותם לעבדים, איך עם ישראל לא התקומם ומרד בהם בכוחו הגדול? רואים מכאן ג"כ יסוד חשוב בהנהגת ה' בעולם, שמה שגזר א"י לעצור ולמנוע אפי' שבדרך הטבע זה לא נראה מציאותי וא"י לעצור גזירות שמים.

חז"ל מספרים לנו ששלמה המלך ראה את מלאך המוות עצוב, שאלו שלמה למה אתה עצוב, ענה המלאך כי אני צריך לקחת את נשמותיהם של 2 עבדי ואני לא יכול. מיד הלך שלמה ושלחם לארץ לזו ששם לא מתים. למחרת ראה שלמה את מלאך המוות שמח, שאלו שלמה למה אתה שמח? ענהו מלאך המוות, כי שלחוני להרגם בפתח העיר לזו, ואתמול הם הגיעו לשם. שלמה אמר תראה מה זה אני רציתי להצילם, ואני שלחתי אותם למיתתם.

יש לי חבר שהציעו לו שידוך טוב אך הוא הוריד את זה בגלל שלמשפחת הכלה לא היה כסף לתת דירה בירושלים. הוא התחתן עם מישהי אחרת, אך הוא התגרש חודשים אחרי החתונה. ואז הוא התחתן עם ההצעה הראשונה, אך בשונה מהפעם הקודמת, הפעם הוא הוצרך לשלם את הדירה. א"י לברוח ממה שגזר עליך.

לפני קרוב ל-30 שנה פרצה בישראל מלחמת המפרץ והיה לחץ גדול שיוזקו על ישראל טילים כימיים וזה ישמיד מאות אלפים, אני זוכר את הלחץ שהיה אז. בחור ממיר שגר בחז"ל הגיע אז לרב שך ושאל אותו האם לחזור א"ל מרן לא! בסוף הוא נסע והוא נהרג בתאונת דרכים שם.

וצ"ל שבדאי יש על בן אדם לעשות השתדלות כמו ללכת לרופא וכדו' אך במקום ספק או במקרה שלא בטוח, שב ואל תעשה עדיף.

לשמוח בשמחת הזולת

וראך ושמה בליבו. הנה משה רבינו מאוד הצטער בצערם של ישראל והיה מסייע להם ככל האפשר עוד בעודו בבית פרעה, ובמדרש מסופר שהיה בוכה ומצטער בצערו של כל יחיד ויחיד והיה אומר מי יתן מותי תחתיו, והנה נזדמן לידי ללאול את ישראל מהשיעבוד הקשה, משה מתנגד ובמשך שבעה ימים הוא מנהל מו"מ עם הקב"ה עד שחרה אף ה' בו, ומדוע כ"י, כי הוא פחד שהוא יאפיל על אהרן, ואהרן יצטער ולא הלך עד שהובטח ליוראך ושמה בליבו. **מסופר** על רבי ישראל סלנטר שבתחילה הוא החליט שהוא יהיה נחבא אל הכלים ולשם כך הוא שיין את כל השייט בעי"פ ללאול את מקצוע הנגרות, לבסוף הוא החליט שלא לשם כך ניתנו לו כוחות כאלו גדולים והוא התחיל למסור שיעורים עד שנתפרסם בכל העולם כולו, באותה התקופה אף הוצע לו להיות ראש הישיבה החשובה ברמ"ל, ורבי ישראל נעתר לבקשה כדי שיוכל להרביץ תורה בפני האריות שבחבורה, ואכן כך היה. לאחר תקופה קצרה הוא ראה שזה יכול לפגוע במעמדו של בעל 'התכלת מרדכי' שהיה ראש ישיבה במקביל אליו, הוא קם ועזב, ואפילו שהיה כאן הרבצת תורה, ולמה? כי אם יש משהו שמצטער אני לא נכנס לזה. **אותו הדבר מסופר על רבי עקיבא איגר** שבא לחותנו לשבת וחותרנו התפאר בו שהוא מגדולי תלמידים, והנה ניגשו בני העיר לשלוח עמו בלימוד אך הוא שטח, חותרנו התאכזב והודיע לו שהשידוך בטל, אמר הרע"א תן לי להישאר כאן עד סוף השבוע. טוב, החותרן הסכים, הוא נשאר. והנה בסוף השבוע הוא ניגש לכל מי שדיבר עמו בלימוד והאיר את עיניו בהרבה גמ' ורמב"ם שנעלמו מעיניהם וראו שהוא גדול וענק עצום בתורה. חותרנו שאל אותו למה ביישתי בתחילת השבוע? ענה הרע"א בתחילת השבוע היה כאן עוד חתן למדך, ופחדתי שאם ארצה את דברי אף אחד לא יסתכל על השני, החלטתי לשתוק ולספוג את עלבוני העיקר שההוא לא יפגע. **וזוהי היתה ההנהגה של משה רבינו, שאפי' דברים גדולים וחשובים מאוד לאין ערוך, לא עושים כשיש משהו שנפגע מכך.**

השכר של אהרן על ה'וראך ושמה בליבו כתוב בחז"ל שהיה לאין ערוך, ובשכר זה הוא זכה לחושן משפט על ליבו (שבת קלט). היינו ליבו הורה את דבר ה' ועל ליבו שכנו האורים ותומים. אהרן הכהן מלמד אותנו איך צריך לשמוח בשמחת השני שגם הלב ישמח. והנה הרבה בני אדם אם נשאל אותם כשהולכים לשמחה של פלוני למה אתם הולכים? הם יאמרו לא נעים לי מבעל השמחה, או כי לשמחה שלי הוא הגיע, ורק חסר לי שמחר הוא יפגוש אותי וישאל למה לא באתי, ועוד תשובות שונות. אבל ההרגש צריך להיות לא כך, אלא כשיש שמחה של החבר אני צריך לשמוח את ממש, וכמו שמצינו הרבה אצל גדולי ישראל. מספרים על רבי אברהם גרודיניסקי וכן על רבי אהרן כהן שהיו מבררים את זמן החופה אצל התלמידים שלהם כשלא יכלו להשתתף, ובאותו הזמן היו פוצחים בריקוד. **הרב שך** הספיד את רבי יואל מסטמאר וכך הוא אמר פעם דפק עני מרוד אצל רבי יואל בדת, רבי יואל פתח וראה עני לבוש סחבת ומבט עגום שפוך על פניו. רבי, ראה היהודי בבכי קורע לב, אני עני מרוד, אין בביתי לחם לאכול ובגד ללבוש, חובות גדולים יש לי מהכסף הרב שהוצאתי עבור מחלת אישתי שנפטרה לבסוף, ואח"כ נפלה עלי צרה צרורה שנפצעת, ומחוסר כסף לשלם לרופאים רגלי הזדממה ונאלצו לקטוע אותה, וכעת אני גם אבא וגם אמא, עם רגל תותבת, ובעה"ב שמשכיר לי את הדירה רוצה לזרוק אותי מביתו עם כל ילדי היתומים לרחוב. רבי יואל שמע את הדברים ופרץ בבכי סוער, לאחר שנגע הוא הוציא סכום עצום של כסף ונתנו לעני. העני יצא מהבית, והנה לפתע נכנס הבנאי לחדר ואומר לרבה: ראיני כעת שהיהודי ההוא הולך עם שתי רגלים בריאות, הרבי קם ממקומו, התרגשות אחזה בו והוא אמר

שימחתני. הייתי כ"כ עצוב לשמוע את העניין הזה שהוא בלי רגל. לאחר מספר דקות נכנס שוב הגבאי ואמר ראיתי כעת שיש לו אישה וילדים קטנים שמתיחסים אליה כמו אמא ממש, והרי הוא אמר שאשתו נפטרה. כעת הגבאי היה בטוח שהרבי ירדוף אחריו ויוציא מהנוכל הקדא את הכסף הרב שהוא הביא לו, אף הרבי ממש הוא משמחה, וקרא בקול גדול שמחתני שמחתני, נגזר עליו שיבוא אליו הכסף וברוך ה' שאשתו בחיים ואין לו בעיות ברגלים. זו דוגמא לשלמות של הרגשה בצער השני.

זכות התורה להגן עלינו

הנה השיעבוד במצרים היה פריעת החוב כפי שהבטיח הקב"ה לאברהם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך, ועבדום ועינו אותם וכו' וא"כ קשה מדוע שבת לוי לא השתעבדו. התשובה היא, אומר המשנה למלך, שכל השיעבוד הוא בשביל לחלול חלק בארץ, ושבת לוי הרי לא קיבלו חלק בארץ כי עבודת ה' עליהם, ולכן לא הוצרכו לתנאי של שיעבוד. אבל קשה איך פרעה לא העסיק אותם? וי"ל, אומר רבי אליהו לופיאן ע"פ מדרש: שפרעה הלך בהלוויה של יעקב וראה שכולם נושאים את המטיה ואילו שבת לוי לא נושאים אותה כלל, הוא נשגב ליוסף לברר מדוע? ויוסף ענה לו שזה לבקשת יעקב שאמר שהוא לא רוצה להשתמש בהם כי הם עתידים לשאת את ארון הקודש, ופרעה שמאוד העריך את יעקב אמר אם ליעקב הם לא מתאימים אז גם לי לא. ומי פרנס אותם כל השנים? כתוב בחז"ל שהשבים היו מפרשים מהקצת שהיה להם עבור שבת לוי, ולא הרגישו שהם פרוזטים אוכלים חינם אלא הרגישו שיש להם זכות להחזיק לומדי תורה.

היה פעם שהגיעו שלוחי הממשלה מהמזרחי לשכנע את גאב"ד טשעבין שישלח בחורים לצבא ששיוע להם אדם נוסף. ענה להם הגאב"ד אני אמשייל לכם, משה לסוס שנעצר באמצע הדרך, בעל הסוס ניסה להכותו אך הסוס בשלו אינו זו, בלית ברירה הוא החל להוריד את המשא מהעגלה והניח בצד הדרך, אבל גם לאחר פריקת הסחורה הסוס לא זו, החליט בעל העגלה שכנראה הסוס חולה ואינו יכול עוד ללכת, חשב בעל העגלה מה אני אעשה, והנה פתאום צץ לו רעיון נפלא, הנה עיקר הכובד של העגלה זהו הגלגלים הכבדים שעשויים מברזל אני אוריד את הגלגלים, וכך יהיה לסוס כח. אמר להם הרב מטשיבין אתם צודקים שהמצב בצבא לא פשוט אבל להוציא את הבחורים מהלימוד זה כמו להוריד את הגלגלים. **מסופר על אחד מגדולי הדורות** רבי הלל מקולמאי מתלמידי החת"ס בפרשבורג, באותם ימים לא היה חדר אוכל ביישובות והבחורים היו מתארחים בבתי התושבים הנדיבים והיו אוכלים שם את סעודותיהם. רבי הלל נשלח לאכול אצל אחד מחשובי העיר שהיה ידוע גם באהבת התורה שלו וגם בקפדנותו הרבה על הסדר, היינו שהכל ידפוק: אוכלים בשתיים, ישנים בשתיים וחצי, ובארבע קמים וכו'. והנה רבי הלל היה מתעבב הרבה פעמים להכין עוד אוירה רשביא מוקשה וכך יצא שהיה מאחר הרבה פעמים לבית המארח. המארח שהעריך מאוד את הבחור הלל הבלג הרבה ונשך את שפתיו בדומייה למרות הקושי הגדול שהיה מנת חלקו באיחורים הרבים של רבי הלל. בצהריים בהיר אחד שכח רבי הלל לגמרי מארוחת צהריים, וכאשר הבחין בשעון ראה שהשעה היא כבר ארבע וחצי, חשב לעצמו האוכל לא נורא, אבל בעה"ב דואג לי, אני אלך לומר לו שהכל בסדר ואי"ה מחר אני אבוא כרגיל. הבחור דפק בדלת, באותו הרגע בעה"ב היה בשינת צהריים עריבה והנה הוא התעורר מהדפיקות, הוא בא לדלת והוא רואה את הבחור, הוא החל לצעוק עליו מה קרה לך הלל! והבחור עונה לא קרה כלום, פשוט הייתי באמצע רשביא מוקשה, שכחתי ונאלצתי כוונה אני מאחר. באותו הרגע פתח בעה"ב את פיו וא"ל יש לי משהו שעומד לי על הלשון כבר תקופה ארוכה. כעת אני אומר לך את זה אחת ולתמיד, הנה מה אני לא עושה בשבילך, דואג לך, משתדל להכין לך את הארוחות הכי טעימות, חושב עליך כל הזמן מה אני יכול לעזור לך והכל בחינם, ומה אני מבקש

רק שתגיע בזמן, וככה אתה מתנהג? תאמר לי בתום לב וכי כך מתנהג בן תורה? ובעה"ב המשיך להוציא את כל התסכול שלו ולא מתוך שטאה חלילה אלא מכאב לב, קשה היה לו לסבול את האיחורים האלו. כל הזמן עמד הלל ושתק כי הוא ידע שבעה"ב מעריך תורה, וכשבעה"ב גמר, ענה לו הלל הכל נכון אבל הערה אחת יש לי. מה היא? שאל בעה"ב. והלל ענה זה נכון שאתה דואג לי הכל בכל מכל כל, אבל אני לא אוכל אצלך אלא אתה אוכל אצלי, כי בזכותי יש לך אוכל. בעה"ב תפסו חיבתו ונישקו וא"ל הלל תיכנס הביתה שבת ותאכל. שבת לוי הוא המחזיק של כלל ישראל...

בגנות הכעס

ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים וברש"י צפרדע אחת היתה והיו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים של צפרדעים. ותימא גדולה הרי המצרים לא היו מטומטמים עד כדי כך, בכ"א לא ידוע לנו ד"ץ, דהרי המצרים היו העם הכי חכם שהיה אז, א"כ כשהם רואים שמכל מכה יוצאים עוד ועוד צפרדעים, למה הם ממשיכים להכות? וי"ל, אומר רבינו הסטיפלער בברכת פרץ, שהם לא היו טיפשים אלא הם היו עצבניים, ועצבני מאד את כל שקול הדעת שלו והוא עובד בלי הגיון, בכלל, וכמ"ש רגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותו, תרתי משמע. כשאדם עצבני אם הוא יתעד את זה בהסרטה והוא יראה את זה אח"כ הוא לא יאמין שזה הוא, הוא יימאס בעיני עצמו, כי פניו נהפכים למראה פני חיה רעה, אצבעותיו וציפורניו נהפכים למראה פני חית טרף ההורסת וקורעת הכל בלי רחמים. והדברים לצערנו ידועים מאוד. והכועס שוכח את כל תלמודו, ויש לו הרבה מחלות, והוא מת בגיל צעיר, ובני אדם לא סובלים אותו. וידוע כי אף שכלפי כל המידות, כתב הרמב"ם שאדם צריך להתנהג בדרך האמצע - במידת הכעס, צריך להקפיד להתרחק לקצה השני.

סיפור נוסף שהתפרסם על נהג משאית בטון, שחזר לביתו והגיע לחניה הפרטית שלו ושם חנה רכב חדש. ברוב כעסו הוא פתח את המשפך של הבטון והחל לשפוך על המכונית שחנתה בחנייה שלו, וכשגמר הרגיש שבא על סיפוקו. הוא נכנס לביתו והנה הוא רואה את כל משפחתו שרים לו בהפתעה גמורה לזכר הולדתו שחל באותו היום. כמתנה הם קנו לו רכב חדש שעומד כעת בחנייה....

סיפר האר"י (הובא בכל בו) על אישה אחת, שבעלה היה חולה כל גופו בשחין רע, הלכה לשאוב מים מהכנרת. כשהחלה לביתה, בעלה התעצב עליה שהיא חזרה כ"כ מאוחר למרות שזה לא היה באשמתה. הוא שפך מיד את כל המים לחול והנה כמה טיפות שנתזו על גופו, ופיאו באופן פלאי את המקומות שהמים נגעו בגופו הגועג בשחין. התברר שבדיוק נקלעו לידה מים ממי בארה של מרים שמסתובבים בכנרת, ואילו לא היה שופך את המים אלא משתמש בהם להרטב כל גופו, היה נרפא לגמרי. רגזן לא רק שלא עלתה בידו אלא רגזנותו, אלא אף מפסיד הוא דברים הכי גדולים שיכל להרוויח, ואין רגזן שלא מתחרט מיד אחרי זה. ומי שמתגבר ולא כועס ה"ה מעביר על מידותיו וזוכה שיעבירו ממנו כל פשעיו, ויש הרבה סיפורים על אנשים שהיו בשעת כעס ועצרו מלכעוס, ובאותה השעה בקשו ישועה לענין שהוצרכו ונושעו לחלוטין.

הכרת הטוב

משה רבינו לא רצה להכות את היאור משום שלא רצה לכפור בטובת היאור ולהרוס אצלו את ההרגש של הכרת הטוב. ואיתא בחז"ל אין לך קשה לפני הקב"ה יותר מכפיות טובה! שעי' אדם הראשון נטרד מגן עדן. וכפיות טובה הוא כעין כפירה בקב"ה, דהכופר בטובתו של חבירו סופו שכופר בטובתו של מוקם. וחשוב לציין מידה מנוולת מאוד בנפש האדם שהסטיפלער מביא בחיי עולם, שאדם שלא מוקיר טובה לא רק שהוא לא מוקיר אלא משלם רעה תחת טובה. הנה אבירם רצה להכות את דתן ומשה הציל אותו, ובגלל שלא היה

לו רגש של הכרת הטוב, למחרת הוא הלך להלשין אותו למלך, וכל ימיו הוא רדף אותו, ואיתא בחז"ל שזה הגיע מתוך שמשה עשה לו טובה. והמידה הזאת היא ידועה, והסטיפלער מביא את הסיפור עם החת"ס שהיה אחד שרדף אותו מאוד, והחת"ס אי"ל תמה אני עליך מעולם לא עשיתי לך שום טובה!! ולא צריך להגיע רחוק, גם אצלנו אפשר לראות לפעמים איך שאנשים שמקבלים טובה ממישהו מייצרים כלפיו סוג של חוב ומכיוון שלא אוהבים להיות חייבים מייצרים שטאה. וידוע עד כמה ראשי הישיבות מוסרים נפשם למען הבחורים ובכל זאת יש מקרים שכשרק מבקשים משהו מיד מתנפלים עליהם ובראש המתנפלים נמצאים אלו שחייבים הכי הרבה טובה... וכמה בניו בגודים בהכרת הטוב כלפי ההורים לא חסר לצערנו. ע"כ נראה להתחזק בעניין זה של הכרת הטוב שהקב"ה מאוד אוהב את זה. ולהפך מי שאינו מוקיר טובה כתוב שהקב"ה שונא אותו, ג' שהקב"ה שונא אותם. וכשמבקשים משהו מהקב"ה צריך קודם להודות על מה שנתן לנו בעבר, ולקבל ע"ע בלי"ל להודות בעתיד, וכך נזכה לישועה שלימה.

נשיאת חן מגיע מהקב"ה

ויתן ה' את חן העם. יש משהו מעניין שהיה ביציאת מצרים שרואים שחן הקב"ה נותן. הנה המצרים היו שונאים מושבעים של בני ישראל, הם ידעו היטב שאת כל המכות הם קיבלו בגלל היהודים, כל המשפחות שלהם נהרסו בגלל היהודים, כל הפרנסה שלהם הלכה, כל החיים שלהם הילדים והכל. והנה כשהיהודים באו לשאול מהם כלי כסף וכלי זהב, באופן טבעי הם היו אמורים לזרוק אותם מכל המדרגות. אבל זה לא קרה אלא הם הסכימו, ולמה? כי ה' נתן את חן העם בעיני מצרים, מפתיע ביותר. האנשים הכי שונאים על המצרים ניתן חיים בעיניהם. רואים מכאן כמה עניין של חן הקב"ה נותן. יכול להיות אדם שחיצונית הוא הכי דוחה ויש לו חן, כמו שכתוב למשל על אסתר שלפי גירסה אחת אחת בגמ' היתה מכוורת, ויקרקות הייתה והיא נשאה חן בעיני המלך יותר מכל הנשים שהשקיעו ביופי במשך שנה שלימה, ששה חודשים בשמן המור, וששה בבשמים וכו', ואסתר שום כלום לא ביקשה, והיא נשאה חן יותר מכולם בעיני כל רואיה. רואים מכאן שחן, אם הקב"ה רוצה זה יכול להיות באדם הכי דוחה, ואם לא אז גם אם תעשה הכל לא תשא חן. וכלפי מה הדברים אמורים: הנה הרבה פעמים אדם עושה כל מיני דברים בשביל למצוא חן, ולפעמים הדברים הם לא כ"כ מותרים, האם יש צד שעי"ז הוא נמצא חן יותר, הרי אם תעשה דברים אסורים ודאי שזה סיבה וטעם שהקב"ה פחות יתן את חינך בעיני השני, והדברים ברורים.

כנגד ארבעה בנים דברה תורה

והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים וברש"י כנגד ארבעה בנים דברה תורה. כל אדם צריך למדוד את היכולות של הילדים שלו לתת להם בטחון ולא לדרוש מהם דברים שהם לא יכולים, ועי"ז הוא יצליח להוציא מהם את המקסימום ששייך. ראיתי סיפור אמיתי ונפלא בספר ניצוצות. וכך הסיפור: היה זה ביום שבת, רק אבא ואני היינו בבית. הייתי אז בכיתה א' והחלטתי לדבר אצלו על זה. וכה היו דברי: אבא כמה רציתי לעשות אותך מאושר, כמה רציתי להביא לך רק פעם אחת כמעט טוב במקום כל המספיק בקושי שאני מביא לך כל הזמן, אבא! אמרתי, אני נורא מצטער שאני לא מביא לך אושר כמו שאר האחים שלי. אבא שלי שמע את מה שאמרתי, הסתכל עלי במבט האוהב שלו ובניגוד לאופי שלו שהוא בקושי היה מוציא מילה מפיו הוא נתן לי את ההרצאה הכי יפה ששמעתי בחיים שלי. **גדי** הוא אמר לי! אבא לא אוהב את הילדים שלו בגלל שהם מביאים הביתה ציונים טובים, אבא אוהב את הילדים שלו כי אי"א אחרת, כך ה' יתברך ברא את האבא שיאהב את הילדים, הם בדם שלו ובנשמה שלו, הוא מוכרח לאהוב אותם. אפי' אם הם לפעמים עושים דברים לא טובים, בכל זאת הוא אוהב

אותם. אבל אתה גדי... אף פעם לא עשית משהו רע... אני מתחיל להגיד לו אבל אבא... הוא מפסיק אותי ואומר גדי תקשיב, כשהקב"ה ברא את העולם לכל אחד הוא נתן כשרון למשהו, לאחד הוא נתן זיכרון טוב, לאחד הוא נתן חוש ציור, לאחד חוש כתיבה, לאחד חוש הבנה, אחד חוש הניתוח והעמקה וכו', אנחנו לא יכולים להאשים מישהו שאין לו את הכלים שה' לא נתן לו אותם, אנחנו רק יכולים להאשים מישהו שלא משתמש במה שה' נתן לו, ולפעמים זה לוקח זמן לגלות את הכלים שה' נתן לנו, ואז הוסיף אבא את המשפט המתוק ההוא... תהיה סבלן גדי יום אחד גם אתה תגלה בס"ד את הכלים שהקב"ה נתן לך ותוכל לממש את הפוטנציאל שבהם לעשות דברים מועילים למען שמו יתברך. **באותם רגעים** מספר גדי נתמלאתי באהבה עמוקה לאבי על המילים המחזקות והמעודדות, ולעולם אני לא אשכח את השבת הזאת. היה זה לפני כשלושים וחמש שנים, הרבה לפני שידעו על כל המושגים של דיסלקציה קשיי למידה וכל מיני מוגבלויות שהיו לי. שנה אח"כ מצאתי את הכלים שהקב"ה נתן לי, ישבתי בשיעור בחידר, המלמד שלנו חלה והביאו ממלא מקום, הוא דיבר על מה שהוא דיבר ואני ישבתי לי בעולם שלי, פתאום אני רואה את הממלא מקום על ידי, עוד לפני שאני מספיק לומר מילה הוא סוחב את הנייר שאני מקשקש עליו, הוא מסתכל על הנייר ואומר לי מה אתה עושה? אני מסמיק ועונה סתם קשקשת, והוא שואל מה ציירת פה? ואני אומר סתם, הוא אומר סתם מה? ואני עונה ציירתי אותך עומד ליד הלוח, הוא ביקש רשות לקחת את הציור... לאחמ"כ התברר שהוא בן של אחד הציירים המפורסמים בעולם, הוא לקח את הציור והראה לאביו שהתפעל מאוד מהכישורים שלי, וביקש לפגוש אותי, הוא היה יהודי ירי"ש וביקש רשות מהורו שבשעות הפנאי הוא רוצה לטפח את הכשרון שלי, ממשיך גדי ומספר כיום אני אחד הציירים המפורסמים בעולם, יש לי תערוכות בכל העולם לציורים שנמכרים באלפי דולרים. במשך השנים גילו את הבעיה שהיתה לי בלימודים היתה לי דיסלקציה קשה שילמתי רבות למורים פרטיים שילמדו אותי להתמודד איתה, כיום מלבד הציורים שאני מקדש איתם שיש בעולם, אני הספקתי כבר כמה מחזורים של דף היומי לסיים את השי"ס, פלוס שיעורים בשאר חלקי התורה. ואבא שלי כעת מבוגר לא מתרגש, רק הוא אומר מה אתם עושים רעש, הילד שלי גדי ס"ה מצא את הכלים שה' נתן לו ויה"ר שימשיך להשתמש בהם נכון.

ומעניין לעניין באותו העניין. סיפור נוסף שהתפרסם ברבים על ילד שחזר לביתו מבית הספר והביא לאמו מכתב מהמורה, האם קראה את המכתב והחלה לבכות, ואז קראה את המכתב בקול לבנה: בנכם און מידי, בית ספר שלנו אין בו מורים שיכולים ללמד אותך, אבא למדו אותו בעצמכם. שנים רבות לאחר שמתה אמו הוא עבר על הארכיון המשפחתי ונתקל במכתב ההוא שקיבל מבית הספר, הוא פתח וקרא אותו: בנכם נכה שכלית אנחנו לא יכולים ללמדו בב"י יחד עם כולם לכן אנחנו ממליצים ללמד אותו עצמאית בבית. שמו של הילד הוא תומאס אדיסון שהיה לאחד הגאונים של התקופה ההיא. הוא המציא המצאות רבות ששינו את פני העולם, בין ההמצאות המפורסמות שלו זה ה'נורה', ומהמצאתו התחילו להשתמש באור חשמל בלי נרות, אדיסון שקרא את המכתב בכה מספר שעות, לאחר מכן הוא כתב ביומנו: תומאס אדיסון הוא נכה שכלית, בזכות אמו הגיבורה הוא נהיה לאחד הגאונים של זמננו. ואנשים שלמילים יש כח עצום וצריך לשים לב איך להשתמש בהם, ובוודאי אנחנו יהודים שומרי תורה ומצוות נדע לנצל את הכח שלנו להשפיע על נפש הילדים והחברים להתעלות בתורה הקדושה ובשאר העניינים הרוחניים.

סיפור נוסף: יום אחד חוזר חיימקה מהחידר ומודיע לאמו שמחר יש בכיתה סיום על פרק 'המניח' והיות והוא יודע שהיא יודעת לאפות עוגות ולקשטם הוא התנדב להביא עוגה לסיום. את האמא לא בדיוק הקסים, היות והיא

תיכננה להתעסק הערב עם עוגה אחרת לגמרי, עוגה ליומולדת שעושים כל העובדים במשרדה למנהל המשרד (בוס). אך לא רצתה לאכזב את הילד ואמרה לו שהיא מסכימה והיא תכין את העוגה בהמשך הלילה. כשהיא מתכננת להכין את העוגה הפשוטה ביותר. ואכן בשעות הלילה הכינה 2 עוגות. עוגה אחת של 3 קומות, מושקעת ביותר, עם עיטורים צבעוניים מקצפת וכו' ועוד עוגת טורט פשוטה שעשתה ממש דרך אגב ומרחה מעליו שכבה אחת של קצפת שנשאר לה מהעוגה המושקעת. לאחר שסיימה בשעת לילה מאוחרת ממש את הכנת העוגות הלכה האמא לישון. חיימקה התעורר ממש מוקדם מההתרגשות של הסיום, כדרכם של ילדים, ואז ניגש למקרר והוא רואה לגד עיניו עוגה 3 קומות מעוטרת בשלל עיטורים. הוא כל כך התרגש ובזריזות התלבש בבגדי השבת, לקח את העוגה בזהירות רבה ואף רץ לחיידר. לאחר זמן האמא קמה, מתלבשת, מתארגנת ליציאה לעבודה וכשהיא ניגשת למקרר לקחת את העוגה שהכינה הוא כמעט מתעלפת. העוגת טורט הפשוטה מונחת שם ואת המושקעת לקח חיימקה. היא רצה לטלפון להתקשר לחיידר להודיע שיש כאן טעות איזומה ושהיא באה להחליף את העוגה ושלא יהרסו את זה בנתיים... אבל ברגע האחרון החליטה שהיא לא יכולה לעשות את זה לחיימקה שלה, אחרי שהוא כבר לקח את זה לחיידר ובטח הוא ירגיש מאד רע אם היא תחליף וממש בקושי ירב ובלתי ברירה ויתרה לה רעיון של ללכת להחליף והלכה לעבודה ללא העוגה. ובנתיים בחיידר, כל החיידר היה על גלגלים מהעוגה המפוארת, כולם נכנסו לכיתה לראות את העוגה הזו בעל ה 3 קומות, גם המנהל וכל המלמדים נכנסו כשכולם משבחים את חיימקה ורוקדים איתו ומהללים אותו. לאחר הסיום חיימקה חוזר הביתה קורן כולו מאושר ומספר לאמו על כל הטוב אשר קרהו, האמא נושכת שפתיים בחוץ ומתאפקת חזק לא לספר לו על הטעות. עברו שנים. לפני חודשים ספורים עמד הבחור חיים תחת חופתו בדרך להקים בית נאמן בישראל. חיים קורא לאמו ומחליט לשתף אותה בסוד. לפני כשהם מספר חיים לאמו, החליטה היא וכמה חברים (שהיו לא כל כך יציבים מבחינה רוחנית בלי המעטה) לצאת לחו"ל לטיול ארוך שבודאי כרוך בפריקת עול ואפילו קיוו בליבם שיוזמן להם להאריך את ההשהות שם בלי הגבלה. הם החליטו שלא לספר זאת לחורים, אלא לצאת ולהתקשר משם ולהודיע שיצאו לטיול של כמה חודשים. התארגנות גם אני עם כל הציוד בשקט בשקט בלי שתשימו לב, ממשיך חיים לספר לאמו, ויצאו לנתבי"ג. בדרך לנתבי"ג נכנסנו למאפיה לקנות משהו לאכול ואני רואה מול העיניים עוגה גדולה ומפוארת של 3 קומות מעוטרת בעיטורי קצפת צבעוניים... באותו רגע צפה מול עיני העוגה שהכנת לי לסיום פרק 'המניח' שלמדתי בחיידר, שהיתה מאד דומה לעוגה הזו והתחילו לי דפיקות לב חזקות... איך אני עושה כזה דבר לאמא שכל כך השקיעה בשביל הסיום שלי?! היא טרחה כל כך הרבה עד אמצע הלילה בשביל זה! הכל במטרה שאגדל יהודי ת"ח, ואני ככה אברח לה!! באותו רגע נפרדתי מהחברים שלא הבינו מה עובר עלי. רק אספר לך שהחברים עדיין שם... ואני כאן זוכה להקים בית של תורה כפי שחינכת אותי.

בזכות נשים צדקניות נגאלו.

בזכות נשים צדקניות נגאלו. בגאולת מצרים, בין הניסים המופלאים והיד החזקה שנשתמר מקום של כבוד עבור נשות העם הינשים הצדקניות שבזכותן נגאלו ישראל. והטעם מופיע בחז"ל שעם ישראל היו בעיצומה של גלות נוראה ואכזרית, והנשים עשו מאמצים כבירים לדאוג להביא לעולם את הדור הבא של עם ישראל למרות שזה לא קל ובתוך ים של עבודות, וכמו שמופיע בחז"ל כמה טרחה ומסרי"ג שהיה במעשיהן, וכתוב במדרש שהיו הולכות לאהוב מים והקב"ה היה מביא להן דגים קטנים בכדיהן, ומוליכות אותם לבעליהם בשדה וכו'. וכן בתחילה הן לא ראו פרי בעמלן אלא המצרים מיד לקחו את העוברים וזרקו לאור, אעפ"כ הן את שלהן עשו. ובזכות מסירותן הן זכו

לשרשרת של ניסים וכמבואר בחז"ל שהיה מלאך מציל את התינוקות ומלווה אותם עד שגדלו והחזירם אל הוריהם, וכל הזכויות האלו בזכות מסירותן של האמהות. זה המקום להוסיף תיאור 'דמיוני' שקשור לעניין זה ממה שהבאנו בעבר, מרבי משוין פניקס: השעה תשע וחצי בבוקר, בעלה בכולל והיא בבית עם התינוק שמתרוצץ בבית, לפתע הבית מוצף מים, מתברר שהתינוק סתם עם פקק את חור הניקוז של האמבטיה, פתח את הברז והלך, והבית מלא מים, היא נוטלת מגב ושעה וחצי גורפת ומיבשת את הכל. פתאום מצלצל הטלפון על הקו השכנה למעלה, רחל יש לי תור דחוף לרופא תשמרי על שפתיים על התאומים... סו"ס היא גרמה ליבש הכל, והיא מגלה לחרדתה שהשעה 12:30 בצהריים, והיא עדיין לא התחילה להכין ארוחת צהריים. היא תופסת את התינוק והתאומים, עפה איתם למכולת, שם היא חוטפת 2 קופסאות תירס, ואיכשהו משתחלת לקופה, משלמת ורצה הביתה, מחממת משהו מהמקפיא, ובי"ה ארוחת הצהריים מוכנה בזמן. יעקב מגיע הביתה מביט בסיר ומפטיר באופן אחד גדול אן משהו יותר אנושי לאכול... והיא שותקת וממלמלת: מצטערת לא היה לי זמן. הוא יוצא מהבית, קונה לו מנה פלאפל, חוזר. השעה כבר 2 אני חייב לישון הוא מודיע לאשתו, תשתדלי שיהיה שקט... בשלוש הוא הולך לכולל ובשלוש וחצי היא מקבלת טלפון מחמותה. רחל!!! שמעתי שהכנת תירס לארוחת צהריים... ברגע זה הדם עולה לה לפנים והדמעות לעיניים. רק רגע, היא אומרת לשוויגר, היא נגשת לברז מוזגת כוס מים, מברכת שהכל נהיה בדברו ויחד עם המים נשטפים הכעס והדמעות. באותה שעה מכנס הקב"ה את הפמליה שלו ואומר להם ראו בריה שבראתי בעולמי....

ואשר לא שם לבו אל דבר ד'. המצרים ספגו מכה אחר מכה ובכל פעם ראו את כוחו וגבורתו של הקב"ה ואף על פי כן כשהם מקבלים הוראה לאסוף את המקנה לתוך ביתם שהוא ינצל, היו מהם שלא התייחסו לכך. צא ולמד כמה גדולה כשיהיה ליבש של האדם, הוא רואה בעיניו ניסים, ואף על פי כן הוא ממשיך את חייו כרגיל כאילו דבר לא קרה, וממתין עד שהוא בעצמו יקבל איתותים מן השמים. סיפר על כך רבי יצחק ירוחם ברודיאנסקי מעשה שהיה כך היה: באחד הימים נסע הרב ברודיאנסקי במונית לחתונת תלמידו עם עוד שלושה תלמידים. מיד לאחר שהחלה הנסיעה בקב הנהג מהרב שיאמר לו דבר תורה. ענה לו הרב ברודיאנסקי "בכל נסיעה אני אומר לך אבל הפעם אני עייף לכן אתה תגיד לי" הסכים הנהג והחל לספר סיפור יפה שקרה לו: בהיותי בצבא אחרי יום מפרץ הובלת עם הפלוגה שלי לטחון בחוף ושם הלכנו לישון כולנו, היינו עייפים עד מות. אבל גם מתוך כזאת עייפות לא יכולנו לישון למשמע צרחות חזקות, הצרחות הקפיצו את כולנו על רגליו. מרב פחד גם אנחנו צרחנו וכשהתחלנו לברר מה בדיוק קרה התברר שאחד החיילים הבחין לפתע בנחש ארסי המתפתל לו על רגלו. החייל לא זז כי פחד שיקיש אותו רק צרח לעזרה. לא ידענו מה לעשות ואיך לעזור לבסוף החליט המפקד לעשות צעד מסוכן. הוא קרא לאחד הצלפים המומחים שהיו בפלוגה ופקד עליו לירות על הנחש. הנחש כרוך על רגלו אך אין ברירה, הוא ינסה כמה שפחות לפגוע ברגל וכמה שיותר בנחש. כולנו רעדנו מפחד. מילימטר אחד של חוסר דיוק עלול להרוג את החבר. לפתע צעק חברנו הדתי: לפני שהוא יורה תנסה משהו אחר תצעק "שמע ישראל ד'..." החייל שלא היה לו מה להפסיד אמר אחריו מילה במילה ומיד כשסיים החל הנחש לרדת מהרגל ונעלם.... הנהג השתתק והרב ברודיאנסקי שאל: נו, ומה סוף הסיפור? הנהג השיב, הבחור חזר בתשובה, התחיל לשמור תורה ומצוות וכיום הוא דתי. ומה אתך, שאל הרב? הרי אתה גם ראית הכל. עלי לא עלה הנחש, השיב הנהג. הנה כאן טמון ההבדל בין חכם לשוטה. יש כאלה שמחכים עד שהנחש יעלה להם על הרגל, כמה חבל שלא מספיק להם אות משמים על משהו רחוק. הם מחכים לאיתותים פרטיים מהשמים ר"ל. כעת במגפת הקורונה שהקב"ה הביא על העולם, מי שמתעורר לפני שמגיע הדבר אליו יזכה לישועות גדולות

ואני קרבת אלוקים לי טוב.

ואני קרבת אלוקים לי טוב. בליל הסדר יושבים כל בני ישראל מסביב לשולחנות ערוכים בפאר והדר מסובים הם כבני מלכים ומודים לה' על גאולתם ממצרים וחירותם הנצחית לה זכו בעקבות גאולה זו. החירות הכי אמיתית היא הקירבה לקב"ה, דהיינו לחיות באמונה שהקב"ה כל הזמן לצידי, מלווה אותי, וכמובן דואג לי להכי טוב. וכמו תינוק בידי אמו אין לו שום דאגה, הוא מרגיש בשלוות הנפש הכי גדולה בעולם ולא רק שהוא רגוע על האוכל של מחר אלא הוא לא דואג מזה בכלל ולא חושב ע"ז, כמו שאומר הפסוק כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי.

וברור שאדם שיצליח לחדד לעצמו את ההרגשה הזאת הוא יהיה אדם הכי מאושר בעולם. ובודאי שלהגיע לדרגה הזאת זה קשה, אבל לפחות לקצת מזה אפשר לנסות להגיע ע"י מחשבה והתבוננות והתוצאה היא רווח נקי: פחות לחץ, יותר שלווה, הנפש, יותר מצב רוח, ופחות מגיבים בכעס על דברים הנראים שליליים. ועוד דבר הוא מרוויח, שכשאדם מרגיש קרוב לקב"ה ומרגיש שרק הוא יכול להושיע אותו, אזי באותה העת נפתח פתח מיוחד ממרום להביא לו ס"ד שלא כדרך הטבע, ואם יצלח את הזמן הזה הוא יזכה להינצל מהצרה או מהגזירה בה הוא נמצא. דוד המלך, שא"א לתאר כמה יסורים הוא עבר, כותב על עצמו שהוא החזיק מעמד בזכות 'ואני קרבת אלוקים לי טוב'.

וכידוע הרבה אנשים עוברים באיזושהו שלב בחייהם תקופה קשה אשר בה הם מוצאים את הקב"ה ומתקשרים עמו. יש שעוברים זאת בגיל צעיר, ביתמות. ויש שעוברים זאת בגיל יותר מבוגר כשמחכים לשידוך, או לילדים, יש שעוברים זאת עם בעיות קשות בשלום בית, או בגידול הילדים או במחלות שפיתע פוקדות אותם, ויש כאלו שיש להם בעיות קשות בפרנסה. הצד השווה שבשלב מסויים בחיים ספר התהלים הופך להיות חלק מרכזי בחיים שלהם, באותו זמן הפנייה לקב"ה הופכת להיות אצלם לדבר של קבע, ולהרגשת המתקיות של 'ואני קרבת אלוקים לי טוב'. ומי שעבר זאת פעם יכול להעיד איזו הרגשת מתקיות מיוחדת חשים באותם הזמנים. והדברים ידועים שהרבה אנשים שרדו את השואה ונשארו בריאים וצלולים בנפשם כי הם חיו בהרגשה (שכל אחד יודע אותה) שהקב"ה לצידם.

מסירות נפש

ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה. אומרים חז"ל (סוטה לו – לו) כשבני ישראל היו סמוך לים כשמימינים ומשמאלם חיות רעות, מאחוריהם המצרים ומקדימה ים אמר הקב"ה דבר אל בני ישראל ויסעו, השבטים החלו להתווכח ביניהם מי ירד לים, ואז נא נחשונו בן עמינדב שראה שכבוד שמים מתחלל, הוא קפץ לים עד כדי מסירות נפש כי המים הגיעו עד לראשו עד שכמעט טבע, ואז נעשה נס גדול והים נבקע לשניים, והוא זכה ע"י למלכות, כי הקב"ה בשביל לפעול ישועות מחכה שנתאמץ ונפעל למענו, ואז הוא מביא את הישועה. אנחנו במעשינו רק פותחים פתח שהיחלפה תוכל להיכנס פנימה. אומרים חז"ל היתה יהודה קדשו, הכוונה למסירות נפשו של נחשון בקפיצתו למים, והטעם שכתוב היתה בלשון נקבה משום שנחשון שאב את החיים במסירות נפש מסבתא שלו תמר אשת יהודה שהסכימה למות ובלבד שלא תלכין פנים. הקב"ה מוקיר ומרומם את מי שמסור נפשו למען שמו יתברך. לפני שנרחיב קצת מה זה נוגע לזמנינו נביא כאן מספר סיפורים על מסירות נפש של יהודים למען כבודו, וזה יחזק אותנו ג"כ להתאמץ יותר בקיום מצוות ה'.

אחת מהתקופות הקשות שהיו לעם ישראל היתה תקופת הקנטוניסטים, לפני כמאתיים שנים. באותו הזמן מידי תקופה היו מגיעים לעיירת היהודים השקטה חיילים של הצאר הרוסי, הם היו נכנסים לכמה בתים כדי לחטוף ילדים. כל ההורים היו מחביאים את ילדיהם במקומות מסתור, והילדים שהחיילים היו מוצאים היו נלקחים

להיות חיילים של הצאר מגיל 5 למשך עשרות שנים בלי לראות את הוריהם ובלי להכיר את מוצאם כלל, לאחר עשרות שנים שעבדו אצל הצאר הרוסי ונתגעלו במאכלות אסורות בקושי בקושי נשארו מהם כאלו שזכרו את יהדותם שגדלו בה עד גיל 5. לאחר מכן הם היו גרים בעיר הבירה, שם בעיקרון לא הורשו יהודים להתגורר, מלבד היהודים הקנטוניסטים שמעטים מאוד מהם נשארו יהודים שות"י. באותן שנים הם לא יכלו כבר להקים משפחה כלל, לאחר שעברו עינויים רבים במשך השנים, פרנסה לא חסרה להם כי היו ניוונים מהצאר, וחיים לא היו להם כלל לאחר שעברו רוב שנות חייהם וגדלו מהם כל טיפת חיות שהיתה להם.

והנה לימים גזרה המלכות גזירה חדשה וגדולי הדור רבי יצחק אלחנן ספקטור והצמח צדק הוצרכו לעלות לעיר הבירה לשחר פני המלכות שיבטלו את הגזירה הנוראה. היתה זה העיצומה של הימים הנוראים, וכך נקלעו שבים כיפור הוצרכו רבותינו להתפלל בעיר הבירה בביהכ"נ של הקנטוניסטים מוסרי הנפש שנשארו ביהדותם, התפילות התחלקו בין רבי יצחק אלחנן לצמח צדק, ולקראת נעילה ביקשו המתפללים שאחד מהיהודים המבוגרים ביניהם יגש לפני התיבה. מספר נאמנו של רבי יצחק אלחנן, הקנטוניסט נגש לפני העמוד הרים את חולצתו לפני כל הקהל והראה את הצלקות הנוראות שהוא חטף במשך השנים בצבא, צלקות שהוא חטף על זה שהוא רצה להמשיך לשמור על יהדותו, על אוכל טרף שהוא לא רצה להכניס לפיו, ועוד, ואז הרים היהודי קול נשנק מבכי ואמר: רבש"ע על מה מתפללים יהודים ביום הכיפורים על בני, חיי, אמוני, אנחנו הקנטוניסטים לא מבקשים בנים כי אין לנו סיכוי לכך, חיים אנחנו היינו מוותרים על חיים כאלו, מזונות לא חסר לנו הצאר דואג לנו לכל מחסורינו. אנחנו מבקשים ממך ריבונו של עולם רק דבר אחד: ואז הוא פתח בקול נרגש 'יתגדל ויתקדש שמיא רבה', בניגון הידוע שלפני נעילה, ועין לא נותרה יבשה בשאגת האמן יחא שמיא רבה מברך.

כל זה אמור לעורר אותנו להתחזק במצוות, להתאמץ יותר, כשאדם קם בבוקר וקצת קשה לו, אם יפנים לעצמו את מסירות הנפש שחיו יהודים למענו יתברך, ויידע גם מה הרווח הגדול של אדם שמתאמץ יהיה לו הרבה יותר קל. רבי חיים קניבסקי אומר שבזמנינו הדור חלש יותר, ולא מבקשים מאיתנו למסור נפש אלא רק התאמצות קטנה, כשקמים בבוקר לעשות רצונו, להתפלל כמו שכתוב בהלכה, ללמוד יותר טוב, לשמור על הפה ולחשוב הדיבור קודם שמוציא מפיו, לעשות מצוות ה' בשלמות יותר, ואז כשה' רואה שמתאמצים בשבילו אז השכר הוא גדול כמוסרי הנפש.

הכל מאת ה' לטובה

עוד בעניין הזה: קשה זיווג ופרנסתו של אדם כקריעת ים סוף. מה הדמיון. י"ל שבקריעת ים סוף היה מצב שהים היה מקדימה, ומצרים מאחורה, ומדבר עם חיות בצדדים, וישראל עמדו חסרי אונים. גם כשהתפללו לקב"ה, הם התפללו למשל שיוכלו להתמודד עם תנאי המדבר, כמו נח שהתמודד עם אלפי בעלי חיים בתיבה, או שכל המצרים ימותו כמו במכות בכורות שהבכורות מתו. אך בדמיון הכי פרוץ הם לא חשבו שיעקב הים. וזאת הנקודה שרואים גם בזיווגים וגם בפרנסה. אך שעל הכל חשבו אבל בכזו צורה לא חלמו לעולם שתפתר הצרה. נביא כאן כמה סיפורים **שהבאתי בעבר** על שידוכים ופרנסה אך שהקב"ה סייע בדרכים שלא חלמו עליהם כלל.

יש לי ידיד שמשפחתו בני ברקית והוא נשוי לבחורה מהולנד. הוא סיפר לי איך הוא הגיע אליה, בבחרותו היה לו איזה משהו חיצוני שהפריע לו במקצת, לפני שידוכים הוא נסע למרכז רפואי גדול בגרמניה בשביל לטפל בזה, באותו היום הגיעה לשם משפחה חרדית מהולנד שהיתה להם אותה בעיה עם בתם שכנסה לשידוכים ג"כ באותו זמן, מיותר לציין שהם לא טיפלו כלל בבעיה אלא בעוד

הם שם, היו 3 פגישות והווארט היה כעבור שבועיים בעיר התורה. **בחור אצלינו בישיבה התארים** וסמוך לנשואיו הוא חלה חולי אשר הוא לא קם ממנו. אחיו הצעיר ממנו בכמה שנים התארכה עם אותה בחורה שהיתה מבוגרת ממנו בהרבה מאוד (אני חושב 5 שנים) וגם הבחור הצעיר היה מאוד מאוד שונה בכל הדברים מאחיו. השידוך נעשה ע"י רה"י בה למדנו ויהי לפלא.

סיפור על פרנסה וכנ"ל. סיפר לי אברך שאשתו עבדה במקום מסויים ולימים היא פוטרה בעקבות בעיות טכניות. הם התחילו בסגולות הידועות. **פרשת המן** ע"פ הירושלמי ומובא במשנ"ב ס"א ס"ה וז"ל: שנינו בירושלמי כל האומר פרשת המן כל יום מובטח לו שלא יתמעטו מזונותיו, והוא כדי שיאמין שכל מזונותיו בהשגחה פרטית וכיו' ורואים שם שאין ריבוי ההשתדלות מועיל מאומה. וכן דברי החינוך שכותב וז"ל: **כל מי שברך ברכת המזון בכוחה אין שולט בו לא אף ולא קצף וכיו' ומזונותיו מצויין לו ברווח ובכבוד כל ימיו. ומוסיף הב"ח שהמדקדק יזהר לברך דווקא מתוך הספר.** ובפרנסה כידוע צריך השתדלות מועטת וכל השאר הקב"ה עושה, ומבחינתו זה ההשתדלות המקסימלית. הוא עשה את זה, והלא יאומן קרה, לאחר תקופה קצרה הציעו לאשתו עבודה מוכונת בתור ממלאת מקום, עבודה שלא חלמה עליה מעולם רק כעת מחוסר ברירה היא לקחה את זה זמני. וכעת נשארה שם קבוע, יש לה עבודה מוכונת מסודרת וטובה, מה שכלל לא חלמה.

מידה כנגד מידה

רש"י לאורך הפרשיות של יציאת מצרים, מאריך לבאר שכל העונשים והמכות שבאו למצרים היו מידה כנגד מידה. אומר החפץ חיים צריך לדעת שהעולם אינו הפקר ובדרך שאדם מודד מודדים לו מן השמים. דבחסא לשמים אומר הח"ח יכול להיות לאדם מידה קלים והוא יענש בשמים, אך בחטא ב"א לחבירו, הוא לא מת מהעולם עד שהוא יקבל על זה את העונש כאן בעולם הזה מידה כנגד מידה-כאשר יתן מום בעמיתו כן יעשה לו. אם אדם לכלך מישהו בלשה"ר או הוצאת ש"ר אז גם עליו יעשו את זה וכן הלאה עד הסוף.

הח"ח היה רגיל להביא את המעשה עם האלמנה שנזרקה מביתה (בגלל עיכוב בתשלום למשכיר) על מסטלמיה וילדיה בקור ובגשם. הח"ח אמר אני רוצה לראות מה הקב"ה יחזיר לו, לאחר זמן בנו של המשכיר ננשך ע"י כלב שוטה וכולם פחדו לטפל בגופת הילד, כי זה היה מדבק, והאב היה צריך לטפל לבד בגופת בנו שמת עליו בפתע פתאום, יש דין ויש דיין.

הנה המצרים התעללו ביהודים, ולבסוף כל מה שעשו קיבלו ע"י תמורה מידה כנגד מידה, וכל התעללות חזרה להם אח"כ בכפל כפליים, כמו שכתוב בסוף הפרשה של יצי"מ 'כי בדבר אשר דו עליהם'. לפנינו סיפור יפה שפורסם לאחרונה במש"ק מאת הרב רפאל ברלזון:

בקיב התגורר יהודי פשוט בידיעותיו ובענייניו, אך היתה לו תכונה שממית, לראות דברים נסתרים. מה שקוראים לזה היום טלפטיה, היינו שהוא ראה דברים שבעיני בשר א"א לראות, קראו לו רבי לייב חאבנער, הוא היה מסתובב בעיירות ויהודים וגויים כאחד היו פונים אליו בשאלות שונות, ומבקשים להיעזר בו לפתור את תעלומותיהם. מהגויים היה נוטל כסף ואת היהודים היה משרת חנם. פ"א כשגשג יהודי שהיה נראה כחרד לכל דבר, הוא הוכיחו על פניו שאוכל בשר דבר אחר. ההוא ניסה להכחיש, אך רבי לייב א"ל בא אני אראה לך בבית במקום פלוני שהשארית שם חתיכה לאכול היום, הלה נשבר והודה. פעם נכנס למקווה והבחין בחסיד עצוב מיד פנה אליו וניחם אותו בדברים: אתה עצוב בגלל אחרת? שיאמה מרוסיה ועדיין לא קיבלת ממנה שום ידיעה, דע לך היא כבר שלחה מכתב ומחר תקבל זאת בדואר, וכך היה. הסיפורים הלכו והתפרסמו וברוסיה, כמו ברוסיה ידע מכל גס הק.ג.ב. יום אחד הבזיקה במוחו של חוקר הק.ג.ב.

המצאה גאונית למה לו להשקיע כ"כ הרבה כוחות ומשאבים באיתור וגילוי מפירי חוק, היינו מחביאי כסף וזהב (שהיה שם באיסור עד גז"ד מוות) לייבלה הוא הפתרון...

מיד הוזמן לייבלה למפקדה האימתנית של הק.ג.ב. שם התבקש לספר איזה יהודים מחביאים כסף וזהב, מיד נזעק לייבלה ואמר אני יהודי פשוט מה אתם רוצים ממני, אבל אמא רוסיה הרי יודעת הכל ובוודאי על הכוחות הפלאים שלו. ואז סינן החוקר אם לא תדבר יחשב הדבר כהעלמת אינפורמציה שעושה בחוק הוא קשה מאוד. רב לייבלה ניסה להתחנן על נפשו שהכל בטעות יסודו, אבל החוקרים לא ישמטו ידיהם כ"כ מהר מדג כזה שמן שסו"ס נפל לפנייהם. לפתע ננער רב לייבלה והכריז בקול רם: הנה לכם האינפורמציה. החוקרים נדרכו: 'לך', הצביע לייב על ראש סגל החוקרים, 'יש הרבה מטבעות זהב שמונחים בקערה מכוסים בחריצי גבינה, ולך...', הצביע על החוקר השני... אבל לפני שהספיק לסיים את המשפט מלאכי החבלה של הק.ג.ב. קפצו עליו: תוציאו את המטורף הזה מכאן מהר, הוא לא יודע כלל מה הוא מדבר... ומאז אותה חקירה במרתפי החקירות לא העזו יותר להטרידו. "כי בדבר אשר זדו עליהם..."

ולהפך, מי שעוזר לילדים של הקב"ה ומתנהג בנן אדם לחבירו לפני משורת הדין ויפה, הקב"ה מחזיר לו לפני משורת הדין. והקב"ה הרי יודע לתת, ולמי הוא נותן למי שנותן לילדים שלו אפילו שאין להם כח, הקב"ה מחזיר אפילו שלא באמת מגיע לו. רבי חיים קניבסקי נוהג לספר בביתו את המעשה דלהלן: לפני 50 שנה היה רעש גדול בכל ב"ב והסביבה. היה זה בתקופת ניתוחי המתים אישה דתיה עברה את הכביש ע"י דובק ברחוב ר"ע בב"ב ונדרסה למוות. כמובן מיד באה המשטרה לקחת אותה לניתוח. 'בזיון המת' צעקו הרמקולים בב"ב, כולם לצאת! הגיעו למקום 20 אלף איש שזה כמו היום 250 אלף איש. ועשו לאותה אישה לוויה מכוונת וקברו אותה בבית החיים פוניבז' על אפה וחמתה של המשטרה. לאחמ"כ, קבוצת אברכים למדו משניות ועשו תיקונים גדולים לע"נ במשך כל ימות השנה. רבי חיים סיפר שמאוד עניין את האנשים לדעת בעבור מה זכתה אותה אשה לכבוד כזה גדול, הרי היא הייתה אישה גלמודה שגרה בחולון, ובקושי שמרה שבת ועוד כמה מצוות שידעה, ואילו היתה לה לוויה הרגילה אישה פנים אולי 10 אנשים. לאחר בירורים התברר שבזמן מלחמת העולם היא היתה יוצאת ממקום מחבוא ובמסירות נפש היתה מתעסקת בטיפול במתים, ומידה כנגד מידה זכתה שיתפלו בקבורתה.

אמונה והשגחה פרטית

פסח הוא חג האמונה. נביא כאן כמה סיפורים שמראים את יד ה' בכל צעד מתוך הספר אמונה שלימה לרבי צבי נקר שליט"א: **נקדים בסיפור על אמונה תמימה:** היו ברוסיה שלושה בחורים שהיו חייבים בהכוונתו של החפץ חיים לעזוב את רוסיה, לברוח לפולין. התנאים ברוסיה היו נוראיים. מידי כמה ימים נעלם אחד מרביני הישיבה או תלמידיה וכולם ידעו כי הצטרף אל ה"ישיבה" שהוקמה מעשרות בחורים שהגיעו לשם. הבחורים תכננו את צעדיהם, כיצד יעזבו וסיכמו עם המבריח. בלילה קר יצאו אל הבלתי נודע. כשהם בדרך כל אחד שר לו ומזמר ניגון מוסר "דע מאין באת..." וכו'... לפתע נשמעה צעקה "עצור" עם קול ירי שהפסיקם מנגינתם. ואז נבח החייל הרוסי "תעודות מעבר! דרכון!" כשהוא מחזיק את הרובה בידו הקפואתו... חיים הוציא מכיסו "חובת הלבבות" שמחה שלף את הגמרא וגרשון הסתפק בהנפת הציצית. "עבור הלאה" צעק החייל ומיד נכנס לסוכתו. חיים שמחה וגרשון המשיכו בבטחה לכוון פולין. ולא ידעו מה גרם לחייל להעבירם, האם התעצל לבדוק בחשכה את החפצים שהגישו לו בביטחון כה מוחלט או שהקב"ה סימא את עיניו? או אולי זה אליהו הנביא? כך או כך הם המשיכו בביטחונם ובשינונם את דברי המוסר. הן זוהי דרך

העולם וכך הרגילו וחינוכו את עצמם: "אין עצה ואין תבונה ואין חכמה גד רצון ד"י".

יודע מה שסיפר רבי יחזקאל אברמסקי על קורותיו בסיביר, תנאי העבודה בסיביר ועבודות הפרך שהוטלו על הנמצאים שם היו מרים ממות. כאשר היה קם בבוקר ואומר "מודה אני" היה מהרהר לעצמו איזה יום מצפה לי, יום של מכות ובזיונות, אילו הייתי לפחות יכול ללמוד... אבל אם אלו החיים שלי בלי תורה, על מה אני אומר 'מודה אני?' אבל הוסיף הרב ואמר: כשהמשטח לומר 'מודה אני'... להגותי למילים 'רבה אמונת' שאבתי עידוד רב – רבה אמונתך – את האמונה בקב"ה הם אינם יכולים לקחת ממני. אמנם אין לי תורה, אין לי מצוות, יש מכות ובזיונות, אך אמונתי בבורא עולם נשארת בקרבי! ואם כך 'מודה אני לפניך' על זה שווה לי יום נוסף של חיים. עבור האמונה לבד גם כן יקרים החיים עד מאוד.

רבי אלימלך בידרמן מביא את סיפורו של יהודי ירא שמים ותלמיד חכם רבי מנדל פוטרפאס, אשר הוגלה לסיביר ועבר תלאות נוראות וצרות צרורות. לאחר שנים שאלוהו מכירו "איק הצלחת להחזיק מעמד שש!" והשיב: עם האמונה. רק בזכות האמונה!!! "שוב שאלו אותו: הרי זו השאלה – איך מחזיקים באמונה בזה מצב?" סיפר להם ר' מנדל סיפור: ליד העיירה שהייתי בה בסיביר היו שני הרים גבוהים. ובין שני ההרים היתה בקעה עמוקה. גוי אחד טיפס על כל אחד מההרים, ותקע שם מוט ברזל. מתח חבל עבה ממוט למוט, ושאל את חבריו: "האם אתם רוצים לראות איך אני עובר על החבל מפגעה אחת לשנייה?" אמרו לו: "לא, אנחנו לא רוצים לראות". הם היו בטוחים שהוא יפול ויתרסק. אבל הוא עלה, הלך על החבל מעל התהום, והגיע לפסגת ההר השני ללא כל תקלה. "רוצים לראות איך אני עובר שוב מעל התהום?" הוא שאל. ושוב הם אמרו שאינם רוצים לראות. פעם אחת הצליח, אבל מי יודע מה יהיה בפעם הבאה... אפילו שלא רצו לראות הוא עבר ללא כל פגע מעל התהום.

לאחר מכן שאל הגוי את הנוכחים: "האם אתם מאמינים שאני יכול לעבור פעם שלישית על החבל?" "לא צריך להאמין, אנחנו כבר ראינו ואנחנו יודעים שאתה יכול." אמר הגוי: "טוב ויפה, בואו נמשיך הלאה – האם אתם מאמינים שאני יכול ללכת עם עגלה על החבל?" אמרו לו: "מי שיכול ללכת על חבל, יכול ללכת גם עם עגלה" "אתם מאמינים שאני יכול ללכת עם עגלה, אם כן, מישהו מכס מוכן לשבת בתוך העגלה, בעת שאני אעביר אותה על החבל?" הוא לא מצא שום מתנדב. אף אחד לא הסכים. רק ילדה אחת התיישבה בעגלה, והוא צעד עמה על החבל. לאחר שירד בשלום, גששו אליה הנוכחים ושאלו: "לא פחדת לשבת בתוך העגלה?" היא ענתה: "בכלל לא פחדתי, זה הרי אבא שלי" אמר ר' מנדל: "למדתי מכאן מוסר השכל, כשאני יודע שאבא הוא שמנהיג אותי ומחזיק אותי, אינני פחד משום דבר". עוד הוסיף ר' מנדל וסיפר, שלאחר מעשה נגיש בעצמו לגוי ושאל אותו איך הצליח לעשות מעשה שכזה? ענה לו הגוי: "כשאני מתחיל ללכת – העולם אינו קיים עבורי! מרגע שאני עושה את הפסיעה הראשונה, אינני חושב על שום דבר אחר. אני מתרכז רק בפסיעה הזאת. אחר כך כשאני צריך לעשות את הפסיעה השנייה, אני מתעמק שוב רק בפסיעה הזאת. ככה אני מצליח לעבור בלי ליפול לתהום. אם לשנייה אחת אסיח את דעתי ואחשוב על עניינים אחרים, מיד אפול ואתרסק". אמר ר' מנדל: "כשמתעמקים בנקודה – לא נופלים!!! כאשר נתעמק בדיעה שדי אחד ושמו אחד, והוא מוביל אותנו, לא ניפול לעולם!"

סיפור נוסף ומחזק סיפור רבי אלימלך בידרמן: בערב ראש השנה רצו משפחות רבות לנסוע מבני ברק לירושלים כדי להתארח. בתחנת האוטובוס עמדו מאות נוסעים, ולא היו מספיק אוטובוסים שיעלו אותם. בתחנה ברחוב חזון איש עמדו 60 איש עם ילדים קטנים שעזות ספורות לפני ראש השנה. הם ניסו לדבר עם החברה שתשלח עוד

אוטובוס, אך אין עם מי לדבר. הבעייה היתה שאין להם אפשרות לחזור הביתה ולהספיק להכין אוכל ליומיים. אנשים ניסו לקחת מוניות אך נהגי המוניות דרשו מחיר מופקע ביותר. הם עומדים בתחנה והנה לפתע הגיע אוטובוס קו 318 המסיע מבני ברק לרחובות. האוטובוס היה ריק. ציבור הממתנים פנו לנהג והתחננו בדמעות שישנה את מסלול הנסיעה ויקח אותם לירושלים. הנהג אמר שהוא נוסע לרחובות. אישה התחננה שיש לה ילדים קטנים. אדם נוסף אמר שאשתו והילדים בירושלים ומחכים לו. אדם אחר הבטיח 'טיפי' לנהג אם יסכים. בסדר! תעלו אמר הנהג. 60 איש עלו לאוטובוס הנהג החליף את השלט של האוטובוס ובמקום 318 הוא שם שלט קו 402 לירושלים. כל הדרך ציבור הנוסעים לא גמר לברך את הנהג בכל הברכות הכתובות בתורה, כל האיחולים מכל הלב. כשהגיע האוטובוס לירושלים, פנה בחור ישיבה לנהג ושאל: עכשיו כבר הגענו לירושלים אז אני כבר לא מפחד לשאול אותך, איך לא פחדת לשנות את מסלול הנסיעה ולקחת אותנו לירושלים במקום לרחובות? הרי בחברה היו יכולים לגלות זאת, לא פחדת שיפטר אותך? חיך הנהג ואמר: בא אני אגלה לך סוד,

אני נהג של קו 402. ישבתי בתחנה, היה מבול של טלפונים. ידעתי שיש מחסור באוטובוסים, ואם אגיע לתחנה כולם יוציאו את כעסם עלי, משום שאין מספיק אוטובוסים, ואנשים תקועים ללא מענה. בהנהלה החליטו להוציא עוד אוטובוסים אבל אף נהג לא הסכים לצאת, כולם פחדו מהזעם של הנוסעים התקועים... אמרתי לנהגים 'אני לא מפחד'. מה עשיתי? החלפתי את השלט שעל האוטובוס, ואתם חשבתם שהאוטובוס מיועד לנסיעה לרחובות, אך למעשה היעד שלו היה ירושלים, ולכן התחננתם אלי, וכשהסכמתי עליהם וכל הדרך ברכתם והודתם. על האדם לחשוב: אם מגיע לך לנסוע לירושלים, אז גם קו 318 יקח אותך לשם. השאלה היא מה ההסתכלות שלך על הדברים. רוצים לראות בשמים אם אתה מתלונן או שאתה מברך. הקב"ה רואה בן אדם שכל הזמן מתלונן בחייו – אז הוא מבאי עליו פחד על ידי זה שתוצאות הבדיקות שעשה אינן תקינות, ואותו בן אדם מפחד, שאולי חלילה יש לו גידול או מחלה חיו. ואז רואים איך שהוא רץ לרופאים, התפילות שלו פתאום נראות אחרת, הוא הולך לרבנים ומבקש ברכות, נותן צדקה והופך את העולם – ובסוף הוא מקבל תשובה שהכל בסדר והוא בריא – מיד הוא רוקד משמחה. יהודי צריך להיות חכם ולאמר: אני רוקד ושמח ומברך את הקב"ה בכל רגע שאני חי, על כל רגע שאני מתפקד ונושם אני חייב להלל. המסקנה החשובה ביותר – כל הנוסעים אמרו: בזכותי הסכים הנהג... הקב"ה יושב בשמים ושוחק צריך כל יהודי ויהודי לדעת, שאת הכל עושה הקב"ה. הוא המנהיג. והוא עשה עושה ויעשה לבדו!!!

סיפור נפלא של השגחה פרטית איך ד' מגלגל ומסדר כל דבר בצורה מופלאה, לא תמיד אנו זוכים לראות זאת אבל כשרואים זה מתוק מדבש. יוכבד היתה ילדה בת 15 כאשר הנאצים הגיעו. היא לא שכחה את אף פעם את היום שבו אספו את כל היהודים האוסטרים, עמדו כולם עם דרכונייהם הגרמניים החדשים, השוטר הנאצי נטל כל דרכון, וחתם את המילה 'יודי' באותיות אדומות על הדרכון. אבא של יוכבד היה כ"כ המום מההשפלה, עד שהחליט עוד באותו יום שזה בדיוק הזמן בו הם צריכים לעלות לארץ ישראל. לאחר מאמצים מרובים, הם הצליחו להשיג כרטיסים לאוניה שהיתה אחרונה שהורשתה להגיע לארץ ישראל. את השוואה האיומה יוכבד לא עברה, אבל כל משפחתה וחברותיה שנשארו מאחור נהרגו בשואה. יוכבד לא רצתה שום קשר עם עברה. ולכן גם כאשר בסיום המלחמה הודיעה ממשלת גרמניה החדשה על כך שכל מי שסבל מהכיבוש יוכל לקבל אזרחות גרמנית, זה ממש לא עניין אותה, להיפך היא נתנה את הדרכון וכל המסמכים הנלווים לחברתה הטובה. שכחה מהכל הקימה משפחה לתפארת, ילדים, נכדים, ולבסוף הלכה לעולמה בשיבה טובה.

רבקה לוי היתה מופתעת מהחבילה שקיבלה. היה זה הדרכון של סבתא יוכבד. היא ראתה את החותמת שסבתה סיפרה לה. היא נזכרה שקראה על כך שממשלת גרמניה מאפשרת לכל צאצאי התושבים שסופחו עד לשנת 1934 לקבל אזרחות גרמנית. זאת היתה הסיבה שהחליטה לשמור את הדרכון. שלוש שנים חלפו מאז, ויום אחד החלה בתה להרגיש חולשה כללית בכל גופה, לאחר ברור מעמיק אובחנה אצלה מחלה נדירה ביותר, שאין לה מענה וידע בארץ ישראל. נודע לה שבגרמניה יש מרכז רפואי בעל ידע רב בטיפול במחלה המדוברת. בברור הבינו שאינם יכולים לעשות זאת כי הביטוח לא מכסה את עלויות האשפוז שביית החולים בגרמניה דורש מכל מי שאינו אזרח גרמני.

רבקה לא ידעה מה לעשות, מהיכן הם ישיגו את הסכום העצום בזמן כה קצר?! ואז פתאום נזכרה באותו דרכון. לפי החוק אנחנו זכאים לקבל אזרחות גרמנית. היא מצאה את הדרכון והחלה לזרו את ההתליכים, ותוך שבוע היו היא וכל ילדיה בעלי אזרחות גרמנית, מה שהפחית את העלויות בכמה אלפי יורו... היא סיפרה לכולם בהתרגשות את ההשגחה הפרטית שלאחר 70 שנה החותמת של המילה 'יוד'י' שכל כך השפילה ילדה יהודיה, היא זאת שעזרה בהצלתה של יהודיה – נינתה של אותה נערה.

כל שנה לומדים אנו מחדש את סיפור מכות מצרים והיציאה משם, לצורך מטרה אחת: הקב"ה בורא העולם, שולט בכל ומנהל את הכל ברצונו בלבד. הוא בעל הבית היחיד לעולם היום בדיוק כמו אז, הכל בדיו ובשליטתו הבלעדית. סיפר רבי אלימלך בידרמן: היה זה לפני מספר שנים. הגיעו לאחד מאנשי העסקים המצליחים והעשירים בארה"ב יהודים רבים מהארץ ומהעולם כדי לבקש עזרה ותמיכה כספית. איש העסקים הוא יהודי ירא שמים. הוא היה פותח את דלתו וביתו לכל דורש. ולא השיב ריקם אף אחד. אלא עזר לכל אחד לפי צרכיו ויכולתו. בביתו היו שומרים ואנשי צוות, שניהלו את הבית ואת העסקים. הם היו מורים לכל אחד כיצד ללכת ואיך להגיע אל הגביר.

הגביר היה ממוקם בקומה השנייה והיה מקבל שעה מסוימת ביום. יום אחד החליטו האחראים על הבית לתלות שלטים שיכונו את הבאים כיצד עליהם ללכת ולהסתובב בבית עד שיגיעו לחדרו של הגביר ובכך יחסכו שאלות מאנשי הצוות. על השלט היה כתוב 'בעל הבית' וחץ שמורה כל פעם לאן ללכת, שמאלה או ימינה וכו'... כך צעדו האנשים לפי החיצים מבלי לשאול שאלות מיותרות. יום אחד הגיע איש עני וקשה יום מארץ ישראל, שומרי הבית קבלו את פניו והורו לו ללכת בכוון החיצים. הוא נכנס ורואה שלט 'בעל הבית' שמאלה... הוא המשיך לפי הכיתוב. עד שהגיע לחדר.

איש העסקים מקבלו יפה ומורה לו לשבת. ואז אותו עני פונה עליו בתקיפות: אתה לא חושב שזו חוצפה איך שאתה מתנהג?! מה פשר כל השלטים 'בעל הבית' וכי אתה קורא לעצמך בעל הבית?! בעל הבית יש רק אחד והוא בורא עולם לבדו. אשר הוא ממית ומחיה, מוריש ומעשיר, רופא חולים ומתיר אסורים, אתה בסך הכל בובה של, הוא הפקיד בידך במון אדן ברגע אחד הוא יכול לקחת ממך הכל ומניין לך העזות לקרוא לעצמך בשם בעל הבית?! איש העסקים היה המום. מעולם לא קיבל צעקות מאנשים שבאו לבקש נדבה.

הוא רצה לזרוק את החוצפן לכל הרוחות, אך מיד חשב הרי מעולם לא קרה לי מקרה כזה, כנראה יש בזה רמז משמים שאתקן את מעשיי... הוא הודה לו על הערתו, והבטיח לשנות את הדבר. ולבסוף נתן לו צ'ק פי עשרה ממה שדרש העני ואמר לו תודה על התוכחה. ואכן מיד החליפו את כל השלטים ובמקום 'בעל הבית' נכתב 'מנהל' בידיעה ש' הוא בעל הבית, והוא רק המנהל הקטן שנמצא

תחתיו. והנה לאחר מספר ימים רואה איש העסקים במסך כי באחד החדרים התפוצץ צינור שכמעט שוטף את המכונית ואת הרהיטים היקרים. מיד קרא לעוזרת הגויה שהיתה בחדר הסמוך וביקש ממנה לסגור את הצינור בדחיפות. העוזרת עשתה את עצמה כלא שומעת. הוא ניסה שוב אך היא לא עונה. מיד קרא לעובד אחר, הוא סגר את הצינור ברגע האחרון. איש העסקים קרא לעוזרת הגויה נזף בה שלא שמעה לקריאתו, ומיד מסר לה מכתב פיטורין. העוזרת באה לביתה וסיפרה לבעלה הגוי 'בעל הבית פיטר אותי'.

בעלה רתח מזעם. לקח כלי נשק בבגדו ורץ לכיוון ביתו של העשיר. הוא נכנס ורואה 'למנהל' - שמאלה! הוא רץ לפי ההוראות עד שהגיע לחדרו של המנהל ושאל בזעם: אתה המנהל? העשיר השיב בחיוב. 'תגיד לי איפה נמצא פה בעל הבית?' איש העסקים חיך והצביע לשמים, כאומר ש' הוא בעל הבית. הגוי שמע זאת והבין כי בעל הבית בקומה למעלה. הוא רץ וטיפס במדרגות.

מיד כשראה זאת העשיר, הבין כי יש כאן דבר מוזר. הוא ננעל בחדרו, והזמין מיד את המשטרה. לאחר כמה דקות המשטרה וצוות השומרים גילו את זממו של אותו גוי להרוג את בעל הבית, מפני שפיטר את אשתו. העשיר הביט לשמים: ד' רק אתה בעל הבית, ואילו הייתי כועס על אותו יהודי שהוכיח אותי וממשיך לקרוא לעצמי 'בעל הבית' היום לא הייתי בין החיים, בעל הבית האמיתי הציל אותי. גם אנו צריכים להפנים ולשנן זאת בכל חי היום יום שלנו, מיהו בעל הבית האמיתי ומי רק הפועל הקטן שנמצא תחת חסותו...

סיפור נוסף: הרב רוטשטיין חמוי של רבי בן ציון פלמן קנה קרקע עם שותף בתל אביב. הם החליטו לבנות על הקרקע. השקיעו הון רב ובאמצע גילו שכספם אזל. הם לוו כספים רבים. ומאחר ששקעו בחובות החליטו שרוצים הם למכור את הבניין כדי לפרוע את חובותיהם. ואז מצאו קונה 'ההסתדרות' רצו לקנות מהם במחיר מצוין. גש הרב רוטשטיין עם שותפו לחזון איש ושאלו אם למכור 'ההסתדרות' הם רוצים לשלם מחיר מצוין. אמר להם החזון איש שבשום פנים ואופן לא ימכרו 'ההסתדרות' כיוון שהם עורכים אירועים בשבת ומחוללים את השבת. הרב רוטשטיין ושותפו לא ידעו מה לעשות. אף אחד אחר לא רצה לקנות מהם והם היו בלחץ אדיר. לאחר שהגיעו מים עד נפש פנו שוב לשאול את החזון איש.

ואז החזון איש אמר: אני רוצה לתת לכם מתנה, משל קטן: אדם הלך במדבר, החום שם נורא, כמו תנור לוהט. הוא היה צמא מאד מאד ואין מים. כשכמעט לא יכול היה להחזיק מעמד שמע פתאום זרם מים נשפכים. הוא התקרב והתאכזב לגלות שאלו מי בויב מזוהמים. הוא התלבט מה לעשות? האם לשתות ולזהם את גופו? או למות בצמא?! עד שהגיע למסקנה שאם לא ישתה... ודאי ימות. אך ישתה – הגוף יזהם אך יש סיכוי שתגבר על כך. הוא שתה מהמים הנוראיים הללו. לאחר מספר פסיעות, הוא מצא מעיין מים חיים וזכים... אמר האדם לעצמו איזה טיפס הייתי! מה עשיתי לעצמי?! שתיתי מים מזוהמים ועכשיו כל גופי חיידיקים...אני מרגיש רע... והטעם...

אמר להם החזון איש : דעו, אחרי שמוצאים מי ביוב, שנראה שההצלה הגיעה, תמיד כמה פסיעות אחרי מגיעים למעיין מים חיים. כשתמצאו אותם תצטערו מדוע מכרתם למחללי שבת. כמובן הרב רוטשטיין ושותפו החליטו שהם מתחזקים באמונה ולא מוכרים למחללי שבת, ואז באה הישועה. בעירייה שינו את תוכנית בניין הערים של אותו אזור, והאזור נהפך לאזור מסחרי מבוקש. המחירים עלו, הם השכירו את המבנה במחיר גבוה ביותר והתעשרו מאד. הם זכו לראות בעיניהם את מה שאמר החזון איש: יהודי צריך לדעת, שתמיד לפני מעיין מים חיים מגיע מעיין של בויב. על כל

יהודי לדעת, שגם בזמן שהוא לחוץ מאד אין להתיאש, אלא להתקדם עוד כמה פסיעות באמונה חזקה ואז הישועה תבוא.

מעשה נוסף מסופר על אישה שבילדותה נסעה באוטובוס שהיה מעורב בתאונה. רבים מהנוסעים נפצעו, אותה ילדה קבלה רק כמה מכות יבשות. אך בליבה היתה מכה חזקה – חרדה עצומה היתה לה מנסיעה באוטובוס. היתה הולכת ברגל מרחקים עצומים, העיקר לא לעלות על אוטובוס שאז כל הסיסטים חזרו... ההורים שלחו אותה לטיפולים אך שום דבר לא עזר. היא נמנעה ופחדה מאד לעלות לאוטובוס. יום אחד באה אותה בחורה לרבנית קניבסקי וסיפרה לה על התאונה ועל הפחד הנורא שיש לה.

הרבנית חייכה ובחבוק גדול אמרה לה: יש לי עצה, לפני כל פעם שתיסעי באוטובוס, תתני צדקה לעילוי נשמת רחל אמנו, והזכות של רחל תגן עליך מפני כל צרה או בעייה. מאותו יום שבו קיבלה את ברכת הרבנית ועצתה, היא היתה תורמת ועולה לאוטובוס ברוגע ובשלום. אותה בחורה התחתנה, נולדו לה ילדים ותמיד היתה מספרת להם ומעבירה להם את העצה לתרום לפני הנסיעה. יום אחד נסע בנה בחור בן 20 באוטובוס, ואז קרתה תאונה דרכים קשה. מיד התקשרו לאם, היא באה במהירות ואז התברר שהבחור כבר בניחות. הוא עבר מסכת יסורים ארוכה. האישה פנתה לבנה ושאלה: מדוע לא תרמת לזכות רחל אמנו? הבן אמר שנתן צדקה ובכל זאת נפצע... האמא נבהלה, כיוון שעד עכשיו העצה של הרבנית פעלה והיא היתה בביטחון, וכעת הכל הפך הפוך מול הפנים...האישה בקשה מבעלה שילך לרבי חיים קניבסקי לשאול אותו מדוע קרתה לבן תאונה, למרות שהוא נתן צדקה כפי שהורתה הרבנית?

ענה רבי חיים: מדוע אתם חושבים שהצדקה לא עזרה? מי יודע אולי בזכות הצדקה ניצלתם מאסון יותר גדול... לא תמיד רואים את כל התמונה מיד. צריך לדעת שהכל לטובה, ומה שנראה רע יכול להיות שהוא הכי טוב, תמשיכו לתת צדקה וד' יעזור. הבן עבר טיפולים כדי שיוכל ללכת. לידו שכב אדם מבוגר חילוני שמו רוני. הוא התפעל מאד מבני המשפחה שהיו עם הבחור 24 שעות ביממה. ולו יש ילדים שנתן להם הכל וכעת לא זוכרים אותו לרגע. רוני והבחור התיידדו. רוני שאל שאלות באמונה, והבחור השיב בחוכמה. רוני החל להתקרב לבורא עולם. הם השתחררו לבתיהם אך הקשר ביניהם לא נותק. הוא בא אליהם לשבתות והתחזק מאד. הבחור הגיע לגיל השידוכים, אך היה לו קשה ביותר בגלל הניתוחים שעבר. אם היה להם כסף, כך חשבו, היה קל להם יותר. האב החליט לתרום לזכות רחל אמנו כדי שתבא הישועה. וכך היה מצאו שידוך לבן. האב לא התחייב סכום ברור כי לא ידע מהיכן ישיג כסף. אך האמין ב' באמונה שלמה.

רוני הגיע לחתונה נרגש חיבק את האב ונתן לו מעטפה. בסיום החתונה פתח האב ולא האמין למראה הסכום העצום שרשום בצ'ק של רוני. ורוני הוסיף מילים מרגשות: דע לך שאתם הארתם לי פנים, דאגתם לי דאגה אמיתית, וטיפלתם בי במסירות, אני יהודי עשיר, לילדים שלי נתתי דירות וכסף – והם זלזלו בי ולעומת זאת אתם הענקתם לי עזרה וחום אמיתי. אני מרגיש אליכם קרבה מיוחדת. אתם טובים לי ממשפחה... רק אז הבינו בני המשפחה מה התכוון רבי חיים כשאמר להם שלפעמים לא רואים את התוצאות מיד... הכל היה לטובתם. רבים מאתנו שואלים שאלות על הנהגתו של הקב"ה.

יש לדעת שהשאלות נשאלות באמצע הדרך, ופעמים רבות רואים את התמונה רק בסוף הדרך, ולפעמים לא רואים בכלל את התמונה, אבל עלינו לדעת, שכל מה שקורה עמנו נעשה בהשגחה פרטית ומדוקדקת ולטובה.

חידות מענייני פסח וההגדה

- א.** איזה מכות היו פעמיים?
ב. איזה שתי חיות שהיו ביציאת מצרים קיבלו שכר?
ג. במהלך שיעבוד ויציאת מצרים מצינו ג"פ יד גדולה, היכן?
ד. איזה ממתק שהוא גם קטניות מוזכר בהגדה?
ה. היכן מוזכרת בהגדה ג"פ המילה לחם?
ו. איזה אחד מבעלי התוס' מוזכר בהגדה?
ז. היכן מוזכר משה בהגדה?
ח. איזה שם מזמן משה מופיע בהגדה בשם של תנא?
ט. איזה חמשה דורות ברצף מוזכרים בהגדה במקומות שונים?
י. איזה שתי מכות הן אותם אותיות?
יא. איזה שלושה בעלי אומניות מוזכרים בהגדה?
יב. מתי אכלו מצות ולא בפסח.
יג. איך יתכן אדם אכל מצה עם כל ההידורים ויצא יד"ח, לאחר זמן הוא צריך לאכול עוד פעם?
יד. איזה שני יריבים עשו שלום במכות?
טו. מתי מותר לו לאכול חמץ ובאותו הזמן עובר בבל יראה?
טז. האם שייך להביא קרבן פסח מעוברת?
יז. איך יכול להיות שאדם ביטל חמצו ועובר בבל יראה?
יח. איזה בד שהיה אצל אחשוורוש הוא סימן בליל הסדר?
יט. מתי כשבלע המצה יצא יד"ח וכשלעס לא יצא יד"ח?
כ. באיזה זמן חייבו לאכול מצה טרייה מאותו הבוקר?
כא. מה המכנה המשותף בין ליל הסדר לט' באב?
כב. מה אומרים בליל הסדר בישיבה, בשונה מכל השנה שאומר בעמידה?
כג. מתי בגלל שתי מילים אסור לאדם לאכול מצה בליל הסדר?
כד. איזה מצווה מקיים בימות הפסח שש פעמים?
כה. איזה דבר אסור לומר שזה של פסח?
כו. על מה נאמר בליל הסדר שיזהר שלא יהיה ראשון אלא אחרון?
כז. איזה איסור שנוהג בכל שבת לא נוהג בליל הסדר אפי' שחל בשבת?
כח. מי נאמר עליו שצריך לצום בער"פ מלבד בכור?
כט. איזה שני מקומות נאמר שצריך לפתוח בליל הסדר?
- ל.** איזה בקשה בהגדה אומר פעמיים שזה לא בשבילנו?
לא. איזה דבר בפסח עני עדיף מעשיר?
לב. באיזה ב' עניינים מתהפך הבוקר מהליל הסדר?
לג. מה שופכים בליל הסדר 16 פעמים?
לד. איזה דבר בליל הסדר הותר למרות שבכל השנה נאסר משום זכר לחורבן?
לה. איזה משפט בהגדה הוזכר בו אחד ארבע פעמים?
לו. מי בהגדה מובא שהתחכם?
לח. איזה שלוש לשנה הבאה יש בהגדה?
לט. איזה שם של אדם שהוזכר בהגדה הוא גם סימן מסימני הסדר?
מ. איזה חודש הוזכר הראש חודש שלו בהגדה?
מא. היכן הוזכר בהגדה חמישה אנשים שהיו באותו מעמד?
מב. מה הקשר בין פורים לפסח?
מג. מי הם שני היהודים שחיו בתקופת המכות ויציאת מצרים, אך לא ראו את המכות, וכן לא היו ביציאת מצרים?
מז. (וכן על זה הדרך אפשר לשאול עוד הרבה שאלות)
- תשובות:**
א. בערוב היה גם כינים ארבה וצפרדע. ובארבה היה גם חושך.
ב. כלב בזכות שלא חרץ לשונו זכה לכלב תשליכו אותו. וחמור בזכות שנשא את המסעות בצאתו ממצרים, זכה למצוות פדיון פטר חמור.
ג. 1 יד של בתיה. 2. סילונית במכת ערוב. 3. היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים.
ד. דצץ עדש
ה. הא לחמא עניא. המוציא לחם מן הארץ. הוא נותן לחם לכל בשר.
ו. אחד מהד' בנים הוא אתם, והוא כשם רבינו תם.
ז. ברבי יוסי הגלילי הוזכר ויאמינו בה' ובמשה.
ח. רבי יהושע כשם יהושע בין נון שהיה בזמן משה
ט. תרח אברהם יצחק יעקב יהודה
י. דבר ברד
יא. שוחט. כורך. מגיד.
יב. בקרבן מנחה וקרבן תודה ריש ויקרא.
יג. עבד כנעני והשתחרר אחרי שאכל, וה"ה שוטה ונתפכה. שניהם מובא במשנ"ב
יד. אש מתלקחת בתוך הברד
- טו.** כשחמצו במדינה אחרת ועדיין לא יצא שם החג. והוא נמצא במקום שהחג יצא
טז. קרבן פסח מבואר בפסחים צריך שיהיה זכר
יז. בצק של הפרשת חלה. כיוון שהוא ממון השבט לא יכול לבטלו, וכיוון שיכול להישאל עליו עובר בבל יראה. שו"ע ומשנ"ב תנן
יח. כרפס
יט. כשכרוך במרור הלעיסה מבטלת טעם אכילת המצה. תעה ג
כ. בירידת המן היה אסור להשאיר ממנו עד בוקר
כא. ליל הסדר חל תמיד באותו היום של ט באב
כב. אמירת הלל
כג. שו"ע תפא כשנשבע שלא יאכל מצה, תלוי אם אומר בליל פסח בטל שבועתו, ואם לא אמר שבועתו קיימת והוא אסור באכילת מצה.
כד. ספירת העומר
כה. בשר זה לשם פסח אסור לומר
כו. משגיחים שלא יקדים קנה לוושט
כז. משנ"ב תעג ב. בליל הסדר ל"ח שמה יטה
כח. שו"ע תעג. מי שאם יאכל לא יהיה לו תאבון באכילת מצה, עליו לצום
כט. בשפוך חמתך. ובאינו יודע לשאול את פתח לו
ל. לא לנו ה' לא לנו, בהלל
לא. מצה עשירה לא יוצא יד"ח מצה
לב. בלילה אסור לאכול זרוע ומותר ביצה קלופה, ובבוקר מותר הזרוע וביצה שהיתה קלופה בלילה אסורה
לג. שופכים מהיין, בדם ואש ותמרות עשן ובי מכות ובדצץ עדש באחב
לד. כלים יפים, שו"ע תעב ב ובמשנ"ב
לה. אחד חכם אחד רשע וכו'
לו. הבא נתחכמה לו
לז. ויבן ערי מסכנות לפרעה
לח. בארעא דישראל. בני חורין. בירושלים הבנויה
לט. הלל
מ. יכול מראש חודש. ניסן
מא. ר"א ר"י ראב"ע ר"ע ור"ט
מב. ביום שני של פסח נתלה המן
מג. בני משה אליעזר וגרשום
הרבה מהחידות מלוקטות מרבי יהודה אריה דינור והספר פיצוחים

ניתן להשיג

בבני ברק בכולל הליכות משה בביהכ"נ הגדול רחוב רבי עקיבא קומה ראשונה (חברון). ובבית הכנסת כתב סופר רחוב סוקולוב. כמו"כ מצורף ליכל העלוני' ולקבצי גליונות נוספים. ובמקומות הקבועים.

וכמו"כ ניתן לקבל במייל 456alon@gmail.com. להשתתפות בהוצאות העלון לפנות : 0527633431. או ב'נדירים פלוס'-רשת הכוללים פרדס כץ-עלון, (שלוחה 2422). זכות הרבים תלוי' במסייעים!

לע"נ רבי משה אשר בן רבי חיים זצ"ל. רבי משה בן רבי פנחס דוד זצ"ל. ולע"נ של הבה"ח בנימין אשר בן רבי יהושע שמעון.

הודפס בדפוס רבי עקיבא רחוב רבי עקיבא פינת ירמיהו 2 בני ברק טלפון: 050-5414107

העלון הבא ייצא אי"ה לקראת פרשת אחרי מות – קדושים תש"פ

קרוב ל-70

קרוב ל-70 ספרים נסקרו בשנה החולפת
במדור 'אוצר הספרים'

אוצר הספרים

הבמה לסקירת ספרים ומחבריהם

חק לניסן

יצירת ליקוט לימי הפסח, מחולק ללימוד
לפי ימים מפורים עד פסח

פחות משנה מאז צאתו לאור של מדור 'אוצר הספרים'
שע"י קובץ גליונות

נסקרו קרוב ל-70 ספרים וסופרים ממוכי מחברי עולם התורה.

ממשיכים בתנופה בחידושים נוספים בעזי"ת.

להלן רשימת הספרים שנסקרו במדור אוצר הספרים

אבן העזר ערובין אגן הסהר אגרות וכתבים
דרך אמונה אהל יצחק אור השנים אילותי
לעזרתי אינו מתכון אמנת עיתך אמרי
דבש אמרי חושן אריה שאג באר הלכה
בגדי שבת בירורים וביאורים ברכת שלמה
דביר קדשו דרך הדעת דרך ישרה הגבורה
היהודית הגדת מהרש"א הגדת קרעסטיד
הכתר והכבוד המשגיח הספרו של חכם
וינחם דוד ותולדותיהם מאירים זמירות
שבת עלי באר זרע הארץ חידושי הגר"ח על
הש"ס חידושי רבי דוב לגדו חכם ארזים
כהלכתו חסד לאלפים חק לניסן טהרת
ישראל יומא טבא לרבנן ימי שמחה יערב
נא שיחי כאיל תערוג לא תעשון איתי לא
תקרבו לדעת חכמה ומוסר להאמין
בעצמינו ליקוטי תהילים ללמדך מדרגת
האדם מוסר השכל מחשבה אחת מעונות
הגיבורים מצא חן משנת ויכולו מתיקות
האלול מתיקות המועדים מתנות שמים
נפש אליהו – חנוכה נפש אליהו – פורים
עלי אור פלא דורש פרדס החיד"א קדוש
וברוך קובץ שיחות ומאמרים קובץ שיחות
מוסר קונטרס עשרתם ריבית ברורה הלכה
למעשה שב שמעתתא בית אבי שירת
מרדכי שלמי דוד שעלי חולין שש משזר
תורתך לישראל

מערכת קובץ גליונות מברכת את המחברים שליטי"א
שיתקבלו דבריהם בחבה בבית המדרש
ויפוצו מעיינותיהם חוצה

חק לניסן

יצירה תורנית להכנת נפש העובד לימי הפסח
מחולק ללימוד יומי

הרה"ג רבי יוסף טקוצקי שליט"א

שואלים ודורשין קודם לחג שלשים יום, כיצד?

ההכנות והטרדות לפני חג הפסח חג האמונה לסעמים נבלעים
בעמל טרדות הימים מצות, ומרור, ביעור החמץ והפנסת
הבית, לא אחת יש המוצאים עצמם מגיעים לחג פשבלבם
תחושת ריקנות ופססום על חוסר ההכנה הנדרש לחג האמונה
היום הגדול של אומתנו, יום גאולתינו ופדות נפשינו.

ההגדות הרבות היוצאות מידי שנה על פירושיהם
וסגנונותיהם הרבים אין בהם בכדי למלא את החסר, שכן
בדחק הסדר ומצוות והגדת לבנך אין את הזמן למלאות את
המצברים, ובכדי להעניק לבנים יש להיות מלא – שכן כלי מלא
מחזיק ריקן אינו מחזיק.

על כן נחזיק טובה מרובה להרב יוסף טקוצקי שליט"א אשר
עמל וערך את סדר ההכנה הרוחנית לפסח בספר מפואר קרוב
ל-400 עמודים מלאים מזן אל זן מדברי רבותינו הראשונים
והאחרונים בעלי המוסר והמחשבה ואבירי החסידות, גם חילוק
ללימוד יומי לשלשים יום קודם לחג, בסדר עולה במדרגות
העבודה.

וכל הרואה אומר ברקאי – זהו חוק הניסן.

את הספר עיטרו בהסכמתם
שורה ארוכה של צדיקים
וחסידים, ביניהם אדמו"ר
מויזניץ, אדמו"ר מתולדות
אברהם יצחק, הגר"ח הלוי
וואזנר, ועוד שורה ארוכה
של רבנים ואדמו"רים.

הספר ערוך בצורה נאה
ומודפס בפורמט קל לנשיאה
ועיון, הביאו ברכה אל בתפם
והכינו נפשכם לחג הגדול חג
האמונה.

להשיג בחנויות הספרים המובחרות

הפצה 0527107043